ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 1 ԱՊՐԻԼ
SAMEDI 1ER AVRIL 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9068 37EME ANNEE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4869

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԻԱՑԵԱԼ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Միացեալ ընկերվարական կուսակցութեան առաջին համաժողովը տեղի ունեցաւ Մարտ 24-27 Քլիշիի մէջ։

Ընդհանուր քարտուղար Էտուար Տէփրէօ ներկայացուց տարեկան գործունէութեան տեղեկագիրը, որ լաւատես գոյներով կը պատկերացնէր կուսակցութեան վիճակը։

Մէկ տարուան ընթացքին բազմաթիւ նոր անդամներ արձանագրուած են։ Կազմակերպութիւնը մասնաւորապէս յաջողութիւն գտած է երիտասարդներու մօտ՝ Փարիզի եւ գաւառի մէջ։ Քաղաքականօրէն անկազմակերպ երիտասարդութիւնը, ըստ իրեն, վերջապէս գտած է արդիական ընկերվարական կուսակցութիւն մը, որ միաժամանակ հակառակ է «վարչապետականութեան եւ պատեհապաշտութեան»։

Ձախակողմեան երեք կուսակցութիւնները, որոնք տարբեր ծագում ունէին, միաձուլուած են արդէն եւ նոյն գաղափարականին ու քաղաքականութեան շուրջ համախմբուած։

1960 Ապրիլ 8ին նոր կուսակցութիւնը հրապարակ իջած էր, նպատակ ունենալով բուռն պայքար մղել՝ վերջ տալու համար Ալժերիոյ պատերազմին, բանակցելով ապստամբներուն հետ։ Տարուան ընթացքին կուսակցութիւնը այս ուղղութեամբ կարեւոր աշխատանք է տարած բանուորական եւ գիւղացիական շրջանակներուն մէջ, մեծ յաջողութեամբ։

Տեղեկաբերը կը շեշտէր.

«Մենք թունդ հակառակորդներ ենք Հինգերորդ Հանրապետութեան, բայց նաեւ չենք ուզեր վերադառնալ Չորրորդին։ Այս երկու ժխտումները բաւական չեն։ Պէտք է ըսենք թէ ինչ վարչաձեւ կ'ուզենք, որ ժողովրդավարութիւնը հաշտեցնէ տեւականութեան հետ»։

Տէփրէօ վերջին ծայր ինքնավստահ է եւ կը կարծէ թէ նոր կուսակցութիւնը ի վիճակի է ներկայ վարչաձեւին յաջորդութիւնը ստանալ։

Քննադատեց մտայնութիւնը անոնց, որոնք կը կարծեն, որ եթէ Զօրավար տը Կոլ քաղաքական ասպարէզէն քաշուի, Ֆրանսայի մէջ պիտի հաստատուի զինուորական մենատիրութիւն մը, որ պիտի հետեւի Ֆրանքոյի կամ Սալազարի օրինակին։

Միացեալ ընկերվարական կուսակցութիւնը հակառակ չէ որոշ խնդիրներու մասին համաձայնութիւն կնքելու համայնավար կուսակցութեան հետ։

Գալով Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան, որուն «ղեկավար մարմինը այլեւս ընկերվարական չէ», ընտրական շահերէ տարուած կը դաշնակցի մերթ աջին, մերթ ձախին հետ, ըստ պարագային։

Ընդհանուր քարտուղարը անհրաժեշտ կը գտնէ գործակցութիւնը աշխատաւորներու արհեստակցական միութեանց հետ, իրագործելու համար ընկերվարութեան հիմնական սկզբունքները.— ձեռք անցընել տնտեսութեան հարթիչ մեքենաները, բարեկարգել սեփականատիրութիւնը, ազգայնացնել հողը, ինչպէս նաեւ փոխանակութեան եւ արտադրութեան միջոցները, բոլորովին ժողովրդականացնել դպրոցները, պակսեցնել զինուորական ուժերը եւ կազմել ժողովրդական նոր բանակ մը, վերջ տալ գաղթատիրութեան, ապագին հակակշիռի ենթարկել, ընդունիլ խաղաղ համակեցութեան անհրաժեշտութիւնը, եւայլն։

Էտուար Տէփրէօյի տեղեկագրին շուրջ տեղի ունեցան թէժ վիճաբանութիւններ, որոնց ընթացքին երեւան եկան երկու հոսանքներ, մեծամասնութիւն եւ փոքրամասնութիւն։

Այս վերջինի գլխաւոր ներկայացուցիչներն են Ցովնանեան, Անտրէ Ֆիլիփ եւ Ժորժ Սիւֆէր։ Երկու հոսանքները գաղափարական գետնի վրայ հաշտեցնելու առաջարկ բերաւ Տանիէլ Մէյէր։ Տարակարծութիւնները վարդապետական են եւ գործնական միաժամանակ։

Մեծամասնութեան բանաձեւը ստացաւ 666 քուէ, փոքրամասնութեանը՝ 127 միայն։ Կարելի չեղաւ հաշտեցնել կողմերը, որոնք տարբեր կարծիք ունին Ալժերիոյ հարցին լուծման եւ կուսակցութեան ապագայ բարգաւաճման ձեւերուն մասին։

Կուսակցութեան նոր վարիչ մարմնին մէջ «ինքնավար ընկերվարական կուսակցութիւնը» (Տէփրէօ) ստացաւ 19 աթոռ, ձախ ընկերվարականներու միութիւնը՝ 22։ Կարելի չեղաւ անմիջապէս կատարել դիւանի ընտրութիւնը, որ տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Ապրիլ 9ին։

ՀՐԱՆԴ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ԷՎԻԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻ ԶՈՀ ԳՆԱՑ

ՆԱԽԱՐԱՐ ԺՈՔՍ ՕՐԱՆԻ ՄԷՋ

ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՊՐԻԼ 7ԻՆ, ԿԸ ՅԱՅՏԱՐԱՐԵՆ ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԹՈՒՆՈՒԶ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ԶԵԿՈՅՑՆԵՐԸ

Էվիանի պանդոկապետները, առեւտրականները եւ ծանօթ անձնաւորութիւնները սկսած են վախնալ եւ լուրջի առնել սպառնալիքի այն նամակները զորս կը ստանան այն օրէն ի վեր երբ Էվիան բանակցութեանց իբրեւ վայր ընտրուեցաւ։ Արդարեւ քաղաքին առաջին անձնաւորութիւնը՝ քաղաքապետ Քամիլ Պլան, զոհ գնաց Հինգշաբթիէն Ուրբաթ լուսնալիք գիշերը զարհուրելի մահափորձի մը։

Քաղաքապետը կը բնակէր, կնոջը եւ 12 տարու մանչուն հետ, քաղաքապետարանին ճիշդ դիմացը՝ Օթէլ Պօ-Րիվաժ։ Կէս գիշերին պառկած էին, երկրորդ յարկը բայց 2.35ին ահռելի պայթիւն մը կ'արթնցնէ քաղաքապետը որ անմիջապէս կը հասկնայ թէ ստացած սպառնական նամակները կատակ չէին։ Անմիջապէս կ'իջնէ առաջին յարկը եւ ձեռք կ'առնէ հեռաձայնը ոստիկանութիւնը կանչելու համար, նոյն վայրկեանին կինը կ'իջնէ, բայց քաղաքապետին գտնուած սենեակին մէջ կը պայթի երկրորդ ռումբ մը եւ Քամիլ Պլան, պայթիւնին ուժէն կը նետուի, կտոր-կտոր։ Ոտքը պոկուած է, երեսը, գլուխը, կինը վիրաւորուած է դէմքէն, օգնութեան կը հասնին բայց ժամ մը ետք Էվիանի քաղաքապետը կը մեռնի, առանց ինքզինքին եկած ըլլալու։ 48 տարեկան էր եւ 16 տարի է ձեռնհասօրէն կը վարէր իր պաշտօնը։

Առաջին քննութիւնները ցոյց կուտան թէ այս մահափորձին հեղինակները մասնագէտներ են եւ իրենց նպատակն էր իսկապէս քաղաքապետը սպաննել։ Արդարեւ, ի՞նչպէս պատահեցաւ դէպքը։ Ժամը 2.35ին ռումբ մը կը պայթի, քաղաքապետին տան առջեւ, կառքը օդը կ'ելլէ կտոր-կտոր։ Ի՞նչ է քաղաքապետին հակազդեցութիւնը, անմիջապէս վար կ'իջնէ ոստիկանութեան հեռաձայնելու համար, կեդրոնի օրիորդը կը հարցնէ.— Ի՞նչ թիւ կ'ուզէք։ «Ոստիկանութիւնը» կ'ըսէ Քամիլ Պլան բայց նոյն վայրկեանին իր կողքին դրուած երկրորդ ռումբ մը կը պայթի եւ աւելորդ կը դարձնէ ամէն բան։ Այս ամբողջը ցոյց կուտայ թէ մահափորձը կազմակերպողները ամէն բան նախատեսած եւ հաշուած էին։ Գիտէին թէ առաջին պայթիւնը պատճառ պիտի դառնար որ քաղաքապետը վար իջնէ ուր առաջին ռումբէն ճիշդ քսան երկվայրկեան յետոյ կը պայթէր երկրորդը, ամէն ինչ հաշուած էր, քաղաքապետին վար իջնելը եւ հեռաձայնել փորձելը ճիշդ 20 երկվայրկեան տեւած էին։

Ուրբաթ առտու տակաւին ոչ մէկ հակազդեցութիւն ծանօթ էր պաշտօնական շրջանակներուն մէջ։ Մահափորձը ուշ պատահած էր, քաղաքապետը մեռած էր առաւ. Ուրբաթ առաւօտ ժամը չորսին։ Թունուզի Ալժ. Ազատ. Ճակատի շրջանակները շատ ազդուած էին այս դէպքէն եւ ըստ Եւրոպա թիւ 1 ձայնասփիւռի կայանի թղթակցին, այդ մասին կը խօսուէր Ֆերհաթ Աբբասի բնակարանը։

Էվիանի մէջ ուր ապահովութեան ուժերը աւելի խիստ միջոցներ ձեռք առած են եւ բոլոր մուտքերն ու ելքերը մանրակրկիտ քննութեանց ենթակայ են, սարսափ կը տիրէ, բոլոր անոնք որ քաղաքապետին պէս սպառնական նամակ ստացած են հանգիստ չեն։

Էվիանի պաշտօնական շրջանակները կ'ուզեն մասնաւոր հանդիսաւորութիւն մը տալ քաղաքապետին յուղարկաւորութեան, որ հաւանաբար կատարուի Երեքշաբթի օր։

Այս մահափորձէն քանի մը ժամ առաջ, Օրանի մէջ ալժերական հարցերու նախարարը՝ Լուի Ժոքս կարգ մը յայտարարութիւններ կ'ընէր լրագրողներու եւ խօսակցութիւններ կ'ունենար ալժերացի անձնաւորութեանց հետ։ Այս առթիւ նախարարին հարց տրուեցաւ թէ ի՞նչ տարբերութիւն կը դնէ Էվիանի խօսակցութեանց եւ այն խորհրդակցութեանց միջեւ զորս կ'ունենայ ներկայիս, Ալժերիոյ մէջ։ Ժոքս կը պատասխանէ.— «Էվիանի մէջ, խորհրդակցութեանց ընթացքին պիտի հանդիպիմ ըմբոստութեան արտաքին կազմակերպութեան, Ալժերիոյ մէջ, համաքաղաքացիներուս մէջ կը գտնուիմ եւ եկած եմ անոնց կարծիքն առնելու։

Հարցում.— Պիտի տեսնուի՞ք Ալժ. Ազգային Շարժումին հետ (էմ էն Ա., Մեսալի Հաճ)։

Պատ.— Պիտի տեսնուիմ Ալժ. Ազգ. Շարժումին հետ ինչպէս պիտի տեսնուիմ Ալժ. Ազատագ. Ճակատին հետ։

Շատ հաւանական է որ այս պատասխանը լաւ ընդունելութիւն չգտնէ Թունուզի ալժերական շրջանակներուն մօտ, որոնք վերջերս քանիցս կրկնեցին թէ ներկայացուցչական ոչ մէկ հանգամանք կը ճանչնան Մեսալի Հաճի շարժումին։ Ֆերհաթ Աբբասի խմբակին համար Մեսալի Հաճ «ֆրանսական գաղթատիրութեան ծառան է»։

Ժոքս ապահովութիւն տուած է նաեւ թէ Ֆրանսա երբեք պիտի չլքէ Ալժերիոյ Եւրոպացիները եւ այն Մահմետականները որ կ'ուզեն ֆրանսացի մնալ։ Հարց տրուած է նաեւ թէ եթէ բանակցութիւնները յաջողին, ինքնորոշումը ուրիշ իմաստ պիտի ստանա՞յ։

Նախարարը ճշդած թէ «ինքնորոշում՝ ինքնորոշում կը նշանակէ»։

Ձախողութեան պարագային այլեւս ոչ մէկ խօսակցութիւն կրնայ տեղի ունենալ, Ժոքս յայտարարած է նաեւ թէ «միայն քաղաքական պատճառներ մղած են Ֆրանսան որ բանակցութիւններ վարէ օրովհետեւ Ալժերիոյ մէջ զինուորական կացութիւնը սքանչելի է»։

× Ալժ. Ազգային Շարժումի պարագլուխը՝ Մեսալի Հաճ տեսակցութիւն մը տուած է «Ընկերվարական Ազդը» շաբաթաթերթին, ուր կ'առաջարկէ Պուրկիպայի, Նասրի եւ Հասան Բ.ի որ միջամտեն Ալժ. Ազատ. Ճակատի (էֆ էլ էն) եւ իր շարժումին (էմ էն Ա.) միջեւ հանդիպում մը կազմակերպելու համար։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ Ուխտին ժողովը որ գումարուած էր Մոսկուայի մէջ վերջացաւ Հինգշաբթի գիշեր։ Ուրբաթ առաւօտ հրապարակուած զեկոյցին մէջ, անդամ պետութիւնները կը դատապարտեն Անգլիան, Ֆրանսան եւ Ամերիկան որ զինելով դաշնակցային Գերմանիան կը պատրաստեն «յարձակողական Գերմանիա մը»։ Զեկոյցին ոճը կարծել կու տայ թէ Ռուսերը կ'ուզեն նորէն մէջտեղ դնել Պերլինի հարցը։

ԼԻԶՊՈՆԱ հասած անպաշտօն լուրերու համաձայն Անկոլայի դէպքերու ընթացքին սպաննուած ճերմակներու եւ անոնց հաւատարիմ մնացած սեւամորթներու թիւը 460ի կը հասնի։ Գաղութներու նախարարը, որ արտակարգ իրաւասութիւններով Անկոլա կը գտնուի ժամանակէ մը ի վեր, անհիմն գտաւ այն տարաձայնութիւնը, ըստ որուն նոր միջադէպեր պատահած են փորթուկալեան այս գաղութին մէջ։

ՆԱՍՐԻ համայնավար Արաբներու հանդէպ բռնած դիրքը բուռն քննադատութեան կ'ենթարկուի աշխարհի համայնավար կուսակցութեանց վարդապետական օրգանը հանդիսացող «Խաղաղութեան եւ ընկերվարութեան հարցեր»ու կողմէ։ Փրակա հրատարակուող, ռուսերէն այս թերթը ի մէջ այլոց կը գրէ.— «Քաղաքական բանտարկեալներու հետ կը վարուին ինչպէս գերիներուն հետ Փարաւոններու ժամանակ։ Հարիւրաւոր բանտարկեալներ կ'ենթարկուին չարչարանքներու եւ կը պահուին իրենց կամքը տկարացնելու եւ առողջութիւնը վտանգելու սահմանուած յատուկ պայմաններումէջ.. Նասրի ոստիկանութիւնը չի յարգեր կին բանտարկեալները»։

ՊԱՂՏԱՏԻ մէջ արիւնալի դէպքեր պատահած են վերջին քանի մը օրերու ընթացքին։ Հակակառավարական այս ցոյցերը կը վերագրուին ազգայնական եւ համայնավար տարրերու։ Բանակը եւ ոստիկանութիւնը միջամտած են։ Պէյրութէն եւ Գահիրէէն հասած լուրերու համաձայն վեց մեռեալներ կան։

Կը կարծուի թէ կառավարութեան նշանակած տուրքերը քարիւղի, պտուղներու եւ բանջարեղէններու վրայ պատճառ դարձած են այս խռովութիւններուն։ Կարգ մը աղբիւրներու համաձայն մեռեալներու թիւը 17ի կը հասնի։

ՆԻՒ ԵՈՐՔ ԹԱՅՄԶ կը քննադատէ Ֆրանսայի այն որոշումը որուն համաձայն այս վերջինը կը մերժէ վճարել ՄԱԿի Գոնկոյի ծախքերուն իր բաժինը։ («Ֆրանսան վտանգաւոր խաղ մը կը խաղայ» խորագրին ներքեւ, թերթը կը գրէ թէ ցաւալի է որ Ֆրանսա Ս. Միութեան կը հետեւի։ ՄԱԿի ընդհ. ծախքերը 1960ին եղած են՝ 48ուկէս միլիոն տոլար, 1961ի համար կը նախատեսուի 121 միլիոն տոլար։ Ամերիկան վճարած է իր բաժինը։

× Թունուզի եւ Փարիզի մէջ, նոյն պահուն երկու կարճ զեկոյցներ հրատարակուեցան որոնց մէջ ֆրանսական կառավարութիւնը եւ Ալժ. Ազատ. Ճակատը կը յայտնեն թէ խօսակցութիւններ պիտի սկսին Էվիանի մէջ։ Երկու զեկոյցները մէկ կէտի մէջ կը տարբերին, Ֆրանսան պիտի խօսի Ալժ. Ազատ. Ճակատի հետ (էֆ էլ էն) եւ ոչ թէ «ԱՀԱԿ»ին (Ալժ. Հանրապետութեան Առժամեայ Կառավարութիւն) զոր Ֆրանսա ցարդ չէ ճանչցած, մինչ Թունուզի զեկոյցը կը շեշտէ թէ ֆրանսական կառավարութեան խօսակիցը՝ ԱՀԱԿն է։ Ֆրանսացիները կը ճշդեն թէ իրենց պատուիրակութիւնը պիտի գլխաւորէ նախարար Ժոքս բայց Ալժերացիք կը գոհանան ըսելով.— «Նախարար մը» առանց ճշդելու անունը։

ՄԱԿԱՐ ԵԿՄԱԼԵԱՆ

(1856 – 1905)

—o—

Առաջին հայ երաժիշտն է, որ աւարտելով Փեթերպուրկի երաժշտանոցը վերադարձած է հայրենիք եւ իր ստացած գիտելիքները տրամադրած է հայ երաժշտութեան զարգացման:

Ծնած է Վաղարշապատ, 1856 Յունուար 21ին (Հ. Տ. Փետրուար 2):

Մինչեւ Փեթերպուրկ երթալը՝ 1878, միշտ եղած է Էջմիածին, ուսած է տեղւոյն ժառանգաւորաց դպրոցին մէջ, մասնակցած եկեղեցական երգեցողութեան, տեսած եւ լսած տօնախմբութիւններու եւ ուխտագնացութեան եկող գաւառացիներուն պարերն ու երգերը, իր հոգիին մէջ կուտակելով երաժշտական այլ եւ այլ տպաւորութիւններ: Հոս է նաեւ որ հետեւած է երաժշտութեան նախնական դասերու՝ Ն. Թաշճեանի հսկողութեան տակ:

Մօտ տասը տարի հետեւած է Փեթերպուրկի երաժշտանոցին դասընթացքներուն, յաղթահարելով կարգ մը դժուարութիւններ եւ արգելքներ: Ուսանողութեան շրջանին ծանօթացած է համաշխարհային երաժշտութեան գանձերուն եւ ձեռք ձգած՝ երաժշտական, տեսական հմտութիւն:

1891ին, կը հրաւիրուի Թիֆլիս, Ներսիսեան հոգեւոր դպրոց, իբրեւ երաժշտութեան դասատու եւ խմբավար: Հոս, լուրջ հիմերու վրայ կը դնէ երաժշտութեան դասաւանդութեան գործը, կը հիմնէ երգչախումբ եւ հայկական ձայնանիշերէն զատ, աշակերտներուն կը սորվեցնէ եւրոպական ձայնագրութիւն: Անկէ զատ, երաժշտական արտակարգ ընդունակութիւն ունեցողներէն կը պատրաստէ խմբավարներ, որոնք երբեմն կը փոխարինէին իրեն:

Եկմալեանի աշակերտներէն եղած են Տիգրան Նալբանդեան, Արմենակ Շահմուրատեան, Շարա Տալեան, Մուշեղ Ագայեան, Արամ Տէր – Յովհաննիսեան, Աղասի Մանուկեան, Անտոն Մայիլեան եւ ուրիշներ: Գերլին մեկնելէ առաջ, Եկմալեանի աշակերտած է նաեւ Կոմիտաս վարդապետ:

Դեռ ուսանողական տարիներուն, Եկմալեան կը ձեռնարկէ հայ ժողովրդական եւ հոգեւոր երգերու ձայնագրութեան եւ մշակումին: Արժէքաւոր է իր ուսարանական վկայականին առթիւ պատրաստած «Թագայի Թափառումները» երգօնը (քանթաթ), գրուած նուագախումբի, երգչախումբի եւ մեներգողներու համար, զոր կը ներկայացնէ 1888ին, Փեթերպուրկի երաժշտանոցին մէջ: Իր բնաբանով հայկական չէր եւ ոչ ալ ոճով, այսուհանդերձ հայ երաժիշտի մը առաջին լուրջ համանուագային գործն էր: Դժբախտաբար, այդ երգօնէն մէկ քանի էջեր միայն հասած են մեզի, ուստի դժուար է գնահատել ամբողջ գործը, կարելի է ըսել թէ գրուած է քնարերգական՝ շունչով եւ պարզ է երաժշտութեան մեղեդին:

Եկմալեանի ստեղծագործութեան կը պատկանի, 1892ին լոյս տեսած իր առաջին շրջանի աչքի ինկող գործերէն մէկը դաշնակի նուագը: Թէեւ կը կրէ Շոփէնի ազդեցութիւնը, բայց նշմարելի է գեղարուեստական որոշ անձնական արժէք:

Ուսանողական տարիներէն սկսեալ, շուրջ տասնամեակ մը մշակեց պատարագի երգեցողութեան բազմաձայն գրութիւնը: Իբրեւ հիմք կ'ընդունէր Ն. Թաշճեանի ձայնագրած եւ հրատարակած եղանակները, որոնք յաճախ կը համեմատէր տարբեր եկեղեցիներու մէջ իր լսած եղանակներուն հետ եւ կը կատարէր անհրաժեշտ սրբագրութիւնները եւ լրացումները: 1893ին, կ'աւարտէ ու կը մեկնի Փեթերպուրկ եւ կը ներկայացնէ երաժշտանոցի եւ պալատական երգչախումբի խորհուրդներուն: Գործը կ'արժանանայ գնահատանքի՝ մինչեւ իսկ Մ. Բալակիրեւի եւ Ռիմսկի – Կորսաքովի պէս երաժիշտներու կողմէ:

Վերադառնալով Թիֆլիս, եռանդով կը զբաղի Ներսիսեան դպրոցի երգչախումբին հետ, կը սորվեցնէ քառաձայն պատարագին առանձին հատուածները, որոնք, առաջին անգամ ըլլալով հնչեցին Թիֆլիսի վանքին մայր եկեղեցիին կամարներուն տակ, արժանանալով հասարակութեան միահամուռ գնահատանքին: 1896ին, Լայփցիկի մէջ լոյս տեսաւ Եկմալեանի պատարագը եռաձայն եւ քառաձայն (արական) եւ քառաձայն խառն խումբի համար՝ գրուած տարբերակներով: Շնորհիւ իր պատարագին, բազմաձայն երգեցողութիւնը մուտք գործեց հայ եկեղեցւոյ հանդիսաւոր արարողութեանց մէջ:

Թէեւ, պատարագը Եկմալեանի ամենածաւալուն գործն է եւ օժտուած է գեղարուեստական բարձր արժանիքներով, բայց պէտք չէ իր արուեստն ու գործը անով միայն սահմանել:

Աւանդական դարձած այդ միակողմանի մօտեցումը հետեւանք է այն իրողութեան, որ երաժիշտը իր ուժերու ծաղկման շրջանին կը հիւանդանայ եւ երեք տարի տառապելէ ետք, 1905 Մարտ 6ին, կը վախճանի՝ անաւարտ ձգելով բազմաթիւ ստեղծագործութիւններ: Նոյնիսկ ձեռագիր վիճակի մէջ մնացած իր գործերը անհետ կորսուած են: Այսուհանդերձ, այն քիչ էջերը որ կը մնան Երեւանի դիւանին մէջ, կը վկայեն Եկմալեանի ստեղծագործութեան Թափի մասին: Ձափէն աւելի խստապահանջ ըլլալով, միեւնոյն գործին վերադարձած է բազմիցս՝ ստեղծելով նոյն գործին մէկ քանի տարբերակները:

Յատկանշական է, որ իր կեանքի վերջին տարիներուն աւելի ու աւելի կը մօտենայ ժողովրդական երաժշտութեան, կը ձայնագրէ եւ կը մշակէ բազմաթիւ երգեր: Սեւագիր ձեռագիրներու քննութիւնը ցոյց կուտայ, թէ Եկմալեան խիստ ընտրութեամբ ձայնագրած է այնպիսի երգեր միայն, որոնք օժտուած էին գեղարուեստական ուժով եւ արտայայտութեան գեղեցկութեամբ: Եկմալեան այդ երգերը մշակած է կամ իբրեւ մեներգ՝ դաշնակի ընկերակցութեամբ, կամ իբրեւ խմբերգ եւ կամ ալ իբրեւ՝ դաշնակի երկ: Բոլոր պարագաներուն ալ պահպանած է տուեալ երգի մեղեդին, աշխատելով ներկայացնել երաժշտական գեղեցիկ եւ Թարմ ներդաշնակութեամբ, ոճի միասնութեամբ եւ գեղարուեստի յատկանիշերով:

Նոյն նպատակները հետապնդած է՝ ինքնուրոյն երգեր եւ վիպերգեր (ռոմանսներ) գրելու ժամանակ: Աչքի զարնող երգեր են Ռ. Պատկանեանի եւ Պէշիկթաշլեանի բանաստեղծութեանց վրայ գրուածները՝ «Մեր ազգ հալածուած» խմբերգը, «Ոչ փոք զարկինք», «Պլպուլն Աւարայրի», «Լռեց ամպերը եկան, ծածկեցին» եւայլն: Երգերը՝ օժտուած ըլլալով մեղեդիի գեղեցկութեամբ ու երաժշտական ներդաշնակութեամբ, կարեւոր դեր կատարած են հայ ձայնաւոր երաժշտութեան զարգացման գործին եւ մինչեւ այսօր ալ պահպանած են իրենց գեղարուեստական արժէքը: Այս երգերուն, ինչպէս եւ հայրենասիրական երգերուն մէջ՝ Եկմալեան ի յայտ կը բերէ ժողովուրդի ճակատագրին հանդէպ շահագրգռութիւն, յատկապէս ազգային ազատագրական պայքարի նկատմամբ:

Ոչ միայն հետաքրքրուած է եկեղեցական երաժշտութեամբ ու զայն մշակած, այլեւ շահագրգռուած է ժողովրդական երաժշտութեամբ եւ հանդիսացած՝ ազգային ազատագրական շարժման գաղափարախօս մը, եւ իբրեւ այդպիսին իր արժանի տեղը գրաւած է մեր երաժշտութեան պատմութեան մէջ:

ՄԱՏԹԷՈՍ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

ՀԱԼԷՊ

—o—

Հալէ՛պ... զետեղուած է կորաւոր դաշտի մը մէջ, գետի մը եզերքը: Ունի Թաղեր, Թաղամասեր: Հնամենի պատերը կը ձեւացնեն քառակուսի մը՝ եօթը դռներով: Ի հնումն կը կոչուէր Խալպապ, Արաբները զայն կոչեցին Հալապ: Սելեւկոս Նիկատոր զայն անուանեց Բերիա:

Աշխարհի ամէնէն հին քաղաքներէն մէկն է Հալէպ, ծագումով՝ հաւանաբար ՀիԹԹիԹական: Ասորական, բաբելոնական եւ եգիպտական արձանագրութիւններու մէջ յիշուած է այս քաղաքը, որ գոյութիւն ունէր Քրիստոսէ երկու հազար տարի առաջ, իբրեւ կեդրոնը տեղական չաստուածութեան մը՝ Ռամանի: Հնագէտներէն ոմանք կը յայտարարեն՝ թէ Հին Կտակարանի Արամ – Ծոպան՝ Հալէպական նախաքաղաքն է, պարզապէս:

ՀիԹԹիԹներ, Փիւնիկեցիներ, Քաղդէացիներ, Ասորիներ, Հայեր, Յոյներ, Հրեաներ, Հռոմէացիներ, Արաբներ, Թուրքեր, Գերմանացիներ, Անգլիացիներ, Ֆրանսացիներ կանգ առած են հոս, անցած են կամ մնացած են, զարնուած են իրարու, խառնուած են իրարու:

Խոսրով Ա. գրաւեց քաղաքը՝ 540ին, Խալիտ Իպն Ալ – Ուալիտ՝ 637ին, Ահմետ Իպն Թուլուն՝ 872ին, Սայիֆ – ատ – Տաւլահ՝ 945ին, արաբ զանազան ցեղախումբեր փոխն ի փոխ տիրեցին անոր մինչեւ 1057: Յետոյ եկաւ Ալփ-Ասլան, յետոյ եկան Թուրքերը, յետոյ եկան խաչակիրները, եկաւ Սալատին, եկաւ Ալ-Մալիք, եւ Եուսուֆ, եւ Հուլագու, եւ Թիմուր – Լէնկ, Մամլուքները, Օսմանականները ...:

Դարերը եւ պատերազմները յաջորդեցին իրարու եւ Ֆայսալ — աջակցութեամբ Անգլիացիներու եւ Ֆրանսացիներու — գրաւեց քաղաքը՝ 1918ին, Հոկտեմբեր 25ին:

Այսօր՝ Արաբ Միացեալ Հանրապետութեան մէկ անդամն է Սուրիա, եւ Հալէպ վաղնջական, մեծարժէք քաղաքը՝ Սուրիոյ:

1822ին ունէր հարիւր հազար բնակիչ, 1894ին՝ գրեթէ հարիւր յիսուն հազար, 1912ին՝ աւելի քան երկու հարիւր հազար, հիմա, աւելի՝ քան որեւէ ժամանակ՝ անցեալ դարերուն մէջ: Կողք-կողքի կ'ապրին իսլամ Արաբներ եւ քրիստոնեայ Արաբներ, Յոյներ եւ Հայեր, եւ այլ վաղնջական ժողովուրդներու մնացորդներ, Քաղդէացիներ, Ասորիներ ...:

Հալէպ առաջնակարգ կարեւորութիւն ունեցած էր, անցեալին, իր աշխարհագրական դիրքին պատճառով: Միջագետքի եւ Միջերկրական Ծովուն միջեւ եղած էր զօդ մը ամուր: Հնդկաստանի եւ Պարսկաստանի թանկ ապրանքները Հալէպի միջոցով կ'արտածուէին դէպի Արեւմուտք:

ԺԶ. դարուն՝ Հալէպ միջազգային մեծ կեդրոն մը դարձած էր: Վենետիկեան Մեծապայծառ Հանրապետութիւնը հիւպատոսարան մը ունէր այնտեղ: Վենետացի առեւտրականներ, դիւանագէտներ եւ զինուորականներ շարունակ կ'երթեւեկէին իրենց ծննդավայրին եւ Մերձաւոր Արեւելքի հեռաւոր այդ քաղաքին միջեւ: Ոչ միայն Վենետացիներ կ'երեւէին այնտեղ, այլեւ Ճենովացիներ, Մարսիլիացիներ, Սպանացիներ, Անգլիացիներ՝ Արեւմուտքէն եւ Հիւսիսէն. Հայեր, Հնդիկներ, Պարսիկներ՝ Արեւելքէն եւ Հարաւէն: Այո, հին ու նոր ժողովուրդներ չորս ծագերէն:

Նախ՝ Բարեյուսոյ Հրուանդանին գիւտը, ապա՝ Սուէզի Ջրանցքը պատճառ եղան որ Հալէպ տուժէ, Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ՝ իբրեւ առեւտրական քաղաք:

Հալէպ, այսուհանդերձ, վաղնջական եւ միշտ կենսունակ քաղաքն է Սուրիոյ:

ՀՐԱՉ ՔԱՋԱՐԵՆՑ

ՑԱՒԻ՛Ն ՏՈՒՆԸ

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ՄՈՔԱՑԷԼԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

(ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼԻ ՄԸ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ)

Բ.

Ճակատագրի խնդիր:

— Չէ՞ք գիտեր որ, կը խօսի Գամպուր Մահմուտ ռանալով, չէ՞ք գիտեր որ չուն Հայերուն արգիլուած է խմրուիլ եւ մանաւանդ գիշերը այս ատեն դուրսը մնալ:

Ձեզի համար ալ աւելց ետք հաւու պէս տասներկուքին (Լ. Ռ.) տունէն ներս, երես տալիք ազգ չէք դուք, ապերախտներ. կը տեսնէք ձեր գլխուն ինչեր պիտի բերեմ ձեր այս գիշերուան յանդգնութեանը համար:

Ի՞նչ յանդգնութիւն, Աստուած իմ, ինչ է մեր յանցանքը կը մտածեմ ինքնիրենս, ի՞նչ մեծ ոճիր հինգ հայ ժողվուիլ ու գիշերը անվնաս զուարճանալ:

Այս պահուս իսկ երբ այս տողերը կը գրեմ, կը կարծեմ լսել իր ճաթած քնախնդիր ձայնը, որ գիշերային լռութեան մէջ շան մը կաղկանձիւնին կը նմանի:

Անունները, բնակութիւնները կը հարցնէ մի առ մի:

— Ի՞նչ գործ ունէիր աս ատեն փողոցը, կը հարցնէ մեզմէ մէկուն:

— Կը զուարճանայի, եթէ զուարճանալն ալ արգիլուած է հոս, ըսէք ան ալ վերջացնենք:

Այս համարձակութիւնը, որով կը պատասխանէ տղան զինքը կը կատղեցնէ:

— Հայերուն համար զուարճութիւն չկայ, Հայերուն բանտ ու աքսոր միայն կայ բարեկամս, կը յարէ հեգնելով, երկու ձեռքերը կուշտին դրած, ոտքի վրայ:

Եւ ուղածին պէս մեր տեղեկագիրը կը գրէ:

Գ.

Իր դէմքը արհաւրալից է, խիստ ու վայրենի:

Ութ հոգի կեցեր ենք իր դիմացը դողդղալով, գրեթէ աղերսագին: Մեր ապագային, մեր վրայ բեռցուելիք ամբաստանութեանց անստուգութիւնը ու վտանգաւոր մեծութիւնը մեր հոգին ու միտքը կը տարտղնէ:

Սենեակին մԹնշաղին մէջ, Խամպուռ Մահմուտի կծկուած դիրքը ու իր դէմքին շուքը որ խոշոր համեմատութիւններ կ'առնէ սենեակին կեղտոտ պատին վրայ, չես գիտեր ի՞նչ գեհենային տպաւորութիւն կը գործէ մեր վրայ: Հովը երբեմն պատուհաններէն մէկուն կոտրած ապակիին տեղ փակցուած Թուղթը կ'ուռեցնէ, ծոցւոր փորի մը պէս զայն դէպի դուրս ցցելով: Իր չոր ձայնն է որ միայն կը խառնուի եղէգին ձայնին, որ իր կծու ճրթճռութուքներով ճերմակ Թուղթը կը մրոտէ մեր զաւիճին ձեռքին մէջ:

Մեր մէջէն ամէնէն յանդուգնը կը յառաջանայ եւ ալ չկրնալով զսպել իր բարկութիւնը.

— Էֆէնտի, կ'ըսէ անոր, ոճրագո՞րծ ենք, ինչ ենք, որ այսպէս խստութեամբ կը վարուիս մեզի հետ:

Պատասխանը չառաջուն ապտակ մը կ'ըլլայ մեր քով կեցող ոստիկաններէն մէկուն կողմէ:

Ախ Աստուած իմ, տղուն երեսը կարմիր կրակ կը կտրի եւ ոստիկանին հինգ մատներուն տեղը ակնյայտնի կ'երեւի դժբախտ երիտասարդին ճերմակ այտերուն վրայ:

— Վար տար աս սրիկայ կեավուրները, կը պոռայ Խամպուռ Մահմուտ, շուտ վար:

Կը դառնանք դէպի դուռ եւ հրուելով, հրմշտկուելով կ'իջնենք փայտէ խարխուլ սանդուխներէն վար. առաջին անգամն է որ կը մտնենք բանտ. ճամբաները չենք գիտեր:

— Էյ էշու ձաղ, կը պոռայ ինծի ոստիկաններէն մէկը, դէպի աջ դարձիր:

Ձեռնակապերուն սրահէն կ'անցնինք ... մութ ու խոնաւ նկուղ մը, ուր նոյնպէս վայրագ դէմքով մէկը ծանր կը քնէ:

Հասեր ենք՝ արդէն բանտին առաջին մեծ դրան քով:

— Բէօսէ աղա, կը ձայնէ ոստիկանը, բաց դուռը, ոռս կայ այս գիշեր քեզի:

Խոշոր բանալին կը մտնէ ներսէն դրան մէջ, նիգը կը շարժի ու փայտէ անհաւասար դուռը կը դառնայ իր ծխնիներուն վրայ:

— Ութ, կը ձայնէ ոստիկանը, ութ հոգի, լաւ համրէ:

Այլեւս զատուած ենք անձնաւորութիւն մը կազմելէ, թիւեր ենք միայն այս վայրենիներու աչքին:

Երկրորդ նեղ երկաթէ ձողերով ամրացած դուռ մը կը յաջորդէ առաջինին, անկէ ալ ներս, միշտ դէպի ներս, յարաբերութեանց խզում ընկերականութեան, մարդկութեան հետ որ ինչպէս արդէն Թուրքիոյ բարբարոս աչքին:

Զորս հոգի վարի յարկը ու չորսն ալ վերը կը փոխադրեն: Ես վարի յարկն եմ եւ ոտքի վրայ արդէն հազիւ թիզ մը ձեղունէն որ նոյնպէս իրարմէ բաց փայտի հաստ ցողերէ կազմուած է եւ որուն մէջէն կը տեսնեմ վերը քալող մարդոց ոտքերը, որոնք կ'երթան ու կուգան ու դադրում զառածիլի մէջ զսպուած եւ անդառնութիւններն կորսնցուցած կենդանիներու հանգունակ:

Երկու սենեակ դէմ դիմաց կայ խօվուշին մէջ, ինչպէս կը կոչեն, մանելուն իսկ մարդս կը քարտափի: գլուխս կը ծանրանայ եւ կխարաց դուռնէն ներս կը նայիմ:

ԼԵՒՈՆ ՇԱԹՐԵԱՆ

(3 Շար.)

ՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

—o—

Իր տասնամեակին առթիւ, Հայ Կրթական Հիմնարկութեան դիւանը, Լոս Անճըլըս, հրատարակած է հետեւեալ հաղորդագրութիւնը —

Այս տարի լրացաւ Հայ Կրթական Հիմնարկութեան տասնամեակը: Մօտ տասը տարի առաջ, Քալիֆորնիաբնակ քանի մը նուիրուած ազգայիններ իրարու մօտ գալով, հիմը դրին Հայ Կրթական Հիմնարկութեան՝ նպատակ ունենալով օգնել Հայ վարժարաններու, գլխաւորաբար Փալանճեան ճեմարանին:

Հիմնարկութեան ծրագրին մէջ յստակ նշուած է, որ այս օգնութիւնը Հայ վարժարաններու, պիտի կատարուի առանց յարանուանական կամ այլ խտրութեան:

Հիմնարկութեան վարիչները մինչեւ թուականս ստացիօրէն յարգած են այս ոգին: Հայեցի կրթութիւնը վեր է, եւ վեր պէտք է մնայ, ամէն նկատումէ: Անիկա սրբազան առաքելութիւն մըն է:

Մինչեւ օրս, Հայ Կրթական Հիմնարկութիւնը իր նպատակներուն յատկացուցած է աւելի քան չորս հարիւր հազար տոլար: Օգնած է մօտ Միջին Արեւելեան 63 հայ վարժարաններու:

Այժմ ունի 19 հիմնադիր անդամ, որոնք կը վճարեն տարեկան հինգ հարիւր տոլար անդամավճար: Ունի 22 տեղական յանձնախումբեր, Մ. Նահանգներու գլխաւոր կեդրոններուն մէջ: Այս յանձնախումբերը լծուած են տարեկան 25 տոլարով կարօտ սան մը որդեգրող բարերարներ ապահովելու գործին: Բացի ատկէ, Հիմնարկութեան այս տեղական յանձնախումբերը սկսած են նաեւ մշակութային աշխատանքի:

Հայ Կրթական Հիմնարկութիւնը ըսկիզբները ամբողջովին նուիրուած էր արտասահմանի կրթական կարիքներուն: Սակայն, վերջին տարիները, լայնցնելով իր գործունէութեան ծիրը, իր մասնաւոր ուշադրութեան առարկան դարձուցած է Ամերիկահայութիւնը: Երկար ատենէ ի վեր, ուսումնասիրութեան տակ է Ամերիկահայ կրթական գործը: Հիմնարկութեան վարիչները այս գործը կը նկատեն պատմականօրէն շատ կենսական եւ, այդ իսկ պատճառով, կը խուսափին հապճեպ որոշումներ կայացնելէ: Միայն ձեռնհաս անձերէ բաղկացած յանձնախումբի մը խղճամիտ պրպտումներէն եւ ուսումնասիրութենէն յետոյ է, որ կարելի պիտի ըլլայ այս ուղղութեամբ գործնական քայլեր ձեռնարկել:

Մինչ այդ, Հիմնարկութեան վարիչները, անցած աշնան, քսան հազար տոլարի գումար մը յատկացուցին Պըրքլիի համալսարանին՝ Հայագիտական դասընթացքի մը հաստատման համար: Ամպիոնը գրաւեց ժամանակակից Հայ իրականութեան ամենաձեռնհաս հայագէտներէն մին՝ Տօքթ. Փօլ Իսապալեան: Դասընթացքը մեծ յաջողութեամբ կը շարունակուի:

Միւս կողմէ, Հիմնարկութեան քարտուղարութիւնը, արդէն երեք տարի է, ձեռնարկեց մշակութային լայն գործունէութեան մը: Լոս Անճըլըսի տեղական յանձնախումբին կազմակերպութեամբ, ամէն ամիս կանոնաւոր կերպով, դասախօսութիւններ կը սարքուին: Նիւթերը, քիչ բացառութեամբ, նուիրուած են Հայոց մշակոյթին:

Փետրուար 19ին, Լոս Անճըլըսի մէջ, բացառիկ շուքով աննախընթաց բազմութեան մը ներկայութեան, պատուոյ սեղան մը սարքեցաւ մեր գրականութեան մեծագոյն դէմքերէն՝ Կոստան Զարեանի: Շուտով, դասախօսութիւններու շարքը պիտի սկսի նաեւ Ֆրէզնոյի մէջ: Հետզհետէ, ջանք կը թափուի նոյն մշակութային կեանքով ժտելու նոյնպէս միւս շրջանները:

Այս տարին մեր տասնամեակը ըլլալով, ճիգ չի խնայուիր մեր տարեկան հացկերոյթը բացառիկ շուքով տօնելու: Տասը տարիներէ ի վեր, ամէն տարի կանոնաւոր կերպով, կը սարքուին յիսուն տոլարի այս շքեղ հացկերոյթ-պարահանդէսները:

Եզրակացնելով, Հայ Կրթական Հիմնարկութիւնը, — երիտասարդագոյնը Հայ կազմակերպութիւններուն — աստիճանաբար կ'ընդլայնէ իր գործունէութեան դաշտը: Իր անդամներուն թիւը եւ եկամուտի աղբիւրները կը բազմանան:

Առանց յարանուանական կամ այլ խտրականութեան, կը ծառայէ Հայութեան սրբազան գործին եւ Հայ մշակոյթի տարածման: Հիմնարկութեան վարիչները ուխտած են պահել այս ոգին: «Աւելի լաւ է մանուկ մը կրթել, քան պալատ մը կառուցանել»: Այս է Հիմնարկութեան նշանաբանը:

ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ

(ԵԼԵԿՏՐՈՆԱԿԱՆ ՈՒՂԵՂՆԵՐԸ)

Մեր ժամանակաշրջանին մէջ, ամենալաւ լրտեսները իրենց օձիքները վեր դարձուցած փողոցներու անկիւնները կեցող խորհրդաւոր մարդիկը չեն, այլ՝ ելեկտրոնական մեքենաներու մասնագէտներն ու մաթեմաթիկոսներն են:

Ամէն օր, 24 ժամ, ներկայ աշխարհի ամէնէն մեծ գաղտնիքները, ծածկագրըուած, հերձեան ալիքներով կը հեռահաղորդուին:

Գրեթէ աշխարհի բոլոր երկիրներուն մէջ, հազարաւոր մարդիկ, կ'արձանագրեն այս լուրերը, յուսալով թէ՝ անոնց բանալիները կրնան երեւան հանուիլ ելեկտրոնական ուղեղներու կամ մասնագէտ գիտնականներու կողմէ:

Մոսկուա փախած ամերիկացի ծածկագրերու մասնագէտներ Մարթինի եւ Միչէլի ըսածներուն համաձայն, Ամերիկա յաջողած է գտնել Թուրքիոյ, Ֆրանսայի, Արաբ. Միացեալ Հանրապետութեան, Իտալիոյ, Ուրուկուէյի, Եուկոսլաւիոյ եւ Ինտոնեզիոյ գործածած ծածկագրերուն բանալիները: Մէկ քանի տարի առաջ ալ, անգլիացի երեսփոխան մը, երեսփոխանական ժողովին մէջ յայտարարեց թէ Ամերիկացիք յաջողած են ձեռք ձգել անգլիական գաղտնի սպասարկութեանց գործածած ծածկագրի բանալին: Չորս տարի առաջ, Քանատա գանգատեցաւ թէ՝ իր ծածկագիր լուրերուն մէջ փարագիթներ կը մտցուին: Մարթին եւ Միչէլ յայտարարեցին՝ թէ Միացեալ Նահանգներու Ապահովութեան Սպասարկութիւնները, լուրերու հետեւող երկու հազար կայաններու մէջ ունին ութ հազար ծածկագիր քակող գիտնականներ:

Այս կայաններէն մէկ քանին հաստատուած են նաւերու կամ սաւառնակներու վրայ: Այս նաւերն ու սաւառնակները, երբ ոչ-բարեկամ երկիրներու մօտենան, կը ձայնագրեն իրենց բռնած ծածկագիր բոլոր լուրերը:

Ռուսերուն ի՞նչ տեսակ օգնութիւն կրնան տալ Մարթին եւ Միչէլ:

Անտարակոյս, կրնան օգնել բանալու Ամերիկացիներու այն գաղտնի լուրերը, զորս անցեալին ձայնագրած են Ռուսերը: Որովհետեւ, անմիջապէս որ իմացուեցաւ թէ երկու ամերիկացի մասնագէտները Ռուսիա գացած են, ամերիկեան գաղտնի սպասարկութիւնները փոխեցին իրենց բանալիները, ինչպէս կ'ըլլայ միշտ, երբ «թշնամին» կը յաջողի տեղեկանալ ծածկագրերու «բանալիներուն»:

Ծածկագիր լուրերը նորութիւն չեն: Հին Հելլէնները եւ Յուլիոս Կեսար ծածկագիր կը գործածէին:

Դարերու ընթացքին, ծածկագրերը շատ բարդացան: Ներկայիս գործածուող ծածկագրերը անհաւատալիօրէն բարդ են եւ դժուար՝ գործադրութեան մէջ: Ելեկտրոնական ուղեղներով՝ լուր մը կրնայ հարիւր անգամ ալ ծածկագրուիլ: Ծածկագրուած լուրերը, անթելով հաղորդուելու առեն իսկ, հաղորդումի տեսակէտով «կը ծածկագրուին» որպէսզի ծածկագրուած լուրերը, շատ անգամներ լըսուին, իբրեւ տեւական սուլոց մը:

Ելեկտրոնական ուղեղները, չափազանց արագ, կուտան լուրին հազարաւոր այլազան «թարգմանութիւնները», զորս մարդ մը տարիներու ընթացքին հազիւ պիտի կրնար ընել: Այս «թարգմանութիւններէն» մէկը կրնայ կենսական գաղտնիքներ երեւան հանել: Եւ երբ լուրի մը բանալին գտնուի եւ պարզուի, մասնագէտները այլեւս կրնան ուրիշներ ալ պարզել: «Հին դպրոցի» լրտեսը կրնայ դեռ օգտակար ըլլալ, բայց, ելեկտրոնական ուղեղները եւ մաթեմաթիկոսները հետզհետէ եւ աւելի շատ կը փոխարինեն զայն: Հետեւաբար զարմանալի չէ որ Ռուսերը ելեկտրոնական հարցերու այնքան շատ մասնագէտներ կը մարզեն: Զարմանալի չէ որ Միացեալ Նահանգները 36 հազար տոլարի գումարով մը գիտնական մը վարձատրեցին, ծածկագրեր բանալու իր աշխատանքներուն համար: Տարակոյս չկայ թէ օր մը, գիտնականները պիտի շինեն ելեկտրոնական «գեր-ուղեղ» մը, որ պիտի կրնայ բանալ որեւէ ծածկագիր: Երբ ատիկա ըլլայ, աշխարհ աւելի հանդիստ պիտի ըլլայ, որովհետեւ, ամէնքը պիտի գիտնան թէ ինչ կը մտածէ իրենց հակառակորդը:

Գաղտնի նշանները թարգմանելու պայքարը, մեծ թափով կը շարունակուի այսօր:

Քանի որ միայն Միացեալ Նահանգները այսօր ութ հազար ծածկագիր լուծող լրտեսներ ունին, կրնանք երեւակայել թէ քանի հատ ունին Ռուսերը եւ աշխարհի միւս երկիրները:

Լուրերուն հետեւիլը եւ զանոնք ձայնագրելը, համեմատաբար դիւրին է եւ կը կատարուի փոքր երկիրներու կողմէ ալ, որ ապա զանոնք կը յանձնեն ելեկտրոնական ուղեղ ունեցող իրենց մեծ դաշնակիցներուն: Ուրեմն, երեւակայեցէք թէ այսօր որքան լրտեսներ կան աշխարհի մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

Վրաստանի մատենադարանին մէջ գտնուող հայերէն ձեռագիրներուն ցուցակը զոր կազմած է Սամսոն Լալաֆարեան, լոյս տեսաւ վրացի ակադեմական Ի. Աբուլաձէի խմբագրութեամբ:

Ձեռագիրները, որոնց թիւը կը հասնի շուրջ երեք հարիւրի, հետաքրքրական տեղեկութիւններ կը հաղորդեն Հայաստանի եւ Վրաստանի մասին:

Մատենադարանին եւ աշխարհի զանազան վայրերուն մէջ գտնուող հայերէն 25 հազար ձեռագիրներէն աւելի քան քսան հազարին մէջ կարելի է տեղեկութիւններ քաղել Վրաստանի մասին:

Պատմահայր Խորենացի, Փաւստոս Բիւզանդ, Եզնիկ Կողբացի եւ այլ հայ պատմիչներ իրենց երկերուն մէջ ընդգըծած են երկու ժողովուրդներուն դարաւոր կապը:

Աւարայրի պատմական ճակատամարտէն առաջ, ինչպէս կը վկայէ Եղիշէ, Վարդան Մամիկոնեան բանակցութիւններ կը վարէ Վրացիներուն հետ, որոնք կը խոստանան օգնել Հայերուն՝ Պարսիկներուն դէմ մղուող ազատագրական պայքարին մէջ:

ԺԲ. դարուն հայերէնի թարգմանուած է «Վրաց պատմութիւնը», իսկ ԺԳ. դարու հայ ժամանակագիր Մխիթար Այրիվանցիին «Պատմութիւն ժամանակագրական»ին մէջ, այլ ցուցակներու կարգին, պահպանուած եւ մեզի հասած է վրացի թագաւորներուն ցուցակը:

Հայկական աղբիւրները բաւական շատ եւ հետաքրքրական տեղեկութիւններ կուտան Թիֆլիսի մասին, ուր Հայեր սկսած են բնակիլ Թ. դարէն սկսեալ: Ժ. դարու արաբ աշխարհագիր Ալ. Մուքադդասի վկայութեամբ, Դուին մէկ քանի թաղեր ունեցած է, որոնցմէ մէկը կը կոչուէր՝ Թիֆլիս:

Երկու ժողովուրդներու մշակոյթի կապերուն ուշագրաւ փաստեր են նաեւ հայ-վրացերէն եւ վրաց-հայերէն հին ձեռագիր բառարանները, որոնց թիւը վեցի կը հասնի, ըստ Փրոֆ. Ի. Աբուլաձէի: Մինչեւ հիմա ասոնցմէ յայտնի են չորս հատը: Երեքը կը գտնուին Թիֆլիս. մէկը՝ Երեւանի մատենադարանին մէջ: Վերջինը կը բովանդակէ շուրջ 8.190 բառ եւ գիտական լուրջ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէ:

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ «Սպարտակ» Ա. եւ «Նայիրի» Բ. ոտնագնդակի խումբերը Օչամչիրէ (Սեւ Ծով) կը գտնուին, ուր բարեկամական հանդիպումներ կ'ունենան օտար այլ խումբերու հետ:

ԿԻՐՈՎԱԿԱՆԻ քիմիագործներուն համար արուեստասէրներու ակումբ մը կազմուած է, որուն նպատակն է ժողովրդականացնել նկարչութիւնը, երաժշտութիւնը եւ շարժարուեստը:

ԵՐԵՒԱՆԻ պետական թատրոնը բեմադրեց յոյն թատերագիր՝ Ալեքսիս Փարիսի «Աֆրոդիտի կղզին»:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ Գեղամ Սարեանի երկերու ժողովածուին առաջին հատորը, 472 էջ, հինգ հազար տպաքանակ: Երկրորդ եւ վերջին հատորը լոյս կը տեսնէ յետագային:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (175)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ
ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ

Կային եւ մարդիկ, որ գեղձեր էին հաւաքում էին չինած սայլակներում, յենակներ էին դնում գեղնափայլ սերկեւիլներով, կարմիր նռներով ծանրաբեռ ծառերի ճղների տակ:

Իսկ պարսպից ներս՝ արհեստաւորներն ու առեւտրականները կատարում էին իրենց ամէնօրեայ աշխատանքը. բրուտները կաւէ ամաններ էին յղկում, ու շարում արհեստանոցների առաջ. պղնձագործները խլացուցիչ աղմուկով կռում էին կաթսաներ ու պնակներ.. ձոները, կօշկակարները, պարանագործները, համետագործները եւ միւս արհեստի մարդիկ ինքնամփոփ անում էին այն, ինչ անում էին միշտ՝ տարիներ շարունակ:

Նեղլիկ փողոցներով, անցորդներին դիպչելով, անցնում էին բեռնուած աւանակներ, ջորիներ եւ բոժոժների կարկաչով ուղտեր, որոնք իրենց երկարավիզ գլուխներով ասես իշխում էին ամէն ինչի եւ արհամարհում ամէնքին:

Ու այս ամէնից օդը լցուել էր անասելի ժխորով:

Սակայն դրան հակառակ, միջնաբերդ խաղաղ էր, ինչպէս միշտ: Դրսից՝ նրա պարիսպներից չէր թափանցում ոչ մի աղմուկ, լսւում էր միայն աւազանը թափուող ջրերի ձայնը եւ շարքով շինուած աղբիւրների խոխոջը, որ թւում էր անտես աղջիկներ են քրքջում հովասուն ծառերի տակ, ու այդ քրքիջն ասես զովութիւն էր տարածում պալատական պարտիզում՝ նրա ուղիների վրայ, նրա ծառերի մէջ, ուր անթերեւոյթ թռչուններ ինչ որ երգեր էին ոլորում ուրախ-զըւարթ, կարծես ջրերի ձայնին արձագանգ տալով:

Սաստիկ շոգի պատճառով պալատականների մեծ մասը գնացել էին իրենց զով կալուածները: Պալատում մնացել էին միայն Հայր-Մարդպետը, Հազարապետ Գնունին եւ Հաւնունին:

Թագաւորը նախաճաշը նոր աւարտած, պատրաստւում էր որսի գնալու: Քանից աւելի խայտաբղէտ որսաշներ, երկու շընապահ եւ երկու խուճապրար (որոնց դերը որսը տեղահանելն էր եւ դէպի որսորդները քշելը) կանգնած էին միջնաբերդի մեծ մուտքի առաջ, որը կոչւում էր Տրդատի դուռ, իսկ Թագաւորի ուղեկիցներ՝ որսընկերներն ու թիկնապահները որսորդական լրիւ հանդերձանքով ու զէնքերով, այսինքն՝ երկարարուն նիզակներով, նետ աղեղով ու կարճ դաշոյններով, պալատի աստիճանների առաջ սպասում էին Թագաւորի դուրս գալուն, որպէսզի ձիեր հեծնեն... ձիեր, որոնց ձիապանները վաղուց ախոռից հանել էին, թամբել եւ այժմ սանձերից բռնած հեւում պտըտում էին ետ առաջ:

— Գիշերը մնա՞նք պիտի, Մանասպ իշխան:

— Անշուշտ, հոգիս, անշուշտ, — պատասխանեց Հաւնունեաց իշխանը բարեհոգի ձայնով եւ խոշոր ճերմակ ու կախուող բեղերի ծայրերը շոյելով: — Շատոնց արքան չի եղել որսի. կամենում է գէթ երեք օրով հեռանալ մայրաքաղաքի տապից...

— Եւ ո՞ւր պիտի մեկնենք, իշխան:

— Հաւանաբար Վարաժնունեաց անտառները, տղաս, որոն այնտեղ առատ է աւելի:

Այդ միջոցին որսաշները յանկարծ, բոլորը գրեթէ միասին բարձրացրին այնպիսի հաչ ու կլանչ, ասես մէկը մտրակով զարկեց նրանց:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ ԶԱՏԿԱԿԱՆ ՏՕՆԵՐՈՒ

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ
ԿԻՐԱԿԻ՝ ԶԱՏԻԿ
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ՝ ՄԵՌԵԼՈՑ

ՓԱՐԻԶ

Ս. ՅՈՎՀ. - ՄԿՐՏԻՉ

Ճրագալոյց
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 15·30 :
Հանդիսաւոր պատարագ 17 :
Տօն Յարութեան
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8 :
Քառաձայն պատարագ 10 :
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Սերովբէ Եպիսկոպոս :
Զատկի Մեռելոց
Պատարագ ժամը 10 :

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ
Ճրագալոյցի *ժամերգութիւն եւ ձայնաւոր պատարագ ժամը* 17 :
Զատիկ
Ժամերգութիւն , ձայնաւոր պատարագ եւ հաւաքական հաղորդութիւն ժամը 10 :
Մեռելոց
Հոգեհանգստեան պատարագ ժամը 10·30 :

ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ
ՇԱՒԻԼ, ԱԹՆՈՒՎԻԼ եւ ԱԼՖՈՐՎԻԼ
Փարիզի եկեղեցւոյ ժամերուն :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
Ճրագալոյց
Ժամերգութիւն եւ ընթերցուածք ժամը 16·30 :
Պատարագ խթումի 17·30 :
Զատիկ
Ժամերգութիւն նախատօնակ եւ անդաստան ժամը 7·30 :
Պատարագ 10 :
Մեռելոց
Ժամերգութիւն ժամը 8 :
Պատարագ 10 :
Հոգեհանգիստ 11·45 :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻ
Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 7 :
Խաչի Քո Քրիստոս 8·30 :
Երեկոյեան ժամերգութիւն 17 :
Ընթերցուածք մարգարէութեանց 17·30 :
Ձայնաւոր պատարագ 18·30 :
Նախատօնակ 20 :
Զատիկ
Գիշերային ժամերգութիւն ժամը 7 :
Առաւօտեան ժամերգութիւն 9 :
Ձայնաւոր պատարագ ժամը 10 :
Մեռելոց
Ձայնաւոր պատարագ ժամը 10 :
Հոգեհանգիստ 11·30 :

ՊՕՄՌՆ
Ճրագալոյց ժամը 17 :
Պատարագ եւ նախատօնակ 18·30 :
Զատիկ
Առաւօտեան արարողութիւն ժամը 8 :
Պատարագ 10 :
Մեռելոց
Սկիզբ ժամը 8 :
Պատարագ 10 :
Հոգեհանգիստ 11·45 :

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ)
Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 9 :
Ճրագալոյց 17 :
Պատարագ 19 :
Զատիկ
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 7 :
Պատարագ 10 :
Քարոզ եւ հոգեհանգիստ 11·30 :
Մեռելոց
Սկիզբ ժամը 8 :
Պատարագ 10 :
Հոգեհանգիստ 11 :

ԼԻՈՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻ
Ճրագալոյց ժամը 16 :
Խնթման արարողութիւն 18 :
ԶԱՏԻԿ
Սկիզբ ժամը 8 :
Պատարագ 10 :
Մեռելոց
Սկիզբ ժամը 8 :
Պատարագ 10 :
Հոգեհանգիստ 11 :

ՏԷՍԻՆ
Ճրագալոյց ժամը 17 :
Պատարագ 18 :
ԶԱՏԻԿ
Սկիզբ ժամը 8·30 :
Պատարագ 10 :

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՈՅԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻ
Ճրագալոյց ժամը 17 :
Պատարագ 17·30 :
ԶԱՏԻԿ
Սկիզբ ժամը 7·30 :
Պատարագ 10 :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Տէստէկիւլ Աշնամեան եւ զաւակները՝ Տէր եւ Տիկին Կիւլպէնկ, Գրիգոր, Տիգրան, Հայկազ եւ զաւակները, նաեւ Տէր եւ Տիկին Արփա, Ժիրայր, Արշաւիր Գարայեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Երկուշաբթի առաւօտ (3 Ապրիլ) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մօրեղբօր

ԹԱԴԷՈՍ ԱՇՆԱՄԵԱՆԻ

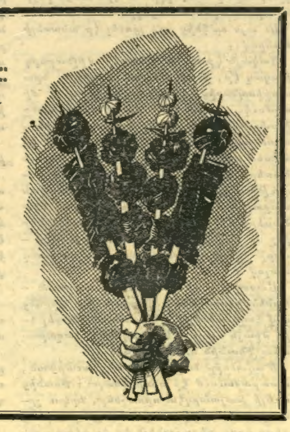
մահուան քառասունքին առթիւ:

Իր յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ :

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Խաչմանեան իրենց քրոջ՝ Տիկին Արաքսի Գ. Նալպանտի կսկծալի մահուան քառասունքին առթիւ, (Ամերիկա), կը նուիրեն յիշատ Ն. Ֆ. Շաւիլի նորակառոյց եկեղեցիին, 40 Ն. Ֆ. Հայ Մշակոյթի Տան Շաւարշ Միսաքեան սրահին, քսան Ն. Ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման: (Ստանալ «Յառաջ»էն) :

imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e
Fondé en 1925 Téléph. : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 2 ԱՊՐԻԼ
DIMANCHE 2 AVRIL 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9069 37EME ANNEE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4870

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԶԱՏԻԿ

Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց :

Արեւելքէն արեւմուտք՝ քրիստոնեայ աշխարհի հարիւր միլիոնաւոր հաւատացեալներու բերնէն աւետաբեր այս բացագանչութիւնն է, որ կը լսուի այսօր :

« Օրհնեա՛լ է յարութիւնն Քրիստոսի» կը պատասխանէ հայ քրիստոնեան, որ բացառիկ իմաստ մը կուտայ կրօնական այս տօնին :

Զատի՛կ : Մեծագոյն տօնը քրիստոնէութեան :

Յարութի՛ւն : Անիմանալի հրաշք : Ներշնչարան չերմեռանդ հաւատքի եւ սփոփարար յոյսի :

Որքան խորհրդաւոր էր եղած ծնունդը Անոր, որ պիտի կոչուէր աշխարհի լոյսն ու փրկիչը, նոյնքան խորհուրդներով շրջապատուեցաւ իր հրաշապատում կեանքը :

Դարաշրջան մը բացուեցաւ իր գալուստով :

Սկիզբը դրուեցաւ նոր կրօնքի մը, որ իր վեհ սկզբունքներով նոր ճամբայ մը բացաւ ուղեկորոյս մարդկութեան առջեւ : Սկզբունքներ, որոնք քսան դարէ ի վեր կ՚առաջնորդեն քաղաքակիրթ աշխարհը անյողդողդ ու անսասան, ու յաղթականօրէն կը դիմակալեն ամէն կարգի այլ փորձութեանց :

Յարութեան խորհուրդը մխիթարութեան անսպառ աղբիւր մըն է եղած բոլոր տառապեալներուն, բախտազուրկներուն, յուսահատութեան եզրը հասած տկար հոգիներուն համար :

Իր իսկ ազգակիցներուն կողմէ Յիսուսի կրած հալածանքները, ցուցաբարական դատավարութիւնը, չարչարանքներն ու խաչելութիւնը, մահն ու թաղումը, որոնց ոգեկոչումը կը կատարէ քրիստոնեայ եկեղեցին աւագ շաբթուն, յուսահատութեան եւ վհատութեան սեւ քօղով մը պիտի պատէր հոգիները եւ դէպի յուսալքում մղէր մարդկութիւնը, եթէ երբեք հրաշալի յարութիւնը չյաջորդէր անոնց :

Յարութեան հրաշքն է, որ մարդու մէջ ամրապնդած է գոհողութեան ոգին : Վերջնական յաղթանակի հաւատքը հրաշալիքներ է գործել տուած եւ հերոսական արարքներու մղած տկար կարծուած հոգիները :

Ինչպէս գեղազուարթ գարունը կը յաջորդէ խստաշունչ ձմրան, այնպէս ալ Յիսուսի չարչարանքներուն եւ խաչելութեան կը հետեւի հրաշափառ յարութիւնը :

Զատիկն ու գարունը ի զուր չէ որ կը զուգադիպին նոյն եղանակին : Բնութեան զարթօնքին :

Հայ ժողովուրդը ուրիշ բոլոր ազգերէն աւելի իր սրտին մօտիկ է զգացած քրիստոնէական կրօնքը եւ ամբողջէն կառչած անոր դարերէ ի վեր :

Իր կրած բոլոր տառապանքներուն գըլխաւոր աղբիւրն է եղած անիկա : Ու քանի հալածուած է իր կրօնքին համար, ա՛յնքան աւելի է փարած անոր : Միշտ ունենալով այն անխախտ հաւատքը, որ ուշ կամ կանուխ, բայց անպայման իրը պիտի ըլլայ յաղթանակը : Որ չարչարանքներուն ու խաչելութեան պիտի յաջորդէ յարութիւնը :

Հայոց նորագոյն պատմութիւնը տուաւ պերճախօս փաստը իր այս հաւատքին : 1915 Ապրիլ 11ի Մեծ Եղեռնին յաջորդեց 1918 Մայիս 28ի Մեծ Յարութիւնը :

Այսօր ալ կ՚ապրինք նոյն հաւատքով, վստահ՝ թէ անպայման պիտի ծագի լուսապայծառ արշալոյսը եւ պիտի ողջունենք Հայրենի խնկական Զատիկը :

ՀՐԱՆՏ — ՍԱՄՈՒԷԼ

ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՋՈՒՐԸ ԻՆԿԱՆ

ԱԼԺ. ԱԶԱՏ. ՃԱԿԱՏԸ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ԷՎԻԱՆ ԵՐԹԱԼ

«ԱՀԱԿ»Ի ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԶԵԿՈՅՑԸ Կ՚ԸՍԷ — «ԷՎԻԱՆԻ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԽՆԴՐՈՅ ԱՌԱՐԿԱՅ Է ԴԱՐՁԵԱԼ »

Ինչպէս կը սպասուէր Էվիանի քաղաքապետին մահափորձը եւ ալժերական հարցերու նախարար Ժոքսի յայտարարութիւնները պատճառ դարձան որ Ալժ. Ազատագրական Ճակատը յետ քայլ ընէ, եւ պաշտօնական զեկոյցով մը յայտարարէ «երկու պաշտօնական զեկոյցներու հըրատարակութենէն ետք, նախարար Լուի Ժոքսի Օռանի մէջ ըրած յայտարարութիւնները զաղթատիրութեան ծառաներու հետ բանակցութեանց վերաբերեալ, կըրկին խնդրոյ առարկայ կը դարձնեն այն բանակցութիւնը որ Էվիանի մէջ պիտի բացուէր Ապրիլ 7ին : «ԱՀԱԿ»ը անգամ մը եւս կը հաստատէ թէ կ՚ուզէ բանակցութիւններ սկսիլ ամէնէն կարճ ժամանակին մէջ եւ խաղաղութեան հասնիլ : Կը յիշեցնէ թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը, անտեսելով իրականութիւնները եօթը տարիէ ի վեր բազմապատկեց իր փորձերը արուեստական ուժեր ստեղծելու համար Ալժերիոյ մէջ եւ չփոթութիւն ցանելու : Այս փորձերը միայն պատերազմի երկարաձգումին ծառայեցին : ԱՀԱԿը արդէն յայտնեց իր դիրքը Ֆրանսական կառավարութեան եւ կը շեշտէ որ այս վերջինը, գիտնալով հանդերձ, կը յամառի իր քաղաքականութեան մէջ որ խաղաղութեան դէմ է : ԱՀԱԿը կը ցաւի Ֆրանսայի այս դիրքին համար, այն պահուն, երբ Ֆրանսայի եւ աշխարհի մէջ յոյս մը ծնէր Ալժերիոյ պատերազմին վերջ դնելու համար » :

Այս հաղորդագրութեան կը յաջորդէր «ԱՀԱԿ»ի բանբերին սա յայտարարութիւնը. — « Իրերաց այս կացութեան մէջ, ԱՀԱԿը Էվիան պիտի չերթայ Ապրիլ 7ին» :

Այս յայտարարութիւնները հետեւանքներն են Լուի Ժոքսի Օռանի մէջ արտասանած խօսքերուն, որոնց արձագանգ հանդիսացած էինք երէկ : Ֆրանսացի նախարարը շեշտած էր թէ պիտի տեսնուի Մեսալի Հաճի շարժումին հետ ինչպէս Ալժ. Ազատ. Ճակատի : Նման յայտարարութիւն մը, կրկնուած այս անգամ պաշտօնական անձնաւորութեան մը կողմէ, որ պիտի գլխաւորէր բանակցութեանց պատուիրակութիւնը չէր կրնար, անշուշտ, տարբեր հակազդեցութեան տեղի տալ :

Մեսալի Հաճի շարժումը ձգտելով հանդերձ Ալժերիոյ անկախութեան, Ֆրանսայի համակիր շարժում մը կը նկատուի Ֆերհաթ Ապպասի կողմէ եւ «ըմբոստական» այս երկու ճակատները իրարու ոխերիմ թշնամիներ են, թէեւ Մեսալի Հաճ կ՚ուզէ համաձայնութեան եզր մը գտնել Թունուզի խմբակին հետ : Ժոքսի յայտարարութիւնները լաւ ընդունելութիւն գըտած էին Մեսալի Հաճի մօտ որ «հեղափոխութեան ենթակայ բնակութիւն» ունի Շանթիյիի մէջ եւ առիթ տուած որ այս վերջինը իր կարգին զեկոյց մը հրատարակէ ուր կը շեշտէ թէ «Ֆրանսացի նախարարին յայտարարութիւնները վերջ կը դնեն երկդիմութիւններուն » :

Նախարար Լուի Ժոքս Կոնստանտինի մէջ կը գտնուէր երբ լսեց Ազատ Ճակատի զեկոյցը եւ «ԱՀԱԿ»ի բանբերին յայտարարութիւնը, Փարիզ վերադարձաւ նոյն գիշերը :

× Օռանի լրագրողները ստորագրուած նամակներ ստացան ստորագրուած՝ Ժէ - Ա - Տէ (ինքնապաշտպանութեան խումբ) որոնց կ՚ընկերանայ թռուցիկ մը «Մայր Երկրի Ֆրանսացիներ, արթնցէք» : Նամակը կը յայտնէ թէ այդ թռուցիկէն 10-000 օրինակ զրկուած է Ֆրանսայի անձնաւորութեանց եւ Էվիանի պանդոկապետներուն եւ կ՚աւելցնէ «այո», առաջին ազդանշան մըն միայն, պատրաստ ենք Մայր Երկրին մէջ ալ հարուածելու :

× Էվիանի քաղաքապետին մահափորձին առթիւ կը յիշուի ստացած անստորագիր նամակները : Լը Մոնտ «Նամակ մը որ անստորագիր չէր» խորագրին տակ կը յիշեցնէ որ Մարտ 31ի Փիւպլիք թերթին վերջին էջին վրայ լոյս տեսաւ «բաց նամակ» մը Էվիանի քաղաքապետին ուր Ֆրանսուա Պիլօ կ՚ըսէր «ձեր քաղաքը, պարոն քաղաքապետ, փայլուն ապագայ մը ունի, արդարեւ տակաւին բաւական Ֆրանսական պատառներ կան որոնց հաշիւը կարելի է տեսնել : Օգտակար կ՚ըլլայ որ ձեր թեկնածութիւնը դնէք այդ բանակցութեանց համար քանի որ Պըրըթոն, Ալգասեան, Սամուակեան, Քորսիքական հարցերը կան տակաւին կարգադրելիք : Բաւական առէք ձեր պանդոկները եւ քազինօն կրնաք լեցնել : Մարդ կրցածին պէս գործ կ՚ընէ : Օգտուեցէք, լաւ օգտուեցէք, Պ. քաղաքապետ, վստա՛հ եղէք, երկար պիտի չտեւէ » :

ԺՈՔՍ — ՄԵՆՔ ՊԻՏԻ ԵՐԹԱՆՔ

Ալժերիոյ նախարարին համար ոչ մէկ բան փոխուած է : Ժոքս յայտարարեց — «Մենք Էվիան պիտի երթանք, եւ առանձնըրութիւն կաղմենք արձանագրելով Ալժ. Ազատ. Ճակատի բացակայութիւնը » :

Այսպէս կը ներկայանայ կացութիւնը Զատիկի նախօրեակին : Լաւատեսները կ՚ըսեն թէ պարզ յետաձգում մըն է եւ իրենց տեսակէտին ի նպաստ հետեւեալ փաստերը կուտան — «ԱՀԱԿ»ը պաշտօնական զեկոյցին մէջ չէ որ կ՚ըսէ թէ Էվիան պիտի չերթայ Ապրիլ 7ին այլ՝ այդ զեկոյցին մեկնութեան մէջ եւ կը շեշտէ « Իրերու այս կացութեան մէջ» ինչ որ յուսալ կուտայ թէ իրերու տարբեր կացութեան մը մէջ, ամէն բան կրնայ փոխուիլ :

Ուրիշներու համար «ԱՀԱԿ»ը այս պատրուակը կը գործածէ վերջնապէս ջուրը ձգելու համար բանակցութիւնները, այս է մասամբ փարիզեան մամուլին կարծիքը բացի Իւմանիթէէն որ կը խորագրէ. — Տը Կոլ խնդրոյ առարկայ կ՚ընէ բանակցութիւնը :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԻԷԹՐՕ ՆԵՆՆԻ Իտալիոյ ընկերվարական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղար ընտրուեցաւ կրկին, Միլանոյի մէջ ուր վերջացաւ կուսակցութեան համագումարը :

ՈՒՈՇԻՆԿԹԸՆԻ պատերազմական նախարարութիւնը կը հաղորդէ որ Մայր հողին վրայ զինուորական 52 կայաններ պիտի ջնջուին եւ 21 ուրիշներ ալ արտասահմանի մէջ : 52 կայաններու ջնջումը 220 միլիոն տոլարի խնայողութիւն մը պիտի ապահովէ :

ՔԻԵՒԻ (Ուկրանիա) մօտերը, Քուրենեցքայի շրջանին մէջ բանուորներ կ՚աշխատէին հողով լեցնել մասամբ ջուրով լեցուն պեղուած փոս մը, երբ սխալ հաշիւի մը հետեւանքով ջուրը առաւ տարաւ փոսին մէկ պարիսպը : Ասոր հետեւանքով մեռան 145 հոգի եւ 143 ալ վիրաւորներ կան : Արկածը պատահած է Մարտ 13ին, սակայն իշխանութիւնները ցարդ գաղանի պահած էին : Միայն վերջերս է, որ Քիեւի թերթերէն՝ «Քիեւի Փրաւտա» հրատարակեց լուրը :

ԳԱՀԻՐԷԻ մէջ գումարուած ափրիկեան ժողովուրդներու ժողովին մասնակիցները, քուէն բանաձեւեր քուէարկեցին Ա. բեւեռուտքի դէմ : 34 երկիրներէ եկած 200 պատգամաւորները յատկապէս կը քննադատեն Մ. Նահանգները, Արեւմտեան Գերմանիան, Իսրայէլը, Անգլիան, Պելժիան, Հոլանտան, Հարաւային Ափրիկէն եւ Ֆրանսան իբրեւ «նոր գաղթատիրութեան » ռահվիրաները : Կը պահանջեն բովանդակ Ափրիկէի անմիջական անկախութիւնը :

ԻՇԽԱՆ ՍՈՒՎԱՆՆԱ Ֆումա որ Լոնտոն կը գտնուի յայտարարեց թէ «փոխանցման կառավարութեան» մը կազմութիւնը լաւագոյն լուծումն է Լաոսի համար : Անգլիացիք համաձայն են :

Ճանապարհ Խաչի

Ո՛վ մատնուած Յիսուս,
Դուն որ փրչապատ գլուխ մ՚ունեցար
Գրքա՛ խմ գլուխս. —
Խորամանկ զայն բարկոծեցին յար
Ծեծքեցրին ասպարքարով :
Վէրքեր բռնեց ռըդըխ կերաճ
Իշամեղունքն ամբարիշտութեան :
Տե՛ս, մազերս վրայ եղած է նոսր,
Ես շա՛տ եմ տանջուեր :

Տառապա՛ծ Յիսուս,
Դուն որ ունեցար արտասուող աչքեր՝
Գրքա՛ աչքերս. —
Անոնք ամբիծ արտօ՛ը են ծամեր
Քան թէ խոժոր լոյս : Դագաղներու վրայ
Միշտ մահն են հսկեր մոմերու հետ
չէչ :
Բիբերս են ինկեր վիշտի ծո՛րին մէջ :
Տե՛ս, կոպերուս վրայ ածիւն է ցանուեր.
Ես շա՛տ եմ տրմեր :

Ապտակուա՛ծ Յիսուս,
Դուն որ ունեցար ձեռքեր կայ ու կայ…
Գրքա՛ ձեռքերս. —
Ափերս են տաժեր պայտերով հրատապ,
Եւ մատուրներս, բնտրտեաներու նման,
Արիւնն են կքեր : Դատարկա ճաքած են
Կքերէն երկար, հողը փորելէն :
Տե՛ս եղունգներս սիրտս են յօշոտեր. —
Ես շա՛տ եմ խոցուեր :

Թըքնուա՛ծ Յիսուս,
Դուն որ ունեցար ծաղկուած կողեր՝
Գրքա՛ կողերս.
Անոնք աղբիւր վըրայ են պառկեր՝
Եւ վիշտը Բուեն ճանչցեր յաղթական,
Բուծաներ են միշտ զըրկած Մահը կայր՝
Իրենց Ֆաղցն անոր տարով կերակուր :
Տե՛ս, փողոցի շո՛ւն մ՚է կողըս պատռեր,
Շատ եմ խալածուեր :

Մախապա՛րտ Յիսուս,
Դուն որ բեւեռուած ոտքեր ունեցար՝
Գրքա՛ ոտքերս. —
Արիւն սըրակելով քախտուեցան յար
Անբակներու եղեններուն մէջ :
Ջանոնք ըըլլոց ձեռք մը սիրական
Ո՛չ մէկ լականի մէջ ասպրքեցական
Ոտնամատներս կ՚հոսին մոխիրներ
Ես շա՛տ եմ քալեր : —

Ո՛վ խոյուած Յիսուս,
Դուն որ ճիգակուած սիրտ մը ունեցար՝
Գրքա՛ սըրտիս յայջ —
Օր մ՚որ անոր մէջ բարտիխ աշխարհ՝
Ցայսիս տեղ այսօր ոչի՞նչ կ՚ապրի :
Սիրոս սափոր մ՚է, աճիւնս՝ անոր մէջ,
Ջաղ, պիտի հովե՛րն առնեն մաիէս վերջ :
Տե՛ս, տե՛ս սըրտիս վրայ դաշոյն մ՚է
խըրռուեր,
Ես շա՛տ եմ սիրեր :

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

ԶԱՏԿՈՒԱՆ տօներու առթիւ Յառաջ լոյս չի տեսներ այս Երեքշաբթի : Մեր յաջորդ թիւը՝ Չորեքշաբթի, Ապրիլ 5 :

ԻՄ ԽՕՍՔԸ

ԶԱՏԻԿ Է, ԱՐԹՆՑԷ՛Ք

Զատիկ մը եւս կը տօնենք օտարութեան մէջ, առանց փոթորկածայն ցնցումներու: Առանց արիւնազանգ մղձաւանջի:

Խաղաղութի՛ւն է եւ ազատութիւն: Անհամար բազմութիւններ կը խայտան չուրջդ: Ճամբուդ վրայ:

Դուն ալ մէկ մասնիկն ես այդ զանգուածին:

Զատիկ է եւ գարուն: Վերածնութիւն:

Որքան ալ հեռու ըլլաս հայրենի հողերէն, քու հոգիդ ալ կը թրթռայ: Կը յիշես երէկը՝ իր ցնծութեան կանչերով, բայց նաեւ անլուր տառապանքներով: Աղի-լեղի յիշատակներ կ'աղնտեն մարմինդ:

Եւ սակայն, բնազդաբար կը բարձրացնես գլուխդ, ըսելու համար,— Այդ բոլորը անցան, պատրաստուինք լաւագոյն օրերու համար:

Զատիկ է,— ազդանշան վերանորոգման: Հանդիսաւոր կոչ՝ հաւատքի եւ աշխատանքի:

Վերանորոգման այդ ճիգին մէջ բաժին ունինք ամէնքս ալ, ո՛ւր որ ալ գտնուինք: Ընկերային ո՛ր աստիճանին ալ հասած ըլլանք:

Ոչ մէկ խտրութիւն սեռի, տարիքի, դաւանանքի:

Նոր գոյամարտ մըն է որ կը մղենք, բոլորովին տարբեր պայմաններու մէջ:

Ամէնէն համեստն ալ կրնայ ճրագ մը վառել ինքնապաշտպանութեան ճամբուն վրայ: Կամ ճեղք մը փակել:

Տարուան բոլոր եղանակներէն ոչ մէկը այնքան կը խօսի մեր սրտին՝ որքան գարունը եւ իրմէ անբաժան Զատիկը:

Գարունը եւ Զատիկը, այլապէս խոր իմաստ մը ունին մեզի համար:

Այդ եղանակին հետ կապուած է սկիզբը Հայաջինջ Սարսափներուն, 1915 Ապրիլ 11/24: Փլուզո՛ւմ ...

Ոեւէ ժողովուրդի մէջ, միայն այս պարագան պիտի բաւէր լռութեան դատապարտելու բոլոր խորթ ձայները եւ ծուռ-բերան կանչերը:

Միայն այս պարագան ամբողջ քարոզ մը կ'արժէ, արթնցնելով քնացողներն ու քնացնողները:

Ի վերջոյ պիտի ըմբռնե՞նք թէ Աթոռները ժողովուրդին համար են եւ ոչ թէ ժողովուրդը՝ Աթոռներուն:

Կարելի չէ Հայ. Եկեղեցի փրկել բիւզանդական վէճեր ստեղծելով, աթոռամարտ սարքելով կամ ամբոխին կեր ճարելով:

Եթէ աւանդական «Ոտնլուային» որեւէ արժէք ունի, ապա բարձրաստիճան կոչուած կղերին կ'իյնայ խոնարհիլ օրէնքին եւ արդարութեան առջեւ, փոխանակ ամբոխին գլուխն անցնելու, չարաչար

Զ Ա Տ Ի Կ

Կրկնատօն մըն է Զատիկը,— տակը՝ հեթանոսական, վրան՝ քրիստոնէական: Կը յիշեցնէ կրկնագիր մագաղաթները:

Բայց քրիստոնէութիւնն է, որ արեւմտեան ժողովուրդներուն տուած է եւ յաւերժացուցած տօնական այս անունը՝ փոխ առնելով սեմական լեզուէն,— փասէ կամ փասէալիա, հայերէն ոսկեդարեան տառադարձութեամբ՝ պասէք:

Հայերը մերժած են սեմական այս անունը,— կ'ըսեն Զատիկ:

Անգլիասաքսոնները եւս մերժած են,— Անգլիացիք կ'ըսեն Իսթըր, Գերմանացիք՝ Օսթէրն:

Յոյները, որոնք միջնորդի դեր կատարած են սեմական անուան փոխառութեան մէջ, հիմա կը գործածեն ազգային բառ մը,— Լամփրի:

×

Անգլիասաքսոն ժողովուրդներուն մօտ՝ գարնանային տօն մըն էր Զատիկը: Ըստ հեթանոսական աւանդութեանց՝ բուսական աշխարհին աստուածութիւնները, ինչպէս Ատտիս կամ Ադոնիս, յարութիւն կ'առնէին այս եղանակին, գարնան գիշերահաւասարի շրջանին: Այսպէս, Ապրիլ ամիսը նուիրուած էր Օսթարայի, որ գարնան աստուածն էր: Հեթանոս այս աստուածին անունը յետագային դարձաւ քրիստոնէական աստուածի մը յարութեան տօնական անունը: Օրինակ՝ Իսթըր տէյ = Զատկի Կիրակի (օր), կամ Իսթըր էկ = Զատկի (կամ՝ կարմիր) հաւկիթ:

Յոյներու մօտ՝ ուրկէ՝ կը ծագի Լամփրի բառը, չեմ գիտեր: Կապ ունի՞ հին Ջահատօներու հետ: Հնագոյն Աթէնքի մէջ լամփադոփորի կը կոչուէին այն հանդիսութիւնները, որոնք կը կատարուէին անթիւ անհամար ջահեր վառելով ի պատիւ Աթենասի՝ որ ձէթ պարգեւած էր իրենց, ի պատիւ Հեփեստոսի՝ որ ստեղծած էր կրակը եւ լամպարը, ի պատիւ Բագոսի՝ որ շնորհած էր արեւաշող գինին, ի պատիւ Պրոմեթէոսի, որ կրակը գողցած է երկինքէն՝ ի պէտս մարդոց,— այս առթիւ կը կատարուէին նաեւ վազքեր ջահ ի ձեռին:

Հելլէնները ունէին սովորութիւն մը եւս, զոր կը կոչէին լամպահմայութիւն,— մոմ մը կը վառէին ի պատիւ Ս. Անտոնիոսի եւ կը պտըտցնէին իրենց տանը մէջ՝ գտնելու համար կորսուած որեւէ առարկայ:

Արդ, ջահատօնե՞րն են արդեօք որ ներշնչած են լամփրի կոչել Յիսուսի յարութիւնը՝ լուսատօն նշանակութեամբ:

Հայոց մօտ՝ Զատիկ բառը, որու ամենահին գործածութիւնը կը գտնենք Հին Կտակարանի հայերէն ոսկեդարեան թարգմանութեան մէջ, կը նշանակէ զենուլ կամ զոհ մատուցանել՝ ըստ Աճառեանի, կամ՝ «ազատութիւն ի չարչարանաց» ըստ հին ձեռագրի մը, կամ՝ «զատումն Իսրայէլի յԵգիպտոսէ» ըստ Երից Վարդապետաց, կամ՝ «զատումն յամենայն հեթանոսականաց եւ հրէական տօնից» ըստ Ա. Շիրակացիի, կամ՝ «տօն եղանակներու զատուելուն առթիւ» ըստ Քննասէրի, կամ « զատ = պաշար » ըստ Մ. Կուրտիկեանի, կամ՝ «արդարութեան աստուածի մը անունը» ըստ Ալիշանի: Առէ՛ք ո՛րը որ կ'ուզէք, մեծ մասամբ հրէական աւանդութեանց թելադրանք, թերի՝ ստուգաբանական տեսակէտով:

^

Հրէից մօտ, վաչկատուն եւ խաշնարած ժողովուրդի յատուկ աւանդութեանց մնացորդ՝ Զատիկը զոհատօն մըն էր ի պատիւ լիալուսնին: Անոնք կը հաւատային թէ լիալուսինը, որ կը մարմնացնէր լուսնային աստուածը, բարերար ներգործութիւն մը կը կատարէ ծնունդներու վրայ,— մարդոց, կենդանիներուն եւ բոյսերուն վրայ: Ուստի, իբրեւ զոհաբանական արարողութիւն՝ պատշաճ էր որ նոյն աստուածին նուիրուէր մարդոց կամ կենդանիներուն անդրանիկը եւ բերքին երախայրիքը:

Անդրանիկը զոհելու աւանդութիւնը հաւատք կը ներշնչէր թէ պիտի պահպանուէին յաջորդական ծնունդները: Յետագային՝ անդրանիկածինը զոհելու աւանդութիւնը ստացաւ ծիսական տարբեր ձեւ,— կ'ընտրուէր կենդանի մը իբրեւ զոհ, որու պիտի փոխանցուէին ամէն մեղք, յանցապարտութիւն կամ կրօնական զանցառութիւն, որոնք կը պահանջէին հատուցում կամ քաւութիւն:

Անիկա կը կոչուէր քաւութեան նոխազ: Զայն կ'առաջնորդէին զոհասեղանին առջեւ, ուր քահանայապետը, հանդիսական ձեւով եւ ներշնչեալի վերացումով, ձեռքը կը դնէր կենդանիին գլխուն վրայ, որպէսզի ժողովուրդին բոլոր մեղքերը հոլի... հաւաքուէին ու դիզուէին քաւութեան այդ նոխազին վրայ: Յետոյ կը նշանակուէր մէկը, որ նոխազը կ'առաջնորդէր անապատին մէկ խուլ անկիւնը, եւ կ'արձակէր՝ յանձնելու համար անապատի դիներուն:

Հրեաները կը հաւատային թէ անապատը լեցուն է ոգիներով, որոնք կը շրջէին գիշեր եւ ցերեկ, սպասելով որ մարդիկ հատուցանեն իրենց պարտքը քաւութեան համար: Այդ ոգիներէն մէկը ծանօթ հրէական դպրութեանց մէջ Ազազէլ անունով: Քաւութեան նոխազը անապատի ոգիներուն կը յանձնուէր, որով ժողովուրդը թողութիւն կը ստանար իր մեղքերուն եւ զանցառութեանց համար (Ղեւտ. ԺԶ. 10):

×

Հին Կտակարանին մէջ, երկու գրութեանց (եհովէական եւ զոհական ...) խառնումը կը ծածկէ կարգ մը հակասութիւններ:

Անապատի յիշատակ է որ լուսնային աստուածը, յետագային Եհովա դարձած, կը յանձնարարէ խորովել գառնուկը «կրակով» (Ել. ԺԲ. 8), եւ ոչ թէ խաշել «ոչ պախ՝ եփեալ ջրով» (անդ, 9), ... բաղարջը ուտել անխմոր: Դարձեալ ... մեմի գործածութիւնը եւս եհովէական աւանդութիւն չէ,— հին Յոյները եւս ... դիներու դէմ պահպանուելու համար ... խոտեր կը ծամէին, թէեւ բարբառնիս... կը պնդեն թէ նման խոտերու կամ ... մեմներու գործածութիւնը կը յանձնարարուի անոր համար որ կը յիշեցնէ տառապանքը զոր կրեցին Իսրայէլացիք Եգիպտոսի մէջ, մինչ ուրիշներ կը պնդեն թէ հասարակ անունը ... նուիրական անունդին չխառնելու միջոց մըն է այդ պատուէրը: Աւելցնենք որ ... կարգի խոտերէն, զոպան, սրբարար ... համարուէր (Ղեւտ. ԺԴ. 4):

Կախարդական աւանդութիւններէ ... չատակ մըն է նաեւ պատուէրը զոր ... տայ Եհովա. «Ոսկր մի բեկանիջիք» (Ել. ԺԲ. 10),— գառնուկը մորթելու ժամանակ, երբ չեն կոտրեր ոսկորներէն ... ու մէկը, անվնաս կ'անցընեն սեղանէն ... կիցները իրենց կեանքը մէկ Զատիկէն մինչեւ միւս Զատիկը, նոյնպէս եւ ... խարները: Այս աւանդութիւնը ... կը մնայ Փելլահներուն մօտ, որոնք ... բածինի մը համար մատաղցու նշանակուած կենդանիին ոսկորները չեն կոտրեր որպէսզի երախային ոսկորներն ալ ... րին:

Զատկական զոհաբերութեան ընծայուած գառնուկին ուտիքին համար, Եհովա կը պատուիրէ սեղան նստիլ հագուստները փոխած (Ծննդ. ԼԵ. 2), «գօտիք ընդ մէջս, եւ կօշիկք ձեր յոտս, եւ գաւազանք ձեր ի ձեռին» (Ել. ԺԲ. 11): Աւանդութիւնը այսպէս անապատէն կը քալէ դէպի տուն: Ընտանիքին պետը, սեղանին ...

գործածելով էջմիածնի Հայրապետին բարեմտութիւնը կամ քաշքշելով Լուսաւորչի կանթեղին մէջ:

Վեղարաւոր ըլլան թէ անվեղար, Կիլիկիոյ կաթողիկոսին ընտրութեան առթիւ սարքուած անաքանդ մխորքին յառաջապահները եւ վերջապահները պէտք է երկաթագիր արձանագրեն իրենց տառուան ալօթագրքին կամ թերթին ճակատը.

— Հայկական արտասահմանը ոչ հօգեւոր հօտ է, ոչ փարախ, ոչ ալ փորձադաշտ:

Ով որ կը ժխտէ կամ կը խախտէ այս տարրական գիտելիքը, նովին գործով կը վնասէ ոչ միայն տարագիր բազմութեանց, այլեւ Մայր Աթոռին եւ Հայրենիքին շահերուն:

Զատիկ օրով, թող պայծառատեսութեան փարձ մը կը կատարեն դիմակաւոր խոչակիրները, զանազանելու համար չարըն ու բարին:

Արթնցէ՛ք, այլապէս, անգամ մը եւս չարախինդ քրքիջներ պիտի արձակէ դաւադիր թշնամին:

1956 Ե.

ՅԱՒԻՆ ՏՈՒՆԸ

(ՊԱՆՏԱՐԿԵԱԼԻ ՄԸ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ)

Գ.

Սոսկալի մութ մը կայ սենեակին մէջ որ շղարշի մը նման կը ծածանի, կը լայննայ ու կը տարածուի եւ որ արգելք կ'ըլլայ սենեակին միակ մխացող կանթեղին դողդոջ ու դալկահար լոյսին: Սենեակը լեցուն է մարդերով, որք պառկած երկնցած աղտոտ խշտիկին մէջ, որք ընկողմանած տախտակամածին վրայ. Շատերը ոճրագործներ են, անհատականութիւններն, ինքնութիւններն կորսնցուցած ու փճացած հոգիներ, որոնք չեն գիտեր թէ ինչո՞ւ եւ ի՛նչ բանի համար կ'ապրին:

Հաշիշի, էպարքի հոտը սոսկալի կերպով ռնգունքս կը խաղացնէ: Անկիւն մը չորս հոգի կէս պառկած ու կէս նստած խաղաքու կուսան փայտէ տեսակ մը կլկլակ, կարգաւ, իրենց թոքին ամբողջ ուժովը ներս քաշելով հաշիշին մուխը եւ իրենց ծամծմուած բերնէն ծխաններու պէս դուրս պոռթկացնելով անոր մահաբեր թմրեցնող ծուխը: Աչքերնին ակնակապիճներուն մէջ կը դառնայ. գինովութիւն է որ կը սկսի գինովութեանց էն ահելը ու սարսափեցուցիչը, որուն կը յաջորդէ մահամերձ թմբիրը տիրել այս ծխուած մարմիններուն վրայ:

Ախ, որքան սոսկալի է մարդկային թշուառութիւնը եւ անոր երեւէն մարդուն անհատականութեան անկումը բանտին մէջ:

Ահա չորսն ալ ինկեր են մէյ մէկ կողմ, դէմքերնուն վրայ ոչ գոյն կայ, ոչ արիւն ու աչքերնին խոշոր խոշոր բացած տարածուեր են կանանց վրայ, ակնարկնին դէպի սորդի ոստայններով ծածկուած ձեղունին յառած, ակնապիշ ու երազագին:

Ինչո՞ւ այսքան տառապանք կը մատնէք ինքզինքնիդ, ինչո՞ւ այսքան չարչարանք մարդոց՝ ոխակերպի մը աշխարհներու այս անհունութեանը մէջ: —

Անկարելի է ալ կենալը, գլուխս կը դարձնեմ միւս կողմ, ուրկէ յոգնութեան եւ յուզումներէս կը դողամ, դիմացի սենեակը կը մտնենք չարութեան մէկ, հոն ալ հաշիշ, հոն ալ նոյն մնացնող հոտը ու ալեխառնչ տեսարանը: Մեզի անծանօթ մէկ քանին ոտք կ'ելլեն. Հայեր են, մազերնին մօրուքնին երկնցած, անճանաչ դարձած: Շատեր կը ծաղրեն զմեզ.

— Օ՛ ... մանչէներն ալ եկան հո՛ս, կը պոռան, կը կատակեն յկատար ծիծաղելով:

Արիւնը միշտ կը քաշէ սակայն, Հայերը զմեզ կը մխիթարեն. անոնք ալ ձերբակալուածներ են՝ որոնք քանի մը օրէն Պոլիս՝ կեդրոնական բանտ պիտի ղրկուէին: Իրենց անկողնին քովիկը տեղ կուտան մեզի, կ'երկնանք առանց հանուելու ու աչքերնիս կը գոցենք ...:

Դ.

Հետեւեալ առաւօտ միւսերէն կ'արթննանք. ամէն ոք ոտքի վրայ է. Էսրարի կլկլակները նորէն գուրգը կը լեցուին: Թուրքիոյ բանտերուն մէջ ամենայայտ գործածութիւնն ունի էսրարը, որ թուրքին քաղաքակրթութեան, նման կը ճգնի մարդուն ներսը ամէն զգացում փճացնելու, ամէն յոյզ ու ազնիւ եռանդ մարելու անոր հոգւոյն մէջ: Սենեկապետը կուգայ մեր մօտ, 101 տարուան դատապարտուած մէկը, որ մինչեւ Պոլսոյ կեդրոնական բանտը փոխադրուիլը երկու-երեք ամիս կը մնայ. եւ այդ միջոցին կը ջանայ եկողներէն կրցածին չափ դրամ չորթել, անկողնի դրամ, կայի դրամ եւն. անուան տակ:

— Տասնական դրուշ պիտի տաք կ'ըսէ մեզի իբրեւ անկողնի դրամ:

— Բայց պանդո՞կ է հոս, կը պատասխանենք իրեն:

— Ատանկ խօսքեր մտիկ ընող չկայ հոս կը պատասխանէ մեզի. հոս իրաւունքը մերն է. մենք բանէ մը չենք վախնար:

Իրաւունք ալ ունի մարդը. ինչէ՞ն ... տի վախնայ, կեանքը արդէն լմնցեր ... ապրելու, ազատելու ամէն յոյս կորսուած իր մէջ: Կը վճարենք քսաական ղրուշ ... խնդիրը կը փակենք:

Դուրսը, բարեկամներ, ծնողք, ... նիք ամէնքն ալ լսեր են. Թուրքիոյ ... բնակողները միայն գիտեն թէ ինչ ... ւոր նշանակութիւն ունի բանտը: ... բանտապահը իմ անունս կուտայ, ... ւէն զիս կը կանչեն, երկաթէ դանդ... բացուին եւ դուրսի երկրորդ դրան ... տեղը բացուած փոքր երկաթապատ ... տուհանէն կը տեսնեմ եղբօրս ... դէմքը որ առտուն կանուխ, համբ... է զիս տեսնելու: Երիտասարդ է ինք ... Պոլսոյ անկարգութեանց եւ ... թեանց վաղուց վարժուած:

— Զվախնաս, կ'ըսէ ինծի, ամէն ... գիտեմ, միւթէսարըֆին պիտի երթ... սօր իսկ կ'ազատենք: Քիչ մը դրամ ... տայ եւ բանտապահին սախրումին ... կը հեռանայ, սիրտ տալով, խրախու... լով զիս:

Կաշկանդուած, բանտուած կեանք... խօսք մը, յոյս մը մեծ բարիք մըն է ... տարկեալին համար: Ընկերներս ... ինծի կը սպասեն. կը դիմաւորեն ...

— Ի՞նչ եղաւ Լեւոն:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՀ...

(3 Շար.)

ԼԱՑԻ ԳԻՇԵՐ

Ժամուն մթաստուեր կամարին տակ, եւ սեւ վարագոյրին վրայ խորանին՝ խաչելութեան պատկերը, տժգոյն, կը հեծէ, ուր Քրիստոս գլխահակ ու ներողամտ կախուած է՝ իր շուրջը հեւացող մոմերուն լոյսին տակ աւելի եւս դալկացած։ Մոմերը կը հատնին, կը սպառին տակաւ, յոյսի եւ հաւատքի նշոյլ՝ որ ժամւորներուն սիրտէն կը խլէ աղօթքի, փառաբանանքի կանչեր եւ աչքերէն՝ արցունքի, ցաւի՝ հեղեղներ։

Մեղեդիներու տխուր շեշտերը յամրապէս, խաւարէն անտեսանելի կամարէն արձագանգուած, կուգան իյնալ հոգիներու խորը, ծա՛նր, տառապագին կայլակներու պէս՝ որոնք հուր կը վառեն ամէն գի։

... Եւ նոյն պահուն, ամբողջ գիշեր մը, չարչրկող հաւատք մը կը սողոսկի մարդկային ներքնաշխարհին մէջ, խորտակելու, փշրելու համար մեղանչումի, ահեղտիկութեան դէմքը, որ հիմա կարծես տալաւ կը թաղուի անէութեան մը մէջ, իր դէմքին մորթը կծկած՝ դէ՛մը այն վսեմ եւ գաղափարական մարդուն չարչարանքի պատկերին, որ՝ մեզի կ'արձակէ մինչե՛ւ իր ժամանակները, մերթ ծաղկեայ, բեհե՛զ, մերթ ալ խաւարտչին եւ սարսռաքոտ ընդնշմարանքը տալով իր լոյսկեանքին բոլոր դիմայեղումներուն։ Ներողութիւնը, քաղցրութիւնը թշնամանքին դէմ հանող եւ հեզը, նախանձը սիրով ու անձնազոհութիւնով փոխարինող այդ էակին մեծութիւնը, հիմա, Աւագ Հինգշաբթի գիշերին է որ ամէնէն աւելի կը զգամ. եւ կը հաւատամ այդ պահուն թէ՝ գերմարդկային ուժի մը իբրուցնէ՝ մարմնացումն է Ան, անմեղութեան, բարութեան, եղբայրութեան աղբի՛ւրը, իմաստասէրներուն ամէնէն մեծը, համեմատելը եւ երջանկատուն... Եւ հոգ, այդ խաւար մթնոլորտին մէջ չե՛մ զարմանար բնաւ թէ, ինչպէս ամբողջ քրիստոնեայ խուժանի մը սիրտը կը փղձկի, կուրծքը կը ճնշուի, հոգեյոյզ ու հեւքոտ՝ վշտակցելու, փարելու անոր ծունկերուն, ինքզինքը փրկելու համար Չարին, Մեղքին ճամբէն, ուր ինկած ու տառապած է այնչափ, եւ միսթիք անկայնութիւններով վէտանուռ այդ էութիւնները, որոնց ներսիդին խորտակուած է այլ եւս «Ես»ին բագինը, պլլուիլ կը բաղձան անոր սուրբ անունին, ազատելու նիւթին ու Մեղքերուն ցաւէն որ զանոնք լմած, զգետնած է այս կեանքին մէջ, աջէն ձախ, ձախէն աջ աքացելով անխնայ։

Եւ լեզուն չոր, շրթները պիրկ, ակռաները կից, չի՛ համարձակիր որեւէ մտածում արտաբերել, Մեղքին հատնումովը կը մնայ քարացած, լսելու փառաբանութիւններուն մարող եւեւէջները, որոնք՝ սարսափի, սոսկումի ծովի մը մէջ կը նետեն հոգին ...

×

... Տէ՛ր ողորմեա՛, Տէ՛ր ողորմեա, Յիսո՛ւս Փրկիչ՝ մե՛զ ողորմեա ...

Խորունկ մթութեան մէջ, ուր բիբերդ կը գոցուին եւ մարմինդ կը կծկուի անծանօթի մը սարսափէն, հաւատաւորներու լուռ ու հեծկլտուն արցունքներուն հետ սարսուռ մը կը պտուտքի մորթին վրայ եւ անո՛ր ամէն մէկ ծակտիքէն մէյ մէկ կայծ կը փախչի կարծես, այս աղօթքը լսելով. եւ, ծունկերը տակաւ կը ծալլուին դէպի վար, այս տխրող թաղծութեան, տամուկ տռուերուտքին մէջ աչքերը անզգալաբար վեր կը բարձրանան, երկի՛նք՝ նաւաբեկեալի մը աղեկտուր ակնարկին պէս, որ, հոնկից խլեակի մը անկումը կ'աղօթէ անձկանքով, անոր կառչելու, իր մեղաւոր կեանքը փրկելու համար, մինչդեռ, արհաւրոտ որոտներ եւ կապար ամպեր միայն կը պատասխանեն իր կանչին, հո՛ս ալ, սա՛ հոգիի մրրիկին մէջ, բիբերը կը կորսուին կոպերուն տակ, վեր, վե՛ր ճախրել կ'ուզեն արարածները՝ թեւաւորներու պէս, եւ սակայն, եկեղեցիին թանձրաշէն կամարը կը հարուածէ զայն, սիրտին մէջ քամելով մթնոլորտին անձկայրեաց լռութիւնը եւ սարսա՛փը քաօսային։

...Ճակատները լանջքերուն վրայ կ'իյնան, արցունք կ'իջնէ թարթիչներէն ի վար եւ յանցապարտի մը պէս լուռ կը մնան, սպասելով կարծես Յաւիտենականին գոռացող վճիռին՝ որ զանոնք անդունդէ անդունդ պիտի գահավիժէ ... Եւ նոյն պահուն, մարմնացած իրենց մեղանչական բոլո՛ր մոլորութիւնները, կը չարչրկեն զանոնք դժոխային դեւերու պէս անգութ, անողորմ, հեգնող...։ Կը սոսկան, ընդոստ շարժումներ կ'ընեն արթննալու զիրենք գրկող զառանցանքէն, սակայն թեւերը կաշկանդուած են կարծես երկաթէ շղթայով, ու խածատքէն մո՛ռ շրթները միայն կը շարժին ...

— Մեղա՜յ տէր...

Ու կ'իյնան գետին, մռոտ ու ցեխոտ սալարկը համբուրելու, արցունքներով թրջելու Աստուծոյ տունին քարերը, եւ շրթները կպցուցած պաղ մարմարին՝ հեղ մըն ալ գոչելու՝

— Մեղա՜յ ...։

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ - ՅԱԿՈԲԵԱՆ

իր, քահանայի դեր կը կատարէ, — ասոր համար է որ քահանան կը կոչուի «հայր» (Դատ. ժէ. 10)։

Այդ սեղանին գլուխը կենալու պատիւին համար՝ արգիլուած են «տնօրէն» համարուած կարգ մը պաշտօնեաներ, յիշատակութիւնը այստեղ աւելորդ։

Հիմա, չմոռնանք, Զատկի գառնուկը [illegible] այնպէս, ինչպէս... վանքի հաւը՝ մեր մէջ։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԶԱՏԻԿԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հայ ժողովուրդի դարաւոր սովորութիւններու մէջ ոչ աննշան տեղ մը կը գըրաւէր Զատիկը։ Հետաքրքրական բառ մը, որուն ծագումի հարցը բաւական գըլուխ յոգնեցուցած եւ թանաք հոսեցուցած է, առանց վերջնական լուծում մը գտնելու։ Զգենք առ այժմ բառը եւ զբաղինք ժողովրդական սովորութիւններով, որոնք կարելի է ըսել թէ Հայաստանի եւ հայաբնակ բոլոր վայրերուն ընդհանուր եւ հասարակաց էին՝ չնչին տարբերութիւններով։

1 — Այս պայմանական սովորութիւններէն մին էր ծրագալոյցի իրիկունը աղաւ աղջիկներու եւ նորապսակ հարսներու եկեղեցի երթալու բացառիկ թոյլտուութիւնը։ Իգական սեռի այս դեռահաս սերունդը պարտաւոր էր միայն Զատկի եւ Ծնունդի ծրագալոյցներուն եկեղեցի երթալ, ուրիշ որեւէ առեն եկեղեցի գացողները նշաւակ կ'ըլլային կիներու եւ պառաւներու սադրանքին։ Բացառիկ էր միայն այն պարագան, երբ աղջիկ մը կամ նորահարս մը տան տարուելով(*) եկեղեցի երթար տնեցի կիներու ընկերակցութեամբ։— Այս ծրագալոյցի թոյլտուութեամբ եկեղեցի գացողները ամբողջ մեծպահքը պահք բանած ըլլալէն զատ՝ Աւագ Շաբթուն ալ միաժամ կը կենային, այսինքն՝ օրը միայն մէկ անգամ կ'ուտէին։

2 — Զատկական տօնի առթիւ ընդհ. հայկական սովորութիւն մըն էր դարձը. — Նորապսակ հարսին առաջին անգամ մէրանց (մօր) տունը երթալը։ Շատ մը արարողութիւններու կապուած էր այս դարձը։ Մէրանց երթալու հրաւէրը հետեւեալ կերպով կ'ըլլար. մէրանք՝ մէկու մը հետ խնամոնց տունը կարմիր հաւկիթ, խմորեղէն եւ այլ նուէրներ «բարեւ» ղրկելով՝ հարսը տուն տանելու թոյլտուութիւն կը խնդրեն։ Խնամոնք դարձին համար կը պատրաստեն ծանրկեկ ծրար մը, որուն մէջ կ'ըլլան 15 – 30 նաշխուն հաւկիթ, անուշեղէններ, շիշ մը օղի, եւայլն։ Մեկնումի պահուն չեն մոռնար հարսին գրպանը լեցնել հաւկիթ, քաղցրեղէն, չոր միրգ, մէրանց տունը եղած առեն տեսութեան եկողներու պըզտիկներն ուրախացնելու համար։

— Նորահարսին դէպի ծնողական տուն այս առաջին վերադարձը «տոհմին սիրով ու քաղցր զուարթութեամբ կը դիմաւորուի մէրանց կողմէ», կը գրէ Գ. Զալյումեան. «Բնաւ կարելի չէ նկարագրել այն բերկրանքն որ նոյն պահուն կը տեսնուի այդ երդիքին տակ եւ ոչ ալ հնար է ամբողջապէս պատկերացնել այն խայտանքն ու սփոփարար հեշտութիւնն, որոնցմով կը յորդի բոլորին սիրտը. այնչափ լայն ու ծաւալուն ցնծութիւն մը կը սփռէ հարսին գալուստն այդ տան մէջ» (Բիւզանդիոն, կ. Գ. 1903 թ. 2014)։

3 — Զատկին եւս կար հին առեն սովորութիւն «Աւետիս» պտըտելու տնէ տուն, երգելու եւ շնորհաւորելու։ Ասոր ծագումը կրնայ եղած ըլլալ այն շրջաններէն, երբ բռնապետը թոյլ չէր տար զանգահարութիւն կամ կոչնակ հնչեցնել։ Երգեցիկները կը ստանային հաւկիթ, չոր պըտուղ եւ մանր դրամ։

4 — Նահապետական սովորութիւն մը կապուած էր Զատկի երկրորդ օրուան «Մեռելոց»ին, այսինքն՝ «մատաղ» ընել ոչխար մը, գառ մը, եւ այլն, եւ միսը խորովելով՝ աղքատներուն բաժնել։ Ասոր մէկ ձեւը պահուած էր Կարնոյ գաղթական Ախալցխայի Հայոց քով, որոնք այդ օրը գերեզման կը տանէին կաթա, խաշած կարմիր հաւկիթ եւ միս ու կը բաժնէին հոն եկողներուն, որոնք թէ կը ճաշէին եւ թէ օրհնէնք կուտային մեռելոց հոգւոյն։

Զատկի յատուկ սովորութիւնները շատ են, անոնց գլխաւորը եւ խորհրդանշականը սակայն կարմիր հաւկիթն էր, որ մինչեւ Համբարձման Վիճակ ամէնէն ընդունելի, պատուաւոր եւ յարմարապէս գործածուելի նուէրը կը համարուէր՝ թէ մեծերուն եւ թէ մանուկ պզտիկներուն համար։

Հ. Ե. Գ.

(*) Տան տանիլ կ'ըսեն, երբ տօնական օրերու առթիւ աղջիկը կամ նորահարսը իր ծանօթներէն, ազգականներէն մէկուն տունը կը հրաւիրուի եւ հոն 1–2 շաբաթ կը մնայ։

×

Ինչքա՜ն գարուններ, ձմեռներ դարձան,
Աշխարհը մանուկ, ջահել է նորից։

Ինչպիսի՜ մարդիկ եկան ու անցան,
Աշխարհը կոկոն, ջահել է նորից։

Անթիւ օրօցքներ գերեզման դարձան,
Աշխարհը մանուկ, ջահել է նորից։

ՅՈՎՀ. ՇԻՐԱԶ

Դատարանի նախագահը կ'ըսէ ամբաստանեալին.

— Տասն անգամէ աւելի գինովութեան համար դատապարտուած եմ քեզ։ Իսկ հիմա կ'ըսես թէ՝ հակալքոլական միութեան անդամ արձանագրած են քեզ։ Հետաքրքիր եմ գիտնալու թէ՝ ի՞նչ կը ներկայացնես հոն։

— Չար օրինակը, կը պատասխանէ ամբաստանեալը։

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (176)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ

Ուղեկիցները տագնապով նայեցին այդ կողմ եւ տեսան մի գունատած հեծւոր, որ ձիավար գալով՝ մէկէն թռաւ ցած ու վազեց առաջ, այնտեղ, ուր խմբուած էին զրուցողները։

— Ո՞ւր է արքան, — հեւաց նա քրտնամխած։

— Ո՞վ ես դու, տղաս, — հետաքրքրուեց Հաւնունին։

— Սուրհանդակ, Արշակաւանից, — հազիւ շնչելով ասաց նա։

— Եւ ի՞նչ լուր ես բերել այդպէս ...

— Քաղաքը պաշարուած է ... տարէք ինձ արքայի մօտ ...

— Պաշարուա՞ծ, — աչքերը չռեց Հաւնունի իշխանը։ — Մի վայրկեան, տղաս, եւ նա արտօրանքով բարձրացաւ աստիճանները։

Չանցաւ իրօք մի վայրկեան՝ փոշեթաթաւ ու քրտնաշաղ սուրհանդակը տարուեց թագաւորի մօտ։

Արշակն ընդունեց նրան ճամբորդական կիպ հագուստներ եւ երկարաճիտ մոյկեր հագած։ Երբ սուրհանդակը հեւալով նամակը տուեց նրան, արքան, երեսի քըրտինքը թեւքով սրբելով, պատմեց, թէ նախարարական գնդերը, Արշակաւանը պաշարելով, պահանջում են իրենց ծառաներին – թագաւորը գունատուեց, ձեռք մտածը նստեց մի կողմ եւ ներքին շուրթը դրաւ ատամների տակ։

— Այդպէս, — մնջաց նա ու յիշեց անմիջապէս ամէնը, ինչ լսել էր վերջին ամիսներին եւ կարեւորութիւն չէր տուել, այն, որ դժգոհ նախարարները, Կամսարական Նար իշխանի գլխաւորութեամբ ու ներշնչումով, պատրաստւում են իր Աւանի դէմ, նպատակ ունենալով տանել իրենց փախած ծառաներին։

Լսելով այդ Արշակը չէր հաւատում սակայն, թէ նրանք կը համարձակուեն մի այդպիսի քայլի. ոյսուամենայնիւ, նըրանց այդ կիրքը սանձելու համար, մի տարի առաջ մի փոքր զօրամաս էր ուղարկել նոր քաղաքը՝ թէ կարգ պահպանելու եւ թէ պաշտպանելու ի դէպս որեւէ անակնկալի։ Ու դրա հետ միասին պատուիրել էր թէ քաղաքի կառավարիչին եւ թէ զօրամասի պետին.

— Եթէ լինի փորձ այդպիսի՝ չխնայել ոչ ոքի. սատակել անխնայ ...

Ու պատկերացրել էր, որ եթէ նախարարները յանդգնեն մի օր այդպիսի բան անել՝ դա կ'անեն հաւանաբար չնչին ուժերով, ուստի եւ դիւրաւ կարելի է ընկճել նրանց։ Այժմ սակայն զարմացած էր. որքա՞ն մարդ են բերել արդեօք, որ կարողացել են պաշարել քաղաքը եւ սպառնալ նրան։

— Ե՞րբ ելար քաղաքից, — հարցրեց նա սուրհանդակին մի վայրկեան խորհելուց յետոյ։

— Երէկ առաւօտեան, արքայ։

— Մեծամի՞թ է պաշարող զօրքը։

— Այո, արքայ։

— Ե՞րբ երեւացին դրանք։

— Երէկ լուսաբացին, արքայ, — պատասխանեց երիտասարդ սուրհանդակը չաղուած աչքերով։ Մտնելով դրան՝ նա զգում էր կարծես իր աչքերի վիճակը եւ կոպերը թարթում էր յաճախ։ Թւում էր՝ ամաչում է նայել թագաւորին, եւ այդ իսկ պատճառով նա Արշակին թւաց շփոթուած ու անտարբեր մէկը, ուստի եւ հարցուփորձում էր աւելի, քան պէտք էր.

— Նոքա՞ աւելի՞ են, քան կայազօրը։

— Այո, արքայ։ Թերեւս հինգ անգամ։

— Եւ քաղաքը պաշարել են լրի՞ւ։

— Բացի լեռնակողմից, արքայ։

Արշակի սպիտակուցները խաղացին դէմքին. նա թողեց հարցուփորձը եւ, միայն քթով շնչելով ու, առանց սուրհանդակին արձակելու, դարձաւ անշարժ կանգնած սենեկապետին։

— Կանչիր Զարեհ Ամատունուն, — ասաց նա խուլ, անքացող ձայնով, — Իսկ դու սպասիր, — դարձաւ սուրհանդակին։

Մի քանի վայրկեանից մտաւ մի երիտասարդ՝ Հռոմայեցու նման ածիլուած դէմքով. թուխ, գանգրացող մազերով, գլխի շուրջ բոլորը ոսկեգոյն ժապաւէն կապած, որպէս աւագի պատիւ. Զարեհ Ամատունին էր. լինելով սպարապետի օգնականը, փոխարինում էր Վասակին, որ այժմ գտնւում էր իր հեռու կալուածում Տայքի սահմանում, որ կոչւում էր Երախանի։

Ներս մտնելով՝ նա գլուխը խոնարհեց եւ կանգնեց ձիգ։

— Հրամայեցիր գալ, արքայ։

— Այո, սպարապետ։ Անմիջապէս, առանց վայրկեան իսկ յապաղելու, ակամ թոթափել Աւան ուղարկիր Վաղարշապատի կայազօրը։ Նոյնպէս եւ Արտաշատում ամառող վաշտերը շտապեն Աւան, եւ ինքդ առաջնորդիր այնտեղ ամենայն փութով։

Եւ որովհետեւ երիտասարդ զօրականը լսում էր ու լռում, Արշակը բարկացաւ.

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

ԹԱՏԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՄԸ՝ ՖՐԱՆՍ · ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Այս Չորեքշաբթի ժամը 21ին, ՖՐԱՆՍԱ 3 (նախկին՝ ազգային) ձայնասփիւռի կայանէն պիտի տրուի Վիքթոր Կարտոնի ֆրանսերէն գրուած մէկ թատերգութիւնը՝

LES CHARMES DE SEMIRAMIS

Տեւողութիւն մէկ ժամ 45 վայրկեան : Եւ վեց հայկական ժողովրդական երգեր զորս կ'երգէ՝ Տիկին Նշանեան :

ԱԶԴ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսին համար ղրկուած տոմսերը, հրաւիրատոմսերը եւ առկախ մնացած հաշիւները ղրկել հետեւեալ հասցէին՝

Mlle H. SRABIAN
103 bis, Rue Lamarck, Paris 18e

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը Հայկ. Ծնունդի առթիւ ի պատիւ Նոր Սեբաստիոյ իր սարքած թէյասեղանին, ստացաւ հետեւեալ նուէրները: Գ. Գ. Վարդգ. Քէօլէեան հինգ Ն. Ֆ., Տէր – Մինասեան հինգ եւ Ե. Մամեան տասը Ն. Ֆ., Տիկիններ Քէպրիթ – ճեան, Կարապետեան հինգական, Պար – սամեան եօթը, Պօղոսեան հինգ, Մամ – եան երեսուն, Ոմն հինգ Ն. Ֆ.:

Տէր եւ Տիկին Սահակ Խաչատուրեան տասը Ն. Ֆ. նուիրեցին Ծնունդի առթիւ Գէորգ Գասպարեանի յիշատակին :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ
ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՓԱՌԱՏՕՆ
ՅՈՒՆԻՍ 11ԻՆ

Imprimerie Spéciale du journal «Haratch»
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՆԻԷԹ – ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՄԲԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Ապրիլ 16, ժամը 16էն 24 Անիէռի քաղաքապետարանի շքեղ սրահներուն մէջ

Հայկական պարեր՝ ՍՕՍԻ պարախումբը իր ամբողջական կազմով : Ղեկավարութեամբ Տիկին Ցամիկ Քիւրքճեանի:

Երգ, արտասանութիւն, եւրոպական պարեր, ճոխ պիւֆէ՝ դիւրամատչելի գիներով:

Մուտք՝ 3 Ն. Ֆ.:

ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՎ ՄԵԾ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՄԲ ԿԸ ՏՕՆԷ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

ԿԻՐԱԿԻ ԱՊՐԻԼ 9ԻՆ, ԺԱՄԸ 15ԻՆ
SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, Rue Saint-Dominique

Կը նախագահէ ՏԻԿԻՆ Հ. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ

Կը բանախօսէ ՏԻԿԻՆ ՀՈՒՐԻ ԻՓԷՔԵԱՆ-ՊՈՒՏԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Փարիզի սիրուած եւ գնահատուած լաւագոյն ուժերը:

ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ ԵՌԵԱԿԸ

(Հայկական ժողովրդական երգեր)

Պ. Մկրտիչ Պօղոսեան (թենոր)

Օր. Ճ. Գաբոյեան (արտասան.) Պ. Արա Գրիգորեան (արտ.)

Օր. Օփիկ Քոմբաջեան (դաշնակ)

Ցայտնի ջութակահար

GERARD JARRY

(Premier Prix du Concours Marguerite Long–Jacques Thibaud 1954)

Դաշնակով կ'ընկերանայ

Mme FRANÇOISE LE GONIDES-MAURON

Պիտի նուագէ Ա. Խաչատուրեանի, Գ. Մ. Ալէմշահի եւ այլ հեղինակներու գործերը:

Մուտք՝ 5 եւ 3 Ն. Ֆ.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 5 ԱՊՐԻԼ — MERCREDI 5 AVRIL 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9070 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4871

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

"ՄԻՇՏ ՊԱՏՐԱՍՏ ԵՆՔ ԲԱՆԱԿՑԵԼՈՒ" Կ'ԸՍԷ ԱԼԺ. ԱԶԱՏ. ՃԱԿԱՏԸ

«ՔԱՇՈՒԷ» Կ'ԸՍԷ ԳՈՒՐԿԻՊԱ ՄԵՍԱԼԻ ՀԱՃԻ

—o—

Զատկական տօները պատճառ դարձան որ Ալժ. Ազատ. Ճակատի մարդիկը խորհիլ սկսին, հետեւին իրենց տրուած խորհուրդներուն, մանաւանդ Ամերիկացիներու կողմէ եւ նոր յայտարարութիւններով այն կարծիքը յայտնեն թէ ամէն բան կորսուած չէ եւ տակաւին կարելի է «էվիանը» փրկել, բայց պէտք է որ Թը-րանսա բարեկամեցողութիւն ցոյց տայ: Այսպէս կը խօսի «ԱՀԱԿ»ի տեղեկատուութեան «նախարարը» Եազիտ մինչ բանակցութեանց «դադրող - եկող» մասնագէտը՝ Թայէպ Պուլարուֆ Ցիւրիխ գացած է խորհրդակցելու համար զուիցերիացի անձնաւորութեանց հետ: Նոյն ատեն Գարթակինայի մէջ (Թունուզ) ամերիկեան դեսպանը «ԱՀԱԿ»ի երկու բանագնացներ կ'ընդունէր: Այս տեսակցութիւնը տեղի կ'ունենար Ամերիկացիին անձնական բնակարանը որպէսզի աւելորդ մեկնութեանց տեղի չտայ: Արդարեւ եթէ «ԱՀԱԿ»ի ներկայացուցիչները ընդունուէին ամերիկեան դեսպանատան մէջ, կարելի էր եզրակացնել թէ Մոսկուայէն ետք՝ Ուաշինկթըն կը ճանչնար «ԱՀԱԿը: Այս տեսակցութենէն ետքն էր որ Եազիտ կը յայտարարէր.— Պատրաստ ենք բանակցութեան համար Մարտ 30ի զեկոյցներու սահմաններուն մէջ: «Պատրաստ ենք» կը նշանակէ՝ հիմա, այս վայրկեանին: Ներկայ կացութիւնը որ մեզի թոյլ չտար Ապրիլ 7ին Էվիան երթալու, կրնայ բարեփոխուիլ, բայց միայն Ֆրանսական կառավարութիւնը կրնայ փոխել իրերաց ներկայ կացութիւնը, որ Պ. Ժոքսի յայտարարութեան արդիւնքն է:

Միւս կողմէ նախագահ Պուրկիպա անձնական նամակով մը թելադրեց Մեսալի Հաճի որ քաշուի եւ Թունուզ հաստատուի ուր հաճելի կեանք մը վարելու ամէն դիւրութիւն պիտի տրուի իրեն: «Պատիւը եւ պարկեշտութիւնը կը հրամայեն Մեսալի Հաճի որ քաշուի քաղաքական ասպարէզէն եւ դադրի Ալժերիոյ ազատագրման համար վերջին խոչընդոտն ըլլալէ»: Առաջին անգամը չէ որ Պուրկիպա «քաշուէ» կ'ըսէ Մեսալի Հաճի բայց այս վերջինը կը պատասխանէ թէ առաջին Ալժերացին եղած է Ալժերիոյ անկախութիւնը պահանջող, եւ քառասուն տարի պայքարէ ետք չի քաշուիր:

X Կարգ մը աղբիւրներու համաձայն Ալժերացիք չեն ուզեր էվիանի մէջ բանակցիլ այլ՝ Զուիցերիոյ:

ՓՐՈՖ. ԿՈՇՏՈՅԵԱՆՑԻ ՄԱՀԸ

Բաղդատական բնախօսութեան խորհրդային մեծագոյն մասնագէտը՝ աշխարհահռչակ Փրոֆ. Խաչատուր Կոշտոյեանց մեռած է վաթսուն տարեկանին: Դասախօս էր Մոսկուայի համալսարանը եւ անդամ Հայաստանի Գիտութեանց Ակադեմիային:

Հեղինակն է աշխարհի գիտնականներուն ծանօթ եւ ամէնուն հիացումին առարկայ սոուար մենագրութեան մը՝ «բաղդատական բնախօսութիւն ջղային դրութեան», որու մէջ ամփոփած է աւելի քան տարուան փորձերու բացարձակ եւ բաղդատական արդիւնքները:

Հայ գիտնականին մահով, միջազգային ժամանակակից գիտութիւնը իր ամէնէն փայլուն միտքերէն մէկը կը կորսնցնէ:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՔԵՆԸՏԻ ՓԱՐԻԶ ԿՈՒԳԱՅ ՄԱՅԻՍ 31ԻՆ

ԱՅՍ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՑԱՂԹԱՆԱԿ ՄԸ ԿԸ ՆԿԱՏՈՒԻ ՏԸ ԿՈԼԻ ՀԱՄԱՐ

Էլիզէ պաշտօնական զեկոյցով մը կը հաղորդէ որ Քենըտի, Մ. Նահանգներու նախագահը Փարիզ պիտի այցելէ Մայիս 31էն Յունիս 2: Տիկին Քենըտի կ'ընկերանայ նախագահին:

Նախագահին այցելութեան առթիւ համապատասխան հաղորդագրութիւն մը հրապարակուեցաւ Փալմ - Պիչի մէջ, ուր Քենըտի զատկական տօները կ'անցընէր:

Քաղաքական շրջանակները մեծ կարեւորութիւն կուտան այս այցելութեան, ու ըստ ոմանց «քաղաքական յաղթանակ մըն է տը Կոլի համար», մանաւանդ երբ նկատի առնուի Քենըտիի յայտարարութիւնը՝ թէ բացառիկ պարագաներու մէջ միայն պիտի հեռանայ Մ. Նահանգներէն:

Այս այցելութիւնը աւելի յատկանշական կը դառնայ, երբ յիշենք թէ Մաքմիլըն Ուաշինկթըն կը գտնուի, տեսակցելու համար Քենըտիի հետ եւ նոյնը ընելու կը պատրաստուի Ատընաուըր:

Երկու նախագահներուն խօսակցութիւնը կարեւոր պիտի ըլլայ: Վերաւին խօսակցութեան նիւթ պիտի դառնան տը Կոլի եւ Այզընհաուըրի միջեւ քննութեան առնուած հարցերը, քանի որ կարգ մը խնդիրներ անկախմնացին մինչեւ այսօր, յատկապէս տը Կոլի 1958ի յուշագիրը, ուր, Ֆրանսայի նախագահը Երեքներու (Ֆրանսա - Անգլիա - Ամերիկա) ղեկավարութիւն մը կ'առաջարկէր Ատլանտեան Ուխտին համար: Քննութեան պիտի առնուին նաեւ Ափրիկէի կացութիւնը եւ յատկապէս Քոնկոյի խնդիրը:

Ամերիկայի նախագահին արտասահմանի առած այս առաջին այցելութիւնը որոշ դժգոհութիւն յառաջ բերած է Անգլիոյ մէջ, արդարեւ Մաքմիլըն եւ Ատընաուըր կ'ուզէին որ Քենըտի Անգլիա եւ Գերմանիա ալ այցելէ: Սպիտակ Տան մէկ նոր հաղորդագրութիւնը յայտնեց սակայն թէ Ֆրանսա այցելելէն առաջ Քենըտի Քանատա պիտի երթայ, այս կը նշանակէ թէ Ֆրանսա Քենըտիի այցելած առաջին օտար երկիրը ըլլալէ կը դադրի:

ԶԱՏԻԿԸ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷՋ

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ՈՒԽՏԱՒՈՐՆԵՐ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ ԳԱՑԻՆ

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս Զատիկը մեծ եռուզեռի առիթ տուաւ աշխարհի չորս կողմը: Շատեր օգտուելով երկու օրուան արձակուրդէն գիւղ մեկնեցան, բայց ինչպէս միշտ տօնական օրերուն, կառքի մահացու արկածները պակաս չեղան:

Քանի մը հարիւր հազարի կը հասնէր ուխտաւորներու եւ օտար զբօսաշրջիկներու թիւը, հաւաքուած Ս. Պետրոսի հրապարակը (Հռոմ) ուր Պապը քարոզէ մը ետք, իր օրհնութիւնը տուաւ Ուռպի Էթ Օռպի: Յովհաննէս ԻԳ. նախ պատարագեց, ապա ժամը 12.30ին կարդաց իր «ձայնասփիւռ պատգամը» զոր լսեցաւ նաեւ Երկաթէ վարագոյրէն անդին շնորհիւ Ազատ - Եւրոպա Ձայնասփիւռի ձեռք առած միջոցներուն: Պապը իր օրհնութիւնը տուաւ նաեւ օլաւական բազմաթիւ լեզուներով:

Փարիզի բոլոր եկեղեցիները ծայրէ ծայր լեցուն էին իսկ անոնք որ տունը պատկերասփիւռ ունէին կրցան լսել բողոքական արարողութիւն մը Զուիցերիայէն կամ Կաթոլիկէ պատարագը որ մատուցուեցաւ Սուրբ Փրանկիսկոսի քաղաքը՝ Ասիզի: Փարիզի ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆ ԼԸ Փովր եկեղեցիին մէջ մատուցուեցաւ Աւետարանին ընթերցումը կատարուեցաւ 14 ռուսիլեան ծէսով պատարագ մը եւ Աւելեզուներով ցոյց տալու համար Քրիստոնէութեան տիեզերականութիւնը:

Հազարաւոր ուխտաւորներ, ինչպէս ամէն տարի, փութացած էին Երուսաղէմ ուր Քրիստոսի Յարութեան տօնը մասնաւոր նշանակութիւն ունի եւ բացառիկ հանդիսութեամբ կ'ոգեկոչուի: Միայն Օրթոտոքսներն են որ յառաջիկայ Կիրակի կը տօնեն Զատիկը: Լեհաստանի Գահերէցը՝ կարդինալ Վիշինսկի Զատկուան իր քարոզին մէջ շեշտեց.— «Եկեղեցին լռեցնելու բոլոր փորձերը ապարդիւն պիտի ըլլան որովհետեւ Աստուծոյ պէտք է հնազանդինք աւելի քան մարդոց եւ որովհետեւ Քրիստոս մեր մէջ կ'ապրի եւ մեռած ըլլալով, չի կրնար անգամ մըն ալ մեռնիլ»:

Փարիզի եւ արուարձաններու հայկական եկեղեցիները միշտ նոյն հաւատարիմ բազմութիւնը ունէին: Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ պատարագեց եւ քարոզեց Սերովբէ եպիսկոպոս:

X Ճամբաներու վրայ կառքի հարիւրաւոր արկածներ պատճառ դարձան որ աւելի քան 120 հոգի մեռնին եւ մօտ երեք հարիւր վիրաւորներ ըլլան: Հակառակ բոլոր ազդարարութեանց, մարդիկ զգոյշ չեն եւ այս անգամ ալ արագութիւնն է այս մահացու արկածներուն գլխաւոր պատասխանատուն:

ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ

Ֆիկառօ երկու շահեկան յօդուածներ հրատարակած է Եկեղեցւոյ Միութեան վրայ անցեալ Ուրբաթ եւ Շաբաթ իր թիւերով: Երկու յօդուածներուն անդրադառնալէ եւ անոնց թարգմանութիւնը տալէ առաջ, ստորեւ կը քաղենք յօդուածին այն մասը որ կը վերաբերի իր աշխատակցին տեսակցութեան Երուսաղէմի Հայոց պատրիարք՝ Եղիշէ Արքեպիսկոպոսի հետ —

«... Հարկ էր որ հարցումներս ուղղէի բաժանեալ եկեղեցիներու պետերուն: Նախ գացի հայ պատրիարք Իէրիշ Տարտանին (Յառաջ՝ իմա՝ Եղիշէ Տէրտէրեան): Զիս ընդունեցաւ իր պալատին մէկ շքեղ սրահը: Քառակուսի մօրուք մը ունի: Աչքերը չարաճճիութեամբ կը փայլին: Մինչ ինծի կը խօսի, նայուածքս կը կորսուի այն գեղեցիկ պարսկական գորգերուն վրայ որ գետինը փռուած են: Երբ կը հարցնեմ՝ «ձեր հաւատացեալները միութեան պահանջը կը զգա՞ն», խօսակիցս կը յիշեցնէ մերձեցման այն ճիգերը որ թափուած են ԺԱ. դարէն ի վեր, յետոյ կ'ըսէ.— Միութեան մը փափաքը միշտ վառ մնացած է. բայց այս փափաքը չի կրնար գործնական ձեւով մը արտայայտուիլ, քանի որ փոքր Եկեղեցի մըն ենք եւ չենք կրնար ազդել մեծ Եկեղեցիներուն վրայ:

«Պատրիարքը կը ժպտի եւ դադար մը ետք.— Երբ Քէնթըրպըրիի Արքեպիսկոպոսը՝ Տոքթ. Ֆիշըր եկաւ մեզի հարցնելու թէ ի՞նչ տրամադիր էինք ընելու Եկեղեցիներու Միութեան համար, պատասխանեցինք.— «Մեծերու մէջ համաձայնեցէք: Այսինքն՝ Հռովմէական, Ուղղափառ եւ Բողոքական Եկեղեցիներու միջեւ — եւ մենք կը հետեւինք» (*):

«Պատրիարքը կ'ընդունի թէ դէպի միութիւն ձգտող շարժումը, Երուսաղէմի մէջ նոյնքան յառաջացած չէ որքան այլուր: Իրեն համար, կը շարունակէ միշտ չարաճճի ժպիտով մը, դաւանանքներու միջեւ հակամարտութիւն չկայ քանի որ «անոնք իրենց պատարագները կը մատուցանեն Սուրբ Գերեզմանին նոյն խորանին վրայ, Բեթղեհէմի քարայրին մէջ եւ Տիրամօր գամբանին վրայ»: Վէճե՞րը: Երբեք կրօնական բնոյթ չունին: Հաւատքը խնդրոյ առարկայ չէ: Հարցերը աւելի իրաւական են եւ միշտ ալ ի վերջոյ կը կարգադրուին:

«Ըստ իս, Մէուչի պատրիարքին հետ ունեցած տեսակցութիւնս, մէջտեղ կը դնեմ մեծ հարցը՝ այն որ կը պառակտէ Քրիստոնէութիւնը:

— Հապա՞ Պապին առաջնութիւնը:

— Աստուածաբանական հարց մը չէ, այլ վարչական: Պապը իր Եկեղեցիին պետն է: Չենք հասկնար թէ ինչո՞ւ մեր եկեղեցիին պետը պիտի ըլլայ (կրկին չարաճճի ժպիտ մը): Պապը իր Եկեղեցիին պետն է ինչպէս միւս պատրիարքները իրենց Եկեղեցիներու պետերն են: Մենք միութիւնը կը տեսնենք, ինչպէս Առաքեալներու միութիւնը Յիսուսի շուրջ: Ամէն առաքեալ իր եկեղեցին ունի(*):

— Եկեղեցիներուն պե՞տը:

— Յիսուս ամբողջութեան պետն է: գործնական գետնի վրայ, միութեան պարագային Եկեղեցւոյ պետերու խորհուրդը Քրիստոնեայ Եկեղեցւոյ գերագոյն իշխանութիւնը կ'ըլլայ: Սովորութիւն ունինք յիշելու Յիսուսի խօսքը.— «Երբ իմ անունովս հաւաքուիք, ձեզի հետ կ'ըլլամ»:

— Նախագահութի՞ւնը:

— Կանոնագրական հարց է: Բայց կը կանխենք: Ապահովաբար նախագահը ես պիտի չըլլամ: Կը խորհիմ թէ Պապը կ'ըլլայ:

Այս անգամ խօսակիցս ուղղակի կը խնդայ.

— Իսկ անսխալականութի՞ւնը:

— Ան, ըստ մեզի, Եկեղեցւոյ պետերուն խորհուրդին կը պատկանի: Միւս հարցերը երկրորդական են: Զանոնք նրբացնել այս տարբերութիւնները: Վերէն դիտենք հարցերը:

Կը յուսայի, կը շարունակէ գրել Ֆիկառոյի աշխատակիցը, աւելի մանրամասնութիւններ առնել Երուսաղէմի յոյն-ուղղափառ պատրիարքէն, ինք ալ բաժնուած Հռոմէն: Իրականին մէջ Հայէն նուազ ճկուն եղաւ ան»:

(*) Ընդգծումները Ֆիկառոյի խմբագրութեան կը պատկանին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՍԱՆ Բ.ի անձնական ներկայացուցիչ եւ շրջուն դեսպան՝ Պալաֆրէյ Փարիզ հասաւ երեքշաբթի եւ ընդունուեցաւ տը Կոլի կողմէ: Կ'ըսուի թէ այս այցելութիւնը կապ ունի Պէն Պելլայի արգելափակման հետ որ Մարոքի համար մասնաւոր իմաստ ունի: Ռապաթի ճամբուն վրայ է որ Պէն Պելլայի օդանաւը հետապնդումի ենթարկուեցաւ:

ԷՎԻԱՆԻ քաղաքապետը որ զոհ գացած էր ահաբեկչական արարքի մը «Աղգային Կարգի» յիշատակութեան արժանացաւ:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետը՝ Պէն Կուրիոն կը դատապարտէ Անգլիան, Ֆրանսան եւ Միացեալ Նահանգները, որոնք ոչ մէկ բան ըրին Հրեաները ազատելու համար գերման ջարդէն, Բ. աշխարհամարտին:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ Փութպոլը նախատեսուած պարտութիւն մը կրեց Կիրակի օր, Մատրիտի մէջ ուր Սպանացիք 0ի դէմ 2 կէտով յաղթեցին:

ՊԱՄԱՔՕՅԻ մէջ (Մալի) «Փաթրիս Լումումպա» հրապարակին պաշտօնական բացումը կատարեց Մոտիպօ Քայթա:

ՃԱՔԱՐԹԱՅԻ մէջ Համայնավար Չինաստանի եւ Ինտոնեզիոյ կառավարութիւնները բարեկամական եւ մշակութային դաշինք մը ստորագրեցին, չին արտաքին նախարար մարեշալ Շէն Եիի այցելութեան առթիւ:

ՀԱՅ ՏԱՌԵՐԻ
ԲԱՐԵՁԵՒՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Գեղարուեստագէտ չեմ, որպէսզի իրաւունք ունենամ իբրեւ մասնագէտ խօսելու տառերի գեղեցկութեան մասին։ Տըպագրական աշխատաւոր կամ ձուլիչ էլ չեմ, որպէսզի կարենամ տառերի տեխնիքական յարմարութեան կամ անյարմարութեան մասին խօսել։ Բայց ես ունիմ մի առաւելութիւն, որ շատ քիչերն ունեն եւ որ տալիս է ինձ իրաւունք աւելի վըստահ կերպով խօսելու տառերի յարմար կամ անյարմար լինելու մասին, — դա է աչքերիս տկարութիւնը։

Մասնագիտութեանս բերմամբ ստիպուած լինելով կարդալ շարունակ զանազան լեզուներով եւ զանազան գրչութեամբ գրքեր, իրաւունք ունիմ, կարծեմ, նոյնպէս համեմատութեան դնելու զանազան տեսակի գրութիւններ եւ տալու իմ գնահատականը մէկի կամ միւսի վերաբերմամբ։

Մենք անշուշտ գեղարուեստին կամ տեխնիկային ծառայելու համար ստեղծըւած չենք, այլ գեղարուեստը եւ տեխնիկան է որ պիտի ծառայեն մեզի։ Գիրն էլ, արաբական նախշերի նման, հնարուած չէ գեղարուեստական բարձր ճաշակներին յագուրդ տալու համար։ Նա կոչուած է մեր որոշ կարիքները լրացնելու։ Ո՛ր գիրը որ աւելի հեշտութեամբ ընթեռնլի է, նա էլ լաւագոյնն է։

Առանց երկար՝ ու բարակ քննութեանց մէջ մտնելու, մի անգամից կարող եմ ասել՝ որ եթէ համեմատութեան դնենք հայերէնը, լատիներէնը եւ ռուսերէնը, (երեք այբուբեն, որոնք ամէնօրեայ գործածութեան մէջ են), ամէնից հեշտ ընթեռնլի գիրը հայերէնն է։ Այս բանը կարող է փորձել ամէն մի մարդ եւ պիտի տեսնի որ իմ այս կարծիքը ճիշդ է։ Երեկոյին, երբ ճրագվառացի ժամանակն է, դրէք ձեր առաջ այդ երեք լեզուով մի մի գիրք եւ պիտի տեսնէք թէ այդ կիսատուերի մէջ ո՛ր լեզուով աւելի հեշտ կամ արագ կարող էք կարդալ եւ ո՛ր լեզուի ընթերցումը կարելի կը լինի աւելի երկար շարունակել մինչեւ մութն ընկնելը։ Առաջին տեղը բռնում է հայերէնը, երկրորդ տեղը՝ լատիներէնը, եւ երրորդ տեղը՝ ռուսերէնը։ Անշուշտ փորձը պիտի կատարել հաւասար մեծութեամբ տառերի եւ հաւասար մաքրութեամբ տպուած գրքերի վրայ։

Ես կարող եմ նոյնիսկ պատճառաբանել թէ ինչո՛ւ է այս այսպէս։

Եթէ առնենք ռուսերէն այբուբենը եւ տառերի վերեւից ու ներքեւից մի մի հորիզոնական գիծ քաշենք, պիտի տեսնենք որ գրեթէ բոլոր տառերը այդ երկու զուգահեռականների միջեւ ամփոփուած պիտի մնան։ 36 տառերից միայն տասը (այժմ ութ) ներկայացնում են գծից վերեւ կամ ներքեւ փոքր շեղումներ։

Լատինական այբուբենի 26 տառերի ճիշդ կէսը (13 գիր) ունի այսպիսի շեղում, ութ հատը դէպի վերեւ, հինգ հատը դէպի ներքեւ։

Իսկ հայերէն այբուբենի 39 տառերից միայն եօթը գտնւում են գծի վրայ, տասնեւչորս տառ իջած են դէպի ցած, տասը տառ բարձրացած են դէպի վեր, ութ տառ բռնում ամբողջ տողը, թէ վեր եւ թէ ցած։ Առաջինները կոչւում են միջնական, երկրորդները՝ ստորնական, երրորդները՝ վերնական, վերջինները՝ ամբողջական։

Սպիտակ տափի վրայ ձգուած միապաղաղ մի սեւ ժապաւէնի նուրբ մասերը գտնել ու որոշել շատ աւելի դժուար գործ է աչքի համար, քան այդ ժապաւէնի վըրայ վերեւ ու ներքեւ կարկառած սիւները։ Ահա թէ ինչո՛ւ ռուսերէնը, որ ունի միայն 25 առ հարիւր կարկառումներ, աւելի դժուարընթեռնլի է քան լատիներէնը՝ որ ունի յիսուն առ հարիւր վերեւ ու ներքեւ կարկառումներ։ Իսկ այս էլ (լատիներէնը) աւելի դժուար է քան հայերէնը՝ որ ունի 82 առ 100 կարկառումներ, աւելի զանազան ձեւերով, ոչ միայն վերեւ ու ներքեւ, այլ եւ ամբողջական, որ չկայ լատինականում եւ կազմում է հայերէնի առաւելութիւններից մէկը։

Միակ պակասութիւնը, որ նկատում ենք ամէնքս հայերէն տառերի մէջ, է մի քանի տառերի չափազանց նմանութիւնը, — այն է՝ ա եւ տ, գ եւ դ, զ եւ դ,, ռ եւ ս, ճիշդ ինչպէս ռուսերէնը եւ լատիներէնը ունին իրար նման տառեր։ Սովորաբար մենք ընթերցման ժամանակ նեղութիւն չենք կրում այս տառերի հանդէպ, բառ որում մենք տեսնում ենք բառերի ընդհանուր պատկերը եւ ոչ թէ տառերն առանձին առանձին։ Բայց հէնց որ պատահում է մի օտար կամ անծանօթ բառ, իսկոյն ըզգում ենք դժուարութիւնը, որ վատ տպագրութեանց մէջ դառնում է անյաղթելի։ Եւրոպացի լեզուաբաններից մի քանիսը (Կլապրոթ, Պոտ, Պրկտէ) ուղտ բառը կարդալով ուզտ, այս ձեւի տակ էլ ստուգաբանել էին։ Հունգարահայ հայագէտ Պատրուբանի զանդաննուանդ բառը կարդալով զանզաննուանդ, աշխատել էր ըստուգաբանել զան արմատից եւ Վիէննայի Մխիթարեան միաբանութիւնը այդ ստուգաբանութիւնը հրատարակել էր հայագիտական «Հանդէս Ամսօրեայի» էջերում (1908, էջ 152)։ Մի ուսուցիչ գիտեմ, որ խայդաբղէտ բառը շարունակ խայդաբըզէտ էր արտասանում։ Ես էլ փոքր աշակերտ ժամանակս հնդկական սրբազան լեզուի անունը սանսկրիտ էի կարդում միշտ, փոխանակ կարդալու սանսկրիտ։ Վերջապէս ամէնքս ալ ասում ենք շաքանակ, մինչդեռ բառը շաղանակ է։

Բայց այս պակասութիւնը դարմանել անկարելի չէ։ Ճանիկ Արամեանը շատ յաջող կերպով հնարել էր տ տառի համար ֆրանսերէն էն տառին ձեւը, որ գլխատառ փոքրացածն է, ուրեմն ֆրանսերէն չէ, եւ շատ էլ հաճելի ձեւ ունի։ Արտաշէսեանը հնարել էր գ եւ դ տառերի համար կողքից թեքատ, իսկ տ տառի համար միջին սիւնը երկար ձեւեր, որոնք սակայն յաջող չեն։ Լաւագոյն ձեւը մտածել են Վենետիկի Մխիթարեանները, որոնք հընարել եւ երկար ժամանակէ ի վեր գործածութեան մէջ են դրել գ եւ զ տառերի համար կլոր գլխով, իսկ տ տառի համար միջին սիւնը բարակ ձեւեր։ Այս նորմուծութիւնները այնքան յաջող են, որ առեւլուց յետոյ միայն նկատելի է լինում եւ ոչ ոքի աչքին խորթ չի երեւում։ Վենետիկցոց այս նորակերտ տառերը մուտք չեն գտած Կովկասում, ուր տարածուած են սովորաբար մեր տպագրութեան միջին շրջանի տառերը, այն էլ յաճախ հնացած, մաշած, կոտրած, անպէտքացած, եւ ահա այդ տառերի վրայ են որ մեր քննադատները հիմնում են յաճախ իրենց կարծիքները։

Տեսնենք թէ ո՞վ են այդ քննադատները, ի՞նչ պակասութիւններ են գտնում մեր այբուբենի մէջ եւ ի՞նչ բարեփոխութիւններ են առաջարկում։

Մեր քննադատներին կարող ենք երկու կարգի բաժանել։

Առաջին կարգը կազմում են նրանք, որ ուզում են թողնել ի սպառ հայերէն այբուբենը եւ անցնել լատիներէն տառերին, ինչպէս անցան Թուրքերը։

Երկրորդ կարգը կազմում են նրանք, որոնք այնուամենայնիւ չեն թողնում հայերէն այբուբենը եւ ուզում են միայն բարեփոխուած տեսնել այն։

Առաջին կարգի անձերի դէմ ոչինչ չունիմ խօսելու։ Նրանք նորաւէրներ են, որոնց առաջ քննադատութիւնը անզօր է։ Նրանք պիտի գտնեն հայերէնը տգեղ, անճոռնի, անկիւնաւոր, միջնադարեան, անարուեստ, եւայլն եւայլն։ Իսկ լատիներէնը՝ սիրուն, գեղեցիկ, նոր, արուեստաւոր, եւայլն եւայլն։ Սրանց մէջ ոչ թէ տառերի էութիւնն է խօսում, այլ տառերը գործածող ազգերի դիրքը։ Եթէ պատահմամբ լատիներէն տառե՛րը լինէին Հայոց տառերը, իսկ Եւրոպացիք գործածելիս լինէին հայերէն տառերը, վերի ածականները անշուշտ իրենց տեղերը փոխանակած պիտի լինէին։ Միեւնոյն տառաձեւերը եթէ ներկայացնում են մեր ռ, ս, ք եւ այլ տառերը տգեղ են, իսկ եթէ ներկայացնում են ֆրանսերէն էն, իւ, էֆ տառերը, գեղեցիկ են։ Անկիւններ եթէ կան հայերէն տառերի մէջ, տգեղ են, իսկ եթէ այդ անկիւնները գտնուեն ֆրանսերէն տառերի մէջ, գեղեցիկ են։ Այսպէս, ա եւ ռ տգեղ են, որովհետեւ անկիւնաւոր են, իսկ գլխատառ ֆրանսերէն էֆ եւ է գիրերը, որ ինը կամ տասը անկիւն ունին, այսինքն անկիւնների մի ամբողջ տրցակ են կազմում, շատ գեղեցիկ են։

Թողնելով ուրեմն սրանց, անցնենք երկրորդ կարգի քննադատներին։

ՓՐՈՖ. ՀՐԱՉԵԱՅ ԱՃԱՌԵԱՆ

(1 Շար.)

ԽՈՐՀ. ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՇԱԲԱԹԸ ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

ՀԱՅՈՒ ՄԸ ՁԵՌՆԵՐԷՑՈՒԹԻՒՆԸ

Գերմանիոյ Դաշն. Հանրապետութեան եւ Խորհրդային Միութեան միջեւ հաստատուած է մշակութային փոխանակութեան համաձայնութիւն եւ կը նորոգուի պայմանաժամը լրացած, առանց նկատառնելու քաղաքական եւ գաղափարական սկզբունքներու հակամարտութիւնն[...]։ Նոյնն է պարագան առեւտրական համաձայնութեան մասին, որ պայմանագրուած է եւ կը դիւրացնէ փոխադարձ յարաբերութիւնները երկու երկիրներու միջեւ։

Ուրիշ մշակութային փոխանակութեան կարգին, շարժանկարի ժապաւէններու ներածումն ու արտածումը կատարած իր ընթացքը։ Ներկայիս երկու երկիրներուն մէջ՝ հասարակութիւնը ծանօթացած է փոխադարձաբար իրենց արտադրած արժէքաւոր ժապաւէններուն։ Հարթուած են շարք մը անկարելի համարուած դժուարութիւններ, որպէսզի ստեղծուի փոխադարձ վստահութիւն եւ համակրութիւն։ Ոչ միայն խորհրդային շարժանկարներուն մեծամասնութեան քարոզչական բնոյթը խոչընդոտ էր անոնց[...], այլեւ լուրջ բանակցութիւնը կը ներկայացնէր միայն պատահական խօսումներ եւ դրժումներ «սովէտքափորթ[?]» գործակալներուն հետ։ Հայու մը ձեռներէցութեան կը պարտին երկու կողմերը, Գ. Սարգիս Գամբարեանի, որ «Փեկասոս» անուն շարժանկարի ներածման եւ արտածման ընկերութեան տէրն է եւ հինգէն ի վեր հաստատուած արեւմտեան Պերլին։

Վերջին հինգ–վեց տարիներու գործունէութեամբ, Գամբարեան անձնապէս ապահոված է առանձնաշնորհեալ դիրք մը՝ երկու երկիրներուն միջեւ շարժանկարի ժապաւէններու արտածման եւ ներածման համար։

Պերլինի մէջ, ուր ամէն տարի շարժանկարի միջազգային փառատօն տեղի կ'ունենայ, Խորհրդ. Միութիւնը չէ ցարդ միւս ազգերու կարգին իր մասնակցութիւնը բերել զանազան պատճառներով՝ թերեւս պատրուակներով։ Օրինակ անցեալ տարի խորհրդային պաշտօնական պատասխանը եղաւ ... «Հրաւէրը ուշ ստացանք»։ Ուրեմն ցարդ ներկայացուած շարժանկարները արդիւնք էին առեւտրական մասնաւոր ջանքերու յաջողութեան եւ, որքան գիտենք, Գամբարեան կրցած է վերջին տարիներուն 29 բարձրարժէք խաղարկութեանց ժապաւէններ ներածել եւ նոյնքան ալ արտածել, առանց հաշուելու փաստանկար կոչուած կարճատեւ ժապաւէններ։ Վերջերս՝ Մարտ 21–2[?] կազմակերպած էր «Խորհրդ. շարժանկարի շաբաթ մը», որուն ընթացքին [...]

ՑԱՒԻՆ ՏՈՒՆԸ

(ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼԻ ՄԸ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ)

Դ.

Եղբօրս բանը կը հաղորդեմ իրենց. կ'ուրախանան, կը հրճուին, բայց ատոր հետ չեն գիտեր ինչո՞ւ ներքին նախազգացում մը կարծես մեզ կը ստիպէ հաւատալ թէ պիտի երկարի այս բանտարկութիւնը, թէ օրեր, ամիսներ ամբողջ պիտի մնանք այս [illegible] եւ արհաւիրքի տակուամին մէջ։

Ցերեկը սոսկալի է բանտին մէջ. բանտին պատերէն մէկուն վրայի կողմը բացուած զոյգ պատուհանէն հազիւ հազ կըրնանք նշմարել Դեկտեմբերի տխուր, ամպամած երկինքը, ուրկէ անձրեւը կ'իջնէ անդադրում։ Լոյսը որ շատ քիչ կը թափանցէ այս քարանձաւի նմանող որջէն ներս, ազատութեան, ազատ ապրելու, ազատ շնչելու գաղափարը առաւել քան երբեք կը ծնցնէ մեր տխուր հոգիներուն մէջ։

Գարունկէն յոգներ ենք. կը նստինք քով քովի։ Ժամերը կ'անցնին։ Գրեթէ ամէնս ալ իրարու կը մտերմանանք։ Իրարու հետ կը խօսինք։

— Ինչո՞ւ հոս եկեր ես կ'ըսեմ, Ալպանիացիի մը որ կաշի եւ ոսկոր մնացեր է միայն եւ որ կծկտեր մնացեր է մեր մէկ քովը, մեռած, գրեթէ հազիւ շունչ առնելու կարող երկարատեւ ինթիլաքներէ ետքը։

— «Անցեալ օր հայրենիքէս, Մակեդոնիայէն նամակ առի, կը պատասխանէ ինծի մեղմիւ, թէ Թուրք բարբարոսներ բռնաբարեր են ամուսնացած քրոջս պատիւը, ամուսինը մեռցուցեր ու տունը այրելէն ետք հեռացեր գացեր են. արիւնը գլուխս ցատկեց, եւ Եէնի Շէհիր մառգործ եմ. այն օրը գրեթէ բնաւ գործի չեղայ. վիշտը ապուշի պէս բան մը դարձուցեր էր զիս. իրիկուան՝ դանակը մէջքըս խոթեցի, մսագործի ահագին դանակ մը, եւ շիտակ Միխալին գինետունը գացի, գիտե՞ս հարկաւ Միխալին գինետունը։

— Գիտեմ, կը պատասխանեմ իրեն, շարունակէ։

— Մէկ երկու բաժակներ քաշելէ ետքն. նամակը կարդացի իրենց. ինծի մըխիթարել կը ջանային, մեզի պէս աղքատ մարդոց մխիթարանքը ի՞նչ կրնայ ըլլալ օղիէն զատ. գլուխ գլխի տուած, շիշերը իրարու յաջորդեցին երբ գիշերուան երկքին (ը. թ.) Թաղին զոմիսէրը եկաւ, ըսելով որ կը բաւէ ալ որչափ խմեցիք։

— Քեզի վնաս մը ունի՞նք, հարցուցի զոմիսէրին, ձգէ մենք ցաւ ունինք, ի՞նչ կ'ըլլայ, եթէ քիչ մըն ալ նստինք։

— Ցաւ եմ. մարիկ չեմ կրնար ըսել ձեզի, պատասխանեց կոշտ ոստիկանապետը բըտօրէն. շուտ կորսուեցէք, ելէք։

Աղաչեցինք, պաղատեցանք. սկսաւ հայհոյել ան առեն մեզի, մեր մայրերուն, մեր քոյրերուն։ Բոլը անոանը լըսածիս պէս արիւնը գլուխս ցատկեց, աչքերս ամպոտեցան, երկվայրկեանի մը մէջ մսավաճառի խոշոր դանակս քաշեցի մէջքէս, եւ վայրկեանի մը մէջ մէկ հարուածով աղիքները դուրս թափեցի, քրոջս արիւնը այս շան արիւնովը փոխարինել ուզելով»։

Լռեց։

Երեսը կը նայիմ շեշտակի. իր ծիւրած, տժգոյն դէմքին վրայ բարկութեան կարմիրը տարածուեր է, ամբողջ անդամներովը կը դողայ, դեռ հոն ըլլալու պատրանքով, եւ կը դիտեմ որ այս գրեթէ կէս մեռած մարդուն քով դեռ վրիժառութեան զգացումը ամէն զգացումներէ վեր մնացեր է եւ մարմնական ցաւերը զորս առեր են իրեն բանտին խորհրդաւոր ու սարսափեցնող խցիկներուն խոցը չէ մեղմացուցեր այս լեռնական ու մաքուր վրիժառութեան թափը։

Այսչափ խօսակցութիւնը արդէն զինքը կը յոգնեցնէ. կ'իյնայ մէկ քովին վրայ ու կը սկսի քնանալ, յոգնածներու, ծիւրածներու անհանգիստ եւ յանկարծակի քունովը։

Սէյմէկ թէյ կ'ապսպրենք. բանտա[...] եալներէն մէկը սրճեփութեան պաշ[...] ունի, ան ալ հարիւր մէկ տարուան դատապարտուած մը, որ շատ մը մեր թէյ[...]ը կը բերէ, քովը լեմոնի կեղեւներ [...]րած, իբր բացառիկ պատիւ մը մեզ[...] վերջապէս Մօսիշէններ ենք իր աչ[...]

Եւ այսպէսով քանի թէյ, քանի սի[...] օրական Աստուած գիտէ միայն։ Սի[...] փաքէթները իրարու կը յաջորդեն եւ [...] բաքանչիւրնիս երկու–երեք բաժէյ[?] որ կը ծխենք օրը։

Իրիկուան դէմ մեր ալ քունները կը [...]նի. ինչ աւելի մեծ դեղ քան քունը [...] տարկեալին համար, ցաւերու թմր[...] այդ միակ բալասանը։

Գրեթէ մթնել սկսեր է երբ մեզ [...] թընցնեն. հացերու բաժնուելու պա[...] բանտին մէջ իւրաքանչիւր բանտարկ[...] օրական երկու թայինի հաց(*) ունի, [...] այսօր մ'եզ ալ պիտի տան, քանի որ [...] ալ դառնուեցանք անոնց կարգը։

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌ[...]

(4 Շար.)

(*) Տեսակ մը սեւ հաց որ բանակի[...] բանտերու մէջ կը գործածուի եւ որ [...] զատ ամէն ինչի կը նմանի։

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

—o—

Ինչպէս յայտնի է, Կոմիտասի անաղօթ բոյն ուսանողութեան ընթացքին հոս ու հոն ցրուեցան իր ստեղծագործութիւններն ու ուսումնասիրութիւնները:

«Էջմիածին» ամսաթերթի Փետրուարի թիւին մէջ, Ռ. Աթայեան կը գրէ թէ այժմ, հայ երաժշտութեան այդ թանկարժէք գանձերը հետզհետէ կը յայտնաբերուին ու կը հաւաքուին Երեւան՝ Կոմիտասի դիւանին մէջ:

Յայտնաբերելու եւ հաւաքելու գործին մէջ մեծ օժանդակութիւն ցոյց կուտայ մեր ժողովուրդը՝ Հայաստան թէ ըՍփիւռք: Մասնաւորապէս գնահատելի են Փարիզի՝ Կոմիտաս վարդապետի խնամատար յանձնաժողովը եւ անձնապէս երգչուհի Մ. Բաբայեանի եռանդն ու աջակցութիւնը, որոնց շնորհիւ Երեւան փոխադրուեցան շատ արժէքաւոր ձեռագիր եւ տպագիր նիւթեր՝ Կոմիտասի ձայնագրած ժողովրդական եւ հոգեւոր երգերը ու անոնց մշակումները, գիտական հետազօտութիւնները, նամակները եւայլն:

Մեծ երաժշտագէտի կեանքին եւ գործունէութեան լուսաբանութեան համար խիստ օգտակար եղան նաեւ վարդապետին նամակները՝ գրուած Ա. Զօպանեանին, որոնք Զօպանեանի գրական ժառանգութեան հետ 1957ին Երեւան փոխադրուեցան:

Այս բոլոր նիւթերը ներկայիս դասաւորուելու, ուսումնասիրուելու եւ ասոր ծանօթութեամբ հրատարակուելու վրայ են: Այս ձեւով կ'ամբողջանայ բազմավաստակ երաժշտագէտին հարուստ ժառանգութեան պատկերը:

«Էջմիածին»ի նոյն թիւին մէջ, Ռ. Աթայեան հրատարակած է Է. դարու անուանի եկեղեցական Կոմիտաս Կաթողիկոսի ծանօթ շարականը՝ «Անձինք նուիրեալք», ձայնագրուած եւ մշակուած մեր ժամանակակից Կոմիտասի ձեռքով: Այս ձեռագիրը, որ ներկայիս կը պահուի գրականութեան եւ արուեստի թանգարանին մէջ, գրկած է պոլսաբնակ դաշնակահարուհի՝ Գոհարիկ Ղազարոսեան:

Երգը ներդաշնակուած է եռաձայն խումբի համար, պարզ, համեստ եւ զուսպ միջոցներով: Ձայնագրուած է երկու տուն:

Ինչպէս Կոմիտասի գրեթէ բոլոր ստեղծագործութիւններուն բնագիրները, այսպէս ալ այս մէկը կը պարունակէ վարդպետին ձեռքով կատարուած խմբագրական շտկումներ եւ լրացումներ: Բնագիրը կը կրէ «27 Ապրիլ 1916» թուականը, որ Վարդապետին կենսագրական պատմութեան մէջ շատ կարեւոր թուական մըն է: Այդ այն օրերուն էր, երբ վերահաս հոգեկան խանգարումէն յետոյ, Կոմիտաս առժամապէս ապաքինած՝ վերսկսած էր զբաղիլ իր երաժշտական գործերով:

Կոմիտաս վարդապետէն մնացած ձեռագիրներուն յայտնաբերումը եւ հաւաքումը հայ մշակոյթին համար մեծ նշանակութիւն ունի: Մանաւանդ այսօր, երբ Գիտութիւններու Ակադեմիայի Արուեստի բաժինը պատրաստելու վրայ է Կոմիտասի երկերուն, կարելի եղածին չափ ամբողջական ժողովածուին բազմահատոր գիտական հրատարակութիւնը, որուն առաջինը՝ «Մեներգներ դաշնակի ընկերակցութեամբ» լոյս տեսաւ անցեալ տարի:

Վարդապետին երաժշտական անսահման վաստակին վկայ է Կոմիտասեան այն ճոխ դիւանը, որ արտասահմանի մեծ աջակցութեամբ կազմուած է այսօր՝ Երեւանի Գրականութեան եւ Արուեստի թանգարանին մէջ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Գ. ԱՐԱՄ ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆԻ ՄԱՀՆ ՈՒ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ֆրանսահայոց եւ մասնաւորաբար Մարսէյլի հայ գաղութին հանրածանօթ հանգուցեալ Գ. Արամ Թէրզիպաշեանի յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ Մարտ 22 Փոմոնի Ս. Եր. Լուսաւորիչ եկեղեցին՝ անհամար ազգայիններու ներկայութեան: Արարողութեանց կը նախագահէր Հայր. Պատուիրակ Գեր. Սերովբէ Սըրբազան, իր շուրջ ունենալով Տ. Հմայեակ եւ Տ. Թորգոմ քահանաները:

Դամբանականը խօսեցաւ պատուիրակ եպիսկոպոսը, ի վեր հանելով հանգուցեալին ազգանուէր գործունէութիւնը՝ իբրեւ Ազգ. Կեդր. վարչութեան անդամ եւ գանձապահ, Հ. Բ. Ը. Միութեան եւ Համազգային Մշակութային Միութեան պատուոյ նախագահ, եւ իբրեւ տիպար ընտանիքի հայր, ազնուական ոգի կրող, բարեսէր, ամէն ազգ. ձեռնարկներու նիւթապէս սատարող, համերաշխութեան եւ համակեցութեան ջերմ ջատագով, իմաստուն անձնաւորութիւն մը:

Ապա, յանուն Ազգ. Կեդր. վարչութեան խօսեցաւ Գ. Յովհ. Հացագործեան, որ գրաւոր եւ մի առ մի թուեց հանգուցեալ Գ. Արամ Թէրզիպաշեանի ծառայութիւնները հանդէպ հայ ժողովուրդին: Ինքն էր որ Գալուստ Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան Լիզպոնայի կեդրոնի գրասոր դիմումը ստորագրեց եւ ապահովեց Մարսէյլի մէջ հայկական կրթարան մը հիմնելու որոշումը, ինչ որ պիտի իրականանայ ի մօտոյ: Այս կերպով, անմոռանալի յիշատակ մը կը թողու հանգուցեալը:

Երկրորդ խօսողն եղաւ Գ. Օննիկ Թադէոսեան՝ յանուն Հ.Բ.Ը. Միութեան:

Երրորդ խօսողը եղաւ գրագէտ Գ. Կ. Փօլատեան, պատկերացուց հանգուցեալին կրթանուէր եւ եկեղեցասէր գործունէութիւնը՝ մասնաւորաբար Համազգային Մշակութային Միութեան իր նիւթական եւ բարոյական աջակցութիւնը:

Ապա, յուղարկաւորութեան հսկայածաւալ թափօրը Փոմոնի եկեղեցիէն շարժեցաւ դէպի Սէն Ժիւլիէնի գերեզմանը:

Հոն, Գ. Յարութիւն Աղայեան, իբրեւ հանգուցեալին քաղաքացին եւ մտերիմ բարեկամը, իր յատուկ ոճով, գրաւոր կարդաց անոր հակիրճ կենսագրականը, սկսելով Այնթապէն մինչեւ Մարսէյլ, Փոմոն եւ կատարած յիշատակելի դերը ազգային, եկեղեցական, կրթական ու բարեգործական մարզերուն մէջ, չկլանելով ոչ միայն իր բարոյական եւ համերաշխական ոգիով իմաստուն խրատներն ու միջոցները, այլ նաեւ ընծաելով իր նիւթական օժանդակութիւնը եւ քաջալերութիւնը:

Բոլոր ներկաները, սրտի մորմոքումով բաժնուեցան գերեզմանէն, յաւիտենական հանգիստ մաղթելով Փոմոնի մեծ նահապետին յոգնաբեկ մարմնին:

ԼԵՒՈՆ ՃԷՐԱՀԵԱՆ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի տարեկան գեղարուեստական հանդէսը տեղի ունեցաւ Մարտ 26ին Սալ տը լաՇիմիի մէջ:

Այս տարի եւս այս ցերեկոյթը իրական հոգեկան վայելք մը եղաւ ներկաներուն համար:

Ազգապահպանման պայքարի այս դժուարին օրերուն՝ կա՞յ աւելի հոգեպարար երեւոյթ քան տեսնել՝ մօտ ութսուն փոքրիկներ 8 – 15 տարեկան խնամքով հագուած եւ ներկայանալի, ի մի հաւաքուած, հայկեան բարբառը շրթներուն՝ գինովցած հայ երգով եւ պարով հաղորդակից ընելով ներկաները իրենց հայեցի ոգեւորութեան:

Ուրախ էին Դպրոցասէրի Տիկնանց խընամակալութիւնը եւ տնօրէնութիւնը: Անգամ մը եւս տեսան թէ Փարիզի հայ հասարակութիւնը խուռներամ եկած էր քաջալերելու այս ազգօգուտ ձեռնարկը՝ ապացոյց վարժարանին հանդէպ աճող համակրութեան:

Հանդէսը երկու բաժին ունէր ֆրանսական եւ հայկական: Աշակերտուհիները՝ ինչպէս միշտ այս տարի եւս ի յայտ բերին բեմական գնահատելի յատկութիւններ՝ անթերի առոգանութեամբ:

Նկատելի է որ մեծ ջանք կը թափուի ամէն տարի բարոյալից նիւթեր ընտրելու, դպրոցի ոգիին եւ առողջ սկզբունքներուն համաձայն:

Այս տարի ներկայացուեցաւ առաջին անգամ ըլլալով՝ Տիկին Եւգինէ Փօղոսեանի «Մայր» թատերախաղը՝ նիւթ մը որ այժմէական է եւ դաստիարակիչ, մաքուր ոճով իմաստալից գործ մը որ յուզեց ներկաները, յանձնարարելի նիւթ մը մայրերուն տօներու առթիւ սարքուած հանդէսներու համար:

Փարիզի միջավայրին մէջ ցրուած՝ առօրեայ հոգերով կլանուած՝ Հայութեան մէջ՝ խիստ դժուար է հասարակական աշխատանք տանիլ, այս ուղղութեամբ գնահատելի են բոլոր ձեռնարկները: Բայց Դպրոցասէրի ազգապահպանման գործը՝ համեմատաբար աւելի մեծ տարողութիւն ունի եւ աւելի մեծ ճիգերու կը կարօտի՝ վարժարանի վերելքը ապահով հիմերու վրայ դնելու համար:

Տնօրէնուհին ներկաներուն յայտնեց որ Լիսէի երկրորդ դասարանը պիտի բացուի 1961–62 տարեշրջանին եւ փափաքեցաւ որ բազմաթիւ հայ աղջնակներ օգտուէին այս պատեհութենէն: Այս յայտարարութիւնը անգամ մը եւս կուգայ ապացուցանելու որ վարժարանին վարիչները ամէն տարի յառաջդիմութիւն մը կը նշեն: Հայ հասարակութեան կը մնայ աջակցիլ եւ քաջալերել զանոնք:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

...որ՝ հօթը ընտրուած շարժանկարներ ներկայացուեցան, օրական երեք անգամ «Աթրիէ – ամ – Զօօ» թատրոնին մէջ: Մօտ տասը հազար հոգի տեսած եղան այդ ժապաւէնները, որոնց ներկայ եղան ութ գերասանուհիներ եւ դերասաններ, իրենց խաղարկութեանց կենդանի տիպարներով, համակրութիւն ստեղծելով հասարակութեան մէջ: Թէ Պերլինի եւ թէ արեւմտեան Գերմանիոյ թերթերը համակրական յօդուածներ նուիրեցին Գամբարեանի, վեր հանելով այս ձեռնարկին յաջողութիւնը: Այսպէս մեր հայրենակիցը «Սասունցի կտրիճ» եւ յոյս կայ որ յաջորդ «միջազգային շարժանկարի պերլինեան փառատօն»ին Խորհրդային Միութիւնը բերէ իր մասնակցութիւնը:

Նոյն տրուած ժապաւէնները հետեւեալներն էին. — «Զինուորին գեղօնը», «Վենետիկի սեւամորթը», «Խաղաղ Տոն գետը», «41երորդը», «Երբ Արագիլները կանցնին», «Ահեղն Իվան», «Գողցուած կեանք»:

Մամուլի ասուլիսին եւ ուրիշ զանազան պատուասիրութեանց առթին, որոնք տեղի ունեցած են Քեմփինսկի պանդոկին մէջ, խորհրդային արուեստագէտ հիւրերը իրենց զուարթութիւնը յայտնած են այն հիւրասիրութեանց եւ հետաքրքրութեան համար զորս Պերլինցիները ցոյց տուած են: Գերման դերասաններ եւ դերասանուհիներ իրենց ռուս արուեստակիցներուն հանդէպ այնքան սիրալիր վերաբերմունք ունեցած են, որ «Դոավիդանիա»ները յուզիչ եղած են, մանաւանդ առանց չափի բայց ճոխ հագուած համակրելի արուեստակիցներու միջեւ ...: Պատասխանելով բազմազան հարցումներու, խորհրդային արուեստագէտները ըսած են ի մէջ այլոց, որ ազատ են մերժելու իրենց առաջարկուած դեր մը եթէ որեւէ պատճառով չուզեն ստանձնել. իրենց ապրուստը բաւարար թոշակով ապահովուած է մինչեւ մահ եւ կը ստանան բացառիկ վճարներ ըստ դերի կամ խաղարկութեան:

Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

«ՑԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (177)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ
ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ

— Սակայն չես հարցնում ինչո՞ւ.

— Իրազեկ եմ, արքայ... իմացայ փոքր առաջ.

Երդապահը նորից գլուխ իջեցրեց, որ նետանայ, եւ ձայն է երկու քայլ էր արել, Արշակը կանչեց.

— Հետդ առ ուտեստի մեծ պաշար, նաեւ գինի՝ Աւանի ժողովրդեան բաժանելու համար:

— Հրամանդ, արքայ:

— Ցիշիր եւ այս, որ պէտք է լինես անինայ: Զնշել ոչ մի առամբակի: Սըրահը ու նետահարել ամէնքին, որ յուզեց տուանան խռովութիւնը արքունիքի դէմ: Ցայտնիր զօրքին եւ ժողովրդեան, որ եւ նոյնպէս գալիս եմ օգնութեան:

— Ցայտնիր նաեւ Կոտանիկ գեղի պետին՝ Խորխոռունի Վահանին, որ կազմպատրաստ լինի երեկոյեան դէմ ժեկնելու:

Հազիւ արտասանել էր այս՝ այլայլուած ներս մտաւ Փառանձեմ թագուհին:

— Իմացայ. ամէն իմացայ... Արեմ՞ դու եւս մեկնո՞ւմ ես, արքայ, — ասաց նա յուզուած, — եւ առա եկայ ասելու, որ լինես անհեռող...

Նրա գեղեցիկ աչքերը կրակ էին ցայտում. ասես եռում էր ներսը: Մերթ կարմրում էր, մերթ գունատւում:

— Կամենում են աւերել Հայոց բերդը ... եղիր անխնայ:

— Եւ այլ կերպ չեմ լինի, միայն անխնայ, — գրեթէ մռնչաց Արշակը:

Երկու ժամ յետոյ մայրաքաղաքի հեծեալ կայազօրը, իր հրամանատարի առաջնորդութեամբ, անցաւ Տափերական կամուրջը:

Նոյն օրը՝ իրիկնադէմին ճանապարհ ընկաւ եւ թագաւորը իր թիկնապահ գնդով: Նա մռայլ էր, խօսք չէր փոխանակում եւ ոչ մէկի հետ. սեւ նժոյգը վարում էր լարուած, սանձը ձեռներում պըրկուած, եւ ձին քայլում էր փնչալով, երկար վիզը այս այն կողմ թեքելով. թըւում էր հեծւորի տրամադրութիւնը վարակել էր նրան:

Արշակը թիկնոցով էր, որը, արագ ընթացքից, երբեմն ուռչում կամ ծածանւում էր ձիու վրայ, երբեմն կպչում մարմնին:

Նա գնում էր դրանիկ գնդի առջեւից, նոյնիսկ գնդի պետ Խորխոռունուց առաջ ընկած:

Ակներեւ մռայլոյզ էր, ասես ոչ ոքի չէր ուզում տեսնել. միւս կողմից՝ անհամբերութիւնը կարծես նրան մղում էր առաջ: Եւ գնում էր այնպէս արագ, որ շուտով հասաւ մայրաքաղաքի հեծեալ կայազօրին, որին միացել էր արդէն Սուրմարիի հետեւակ գունդը: Եւ հեծեալ ու հետեւակ իրար խառնուած բռնել էին ամայի ճանապարհը, որ մի քարքարոտ զառիվեր էր, լսւում էր մերթ ձիերի հառաչանք, մերթ զէնքի զրահի շաչիւն, մերթ սպաների պայտերի զարկ, որ կայծեր էին հանում քարերից:

Քանի դեռ լոյս էր եւ ճանապարհը տափարակ, գնում էին արագ: Սակայն, երբ մութն ընկաւ եւ սկսեց նեղ վերելքը՝ դանդաղեց ոչ միայն հետեւակի, այլեւ հեծեալների ընթացքը:

Վերելքը դժուարացաւ յատկապէս ձիերի համար. նրանք գայթում էին, ձգւում, եւ հեծւորները հազիւ էին պահում նըրանց մէջքին վրայ: Ճանապարհը գնալով դառնում էր գրեթէ ուղղահայեաց եւ աւելի քարոտ. այժմ տեղ տեղ գնում էին ժայռերի միջով: Որքան հրամանատարները շտապեցնում էին՝ վերելքն այնքան դժուարանում էր կարծես:

Այն դէպքերում, երբ թագաւորն ինքը մօտենում է երթին, մեծանում է հրամանատարների հոգսը. նրանք, բացի հըրամանից, չեն համարձակւում առել խօսել: Զինուորները՝ առհասարակ, ինչպիսի պայմաններում էլ լինեն, սուրբ եւ հնար են գտնում խօսելու, թէկուզ կիսաձայն, կցկտուր: Եւ Արշակը, գնալով երբեմն նրանց միջով կամ նրանց կողքից, յաճախ լսում էր զուսպ խօսակցութեան բեկորները. «Ինչո՞ւ ենք շտապում այսպէս», — հարցնում էր մի զինուոր, — «Թշնամի՞ է եկել քաղաքի վրայ, պարսի՞կ է, ի՞նչ» ... — «Ասել չեմ կարող, — պատասխանեց երեւի առաջին զինուորը: — Տէր սպարապետ չասաւ ոչինչ»... «Ինչ ես կարծում եմ՝ մեծ է վտանգը: Լսեցի մի այլ զուսպ ձայն: — Եթէ մեծ չլինէր՝ թագաւորը չէր միանայ մեզ»...

«Տրամադրուած է ճշմարիտ», — մտածեց Արշակը նժոյգը խթանելով: Թէեւ նա չէր հագել երթերի ժամանակ սովորական զգեստները (արծաթազօծ զրահներ եւ դրանց վրայ յովազի կամ վագրի մորթ, որ նրան անմիջապէս տարբերում էր միւսներից), եւ հագուստով պարզ էր՝ զօրավարի պէս, բայց եւ այնպէս զինուորները ճանաչեցին նրան թէ ձիուց եւ թէ թիկնապահներից, ու խօսակցութեան այդ պահին մէկը, ձայնը ճնշելով, սաստեց խօսողներին.

— Լուռ, լուռ, թագաւորը ...

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

« ՅԱՌԱՋ » ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Քիւրպուէն (Ռոն) Պ. Միքայէլ Հէքիմեան մէկ տարեկան Յառաջ կը նուիրէ իր քեռայրին՝ Պ. Յովհաննէս Պագայեանի (Վալանս):

×

Պ. Գրիգոր Դաւիթեան մէկ տարեկան Յառաջ կը նուիրէ իր հօր՝ Դաւիթ Դաւիթեանի (Իսի):

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Գօմոնի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր ընկերուհիներէն այրի տիկին Արամ Թէրզիպաշեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր, աներհօր, եղբօր եւ ազգականին Պ. Արամ Թէրզիպաշեանի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Այս տխուր առթիւ մասնաճիւղը փոխան ծաղկեպսակի շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները: Թէրզիպաշեան ընտանիքէն հարիւրական Ն. Ֆ. դպրոցին եւ Կապոյտ Խաչին: Ազգային Առաջնորդարանին կողմէ, Պ. Պ. Յակոբ Քիտիրեանէ եւ Մինաս Գօզոսեանէ յիսունական Ն. Ֆ. դպրոցին: Պ. Պ. Յովհ. Հացագործեանէ, Մելքոն Գօզոսեանէ, Օննիկ Մակարեանէ եւ Վարդան Գանտիկեանէ քսանական Ն. Ֆ. դպրոցին եւ Պ. Պ. Գրիգոր Թասպաքեանէ, Բիւզանդ Խաչատուրեանէ եւ Հայկ Տատուրեանէ տասնական Ն. Ֆ., նոյնպէս դպրոցին:

Նոյնպէս շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Պ. Գրիգոր Գաղտասարեանէ յիսուն Ն. Ֆ. Կապոյտ Խաչին, Յովհ. Իսպիրեան ընտանիքէն երեսուն Ն. Ֆ. Կ. Խաչին, Սերժ Սարգիսեանէ քսան Ն. Ֆ. Կ. Խաչին, Արսէն Տէր Զագարեանէ եւ Նշան Մանուկեանէ տասնական Ն. Ֆ. նոյն նպատակաւ:

ՆՈՒԷՐ

Փոքրիկն Քլօտ Տէր-Ղուկասեան, իր մեծ հայրիկին՝ Համբարձում Տէր-Ղուկասեանի յիշատակին տասը Ն. Ֆ. կը նուիրէ Ֆ. Կ. Խաչի Անկէնի մասնաճիւղին:

ՓՈԽԱՆ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏԻ

Պ. Շնորհք Միքայէլեան (Փուաթիէէն) կը նուիրէ տասը Ն. Ֆ. Հայ Կարմիր Խաչի Անտէր հիւանդներու ֆոնտին եւ տասը Ն. Ֆ. Ֆէտանվիլիէի օգափոխութեան կայանին, Ս. Զատկուան տօնին առթիւ, փոխան հոգեհանգիստի, Միքայէլեան եւ Անանեան գերդաստաններու ննջեցելոց յիշատակին:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Ողբացեալ Գէորգ Գարայեանի ցաւալի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Շավիլի եկեղեցիին կը նուիրեն, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Փափազեան եւ Այրի Տիկին Շնորհիկ Փափազեան քսանական Ն. Ֆ., Այրի Տիկին Փարիա Սէյիսեան եւ զաւակը երեսուն Ն. Ֆ., զարձեալ նոյն առթիւ Այրի Տիկին Շ. Փափազեան Շավիլի Կապ. Խաչին կը նուիրէ 10 Ն. Ֆ.:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ
ԼՈՒՍԵՂԷՆ ՇԻՐԻՄՆԵՐ
ԳՐԱԿԱՆ ԴԻՄԱՍՏՈՒԵՐՆԵՐ
ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

Գին 10 Ն. Ֆ.

Կը ներկայացուին Ա. Ահարոնեան, Ռուբէն, Լեւոն Շանթ, Ն. Աղբալեան, Յ. Օշական, Շ. Միսաքեան, Թորգոմ Պատրիարք, Բաբգէն Կաթողիկոս, Յակոբ Մալաքեան, Արշակ Չօպանեան, Ե. Տէր-Անդրէասեան, Աւ. Իսահակեան, Գուրգէն Ալէմշահ, Հրանդ Ալեանաք: Պատկերազարդուած 16 նկարներով:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի Մայր Եկեղեցիի Հայերէնի դասընթացքի աշակերտութեան հանդէսներկայացումը Ապրիլ 29ին:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՆՈՐ ԿԻՐԱԿԻ

ՓԱՐԻԶ.— Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Պատարագ ժամը 10ին, ի յիշատակ համաշխարհային առաջին եւ երկրորդ պատերազմներու նահատակներուն:

Կը նախագահէ եւ կը քարոզէ՝
ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊՍ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ժամերգութիւն, պատարագ եւ հոգեհանգիստ ժամը 8–11·30:

ՊՕՄՈՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻ
Սկիզբը ժամը 8:
Պատարագ 10:
Հոգեհանգիստ 11·45:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ
Սկիզբ ժամը 8:
Պատարագ 10:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Նախաձեռնութեամբ Մուրատ Ռափայէլեան Նախկին Աշակերտաց Միութեան:

ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ՝ ԱՊՐԻԼ 8
Դաշնակահար
ՌԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
կուտայ բացառիկ նուագահանդէս մը Սփլանտիտի սրահներուն մէջ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Բաբգէն Սիւնի խումբին:

Այս Շաբաթ ժամը 21էն մինչեւ լոյս, ՓԵՐԿՈԼԱՅԻ սրահը (Ռոն – Փուէն):

Կը մասնակցի՝ ԱՆՏՐԷ ՔՈՌՍԹԱՆ նուագախումբը:

Կը խնդրուի Կեդր. Ֆրանսայի բոլոր քոյր մասնաճիւղերէն ներկայ գտնուիլ սոյն երեկոյթին, քաջալերելու համար այս ձեռնարկը:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՆԻԷՌ – ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՄՊԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Ապրիլ 16, ժամը 16էն 24
Անիէռի քաղաքապետարանի շքեղ սրահներուն մէջ

Հայկական պարեր՝ ՍՕՍԻ պարախումբը իր ամբողջական կազմով: Ղեկավարութեամբ Տիկին Յասմիկ Քիւրքճեանի:

Երգ, արտասանութիւն, եւրոպական պարեր, ճոխ պիւֆէ՝ դիւրամատչելի գիներով:

Մուտք՝ 3 Ն. Ֆ.:

ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Անդաստան

ԳՐԱԿԱՆ – ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ – ԳԻՆԵՁՕՆ
Իր տասնամեայ հրատարակութեան առթիւ
ՄԵԾԱՐԱՆՔ
ՈՒԻԼԻԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆԻ
Որ ներկայ կ'ըլլայ եւ խօսք կ'առնէ
Ներկայ կ'ըլլան նաեւ
ԳԱՐԶՈՒ, ԼԻՒՔ – ԱՆՏՐԷ ՄԱՐՍԷԼ, ՎԱՀԷ ՔԱՑԱ, ԺԱՆՍԷՄ, ԻՎ ԹԷՍԻԷ

×

Այս Երկուշաբթի, Ապրիլ 10, ժամը 20·30ին

Hôtel Lutétia
43, Bd. Raspail

Տեղերը ապահովելու համար դիմել՝
Տպարան Արաքս
PRO. 05-73
Պ. Գ. Ադամեան
TRI. 57-74
Պ. Գ. Համբարձումեան
LIT. 50-80
Ծախքերու մասնակցութիւն:

ԾԱԽՈՒ Է

Մեկնումի պատճառաւ, Կափի կեդրոնի եւ առեւտրական փողոցի մը մէջ, ծախու է նպարավաճառի խանութ մը, ճիշդ վրան բնակութեան յարկաբաժինով, ի հարկին ուրիշ առեւտուրի փոխելու արտօնութեամբ: Մանրամասնութեան համար գրել կամ դիմել.

M. CHOTICIAN
32, Rue Jean Aymor, GAP (Hautes Alpes)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցական Տարեշրջանի փակման եւ Բաբերաքներու Օրը
ԿԻՐԱԿԻ՝ ՅՈՒՆԻՍ 25
Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Լիոնի Վարանդեան կոմիտէէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8·30ին, Յոյներու սրահը: Պարտաւոր ներկայութիւն: Խիստ կարեւոր օրակարգ.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Առնուվիլի եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Նոր Սերունդի Կառվառէնց խումբին իր պատւոյ եկեղեցիին կազմակերպած թատերական ներկայացման առթիւ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՓԱՌԱՏՕՆ
ՅՈՒՆԻՍ 11ԻՆ

ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՎ ՄԵԾ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՄԲ ԿԸ ՏՕՆԷ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

ԿԻՐԱԿԻ ԱՊՐԻԼ 9ԻՆ, ԺԱՄԸ 15ԻՆ
SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, Rue Saint-Dominique

Կը նախագահէ **ՏԻԿԻՆ Հ. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ**
Կը բանախօսէ **ՏԻԿԻՆ ՀՈՒՐԻ ԻՓԷՔԵԱՆ-ՊՈՒՏԱՔԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Փարիզի սիրուած եւ գնահատուած լաւագոյն ուժերը:

ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ ԵՐՐԵԱԿԸ
(Հայկական ժողովրդական երգեր)
Պ. Մկրտիչ Պօղոսեան (թենոր)
Օր. Ա. Գաբոյեան (արտասան.) Պ. Արա Գրիգորեան (արտ.)
Օր. Օֆիկ Քոմբալեան (դաշնակ)

Յայտնի ջութակահար
GERARD JARRY
(Premier Prix du Concours Marguerite Long–Jacques Thibaud 1954)
Դաշնակով կ'ընկերանայ
Mme FRANÇOISE LE GONIDES-MAURON

Պիտի նուագէ Ա. Խաչատուրեանի, Գ. Մ. Ալէմշահի եւ այլ հեղինակներու գործերը:

Մուտք՝ 5 եւ 3 Ն. Ֆ.

Ապրիլ 29, Շաբաթ ժամը 21ին
SALLE GAVEAU, 45, Rue La Boëtie, PARIS

ԱԼԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ
ԿԸ ՂԵԿԱՎԱՐԷ ԻՐ ԳՈՐԾԵՐԸ:

ORCHESTRE SYMPHONIQUE DES CONCERTS CHOUTEAU

SYMPHONIE No 13
(Première audition mondiale)

PRIERE DE ST. GREGOIRE, extrait de l'œuvre « Etchmiadzine »

SYMPHONIE No 8 « ARJUNA »

ՏՈՄՍԵՐԸ ԱՊԱՀՈՎԵԼ ԴԻՄԵԼՈՎ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ՀԱՍՑԷՆԵՐՈՒՆ
DURAND: 4, Place de la Madeleine   SALLE GAVEAU: 45, Rue La Boëtie

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e
Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 6 ԱՊՐԻԼ 1961
JEUDI 6 AVRIL 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9071 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4872

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀՈԳԵՐԸ

ՌՈՒՄԲ ՄԸ ՊԱՅԹԵՑԱՒ ՓԱՐԻԶԻ ՍԱԿԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

«ԱՊՐԻԼ 7ԻՆ, ԷՎԻԱՆ ՊԻՏԻ ՉԵՐԹԱՆՔ» Կ'ԸՍԷ ՊՈՒԼԱՐՈՒՖ

Եթէ Հինգշաբթի օրուան Նախարարաց Խորհուրդը, նոր զեկոյցով մը փոփոխութիւն մը չբերէ երկրաց ներկայ կացութեան մէջ, ոչ մէկ յոյս կայ որ Ուրբաթ օրուան ժամադրութիւնը յարգուի եւ Էվիան՝ դառնայ պատմական այն վայրը որ ընդմիշտ պիտի յիշատակէր Ֆրանքօ-ալժերական եղբայրութիւնը:

Ալժ. Ազատ. Ճակատի Թիւ 1 բանագնացը՝ Պուլարուֆ որ, ինչպէս գրած էինք, Զուիցերիա է, կարգ մը յայտարարութիւններ ըրաւ եւ անգամ մը եւս ճշդեց ԱՀԱԿի դիրքը, Նախարար Ժոքսի յայտարարութեանց վաղորդայնին: «Ապրիլ 7ին, Էվիան պիտի չերթանք» ըսաւ Պուլարուֆ, մինչ դանազան մեկնութիւններ կը տրուէին ամերիկեան դեսպանին եւ «ԱՀԱԿ»ի ներկայացուցիչներուն տեսակցութեան առթիւ: Արդարեւ երկու կողմերը նոյն ձեւով չեն բացատրեր «Կարքեդոնի ժամադրութիւնը»: «ԱՀԱԿ»ի ներկայացուցիչները կը յայտնեն թէ Թունուզի ամերիկ. դեսպանին հրաւէրը, որ շատոնց եղած էր, այսինքն Ժոքսի յայտարարութիւնէն առաջ, շատ մեծ նշանակութիւն ունի: Ամերիկա, առաջին անգամ ըլլալով, եւ կէս պաշտօնական բնոյթ մը տալով կ'ընդունի «ԱՀԱԿ»ի գոյութիւնը: Ամերիկացիները համաձայն չեն կարեւոր կէտի մը շուրջ: Իրենք կ'ըսեն թէ ժամադրութիւն տրուեցաւ Ժոքսի եւ Եազիտի յայտարարութիւններէն ետք, այսինքն երբ Էվիանի հանդիպումը ջուրը ինկած էր, փրկելու համար ինչ որ կարելի էր փրկել, ճնշում բանեցնելով «ԱՀԱԿ»ի վրայ: Անշուշտ ամերիկեան բացատրութիւնը աւելի յարմար է, անտարակոյս Ֆրանսացիներուն համար որոնք, տարբեր պարագայի մէջ, դժուար թէ կարենային հաւնիլ որ ժամադրութիւնը տրուած ըլլայ ձախողութեան յայտարարութիւններէն առաջ: Ինչո՞ւ: Եթէ Էվիանի հանդիպումը վտանգուած չըլլար, ոչ մէկ պատճառ կար որ Ամերիկացիները տեսնուէին Ալժ. Ազատ. Ճակատի հետ: Կ'ըսուի նաեւ թէ Ամերիկա նման տեսակցութիւնով մը ուզած է հակակշռել Ահմէտ Ֆրանսիսի («ԱՀԱԿ»ի ելմտական «նախարար» եւ Էվիանի պատուիրակութեան ղեկավարը) Մոսկուա ըրած այցելութիւնը: Ինչ որ ալ ըլլայ բուն պատճառը, ձեւով մը «ԱՀԱԿ»ի ճանաչումն է Միացեալ Նահանգներու կողմէ: Կարգ մը աղբիւրներու համաձայն ամերիկեան դեսպանը, այս տեսակցութեան ընթացքին, շեշտած է թէ Ամերիկա միշտ զօրավիգ պիտի կանգնի Զօր. տը Կոլի ալժերական քաղաքականութեան:

Թունուզի մէջ, ի պատասխան Փարիզի «լռութեան», Ալժ. Ազատ. Ճակատն ալ որոշած է քիչ խօսիլ եւ մեկնութիւններ չտալ, այլեւս: Այս յայտարարութիւնը ըրաւ «տեղեկատուութեան նախարարը» Եազիտ. Դիտողներու կարծիքով այս դիրքը կը բացատրուի իբրեւ հակազդեցութիւն մը Փարիզի պահած լռութեան, Էվիանի հանդիպումին ձախողութեան յայտարարութիւնէն ետք (այսինքն Եազիտի «Էվիան պիտի չերթանք» ըսելէն): Ալժ. Ազատ. Ճակատը ինքզինք «վիրաւորուած» կը զգայ եւ կ'որոշէ լռութեան՝ պատասխանել լռութեամբ:

Կարելի՞ է ենթադրել հաւատալ թէ Մեսալի Հաճի պարագան է որ Էվիանի հանդիպումը ջուրը ձգեց կամ յետաձգեց: Ոչ, անշուշտ, Մեսալի Հաճ պատուական մըն էր «ԱՀԱԿ»ի համար, որուն բուն դրդապատճառները կրնան տարբեր ըլլալ:

Ա) «ԱՀԱԿ» գոհ չէր Զօր. տը Կոլի մամուլի ասուլիսի թուականէն: (Ապրիլ 11):

Բ) «ԱՀԱԿ» միշտ ուզած է որ իր պատուիրակութիւնը գլխաւորէ Քրիմ Պելքասըմ, բայց այս վերջինը տակաւին հիւանդ է: Իր բացակայութեան պատուիրակութիւնը պիտի գլխաւորէր Ահմէտ Ֆրանսիս որ Մոսկուայէն կը վերադառնայ, ուր չափաւորութեան թելադրանքներ չէ ստացած:

Գ) Եւ վերջապէս կը մնայ Պէն Պելլայի ազատագրումը որ կրնայ նաեւ Մարոքի շրջուն դեսպանին Փարիզ առաքելութեան պատճառը ըլլալ:

ՍԱԿԱՐԱՆԻՆ ՌՈՒՄԲԸ

Մինչ ոչ մէկ բան յայտնի է տակաւին Էվիանի համար, ահաբեկչական արարքները կը շարունակուին ամէն կողմ: Երեքշաբթի օր ժամը 14.40ին ռումբ մը կը պայթէր Փարիզի սակարանին մէջ: 10 վայրկեան առաջ այս պայթումը կրնար շատ աւելի մեծ աղէտ մը ըլլալ, բարեբախտաբար նիստը փակուած էր 14.30ին եւ շատ մարդ չկար: 14 հոգի վիրաւորուեցան որոնց մէկ մասը միայն հիւանդանոց փոխադրուեցաւ:

Այս նոր արարքին պատճառը կարելի չէ գտնել, ինչո՞ւ սակարանը, կը հարցնեն շատեր:

Նոյն իրիկունը, ուրիշ պայթում մը, Պուլվար տը Քլիշիի մէկ պառը, ուր չորս մահմետականներ կը վիրաւորուէին:

× Զուիցերական դաշնակցային կառավարութիւնը պաշտօնական հաղորդագրութիւն մը հրատարակեց յայտնելով թէ Ալժ. Ազատ. Ճակատը Էվիան պիտի չերթայ:

× Մեծ շուքով կատարուած է Էվիանի քաղաքապետին յուղարկաւորութիւնը քանի մը հազար հոգիի ներկայութեան:

× Հասան Բ.ի շրջուն դեսպանը՝ Պալաֆրէյ Փարիզ հասաւ առջի օր եւ Օռլիի մէջ յայտարարեց թէ Մոհամէտ Ե. մեծ բարեկամ մըն էր տը Կոլի եւ որդին՝ Հասան Բ. կ'ուզէ պահել հօրը յիշատակը եւ ամրապնդել բարեկամական կապերը տը Կոլի հետ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈԼՍՈՅ նախկին կառավարիչը Թուրհան ձերբակալուեցաւ առջի օր: Ամբաստանութիւնն այն է որ չարաշահումներ ըրած է երբ իշխանութեան գլուխ էր 1958ին:

ԱՐԱԲ ՄԻԱՑԵԱԼ Հանրապետութիւնը հրաւէր ղրկած է միջարաբական ապահովութեան դաշնագրի զինուորական ղեկավարներուն որպէսզի մասնակցին Ապրիլ 22ին Գահիրէ գումարուելիք ժողովին: Հրաւէր ստացած են նաեւ պետութիւններ որոնք մաս չեն կազմեր այդ դաշնագիրը ստորագրող երկիրներուն, ինչպէս Սուտան, Լիբիա, Թունուզ, Մարոք: Ժողովը պիտի ուսումնասիրէ պաղեստինեան հարցին զինուորական եւ քաղաքական բնոյթը:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ բնակչութիւնը 1960ին բաղկացած էր 91 միլիոն կիներէ եւ 88 միլիոն 300 հազար այրերէ, միայն: Այլ խօսքով՝ հարիւր կին, 97 այրերու համար: Ծարդ կիներու թիւը միշտ պակաս էր:

ՓԵԿԻՆ եւ Հիւսիսային Վիէթնամ համակարծիք են Լաոսի շուրջ Խորհրդային առաջարկներուն: Համայնավար Չինաստանի խորհրդարանին փոխ-նախագահը՝ Լու Թինկ Եի դիտել տուաւ. «Եթէ արեւմտեանները կը բաղձան անկեղծօրէն խաղաղ միջոցներով լուծել տագնապը, ուրեմն պիտի չմերժեն Ժընեւի օրէնքով աւելի ընդլայնուած խորհրդաժողովի մը գումարումը»:

ՈՒՈՇԻՆԿԹԸՆ 36 էջերէ բաղկացած յուշագիր մը ներկայացուց Քուպայի կառավարութեան: Յուշագիրը, որ ըստ ոմանց խմբագրուած է Քենըտիի անմիջական հսկողութեան տակ, ոչ մէկ խօսք կ'ընէ ամերիկեան ստացուածքներու գրաւման, հակաամերիկեան քարոզչութեան կամ «Եանքիներու» դէմ մղուած ատելութեան պայքարին մասին: Սակայն վերջնագրի բնոյթ կը կրէ եւ կը պահանջէ 1) «Խզել կապերը միջազգային համայնավարութեան հետ»: 2) «Վերադառնալ յեղափոխութեան սկզբնական նպատակներուն»: 3) Վերահաստատել Քուպայի յեղափոխութեան անեղծութիւնը»: Քուպայի մէջ, ուր մթնոլորտը լարուած է, անշուշտ պիտի առարկուի թէ Ամերիկա նման վերջնագրով մը «միջամուխ կ'ըլլայ երկրի մը ներքին հարցերուն»:

ԿԱԹԱՆԿԱՅԻ մայրաքաղաքին մէջ կացութիւնը բարդացաւ երբ «կապոյտ սաղաւարտներ» զինաթափ ըրին եւ ձերբակալեցին խումբ մը Կաթանկացի զինուորներ, որոնք կը փորձէին տէր դառնալ Էլիզապէթվիլի օդակայանին: Զոմպէ ի զուր փորձեց ազատ արձակել տալ ձերբակալուած զինուորները: Ասոր վրայ հրամայեց կտրել օդակայանին ելեկտրականութիւնը եւ սպառնաց զօրակոչի ենթարկել բնակչութիւնը: Քսան հազարի հասնող ամբոխի մը ներկայութեան յայտարարեց.— «Պելճիա Կաթանկայի անկախութիւնը չճանչցաւ որպէսզի Մարոքցի եւ Հնդիկ զօրամասեր գան եւ գաղութի վերածեն երկիրը»: Զոմպէ աւելցուց. «ՄԱԿի ընթացքը Քոնկոյի մէջ (պատերազմի պարագայ) մըն է մեզի դէմ»:

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԿՈՇՏՈՅԵԱՆՑ

Երէկուան թիւով գրած էինք թէ հայ մեծագոյն բնախօսը Խաչատուր Կոշտոյեանց, մեռած է Մոսկուայի մէջ:

Խաչատուր Սեդրակի Կոշտոյեանց ծնած է 1900ին Ալեքսանդրապոլ (այժմ Լենինական): Մանկութիւնը անցուցած է Հիւս. Կովկասի մէջ, Պիատիգորսկ, ուր յաճախած է Հայոց ծխական վարժարանը: Սակայն օրուան հացը վաստկելու համար, հազիւ դեռ 15 տարեկան պատանի, իբրեւ աշկերտ կ'աշխատի դեղարանի մը մէջ, ուր փորձնապէս կը դառնայ դեղագործ:

Այս շրջանին է, որ, ինչպէս կը գրէ իր կենսագիրներէն մին, պատանի Խաչատուրի հետաքրքրութիւնը կը գրաւէ թէ ինչո՛ւ անբուժելի կը մնան կարգ մը հիւանդութիւններ, — «Հազարաւոր հարցեր խմորւում էին պատանու գիտական գլխում, ինչո՞ւ են մարդիկ հիւանդանում, ի՞նչպէս են ազդում դեղերը, իսկ ինչո՞ւ որոշ հիւանդութիւնների ոչ մի դեղ չի օգնում»: Այս հետաքրքրութիւնն է որ զինք կ'առաջնորդէ, 1917ին, թղթակցութեամբ հետեւելու Պիատիգորսկի գիմնազիային դասընթացքին: Այնքան ուշիմ եւ յաջողակ, 1920ին դասախօս կը նշանակուի Պիատիգորսկի Ժող. Համալսարանի Ջրաբուժական հիմնարկութեան: 1922ին կը կատարէ իր առաջին գիտական հետազօտութիւնները: Յետոյ կը մտնէ Կրասնոդար քաղաքի բժշկական համալսարանը, եւ մէկ տարի ետքը՝ Մոսկուայի բժշկ. համալսարանը:

Համալսարանական այս ուսանողութենէն ետք կ'ընդունուի Մոսկուայի մէջ, Կ. Ա. Տիմիրեազեւի անունը կրող կենսաբանութեան ուսումնարանը: Այստեղ երեւան կուգայ երիտասարդ Կոշտոյեանցի տաղանդը: Կը հետեւի Պավլովեան ուսման, որուն բերած իր նպաստը պիտի տեսնուէր, յետագային, իր մենագրութեանց եւ դասագիրքերուն մէջ, մասնաւորաբար բաղդատական բնախօսութեան եւ ջղային գրգիռներու ֆիզիքական գործօններու ուսումնասիրութեան մէջ:

Կը ղրկուի Հոլանտա եւ Գերմանիա: Գիտական այս ճամբորդութիւնները աւելի զարգացուցին իր հետազօտութիւնները, ու վերադարձին կը կազմակերպէ բաղդատական բնախօսութեան առաջին աշխատանոցը, եւ առաջինը կ'ըլլայ որ Մոսկուայի Պետ. Համալսարանին մէջ կը դասախօսէ՝ բաղդատական բնախօսութեան ամպիոնէն:

Իր մասնագիտական գրականութենէն՝ յիշենք «Սպիտակուցային մարմիններ, նիւթերի փոխանակութիւնը եւ ջղային կանոնաւորում» աշխատանքը, որ լոյս տեսաւ 1951ին, ստանալով Լոմոնոսովի առաջին մրցանակը:

Կոշտոյեանց ուսումնասիրած է նաեւ բնագիտութեան պատմութեան եւ մեթոտաբանութեան հարցեր: Այս ասպարէզին մէջ տուած է «Ակնարկներ Ռուսիոյ բնախօսութեան պատմութեան» մենագրութիւնը, որ լոյս տեսած է 1946ին, արժանանալով Ստալինեան մրցանակին:

Կարելի չէ թուել Կոշտոյեանցի բոլոր գործերը, պարզ թուումը կը գրաւէ քանի մը տասնեակ էջ:

Ոչ միայն իբրեւ մանկավարժ-դասախօս, այլ եւ իբրեւ հռետոր, կազմակերպիչ մեծ անուն է շինած: Տաղանդաւոր մարդ, երեսուն տարեկան էր դեռ՝ երբ փրոֆէսորը կը դառնայ Մոսկուայի Պետ. Համալսարանին մէջ, 1943 թուականէն մինչեւ իր մահը կը ղեկավարէր նոյն համալսարանին կենդանիներուն բնախօսութեան ամպիոնը:

Իր գիտական ծառայութեանց իբրեւ գնահատութիւն՝ 1939ին կ'ընտրուի թղթակից անդամ Խորհ. Միութեան Գիտութեանց Ակադեմիային, 1943ին՝ իսկական անդամ Հայաստանի Գիտութեանց Ակադեմիային: Պատուակալ անդամ եւրոպական բազմաթիւ ակադեմիաներու: Յաճախ դասախօսութիւններ տալու համար հրաւիրուած է Անգլիա, Չեխոսլովաքիա, Հունգարիա եւ այլ երկիրներ:

× Կոշտոյեանցէն զատ, Խորհ. Միութեան մէջ ունինք նոյնքան մեծահամբաւ բնախօս մը, Փրոֆ. Եզրաս Հասրաթեան, որ ունի ռուսերէնէ զատ ֆրանսերէնի թարգմանուած գործեր:

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ՉԱՐՇԱՑ ՀԱԳՆԻԼ Կ'ՈՒԶԵՆ ԴԵՌ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ երեք հազար հոգի ցոյց մը կատարած են Պոլվատինի գլխաւոր հրապարակին վրայ (Աֆիոն – Գարահիսարի շրջան), բողոքելու համար քաղաքապետին դէմ, որ բարձրախօսով կը հրաւիրէր Թրքուհիները՝ նետել իրենց չարշաֆը:

Ցուցարարները յետոյ թափօրով քալած են դէպի կառավարական պաշտօնատունը: Ցոյցը վերջ գտաւ՝ երբ քաղաքապետը ճշդումներ ըրաւ իր յայտարարութեան մասին:

Բայց քիչ ետքը հսկողութեան տակ առնուեցան ցուցարարներուն պարագլուխները, որոնց մէջ կը գտնուին նախկին քաղաքապետը (միլլէթական) եւ ինը հոգի, լուծեալ Դեմոկրատ կուսակցութենէն:

Այս առթիւ, թերթերը կը հաղորդեն թէ ցուցարարները ցոյց տուած են իրենց զօրութիւնը վնասելով կառավարական պաշտօնատան սանդուխները: Ահա այդ ժամանակ քաղաքապետը, միշտ բարձրախօսով, ճշդումներ կատարած եւ յայտնած է թէ պաշտօնանկ ըրած է քաղաքապետական բժիշկը եւ ոստիկան մը, որոնք պատճառ դարձած են չարշաֆի մասին քաղաքապետին կատարած յայտարարութեան: Այն ատեն ամբոխը իրենց ուսերուն վրայ բարձրացնելով պտըտցուցած են քաղաքապետը փողոցէ փողոց:

ՀԱՅ-ՌՈՒՍԵՐԷՆ ՆՈՐ ԲԱՌԱՐԱՆԸ ԵՒ ՄԵՐ

ԲԱՌԱՐԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

ԽՄԲ.— Ռուսները սկսած են ազատ պայքար մը գտնելու եւ մաքրելու համար իրենց լեզուն: Այս պայքարէն քաջալերուած՝ Երեւան եւս սկսաւ շարժիլ՝ վտարելու համար օտար եւ աւելորդ բառերը, զորս կոմունիզմի հեղեղը բերած թափած էր հայ լեզուին մէջ: Վերջերս Փրոֆ. Ա. Ղարիբեան եւ ընկերները բառարան մը հրատարակեցին, հայերէնէ-ռուսերէն բառարան մը, որ տեղի տուաւ ծանր եւ արդար քննադատութեանց:

ՅԱՌԱՋի մէջ արտատպեցինք բանաստեղծ Պարոյր Սեւակի խիստ եւ խղճամիտ քննադատութիւնը, որու պատասխանեց Փրոֆ. Ղարիբեան: Դժբախտաբար «պատասխանը» պատասխան չէր, շատ խեղճ գրութիւն մըն էր, ուստի յարմար չտեսանք արտատպել: Այս անգամ «պատասխանին» պատասխանը կու տայ Փրոֆ. Գուրգէն Սեւակ, նոյնքան խիստ, բայց արդար:

Երեւանի «Գրական Թերթը» հրատարակելով այս քննադատութիւնները, կ'աւելցնէ թէ համակարծիք կը գտնուի Փրոֆ. Գուրգէն Սեւակի եւ հարցը կը յայտարարէ փակուած:

Տալով այս քննադատութիւնները, մենք եւս կ'ուզէինք աւելցնել թէ տարիներէ ի վեր նոյն պայքարը կը մղենք, կը թելադրենք ու կը ջատագովենք, — զտել ու մաքրել հայ լեզուն, վտարել օտար եւ աւելորդ բառերը, — փոյթ չէ ատով ջղայնացուցած ըլլանք անոնք որ .. «Հայաստան կը սիրեն» արտասահման նստած:

Վերջերս Պետհրատը լոյս ընծայեց Փրոֆ. Ա. Ս. Ղարիբեանի, Փրոֆ. Ե. Գ. Տէր-Մինասեանի եւ Մ. Ա. Գէորգեանի կողմէ կազմուած եւ խմբագրուած մի «Հայ-ռուսերէն» բառարան, որ «պարունակում է բանաւոր խօսքի եւ գրականութեան մէջ գործածուող քառասուն հազար բառ»: Բառարանը, ինչպէս վկայում են կազմող խմբագիրները, գլուխ է բերուել «Գիտութիւնների ակադեմիայի Հասարակական գիտութիւնների բաժանմունքի յանձնարարութեամբ եւ Լեզուի ինստիտուտի Գիտական խորհրդի պատուէրով», տիտղոսաթերթի վրայ էլ կրում է Լեզուի ինստիտուտի եւ Պետական հրատարակչութեան անունները:

Թւում է, թէ այսքան հեղինակաւոր հիմնարկների եւ այսքան «Հայոց լեզուի հմուտ մասնագէտների» անուան հետ կապուած բառարանը պէտք է լինէր իրօք «լաւ նուէր հայերէնն ուսումնասիրողների համար», ինչպէս շտապեց ուրախացնել իր ընթերցողներին «Երեւան» օրաթերթը: Սակայն ամենաթեթեւ ստուգումն իսկ վկայում է, որ այս բառարանը իր պարունակութեամբ ու որակով բնաւ չի արտացոլում կազմող-խմբագիրների «հմտութիւնը», եւ ոչ թէ ուրախութիւն, այլ վիշտ է պատճառում իւրաքանչիւր գրագէտի ու Հայոց լեզուի բարեկամի:

Մեր մամուլն արդէն սկսել է գրախօսել ու քննարկել այս բառարանը: Առաջին խօսքն առեց «Գրական Թերթ»ում բանաստեղծ Պարոյր Սեւակ, իր սրամիտ ու լուրջ, թէեւ քնարական-երգիծական, «Բաց նամակ»ով: Նրան յաջորդեց «Ոզնու» խայթիչ-հեգնական ծանուցումը, ըստ որի բառարանը գնահատւում է իբրեւ «լաւ ձեռնարկ Հայոց լեզուն ... ապաւաղելու եւ իմացած ռուսերէնը մոռանալու համար»:

Ճիշդն ասած, այս բառարանը իր ընդգրկած բառացանկով, բառընտրութեամբ, բացատրութիւնների ու թարգմանութիւնների որակով, իր լեզուաբանական-գիտական մակարդակով արժանի է միայն երգիծական գրախօսութեան, ինչպէս եղաւ: Բայց քանի որ Փրոֆ. Ա. Ղարիբեանը շտապեց պաշտօնապէս պատասխանել քննադատութեանը եւ փորձեց գիտական հողի վրայ դնել հարցի քննարկումը, անհրաժեշտ է դառնում աւելի խոր ու բազմակողմանի վերլուծել բառարանի էութիւնը: Այս ձեւով թերեւս հնարաւոր լինի ցոյց տալ, որ հեղինակները ըստ էութեան կանգնած են սխալ ուղու վրայ եւ բառարան կազմելու շնորհակալ, բայց դժուար աշխատանքը փոխարինել են հեշտագոյն՝ մեքենական աշխատանքով եւ տեխնիկայով:

Նախ դիմենք այն պատասխան-նամակին, որ լոյս տեսաւ «Գրական Թերթ»ի այս տարուայ թիւ վեցում: Այստեղ Փրոֆ. Ղարիբեանը, հանդէս գալով բառարանը կազմողների անունից, փորձում է բառարանի թերութիւնները յանգեցնել միայն օտարազգի բառերի քանակային կողմին եւ գտնում է, որ իրենց բառարանում կայ իբր թէ միայն «չորս-հինգ հարիւր օտար բառերի բալաստ» եւ որ նրա համար նոյնիսկ միեւնոյնն է «լինեն այդ չորս-հինգ հարիւր, կամ նոյնիսկ հազար աւելորդ բառերը, թէ չլինեն»:

Հէնց այս վերջին յայտարարութիւնն էլ վկայում է, որ մեր բառարանագիրները կանգնած են մայրենի լեզուի նկատմամբ անհոգ, անփոյթ ու անտարբեր դիրքում, անտեսում են եզրաբանական կոմիտէի ընդունած սկզբունքները եւ յանգում ինքնահոսի տեսութեանը, եթէ աւելի խիստ չարտայայտուենք: Աւելորդ ամէն մի օտար բառ իւրաքանչիւր լեզուի համար էլ «բալաստ» է, եւ դրա դէմ էր ուղղուած Պարոյր Սեւակի յօդուածը:

Գիտակցաբար առաջին պլան քաշելով կապիտալիստական, կոմունիստական, կոնստրուկտորական, կաուչուկէ, կարդային եւ նման անհրաժեշտ գործածական բառեր, բայց ոչ այն բառերը, որ նշել էր Սեւակը՝ Փրոֆ. Ղարիբեան փորձում է ցոյց տալ, թէ բանաստեղծի նամակը ուղղուած է առհասարակ օտար բառերի դէմ: Աւելին. չգիտես որտեղից՝ Ա. Ղարիբեանը եզրակացնում է, թէ Պարոյր Սեւակը պատրաստ է օտար բառերի հետ մէկտեղ գործածութիւնից դուրս նետելու նաեւ տասնեակ հազարաւոր հայերէն բառեր: Նա գրում է. «Աւելի տասնապատիկ աւելի մեծ վնաս կը լինի, եթէ այդ չորս-հինգ հարիւր օտար, անհարկի գործածուած բառերի պատճառով հասարակութեան գործածութեան ոլորտից դուրս նետուեն ռուսերէն թարգմանուած 38 հազար հայերէն բառերը, որպիսի տենդենց, եթէ չեմ սխալւում, նկատւում է Պարոյր Սեւակի յօդուածի տոնի մէջ»(*): (Խեղճ հայ բանաստեղծ, ի՞նչ լեզուով պիտի ստեղծագործես դու, եթէ միտում ունես «հասարակութեան գործածութեան ոլորտից դուրս նետելու» տասնեակ հազարաւոր հայերէն բառեր):

Պարոյր Սեւակը առարկում է, եւ իրաւացի, կալխէտսիա, կատակլիզմ, կրէատուրա, կոնֆիկուրացիա, կոնֆեդերատ, կոնֆիդենցիալ, կամիլավկա, կանկան, կաբելտով, կազէին, կալամիտ, կալամբանկա, կալոմել եւ նման բառերի դէմ, այսինքն՝ հիմնականում այնպիսի օտար բառերի դէմ, որոնք կամ տեղ պիտի չգտնէին միջակ եւ փոքր բառարանի մէջ, մինչդեռ հայ-ռուսերէն քառասուն հազարանոց բառարանում բազմել են հազարաւոր այնպիսի բառեր, որոնք բացակայում են քառասուն-վաթսուն հազարանոց ռուս-իտալերէն, ռուս-ֆրանսերէն, ռուս-ֆիններէն եւ նոյնիսկ 90—100 հազարանոց ռուսերէն քառահատոր բառարանների մէջ: Այսպէս, ակադեմիկոս Շչերբայի խմբագրած 75 հազարանոց ռուս-ֆրանսերէն բառարանում չըկան կալխէտսիա, կամբիոն, կամիլավկա, կամլոտ, կանդիլ, կանկան, կանեոն, կասկետ, կաւալերգարդ, կարոտին, կենաֆ, կերատին, կերատիտ, կիտտ եւ հարիւրաւոր այլ բառեր, որ թառել են «հայ-ռուսերէն» կոչուած քառասուն հազարանոց բառարանում: Մօտաւորապէս դրան հաւասար 35 հազարանոց ռուս-ֆիններէն բառարանում չկան կաբարէ, կաբելտով, կադմիում, կազէին, կազեմատ, կաթեթեր-սոցիալիզմ, կալամիտ, կալամինկա, կալոմել, կալխէտսիա, կակադու, կակոֆոնիա, կակտուս, կամէյոն եւ այլ մօտ երկու հազար բառեր, որոնք Փրոֆ. Ղարիբեանի պաշտպանած բառարանի դէմքն են ներկայացնում: Օրինակները վերցնում եմ «Կ» տառից, որպէսզի երեւայ, որ Պարոյր Սեւակի օրինակները, որոնք նոյնպէս առնուած են այդ տառից, հիմնականում համընկնում են ռուս բառարանագիրների կողմից չհիւրընկալուած օտար բառերին: Բանաստեղծ Սեւակը իր լեզուազգացողութեամբ ու ճաշակով կարողացել է նկատել այն օտար բառերը, որոնք աւելորդ են այսօրինակ բառարանների համար, մինչդեռ մասնագէտ բառարանագիրներ նեղութիւն չեն քաշել նոյնիսկ ստուգելու, թէ «Սովետական էնցիկլոպեդիա» հրատարակչութեան ռուսերէն-օտարազգի նմանատիպ բառարանները ինչ օտար բառեր են մտցնում կամ մերժում այս կամ այն ծաւալի դէպքում:

ՓՐՈՖ. ԳՈՒՐԳԷՆ ՍԵՒԱԿ

(1 Շար.)

(*) Ընդգծումները ամէնուրեք մերն են — Գ. Ս.:

ՄՈՒԺԻՔԻՆ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ

Ռուս գիւղացին, միշտ կուրկ հողի դարերէ ի վեր կը պայքարի մշակած հողին տէր դառնալու համար: Պայքարը ... դած է երբեմն բուռն, երբեմն կրաւորական, ինչպէս այսօր:

Ռուս հռչակաւոր պատմաբան, սահմանադրական-դեմոկրատներ կուսակցութեան ղեկավար Միլիուքովի համաձ... «Ռուսիոյ մէջ իշխանին բացարձակ կամքը ստեղծեց զինուորական դասակարգ... հող յատկացնելով պատերազմիկներու իրենց ծառայութեան համար, որովհետ... պէտք ունէր անոնց՝ դրացի ժողովուրդներու դէմ հասարակաց պաշտպանութեան համար: Հողը միակ աղբիւրն է... հարստութեան, արժէք կը ստանար գիւղացիին աշխատանքով: Գիւղացիները հողին կապուելով, ազնուականներու քմայքին ենթարկուելով՝ ազատ աշխատաւորներու դիրքէն կ'իյնային ստրկութեան աստիճանին, որ հազիւ տարբերութիւնէր հին գերութենէն»: (Պատմ. Ռուսիոյ, 1932, Ա. էջ ԺԳ):

Ռուս ուսումնասիրող մը, Փլեխանով կը հաստատէ որ «ռուս գիւղացին ապ... կացումը յար եւ նման է արեւելեան բռնակալութեանց մշակին ճորտացման»:

Գիւղացիները բաժնուած էին պաշտ... կարգերու, դահին ստրուկները, ազնուականութեան ստրուկները, որոնք ենթակայ էին տէրերուն քմայքին, ծախու ապրանք էին, յաճախ մորակի հարուածներու ենթակայ: Հողին կապուածները չէին կրնար հողէն հեռանալ, գիւղերը կը կազմէին երկրագործական համայնքներ կամ մըր: Հողերը կը բաժնուէին պարբերաբար գիւղացի ընտանիքներու միջե... գիւղին ժողովին կողմէ:

Կային նաեւ ընտանեկան ստրուկներ շուրջ երկու միլիոն, որոնք կը ծառայէին որպէս կառապան, խոհարար, պարտիզպան: Ասոնք գերիներէ տարբերութիւն չունէին:

Ռուս պատմաբաններ կը գրեն թէ ստրկութիւնը հաստատուած է ցարերու ...ւազներով, մէկը կը վերագրէ Իվան Սարսափելիին — 1497ի ուքազ — ուրիշ մը Պորիս Կոտունովի— 1957ի ուքազ: Այսլաս գիտել կու տայ մուժիքը կապուած էր հողին եւ անկէ կրնայ բաժնուիլ միայն միջոցով եւ թոյլտուութեամբ, ապատակտը երկրորդական դեր մը միայն ունէր. Տուրքը կը վճարուէր բնակիչներու թիւին համեմատ, հողէն հեռացողին տարբե...

ՅԱՒԻՆ ՏՈՒՆԸ

(ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼԻ ՄԸ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ)

Դ.

Կարգով զպրոցական տղոց պէս լուռ ու մնջիկ կը կենանք, սպասողական դիրքով. Հացի բաշխուելու ժամանակ խօսիլն արգիլուած է: Մեր քովէն Ցոյն մը կը համարձակի քանի մը բառ ըսել մօտինին. բանտապանը կը մօտենայ. ապտակի կէց մը կու տայ մարդուն փորին որ կ'իյնայ գետին ցաւէն պոռալով:

Բանտապանին օգնականները կը մտնեն ու մարդը կը վերցնեն ու կը տանին ներս. Հացէ զրկուած է խեղճը եւ քսան եւ չորս ժամ անօթի մնալու դատապարտուած:

Մեր անուններն ալ կը կարդացուին. կ'երթանք կ'առնենք հացերը եւ [illegible] կը վերադառնանք մեր որջը:

Իրիկուան՝ տխրութիւնը կը ծանրանայ մեր վրայ. օր մը անցած է. եւ ով գիտէ դեռ քանիներ պիտի անցնին այսպէս, մեր երիտասարդութեան ծաղիկը փճացնելով այս չորս պատերուն խոնաւութեանը մէջ: Բանտը եփուած կերակուրէն կը զննենք. պրասով միս, չոր հացը մէջը թաթխելով ձեռքերով կ'ուտենք, քանի որ արգիլուած է պատառաքաղի գործածութիւնը, մինչ անդին կան բանտարկեալներ, որոնք իրենց մէջքին վրայ խոշոր նախշազարդներու կոծը կը ցուցադրեն: Ավ հակադրութիւն տանջական օրէնքներու ....:

Քսանեւչորս ժամ է հաց չենք կերած. սովալլուկ գայլերու պէս յարձակեր ենք կերակուրին վրայ որ ուրիշ բան չէ բայց եթէ խաշած ջուր, մէջը չորս պրասի պըղտիկ կտորներ նետուած:

Վայրկեանի մը մէջ, ամանին աղտոտ յատակը արդէն կ'երեւայ: Կէս կուշտ, կէս անօթի կ'ելլենք. ձեռքերնիս բանթալոններու կը սրբենք, սիկառնիս կը վառենք ու կ'ընկողմանինք ....:

Համակերպութիւնը, կեանքի ամէն դժբախտութիւնները տանելի ընող այս միակ փրկիչը, կարծես կը սկսի կամաց կամաց մեր ներսը բոյն դնել:

Լռութիւնը կամաց կամաց կը սկսի իջնել բանտին վրայ, ձայները կը դադրին, երթեւեկները կը ցանցառնան. հանգստի պահն է հիմա ....

Եւ ահա յանկարծ այս լռութեան դիրկը, զերեզմանէ բղխող տխուր ողբի մը պէս, դիմացի հաշիչ խցիկներու մէկէն-կէն՝ անուշ, մելամաղձոտ երգ մըն է որ կ'երկարուի, շատ մը բերաններէ միասին արձակուած, երգ՝ որ բանտերու տխրութենէն կը ստեղծուի եւ որ բանտերու մէջ կը մեռնի յաճախ: Շատ անուշ շատ քաղցըր եղանակ մըն է սա, Ցրամացի յեղափոխական բանտարկեալի մը երգը, որ կ'երկննայ, կը տարածուի, յաւիտենական, տխրաբոյր լացի մը պէս.

Տրամա քէօփրիւսիւնտէ, Հասան, տար տըր
կէչիլմէզ
Սուէ տըր սուլարը տա, Հասան, պիր
թաս իչիլմէզ
Անատան վազ կիչիլիր, Հասա՛ն, խարտան
կիչիլմէզ
Աթ մարդինի, տէպրէլի Հասան, տաղլար
ինլէսին
Տրամա մախպուսնտա, Հասա՛ն, նամըն
սէօյլէնսին:

Ամէնքս ալ ուշադիր, գրեթէ երկիւղած մտիկ կ'ընենք. մեր սիրտը կորսնցուցած եւ տկար հոգին կ'ընկճի. աչքերնիս արցունքով կը լեցուի. երգը անուշ կը շարունակէ.

Տրամա մախպուսըն, Հասա՛ն, էվին մի
սանտըն
Ատամ էօլտիւրմէյի տէ, Հասան, գօլայ
մը սանտըն
Աթ մարդինի, տէպրէլի Հասա՛ն, տաղլար
ինլէսին
Տրամա մախպուսընտա, Հասա՛ն, նամըն
սէօյլէնսին:

Մահու չափ տխրութիւնը մեր ամբողջ էութիւնը կը լեցնէ, եւ այս քաղցր մել... մաղձոտութիւնը և տեսակ մը ինքնամոռ... մը գրեթէ մեզ կը թմրեցնէ: յուսահատ... մարդոց այն թմրութեամբ որ քունի կ'առաջնորդէ:

Մեր քովի դրամը հատած է եւ անկարող անկողնի մէջ պառկելու, քանի ինչպէս ըսի, տասը դրուշ է իւրաքանչիւրնուս համար ամէն գիշեր:

Կօշիկներս կը հանեմ, ինծի նման ըն... կերներս ալ, քով քովի կը դնեմ խնամով. Փէսս կը տեղաւորցնեմ կօշիկներուն վր... րեւ, գլուխս կը հանգչեցնեմ այս նոր... րինակ բարձին վրայ ամբողջ մարմնով երկննալով աղտոտ տախտակամածին լայնքին:

Քսանսունեւութը ժամ է որ ... չենք. ջղայնացած՝ օձիքներնիս ... ճմռթկած, անճանաչ դարձած է եւ ... աղտոտութեան ու տաժանքի միջավայր... մէջ աւելորդ սեպելով այս զարդը, օձիք ու փողկապը իրար փաթթելով տեղաւոր... ցուցեր ենք մեր գրպաններուն խորը. Գոյներնիս փախեր, աչքերնուս կո... կտրեր, շարաւի հիւանդկախ գոյն ... տարածուեր է մեր երեսին:

Երգը կը շարունակէ մեր դիմացի սեն... եակէն քաղցր օրօրի մը պէս, եւ մեր ... քերը կը գոցուին առ տակաւ ...:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՔԱՐԵ...

(5 Շար.)

կը ծանրանայ մնացորդներուն վրայ, ուստի համայնքը չէր ձգեր որ մէկը մեկնի ու համայնքին եւ տուրքը թողու իր վրայ: Այս է բացատրութիւնը միրին հանդէպ մուժիքին սորկութեան: Միրին ներկայացուցիչն էր աւատապետը, միանգամայն միջնորդը պետութեան եւ համայնքին միջեւ, կը գանձէր տուրքերը պետութեան յանձնելու համար, ուստի ինքն ալ կը հարազատէր մուժիքին հողին կապուելուն:

1766ի հրամանագրով աւատապետին իրաւունք կը տրուէր իր գիւղացիները Սիպերիա աքսորելու, Մուժիքը զուրկ էր դատարան դիմելու իրաւունքէն: 1764ին կատարինէ ցարուհին պետական սեփականութիւն դարձուց եկեղեցիներու կալուածները, եկեղեցին ենթակայ եղաւ պետութեան պաշտօնեայ եւ տնտեսական տեսակէտով: Ծագումով գերման ցարուհին Սինոդին մէջ ըսաւ. «Ո՞նչպէս կը համարձակիք անհաշիւ հարստութեանց տիրանալ, անսահման կալուածներ ունենալ, որոնց շնորհիւ կը հաւասարիք ցարերու իշխանութեան»: Եկեղեցիներու կալուածները բաժնեց իր սիրելիներուն, որոնց թիւը կը հասնէր 21ի քառասունեւչորս տարիներու իշխանութեան ընթացքին, Եկեղեցիներու սորուկները պետական սորուկներ դարձան, իրենց վիճակը աւելի ծանրացաւ:

1775ի ուկազով սորուկները կը դառնային տիրոջ շարժուն ստացուածքը, ուստի հանրային վաճառումի ենթակայ: Բողոքողներ գտնուեցան, բայց ի զուր: Փուգաչեւ գիւղացին ապստամբութեան դրօշը պարզեց, պարտուեցաւ եւ գլխատուեցաւ: Վերջին խօսքն եղաւ. «Ներէ՛ ինձի հանգէպ գործած մեղքերուս ուղղափառ ժողովուրդ»:

Ալեքսանդր Բ.ի գահակալութեամբ, 1859ի Յունիս – Յուլիսի ուկազով կը սկսի պետական հողերու բարենորոգումը: 61 միլիոն բնակչութեան յիսուն միլիոնը մուժիքներ էին, մինչդեռ ազնուական դասակարգը կը բաղկանար հարիւր հազար ընտանիքներէ:

Աւատապետները համաձայն էին ազատագրելու սորուկները, բայց պահել կ'ուզէին հողերը կամ սուղ վճարումներով յանձնել սորուկներուն: Հողատէր ուրիշ դասակարգ մը կ'ուզէր պահել մուժիքները, հակառակ էին ազատագրութեան, կ'ամբաստանէին ներքին նախարարը որպէս ընկերվարական գործիչ: Հերցէն 1848ին կը գրէր. «Ռուս ժողովուրդը իր խառնուածքով եւ իր միր դրութեամբ նախահամանուած է ընկերվարութեան: Սլաւներն իրենց բոլոր վայրենութեանց մէջ ընկերվարական տարրեր ունին»:

Միխայլով, Ռուս Տագնապը):

Ղրիմի պատերազմէն անմիջապէս ետք յեղափոխական խումբ մը կոչ կ'ուղղէր ժողովուրդին. «Արթնցի՛ր, ով Ռուսիա, ընկճուած արտաքին թշնամիներէ, աւերուած գերութենէ ամօթալի կերպով ճընշուած լրտեսներէ եւ պաշտօնեաներէ, արթնցի՛ր տգիտութեան այս երկար թըմբիրէն, ոտքի ելի՛ր, կանգնէ՛ բռնակալին գահին առջեւ եւ հաշիւ պահանջէ իրմէ ազգային աղէտին համար: Ռուսիան քեզի յանձնեց գերագոյն իշխանութիւնը, ով ցար, դուն երկրային աստուած մըն էիր, ի՞նչ ըրիր, դուն ստեղծեցիր գրաքննիչներու խուժի ցեղը, որպէսզի ճշմարտութեան ձայնը չլսես: Նետուէ՛ ժողովուրդի բազուկներուն մէջ առկէ դուրս փրկութիւն չկայ քեզ համար»:

1861ին կը բազմանային գաղտնի ընկերութիւնները, կարեւոր թիւ մը կ'ունենար «Հող եւ կամք» միութիւնը: Չերնեչեւսքի կը յայտարարէր «Ստրկութեան ջնջումը պիտի պսակէ ալեքսանդրեան շրջանը աշխարհի ամէնէն գեղեցիկ փառքով»: Լոնտոնի մէջ Հերցէն կը հրատարակէր Քոլոքոլ (Զանգակ) թերթը, կը պահանջէր գիւղացիներու ամբողջական ազատագրութիւնը:

1861 Փետրուար 19ի հրովարտակով ընկերային մեծ յեղափոխութիւն մը կը կատարուէր սորուկներու ազատագրութեան պաշտպաններուն համաձայն: Հերցէն կը գրէր ցարին համար. «Յաղթեցիր ով Կալիլէէն»:

Կը կազմուէր ազատ գիւղացիներու դասակարգ մը, սեփականատէր կը դառնային շատեր, կը յաջողէին հարստանալու եւ կազմելու Քուլագները: Գիւղական ազատագրումը աւելի հասարակական եղաւ քան անհատական, որովհետեւ գիւղական համայնքները կը ժառանգէին ստրկական հին իրաւունքը եւ աւատապետին վարչութիւնը:

Շատեր դժգոհ մնացին, ըմբոստութիւնները պարբերաբար պետական զօրքումներու պատճառ եղան: Զանգուածներ ջարդեցին տէրերը, կողոպտեցին դղեակներն ու շտեմարանները: Անդորրութիւնը հաստատելու համար բանակներ շարժման մէջ դրուեցան: Մուժիքները կատարեալ հնազանդութենէ արիւնահեղ անիշխանութեան անցան: Սթոլիփին գիւղացի քաղքենի դասակարգ մը ստեղծեց, կորովի օրէնքներով անհատական փոքր սեփականութիւնն հաստատեց հողերու աւանդական համայնական դրութեան տեղ, բայց մուժիքը մնաց իր ոգիով: Լենին ըմբռնեց 1905ի տագնապին թէ ռուս զանգուածները, երեւութապէս հանդարտ, կը ծածկեն հրդեհող տարրեր:

Նոր վարչութիւնը հաստատեց պետական ագարակներ եւ համայնական մշակումներ: 1929 – 30 վարչութիւնը կատաղի պայքար մղեց գիւղացի դասակարգին դէմ, որովհետեւ կը մերժէր կոլխոզներու յանձնել իրենց կենդանիները: Գիւղացիներ այրեցին հունձքերը, մորթեցին կենդանիները եւ ճաշակեցին:

Ամբողջ գիւղեր տարագրուեցան Սիպերիա եւ գուլաքները, որպէս դասակարգ, հաշուեյարդարի ենթարկուեցան: Սիպերիա հազիւ 17 միլիոն բնակիչ ունէր, 1939ին, այժմ 25 միլիոն ունի եւ վարչութիւնը կը ծրագրէ 70 միլիոնի հասցնել 1975ին: Նիքոլա ցարէն մինչեւ Սթոլիպինին Փեթերսպուրկի քաղաքականութիւնը

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԹՐՔԱԳԻՏՈՒՄ

ՈՒ՞Ր ՀԱՍԱԾ Է ԵԱՍԸ ԱՏԱՅԻ ԴԱՏԸ

1) Դատավարութիւնները ե՞րբ սկսան. Առաջին դատավարութիւնը սկսաւ Հոկտեմբեր 14ին, ժամը 9·30ին: Նախ Սահմանադրութեան բռնաբարման որոշմնագիրը կարդացուեցաւ, իսկ առաջին դատը եղաւ «Շան դատը»: Առաջին հարցաքննուողն էր ձեւալ Պայար: Ընդհանուր դատախազ էկեսել առաջին անգամ Հոկտեմբեր 15ին արտայայտուեցաւ «Շան դատին» պատճառաւ: Առաջին պաշտպանողականը եղաւ դարձեալ «Շան դատ»ին առթիւ ձեւալ Պայարի այն ատենուան փաստաբանին Նաիլ Թաների կողմէ:

2) Առաջին դատապարտութիւնը. — Առաջին դատապարտութեան որոշումը տրուեցաւ Հոկտեմբեր 21ին «Շան դատ»ին առթիւ: Ցանցառներէն ձեւալ Պայարի եւ Երկրագործական անկեալ Նախարար Նեւզատ Էօզմէնի թղթածրարները Սահմանադրութեան բռնաբարման դատին կցուեցան:

3) Առաջին անպարտ արձակուողը. — «Մանկիկի դատ»ին վերջաւորութեան Մենտերէս եւ Տօքթ. Ֆահրի Աթապէյ անպարտ նկատուած եւ Աթապէյ ազատ արձակուած է:

4) Ամենաշատ յանցաւոր ունեցող դատը. — Ամէնէն շատ յանցաւոր ունի «Սահմանադրութեան բռնաբարման դատ»ը որուն կը յաջորդեն Պոլսոյ եւ Անգարայի դէպքերուն դատերը:

5) Ամենաքիչ յանցաւորով դատը. — Միակ դատն է «Հողի դատ»ը որ իբր յանցաւոր Նեւզատ Էօզմէնը ունի:

6) Ցարդ ո՞ր դատերը քննուեցան. — Ա) «Շան դատ»ը, Բ) Սեպտեմբեր 6–7ի դատը որ Հոկտեմբեր 19ին սկսաւ եւ քառասուն նիստ ունեցաւ: Կէօքայ, Քէօփրիւլիւ, Էրիշ, Պալին, Թեքինալփ, Ուշար, Էնկին ազատ արձակուեցան: Պայար անպարտ արձակուեցաւ, իսկ Մենտերէս, Զօրլու, Հատըմլը դատապարտուեցան: Գ) «Մանկիկի դատ»ը, Դ) «Վինլեքսի դատ»ը որուն ընթացքին Փոլաթքան, Սիփահի, Ալթուն, Տէօլայ դատապարտուած են: Ե) «Հողի դատ»ը, Զ) «Իփարի դատ»ը որ 13 նիստ տեւած եւ Իփար, Զօրլու Աթաման, Փոլաթքան, Էրքմէն, Պերք, Մենտերէս դատապարտուած են: Է) «Զաղացքի դատ»ը որ ժամանցումի պատճառաւ չեղեալ նկատուած էր: Ը) «Պարպարայի դատ»ը որուն ընթացքին Քորալթան եւ Փոլաթքան դատապարտուած են: Թ) «Գաղտնի յատկացումի դատը» որ 13 նիստ տեւած եւ Մենտերէս, Քորուր դատապարտուած են: Ժ) «Զայնասփիւռի դատ»ը, այս դատին առթիւ էր որ բոլոր անկեալները սկսան գիրար ամբաստանել: Ալթեմուր Քըլըճ ազատ արձակուեցաւ: Ի) «Թոփքափուի դէպքերուն դատ»ը որ 22 նիստով վերջացած սակայն դեռ որոշման չէ յանգած: Լ) «Զանաքքալէի դէպքերուն դատ»ը որուն վերջաւորութեան Մենտերէս, Թուկայ, Սեզկին, Սեզեր դատապարտուած են:

Խ) «Գայսէրիի դէպքերուն դատ»ը որ թէեւ վերջացած սակայն վճիռ չէ տրըուած: Ծ) «Տեմոքրաթ Իզմիրի դատ»ը որ դեռ կը շարունակուի: Կ) «28 Ապրիլի եւ Անգարայի դէպքերուն դատ»ը որ նմանապէս դեռ կը շարունակուի:

7) Բարձրագոյն Ատեանին նախագահը. — Նախագահն է Սալիմ Պաշըլ որ ներկայիս Թուրքիոյ թիւ մէկ անձնաւորութիւնը եղած է, Պաշըլի բացակայութեան անոր կը փոխանորդեն Սելման Եէօրիւք, Ֆերրուհ Առալը եւ Ապտուլլահ Իւներ:

8) Մահապատիժ պահանջուած է թէ ոչ. — Ցարդ ամէնէն շատ Մենտերէսի համար մահապատիժ պահանջուած է որու գումարը չորսի կը հասնի, անկէ զատ դեռ 46 հոգիի համար ալ մահապատիժ պահանջուած է:

9) Քանի՞ հոգի հետեւեցան դատերուն. — Մինչեւ հիմա 54 հազար հոգի հետեւած են դատավարութիւններուն:

10) Դեռ քանի՞ յանցաւորներ կան Եասը Ատայի մէջ. 500:

11) Ցարդ քանի՞ հոգի մեռած են Յունիս 15ին, Լիւթֆիւ Սայլան, Օգոստոս 11ին Եուսուֆ Սալման, Սեպտեմբեր 19ին Զաքար Դարվեր, Սեպտեմբեր 30ին Ֆարուք Օքթայ, Փետրուար 17ին Լիւթֆիւ Քըրտար, Յուլիս 14ին Քոնիայի կուսակալ Ճեմիլ Քելեշօղլու դատարկին երակները կտրելով ինքնասպան եղած է, իսկ Սեպտեմբեր 25ին Պայարի անձնասպանութեան փորձը չէ յաջողած:

Ռուսիոյ ապահովեց ընդարձակ շտեմարան մը անտառներու, հանքերու, ջուրերու: Նոր վարչութիւնը տարագիրներով կը ջանայ հսկայական մթերանոց մը դարձնել տնտեսական եւ անմատչելի:

Վերջին յայտնութիւնները երեւան բերին մուժիքին կրաւորական պայքարը վարչութեան դէմ հողի համար, սեփականութեան համար: «Հողը մշակողին» աղաղակողները զրկեցին հողէն, աշխատանքի արդիւնքէն:

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Նկարչուհի Սօնա Թօփալեանի վերջին գործերուն ցուցահանդէսը տեղի կ'ունենայ Ապրիլ 22էն մինչեւ Մայիս 5, Լիոնի մէջ, կալըրի տը Պէլքուր, 18 Րիւ Օկիւսթ Քոնթ:

ՀԱՅԱՑ ԹԵՐԳԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ
ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ

Արշակը, ձին. աշտանակելով, անցաւ այդ վաշտի կողքով եւ ոչինչ չլսեց այլեւս: Որքան էլ վերելքը դժուարին էր, ճանապարհը անհարթ՝ նա այնուամենայնիւ շտապում էր շուտ հասնել եւ տեսնել ի՞նչ է կատարւում իր քաղաքում, ո՞վքեր են եկել նրա վրայ... Թագաւորից ետ չէր մնում և հարկէ եւ նրա թիկնապահ գունդը, որի պետ Խորխոռունին շարունակ խրախուսում էր.

— Երագ, երագ...

Բայց որքան էլ ցանկային գնալ արագ՝ երկու օրուայ ճանապարհը չէին կարող կտրել մի գիշերում, մանաւանդ որ մութը դժուարացնում էր վերելքը: Զիմացան ինչպէս երեւկոն մթնեց արագ, եւ այժմ սակաւ աստղերով երկինքը կախուել էր մռայլ, լեռնային ուղին հազիւ էր նշմարւում այդ մութի մէջ, աւելի ճիշդ ձիերը գտնում էին այն բնազդով եւ գնում խոր փնչոցով, սմբակների ու լկամների ձայները հանելով, ու գիշերը թւում էր ձիերի երթով լցուած, իսկ ճանապարհը անվերջ, անվախճան...

Որքան էին անցել՝ ոչ ոք ասել չէր կարող, երբ Խորխոռունին մութի մէջ առջեւում նկատեց սեւ կերպարանքներ, որ գալիս էին զգոյշ եւ անխօս, բայց քարերին դիպչող ոտները մատնում էին նրանց: Մի փոքր էլ առաջ գնալով, նա ձին կանգնեցրեց եւ ասաց.

— Սակաւ մի սպասենք արքայ:

— Ցոզնե՞լ ես արդէն:

— Ոչ արքայ. երեւում են կերպարանքներ կասկածելի:

— Ուրեմն եւ պէտք է պարզել ո՞վքեր են, — ասաց Արշակը, աչքերով մութը խուզարկելով:

Ու մի քանի վայրկեան յետոյ նրանք տեսան կանանց, մարդկանց ու երեխաների մի մեծ խումբ որ գալիս էին քաղաքի կողմից:

— Ո՞վքեր էք, — հարցրեց Խորխոռունին ձայնին խստութիւն տուած:

Եկողները կանգ առան, բայց պատասխան չտուին. եւ այն ժամանակ միայն, երբ դրանից գնդի պետը կրկնեց իր հարցումը, առջեւից լսուեց մի կերկեր ձայն.

— Փախուկներ ենք, տէր:

— Որտեղի՞ց, — հարցրեց արդէն Արշակն ինքը անհամբեր:

— Արշակաւանից, — լսուեց այս անգամ ծերունական խզուած մի ձայն:

Արշակի շունչն արագացաւ, փոխուելով հեւքի:

— Արշակաւանի՞ց... Իսկ ի՞նչ է կատարւում այնտեղ:

— Կռիւ, թրաշողում, հրդեհ...

— Կռիւն սկսուա՞ծ է: Բռնկեց Արշակը մի այնպիսի տիրական զայրոյթով, որ կարող էր մատնել նրա ով լինելը, բայց ոչ ոք չճանաչեց նրան, եւ նա շարունակեց, — Իսկ կայազօրը, բնակիչները կռուո՞ւմ են արդեօք:

— Կռւում են, տէր, բայց... Թշնամին շատուորիկ է, ամէնքը զէնքով, բնակիչները անզէն:

— Իսկ ի՞նչ է անում կառավարիչը:

— Կառավարում է տէր:

— Կայազօրի պե՞տը:

— Նոյնպէս:

«Ուրեմն դեռ ամէն ինչ կորած չէ», — մտածեց Արշակը եւ, չգիտես ինչու, ձիու սանձը քաշեց եւ աչքերը դարձրեց փախստականներից:

Զնայած մութն էր, բայց նա պարզապէս խուսափում էր նայել իր հիմնած քաղաքից փախած, այդ վախւորած մարդկանց, որոնց համար աղէտի պատճառը համարում էր իրեն, իր անհոգութիւնը, որ արհամարհել էր զգուշացումները նախարարների թշնամական պատրաստութեան մասին: Թէեւ լուրերը նրան թւում էին չափազանցրած, սակայն փախստականները կասկած չէին թողնում:

Նա չկամեցաւ այլեւս հարցուփորձել. մտրակեց նժոյգը եւ սուրաց առաջ... Թւում էր՝ ցանկանում է մի երկու թռիչքով տեղ հասնել կանխել աղէտը:

Բայց Արշակաւան հասնելու համար տակաւին պէտք է գնային ամբողջ գիշեր եւ աւելի, երկար, երկար... Եւ կը հասնէի՞ն արդեօք օգնութեան: Ինչպէս եւ լինէր պէտք էր շտապել, շտապել...

— Ցայտնիր ամէնքին՝ հեծելազօրին եւ հետեւակին, որ աճապարեն, — ասաց Արշակը գնդիկ գնդի պետին ու ինքը սուրաց առաջ:

Գունդը հետեւեց նրան՝ Խորխոռունու առաջնորդութեամբ:

Դարձեալ մութն էր. աստղերը երկընքում աղայծում էին ժլատ ցոլքերով, չկարողանալով իրենց լոյսը հասցնել երկրին եւ նուաղ չափով անգամ լուսաւորել ճանապարհը. ու այս պարագան կրկնապատկում էր Արշակի անհանգստութիւնը, եւ ոչ միայն նրա, այլեւ զօրքի:

Անցնելով եւս մի փոքր տարածութիւն՝ նրանք հանդիպեցին փախստականների նոր խմբերի, որոնք առաջինների առածներին աւելացրին ասել տագնապալի լուրեր, թէ կռիւն արդէն քաղաքի մէջ է, թշնամին կոտորում է բնակիչներին, հրդեհում է տները...

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Գանեխօ Քաջանի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին կողմէ։

Այս Հինգշաբթի ժամը 21ին, Ռիւ տ'Արքէօլ, Սէն Ռընէ եկեղեցիին նուէւը։

Դասախօս՝ Ընկ. Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Կը հրաւիրուին Նոր Սերնդականները եւ համակիրները։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Երիցուհի Աղդէ Փայլակեան եւ զաւակները, Գ. Մովսէս Փայլակեան եւ զաւակները (Պէյրութ), կը ծանուցանեն թէ այս Կիրակի, Փարիզի Սուրբ Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի ողբացեալ՝

ՏԷՐ ԱԴԴԷ ՔՀՆՅ. ՓԱՅԼԱԿԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

×

Այրի Տիկին Լեւոն Քանթարճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Սարգիսեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ հօրեղբօր՝

ԼԵՒՈՆ ՔԱՆԹԱՐՃԵԱՆԻ

մահուան քառասնամեակին առթիւ եւ իրենց մօր եւ մեծ մօր՝

ՎԵՐԺԻՆ ՔԱՆԹԱՐՃԵԱՆԻ

մահուան երրորդ տարելիցին առթիւ, այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, յետ պատարագի։

Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները։

ՆՈՒԷՐ

Այրի Տիկին Լ. Ինճէճեան երեսուն Ն. Ֆ. կը նուիրէ Կապ. Խաչի Կեդր. վարչութեան, իր անցուցած արկածին բարւօք ապաքինումին առթիւ։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ ՄԱՅԻՍ 14ԻՆ

ԱԶԴ

Աղքատախնամի ծերանոցներու վարչութիւնը կը յայտարարէ որ մօտ ատենէն տրամադրելի նոր անկողիններ պիտի ունենայ Մոնմորանսիի, Սէն Ռաֆայէլի (վերապահուած միմիայն հայ գաղթականներու) եւ Անտիպի հաստատութեանց մէջ։

Առ այդ, կը յանձնարարուի բոլոր անոնց որոնք կը փափաքին այս ծերանոցներուն մէջ պատսպարուիլ, այժմէն հարկ եղած ձեւակերպութիւնները լրացնելու համար, դիմել՝ Աղքատախնամի գրասենեակը, 32 Րիւ տը Թրէվիզ, *Փարիզ* (9)։ (ԿՆԻՔ)

ՆՈՐ ԿԻՐԱԿԻ

ՓԱՐԻԶ.— Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Պատարագ ժամը 10ին, ի յիշատակ համաշխարհային առաջին եւ երկրորդ պատերազմներու նահատակներուն։

Կը նախագահէ եւ կը քարոզէ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊՍ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ժամերգութիւն, պատարագ եւ հոգեհանգիստ ժամը 8–11·30։

ՊՕՄՈՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻ

Սկիզբը ժամը 8։
Պատարագ 10։
Հոգեհանգիստ 11·45։

ՍԻՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ

Սկիզբը ժամը 8։
Պատարագ 10։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ
10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի ժամը 10·30ին, հանդիսաւոր պատարագ, ողբացեալ Արամ Ճինճեանի եւ Մարի Ժամկոչեանի հոգիներուն համար։

Ննջեցեալներուն յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ։

ՄԱՐՍԷՅԼ

Նախագահութեամբ Մուրատ Ռափայէլեան Նախկին Աշակերտաց Միութեան։

ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ՝ ԱՊՐԻԼ 8

Դաշնակահար

ՌԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

կուտայ բացառիկ նուագահանդէս մը Սփլանտիտի սրահներուն մէջ։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Բարգէն Սիւնի խումբին։

Այս Շաբաթ ժամը 21էն մինչեւ լոյս, ՓԵՐԿՈԼԱՑԻ սրահը (Ռոն – Փուէն)։

Կը մասնակցի՝ ԱՆՏՐԷ ՔՈՆՍԹԱՆ նուագախումբը։

Կը խնդրուի Կեդր. Ֆրանսայի բոլոր քոյր մասնաճիւղերէն ներկայ գտնուիլ սոյն երեկոյթին, քաջալերելու համար այս ձեռնարկը։

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՆԻԷՌ – ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՄՊԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Ապրիլ 16, ժամը 16էն 24
Անիէռի քաղաքապետարանի շքեղ սրահներուն մէջ

Հայկական պարեր՝ ՍՕՍԻ պարախումբը իր ամբողջական կազմով։ Ղեկավարութեամբ Տիկին Յասմիկ Քիւթնէրեանի։

Երգ, արտասանութիւն, եւրոպական պարեր, ճոխ պիւֆէ՝ դիւրամատչելի գիներով։

Մուտք՝ 3 Ն. Ֆ.։

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Լիոնի Վարանդեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8·30ին, Յոյներու սրահը։ Պարտաւոր ներկայութիւն։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՇԱՒԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Արդութեան խումբի ընկերական ժողովը այս Շաբաթ ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին։ Շատ կարեւոր օրակարգ։

ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՎ ՄԵԾ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՄԲ ԿԸ ՏՕՆԷ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

ԿԻՐԱԿԻ ԱՊՐԻԼ 9ԻՆ, ԺԱՄԸ 15ԻՆ
SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, Rue Saint-Dominique

Կը նախագահէ **ՏԻԿԻՆ Հ. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ**
Կը բանախօսէ **ՏԻԿԻՆ ՀՈՒՐԻ ԻՓԷՔԵԱՆ-ՊՈՒՏԱՔԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Փարիզի սիրուած եւ գնահատուած լաւագոյն ուժերը։

ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ ԵՐՐԵԱԿԸ
(Հայկական ժողովրդական երգեր)
Պ. Մկրտիչ Պօղոսեան (*թենոր*)
Օր. Ա. Գարօյեան (*արտասան.*) Պ. Արա Գրիգորեան (*արտ.*)
Օր. Օֆիկ Քոմբաջեան (*դաշնակ*)
Ցայտնի ջութակահար
GERARD JARRY
(Premier Prix du Concours Marguerite Long–Jacques Thibaud 1954)
Դաշնակով կ'ընկերանայ
Mme FRANÇOISE LE GONIDES-MAURON
Պիտի նուագէ Ա. Խաչատուրեանի, Գ. Մ. Ալէմշահի եւ այլ հեղինակներու գործերը։
Մուտք՝ 5 եւ 3 Ն. Ֆ.

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 7 ԱՊՐԻԼ — VENDREDI 7 AVRIL 1961

...ԴՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9072 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4873

ՌՈՒՍՈՒՑՉԻ ՍՈՎ...

Ամենուրեք, Սփիւռքի մէջ, ընդհանուր նշանաւ մը, կամ փափաք մը գոյութիւն ունի, բարեկարգելու մեր ազգային վարժարանները, որոնք կը նկատուին լաւագոյն միջոցը ապազգայնացման դէմ։

Այս առարկայութիւնը զգալի է մանաւանդ այն հայաշատ գաղութներուն մէջ, ուր ապազգայնացման վտանգը առաւելապէս շեշտուած է եւ անմիջական, ինչպէս Եւրոպական եւ Ամերիկեան երկիրներու հայ հաւաքականութիւնները։

Ի չգոյէ քիչ թէ շատ հայ բարեկարգ կրթական հաստատութեանց, տեղական, սուր ազդեցութիւնները, մշակութային, քաղաքակրթական, քաղաքական ու տնտեսական, կը կատարեն մասնաւորապէս հայ նոր սերունդին վրայ, իրենց քայքայիչ դերը, աղճատելով հայ մանուկին, պատանիին ու երիտասարդին հոգին, օր ըստ օրէ հեռացնելով զայն հայկական մթնոլորտէն ու միջավայրէն, մէկ խօսքով խորթացնելով զայն Հայութենէն։

Հայ կրթական քիչ թէ շատ գոհացուցիչ հաստատութիւններ կեանքի կոչելու համար եթէ կան նիւթական մեծ՝ բայց ոչ անյաղթելի դժուարութիւններ, բայց դժուարութեանց մեծագոյնը կը հանդիսանայ հայագիտական առարկաներ՝ հայ լեզու, պատմութիւն, Հայաստանի աշխարհագրութիւն, գրականութեան պատմութիւն եւ այլն, աւանդելու կարող, հմուտ եւ իրենց կոչումին գիտակ ուսուցիչներու պակասը, իսկ տեղ տեղ նաեւ անոնց բացարձակ չգոյութիւնը։

Եւրոպական շրջանի տարեվերջին, գրեթէ ամէն տեղ, գաղութահայ թերթերու մէջ յաճախադէպ են «Ուսուցիչ կ'ուզուի» յայտարարութիւնները, եւ այս Իրանէն՝ մինչեւ Պուէնոս Այրէս ու Սան Փաւլօ, Փարիզէն մինչեւ Միացեալ Նահանգները.

Թող տարօրինակ չթուի, երբ ըսենք թէ նման պահանջներու կը հանդիպինք նաեւ Սուրիահայ ու Լիբանանահայ մամուլին մէջ. գաղութներ՝ ուր առնուազն հնգեակ մը միջնակարգ վարժարաններ կան, համրանք երկսեռ աշակերտութեամբ։

Մերձաւոր Արեւելքի այդ վայրերէն հեռու գտնուողները սակայն այն կարծիքին են թէ, վերոյիշեալ հայաշատ երկու գաղութները ուսուցիչներու շտեմարաններ են, հետեւաբար, երբ խօսք կ'ըլլայ ուսուցիչներու պակասին կամ չգոյութեան՝ խելոյն ցաւին իբրեւ դարման յոյս կը տրուին Պէյրութի Փալանճեան ճեմարանը, Հալէպի Քարէն Եփփէն, Կիպրոսի Մելգոնեանը եւ դեռ նման հաստատութիւններ, մտածելով թէ անոնք ուսուցիչներու դարբնոցներ են։

Իրականութիւնը դժբախտաբար կուգայ ըսելու թէ այդ գաղութներն իսկ ուսուցիչներու պակասը կը զգան եւ վերոյիշեալ կրթական միջնակարգ հիմնարկութիւններու շրջանաւարտներէն շնչին փոքրամասնութիւն մըն է միայն որ կ'ընդգրկէ ուսուցչական ասպարէզը, ան ալ յաճախ ոչ թէ կոչումին բերմամբ, այլ կեանքի այս կամ այն պայմաններու հարկադրանքով։

Մէկ կողմէն ուսուցչի պահանջը, միւս կողմէ կրթական մշակներու սովը ընդհանուր է։

Կեանքի փորձով կը տեսնենք թէ, կրթական մարմիններու կողմէ «Ուսուցիչ կը գնի» խնդրանքին ընդառաջ գացողներն ալ, յաճախ աւելի յարմար են անկեղծօրէն ...անցի քան թէ դպրոցի, իրենց մասնագիտութեան պատրաստութեամբ եւ երեւան բերած հայեցողութեամբ։

Խօսելով մասնաւորապէս Հալէպ. Ամերիկայի ազգային վարժարաններու հայագիտական առարկաներու ուսուցիչներու մասին, հանդարտ խղճմտանքով կրնանք ըսել թէ, աննշան բացառութեամբ, որոնք բարեբախտաբար գոյութիւն ունին դեռ, մնացեալ մեծ մասը ոչ իր աւանդած ա-

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐԸ ԷՎԻԱՆ Կ'ԵՐԹԱՆ

Ինչպէս կը սպասուէր, Մարոքի Թագաւորին անձնական նամակը զոր Պալաֆրէյ տը Կոլի յանձնեց առջի օր, դիմում մըն էր Պէն Պելլայի արձակման համար։ Մարոքի համար, Պէն Պելլա եւ ընկերները «առեւանգուած» են Մարոքի երկինքին մէջ եւ բնական է որ Մարոք դիմում ընէ անոնց ազատ արձակման համար։ Պաշտօնական ոչ մէկ մանրամասնութիւն տրուած է այս մասին, իսկ տը Կոլ պարզապէս պատասխանած է. — 'Կը մտածեմ։

Անշուշտ առաջին անգամը չէ որ Պէն Պելլայի հարցը մէջտեղ կը դրուի։ Այդ մասին խօսուած էր նաեւ Ռամպուլյէի մէջ, տը Կոլի եւ Պուրկիպայի հանդիպումին ժամանակ եւ անմիջապէս Թունուզի «լաւատեղեակ» Աֆրիք – Աքսիոնը արձագանգ հանդիսացած էր, մինչ լրագրողներ ըսէր կ'ըսէին կը փութային ուր արգելափակուած է Պէն Պելլա։ Այդ ամբողջը ստիպեց որ ալ-ի հետեւ նախապայմանը՝ կրակը դադրեցնել Ալժերիոյ մէջ, չընդունուեցաւ Ալժ. Ազատ. Ճակատին կողմէ։

Այս է կացութիւնը երբ Ֆրանսայի նախարարաց խորհուրդը կը պատրաստուի ուրիշ գեկոյցով մը, կրկին բանալ բանակցութեանց դուռը։ Արդէն երկու օր է «սակարկութիւնները» վերսկսած են Զուիցերիոյ մէջ եւ կ'ըսուի թէ բանակցութեանց բացումը կրնայ կատարուիլ Ապրիլ 13ին կամ 14ին։ Ապրիլ վեցին արդէն Ֆրանսական պատուիրակութեան կարգ մը անդամները Էվիան հասած են, մասնակցելու համար ժողովի մը որ նախատեսուած էր Ապրիլ եօթի համար եւ որ տեղի պիտի չունենայ այդ թուականին։ Շատ հաւանական է սակայն որ Ֆրանսա նոր խօսքերով փորձէ կացութիւնը փրկել, հակառակ պարագային հարցը կրնայ միջազգային բնոյթ ստանալ ինչպէս նախատեսել տուաւ ամերիկեան միջամտութիւնը։ Ըսուեցաւ նաեւ թէ այն պարագային ուր բանակցութիւնները չսկսին, Քենըտի գիր մը ղրկէ տը Կոլի եւ Ֆերհաթ Աապասի որպէսզի «խելքերնին գլուխնին ժողվեն»։ Որքան ալ հաստատուած չըլլայ, նման լուր մը միայն գէշ տպաւորութիւն կրնայ թողուլ Ֆրանսայի վրայ։

Միւս կողմէ Մեսալի հարցը կը շարունակէ զբաղեցնել Թունուզի շրջանակները։ Ալժ. Ազատ Ճակատը գիտակից է թէ իր բուռն հակազդեցութիւնը պարզապէս ծառայեց Մեսալի Հաճի «ժողովրդականութեան», բայց «ԱՀԱԿ»ի բանբերը կ'ըսէ թէ տարբեր ձեւով չէին կրնար շարժիլ ո-

ւարկային կը տիրապետէ նուազագոյն չափով մը իսկ, եւ ոչ ալ մանկավարժութիւն կոչուած արուեստագիտութեան սաւին հեռաւոր գաղափար մը ունի։

Ու նաեւ ցաւալին այն է, որ կրթական ասպարէզին անպատրաստ ու օտար այդ տարրերը, որոնք կամայ թէ ակամայ, գիտութեամբ թէ անգիտութեամբ, իրենց ապարէզ ընտրած են ուսուցչութիւնը, նուազագոյն նախանձախնդրութիւնն իսկ ցոյց չեն տար իրենց չգիտցածը — զոր պարտին գիտնալ — սորվելու նուազագոյն չափով մը կարենալ գոհացնելու համար ասպարէզին պահանջները։

Դպրոցները իբրեւ ապազգայնացման դէմ պայքարի միջոց, կը դառնան անիմաստ, երբ այդ դպրոցներուն չունինք ու կեանք տուող պատրաստուած ուսուցիչները կը պակսին։

Իսկ այդ պակասը անվիճելի է։ Համատարած է իր անունին ու կոչումին արժանի ուսուցչի սովը··· ։

«ԱՐՄԵՆԻԱ»

ՔԵՆԸՏԻ-ՄԱՔ ՄԻԼԸՆ ԳԼՈՒԽ ԳԼԽԻ

ԵՐԿՈՒ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐԸ ՏԱՐԱԿԱՐԾԻՔ ԿԸ ՄՆԱՆ ԿԱՐԳ ՄԸ ԿԷՏԵՐՈՒ ՇՈՒՐՋ

Քենըտիի եւ Մաքմիլընի միջեւ առաջին հանդիպումը տեղի ունեցաւ Սպիտակ Տան մէջ, իսկ երկրորդը նախագահին զբօսանաւին վրայ։ Խօսակցութիւններու մասին քիչ բան կ'ըսուի, այսուհանդերձ, ամերիկեան եւ անգլիական մամուլին համաձայն քննութեան նիւթ չէ եղած Լաոսի խնդիրը, քանի որ այդ հարցի մասին խօսած էին արդէն տասը օր առաջ, եւ երկու երկիրներու արտաքին նախարարները առանձին ալ կը քննեն այդ խնդիրը։

Առջի օր Քենըտի խորհրդակցելէ ետք իր գործակիցներուն հետ յոյս յայտնեց, թէ Խ. Միութիւնը համաձայն պիտի գտնուի կրակը դադրեցնելու իրենց առաջարկին։ Իր կարգին Մաքմիլըն կը սպասէ Խորհրդային պատասխանին։ Մոսկուայի Անգլիոյ դեսպանը նոր դիմում մը կատարեց Խորհրդային արտաքին նախարարութեան մօտ։ Ըստ դեսպանատան մօտիկ շրջանակներուն այս դիմումին նպատակն է շարունակել Լաոսի վերաբերող խօսակցութիւնները։

Քենըտի եւ Մաքմիլըն անհրաժեշտ գտած են զօրացնել միութիւնը եւ գործակցութիւնը ազատ աշխարհի եւ յատկապէս Ատլանտեան Ուխտի միջեւ։ Քաղաքական մարզին մէջ անհրաժեշտ կը գտնեն որ ընդլայնուին քաղաքական խորհրդակցութիւնները Ատլանտեան Ուխտէն ներս։

Տնտեսական մարզին մէջ, Քենըտի յատկապէս շեշտած է Եւրոպայի միութեան եւ Հասարակաց Շուկայի ու Ազատ փոխանակութեան երկիրներու համագործակցութեան անհրաժեշտութիւնը։ Ամէն պարագայի մէջ կը յայտնուի նաեւ թէ Մաքմիլըն եւ Քենըտի համաձայն չեն բոլոր հարցերու շուրջ գլխաւորաբար Ատլանտեան Ուխտի եւ կարգ մը եւրոպական հարցերու։

բովհետեւ Ալժերիոյ Ֆրանսական կարգ մը իշխանութիւններ փորձեր կ'ընէին «մեսալական» զօրագեր ստեղծելու Պու–Սաատայի շրջանը ուր Ֆրանսա մարզուած երեք հարիւր հոգինոց խումբեր կը ղրկուին, մաս մաս։ Կ'ըսուի նաեւ թէ «մեսալական» (իմա Մեսալի Հաճի կողմնակից) տարրեր ղրկուած են Թունուզեան սահմանի Ալժ. Ազատ. Ճակատի ջոկատներուն մէջ, շփոթութիւն եւ խառնակութիւն ստեղծելու համար։ Այս առթիւ կը յիշուի սակայն թէ «մեսալական» մաքի մը գոյութիւն ունի Պու–Սաատայի շրջանը, քանի մը տարիէ ի վեր, այն թըւականէն ի վեր երբ Ալժ. Ազատ Ճակատը ջնջեց Մեսալի Հաճի տարրերը Քապիլիային։ Ֆելոնիսի եւ իր թիկնապահին մահէն ետք, մօտ երեք հարիւր Մեսալականներ կը շարունակեն ապրիլ այդ կողմերը։

× Մատրիտի կաթողիկէ եա օրաթերթը կը գրէ թէ Սպանիան ալ իրաւունքներ ունի Սահարայի վրայ եւ կ'առաջարկէ Միջերկրականի ափի երկիրներու համագործակցական կազմակերպութիւն մը, որ ուրիշ երկիրներու բէքնիք եւ նիւթական օժանդակութեամբ շահագործէ Սահարայի հարստութիւնները։ «Կը խորհինք թէ Ֆրանսա եւ Սպանիա, առաջին առթիւ, անժխտելի իրաւունքներ ունին, որովհետեւ այն երկու պետութիւններն են որոնք անապատը քաղաքակրթեցին»։

× Նախկին վարչապետ Մենտէս – Ֆրանս լրագրական ասուլիս մը տուաւ Լիբանանի մէջ, առջի օր։ Ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր բայց սպառնական նամակները չգործադրուեցան։ Մենտէսի համար անցնող օրերը կը հեռացնեն խաղաղութենէն։ Անժխտելի կը գտնէ Ալժ. Ազատ Ճակատի ներկայացուցչական հանգամանքը։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ որոշեց ետ առնել Մ. Նահանգներու «յարձակողական արարքներու» (Իւ. 2 – րդ Պէ 47) մասին իր բողոքը, ՄԱԿի մօտ։ Այս յայտարարութիւնը ըրաւ ՄԱԿի խորհրդային դեսպանը՝ Վալերիան Զորին ՄԱԿի քաղաքական յանձնախումբի վերջին նիստին։ Այս առթիւ «գնահատելէ» ետք Քենըտիի որոշումը ամերիկեան զինուորական օդանաւերու թռիչքը արգիլելու Խ. Միութեան վրայ, յոյս յայտնեց, թէ Մ. Նահանգները իրենց կարգին օրակարգի հարց պիտի չդարձնեն Հունգարիոյ եւ Թիպեթի հարցերը, որոնք «անհիմն են»։ Ամերիկացի պատուիրակը մերժեց Զորինի առաջարկը։

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱՑԷՆ Արեւմտեան — Պերլին անցան 6000 Գերմանացիներ, օգտուելով Զատկուան տօներու առթիւ խճողուած հանրակառքերէն։

ՍԵՆԵԿԱԼԻ անկախութեան առաջին տարեդարձը մեծ շուքով տօնուեցաւ Տաքարի մէջ։ Սենկոր մասնաւորաբար յիշեց Ֆրանսան որուն պետը «Արծիւի թռիչքով մը տիրապետելով պատմութեան վրայ եւ դիտելով գալիք դարերը, հասկցաւ որ գաղթատիրական վարչաձեւին ժամանակը անցած է եւ թանգարան պէտք է դրուի իւղէ լամբարներով»։

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ երկարակեցութեան մրցանիշը կոտրած է։ 21.708 հարիւրամեայ ծերունիներ ունի որոնց 1124ը 115էն 120 տարեկան են։ Կը նկատուի թէ խիստ կլիմաները, ինչպէս Սիպերիա նպաստաւոր են։ Երկարակեցութեան բուն ախոյեանները սակայն Կովկաս կ'ապրին ...։

ՔՈՒՊԱՑԻ մամուլը շատ ծանր յարձակողական մը կ'ընէ ամերիկեան լուսագրին առթիւ, առանց սակայն տող մը իսկ տպելու անոր բովանդակութենէն։ Ֆիտէլ Քասթրօ Կիրակի պիտի պատասխանէ։ Լը Սոնտի սրամիտ քրոնիկագիրը իր փոքր տոմսին մէջ, անդրադառնալով ամերիկեան յուշագրին այն մասին որ կը վերաբերի Քուպայի յեղափոխութեան եւ ուր Ամերիկացիք կը շեշտեն թէ Քասթրօ հաւատարիմ չէ մնացած յեղափոխութեան սկզբնական ոգիին, հետեւեալը կը գրէ.— «... Կը թելադրեմ որ Ֆիտէլ Քասթրօ, փոխադարձաբար, Միաց. Նահանգներու անկախութեան յայտարարութիւնը եւ Կեթիզպըրկի Լինքըլնի արտասանած ճառը գտնէ եւ իր կարգին կարմիր գիրք մը հրատարակէ ցոյց տալու համար թէ ինչպէս Միացեալ Նահանգները պէտք է վարուէին հաւատարիմ մնալու համար իրենց իսկ յեղափոխութեան։ Ինչ որ անշուշտ պատճառ մը չէ որ իր յեղափոխութեան վրայ չհսկէ ...»։

ՊԵԼՃԻԱ ցարդ կառավարութիւն չունի։ Հաւանական կը նկատուի որ Թագաւորը աժամեայ դահլիճ մը կազմելու պաշտօնը յանձնէ Հարմէլի, որ յետագային իր տեղը պիտի տայ ընկերվարական եւ ընկերային – քրիստոնեայ խառն կառավարութեան մը։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ մէջ, Ապրիլ 11ին պիտի սկսի Ատոլֆ Այխմանի դատավարութիւնը։ Գերմանացին կը դատուի իբրեւ «պատերազմական ոճրագործ մը» որ գլխաւոր պատասխանատուն է Հրեաներու ջարդին։

ԹԻԹՕ եւ Մարոքի Թագաւորը միացեալ զեկոյց մը հրատարակեցին, ուր երկուքն ալ փափաք կը յայտնեն որ Ալժերիոյ ինքնորոշումը անմիջական գործադրութեան անցնի։

ՖՐԱՆՍԱ ձեռնպահ պիտի մնայ երբ ՄԱԿի մէջ քուէարկութեան դրուի Հարաւային Ափրիկէի ափարթհիտի քաղաքականութիւնը։ Ֆրանսա հիմնուելով ՄԱԿի Ուխտին մէկ յօդուածին վրայ չի ճանչնար անոր հեղինակութիւնը երկրի մը իրաւական ներքին հարցերուն մէջ։

ՀԱՅ-ՌՈՒՍԵՐԷՆ ՆՈՐ ԲԱՌԱՐԱՆԸ ԵՒ ՄԵՐ

ԲԱՌԱՐԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Գարոյը Սեւակի «Բաց նամակ»ի հարուածը ուղղուած էր աւտեղի, աւելորդ օտար բառերի դէմ, որոնք որակ են կազմում տուեալ բառարանում եւ չեն արտայայտում Հայոց լեզուի պատկերը, նրա որակը: Փրոֆ. Ղարիբեանը, սակայն, իր պատասխանում փորձում է հարցը, յանդեցնել քանակական կողմին՝ արդարանալով նրանով, թէ շուրջ 38 հազար հայերէն բառերի հետ տրուած են միայն երկու հազար օտար բառեր, որոնցից մէկ հազարը՝ անհրաժեշտ ու անթարգմանելի, հինգ հարիւրը՝ հայերէն համարժէքներ ունեցող, բայց զուգահեռ գործածուող, եւ միայն հինգ հարիւրը՝ աւելորդ: Պէտք է արձանագրել, որ Փրոֆ. Ղարիբեանը ճիշդ չի ներկայացնում ոչ միայն Հայոց լեզուի, այլեւ իրենց բառարանի պատկերը: Այսպէս, նա գրում է. «Օտար բառերով խճողուած լինելու տպաւորութիւնը ստացւում է միայն Կ, Է, Թ, Ֆ, մասամբ էլ Ի, Լ տառերով բըսկսուող բառացանկերից»: Ստուգումը ցոյց է տալիս, որ միւս տառերի բառացանկերի օտար բառերի քանակը 3 – 4 անգամ աւելի է, քան այդ նշում է Պրոֆ. Ղարիբեանը: Այբի բառացանկում նա նըշում է 60 – 70, մինչդեռ կայ 216 օտար բառ (150 արմատական բառ), Բենի բառացանկում նա նշում է քառասուն, մինչդեռ կայ 122 (72 արմատական), Գիմի բառացանկում՝ տասը, մինչդեռ կայ 70 (30 արմատական), Եչի բառացանկում՝ ութը, մինչդեռ կայ 36 (30 արմատական) եւ այլն: «Օտար բառերով խճողուած» բառացանկերից չի համարում Մեն տառի բառացանկը, որն ունի 299 օտար բառ աւելին, առանց ստուգելու յայտարարում է, թէ «կան նաեւ տառեր, որոնց բառացանկում ոչ մի օտար բառ չկայ եւ չի կարող լինել, դրանք են՝ Ծ, Ձ, Ջ, Ճ, Ք, Ո տառերը», այնինչ օրինակ՝ Ջ տառի տակ գտնում ենք հինգ, Ք տառի տակ՝ 14 օտար բառ եւայլն:

Այս է ահա օտար բառերի նաեւ քանակային պատկերը: Ոչ մի նպատակ՝ չեմ տեսնում ստուգելու եւ ճշգելու, թէ «օտար բառերի բալաստը» այս բառարանում իրօ՞ք հինգ հարիւր է, թէ հազար կամ 1500, իսկ նրանց ընդհանուր քանակը՝ երկու հազար է, թէ 4 — 5 հազար, դա հոնորարային հարց է, որ իրենց մէջ վաղուց լուծել են հեղինակներն ու Պետհրատը: Մեր հասարակայնութիւնը զբաղեցնում է այն, որ նոյնիսկ հինգ հարիւր օտար բառերի «բալաստը», որ ընդունում է ինքը՝ Փրոֆ Ղարիբեանը, քանակից վերածւում է որակի, աղճատում է մեր լեզուի պատկերը եւ դուռ է բացում կամայականութիւնների առջեւ: Մեր հասարակութեանը անհանգստացնում է այն, որ հեղինակները ոչ թէ հայերէնից կամ հայերէն բառարաններից են վերցնում բառացանկը, այլ օտար աղբիւրներից: Վերջապէս դատապարտելի է հայերէնում չգործածուած ոչ միայն հազար կամ հինգ հարիւր, այլեւ նոյնիսկ հարիւր կամ յիսուն բառի մուտքը հայերէն բառարանի մէջ: Մայրենի լեզուի նկատմամբ նըմանօրինակ պատասխանատւութիւն հազիւ կարող էր ներուել մի յիսուն-վաթսուն տարի առաջ: Այսօր Հայոց լեզուն ոչ միայն մեր մայրենի լեզուն է, մեր գրականութեան եւ մշակոյթի լեզուն, այլեւ՝ մեր պետական լեզուն, եւ նրա հետ այլեւս չի կարելի խաղալ, ինչպէս խաղացել են անցեալում ; մանաւանդ երբ նկատի ունենանք, որ Ռուսաց լեզուի մէջ եւս յամառօրէն պայքարում են աւելորդ օտար բառերի դէմ եւ աստիճանաբար լոզունգը փոխարինեցին կոչով, պրեմիերան՝ առաջին ներկայացումով, հելիկոպտերը՝ ուղղաթիռով եւայլն:

Երկրորդ հարցը, որին անդրադառնում է Փրոֆ. Ղարիբեանը իր պատասխանի մէջ, «հայերէնի բառացանկը նորմաւորելու», այսինքն՝ բառերը գնահատելու, դասդասելու, յանձնարարելու կամ մերժելու «շատ ծանր, պատասխանատու եւ կարեւոր աշխատանքի» հարցն է: Բառարանը կազմողները խուսափել են «այդպիսի նուրբ հարցում հասարակութեանը երկու – երեք անհատի կարծիքները պարտադրելուց», քանի որ «Հայ – ռուսերէն համառօտ բառարանը... իր վրայ չէր կարող վերցնել եւ իրաւունք էլ չունէր վերցնելու հայերէնի բառացանկը նորմաւորելու պատասխանատուութիւնը»: Պատասխանատուութեան այդ բարձր գիտակցութիւնն ու զգուշաւորութիւնը եւ սեփական ուժերի այս համեստ գնահատականը կարող են միայն զարմացնել մեր հասարակութեանը: Եւ իրօք, 20րդ դարի երկրորդ կէսում կազմել մի ժողովրդի գրական, գիտական, պետական լեզուի բառարան եւ ձեռնպահ մնալ լեզուական քաղաքականութեան մէջ՝ լեզուի բառային կազմի նորմաւորումից, բառարանային գիտութեան ու ներարկումի (յատկապէս ռուսական բառարանագրութեան) այսօրուան բարձր մակարդակի պայմաններում հրաժարուել բառերի նկատմամբ անհրաժեշտ կողմնորոշում եւ ուղղութիւն տալուց, նշանակում է առնուազն չհասկանալ բառարանագրութեան էութիւնն ու խնդիրները:

Չենք կարող ասել, թէ մեր բառարանի հեղինակները ծանօթ չեն այսօրուան բառարանագրութեան բարձր պահանջներին, չենք կարող, քանի որ նոյն հեղինակները ռուս – հայերէն քառահատոր բառարանը թարգմանելու ընթացքում տեսել են, որ ռուսերէն բառերի, բառաձեւերի, բառիմաստների դիմաց գրուած են բազմապիսի նշումներ (հին, հնացած, հասարակ, գաւառական, նախասովետական, արտասահմանեան, մասնագիտական, բնագիտական, բժշկագիտական, կենդանաբանական, գրքային, խօսակցական, տես, տես նաեւ եւայլն): Այդ նշանները նրանք նոյնիսկ ամենայն բարեխղճութեամբ թարգմանել եւ դրել են համապատասխան ռուսերէն բառերի մօտ իսկ հայերէն բառերը թողել որբ ու անխնամ: Աղդակի ահաւոր անհամապատասխանութիւն գոյութիւն ունի ռուս–հայերէն քառահատոր բառարանի ռուսերէն բառերի գիտական բառարանային մշակման եւ հայերէն բառերի անմշակութեան միջեւ: Եւ եթէ այդ վիճակը կարելի էր հանդուրժել ռուս – հայերէն բառարանում, ապա միանգամայն անհանդուրժելի է հայ – ռուսերէն բառարանի մէջ: Եթէ դարձեալ ռուսական բառարանագրութեանը դիմենք, կը տեսնենք, որ ռուս – օտար ոչ միայն մեծածաւալ, այլեւ միջակ ու համառօտ բառարաններում թէ՛ ռուսերէն, թէ՛ օտարազգի բառերը ենթարկուած են բառարանագրական մշակման: Նոյնիսկ 5 – 10 հազարանոց բառարաններում անհրաժեշտութեան դէպքում նշւում են գոյական, ածական, բայ, ներգործ., կրաւորական, չէզոք, արական, իգական եւայլն, իսկ մեր քառասուն հազարանոց բառարանում դրանք հազուագիւտ են կամ չկան: Հարց է ծագում՝ ի՞նչու: Գլխաւոր պատճառն այն է, որ հեղինակների մեզ ծանօթ խումբը իրեն համար «մասնագիտութիւն» է դարձրել բառարան կազմելը եւ, գիտական լուրջ նաղատութեան բացակայութեան ու բառարանների անյապաղ պահանջի պայմաններում, բռնել է բառարան արտադրելու հեշտ ու անաշխատ ճանապարհ մեքանիկական առաղրութեան, մեքենայական թարգմանութեան ճանապարհ դէպ, մեր Պետհրատը երբեմն մոռանում է, որ ինքը սոսկ «հրատ» չէ, այլ Պետ հրատ, այսինքն՝ Պետական հրատարակչութիւն, հետեւաբար պէտք է պետական եւ ոչ թէ առեւտրական – հրատարակչական մօտեցում ունենայ իր հրատարակելիք գրքերին :

ՓՐՈՖ. ԳՈՒՐԳԷՆ ՍԵՒ

(2 Շար.)

ՆՈՒԻՐԵԱԼՆԵՐԸ

ՅԱԿՈԲ ԱԶԻԶԵԱՆ

Ամէն երեկոյ, երբ յոգնած, գործից վերադառնում եմ տուն, «Յառաջ»ը խոր սարսուռով եմ առնում ձեռքս: Արդեօ՞ք մի նոր մահ, մի նոր կսկիծ ակօս պիտի բանայ հոգուս մէջ: Այնքա՛ն շատ է թիւը մեկնողների, որ յաճախ ուզում եմ թերթ չկարդալ, իրազեկ չլինելու համար հայկական մեր ողբերգութեան: Սակայն ինչպէս ....:

Հիները գնում են, նորերը քիչ են հասնում, իսկ երկիրն էլ տուայտում է բըռնակալ լուծի տակ:

Երբ գնում են հիները, զօրաւոր պորտով կապուած հինաւուրց մեր հայրենիքին, սիրտս ճմռթկւում է ապագայի ի տես, ապրում եմ մղձաւանջ կորստեան դատապարտուած նորերի, եթէ հրաշէկ մի օղակ չպրկի բռնակալ օտարի սանձը եւ հրաշքով մեր երկիրը չդառնայ ազատ ու անկախ, խաղաղութեան օթեւան գալիք սերունդների :

«Յառաջ»ը նորից մահ է գուժում, այս անգամ շատ աւելի խոցող ու միտքս լըլկող: Հեռաւոր Ամերիկայում՝ մահացել է Յակոբ Ազիզեանը, հարազատ իմ եղբայրը, թանկագին ընկեր բարեկամը, ու նաեւ պաւակիս կնքահայրը: Շշմած եմ, շըւարած, ուրեմն Յակոբը չկա՞յ, Յակոբը, այդ կենսուրախ, համակ եռանդ, լաւատեսութեամբ լի այդ մարդը: Չկա՞յ Յակոբը, ի՜նչ հեգնանք ու դաժան իրողութիւն: Յակոբները իրաւունք ունի՞ն մեռնելու, երբ մեր կեանքը այնքա՛ն պէտք ունի նուիրուածների, անձնազոհների, խիզախների: Չկայ Յակոբը, նա էլ անցաւ յաւիտենականութեան գիրկը, գնաց մի նալու հազարաւոր այն նուիրեալների, որոնք սրբազան կրակով լեցուած, կե տեցին Հայոց նորագոյն պատմութիւ

Բառերը անզօր են բնորոշելու ախ եալների դիմաստուերները, նրանց կա լած գործերը:

Սին են բոլոր նկրտումները տալու պատկերը հերոսների, մանաւանդ նարհ հերոսների: Նրանք աստղի պէ ցոլանում են ազգային երկնակամարու փայլում մի վայրկեան, յետոյ անյա տանում, դուցէ անձնական հետք չձգելով, ու մնում է միայն նրանց հաւա քական աշխատանքը, գործը, համայ ուած եռանդը, որոնցմով կերտւում պատմութիւնը իրենց ծնող, հարազա ժողովուրդի :

Յակոբ Ազիզեանը պատկանում էր ւիրեալների այն հոյլին, որոնք մին վերջին ժամ կռւում են բռնակալութեան անարդարութեան, չարիքի դէմ .

Յակոբը միշտ լաւատես, երբ խօսք անձին էր վերաբերւում, անխախտ ւատքով պայքարում էր ոսոխի դէմ յաստանի ազատութեան անկախութ համար: Նա կամաւոր մարտիկ էր ճակատներում, ուր կռիւ կար յա Հայաստանի, հայ ժողովուրդի :

Բնիկ դաւառացի, մեր գիւղացու ամուր էր իր հաւատքի մէջ: Երկրի ւիրեալ մտաւորականի նման, անկե էին իր դաւանած գաղափարները: Ն միտքը աննուաճ էր, հոգին պայծառ սիրտը կորովով լի: Նա կատարեալ մա էր իր մտածողութեամբ, ապրելակե պով, հոգեկան կեցուածքով :

Յակոբը պատկանում էր անձնուէրներ այն սերունդին, որ կերտեց 1918ին Հա յաստանի ազատութիւնը, անկախութի նը, «Մայիս 28»ը: Նա պատկանում է

ՑԱՒԻՆ ՏՈՒՆԸ

(ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼԻ ՄԸ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ)

Դ.

Հետեւեալ առտու նորէն մեր ամէնուն տունէն զատ զատ մարդ կուգայ մեզի. ամէնքն ալ միեւնոյն յուսադրիչ ու սըրտապնդող պատասխանը :

— Մի վախնաք, մէկ քանի ժամէն կ'ազատիք:

Ժամէ ժամ, վայրկեանէ վայրկեան կը սպասենք, օրը երրորդ կ'ըլլայ, երրորդին կը յաջորդէ չորրորդը եւ դեռ պիտի արձակուինք :

— Եթէ գործերնիդ դիմացի, Պոլսոյ կողմի բանտը՝ Զապթիէ, իյնայ: խնդիրնիդ երկար է կ'ըսեն մեզի աւելի փորձ եւ քանի մը անգամ բանտ մտնող ելլողներ:

Մենք ալ գիտենք ու լսեր ենք ատիկա. գիտենք թէ Զապթիէէն դուրս ողջունողը տա նուազն, անմեղ իսկ ըլլայ, հազիւ երեք ամիսէն կ'ազատի, գիտենք թէ որչափ դրամի պիտի նստի, որչափ ահագին, առասպելային կաշառքներու ապրանք պիտի ըլլայ մեզի, Պոլսոյ մեծ ոստիկանատունէն մեկնած առեններս :

Մանաւանդ գիշերները մեր սպասողական դիրքը աւելի սիրտ կսկծեցնող է քան ցերեկը : Բանտերուն մէջ հարցաքննութիւնները եւ արձակումները ճիշդ կէս գիշերէն մէկ ժամ առաջ տեղի կ'ունենան:

Մեր բանտարկութեան չորրորդ գիշերն է, օր չորեքշաբթի, որ այսօրուան նման յիշողութեանս մէջ քանդակուած է: Հինգ վեց ոճրագործներ, վերմակ մը փռեր են գետինը, վերմակին երեսի կողմը տախտակամածին դարձած եւ միւս սաւանով պատած երեսը մեր կողմը, սաւանը ձեռքով ողորկեր, շտկեր այնպէս որ ոեւէ ծալք իր վրայ :

— Ի՞նչ պիտի ընեն հիմա ասոնք, կը հարցնեմ ընկերոջս:

— Ուշադիր դիտէ, կ'ըսէ ինծի. պարպուտ (*) պիտի խաղան:

Զգաստած վերմակին չորս կողմը նստեր են ծալապատիկ. մենք անոնց մէջտեղը հանդիսատես. կօշիկնիս, օձիքնիս, վերարկունիս հանած ու սենեակին մէկ կողմը նետած :

Տապալիկները կը սկսին նետուիլ. ոչ մէկ խօսք. ամէնն ալ ուշադիր՝ կը դիտեն անգութ ոսկրին քմահաճոյքին: Նախ հինգ ղրուշով կը սկսին, վերջը գումարը կը բարձրանայ, տասը, քսան եւ կը հասնի մինչեւ հարիւր ղրուշ ու աւելի մէկ զոյգ վեց նետողին համար: Քովի նստողս ունեցածը չունեցածը վրայ տուած է. աչքերը կորուստէն խելար, դարձեր են :

— Երերցուր զարը, կը պոռայ սպառնալին.

Դիմացինը կ'երերցնէ .

— Տես, մտիկ ըրէ կը պատասխանէ, ոսկորին ձայնը կը լսես հարկաւ ;

Ու մէկ թափով տիւ շէշը կը նստի, սաւանին դեղնորակ ճերմկութեանը վրայ : Հարիւր ղրուշը կը նետէ մարդը վասաղկողին երեսն ի վեր, բարկացոտ, հայհոյելով .

— Նա, իշու ձագ, կ'ոռնայ, առ, կաշինիս աղուոր գնեցիր այս իրիկուն :

Միւսները կը խնդան, լիրբ, զազանային ժպիտով մը որ գիս կը սոսկացնէ :

Ճրագին մթնշաղին, անոր երերուն լոյսին տակ, այս իրար կողոպտող աւազակներու խումբը, բանտին այս մթին խորշերուն մէջ, քարանձաւներու կողը պահուըտած հրէշային գլուխներու տպաւորութիւնը կը գործէ վրաս :

Յանկարծ մէջերնուն մէկը կը ցցուի :

— Կը խաղա՞ս առջիդ դիզուած դրամներուն, կը հարցնէ յախուռն, գիշատողի յարձակող դիրքով մը :

Մարդը, որուն առջեւ չորս հարիւր ղըրուշի չափ դրամ դիզուած է, վայրկեան մը կը մտածէ, գլուխը կը քերէ .

— Մէկ զարով կուտացուի՞ մէջ ժամուան աշխատութիւնը, կը հարց ինքնիրեն: Ընկերները կը քաշքշե սիրտ կուտան. ես կը մտածեմ թէ ո՞ւր ինկեր է դրամ այս մարդոց ձեռք մէջ. թերեւս գիշերը բանտ մտնող գիշ ներու գրպանէն դատարկուած գումար որ ձեռքէ ձեռք կը պտըտի հիմա:

— Նետէ, կ'ըսէ մարդը, յանկարծ տրուած որոշումի մը յանդուգն թափ նետէ զարը:

Ամէնքնիս ալ լսեր ենք, մէկ հարուածով 450 ղրուշ է ասի. կ'արժէ վայրկեա մը կենալ :

Դիմացինը զարերը ձեռք կ'առնէ ըերցնէ երկար, այնպէս որ ոսկորին ձայնը կը հնչէ սենեակին լռութեան ուր սիկառի մուխը, անհուն շղարշ պէս մեր կկզած մարմիններուն վերե սաւառնի, յաւիտենական պատանքի նման, այս գերեզմանանման որջին զմեզ ամէնս ալ փաթթելու միացնելու պատրաստուի նետել ....

Եւ ահա դուրսէն բանտին դուռ մեծաշառաչ կը բացուին :

Կէս գիշերուան բանտին դռները ուելը կամ բոլորովին լաւ եւ կամ րովին գէշ նշանակութիւն ունի :

ԼԵՒՈՆ ՇԱ

(6 Շար.)

(*) Պարպուտ, տեսակ մը խաղ է, բանտարկեալներու եւ ստորին ժողովրդեան յատուկ: Խաղը կը բաղկանայ երկու նարտի տապալիկէ. ոեւէ մէկը գումար մը կ'առաջարկէ, ով որ մեծ նետէ, մանաւանդ զոյգ չորս, զոյգ վեց եւ զոյգ հինգ, անիկա կը շահի :

նաեւ այն սերունդին, որ խիզախօրէն ծառացաւ 1921 Փետրուար 18ին, պատմութեան ընթացքին չկրկնուած դաշնակցութեան' բոլշեւիզմի դէմ :

Նա այն սերունդից էր, որ չուզեց գըլուխը խոնարհել բռնակալի առջեւ ու գիտակցական ընդվզումով նզովեց արիւնլուայ մշնամին ու հեռացաւ մայր երկրից, շղարշբելով պայքարը չարի դէմ : Յակոբը իր ողջ կեանքի ընթացքին մի քայլ իսկ ընդդրկում չունեցաւ, հոգեվին երբեք չընկճուեց չարի առջեւ, միշտ բարձր բռնած պայքարի դրօշը, հաւատաց յաղթանակի յաղթութեան ու չարիքի կործանումին :

Յակոբը պատկանում էր Նորանուաճ անկախութեան սերունդին, սերունդ որն ամէն ինչ տուեց իր ժողովուրդին, երբեք վարձատրութիւն չսպասելով : Անկախութեան սերունդը տուեց իր ունեցածը' եւ անդը, կեանքը, որ նորաստեղծ Հայաստանն ապրի :

Յակոբն առաջիններից էր այդ խօլական սերունդի : Իր ողջ կեանքը եղաւ դոհաբերութիւն, նուիրում : Դեռ էջմիածնի ճեմարանի օրերից, նա ուխտել էր ծառայել ժողովուրդին ու ցմահ հաւատարիմ մնաց իր խոստումին :

Ամէն տեղ ուր գործ կար, Յակոբն այնտեղ էր, միշտ լուռ գործի ժամանակ, յաւիտենական գաղտնապահ յեղափոխութեան օրերին ու խիզախ կռուող պայքարի շրջանին :

Նուիրեալների սերունդի մի մասը, ի-րերի բերումով, մնաց երկրում, զոհ դառնալով բռնակալութեան, մաշուելով բանտերի, աքսորավայրերի մէջ : Միւս մասը անցաւ Արաքսը, շարունակելու համար պայքարը : Նուիրեալների այդ խումբից, չորշ յիսուն ընտրեալ տղաներ անցան Եւրոպա (Պրագա) ուսանելու, գիտութեամբ զինուելու եւ ծառայելու համար հայրենիքին :

Հայութեան չար բախտից բռնակալութիւնը տակաւին շարունակում է քամել արիւնը մեր ժողովուրդի, իսկ նուիրեալ տղաները, բնութեան դժնեայ մի խաղով, աչքերը փակում են օտար հորիզոններում, տակաւին Հայութեան ազատութեան արշալոյսը չտեսած :

Ահա հոյլը' տաղանդաւոր այն տղաներ, որոնք երազը հոգիների մէջ' հեռացան այս աշխարհից, պայքարի դրօշը մեզ ձգելով : Տղաներ' որոնց նմաններ դուցէ էլ երբեք երեւան չգան Հայոց ապագայ պատմութեան ընթացքին :

Առաջին զոհը' Յովհաննէս Ակինեան, մինակարդ կարողքի տաղի ուսարտած, հանրային գործիչի մեծ ջիղով, նուիրուեց հայկական դատին : Դիւանագէտի զօրաւոր յնդունակութեամբ, կարող էր շատ օգտակար լինել Հայութեան' այդ ասպարէզի մէջ, եթէ բռնակալութիւնը խոչընդոտ չհանդիսանար :

Մուշեղ Թահրազեան, իրաւաբան, հայկական բանակի սպայ, Զօր. Սեպուհի համհարզը : Նա խիզախ զինուորական էր, պարտաճանաչ քաղաքացի, նուիրուած հանրային գործիչ : Լեւոն Մելիք-Դադայեան, շնորհալի բանաստեղծ, (Լեւոն Նայիրցի), յեղափոխական գործիչ :

Ջանիկ Զաքարեան' պատուախնդիր Հայ, խոր միտք, անկաշառ հանրային գործիչ :

Կուռօ, Փետրուարեան ապստամբութեան ոգին, Հայոց զօրքերի հրամանատար, խիզախ զինուորական :

Նիկոլ Բաղալեան, յայտնի տնտեսագէտ, հրապարակագիր, խիզախ յեղափոխական :

Յարութիւն Ղարիբեան, աննկուն հանրային եւ կրթական գործիչ, բանաստեղծ :

Օննիկ Մխիթարեան, տաղանդաւոր խմբագիր, բանաստեղծ (Ֆենիքս), նուիրեալ գործիչ դեռ Վանի հերոսամարտից :

Հայկ Ասատրեան, փիլիսոփայ, հայկական Նիցշէ, տաղանդաւոր խմբագիր, դրող, բեմբասաց : Կուռքը Երեւանի աշակերտութեան :

Նիկոլ Նիկողոսեան, դերասան, յեղափոխական գործերի սպասարկու :

Գարեգին Սարգիսբէկեան, զինուորական սպայակոյտի պետ, սպայ, հանրային գործիչ :

Մինախորեան Վահան, հին յեղափոխական, տաղանդաւոր գրող, աչքառու հանրային գործիչ :

Գրիգոր Մխիթարեան (Մխօ) յեղափոխական, դաւադիր գործերի վարիչ :

Սահակ Տէր Թովմասեան անձնուէր գործիչ, դեռ Շատախից, 1915 թուից, անկաշառ յեղափոխական, հրապարակագիր :

Ստեփան Նաւասարդեան, տաղանդաւոր իրաւագէտ, նոյնքան արժէքաւոր զինուորական ու հերոս Փետրուար 18ի օրերին :

Սրանք բոլորը Պրագայի համալսարանը աւարտած, կամ որեւէ ճիւղում բարձրագոյն կրթութիւն ստացած, պատրաստի մտաւորականներ էին ծառայելու համար Հայաստանին :

Շատերը յետագային այդ անդարձ մեկնողներից եղան զոհեր բոլշեւիկեան բռնակալութեան, երկրորդ համաշխարհային պատերազմից յետոյ :

Ի՞նչ երազներ ունէին Նրանք :

Ահա վերջին զոհը' Յակոբը : Նօսրանում են անկախութեան սերունդի շարքերը, եւ արդեօք նորերը պիտի գա՞ն փոխարինելու նրանց, որոնք ողջակէզը եղան յանուն Հայութեան ու Նրա ազատութեան :

Հաւատանք, որ Յակոբները մեռան, սակայն նրանց գործերը շարունակողներ կը ծնի նորից հայ ժողովուրդը :

ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻ

ՋԵՐՄԱՑԱՐԱԿՈՒԱԾ ՅՕՈՒԱԳՐՈՒՆՈՐԸ ՋՍՆ ՎՍՐԱՒԱՐՁՈՒԻՐ :

ՋԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

—o—

ՎԱԼԱՆՍ, (Յառաջ).— Մեծ Հայորդիին նուիրուած յիշատակի երեկոն տեղի ունեցաւ Մարտ 25, Շաբաթ երեկոյ, նախաձեռնութեամբ Հայ Ազգային Միութեան :

Մեծ թիւով հայրենակիցներ եւ աչքի զարնող թիւով երիտասարդներ հաւաքուած էին քաղաքապետարանին սրահը :

Օրուան նախագահը' Ն. Թէպոյեան բացման խօսքին մէջ ջերմ բառերով դըրուատեց Ս. Թէհլիրեանի անձը եւ գործը ու այս առթիւ թուեց կարգ մը մանրամասնութիւններ : 1919ին Երեւանի մէջ գումարուեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան 9րդ ընդհանուր ժողովը, ուր մահուան դատապարտուեցան հայաջինջ կոտորածներու պատասխանատուներէն 25 Թուրք նախարարներ եւ պետական դէմքեր : Որոշումը կը գործադրուի եւ յաջորդաբար գնդակի հարուածներով կը զգետնուին Թալէաթ, Ճեմալ և ուրիշներ : «Թուրք դահիճներուն հաշիւը, աւելցուց նախագահը, սխալ դուրս եկաւ : Մինչ մենք հայրենիք կերտեցինք, մշակոյթ զարգացուցինք, անդին իրենք, իրենց իսկ բերնով կը խոստովանին թէ ամայի են արեւելեան նահանգները, իսկ ժողովուրդն ալ կը քաշկռտուի մերկ ու նօթի» :

Եկեղեցւոյ դպրաց դասի երգչախումբը' ղեկավարութեամբ Հ. Ազատի երգեց «Լըռեց : Ամպերը եկան ծածկեցին» եւ «Զաղկիր Հայաստան» : Արտասանեցին Օր. Մարի Աւճեան եւ Ա. Առաքելեան, իսկ երգեցին պարոններ Վ. Գասեան, Ա. Ջէքիմեան եւ Հ. Ազատ Օհանեան :

Օրուան բանախօսն էր ընկեր Յ. Եղիազարեան որ ըսաւ .— «Թալէաթ հրամանագիր մը ստորագրեց' նորածինէն մինչեւ իննսուն տարեկանները կոտորել, անխնայ եւ անխտիր : Այս ձեւով է որ Թրքահայ զանգուածը տեղահան եղաւ եւ կոտորուեցաւ, ամէնէն վայրագ միջոցներով' բարձր կղերէն մինչեւ գիւղին քահանան, մտաւորականէն մինչեւ մշակը, մէկ խօսքով' ժողովուրդի բոլոր դասակարգերը եւ հայ ցեղը իր ամբողջութեամբ» : Մատնանշելէ ետք թէ քաղաքակիրթ ազգերը' հակառակ իրենց խոստումին մոռցան Թուրքին անպատմելի ոճիրները եւ անոնց պատասխանատուները ու հրաժարեցան այն ատեն ալ Նիւրէնպերկներ կազմակերպելէ, բանախօսը աւելցուց.— «Բայց Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր խօսքը ունէր ըսելիք, ու պատմութիւնը վկայ է թէ ինչպէս մէկը միւսին ետեւէն շան սատակ եղան Թուրք հրէշածին ծնունդները : Ս. Թէհլիրեան հարուածող բազուկներէն մէկն էր, որ իր կորովի քայլովը լուծեց իր 85 հարազատներուն եւ իր հօրենական ցեղին վրէժը» :

Ընկեր Յ. Եղիազարեան մանրամասն թուեց երիտասարդ Թէհլիրեանի ոդիսականը' ծննդավայրէն Հայաստան, ապա Պոլիս, եւ ի վերջոյ Պերլին : Քանի մը տարիէ ի վեր կ'ապրէր Քալիֆորնիա :

Բանախօսին Ֆրանսերէն նոյնիմաստ խօսքերէ ետք, Տէր Նարեկ քահանայի Հայր Մերով փակուեցաւ յիշատակի երեկոն :

ՎՐԷԺ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԸ ՄԻԼԱՆՈՅԻ ՄԷՋ

—o—

ՄԻԼԱՆՕ, (Յառաջ).— Իտալահայ Մըշակութային Միութեան նախաձեռնութեամբ, երիտասարդ Տօքթ. Սուրէն Պայպուրթլեան իտալերէն լեզուով բանախօսեց «Ճանչնանք Սահմանադրութիւնը» նիւթին մասին, մանաւորապէս ծանրանալով եւ պարզաբանելով Իտալիոյ հանրապետութիւնը բնորոշող սահմանադրական օրէնքները :

Հանգամանօրէն մեկնաբանեց էական եւ ձեւական սահմանադրութեանց իմաստն ու ոգին,— անիշխանականութիւն, կազմակերպեալ ընկերակցութիւն, գերիշխանութիւն, քաղաքական խմբաւորումներ, իշխանութեան հիմունքը, ուժն ու համաձայնութիւնը, դասական անցեալին պատկանող միապետութիւններն ու հանրապետութիւնները, ամբողջատիրութիւն, ժողովրդավարական կարգեր, բռնակալութիւն, պատմ. բարեշրջումներ եւ բարենորոգումներ, սահմանադրութեան պատմ. դերն ու անհրաժեշտութիւնը, ակնարկութիւն' Բուսոյի եւ Մոնթէսքիոյի մօտեցման եւ տեսութեանց, Իտալիոյ սահմանադրութեան կիսատանձգական նկարագիրը' ճկունութեան իմաստով :

Ապա անցաւ, 48ի Իտալիոյ սահմանադրութեան ինքնայատուկ բնոյթին, ընկերային խմորումներուն, յայտարարութեանց, ծրագիրներու վերլուծման :

Բնորոշեց ազգի մը կառավարութեան պետին իրաւական դիրքը, սահմանեց եւ պարզաբանեց օրէնսդիր եւ գործադիր մարմիններուն գործունէութեան սահմանները, հանրաքուէի դրութիւն, պետական եւ եկեղեցական յարաբերութիւններ, օտարականին դերը, քաղաքական ազատութեանց հարցը, ընկերային բարոյական եւ բարոյագիտութիւն, քաղաքական իրաւունքներ եւ պարտականութիւններ, եւն. :

Խօսեցաւ յստակ, պատճառաբանեալ, հետեւողական : Նիւթը, մասնագիտական առումով' ընթացիկ չէր ներկաներուս, սակայն բոլորս ալ զգացինք անոր խորին անհրաժեշտութիւնը անհատական եւ հանրային կեանքին մէջ, ու մենք ուրախ ենք որ հայ երիտասարդ իրաւագէտ մը մեզի հանգամանօրէն լսեցուց ոչ միայն պետականօրէն ըմբռնուած օրէնքին ձայնը' այլեւ անոր անյեղլիութիւն ու ուժը :

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (179)

ՀԱՅԱՑ ԹԵՐԳԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ

— Իսկ ի՞նչ է անում կառավարիչը :
— Սպանուած է, տէր :
— Կայսրօրի պե՞ տը :
— Վիրաւոր է ...

«Պէտք է շտապել, շտապել»...

Բայց վիշերը դարձեալ թւում էր անվերջ, անվախճան.

— Ե՞րբ է վերջապէս բացուելու լոյսը, —ասում էր երբեմն այս, երբեմն միւս զինուորը. Թւում էր ամէնքը մտածում էին այդ մասին, ու լոյսն ասես բերելու էր հանգստութիւն :

Մի քանի ժամ մութի մէջ գնալուց յետոյ բացուեց վերջապէս լեռների առաւօտը. մի կողմի սարերի գագաթները լուսաւորում էին, միւս կողմը տակաւին մըթնում մթամած : Իսկ ձորերը լիքն էին մուժով, մշուշով, որոնց մէջ չէին երեւում անգամ գիւղերը, անտառները ... այնտեղ' ներքեւում քնած էր ամէն ինչ, իսկ լեռների վրայ բացւում էր լոյսը :

Ձիերն այդ զգալով վրնջացին տարբեր կողմերից եւ քայլերը արագացուցին, մըտածելով երեւի հասնում են գնալիք տեղը, ուր պիտի հանգստանան : Ձնայած ամէնքը յոգնած էին անքնութիւնից ու ճանապարհի դժուարութիւններից, բայց թուաց լոյսը եռանդ ու աշխոյժ ներարկեց թէ մարդկանց եւ թէ ձիերին :

Հետեւակն արդէն մնացել էր ետ, հեծելազօրը արագացրեց ընթացքը : Իսկ Արշակն իր թիկնապահ գնդով սլանում էր արդէն առջեւից : Նրան թւում էր, թէ լոկ իր երեւումը կարող է վախ ազդել թշնամիներին եւ քաղաքը փրկել : Պէտք է ըշտապել, շտապել... մտածում էր դարձեալ Արշակը, դարձեալ սլանում ձիւսանձը թողած :

Երբեմն միայն ետ էր նայում, ասես ստուգելու, թէ ա՞րդեօք է զօրքը. հետեւու՞մ է իրեն, թէ կանգ է առել սարալանջին : Իր գնդից մի քանի հոգի միշտ ուղեկցում էին նրան, որ մենակ չմնայ : Այդ ուղեկիցներից մէկը, ի հարկէ, Խորխոռունին էր, որ ձին վարում էր թագաւորի նժոյգին գրեթէ զուգահեռ, բայց չէր համարձակւում ասել մի խօսք, թէ իրենք հեռանում են գնդից եւ թէ դա այնքան էլ ցանկալի չէ այս ամայի վայրում : Իսկ Արշակը, ձին վարելով, մըտածում էր միայն, որ պէտք է շտապել, շտապել ...

«Ձեզ ների ոչ մէկին : Երբեք», — մտածում էր նա նժոյգի վրայ առաջ թեքուած, հայեացքը հեռուները, ցանկանալով կարծես, որ առաջինն ինքը տեսնի, թէ ինչ է կատարւում իր Աւանում :

Վերջապէս այդ օրը այն ժամին, երբ արեւը թեքւում էր դէպի մուտքը Նրա առջեւ պարզուեց մի օտարոտի տեսարան, այնտեղ, ուր լեռների հարթ զոգաւորութեան մէջ Աւանը միշտ երեւում էր շարքեր կազմած տներով, ծառերով, բլուրին բազմած եկեղեցիով, այդ տարածութիւնը հիմա ծածկուած էր ծխով, որի միջից երբեմն - երբեմն բարձրանում էին բոցեր' հրեղէն սիւների նման :

«Հաւանաբար մարտը շարունակւում է քաղաքում»,— մտածեց Արշակը եւ ձին կանգնեցրեց, որ աւելի լաւ տեսնի : Բայց որքան էլ լարում էր տեսողութիւնը' թէ քաղաքում եւ թէ նրանից դուրս մարդ չէր նկատւում :

Անասուններն էին միայն երեւում հեռու դաշտում եւ լեռնալանջերին... Բայց երբ, փոքր ինչ առաջանալով, հայեացքն ուղղեց քաղաքի արեւմտեան կողմը' տեսաւ մարդկային մի մեծ զանգուած, որ շարժւում էր դէպի ձորահովիտը :

— Դիտիր, Վահան սեպուհ, եւ տես ի՞նչ է այն, — մտահոգոյց արաւ Արշակը մօտը կանգնած թիկնապահ գնդի պետին :

— Զինուած խմբեր են, արքայ, — ասաց Խորխոռունին աչքերը կծկելով : — Հեծեալ, հետեւակ գնում են խառնուած.. Ոչ, ներիր, արքայ : Հեծեալները կարծես ոչ տանում են անզէն մարդիկ ..., երեւում են եւ կանայք :

Արշակը ամէն ինչ հասկացաւ կարծես, եւ առաջին բանը, որ զգաց' ծանր վիրաւորանքի զգացումն էր. մի խումբ անբարիշտ նախարարներ եկել, հրդեհել են իր հիմնած քաղաքը եւ ժողովրդին տանում են գերի ... Քաղաքը, որ շինացրել էր արհեստներով ու առեւտուրով', մատներն են հրի ու սրի ... եւ ինքը հիմա այդ պէտք է թողնի՞ անպատիժ :

Շուրթերը կրծելով նայեց նա հեռացող բազմութեան, նայեց երկար, նայեց ուշադիր, ու այդժամ ինքն եւս նկատեց, որ իրօք հեծեալները շրջապատած տանում էին հետեւակ մարդիկ ... կանանց եւ տղամարդկանց, տանում էին, ինչպէս ոչխարի հօտ...

Արշակը թերեւս երկար նայէր այդ տեսարանին ու քաղաքին, եթէ յանկարծ նըրան չսթափեցնէր ձիերի յախուռն մի ոտնաձայն : Նա վրդով ետ նայեց : Սակայն, նկատելով եկողը արքունական առաջին հեծելագունդն է' սպարապետի օգնական Զարեհ Ամատունու առաջնորդութեամբ, հրամայեց, առանց Զարեհի ողջոյնին պատասխանելու :

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆԷՆ (Արտէշ) Տէր եւ Տիկին Պիւլպիւլեան իրենց զաւկին, զինուորութենէ վերադարձին առթիւ կը նուիրեն տասը Ն. Ֆ. Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան սրահին, տասը Ն. Ֆ. Կապ. Խաչի Վալանսի մասնաճիւղին։ (Ստանալ Ս. Զօխախլեանէն)։

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Իր պաշտելի մայրիկին, Տիկին Աղաւնի Սալեանի մահուան առթիւ, Պրիւսէլէն Օրիորդ Նուարդ Սալեան յիսուն Ն. Ֆ. կը նուիրէ Հայ Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան սրահին եւ յիսուն Ն. Ֆ. Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Երիցուհի Աղդէ Փայլակեան եւ զաւակները, Պ. Մովսէս Փայլակեան եւ զաւակները (Պէյրութ), կը ծանուցանեն թէ այս Կիրակի, Փարիզի Սուրբ Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի ողբացեալ՝

ՏԷՐ ԱԴԴԷ ՔՀՆՅ. ՓԱՅԼԱԿԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

×

Մարսէյլէն՝ Բաբելեան, Վարժապետեան, Գըլըճեան, Սամաթեալըեան, Հազարապետեան եւ ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ՝ այս Կիրակի ժամը 10ին, Փրատոյի Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր Ս. պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի, իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր, զաւկին, փեսին, աներձակին, քրոջորդւոյն ողբացեալ՝

ԲԻՒԶԱՆԴ ԲԱԲԵԼԵԱՆԻ

ղառնակսկիծ մահուան քառասունքին առթիւ։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Բարգէն Սիւնի խումբին։

Այս Շաբաթ ժամը 21էն մինչեւ լոյս, ՓԵՐԿՈԼԱՑԻ սրահը (Ռոն — Փուէն)։

Կը մասնակցի՝ ԱՆՏՐԷ ՔՈՆՍԹԱՆ նուագախումբը։

Կը խնդրուի Կեդր. Ֆրանսայի բոլոր քոյր մասնաճիւղերէն ներկայ գտնուիլ սոյն երեկոյթին, քաջալերելու համար այս ձեռնարկը։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ
ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
ՄԱՅԻՍ 14ԻՆ

ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Անդաստան

ԳՐԱԿԱՆ — ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ
ԵՐԵԿՈՅԹ — ԳԻՆԵՋՕՆ
Իր տասնամեայ հրատարակութեան առթիւ
ՄԵԾԱՐԱՆՔ

ՈՒԻԼԻԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆԻ

Որ ներկայ կ'ըլլայ եւ խօսք կ'առնէ
Ներկայ կ'ըլլան նաեւ
ԳԱՐԶՈՒ, ԼԻՒՔ — ԱՆՏՐԷ ՄԱՐՍԷԼ,
ՎԱՀԷ ՔԱՋԱ, ԺԱՆՍԷՄ, ԻՎ ԹԷՍԻԷ

×

Այս Երկուշաբթի, Ապրիլ 10, ժամը 20.30ին

Hôtel Lutétia
43, Bd. Raspail

Տեղերը ապահովելու համար դիմել՝
Տպարան Արաքս
PRO. 05-73
Պ. Գ. Ադամեան
TRI. 57-74
Պ. Գ. Համբարձումեան
LIT. 50-80
Մախճերու մասնակցութիւն 8 Ն. Ֆ.։

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՆՈՐ ԿԻՐԱԿԻ

ՓԱՐԻԶ.— Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Պատարագ ժամը 10ին, ի յիշատակ համաշխարհային առաջին եւ երկրորդ պատերազմներու նահատակներուն։

Կը նախագահէ եւ կը քարոզէ՝
ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊՍ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ժամերգութիւն, պատարագ եւ հոգեհանգիստ ժամը 8–11.30։

ՊՕՄՈՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻ
Սկիզբ ժամը 8։
Պատարագ 10։
Հոգեհանգիստ 11.45։

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ
Սկիզբ ժամը 8։
Պատարագ 10։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի ժամը 10.30ին, հանդստեան ձայնաւոր պատարագ, ողբացեալ Արամ Ճինճեանի եւ Մարի Ժամկոչեանի հոգիներուն համար։

Ննջեցեալներուն յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ։

ՄԱՐՍԷՅԼ

Նախաձեռնութեամբ Մուրատ Ռափայէլեան Նախկին Աշակերտաց Միութեան։

ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ՝ ԱՊՐԻԼ 8

Դաշնակահար

ՌԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

կուտայ բացառիկ նուագահանդէս մը Սփլանտիտի սրահներուն մէջ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մայիս 28ը Վալանսի մէջ կը տօնուի, Շաբաթ՝ Մայիս 27ին։

×

Մարսէյլի Մայր Եկեղեցիի հայերէնի դասընթացքի աշակերտութեան հանդէս-ներկայացումը Ապրիլ 29ին։

ԱԶԴ

Աղքատախնամի ծերանոցներու վարչ. յանձնաժողովը կը յայտարարէ որ մօտ ատենէն տրամադրելի նոր անկողիններ պիտի ունենայ Մոնմորանսիի, Սէն Ռաֆայէլի (վերապահուած միմիայն հայ գաղթականներու) եւ Անտիյիի հաստատութեանց մէջ։

Առ այդ, կը յանձնարարուի բոլոր անոնց որոնք կը փափաքին այս ծերանոցներուն մէջ պատսպարուիլ, այժմէն հարկ եղած ձեւակերպութիւնները լրացնելու համար, դիմել՝ Աղքատախնամի գրասենեակը, 32 Րիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ (9)։ (ԿՆԻՔ)

ԴԵՐԱՍԱՆ ԹՐԱԳՕՇ
Կը ներկայացնէ —
ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Մասնակցութեամբ կարող ուժերու եւ Տէսինի Ազգ. վարժարանի երկսեռ աշակերտութեան։

ՏԷՍԻՆ.— Այս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, Հ. Յ. Դ. սրահին մէջ։

Ս. ԷԹԻԷՆ.— Այս Կիրակի երեկոյ նոյն ժամուն, հովանաւորութեամբ Ս. Էթիէնի Ազգ. Միութեան։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի

40ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի այս Կիրակի, ժամը 15ին, Համօ Օհանջանեան ակումբը, ընկերահամակրական խնջոյքով, նախաձեռնութեամբ Անի կոմիտէին։

Կը նախագահէ՝ ընկ. Ս. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ
Կը խօսի՝ Պ. Կ. ՏԷՐՄՈՅԵԱՆ

Գեղարուեստական կոկիկ բաժին, ճոխ պիւֆէ, այլազան ուտելիքներով եւ խըմիչքներով։

Մուտքը ազատ է։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՆԻԷՌ — ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՄՊԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Ապրիլ 16, ժամը 16էն 24
Անիէռի քաղաքապետարանի շքեղ սրահներուն մէջ

Հայկական պարեր՝ ՍՕՍԻ պարախումբը իր ամբողջական կազմով։ Ղեկավարութեամբ Տիկին Ցամիկ Քիւթնէրեանի։

Երգ, արտասանութիւն, եւրոպական պարեր, ճոխ պիւֆէ՝ դիւրամատչելի գիներով։

Մուտք՝ 3 Ն. Ֆ.։

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Լիոնի Վարանդեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, Յոյներու սրահը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՇԱՒԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Արղութեան խումբի ընկերական ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին։ Շատ կարեւոր օրակարգ։

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը, այս Շաբաթ, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին։ Շատ կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր Եւ. Թ. կոմիտէի վարչութիւնը ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Ահարոնեան ակումբին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Ահարոնեան ակումբին մէջ. Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՎ
ՄԵԾ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՄԲ ԿԸ ՏՕՆԷ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

ԿԻՐԱԿԻ ԱՊՐԻԼ 9ԻՆ, ԺԱՄԸ 15ԻՆ
SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, Rue Saint-Dominique

Կը նախագահէ ՏԻԿԻՆ Հ. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ
Կը բանախօսէ ՏԻԿԻՆ ՀՈՒՐԻ ԻՓԷՔԵԱՆ-ՊՈՒՏԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Փարիզի սիրուած եւ գնահատուած լաւագոյն ուժերը։

ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ ԵՐՐԵԱԿԸ
(Հայկական ժողովրդական երգեր)
Պ. Մկրտիչ Պօղոսեան (թենոր)
Օր. Ա. Գաբոյեան (արտասան.) Պ. Արա Գրիգորեան (արտ.)
Օր. Օֆիկ Քոմրաջեան (դաշնակ)

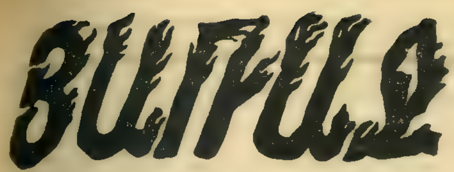
Ջութակահար
GERARD JARRY
(Premier Prix du Concours Marguerite Long–Jacques Thibaud 1954)
Դաշնակով կ'ընկերանայ
Mme FRANÇOISE LE GONIDES-MAURON

Պիտի նուագէ Ա. Խաչատուրեանի, Գ. Մ. Ալէմշահի եւ այլ հեղինակներու գործերը։

Մուտք՝ 5 եւ 3 Ն. Ֆ.

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 8 ԱՊՐԻԼ — SAMEDI 8 AVRIL 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 9073 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4874

Իր խօսքը

ԴԱԼԱ՞Ր ՄՆԱՆ ՁԵՐ ՁԵՌՔԵՐԸ

Այս տարի Փարիզը կը տօնէ ազգային կիներու ամէնէն ժողովրդական կազմակերպութեան Օրը :

Փառութեան մը հետ կապուած չէ այս Միութիւնը : Ձունի չողչողուն տիտղոսներ կամ դիւանագիտական յարաբերութիւններ : Անունն ալ կը տարբերի գաղութէ գաղութ, յարմարելու համար իւրաքանչիւր երկրի օրէնքներուն :

Եւ սակայն, Կ. Խաչ մըն է, բառին բովանդակ իմաստով : Ե՛ւ կոչումով, ե՛ւ գործունէութեամբ :

Հիմնուած՝ 1910ին, Ամերիկայի մէջ (ՀՕՄ), բոլորովին տարբեր պարագաներու մէջ, ան հետզհետէ ընդլայնելով իր աշխատանքի ասպարէզը, դարձաւ կենդանի կազմակերպութիւն մը, բազմաճիւղ եւ ծաւալուն :

Կրնայինք ըսել թէ չկայ հանրօգուտ գործունէութեան ճակատ մը, ուր չերեւայ այս Միութիւնը, ՀՕՄ, Կապոյտ կամ Կարմիր Խաչ, Գթութեան կամ Օգնութեան Խաչ.

Ըլլալով հանդերձ մարդասիրական, իր կոչումովն իսկ, ան չէ կառչած տառին :

Ուր որ ալ գործէ, ան ամէն բանէ առաջ պարտականութիւն սեպած է ընդ առաջ երթալ օրուան պահանջներուն : Հետեւիլ, ունկնդրել, ուսումնասիրել : Այս ձեւով գտած է իր ճամբան :

Իր գլխաւոր արժանիքը պիտի կազմէ այս բազմակողմանի գործունէութիւնը : Մանաւանդ երբ նկատի առնենք թէ՝ ստիպուած է գործել արմատախիլ, տարագիր բազմութեանց մէջ : Անոր բարիքին համար : Ի սփիւռս աշխարհի :

Տարիներէ ի վեր ունինք բազմաթիւ կազմակերպութիւններ, հոգալու համար չքաւորը, հիւանդը, անտէրը կամ անճարը :

Բայց, ե՞րբ ենք ունեցեր, օրինակ, սերունդի փրկութեան հոգ : Եւ Միութիւն մը որ հիմնական գործ համարէր աշխատիլ այդ ճակատին վրայ :

Դժուար թէ այսքան բազմարդիւն տարիներ կարենար բոլորել այս բազմանուն կազմակերպութիւնը, առանց սերտ գործակցութեան եւ անսահման անձնուիրութեան :

Ոչ շուք, ոչ ալ մեծամտութիւն, այլ համեստ եւ յարատեւ աշխատանք :

Տակաւին չըսինք թէ աշխատաւորներ են իր անդամուհիները, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ : Մայրեր եւ քոյրեր, որոնք բաւական չսեպելով իրենց անհատական, ընտանեկան ամենօրեայ հոգերը, կը ծառայեն նաեւ հանրութեան :

Անձնապէս ճաշակած ըլլալով բազմաթիւ տառապանքներու լեղին, անոնք գիտեն թէ ինչ կը նշանակէ սփոփել թշուառը եւ հիւանդը, կամ պտուղ մը կաթ ճարել անօթի երախայի մը : Եւ կամ — օ՛ գերագոյն երանութիւն — մայրենի լեզուն թոթովել տալ օտարութեան մէջ ծնած զաւակներուն :

Եօթանասուն–ութսունական թուականներուն, ափ մը կիներ էին որ հիմը դրին Պոլսոյ «Ազգանուէր»ին եւ «Դպրոցասէր»ին, (ինչպէս այլուր՝ Միացեալ Ընկերութեանց) :

Նոյն ոգին էր որ կանանց Միութիւնը կազմել կուտար Կովկասի եւ Իրանի մէջ, բարեգործական առաջադրութիւններով :

Շարժումը փոխանցուեցաւ սերունդէ սերունդ, աստիճանաբար ընդլայնելով կանացի գործունէութեան հորիզոնը : Աւելի բիւրեղացաւ, հետեւելով արդիական պահանջներու :

Մեծ մայրերը կայծեր ցաներ էին իրենց ճամբուն վրայ : Այնպէս որ, երբ ցամաքէ ցամաք նետուեցանք, զաւակներուն ամէնէն վեհերոտն անգամ չանճրկեցաւ :

Ցեխին համբանքին մէջ, խմբովին ձեռք առին ջահը, գոհացնելու համար այլապէս հանրօգուտ առիպողական պահանջներ :

Տասնամեակներ առաջ, երազանքս մը պիտի համարուէր ան որ կը համարձակէր երեւակայել կանացի կազմակերպութիւն մը, 12.000 անդամուհիներով : Այն ալ օտարութեան մէջ :

Եղբայրական ողջոյն՝ Կապոյտ Խաչին : Դալա՛ր մնան ձեր ձեռքերը, մայրեր եւ քոյրեր : Ինչպէս ձեր սիրտն ալ, միշտ – վառ մորենի :

1950 Ծ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐԸ ԲԱՑ ԿԸ ՁԳԵՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ԴՈՒՌԸ

«ԷԱԿԱՆԸ ԵՒ ԿԱՐԵՒՈՐԸ ՊԷՏՔ Է ԶԱՆԱԶԱՆԵԼ» Կ'ԸՍԷ ՊՈՒՐԿԻՊԱ

Բացի ալժերական հարցերու նախարարէն՝ Ժոքս, Ֆրանսական պատուիրակութեան միւս անդամները Էվիան գացին, արձանագրելու համար ժողովակիցներուն բացակայութիւնը : Փարիզի նախարարաց խորհուրդը նոր բան մը չըսաւ առջի օր, հակառակ սպասումներու : Հաստատեց պարզապէս թէ Ֆրանսա տրամադիր է բանակցելու ինչպէս յայտնած է Մարտ 15ի զեկոյցով : 3 ժամ խորհրդակցելէ ետք, գլխաւորաբար Ալժերիոյ մասին, տեղեկատուութեան նախարարը՝ Թեռնուար լրագրողներուն կարդաց հետեւեալ հաղորդագրութիւնը.— «Ալժերական հարցերու նախարարը պարզեց Ալժերիա կատարած իր վերջին ճամբորդութենէն քաղած եզրակացութիւնները : Միւս կողմէ, Պ. Ժոքսի տեղեկագրին վրայ, Խորհուրդը արձանագրեց որ Ալժ. Ազատ. Ճակատի ներկայացուցիչներուն հետ նախատեսուած խօսակցութիւնները պիտի չսկսին, Ապրիլ 7ին, Էվիան, իր պատճառով : Այս մասին, կառավարութիւնը, ինչ կը վերաբերի իրեն, կը մնայ Մարտ 15ի իր զեկոյցին ոգիին եւ խօսքերուն վրայ» : Յիշենք Մարտ 15ի զեկոյցը որ կ'ըսէր — «Խորհուրդը հաստատեց իր փափաքը, խօսակցութիւնները սկսելու, պաշտօնական պատուիրակութեան մը խողովակով, Ալժերիոյ բնակչութիւններու ինքնորոշման եւ յարակից հարցերու շուրջ» :

Այս կը նշանակէ թէ Ֆրանսա կ'ուզէ բանակցիլ կամ «խօսիլ» եւ կ'անտեսէ Ալժ. Ազատ. Ճակատի նոր դիրքը : Տեղեկատուութեան նախարարը ոչ մէկ յայտարարութիւն ըրաւ երբ իրեն հարց տրուեցաւ թէ Խորհուրդը խօսա՞ծ է Պէն Պելլայի մասին, այլ պարզապէս ըսաւ. «Սպասեցէք Երեքշաբթիի, հաւանական է որ հարցումը տրուի Զօր. տը Կոլի իր մամուլի ասուլիսի ընթացքին» :

Տարակոյս չկայ թէ Պէն Պելլայի պարագան մեծ դեր կը խաղայ ներկայիս :

Թունուզի Ազգ. Ժողովի բացման առթիւ արտասանուած ճառին մէջ, նախագահ Պուրկիպա, անդրադարձաւ նաեւ ալժերական հարցին, «մեծ զգուշութեամբ» կ'ըսեն Թունուզի մէջ : Շեշտելէ ետք Զօր. տը Կոլի հետ իր ունեցած տեսակցութեան կարեւորութիւնը, Պուրկիպա ըսաւ խօսքն ուղղելով Ալժ. Ազատ. Ճակատին «մտածե՛լ թէ պատերազմի երկարաձգումը յեղափոխութեան կ'օգնէ : Ո՛չ, չեմ կարծեր : Հիմա պէտք է զանազանել էականը եւ կարեւորը, արդիւնքի մը հասնելու համար : Էական է ալժերական պետութիւն մը կազմել եւ ուսումնասիրել թէ ի՞նչպէս պիտի կարենայ իր պատասխանատուութիւնները ստանձնել, Ալժերիոյ մէջ» :

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

Սպառնական նամակները եւ ահաբեկչական արարքները կը շարունակուին Ալժերիոյ եւ Մայր Երկրին մէջ : Ահաբեկչական արարքները կը պատկանին երկու տարբեր հոսանքներու, ոմններուն շարունակութիւնը որ գործն է ալժերացի ըմբոստներու եւ փլասթիք մկրտուած ռումբերու պայթումը որ կը վերագրուի Ֆրանսական Ալժերիոյ կողմնակից ծայրայեղներու : Ժընեւի մէջ, սպառնական նամակներ ստացան միջազգային մամուլի այն թղթակիցները որ Զուիցերիա փութացած են ֆրանքօ-ալժերական բանակցութեանց համար : Նամակը կ'ըսէ «Էվեանը բան մը պիտի չփոխէ : Ալժերիան ֆրանսական պիտի մնայ» : Ստորագրած է Ա. Էֆ որ անշուշտ Ֆրանսական Ալժերիա կը նշանակէ :

Ուրիշ կարգի ահաբեկչական արարքներ կը կատարուին Փարիզի շրջանը : Առջի օր Մօնֆերմէյի հիւանդանոցին առջեւ վարձակառք մը իջած են երեք Ալժերացիներ եւ հիւանդանոց մտած հայրենակիցի մը այցելելու պատրուակով : Կը կրակեն ու տեղն ու տեղը կը սպաննեն պահակ կեցած ոստիկան մը, ապա սրահ մտնելով, աջ ու ձախ զէնք կը պարպեն, վիրաւորելով բազմաթիւ հիւանդներ, կողքի սրահը կը կրակեն Ալժերացիի մը վրայ որ կը մեռնի անմիջապէս եւ կը յաջողին փախուստ տալ : Բռնուած է զիրենք փոխադրող վարձակառքի մը վարիչը որ հարցաքննուեցաւ :

Ալժէի մէջ, ռումբեր կը պայթին աջ–ձախ, հասա մը՝ ամերիկեան դեսպանատան առջեւ :

× Օռանէն ութսուն քիլոմեթր Արեւմուտք, Նեմուրի նաւահանգիստը մտաւ գերմանական բեռնատար նաւ մը որուն վրայ կը ծածանէր Ալժ. Ազատ. Ճակատի դրօշակը : Հրամանատարը ծովային դատարանի առջեւ կրնայ քաշուիլ, ծանօթ է որ ֆրանսական նաւահանգիստ մտնող որ եւ է նաւ ֆրանսական Եռագոյնը պէտք է պարզէ :

× Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութեան քաղաքական Բիւրօն յայտարարութիւն մը հրատարակած է ուր կ'ըսէ.— «Կոլեան իշխանութիւնը պատերազմի շարունակութեան պատասխանատուութիւնըն ունի» :

ՕՐԵՐ ԵՒ ՏԱՐԻՆԵՐ

Մարդկային աւանդութիւններուն կարգին մասնաւոր տեղ մը տրուած է տարեդարձներուն : Ընտանեկան բոյներուն կամ հաւաքական հանդիսավայրերուն մէջ, տարեդարձը կ'ողջունուի մերթ մտերմիկ եւ ջերմ զգացումներով, մերթ յարգանքի հրապարակային արտայայտութիւններով : Բնութեան պարգեւը հանդիսացող կեանքը, տարին անգամ մը կարծես, բոպէ մը կանգ կ'առնէ, որպէսզի մարդը լիովին ըմբոշխնէ անցեալը, որ իրն է, անցեալ մը, որ թէպէտ յաճախ յուզումներով է յղի՝ բայց եւ միշտ երանութեամբ եւ լուռ ժպիտներով կը յիշատակուի :

Հայերուս համար անցեալը առաւել եւս յուզում է եղած : Իր նահատակագրական մահերով եւ սպանդներով հանդերձ, այդ անցեալը կը յիշատակուի, որովհետեւ իր մէջ կը պարփակէ մեր ազգային հաւաքականութեան զօրաւոր խարիսխները, թէպէտ արիւնով նուիրագործուած, բայց միշտ լուսեղէն, բոլորիս ու բոլորին համար :

Այսօր 8 Ապրիլ 1961 : Տարեդարձ՝ *Յառաջի* վերհրատարակութեան : Պատերազմի գրաւման տարիներու ընթացքին, *Յառաջ* դադրեցուց իր հրատարակութիւնը :

Յարգանքի եւ երախտագիտութեան վեհ արտայայտութիւն մըն էր ասիկա հանդէպ ասպետական Ֆրանսայի : Հոգեկան վայելքի խոր զրկանք մը նաեւ մեր խմբագրապետին, որ կամովին նախընտրած էր այդ լռութիւնը ի շահ հաւաքականութեան : Ոչ նախապէս, եւ ո՛չ ալ վերջապէս՝ մտանանշելու համար այդ երեւոյթին արժանիքը : Կը բաւէ յիշել 1945 Ապրիլ 8ի *Յառաջի* վերհրատարակութեան առաջին թիւը եւ անոր վրայ հանգչած իր խօսքը, «Նորէն պատնէշին վրայ», ուր իր յեղափոխականի գրիչը իրեն յատուկ բառերով կ'ողջունէր նոր Ֆրանսան ազատագրութեան սեմին : Մինչ Ֆրանսահայ գաղութը, հրճուանքով եւ յուզումով կը դիմաւորէր նոր օրերու *Յառաջը*, որուն էջերուն մէջ դարձեալ պիտի ապրէր մեր կեանքը իր առօրեայ յոյզերով ու ազգային վառ յոյսերով :

Այս էր անցեալը, զոր կը յիշենք այսօր հպարտօրէն, այլ եւ լուռ թախիծով մը : Բացատրել ինչո՞ւն : Կարեւորը՝ ոգին է որ կը սաւառնի միշտ իր թերթին վրայ. Կարեւորը նաեւ *նպատակն* է, որով սնած է ու դեռ կը սնանի այդ ոգին. հայրենիքը՝ որուն նուիրեալը եղաւ այս թերթը՝ օրեր եւ տարիներ : Եւ այսօր ալ կը շարունակէ նոյն պատնէշին վրայ :

ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հայրապետական Պատուիրակ Սերովբէ Եպիսկ. Մանուկեան ստացած է հետեւեալ հաղորդագրութիւնը էջմիածնէն.—

«Վեհափառ Հայրապետի բարձր հրամանով Ապրիլի չորսին Հնդկաստան, Իրաք եւ Լիբանան գործուղուեց մի պատուիրակութիւն բաղկացած Գերաշնորհ Հայկազուն Արք.ից եւ Իւսնապետ Հայկ Առաքելեանից : Մայր Աթոռիս պատուիրակութիւնը մեր եկեղեցիններին եւ Հայ հաւատացեալ ժողովրդին կը տանի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի օրհնութիւնը եւ Հայրական յորդորները ի շինութիւն եւ ամրապնդում մեր ժողովրդի հոգեւոր միասնութեան : Պատուիրակութիւնը Կալկաթա կը ժամանէ Ապրիլի հինգին» :

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵԼԺԻՈՅ Թագաւորը Թէօ Լըֆէվրի յանձնեց դահլիճը կազմելու ծանր պարտականութիւնը : Նշանակուած վարչապետը՝ 47 տարեկան փաստաբան մըն է, պետական նախարար եւ նախագահը ընկերային – քրիստոնեայ կուսակցութեան :

ԿԻՆՈՓԱՆՈՐԱՄԱՅԻ խորհրդային նոր ժապաւէն մը պատրաստուած է երկու բեմադրիչներու կողմէ՝ «Ռուս Ձմեռը» : Բեմադրիչներէն մէկը Ֆրանսացի է Ռոպեր Վերնէօյ, միւսը խորհրդահայ՝ Կարթանեան :

ՔԵՆԸՏԻ եւ Մաքմիլըն տարակարծիք մնացած են նաեւ Չինաստանի անդամակցութեան համար, ՄԱՆի մէջ : Ոչ մէկը հրաժարած է իր տեսակէտէն : Միւս կողմէ, Անգլիացիք զայրացած են կարդալով Նիւ Եորք Հերըլտ Թրիպիւնը որուն համաձայն Քենըտի ըսած է Մաքմիլընին թէ «Ամերիկա այլեւս Անգլիոյ պէտք չունի իբրեւ միջնորդ Ուաշինկթընի եւ Մոսկուայի միջեւ» :

ՀԱՅ-ՌՈՒՍԵՐԷՆ ՆՈՐ ԲԱՌԱՐԱՆԸ ԵՒ ՄԵՐ

ԲԱՌԱՐԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Սակայն դառնանք մեր լեզուի բառապաշարի նորմաւորման հարցին: Ինչպէս տեսանք, Փրոֆ. Ղարիբեանի պատասխանի մէջ յայտարարուած է, թէ հեղինակները խուսափել են նորմաւորումից եւ գտնում են, որ իրաւունք էլ չունեն «վերցնելու հայերէնի բառացանկը նորմաւորելու պատասխանատուութիւնը»: Այստեղից բխում է երկու հարց.— Նախ՝ կարելի՞ է արդեօք հաւատալ, թէ հեղինակները իրօք իրենց վրայ չեն վերցրել նորմաւորելու գործի պատասխանատուութիւնը, եւ երկրորդ՝ ի՞նչ է բխել այդ «ձեռնպահութիւնից»:

Եթէ իրօք բառարանի հեղինակները ձեռնպահ են եղել եւ իրենց նոյնիսկ իրաւունք չեն վերապահել Հայոց լեզուի բառացանկը նորմաւորելու, հապա ինչո՞վ են առաջնորդուել, երբ հայերէնի մօտ 200 հազար բառերից (Մալխասեանցի բառարանը ընդգրկում է մօտ 120 հազար բառ, սրան աւելացնենք տասնեակ հազարաւոր նեղ-մասնագիտական բառեր, բարբառային ու գաւառական բառեր, որ չեն մտել այդ բառարանի մէջ, խորհրդային նորաբանութիւնները եւայլն) ընտրել են քառասուն հազար բառ: Ի՞նչն են մերժել եւ ի՞նչը ընդունել: Նորմաւորում չէ՞ արդեօք, երբ սահմանազատել են աշխարհաբարի եւ գրաբարի բառերը, երբ ընտրել են «գրականութեան մէջ գործածուող» բառեր եւ այլն: Այդ նորմաւորման հաւաստումը մենք գտնում ենք բառարանի տիտղոսաթերթի վրայ, որտեղ կարդում ենք՝ «պարունակում է բանաւոր խօսքի եւ գրականութեան մէջ գործածուող շուրջ քառասուն հազար բառ»: Սա նորմաւորում է, այն էլ կարեւոր նորմաւորում, եւ նշանակում է, որ բառարանում բերուած բոլոր բառերը հեղինակները ընդունում են իբրեւ բանաւոր խօսքի եւ գրականութեան ոլորտի այժմէական, կենդանի ու յանձնարարելի բառեր: Այլ հարց է, ի հարկէ, թէ ո՞րքան ճիշդ են, որքան յաջող ու հետազօտական է այդ նորմաւորումը, որին կ'անդրադառնանք ստորեւ:

Այստեղ սակայն, անհրաժեշտ է անդրադառնալ կանգ առնել բառարանի տիտղոսաթերթի վրայ, քանի որ արդէն խօսք եղաւ նրա մասին: Տիտղոսաթերթը գրուած է, ինչպէս եւ պէտք էր սպասել, երկու լեզուով, բայց մի լեզուով գրածը միւս լեզուով գրածին բոլորովին չի համապատասխանել:

Միամիտ ռուս ընթերցողը պիտի կարծի, թէ Հայոց գրական լեզուի խօսակցական տարբերակի ամենագործածական բառերն են ածիկագործարան, ազդայայտել, էգոիստուհի, բիշկլիմիշկօ, բնդիռ, մոբիլիզացիական, էտապ, էֆսպոզէ, է-փէդրա, էֆոր եւայլն, որոնց ինքը հանդիպելու է այս բառարանում (սակայն ոչ երբեք գրականութեան եւ մանաւանդ խօսակցական լեզուի մէջ), իսկ հայ ընթերցողն էլ պիտի կարծի, թէ «ֆիլլա, մէյդան, մուշտի, գրուանիա, մուշտարի, վալս ածել եւայլն բանաւոր խօսքի բառեր են, թէ խօսելիս այդպէս պէտք է գործածել, իսկ գրելիս գրել գնդակ, հրապարակ, բռունցք, փունջ, յաճախորդ կամ գնորդ, վալս նուագել եւայլն (որոնք նոյնպէս, ի հարկէ, կան բառարանում):

Այժմ անցնենք նորմաւորման հարցի երկրորդ կողմին:

Մենք տեսանք, որ բառարանի հեղինակները այսպէս թէ այնպէս կատարել են Հայոց լեզուի բառացանկի նորմաւորում, թէեւ այդ փորձում է ժխտել Փրոֆ. Ղարիբեանը: Արդ տեսնենք, թէ ինչու է նա դիմում այդ միջոցին: Պատասխանը պարզ է: Փորձելով ժխտել «Հայոց լեզուի բառացանկի» նորմաւորման իրենց կատարած անյաջող աշխատանքը՝ նա ցանկանում է արդարացնել իրենց յաջող կամ անյաջող ընտրած բառերի ներքին նորմաւորման բացակայութիւնը: Մեր հեղինակները իրօք չեն կատարել իրենց բառարանի բառացանկի նորմաւորումը, բայց այդ ընդունել՝ կը նշանակէր խոստովանել, որ բառարանը իր բառարանագրական մակարդակով 60-100 տարով ետ է մնացել այսօրուան բառարանագրութեան հիմնական պահանջներից: Ահա այս էական արատը ծածկելու համար է, որ Փրոֆ. Ղարիբեանը, խօսքը ընդհանրացնելով ու վերացականացնելով՝ յայտարարում է, թէ իրենք «չէին կարող եւ իրաւունք էլ չունէին նորմաւորելու Հայոց լեզուի բառացանկը»: Կարծես մէկը խնդրել էր, կամ կարող էր խնդրել, որ նրանք իրենց մի 40 հազարանոց բառարանով նորմաւորեն Հայոց լեզուի ողջ բառացանկը կամ բառապաշարը: Ո՛չ եւ ո՛չ, ընկե՛ր հեղինակներ, խօսքը վերաբերում է ձեր ընտրած բառերի, եւ ոչ թէ առհասարակ հայերէն բառերի, բառարանագրական մշակմանը, խօսքը վերաբերում է նրան, որ ձեր բառարանում ցոյց տայիք, որ, ասենք՝ «ազգընտիր» նկեղեցական բառ է, վերաբերում է միայն կաթողիկոսին, եւ ոչ թէ նշանակում է ժողովրդից ընտրեալ, որ «ազգազաւ» հնացած բառ է, որ «ազդայայտել» նոր շինծու բառ է՝ ազդարարել բառի փոխարէն, որ «մէյդան», «մուշտի» եւ այլն բարբառային բառեր են, գրական հրապարակ, բռունցք բառերի փոխարէն, որ «լիրա» դրամի անուանումն է, եւ ոչ թէ նուագարանի՝ քնարի, եւ այսպէս անվերջ:

Հազարաւոր բառերի ստոյգ իմաստը պիտի չհասկցուի միայն նրա համար, որ կազմողները համապատասխան բառարանագրական մշակման եւ նորմաւորման աշխատանք չեն թափել, թէեւ այդ պահանջը նրանց, ի հարկէ, ծանօթ է իրենց թարգմանած ռուս-հայերէն բառարանի բնագրից: Իսկ ի՞նչ ենք գտնում այնտեղ (յիշեցնում եմ, որ դա մօտ 90 հազարանոց բառարան է եւ ոչ թէ 35 հազարանոց միջակ բառարան): Այնտեղ ասուած է, որ բառարանի մէջ տեղ չունեն գործածութիւնից դուրս ընկած գաւառական, բարբառային բառեր, բանաստեղծների յօրինած բառեր, գիտութեան, արուեստի, տեխնիկայի նեղ-մասնագիտական տերմիններ, հեշտ կազմուող եւ հեշտ հասկացուող ածանցեալ բառեր (փոքրացուցիչ-փաղաքշական, իգականացնող ածանցումով, բաղդատական ու գերադրական աստիճանի ածականներ ու մակբայներ եւայլն), այնտեղ նաեւ ասուած է, որ միեւնոյն բառի տարբերակները տրուած են կամ միասին, կամ յղումներով՝ առաջնութիւնը տալով ընդունուած ձեւին: Այդ բառարանում փորձ է արուած որոշելու բառերի գործածութեան սահմանները: Դրա համար օգտագործուած է նշանների մի ամբողջ համակարգ: Այդ բառարանի դրոյթների մի մասը թարգմանել են մեր հեղինակները, իսկ նրանցով պայմանաւորուած նշանների ամբողջ համակարգը պահպանել են ռուս-հայերէն բառարանի ռուսերէն համապատասխան բառերի համար, թէեւ հայերէն բառերը, ինչպէս ասացինք, թողել են անմշակ ու անխնամ: Հայերէն բառերի նորմաւորումից նրանք հրաժարուել են, ինչպէս իրենք են չէշտում, եւ ներկայումս քննարկուող հայ-ռուսերէն բառարանում: Նորմաւորումը արհամարհելուց եւ բառերի որակական-բառարանագրական մշակումը սոսկ քանակական կուտակումով փոխարինելուց բխում է այն աներեւակայելի ցածր մակարդակը, որ կազմում է սոյն բառարանի էութիւնը:

Այժմ քննենք այս բառարանի գլխաւոր արատները:

ՓՐՈՖ. ԳՈՒՐԳԷՆ ՍԵՒԱԿ

(3 Շար.)

ԿՈՄՍ ՉԻԱՆՕ

Մուսոլինիի փեսան, Չիանօ ինչո՞ւ եւ ի՞նչպէս գնդակահարուեցաւ Ֆաշիստներու կողմէ:

1943 Յուլիս 24ին գումարուած բացառիկ ժողովի մը մէջ Իտալիոյ Ֆաշական Գեր. Խորհուրդին անդամները — հակառակ Մուսոլինիի կամքին — քուէարկեցին Կրանտիի ներկայացուցած «զէնքերը վար դնելու եւ դաշնակիցներուն հետ բանակցելու» առաջարկը:

Վիքթոր Էմանուէլ Թագաւորը թշնամութիւններուն ու պատերազմին վերջ մը տալու համար կարգ մը նախարարներէ բաղկացած մարմին մը նշանակեց, գլխաւորութեամբ մարեշալ Պատոլիոյի, որպէսզի անյապաղ միջոցներ ձեռք առնեն ու լեզու գտնեն դաշնակիցներուն հետ խաղաղութեան պատուաբեր դաշինք մը կնքելու համար:

Այս քաղաքական վերիվայրումներուն հետեւանքով Մուսոլինի բանտարկուեցաւ: Բայց, Հիթլերական բանակին կողմէ, տակաւին գրաւուած Իտալ[իոյ] հիւսիսային հողամասերէն գերման[ական] օդաչուներ փախցուցին Մուսոլինին [և] միջապէս հիմնեցին ընկերվար[ական] իտալական հանրապետութիւն մը: [...] խարարական խորհուրդին անդամ[ները] վրէժ լուծելու համար ձերբակալել [...] Չիանօն, 77 տարեկան ծերունի մա[րեշալ] Տէ Պոնօ եւ քանի մը նախարարներ դա[վա]ճանելու համար իբրեւ դաւաճաններ.

Չիանոյի կինը, Մուսոլինիի աղ[ջիկը] Էտտա Չիանօ, նախ իր մօտ պահուած Գերմանացիներու կողմէ [...] փաստաթուղթերը խնամքով ապահով[ած] մը պահեց: Հօրը առջեւ ծունկի եկա[ւ] լացաւ, թախանձագին աղաչեց, [...] որ իր ամուսինը, իր երեք զաւակներու հայրը, մահուընէ ազատէ, բայց Մուս[ոլինի] լինի տեղի չտուաւ, ընդհակառակն [...] ցուց Չիանոյի դաղջ վերաբերմունքը [...] բարերութիւններն ու տեսակցութիւն[ները] Անգլիոյ վարչապետին Չէնպըրլէնին [...]

Հիթլէրի եւ Հիմլէրի համար Չիա[նօ] քաղաքական արժէք ներկայացնող [...] առաջնակարգ դեր կատարող հակառակ[որդ] մը չէր, բայց Րիպպէնթրոփի համար [...] բաղան նոյնը չէր: Կանխամտածուած [...] սուտերով ու չափազանցութիւններով [...] խացուած խեղկատակ դատավարութիւ[նը] շատ կը խորչէր: Այս բեմադրութիւ[նը] դատավարութեան ընթացքին կրնա[ր] հրապարակ գալ կարգ մը գաղտնիքներ, որոնք անուղղակի անհաճոյ անդրադա[րձ]ձումներ կրնային ունենալ իր [...] հանդէպ եւ անախորժութիւններու [...] բանալ: Այս պատճառաւ անյապաղ Չիա[նո]յի թղթածրարները յանձնեց Գեստա[պո]յին:

Էտտա իր ամուսինը ազատելու [...] դիմեց կարգ մը զարտուղի միջոցներ[ու] Չիանոյի վրայ հսկող գերմանուհիի [...] չիման մէջ մտաւ ուրիշ գերմանացի [...] ծակալներու հետ: Խոստացաւ կարգ [...] փաստաթուղթեր յանձնել իրենց, [...] Րիպպէնթրոփ չէր քնանար, երեսանց [...] տակար ըլլալու տրամադրութիւններ [...] կուտար բայց, ներքնապէս արգիլէ[ց] հանդիսանար: Գործակալները գաղ[տնի] փաստաթուղթերու փոխարէն յօժարե[ցան] ամուսինը արձակել տալ, բայց չյաջ[ողե]ցին իրենց խօսքը եւ նշանակած ժամա[դ]րութեան ներկայ չեղան: Մինչ [...] գերման պաշտօնեաներու եւ սեւ շապիկ[ա]ւորներու ներկայութեամբ գաղտնի դռնփակ դատավարութիւնը, հարցաքն[նու]թիւնները արտօրանոք երկու օրէն վեր[...] ջացուցին, Չիանօ եւ ընկերները մա[հ]ուան դատապարտեցին: Խոստայն [...] մնար օր առաջ պատրաստուել եւ Զու[ի]ցերական սահմանգլուխը անցնիլ [...]

Ընդհ. դատախազին մօտ նստած Չիա[...] նոյի միշտ ընկերացող եւ վրան հսկ[ող] Գերմանուհին դատավճիռը տրուելէ[ն] առաջ դատաւորի ականջին կը փսփսայ[...] դատարանի կողմէ Չիանոյի համար որ[...] ունելիք մահապատիժի մը որոշումը կր[...]

ՑԱՒԻՆ ՏՈՒՆԸ

(ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼԻ ՄԸ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ)

Դ.

— Աս գիշեր կամ փօսթա(*) եւ կամ մարդ պիտի ազատի մեզմէ, կ'ըսեն ամէնն ալ:

Մեզմ յոյս մը կը սպրդի մեր սրտէն ներս, թերեւս պարզ ուշ մնալու մը համար մեր ապաշխարանքը վերջացած է. թերեւս պիտի ազատինք:

— Ձեզի համար է կարծեմ, կ'ըսէ ներսի բանտարկեալներէն մէկը. ըրածնիդ բան մը չէ, արդէն, առջափ կենալնիդ իսկ շատ էր:

Եւ իրաւ ալ ի՞նչ էր մեր ըրածը այս զօղերու, մարդասպաններու հակայական կազոպուտին եւ անպարոյն սպանութեանց քով:

Ու իրաւ ալ բանտապահին թաւ ձայնը կը թնդայ բանտին աղտոտ, բորբոսած պատերուն միջեւ. մեզ է որ կը կանչէ:

Վերջապէս... ուրախութիւններս ՝ չափ չունի. մէկ կօշիկը հագած, վերարկուներնուս թեւերուն մէկը խոթած, միւսը դուրս, կը վազենք:

Մեր սենեակին սենեկապետը քովերնիս կուգայ:

— Մեր պախչիշը ո՞ւր է:

Մէճիտ մը կուտանք անոր, ան օրը դըրամ ստացած ըլլալով դուրսէն: Առօր հինգնոց մը, միւսին երկուքնոց մը կը բաշխենք. բանտին դրամը թող բանտին մէջ մնայ. պիտի ազատինք, դրամը ինչ կարեւորութիւն ունի այլեւս մեր աչքին:

Վար կ'իջեցնեն մեզի. վարը մեր միւս, բանտին վերնայարկը բնակող չորս ընկերները մեզի կը սպասեն:

— Պիտի ելլե՞նք, կը հարցնենք իրարու:

Հաստատական պատասխան մը չունինք իրարու տալիք. Թուրքիոյ բանտերուն մէջ իմնողը ճակատագրին ձգուած է այլեւս: Ու այսպէս անորոշ կացութեամբ մը կեցեր ենք անցքին մէջտեղը, մինչ վերէն Դեկտեմբերի ամպոտ, անաստղ երկինքէն անձրեւը մաղանման կ'իջնէ վար...:

Ցուրտ է, կը դողանք...:

— Քալեցէք, կ'ըսէ մեզի բանտապանը, երկրորդ դուռը բանալով՝ որ ձեռնակապերու սրահը կ'առաջնորդէ եւ ուր կը մտնենք, մէկիկ մէկիկ, իրարու ետեւ, դպրոցական տղաքներու պէս: Ու արդէն յանդգնութիւնը ի՞նչ օգուտ տանճական այս պաստիյլներուն դոզը:

Ձեռնակապերու սրահը, միջին դարու հաւատաքննութեան ատեն գտնուած չարչարանքի սենեակներու երեւոյթն ունի, առաւել կամ նուազ սահմաններով:

Պատերուն վրայ ժանգոտած ձեռնակապեր զոյգ զոյգ շարուած են. անոնց տակ կոտրած զէնքեր, երկաթի կտորներ կախուած: Սենեկին ձեղունը հազիւ երեք մէթրը բարձր է տախտակամածէն:

Ցուրտ ըլլալուն խոշոր կրակարան մը դրեր են սենեկին մէջտեղը՝ ուր կրակը առատօրէն լեցուած, իր փայլուն բոցերը կը խաղցնէ սենեկին կէս մթնշաղին մէջ: Արդէն մեզմէ առաջ ուրիշ, տասը հոգի լեցուեր են սենեակը. վրանին ծուիկ ծուիկ, երկարատեւ բանտարկութենէն մազերնին ու մօրուքնին երկնցած, սենեկին մէջտեղը, անծածկոյթ, խղճի արատներով լեցուն խոշոր սեղանի մը առջեւ մարդ մը հակեր է մեծ տետրակի մը առջեւ. երկարատեւ հսկումներէն ու այս աղտեղութեան միջավայրէն իր դէմքին գիծերը կախուեր, գոյնը շարուի է դարձեր. փոս մը ինկած աչքերը, դէպի վար ձգուած սեւ պեխերը, ահագին փէսը որ մինչեւ ականջները կ'իջնէ, խոշոր ու երկայն քիթը՝ զարհուրելի երեւոյթ մը կուտան այս աւերուած ու դաժան դէմքին:

Մեր ներս մտնելուն, գլուխը կը վերցնէ.

— Ո՞ւթն են ճիշդ, Հասան:

— Ճիշդ ութ, էֆէնտիս, կը պատասխանէ մեր ետին կեցող ժանտարմը. [...]նէն թէմէննահ մը ընելով:

Իրարու ետեւ խռնուած կեցեր [...] լուռ, անխօսուն: Չիտ ալըի [...] հոտ մը ամբողջ սենեակը կը լեցնէ [...] գիտեր ո՞ր կողմէն գալով:

Ի՞նչ պիտի ըսէ արդեօք. իր [...] ելլելիք խօսքէն կապուած է մեր ազ[ա]տութիւնը կամ բանտարկութեան երկ[ա]րումը: Ընկերներուս կէսը, ընտանի[...] զաւակներու տէր են. կը գիտեմ [...] դէմքը. տժգուներ, մեռելային գ[...] թիւն մը տարածուեր է անոնց երեսի[ն] բայ եւ սարսափը սոսկալի ծամածռ[ու]մներ կը դնէ հոն:

Ու գեհենային ձայնի մը պէս մար[...] բերնէն խօսքերը կ'ելլեն մէկիկ մէկիկ:

— Այս ութը ձեռնակապի զարկէք... Դիմաց պիտի երթան այս գիշեր...

Լմնցաւ ալ ամէն բան. ազատութ[իւնը] ամէն յոյս կորաւ, կը զգանք թէ [...] թիւնը բոլորովին խոյս կուտայ [...] այլեւս. մեր ընկերներէն մէկը, որ [...] ամէնէն փոքրն է, կը սկսի դողալ, [...] ները իրար կը զարնուին.

Քավը կը փութամ կամաց մը, սիր[...] տամ իրեն.

— Տօ Վահան, ինքզինքդ եկուր [...] նի՞կ ես դուն...

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌ[...]

(7 Շար.)

(*) Քառն կամ երեսուն հոգի մէկ, ձեռնակապերով զոյգ զոյգ եղած, Կալաթա — Սէրայէն Զապթիէ փոխադրուելու փօսթա անունը կուտան:

գէն ազդեցութիւն գործել նոյնիսկ Գերմանիոյ մէջ :

Դատավարութեան տեւողութեան ընթացքին Մուսոլինի, — դատավարութեան ներկայ չէր — առանձնացած, մըտիկ կ՚ընէր ձայնասփիւռը, ջղայնացած վիճակ մը ունէր, կարդացածը անգամ չէր հասկնար, յաճախ ոտքի կը ցատկէր սենեակին մէկ ծայրէն միւսը արագ կ՚երթար կուգար : Գիշերուան ժամը երեքին էր Ցանկարծ հեռախօսին զանգակը հընչեց : Իր քարտուղարն էր, որ դատավարութեան արդիւնքը հաղորդեց :— Ամբաստանեալները մահուան դատապարտուեցան : Անմիջապէս հարցուց :— Ջիանօ ն. Պատասխանը եղաւ :— Ջիանօն ալ: Հեռախօսը վար ձգեց, շշմած, թիկնաթոռի մը մէջ ընկղմեցաւ, դէմքին ջիղերը պրկուեցան, ստամոքսը կծկուեցաւ, ցաւեր ունեցաւ յանկարծ : Օրերով չքընացողի դիմագիծ մը ունէր:

Դատավարութեան ընթացքին Ջիանօ կը պոռայ դատաւորներու երեսին .— Համակուած էք Հիթլէրով, Նացիներու գերիներ դարձած էք: Գերմանացիներու ձեռքին կ՚իյնայ, կրնային զիս սպաննել, մէկ աւելի մէկ պակաս: Կոնէ Իտալիոյ կը խնայուէր այս անպատուաբեր, անարժան խղճալի դատավարութիւնը :

Ցօթանասունհինգ էջերէ բաղկացած դատավարութեան ատենադրութեան ընթերցումը տեւեց երեք ժամ : Ջիանօ մահուան կը դատապարտուի հետեւեալ պատճառներով : Ա.— Ներթարկուած է Կրանտիի դրդումներուն : Բ. — Դաւաճանած է Փաշականութեան սկզբունքներուն : Գ. — Երկփեղկում յառաջ բերած է Ժողովուրդին եւ բանակին միջեւ : Դ.— Առանցքին անջատելու մտայնութիւն մը ստեղծած է Հանրութեան մտքին մէջ: Ե.— Կրանտիի՝ դաշնակիցներուն հետ բանակցելու ծրագրի մասին տեղեկութիւն չէր տուած : Այս արարքները կրկնակ դաւաճանութիւն նկատուելով, դատարանը Ջիանօն մահուան կը դատապարտէ :

Ջիանօ լսելէ ետք վճիռը, յայտնեց իր փաստաբանին թէ ներման խնդրանք չուզեր ստորագրել: Առանձնանալով իր խցիկին մէջ, գրեց իր վերջին երկու նամակները, մէկը մօրը, իսկ երկրորդը տիկնոջը, թելադրելով թէ երեք զաւակներուն հետ անցնի զուիցերական սահմանագլուխը, այս նամակը յանձնեց իր վրայ հըսկող Գերմանուհիին որ, միշտ բարեացակամ վերաբերմունք ցոյց տուած եւ օգտակար դարձած է իրեն :

Ջիանօ իր ընկերներուն կը հաղորդէ.— Քովս գտնուած սեղանիքի մէկ նշխարով խրկինքս պիտի թունաւորեմ, գնդակահարուելով՝ Հիթլէրի հաճոյք պիտի չպատճառեմ :

Ընկերները աղաչեցին պաղատեցան որ չընէ այդ արարքը, մեղք է, պէտք է բոլորս միասին գնդակահարուինք, պատիւ չի բերեր քեզի այս ձեւի մահ մը: Վերջապէս համոզուեցաւ, ստորագրեց նմանապէս ներման խնդրագիրը: Ներման խնդրանքը մերժուեցաւ :

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՎՈՒԼԻՋ ՔՈԼԷՃԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՇԱԲԱԹԸ

Ամէն տարի կանոնաւորաբար, Անգլիոյ գրեթէ բոլոր համալսարանները գեղեցիկ սովորութեամբ մը «միջազգային շաբաթներ» կը կազմակերպեն, որոնց ընթացքին իւրաքանչիւր ազգի ուսանողուսանողուհիներ կը ներկայացնեն իրենց ազգային մշակոյթը՝ գրականութիւն, պար, երգ եւայլն:

Վուլիճ Քոլէճի «միջազգային շաբաթը»՝ այս տարի Փետրուարի վերջերը, կը բաղկանար երկու բաժիններէ, ցուցահանդէս եւ հանդէս: Այս երկրորդ բաժինին մէջ կը մտնէին ազգային պարերը, երգերը, թատերական ներկայացումները :

Տասներկու ազգերու ուսանողներ մասնակցեցան համալսարանի այս տարուան «միջազգային շաբաթին»: Անգլիա, Արաբ երկիրները միացեալ ուժերով, Ցունաստան, Հնդկաստան, Հարաւային Ափրիկէ, Պարսկաստան, Ղանա, Նիկերիա, Փաքիստան եւ այս ազգերու կողքին մենք՝ Հայերս :

Առաւօտեան ժամը չորսին Մուսոլինիի դրան զանգակը կը հնչէ : Հիթլերական սպայ մըն է: Իրեն կ՚երկարէ Զուիցերիոյ սահմանագլուխէն աղջկան կողմէ գրուած նամակ մը.— Իր ամուսնոյն եւ ընկերներուն գնդակահարման պատասխանատուն կը նկատէ զինքը եւ կ՚աւելցնէ — Ամօ՜թ քեզի որ Գերմանացիներու քմահաճոյքներուն խաղալիկ դարձած ես :

Առաւօտեան ժամը հինգին, մխրճուած իր մտածումներուն ու խոհերուն մէջ, յանկարծ հեռախօսը կը հնչէ: Իտալիոյ գերմանական հիւպատոսն է: Կ՚ըսէ.— Ջիանօ շատ գէշ ոճով նախատական երկու նամակներ դրած է Հիթլէրի եւ Հիմլէրի: Այլեւս ներման մասին խօսիլն աւելորդ է:

Ջիանօ եւ չորս ընկերները կ՚առաջնորդուին ամայի վայր մը, զառիվարի մը վրայ, ուր հինգ տախտակէ աթոռներ տեղաւորուած են իրենց համար: Հին կամաւոր Փաշականներէ բաղկացած երեսուն սեւ շապիկաւորներ պատրաստ կը սպասեն հրամանի: Մահապարտները աթոռին հակառակ կողմէն կը նստեցնեն ու կը կապեն: Երկու քահանաներ անոնց վերջին հաղորդութիւն կը մատուցանեն :

Հազիւ զէնքերը արձակելու հրաման տրուած՝ Ժխորին եւ աղմուկի մէջէն «Կեցցէ Իտալիան» բացագանչութիւններ կը լսուին եւ գնդակներու հարուածներուն հետ աթոռներով միասին գետինը կը տապալին :

Այսպէս վերջ գտաւ Մուսոլինիի փեսային՝ կոմս Ջիանոյի կեանքը:

Թ. ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏՑԻ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱԼԷՊԻ մէջ մեռած է Այնթապի ինքնապաշտպանութեան ղեկավարներէն՝ Աւետիս Գալէմքեարեան: Ծնած 1884ին, Այնթապ, 1913ին տարագրուած մազապուրծ ազատած է Իթթիհատականներու ձեռքէն: Հ. Յ. Դ. շարքերը մտած էր 1909ին: Զինադադարէն ետք Հալէպ անցած է ուր եւ կազմակերպած է Այնթապի Հայութեան պարենաւորման հարցը :

Ցուցահանդէսը՝ ճոխ եւ այլազան բացուեցաւ Փետրուար 27ին: Հայերու բաժինը՝ կահաւորուած համալսարանի հայ ուսանողներուն կողմէ, կը ներկայացնէր անուանի գծմքերու նկարներ (Ա. Իսահակեան, Ա. Սարոյեան, Ա. Խաչատուրեան եւ ուրիշներ): Պատկերներու կողքին շարուած էր Հայաստանի եւ արտասահմանի հայ մամուլը : Կար նաեւ հնութիւններու բաժինը, սափորներ, տուֆ քարի վրայ փորագրուած խաչ մը, ձեռագործներ, երեք հարիւր տարուան հնութիւն ունեցող ձեռքով գրուած աւետարան մը եւ հայկական գորգ մը: Այս բոլորին վրայ կը ծածանէր հայ ժողովուրդի անկախութեան եւ պետականութեան խորհրդանիշը՝ Եռագոյնը: Առաւօտէն մինչեւ երեկոյ հայերէն սալերը կը սփռէին հայկական երաժշտութիւնը, իսկ ուսանողները այցելուներուն կը բաժնէին մեքենագրուած փոքրիկ գրքոյկներ, հայ լեզուի, պատմութեան, մշակոյթի, զարթօնքի եւ յեղափոխական շարժումներու ծանօթութիւններով :

Բաժնուած գրքոյկներուն առընթեր՝ Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի մասին բերանացի ծանօթութիւններ կը տրուէին այցելուներուն, հայ ուսանողներուն կողմէ :

Երկրորդ բաժինը տեղի ունեցաւ Մարտ 3ին: Ներկայացուեցան հայկական տարազներով գեղջկական պարեր եւ ժողովրդական երգեր, հինգ զոյգ հայ երիտասարդ – երիտասարդուհիներու կողմէ : Ներկաներուն եւ դատաւորներուն կարծիքով հայկական բաժինը առաջնութիւնը խլեց, սակայն, օրինական պատճառով մը (պարող – երգողներուն մէկ մասը Քոլէճի աշակերտ չէր) մերժուեցաւ եւ առաջնութիւնը Ցոյներուն տրուեցաւ :

Հայու անունին ի նպաստ մեծ յաջողութիւն մըն էր Վուլիճ Քոլէճի «միջազգային շաբաթը»: Եւ շնորհաւորելի են արեւելքի զանազան վայրերէ ուսանելու եկած ութ հայ ուսանողները, որոնց ճիգն ու աշխատանքը եւ գնահատելի եւ հոգեպարար է :

Համալսարանի ուսանողութիւնը շնորհակալութեան խօսք ունի բոլոր անոնց, որոնք ամէն կերպով ապահովեցին Վուլիճ Քոլէճի «միջազգային շաբաթի» հայկ. բաժնի յաջողութիւնը :

Ղ. ԺԻՐԱՅՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

—o—

«ՍՈՎ. ՀԱՅԱՍՏԱՆ»ի Մարտ 17ի թիւին մէջ հրապարակուած է ՍՄԿԿ կենտկոմի Ցունուարի լիակատար նիստի որոշումը՝ գիւղատնտեսութեան եւ յատկապէս հացահատիկի ապագայ վերելքի մասին : Ըստ հրապարակուած որոշումին պէտք է աւելնայ Հայաստանի հացահատիկի բերքը, 1961ի ընթացքին : Հացահատիկի արտադրութեան քանակը պէտք է հասնի 270 հազար թոնի, այլ խօսքով նախորդ տարուընէ 38 հազար թոն աւելի:

Միեւնոյն ատեն որոշուած է բարձրացնել՝ հեկտար գլուխ 300 – 400 քիլոկրամ, հացահատիկի բերքը, ինչպէս նաեւ ընդլայնել ցանքերը՝ շրջանառութեան մէջ ջզնելով չօգտագործուած մշակելի հողեր: Նաեւ ընդարձակել ցորենի, եգիպտացորենի եւ գարիի ցանքերը :

Անցեալ տարի, կը գրէ «Սով. Հայաստան», շատ մը շրջաններ, ինչպէս, օրինակ, Ախուրեան, Իսասրգեշար, Արթիկ, Ալավերդի, միջին հաշուով հեկտարէն 1350 – 1550 քիլոկրամ հացահատիկ հաւաքեցին: Շարք մը շրջաններ ալ բերքահաւաքը հասցուցին 2000 – 2500 քիլոկրամի: Բայց ասոնց կողքին շրջաններ ալ գտնուեցան որ հազիւ 400 – 700 քիլոկրամ յաջողեցան հաւաքել միայն:

Հայաստան երեսուն հազար թոն հացահատիկ պէտք է արտածէ, ըստ լիակատարի որոշման :

ՍՏԵՓԱՆԱՒԱՆԻ գորգի գործարանը կ՚արտադրէ գեղեցիկ գորգեր եւ ուղեգորգեր: Ձեռնարկութեան մէջ կ՚աշխատին բազմաթիւ երիտասարդ բանուորուհիներ, որոնք միջնակարգ դպրոցը աւարտելով եկած են հոս աշխատելու : Ասոնցմէ շատեր հմուտ գորգագործի համբաւ կը վայելեն :

ԵՐԵՒԱՆԻ բնակչութիւնը աւելցած է յատկապէս վերջին երկու տարիներու ընթացքին: Այդ առթիւ Հայաստանի վիճակագրական վարչութեան պետը՝ Հ. Սարտիրոսեան հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրած է.— «Երեւան դարձած է մեր հայրենիքին տնտեսական, գիտական եւ մշակութային ամէնէն մեծ կեդրոններէն մէկը :

1939ին Երեւանի մէջ կ՚ապրէին 204.000, 1959ին Ցունուարին՝ 509.000 մարդ: Վերջին երկու տարիներուն քաղաքի բընակչութիւնը բազմացաւ մօտ յիսուն հազարով կամ մօտաւորապէս Կիրովականի բնակչութեան թիւին չափ: Ներկայիս Երեւանի բնակչութեան թիւը կ՚անցնի 550 հազարը:

ՁՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ:

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (180)

ՀԱՅԱՑ ԹԵՒԻԿԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ

— Նայիր, տէր Ամատունի, եւ Արշակը ժամագոտ ձեռքը մեկնեց դէպի հեռացող ժողովրդային զանգուածը: — Ահա քաղաքի թշնամիները : Բնակիչներին վարում են դէպի: Հասիր եւ սրատիր ամէնքին... ... ոչխարի այնպէս, որ գերիները մնան անվնաս ... Իսկ հեծեալների մի այլ խումբ թող շտապի հրդեհը մարելու ...

Հեծելազօրի մեծ մասը, կարկտաձայն մտրակահերելով լեռնային քարքարոտ ճանապարհը, սուրաց դէպի ձորահովիտը. Արշակը առժամ, ձիու վրայ անշարժ հետեւեց հովիտն իջնող հեծեալների ընթացքին, եւ երբ նրանք, ցած իջնելով, աներեւութացան, նա շարժեց նժոյգը եւ դարձաւ դրանիկ դէպի պետին.

— Իսկ մենք գնանք Աւան :

Մարդասունին հետեւեց նրան զինուորների մի խմբով :

Երբ թագաւորը դրանց հետ մօտեցաւ քաղաքին՝ ծուխը տակաւին տարածւում էր նրա վրայ, դեռ հեռուից զգացւում էր հեղձուցիչ խանձահոտ, իսկ երբ մըտան առաջին պատահած փողոցը՝ Արշակը նկատեց դիակներ, որ ընկած էին գետնին՝ փոշիների մէջ, տների առաջ, պատերի տակ... Կային թէ՛ տղամարդիկ, թէ՛ կանայք. ոմանց կողքին ընկած էր նիզակ, ոմանց կողքին մի երկար փայտ, իսկ մեծ մասամբ անզէն էին՝ հագուստների վրայ եւ կողքի գետնին լերդացած արիւն. մի կին՝ ձեռքին քար սեղմած, մի ուրիշ կին՝ տղամարդու թեւը գրկած... Պատահում էին այրուած տներ, մխացող եղէգներ ու գերաններ... Ծխահոտն առհասարակ բռնել էր ամբողջ քաղաքը եւ ամէն քայլափոխին երեւում էին դարձեալ դիակներ... եւ վախեցած կանայք, մարդիկ, որ դուրս էին գալիս ինչ որ անկիւններից, թաքստոցներից :

Երեւում էր, որ մարդիկ կռուել, պաշտպանել էին քաղաքը ինչով կարողացել էին եւ ընկել էին կամ վախից թաքնուել :

— Ստահակներ, — դուրս թռաւ Արշակի բերանից :

Առաջ գնալով, նա տեսաւ դարձեալ տըներ, որ այրւում էին: Հրդեհը հաւանաբար սկսուել էր եղէգնեայ պահեստներից ու մառաններից, ինչ կար իւրաքանչիւր տան մօտ, եւ դրանցից երեւի բռնկել էին ծածքի եղէգներն ու գերանները: Այրուող տների մօտ հանդիպում էին կանայք, երեխաներ, որ բնակարաններից դուրս էին քաշում գորգեր, հագուստներ, կապոցներ եւ տնային մանր իրեր: Եւ ամէն տեղ, ամէն փողոցում դարձեալ հանդիպում էին դիակներ ու տնքացող վիրաւորներ : Առանձնապէս ծանր ազդեց Արշակի եւ հետեւորդների վրայ մի տեսարան. երկու հոգի ծունկի եկած քաշում էին մէկի թիկունքը խրուած նետը, եւ նա ճչում էր աղի – աղերսաձայն.

— Թողէք, թողէք... մի շարժէք ...

Վիրաւորը կին էր:

Արշակն շտապեց հեռանալ այդ տեսարանից եւ չլսել մահամերձ վիրաւորի ճիչը: Դա նրան թուաց նախատինքի պէս մի բան :

« Ոչ, բնաւ չեմ ներէ ...»— մտածում էր նա եւ, առաջ գնալով յիշում, թէ որքան հանգիստ ու գեղեցիկ էր Աւանը իր վերջին այցին, եւ որքան մարդ կար, որ նայում էին ամէն կողմից՝ բակերից, կըտուրներից ... Ո՞ւր են այժմ. թաքնըւա՞ծ են, սպանուած են, թէ գերեվարուած... ինչո՞ւ այսքան սակաւ է մարդը, ինչո՞ւ ամայի են փողոցները եւ երեւում են միայն դիակներ, դիակներ՝ հագուստների մէջ՝ ընկած կողքի, ընկած երեսն ի վայր, ընկած մէջքի վրայ... Մի տեղ, երբ Արշակը իր հեծեալ թիկնապահներով թեքուեց նոր փողոց՝ այդտեղ մարդիկ, կանայք, երեխաներ, նրան նկատելով, թողին վիրաւորներին ու փախան ահաբեկ :

Այս տեսնելով՝ թագաւորի թիկնապահներից մէկը առաջ անցաւ ձիավազ եւ կանչեց .

-- Մի վախէք, մի վախէք, թագաւորն է, թշնամի չէ ...

Այս ձայնի վրայ մազախռիւ ու հագուստը պատռած մի պառաւ ելաւ փողոցում ընկած դիակի մօտից եւ սեւ, մրոտ ձեռքերը բարձրացրեց վեր. նրա երեսը նոյնպէս սեւացած էր մրից եւ այդ սեւութեան մէջ նրա աչքերը փայլում էին արտակարգ փայլով: Մի պահ նայելով թագաւորին՝ նա ճչաց յանկարծ .

Արշակ թագաւոր, Արշակ թագաւոր, ինչո՞ւ դարձար մեր մահուան պատճառ, ինչո՞ւ բերիր մեզ այստեղ եւ չեկար օգնութեան, ինչո՞ւ, ինչո՞ւ ...

Արշակը չկարողացաւ ասել դէթ մի բառ: Պառաւի խօսքերից նա աւելի մըռայլուեց եւ ձին շրջեց հակառակ կողմը գնալու : Եթէ մէկն այդ պահին ուշադիր նայէր նրան՝ կը տեսնէր, որ նրա աչքերը մեղապարտի հայեացք ունեն, իսկ ձեռքերը, մազմազոտ ձեռքերը, որ պրկել էին ձիու սանձը, դողում էին նկատելի :

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի կողմէ, այս Հինգշաբթի, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ:

Կը խօսի՝ ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Նիւթ՝ Դաշնակցութիւնը եւ մեր ներկայ իրականութիւնը :

Կը հրաւիրուին ընկերները :

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սեբուհեդի Բարգէն Սիւնի խումբին :

Այս Շաբաթ ժամը 21էն մինչեւ լոյս, ՓԵՐԿՈԼԱՑԻ սրահը (Ռօն - Փուէն):

Կը մասնակցի՝ ԱՆՏՐԷ ՔՈՆՍԹԱՆ նուագախումբը :

Կը խնդրուի Կեդր. Ֆրանսայի բոլոր քոյր մասնաճիւղերէն ներկայ գտնուիլ նոյն երեկոյթին, քաջալերելու համար այս ձեռնարկը :

ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Անդաստան

ԳՐԱԿԱՆ - ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ - ԳԻՆԵՁՕՆ

Իր տասնամեայ հրատարակութեան առթիւ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ

ՈՒԻԼԻԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆԻ

Որ ներկայ կ'ըլլայ եւ խօսք կ'առնէ

Ներկայ կ'ըլլան նաեւ

ԳԱՐԶՈՒ, ԼԻՒՔ - ԱՆՏՐԷ ՄԱՐՍԷԼ, ՎԱՀԷ ՔԱՉԱ, ԺԱՆՍԷՄ, ԻՎ ԹԷՍԻՒԷ

×

Այս Երկուշաբթի, Ապրիլ 10, ժամը 20·30ին

Hôtel Lutétia

43, Bd. Raspail

Տեղերը ապահովելու համար դիմել՝

Տպարան Արաքս

PRO. 05-73

Պ. Գ. Ադամեան

TRI. 57-74

Պ. Գ. Համբարձումեան

LIT. 50-80

Ծախքերու մասնակցութիւն 8 Ն. Ֆ.:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Լիոնէն Տէր եւ Տիկին Յակոբ Վարժապետեան հրապարակաւ կը փութան յայտնել իրենց խորին շնորհակալութիւնները, Լիոնի քահանայ հայրերուն, Ազգ. Միութեան Կեդր. վարչութեան, Եկեղեցաշէն եւ Տիկնանց Միութեանց, Աղքատախնամ մարմնի, Դպրաց Դասու, Նոր Սերունդի, Զ. Ռ. Մ.ի ներկայացուցիչներուն, Հայ Կարմիր Խաչի Օգն. Մարմնի, Ֆ. Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղերուն, Հ. Յ. Դ. Լիոնի Վարանդեան կոմիտէին, Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէին, Վալանսի հոգեւոր հովուութեան Տէսինի Կրօն. ընկերակցութեան եկեղեցական վարչութեան եւ իրենց հայրենակիցներուն ու անհատ բարեկամներուն, որոնք՝ այցելութեամբ, հեռախօսով, նամակով ցաւակցեցան իրենց սիրեցեալ փեսին՝

ԲԻՒԶԱՆԴ ԲԱԲԵԼԵԱՆԻ

ղառնակսկիծ աղետահար մահուան առթիւ: Հոգեհանգիստը կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Մարսէյլի Մայր - Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10ին:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՏՕՆԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԱՊՐԻԼ 23ԻՆ

Նախաձեռնութեամբ՝

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ (ԶՈՄ)

ԺԻՐԱՅՐ ՄԱԶԼՄԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Տէր եւ Տիկին Մելքոն Պետրոսեան իրենց հօր՝ Ժիրայր Մազլմեանի մահուան երրորդ տարեդարձին առթիւ յիսուն Ն. Ֆ. կը նուիրեն Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգն. Մարմնին: (Ստացանք «Յառաջ»էն):

ՄԱՐՍԷՅԼ

Նախաձեռնութեամբ Մուրատ Ռափայէլեան Նախկին Աշակերտաց Միութեան :

ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ՝ ԱՊՐԻԼ 8

Դաշնակահար

ՌԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

կուտայ բացառիկ նուագահանդէս մը Սփլանտիտի սրահներուն մէջ :

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի

40ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի այս Կիրակի, ժամը 15ին, Համօ Օհանջանեան ակումբը, ընկերահամակրական խնճոյքով, նախաձեռնութեամբ Անի կոմիտէին:

Կը նախագահէ՝ ընկ. Ս. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Կը խօսի՝ Պ. Կ. ՏԷՐՄՈՅԵԱՆ

Գեղարուեստական կոկիկ բաժին, ճոխ պիւֆէ, այլազան ուտելիքներով եւ խըմիչքներով :

Մուտքը ազատ է :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Երանդիկ Նիկողոսեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Լիոնի եկեղեցւոյ մէջ, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆԻ

մահուան երրորդ տարեդարձին առթիւ :

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները :

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Տրակինեանէն Տիկին Հաճեան յիսնական Ն. Ֆ. կը նուիրէ Կարմիր Խաչին, Կապոյտ Խաչին, Մշակոյթի Տան եւ Աղքատախնամին : (Ստանալ «Յառաջ»էն):

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՇԱՒԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Արղութեան խումբի ընկերական ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին: Շատ կարեւոր օրակարգ :

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը, այս Շաբաթ, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին: Շատ կարեւոր օրակարգ :

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր Ենթակոմիտէի վարչութիւնը ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Ահարոնեան ակումբին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Ահարոնեան ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ ՄԱՅԻՍ 14ԻՆ

ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՎ ՄԵԾ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՄԲ ԿԸ ՏՕՆԷ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

ԿԻՐԱԿԻ ԱՊՐԻԼ 9ԻՆ, ԺԱՄԸ 15ԻՆ

SALLE DE LA CHIMIE

28 bis, Rue Saint-Dominique

Կը նախագահէ ՏԻԿԻՆ Հ. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ

Կը բանախօսէ ՏԻԿԻՆ ՀՈՒՐԻ ԻՓԷՔԵԱՆ-ՊՈՒՏԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Փարիզի սիրուած եւ գնահատուած լաւագոյն ուժերը:

ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ ԵՐՐԵԱԿԸ

(Հայկական ժողովրդական երգեր)

Պ. Մկրտիչ Պօղոսեան (թենոր)

Օր. Ա. Գարոյեան (սոպրանօ.) Պ. Արա Գրիգորեան (պար.)

Օր. Օփիկ Թոմբաջեան (դաշնակ)

Ցայտնի ջութակահար

GERARD JARRY

(Premier Prix du Concours Marguerite Long–Jacques Thibaud 1954)

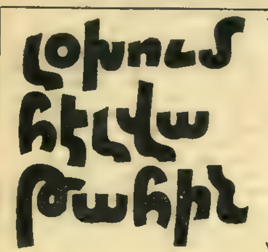
Դաշնակով կ'ընկերանայ

Mme FRANÇOISE LE GONIDES-MAURON

Պիտի նուագէ Ա. Խաչատուրեանի, Գ. Մ. Ալէմշահի եւ այլ հեղինակներու գործերը:

Մուտք՝ 5 եւ 3 Ն. Ֆ.

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 9 ԱՊՐԻԼ — DIMANCHE 9 AVRIL 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9074 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4875

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՆՈՒԶԻ ԵՒ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ԼՌՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի եւ Թունուզի շրջանակները բացարձակ լռութիւն կը պահեն անցած-դարձածին շուրջ: Ալժ. Ազատ. Ճակատի պաշտօնական միակ յայտարարութիւնն այն էր թէ ոչ մէկ մեկնութիւն պիտի տրուի Ֆրանսական Նախարարաց խորհուրդի զեկոյցին մասին: Կարգ մը գրոյցներու համաձայն Թունուզի ալժերացիները կը սպասեն Պէն Պէլլայի ազատ արձակման: Ըստ ուրիշ աղբիւրներու, գաղտնի շփումներ տեղի կ'ունենան Ֆրանսայի եւ Ալժ. Ազատ. Ճակատի միջեւ, Զուիցերիոյ մէջ: Այս առթիւ կարելի է յիշել Ժուրնալ տը Ժընեւի խմբագիր Ռընէ Փայոյի յօդուածը, ուր մեծ լրագրողը «Ֆոհեմ բանակցութիւնը կը շարունակուի» խորագրին տակ կը գրէ.— «Գոհեմ խօսակցութիւնները կը շարունակուին հեռացնելու համար այն խոչընդոտները որ երեւան եկան եւ յետագայ օրերուն, յայտնի պիտի ըլլայ թէ կարելի՞ է յոյս ունենալ որ երկու կողմերու ընդունած ժողովը բացուի: «ԱՀԱԿ»ի մէջ դանազան հոսանքներ կան, մեծամասնութիւններ կան որոնք կը փոխուին: Անդամներէն ոմանք կ'ուզեն խորհրդակցութիւնը սկսիլ առաւելագոյն ապահովութիւններ ունենալէ ետք թէ բանի մը պիտի յանգի: Կը վախնան որ երկար բանակցութիւնները փոխեն ռազմիկներու տրամադրութիւնը եւ իրենց դժուար ըլլայ պատերազմը վերսկսիլ, դադրեցնելէ ետք»

Հոս է արդէն հարցը: Ալժ. Ազատ. Ճակատը իրականին մէջ այնքան վստահ չէ որքան կ'ուզէ ցոյց տալ պաշտօնական յայտարարութիւններով եւ հիւանդագին վախ մը ունի: Ատիկա պատճառ է որ ձեւով մը ուզէ բոլոր որոշումներ տալ եւ համաձայնիլ արդէն ժողովին բացումէն առաջ եւ ֆրանքօ-ալժերիական հանդիպումը ուրիշ բան չըլլայ եթէ ոչ վաւերացումը նախապէս գոյացած համաձայնութեանց: Այդ պատճառով Ալժ. Ազատ. Ճակատի մարդիկը կ'ուզեն, գաղտնի շփումներով, հասկնալ թէ համաձայնութիւն մը կարելի՞ է:

Զուիցերացի այն դիւանագէտները որ դեր մը խաղացած են Ալժ. Ազատ. Ճակատի եւ Ֆրանսայի միջեւ յարաբերութիւններ առեղծելու համար, ապատեան նամակներ կը ստանան, մինչ Ժընեւ ողողուած է ծայրայեղներու թռուցիկներով: «Բանակը իշխանութեան գլուխ» կ'ըսեն կարգ մը թռուցիկներ, որոնք Օ. Ա. Ս. ստորագրուած են (Գաղտնի Բանակի Կազմակերպութիւն):

Ռումբ մը պայթեցաւ Ալժէի մէջ Քու տը Ռէֆուժի բնակարանին առջեւ, բայց Ալժէի տեղեկատուութեան տնօրէնը Փարիզ կը գտնուէր:

×

Ժամանակէ մը ի վեր կը խօսուէր արդէն թէ Մարոք չուզեր այլեւս պահել Լիօթէի մարմինը: Այսօր կը հաստատուի թէ մեծ Մառէշալին մարմինը Ֆօլպէր մարտանաւով Ֆրանսա պիտի բերուի եւ Անվալիտ պիտի ամփոփուի: Պաշտօնապէս կը յայտարարուի թէ Ֆրանսա է որ փափաք յայտնած է Լիօթէի մարմինը Մայր Հայրենիք վերադարձնել բայց իրականին մէջ Մարոքն է որ չէ ուզած այլեւս պահել:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՓՐԻԿԷԻ «Ափարթիտ»ի (ցեղային զատորոշման) քաղաքականութիւնը դատապարտուեցաւ ՄԱԿի ընդհանուր ժողովին կողմէ: 83 ազգեր դատապարտութեան ի նպաստ քուէարկեցին: Ֆրանսա եւ ութ ուրիշ ազգեր ձեռնպահ մնացին: Ֆրանսա կը հիմնուի ՄԱԿի Ուխտին այն յօդուածին վրայ որ կ'արգիլէ միջամուխ ըլլալ պետութեան մը ներքին իրաւական հարցերուն:

ՄԱՔ ՄԻԼԸՆ ճառ մը խօսեցաւ Մասաչուսէթի համալսարանին մէջ. «Զենք կըրնար շատ ակար ըլլալ, բայց կարեւոր է նաեւ որ շատ զօրաւոր չըլլանք» շեշտեց Անգլիոյ վարչապետը: «Մեզի համար, Եւրոպա, անմիջական հարցը Վեցերու Եօթներուն մօտեցնելու հարցն է»:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ արտաքին նախարարը Քուվ տը Միւրվիլ մինչ Փորթուկալ կը գտնուի ուր տեսնուած է վարչապետ Սալազարի եւ նախագահ Ամերիքօ Թոմասի հետ: Այցելելէ ետք պատմական Սինթրա քաղաքը, նախարարը, Լիզպոնայի մէջ կը շարունակէ խօսակցութիւնները իր պաշտօնակիցին հետ:

ԻՏԱԼԻՈՅ վարչապետը Ֆանֆանի Ուաշինկթըն պիտի այցելէ Յունիս 12ին:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ծովային սպայ մը ապաստանի իրաւունք ուզեց Շուէտէն:

ԻՆՏՈՆԷԶԻՈՅ հանրապետութեան նախագահը՝ Սուքարնօ պաշտօնապէս Լոնտոն հրաւիրուեցաւ:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ բանաձեւ մը առաջարկեց ՄԱԿի ընդհ. ժողովին որուն մէջ կ'ըսէ թէ մինչեւ 21 օր Քոնկոյի խորհըրդարանը պէտք է ժողով գումարէ եւ ՄԱԿի ուժերը խորհրդարանի անդամներուն պաշտպանութիւնը ստանձնեն: Միւս կողմէ Սթանլէվիլի եւ Լէոփոլտվիլի միջեւ հաշտութեան փորձերը կը շարունակուին: ՄԱԿի ընդհ. քարտուղարը՝ Համըրշոլտ ահազանգ հնչեցուց ՄԱԿի ելմտական կացութեան մասին, Քոնկոյի օժանդակելու համար: Մինչ նախապէս 100 միլիոն տոլար կը հաշուէին, տրամադրելի գումարն էր 1961 Ապրիլ 6ին, 18 միլիոն 980 տոլար միայն.

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ծովային սպայակոյտը վերակազմուած է փոխ-ծովակալ Զօզուլիայի ղեկավարութեան տակ: Այս վերակազմումը ամիսներ առաջ կատարուած է բայց նոր հաղորդուեցաւ Մամուլին կողմէ:

ԵԱՆՈՒՆՏԷԻ ժողովին, որ համախմբած է Ֆրանսական Ափրիկէի պետական ղեկավարներ, ուղերձ մը կարդացուեցաւ Քենըտիէ ուր շնորհաւորելով վարչապետները, Միացեալ Նահանգներու նախագահը կ'ըսէ— «Ինքնիշխան եւ ազատ ազգերու ընկերակցութիւն մը կազմած էք, որ իր շինարար ճիգերը, ի գործ կը դնէ, ձեր ժողովուրդներուն հանգիստին համար:

ՄԱՏԱԿԱՄԱՔԱՐԻ նախագահը Ցիրան ընդունուեցաւ Զօր. տը Կոլի կողմէ:

ՆԻՒ ԵՈՐՔ ԹԱՅՄԶ հինգ հազար կը հաշուէ Մ. Նահանգներու եւ Կեդր. Ամերիկայի մէջ մարզուող Քասթրոյի հակառակորդներու թիւը, որոնք, ինչպէս դիտել կուտայ Ուաշինկթըն «շատ բնական է որ փափաքին վերահաստատել Քուպայի ազատութիւնը»: Վերջերս շատ խօսուեցաւ Քուպայի վրայ կատարուելիք հասարակական յարձակումի մը մասին, Քուպայի տարագիրներուն կողմէ: Այս առթիւ Քասթրօ ճառի մը ընթացքին յայտարարեց... «Թող գան»:

ՖՐԱՆՍԱ 1960ի ընթացքին, 244 միլիոն նոր Ֆրանքի բաց մը արձանագրեց արտասահմանի հետ առեւտուրին մէջ:

ԱՅԽՄԱՆԻ դատավարութեան պատրաստութիւնը հինգ հարիւր միլիոն հին ֆրանք արժած է Իսրայէլէի:

ՊԵԼԺԻՈՅ ՎԱՂՈՒԱՆ ԴԱՀԼԻՃԸ

ՍՓԱՔ ՓՈԽ - ՎԱՐՉԱՊԵ՞Տ

Ինչպէս գրած էինք Պօտուէն Թագաւորը Թէօ Լըֆեվրի յանձնեց Պելժիոյ կառավարութեան կազմութեան հոգը: Անշուշտ, «նշանակուած» վարչապետին գործը դիւրին չէ, նկատի առնելով մանաւանդ որ վերջին ընտրութիւնները իր կուսակցութեան (ընկերային - քրիստոնեայ) չապահովեցին սովորական մեծամասնութիւնը եւ միայն խառն դահլիճ մը կրնայ լուծել հարցը:

Հաւանական կը նկատուի որ Լըֆեվր ընկերվարականներուն հետ միասին կազմէ նոր կառավարութիւն մը առանց ազատականներուն, հակառակ անոր որ բոլորին սրտին կը խօսի երեք կուսակցութեանց խառն դահլիճ մը: Այդ պարագային ազատականներուն պիտի մնայ ընդդիմադիրի դերը որմէ հեռացած էին Էյսքէնսի դահլիճին ժամանակ, մասնակցելով կառավարութեան:

Եթէ հաւասարէ հաւասար, ընկերվարական եւ ընկերային-քրիստոնեայ կազմեն կառավարութիւնը փոխ-վարչապետի պաշտօնը կրնայ միայն Փօլ-Անրի Սփաքի յանձնուիլ, որ հաւանաբար ստանձնէ նաեւ Արտաքին Նախարարութիւնը: Այս ձեւով մտածողները կը յիշեն որ Թէօ Լըֆեվր վերջերս, Փարիզի մէջ, տեսակցութիւններ ունեցած է Ատլանտեան Ուխտի հրաժարեալ ընդհանուր քարտուղարին հետ:

Ամէն պարագայի մէջ, Լըֆեվր երկու կենսական հարցերու առջեւ պիտի գտնուի, որոնք բաւական դժուարութիւններու դուռ կրնան բանալ: Այս հարցերուն առաջինն է Գործադիրին բարեփոխումը, իսկ երկրորդը Ֆլամաններու եւ Վալոններու յարաբերութիւններու խրթին հարցն է:

Ինչ կը վերաբերի առաջին խնդրին, ապահով կը թուի թէ վաղուան դահլիճը բաղկանայ միայն տասը նախարարներէ եւ բաժանմունքները համախմբուին: Այսպէս, Արտաքին Նախարարը կը ստանձնէ նաեւ Եւրոպական հարցերու, Ափրիկեան հարցերու եւ Ազգ. Պաշտպանութեան վերաբերեալ բաժինները: Տնտեսական հարցերու նախարարը պատասխանատու պիտի ըլլայ նաեւ Ներքին եւ Արտաքին առեւտուրի, Երկրագործութեան եւ Ելեկտրական Ուժի: Գալով ընկերային հարցերու նախարարին, իրեն պիտի օժանդակեն, Աշխատանքի, Ընկերային Նախըզգուշութեան, Հանրային Առողջապահութեան եւ Ընտանիքի պատասխանատու քարտուղարներ:

Հիմնական հարցը սակայն Ֆլամաններու եւ Վալոններու յարաբերութեանց հարցն է: Բոլոր կուսակցութեանց գլխաւոր մտահոգութիւնն է: Անդրադառնալով տրուելիք տեղին, ապագայ կառավարութեան մէջ, Պրիւսէլի ազգայնական Ֆլաման Սթանտաարտ թերթը ուշադրութեան կը յանձնէ թէ Ընկերային-Քրիստոնեայ կուսակցութիւնը ձայներու 100էն 50ը ստացած է Ֆլաման շրջաններու մէջ, 39 առ հարիւր Վալոն շրջաններու մէջ եւ հարիւրէն 28ը Պրիւսէլի մէջ ուր քուէարկողներու կէսը Ֆլաման է: Ուրեմն, անընդունելի է, կ'ըսէ թերթը, որ ապագայ դահլիճը, ինչպէս նախորդը ութ ֆրանսախօս նախարար ունենայ Ընկերային Քրիստոնեայ 13 նախարարի վրայ:

Ուրիշ հարց մը եւս կը մնայ, երկու ժողովներու նախագահութեան հարցն է որ կրնայ փոխուիլ ըստ կազմուելիք կառավարութեան ձեւին (երկու կամ երեք հոսանքներէ):

Թէօ Լըֆեվր մամուլին պարզեց իր առաջադրութիւնները եւ մտահոգութիւնները: «Մեր ուզածն է մէջտեղ բերել կառավարութիւն մը, որ իր կազմով, աշխատանքի ձեւով, ծրագրով, ի վիճակի ըլլայ վարելու այն յանդուգն քաղաքականութիւնը, որուն անմիջական պէտքը ունի Պելժիան: Եթէ չկարենամ կազմել նման զօրաւոր դահլիճ մը, պիտի խնդրեմ Թագաւորէն որ ետ առնէ ինծի յանձնած պարտականութիւնը: Չեմ չեր հետաքրքրեր օրը օրին ապրող կառավարութիւն մը: Վաղուան դահլիճը պէտք է գործադրէ լայն ծրագիր մը ելմտական վերականգնումի եւ տնտեսական զարգացման: Պէտք է լուծէ նաեւ, առանց ժամանակ կորսնցնելու, այն հարցերը զորս մէջ դրած է Վալոններու եւ Ֆլամաններու համակեցութիւնը, ազգին մէջ»:

Ընկերային - Քրիստոնեայ Կուսակցութեան նախագահին ձայնասփիւռ ճառին մեծ մասը նուիրուած էր հինգ միլիոն Ֆլամաններու եւ չորս միլիոն Վալոններու յարաբերութեանց — «կացութիւնը ցարդ մտահոգիչ չէ, ըսաւ Թէօ Լըֆեվր, որովհետեւ իրարու այնքան խառնուած ենք որ շատ աւելին պէտք է մեր կապերը խզելու համար: Ֆրանսախօս եւ հոլանտախօս Պելժերու յարաբերութեանց հարցը արուեստական եւ անկարեւոր չէ: Պելժ ընկերութեան մէջ հասնող Ֆլաման նոր սերունդ մը կայ, որ կը խորհի թէ իր արժանի տեղը չունի տակաւին: Միւս կողմէ Վալոնիի տնտեսութեան եւ ժողովուրդի թիւի թերաճում մը կայ: Մէկուն թէ միւսին հիմնական մտահոգութիւնները պէտք է նկատի առնուին»:

Թէօ Լըֆեվր որ ինք ալ Ֆլաման է, մաղթեց որ վերջ դրուի ճարտարարուեստի եւ այլ արդիւնաբերութեանց ծայրայեղ կեդրոնացման»:

Ո՞Վ Է ԹԷՕ ԼԸՖԵՎՐ

Երգիծանք մըն է անշուշտ, սա խօսքը.— «Միայն ներքինացած եւ առանց անհատականութեան մէկը կրնայ Ընկերային-Քրիստոնեայ կուսակցութեան նախագահել» զոր կը կրկնեն կուսակցութեան ակումբին մէջ: Ոչ մէկ բան աւելի դժուար է քան Պելժիոյ մեծագոյն կուսակցութեան շարքերուն մէջ պահել միասնականութիւնը: Հոն են բոլոր հոսանքները — Ֆլաման եւ Վալոն, գործատէր եւ բանուոր, պահպանողական եւ յառաջդիմական — այս ամէնը միացած մէկ շաղախով՝ կաթողիկէ կրօնքը:

Այս մեծ կուսակցութիւնը կ'ուզէ մեծ նախագահ մը: Թէօ Լըֆեվր կրցաւ դառնալ այդ մեծ նախագահը, հակառակ անոր որ Պելժիոյ ամէնէն խիստ նկարագիրներէն մէկն ունի:

Կառավարելու համար, Լըֆեվր ունի հարկ եղած արժանիքները: Գիտակից է օրուան հրատապ հարցերուն: 10 տարի է որ կը նախագահէ Ընկերային - Քրիստոնեայ կուսակցութեան, եւ օրէ օր իր հեղինակութիւնը աւելցած է: Իր քաջութիւնն ու իր անկախութիւնը եղակի ուժ մը կուտան իրեն, քաղաքական աշխարհին մէջ:

Երիտասարդ է: 47 տարեկան եւ նոր գաղափարներու համար բաց միտք մը ունի: Անհամբեր, կը տառապի Պելժիոյ քաղաքական վարչաձեւին դանդաղութենէն եւ աւանդապաշտութենէն:

Մէկ գլխաւոր պակասութիւն ունի: Բընաւ դիւանագէտ չէ եւ չի վարանիր խիստ եւ յանդուգն լեզու մը գործածելէ իր վիճաբանութիւններուն մէջ: «Լիպր Պելժիք» թերթին հետ իր փոխասացութիւնները հանրածանօթ են: Երբ պահպանողական կաթողիկէ այդ թերթին մէկ օրինակը ձեռքը կ'անցնի, կը կատղի: Աւելի ազնիւ չէ ազատականներու հանդէպ, զորս գորգավաճառ կ'որակէ: Գալով ընկերվարականներու, ընտրութեանց վաղորդայնին, խոռվարարներ կ'ըսէր անոնց համար, գիտնալով հանդերձ որ անոնց հետ պիտի դաշնակցի: Սրամիտ է, սակայն եւ նոյն իսկ անգլիական հիւմուր ունի: Իր նշանաբանն է— «Ճակատաբաց խօսողը, երկդիմութենէ կը խուսափի»:

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՄՏԱԾԷ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԸ ԻՆՔՆ ԻՐ ՄԱՍԻՆ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Դ.

Կը հիանա՛մ սա կովերուն վրայ, որոնք կարծես չորս կազմած, իրենց սովորական մարգագետնին եզերքը կանգնած, անայլայլ ու պաղած նայուածքով մը կը դիտեն ճեպընթացը որ կ'անցնի սըրարշաւ, մինչ կ'որոճա՛ն իրենք, կ'որոճա՛ն, կ'որոճա՛ն անդադրում, չողինք ու մայիս թափելով կանանչութեան վրայ, զոր իրե՛նք կը պարարտացնեն եւ իրե՛նք կ'ուտեն:

Իմ ընթերցումներուս մէջ երբեք չեմ հանդիպած վկայութեան մը, որ հաստատէր թէ կովերը փոփոխութիւն մը կատարած են իրենց կեանքի այս եղանակին մէջ, դարերէ ի վեր, նախապատմական ժամանակներէ ի վեր:

Ի՞նչ փոյթ թէ կը սուրայ կ'անցնի ճեպընթացը, — նոյնիսկ օդանաւը՝ եթէ կարենային ծռել իրենց հաստ պարանոցը եւ նայիլ երկինքն ի վեր, — մէկ բան միայն գիտեն, լեզուով բռնել ու քաշել խոտը՝ զոր համեմած են իրենք եւ որոճա՛լ, որոճա՛լ, որոճա՛լ առանց ձանձրանալու: Իրենց գլուխն անգամ վեր չեն առներ, ինչպէս դիտեր է Թորգոմ պատրիարք.

Գլուխն անգամ չառաւ վեր եզը մարգին
մէջ արծող,
Կ'անցնէր երբ գնացքը մօտէն, փոքնչալով
ծուխ ու բոց,
Իր սուլոցին ճչիւնով թնդացնելով օդն
ու եռզ,
Ու խուճապի մատնելով թռչուններուն
տարմերն եռծ:

Կը խորհիմ թէ առհաւական աւանդութիւն մը սորվեցուցած է մեր կարգ մը մտաւորականներուն՝ դրել ... որոճալու ձեւով, ուրեմն կովանալով, ըսելու համար նոյն բաները որ կ'ըսուին դարերէ ի վեր: Ոչ իսկ նոր գիրք մը կը բանան՝ տեսնելու համար թէ ի՛նչ արագութեամբ կը սլանայ մտածման Բեզասը, դղրդացնելով օդն ու հողը, խուճապի մատնելով ապուշ թռչունները:

... Ձեղուն, պատուհան, բազմոց,
պատեր, փեղկ, դուռ կը դողդոջեն:

Մինչ հեռուն,

... Երամակն յոյլ, դանդաղամարմին
մեծղի ուղտերուն
կ'արածի դաշտերուն մէջ, անփոյթ եւ անտարբեր (Թորգոմ): Ո՛չ ժամանակը կը ներշնչէ, ոչ ալ միջավայրը կը ներգործէ, — դրէք այս կով – մտաւորականները Վան կամ Երեւան, Պէյրութ կամ Փորթօ-Թուբ, ի՞նչ փոյթ, միշտ նոյն բանը պիտի որոճան կամ նոյն ծամուքով պիտի ծամեն: Պիտի կրկնեն էջմիածին, Արարատ, Աբովեան, Հայաստան կամ այլ բառեր, որոնք սնամէջ բառեր պիտի մնան, ծակ բժոժ՝ որու հարսնուկը թռած գացած է, եւ ուրիշ ոչինչ, վասնզի անոնք ընդունակ չեն պարպելու եւ լեցնելու այս բառերը, ի հարկին սպայթեցնելու հին պարունակները եւ կերտելու նորը, նորագոյնը, աւելի մեծը:

Կը սիրեմ Օշականը՝ նախ անոր համար որ եկաւ «հարթենք»ով (իմացիր «քանդենք»), — կոտրեց փշրեց ապակիները, որոնց վրայ չողո՛նքն էր որ գծեր էր հիացման պատկերներ: Ուստի թող զարմանք չպատճառէ՝ եթէ ապակի կը կոտրեմ ոչ միայն գրականութեան, այլ եւ պատմութեան մէջ, վախ պատճառելով բոպիկներուն:

Պատմութիւնը, ինծի համար, Նոր Կըտակարանին այն վերքը չէ՝ ուր կ'ըսուի. «Աբրահամ ծնաւ զԻսահակ. Իսահակ ծնաւ զՅակովբ. Յակովբ ծնաւ զՅուդա...», եւայլն: Ձիս երբեք չի հետաքրքրեր թէ ո՛վ «ծնաւ զո՛վ կամ զկով»: Իմ հետաքրքրութիւններս կ'ընթանան՝ երբեւ բեւեռացոյց ունենալով գրիչ մը որ թթուն կը գործածէ իբրեւ մելան, լոյսի ասեղ մը որ պաշտպանուած է ժանգին դէմ՝ յարատեւ պրպտումներու եւ միտքի նորագոյն նուաճումներու հետազօտութեամբ:

Հին այն տեսութիւնը, որ աշխարհագրութեան վրայ հիմնած էր Ժիւրիտիք փիլիսոփայութեամբ՝ պատմութեան կուտայ սրբազան արժէք կամ ծանրութիւն, չի գոհացներ այլեւս արդիական միտքը, որ կը պահանջէ գերեզմանագրութենէ դուրս հանել պատմութիւնը, — կը բաւէ այլեւս, (փոխ առնելով, այստեղ, Կարլ Մարքսի բառերը); որ «մեռած սերունդներու աւանդութիւնները մղձաւանջի պէս ծանրեն ապրող սերունդներու մտքին վրայ»: Պէտք է յարութիւն տալ մեռելներուն, եթէ կ'ուզեն ապրիլ մեզի հետ, ոգեշնչել ու կենդանացնել զանոնք, — պայմա՛ն, — նո՛ր զգեստաւորումով:

Պատմութիւնը ossuaire մը չէ, — եւ, Արտասահմանցիս, չեմ ուզեր թաղուիլ հօրս դամբարանին մէջ, եթէ նոյնիսկ շինուած ըլլայ աշխարհահռչակ եւ օգոստափառ կայսրերու յատուկ շքեղութեամբ: Կը կարծեմ իրաւունք ունենալ, իմ թշուառութիւններուս մէջ անգամ, դատելու կամ կշռելու աշխարհահռչակ հօրս մեծագործութիւնները նոր չափերով: Դեւը, զոր կը կոչեմ քննական ոգի՝ իրեն բնակարան տալով մտածումներուս ոստրէն, կ'արդարացնէ այդ չափերը: Ահա թէ ինչո՛ւ չեմ կրնար խորհիլ ուրիշներու պէս, երբ հարկ կ'ըլլայ դատել Մեծն Ներսէս կոչուած կաթողիկոսը, որ փոքր մարդ մըն էր, երբ հարկ կ'ըլլայ ներկայացնել Գրիգոր Լուսաւորիչը, որ միթ մըն է առաւելապէս՝ բիւզանդական գործակալի հանդերձանքով: Ընկեր մը դիտեր է եւ կը յիշեցնէ ինծի թէ ինչո՛ւ երբեք յօդուած մը գրած չեմ Վարդանանց տօնին առթիւ: Պատասխանս չէր կրնար ըլլալ այն թէ ինչո՛ւ Խորենացին ալ գրած չէ բան մը, բայց տեսակէտս հարցնողը պէտք է ճշդէ թէ իբրեւ պատմութեա՞ն թէ գրականութեան նիւթ կը նախընտրէ որ գործածեմ չափերս:

Առաջին անգամ չէ որ ապակի կը կոտրեմ: 25 տարեկան չկայի դեռ, — ա՜խ, ո՜րքան ուշ արթնցեր էի, փոյթ չէ թէ Աբովեան ծամողներէն հարիւր տարի առաջ էի անցեր, — երբ նոյն անպութ չափերը կը գործածէի Սիամանթոյի գործին վրայ, ոչ անշուշտ ի պէտս անոնց որ իմ ամէնէն սովորական մէկ պարբերութիւնս անգամ քակելու ընդունակ չեն, ոչ ըստ քերականական կառուցուածքին, ոչ ալ ըստ իմաստի ծաւալին:

Ապացո՛յց է այսքանը, կարծեմ, թէ ոչ ժողովրդականութիւն կը փնտռեմ, ոչ ալ հակաժողովրդականութեան վախն ունիմ: Փրկելով գրագէտի պատասխանատուութիւնս՝ համարձակ կ'աղաղակեմ փարիսեցիներուն երեսին, կով – մտաւորականներուն երեսին, նեխած ու բորբոսած յօդուածագիրներու երեսին.

— Էջմիածինը մի՛ դարձնէք Արտաշէսի գերեզման:

Այլ խօսքով՝ արտասահման իրաւունք ունի ապրելու: Արտասահման բառով՝ կ'ակնարկեմ մեր պատմութեան արեւմտեան թեւին: Իր նախրական իրաւունքներէն զատ՝ այդ արտասահմանը ունի պատմական առաքելութիւն մը, մինչ արտասահմանեան լաւէններ կ'ուզեն լաւէի(*) վերածել ամբողջ արտասահմանը, — առանց դէմ՝ այս փիլիպպական, որ կը շարունակուի:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Այդ լաքէները, սմսեղուկ եւ ողորմելի եպիսկոպոսներ կամ Արխողոմ ազաներ, որոնք էջմիածին գացին իբրեւ արտասահմանի «բարի – ծաղիկներ», երբ վերադարձան՝ իրենց լսածն ու տեսածը պատմելու քաջութիւնն անգամ չունեցան, (փիլաւ, ծիրան եւ քիւօներով միս ուտելու պատմութիւններէ զատ չկրցան ըսել ուրիշ բան): Ընդհակառակն երկար ատեն պայքարեցան Դաշնակցական թերթերուն դէմ՝ հերքելու համար թէ խեղդամահ սպաննուած չէ խորէն կաթողիկոսը:

Ահա Ռուս մը, Ք. տը Կրունվալտ, որ ծնած է Լենինկրատ, այժմ տարագիր ի Փարիզ (1921էն ի վեր), բազմաթիւ այլ հրատարակութեանց շարքին՝ վերջերս լոյս ընծայեց «Կրօնական կեանքը խորհ. Միութեան մէջ» հատորը, պտուղը իր ուղեւորութեան եւ պրպտումներուն, զորս կատարած է 1960ին, մասնաւոր հրաւէրով, երկար ժամանակով, ամբողջ Ռուսիոյ մէջ՝ վերէն վար եւ վարէն վեր: Այցելած է նոյնպէս Հայաստան, որու վերելքին մասին կը խօսի գովեստով, այցելած նաեւ էջմիածին, ուր հիւրընկալուած է Վազգէն կաթողիկոսի մօտ (կաթողիկոսը արտասահման կը գտնուէր այդ օրերուն), ինչպէս նաեւ Սահակ եւ Հայկազուն արքեպիսկոպոսներու կողմէ:

Այս Ռուսը, հին օրերու առանձնաշնորհեալներէն, թաթախուած է միսթիսիզմով՝ ոչ թէ այն տրամաբանութեամբ որ, ինչպէս Նիցշէ կ'ըսէ, «ռուս անաստուածն անգամ հաւատացեալ կը մնայ իր խորքին մէջ», այլ միայն ստացած իր դաստիարակութեամբ եւ կրթութեամբ: Բայց այս ուղեգրութեան մէջ կ'ընդունի կարծես եւ կ'արդարացնէ այն խօսքը թէ, Լենինեան յեղափոխութեան ընթացքին, եկեղեցականներու ջարդը «պատմական անհրաժեշտութիւն» մըն էր՝ ինչպէս ըսեր են իրեն, եւ պատկերազարդելով այդ խօսքը՝ կ'աւելցնէ թէ, սպաննուած պատրիարքներու եւ եպիսկոպոսներու շարքին, *սպաննուած է նաեւ Հայոց Խորէն կաթողիկոսը* 1938ին (էջ 187): Տը Կրունվալտ չի մոռնար միաժամանակ գրել թէ արտակարգ տպաւորութիւն մը կրած է հայ եկեղեցական երգեցողութիւններէն, — «այսքան գեղեցիկ շարականներ լսած չէի երբեք»: Կոմիտասի գործն է՝ ըսած են իրեն (մահուան վայրը եւ թուականը սըխալ արձանագրուած): Յետոյ, սակայն, հակառակ ցաւին, զոր կ'արտայայտէ եկեղեցիներու կրած աւերին առթիւ, չի ծածկեր իր հրճուանքը եւս, որ Ռուսիան աներ է, ուռնացեր ու դեռ կը զօրանայ օրէ օր աւելի:

ՀԱՅ-ՌՈՒՍԵՐԷՆ ՆՈՐ ԲԱՌԱՐԱՆԸ ԵՒ ՄԵՐ ԲԱՌԱՐԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Բառերի ընտրութեան արատաւո[...]թիւն. — Ընտրուած մօտ 40 հազար բա[...]ռից 10 – 12 հազարը աւելորդ է եւ պ[...] չէ ունենար այս տիպի միջակ բառարա[...] մէջ, դրանց մէջ մտնում են՝

1. — Նեղ – մասնագիտական եւ առ[...]սարակ աւելորդ օտարազգի բառեր, [...]րոնց մասին արդէն խօսուել է, եւ որոն[...] աչքի են ընկնում անմիջապէս: Դրան[...] այլեւս չանդրադառնալու նպատակով բ[...]րում եմ հետեւեալ տուեալները. Այս բ[...]ռարանում կայ ոչ թէ երկու հազար, [...] 4500ից աւելի անուանաբառ օտար բ[...]մաստերով եւ նրանց ածանցումներով, [...]րոնցից միայն 1200ը ունեն յաճախա[...] գործածութիւն եւ պէտք է տեղ գտնե[...] այս բառարանում: Մնացած 33[...] 1800ը ի սպառ անգործածական է եւ ա[...]ւելորդ Հայոց լեզուի համար, իսկ 1[...] պէտք է տեղ գտնի մեծ բառարաններու[...] Այսպիսով, այս բառարանի «օտար բա[...]ռերի բաժինը» ոչ թէ հինգ հարիւր [...] ինչպէս յայտարարում է Փրոֆ. Ղարի[...]եանը, այլ 3300:

2. — Նեղ – մասնագիտական եւ ա[...]լորդ հայերէն բառեր, որոնց թիւը հա[...]նում է մօտ հազարի (մշկակատու, լ[...]դանոն, դուրգանում, լանակոծ, լան[...]կճէ, լանամաշկ, լանտորի եւ այլն):

3. — Հայերէն եւ օտարազգի մասնագի[...]տական բառերի զուգահեռականութիւ[...] (մօտ հինգ հարիւր բառ, որով ստացւ[...] է, որ հազար անուանաբառ տալիս են [...] թէ հազար հասկացութիւն, այլ հի[...] հարիւր). միկրոսկոպ – մանրադիտակ[...], ադմինիստրատոր – վարչական, էֆեմ[...]րիդա – միօրեայ, թեկնածու – կանդի[...]դատ, թեկնածուական – կանդիդատա[...]կան, թեկնածութիւն – կանդիդատու[...]թիւն, ագիտատոր – համհարզ, ագիտա[...]կենդրոն, շրջկոմ – ռայկոմ, շրջսովե[...] ռայսովետ, կուսակցութիւն – պարտի[...] հանրապետութիւն – ռեսպուբլիկա եւ[...]

4. — Հայերէն եւ փոխառեալ բառե[...] զուգահեռ ձեւեր եւ ուղղագրական տա[...]

Հետաքրքրական է Սահակ արքեպի[...]կոպոսի սա խօսքը, որով կը վերջա[...] գրայցը Ք. տը Կրունվալտի հետ. «[...] խուռն բազմութիւն մը կը լեցնէ եկե[...] եկեղեցիները: Ի՞նչ պիտի ըլլայ 25 տա[...] ետքը՝ չեմ գիտեր, բայց այս օրը [...] հութիւն կը ներշնչէ ինծի. — [...] շուտ կարելի չէ՛ յաղթել սակայն [...] հայկական հնագոյն կրօնքին»:

Ռուսին մօտ՝ հրճուանք որ կը զօրա[...] երկիրը, եթէ նոյնիսկ պարպուի եկեղե[...]ցին: Հայուն մօտ՝ մտահոգութիւն [...] ի՞նչ պիտի ըլլայ վաղը:

Շ. Ն.

ՅԱՒԻ՛Ն ՏՈՒ՛ՆԸ

(ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼԻ ՄԸ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ)

Դ.

— Կնիկ չեմ, իրաւ, կը պատասխանէ ինծի, կնիկ չեմ, բայց գիտեմ թէ եա պիտի աքսորուիմ, քանի որ գաւառացի եմ:

Ու իրաւ ալ ան առեններ, ամէն բանտ իյնող գաւառացի, առանց այլեւայլի իր հայրենիքը կը քշուէր. տեսակ մը աւելի հոսանք, այդ 1906ը որ իրեն հետ շատ գաւառի զաւակներ նետեց աքսորին գիրկը, Փոքր Ասիոյ հեռաւոր գաւառներուն մէջ, ուր շատեր դեռ չհասած, ճամբան հոգինին փչեցին ...:

Ես որ սակայն համոզուած եմ իր մաածումին ճշդութեանը, կ'ուզեմ ; ճիգեր կ'ընեմ իր վախը փարատելու:

— Խենդ, ի՞նչ կը վախնաս, դուն հոս մօրեղբայր ունիս, մայր ունիս, քեզի բան մըն ալ չեն կրնար ընել:

Ի՞նչ կրնայ ընել բանտին մէջ դժբախտ մը իրմէ աւելի դժբախտի մը, սիրտ տալէն, զանի քաջալերելէն աւելի. եւ գիտցէք որ յուսահատութիւնը աչառելի ու անտանելի է բանտին մէջ. հոգիի մահն է անիկա, որուն արուած հարուածը եւ առթած ընդարմացումը դեռ երկար ատեններ կը տեւէ ազատութեան ժամը հնչելէն ետքն իսկ ...

Աչքիս դիմաց ընկերներս զոյգ զոյգ ձեռնակապի կը զարնեն. իր փայլը կորսնցուցած երկաթը կը պլորուի դաստակներու շուրջը, եւ վրայէն կողպեքն է (ասմա քիլիտ) որ կը զարնուի, բանտարկեալը դէպի դիմաց փոխադրելու միջոցին չփախցնելու վախով: Կամքերնին կորսնցուցած տղոց պէս, ամէնն ալ թուլցեր են. եւ անզգայակից եւ յուսահատ շարժումով մը իրենց թեւը կ'երկընցնեն որ ձեռնակապը զարնուի հոն, դաստակնիքը մեր ազատութեան, որուն կորուստը ահա այս գործիքով կարծես կը նուիրագործուի:

Կարգը իմս է. թեւս կ'երկնցնեմ. ոստիկանը բիրտօրէն դէպի իրեն կը քաշէ. ընկերոջս թեւին հետ քովի կը բերէ եւ ձեռնակապը կ'անցընէ մեր ձեռքին. երկաթին պաղը դաստակիս ջղերուն մէջ կը ներարկուի, կը տարածուի կարծես. որչափ ձեռքս երերցնեմ, կը զգամ պիրկ սեղմումը զոր երկաթը կը դնէ հոն: Մեզի հետ ուրիշներ ալ կան, Երլարզէն Կալաթա – Սէրայ ղրկուածներ՝ որոնք Զապթիէ պիտի փոխադրուին. անոնց ալ միեւնոյն տխուր արարողութիւնը եւ կէս ժամ ետք ամէնքս ալ պատրաստ ենք, թուով տասներկեց որ կարգաւ զոյգ զոյգ կը շարուինք տխուր կարաւանի մը պէս:

Երկու ոստիկան կուտան մեզի եւ մեծին հրամանին վրայ, կարաւանը կը շա[...] ճամբայ կ'ելլենք ...:

Նեղ նրբանցքէն անցնելով, կ'ել[...] Կալաթա – Սէրայի դռնէն դուրս... խպնինք, ի՞նչ պիտի ըսեն մեզ տեսնո[...]ներ. վերջապէս ամէնքս ալ մեր ասոր[...] ներուն մէջ գիրքի ու անունի տէր [...] գիկ.

Դիմացը, Տուէ Ֆրադէլլին լոյսերու[...] կը շողայ, նստեր կը կոծեն շատեր[...] նանց զուարթ դէմքը կը տեսնեմ իրա[...] թէն կէս ամպոտած ապակիի մէջէն[...] որոնք կը ժպտին. երջանիկ մահկանա[...] ներ ...:

Անձրեւը կը շարունակէ վար [...] Դեկտեմբերի լուրթ երկինքէն եւ մ[...] փչող ցուրտ հով մը դէս կը զոպա[...] ազատ շունչ մը կը քաշեմ դուրսը[...] որչափ հեշտ է շնչել ձմեռուան ցուրտ[...] մաքուր օդը ...:

Ոստիկաններէն մէկը, որ հայ [...] շուեր մըն է եւ զոր վերջը Գահիրէ[...] իբր պաշտօնեայ վարչութեան մը [...] որ ինքզինքը թուրք ազգասէր մը կը [...]էր, քովերնուս կը քալէ:

— Կարապետ էֆէնտի, կը [...] իրմէ, Գուլէ – Գափուսին հիւանդ[...] մուրջ, մեզ տեսնող կ'ըլլայ. աս բա[...] քովի փողոցը շիտակ քալամ կը [...] հոնկէ տար մեզի ...:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՓԻ[...]

(8 Շար.)

րակներ (Թուով մօտ հազար), որով ըս– տացւում է, որ բառերը շատ են, իսկ համակցողութիւնները՝ սակաւ, օրինակ՝ համակողմնկողմանիորէն = լիմակեն – պը– լումպենպրոլետարիատ = լիմպեն – պըլ– րոլետարիատ, ազգանիշ – ազգանշան, ազգանշել – ազգանշանել, ազգանշում – ազգանշանում, մանիշակ – մանուշակ, մորթապաշտ – մորթեպաշտ, մուծանք – մուծում, բուշտ – գնչու, մաքոք – մքուք, մելիտ – մզկիթ, եւկալիպտ – էւկալիպտ եւայլն։

5 — Միեւնոյն բառի ու հասկացու– թեան աւելորդ բառաձեւեր, որոնք հեշտ կարդւում եւ դեռ հասկացւում են (ա– ծականներ՝ այիծ, ատր եւ այլ ածանց– ներով, մակբայներ՝ օրէն, բար, պէս ա– ծանցներով, փաղաքշական – փոքրացու– ցիչ ակ, իկ ածանցներով, իղական– ցող ուհի ածանցով կազմուող հասարակ բառեր եւայլն)։ Օրինակ՝ ծեղիկ, լառ– ափկ, միօրինակաւոր, ազնուականուհի, գողորսական, գողորսաբար, գողաբար, գողային եւ այլն։

6 — Անգործածական, կորած – մոռց– ուած բառեր (միջին հայերէն, գրաբար եւայլն)։ Օրինակ՝ պասմա, պասէծ, համ– րրապ, մարկեղ, մարկեղել, անգայտ, բեկնածում, բեկնածել եւն–։

7 — Նեղ բարբառային, գաւառական, անվայելուչ ու գռեհիկ բառեր, օրինակ՝ նախա, խաւան, դուժան, դուժանչի, դու– ժանդար, ամիրման, աբրա, գիւլլա, գըր– ոափմա, ֆոռ, ախմախ, գեանդա, գեա– դայական, գեադայութիւն, մուշտարի, ջուտի եւայլն։

8 — Գործածական կամ յանձնարարելի բարբառային բառեր, որոնք սակայն ա– ռանց նշումի տեղ պէտք չէ գտնէին գրա– կան լեզուի բառարանում, օրինակ՝ բռո– ռան, բոյ, պօզ, ետանալ, պըռշ, անսպեռ եւայլն։

9 — Միատ անգործածական եւ այնպի– սի չինծու բառեր, որոնք յօրինուել են ռուս – հայերէն բառարանի ռուսերէն բառի դիմաց եւ հեղինակները փորձում են ներկայացնել իբրեւ ամենագործածա– կան բառեր, օրինակ՝ մզարան, մերսում, մեզդուր, միադուրանի, միօրէնութիւն, մշկենեայ, համբէկեր, դուրս պրծուկ, բանակատարում, բոկոտիկներ, մեղմեղ, ամոֆան, ապակեձեւ (ես չգիտեմ՝ ի՞նչ ձեւ ունի ապակին, որ «ապակեձեւ» էլ ուրիշ բաներ լինեն աշխարհում, բայց յոյս կայ, որ յաջորդ հրատարակութիւն– ների մէջ կը գտնենք եւ «մետաղաձեւ», «պղպջաձեւ», «ջրաձեւ», «օդաձեւ» եւայլն), առատուկ, գլոցագլան, գլոցա– ծոյ, գլոցամետաղ (սրանց հետ կան եւ մարդավարի գլանուած, գլանում բառե– րը գլորիւն, գորշկաշուն, մեծագը– ռուղ, մեծա(ծա)խորդ, դառնաբարոյու– թիւն, զարթխում, ինքնալաց, խրաց, միասնել, միտեցնել, մորթելաքաշ, ծրա– կային, նեպատար, նեպաստրիանդակա– յին, եւայլն։

10 — Շինծու ինքնահնար բառեր՝ ան նախածանցով, օրինակ՝ անանտառու– թիւն, անեառապարհութիւն, անբարեխա– ռըն, աներկիւղաբար, անթագակիր, անժամանակութիւն, անխռովարար, ան– կրուբիւն, ապարզ, անեղու եւայլն։

11 — Շինծու, ինքնահնար գոյականներ ուիր եւ իկ ածանցներով, որոնք նոյնպէս թխուել են ռուս – հայերէն բառարանում եւ այդ բառարանի չրջումով անցել հա– յերէնի, օրինակ՝ պատանդուհի, ախոյ– եանուհի, պատանեկուհի, լեկտորուհի, ածխիկ, լեզւիկ, լաստիկ, ադմիկիկ, սա– գիկ, սորբիկ, թխուհի, գնորդուհի, եհ– լաւրիկ (բայց օրինակ չկայ պամրիկ, որ նոր խաստ է ստացել եւ գործածւում է) եւայլն։

12 — Հարիւրաւոր ցեղի ու ժողո– վուրդների անուններ, որոնք կարող են տեղ գտնել միայն լեզուաբանական ձեռ– նարկներում, այն էլ ոչ բոլորը, օրինակ՝ խաստըր, խաստըական, խաստըրէս, է– ւենկ, էւենկական, թալիններ, թալի– նուհի, թեոգ, թեէգուհի, լուպար, լոպա– րուհի, լոպարական եւայլն։

Իրա փոխարէն բառացանկում չկան Հայերին շատ ծանօթ, մեզ դարեւան բազ– մաթիւ ժողովուրդների ու ցեղերի, ինչ– պէս եւ նրանց լեզուների անունները, օ– րինակ՝ ձան, ռասերէս, Սուան, սուանե– րէն, ռեսուր, խեսուրական, Չէչէն, չէչէներէն, Ինգուշ, ինգուշերէն, (սրա տեղը զբաղեցրել է «շատ գործածական» ինգուարբեստա բառը), Թալիշ, թալիշե– րէն, (սրանց տեղն էլ զբաղեցրել է թալ– լրում «շատ կարեւոր բառը»), Սս, ոսա– կան, օսերէն, եւայլն, իսկ Իմերել, իմե– րելուհի բառերի կողքին սահղծուած է իմերեթական ածականը՝ փոխանակ իմե– րելականի (որ ռուսերէն բառի թարգմա– նութիւնն է եւ ոչ թէ հայերէն բառակազ– մութիւն)։ Այլեցուցիչ է, բայց իրակա– նութիւն, որ այս բառարանում այնքան աւելորդ բառերի ակայութեան պայման– ներում տեղ չի գտել նոյնիսկ մեր անմի– ջական հարեւան ժողովրդի՝ Ադրբեջան– ցիների անունը։

Ի դէպ նշենք, որ ժողովուրդների ու ցեղերի անունները մեծ մասամբ տրուած են յոգնակի թուով, ինչպէս այդ ընդուն– ուած է ռուսերէն բառարաններում, եւ պէտք է զգոյշ լինել, որ գոնէ Հայ գրել են եզակի թուով, թէեւ, Արեւմտահայեր գրել են միայն յոգնակի (չկայ Արեւմը– տահայ իբրեւ գոյական), այնքան է ու– ժեղ թարգմանական մտածողութիւնը այդ մարդկանց ուղեղում։ Պակաս ապշեցու– ցիչ եւ վրդովեցուցիչ չէ, որ բառարա– նում տեղ չեն գտել հայ ժողովրդի սար– բեր հատուածների, եւ նրանց լեզուի ան– ուանումներից շատերը. այսպէս՝ թէեւ Արեւմտահայեր բառը կայ, բայց չկան արեւելահայ, լեհահայ, ռուսահայ, վի– րահայ, բուլղարահայ, պարսկահայ, զոկ, զոկերէն, համշենցի եւայլն, որոնց ճեւենկների, թալինների, թեքէների չափ իսկ չեն յարգել մեր բառարանագիրները։

ՓՐՈՖ. ԳՈՒՐԳԷՆ ՍԵՒԱԿ

(4 Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆԻ ԱՆԳԼԵՐԷՆ ՆՈՐ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

Մարտ 14ին հրապարակ ելաւ Նոր Կը– տակարանին անգլ. թարգմանութիւնը, եւ առաջին օրերուն արդէն մէկ միլիոն օրի– նակ սպառեր է։ Ս. Գիրքը աւելի դիւրա– հասկնալի դարձնելու, լեզուական նորո– գութեան եւ քսաներորդ դարու մարդուն ըմբռնումներուն մատչելի ընծայելու գա– ղափարը ընդունուած էր 1948ին Օքսֆոր– տի եւ Քեմպրիճի համալսարանական շըր– ջանակին մէջ։ Ահա 13 տարուան այդ աշ– խատանքին արդիւնքն է, բազմաթիւ թարգմանիչներու կողմէ կատարուած, որ կը յանձնարարուի իբր «հեղինակաւոր թարգմանութիւն»։ Հին Կտակարանին թարգմանութեան աշխատանքները պիտի տեւեն տասը տարի։ Ցարդ հրապարակի վրայ գտնուած անգլերէն Աստուածաշունչը 1611ին ծէյմս Ա. թագաւորին հրամա– նով ընդունուած թարգմանութիւնն է, զոր առնելին Լութերի բարեկամ Թինտալ աստուածաբանը կատարած էր 1524ին։ Հենրիկոս Ը. թագաւորին կարգադրու– թեամբ, այս թարգմանիչը խեղդել տըր– ուած եւ խարոյկի վրայ այրել տրուած էր 6 Նոյեմբեր, 1536ին Վիլվօրդի մէջ՝ Գրիւքսէլի մօտ։ Յաջորդական լրացումներ եւ սրբագրութիւններ եղած են Գովերդալ աստուածաբանին (1536), Պարկըր Եպիս– կոպոսին (1568) եւ 54 ուրիշ գիտնական– ներու կողմէ 1881ին տպագրութեան յանձնուելու համար, բայց ընդունելով առաջին «արքայական թարգմանութեան» թուականը, որ է 1611 տարին, այժմ 350 տարի ետք, նոր թարգմանութիւն մըն է, որ, բացի գիտական ընդունուած նորա– գոյն բացատրութիւններէ, կը ներկայա– նայ պարզագոյն անգլերէնով։ Կարգ մը բառեր գրուած են իրենց նոր, համարժէք բառերով եւ ոճը այնքան արդիական է, որ փոփոխումները խորթ կը հնչեն չա– փահասներու եւ Աստուածաշունչի տարին ու վանկին վարժ հաւատացեալներու, ինչպէս կը գրեն թղթակիցներ Լոնտոնէն, տալով նաեւ օրինակներ։

Այս առթիւ վերյիշեցինք Գահիրէի ո– րոշումը 1956ին, հրատարակել մինչեւ 1966 թուականը, այսինքն Աստուածա– շունչի հայկ. տպագրութեան երեք հա– րիւրամեակին, նոր աշխարհաբար Աստ– ուածաշունչ մը։ Հայ Աւետարանականնե– րեցին ունի 1853ի թարգմանութիւնը, որ անշուշտ հինցած է։

Մեզի ծանօթ չէ թէ 1956ի որոշումէն ասդին ինչ ձեռնարկներ եղած են։

Գ. ՖՐԻՒՆՃԵԱՆ

Ե. Գ.— Վիէննական վանքի 150ամ– եակին առթիւ «Յուշարձան»ի հրատարա– կութեան անհրաժեշտութիւնը շեշտած էի Յառաջի 23 Փետրուար թիւին մէջ։ Տոք– թոր Վահան վրդ. Ինգլիզեան մասնաւոր նամակի մը մէջ կը տեղեկացնէ թէ տա այժմ ծրագրուած է, «Հանդէս Ամսօր– եայ»ի 75ամեակին նուիրուած հատոր մը լոյս ընծայել։

ՆՈՅՆ

ԵՒ Կ'ԱՆՑՆԻ ԱՆ (1)

Եւ կ'անցնի Ան, ու կ'երթան իր ետեւէն
Պարզ ձկնորսներն երէկուան
Այդ շքախումբ՝ վաղուայ տիտան
հերքրու,
Որոնց առջեւ Հռովմն, արծիւ երբեմնի,
Աշխարհակալ ու հզօր,
Եւ աստուածներ դալուոր,
Պիտի չոքեն պարտուած։

Եւ կ'անցնի Ան, գանգուրներն իր
ալեծուփ,
Ու լայնածալ պատմուճանն
Առագաստած ասքոլսին դէմ, հովերուն,
Եւ հրապոյրն իր տեսքին
Արեւի պէս եռանձ:ագրն շողելով ...

Առջեւն իր
Անաւ յապաղած կը կանգնի
Բեհեզազգեստ պատանի մը գ'արնաթարմ,
Հասակն իր նուրբ, գեղուղէշ,
Հեզահամբոյր խոնարհած,
Կը խօսի ..
— Բարի Րաբբի, ի՞նչպէս դառնալ
արժանի
Անմահ կեանքին երկնային։
Րաբբի, բուժէ մտքիս խռովքն այս մոլար,
Ըղձոտ յոյզերն իմ հոգւոյն ...

Ու Տէրը,
Նայուածքն անհուն, գորովի,
Ճառագայթէր իր սիրաբեւ աչքերէն ..
Եւ կը զգար Ան թափչէն հոգւոյն այդ
մատղաշ
Զգտումներն իր երկնատենչ,
Այլ դառնօրէն շղթայուած
Նուեղութեան, պերճանքի
Հանգստաւէտ, մեղկացուցիչ վայելքով...
Կը զգար Տէրն ու կը ժպտէր կաթոգին...

Ան խօսեցաւ մեղմ, համակիր շեշտերով,
— Թէ կը տենչաս տիրանալ
Անմահ կեանքին երկնային
Նախ հայրերուդ պատուիրանները պահէ։
— Ո՞րն անոնցմէ, Տէր, ըսէ՛։
—Մի՛ կողոպտեր եւ մի՛ սուտ տեղ
վկայեր.
Մի՛ սպաներ եւ մի՛ շնար.
Պատուէ՛ քու հայրն եւ քու մայր,
Ու սիրէ՛,
Քու ընկերը, մանաւա՛նդ քու թշնամին՝
Սրպէս քու անձն հարազատ։
— Ես յարգած իմ պատուիրանները այդ
բոլոր,
Իմ մանկութեան ամենաթարմ հասակէն։
— Ուրեմն արդ, քեզ կը մնայ պարզապէս
Ինչքերդ ամբողջ վաճառել
Բաժնել զանոնք զրկեալներուն,
տնանկին,
Եւ հետեւիլ քայլերուս ...

Ու ցաւագին նայելով Տէրն, կը ժպտէր
Արդէն ներումն իր բարի,
Մինչ պատանին կը հեռանար գլխիկոր,
Վշտագին ...

—Ա՜խ, ճշմարիտ, ես ճշմարիտ ըսեմ ձեզ,
Ուղտը դիւրին կ'անցնի ծակէն ասեղի
Քան հարուստը՝ արքայութեան լայնաբաց
Համայրաւէր դարպասէն ...

Ու կը նայէր Տէրն կաթոգին ժպտելով,
Աղօթագին կը հեծէր.
— Եւ սակայն,
Ինչ կը թուի դժուարին
Ու մարդկային մեր դատումով անհնար,
Հնարաւոր է անքննելի կամքիդ, Հա՛յր...

Եւ անցաւ Ան, գանգուրներն իր ալեծուփ
Ու լայնածալ պատմուճանն
Առագաստած ամբոխին դէմ, հովերուն,
Հրապոյրն իր հաւատքին
Ու խռովքն իր խօսքերուն,
Սրպէս արեւ ճառանչելով բոլորին ...։

ԳԱՍՊԱՐ ԻՓԷԿԵԱՆ

(1) «Յուսակայանք» Ցեօրպգրով քեր– թուածաշարքէն։

ՀԱՅԱՑ ԹԵՐԹԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ

— Ոչ, չեմ ներքի... Իւրաքանչիւրը կը պահանջ իր մահացու պատիժը, իւրա– քանչիւրը — ասաց նա մօտքում եւ յաղ– թած խեթանեց ձին այդ փողոց անցնելու։ Հազիւ մտել էր այդ նոր փողոցը՝ նկա– տեց, որ մի այլ պատու եղէգներից խա– րոյկ էր վառել եւ նրա բոցերի վրայ բռ– նել էր փայտէ մի խաչ։ Դա այնքան սա– րսափելի էր, որ Արշակը մօտեցաւ հե– տաքրքրուած.

— Ի՞նչ ես անում, մայր, — կանչնե– ցեց նա ձին։

— Թող այրուէ՝ մոխիր դառնայ ձեր խաչը... Ձեր նոր Աստուածը սուտ է իր խաչով... Այնքան աղօթեցի կանգնած, ծնրադիր՝ չօգնեց։ Երկու որդուս սպա– նեցին, երեքին տարան գերի... Այժմ, որ նորից դան հին աստուածները, որ միշտ օգնել ու փրկել են մարդոց ցաւից, մահից, ... Եկեղեցի օծեցիք, որ. մեզ պաշտպանի ... Քանդէք՝ աւելորդ է, ան– զօր ...

— Դարձեալ որդեկորոյս է, — շշնջաց թիկնապահներից մէկը։— Ցնորել է։

— Ոչ, ցնորած չէ։ Ցուսախաբ է թէ Աստծուց, թէ ինձնից, — ասաց Արշակը՝ նորից հեռանալով։

Քաղաքից դուրս գալով՝ Արշակը երկար ժամանակ լուռ էր եւ մթնած։ Սպասում էր, թէ ինչ լուր կը բերեն Նախարարա– կան զօրքերին հետապնդող իր գնդից, որ– պէսզի որոշէր անելիքը։ Նա սպասում էր եւ համոզուած էր, որ իր գունդը պիտի ջախջախէր նրանց եւ, գերիներին ազա– տելով, բերէր քաղաք։

Կը ցանկանար միայն, որ գերիներին հետ կալանած բերէին եւ յանդուգն Նախա– րարներին, այն մարդկանց, որ պատճառ էին դարձել քաղաքի այս ծանր աղէտին ...Ախ, բերէին մի ...

Արշակի սպասումը երկար չտեւեց։Շու– տով իրար ետեւից ձորահովտից բարձրա– ցան մէկ – երկու հեծւոր, որ գալիս էին սակայն տարօրինակ խուճապած ընթաց– քով ... Թագաւորի թիկնապահներից մի քանիսը, դրանց հետ եւ Վահան Խոր– խոռունին, եկողներից տեսքից ու ընթաց– քից կռահելով ինչ որ, գնացին ընդառաջ։ Եւ եկողները, առանց հարցումի սպասե– լու, յայտնեցին տխուր.

— Մերայինները պարտուում են ...

— Նրանք բաղում են, մեր ձիերը յոգ– նած ...

Եկողներից մէկը. Զարեհ Ամատունու օգնականն էր։ Երբ նա այլայլուած, ամօ– թահար զեկուցեց իրենց վիճակը՝ սպի– տակուցները փայլեցին Արշակի երեսին, եւ նա հրամայեց.

— Տար երկրորդ գունդը։ Գերիներին ազատէք, ստամբակներին՝ կալանէք։

Այդ պահին իրօք աղմկալի ոտնատրո– փով մօտենում էր հեծեալ գնդի երկրորդ մասը։ Դա հազիւ էր հասել և փորձում էր կանգ առնել, Ամատունու օգնականը հը– րամայեց.

— Հետեւել ինձ — ու ինքը ձին դար– ձրեց դէպի ձորը։

Եւ նոր եկած, յոգնած հեծելազօրնը քառատրոփ հետեւեց նրան։

Ճանապարհը Արշակաւանից իջնում էր ձորամէջ եւ գնում դէպի Բագրեւանդ. գնում էր կեռմաններով կամ մերթ բար– ձրանում բլուրները, մերթ իջնում, եւ մի առժամանակ երեւում էր, թէ ինչպէս մի մեծ բազմութիւն է գնում այդ անհարթ ճանապարհով։ Մայր մտնող արեւը փայ– լեցնում էր նիզակներ ու աէգեր եւ միեւ– նոյն ժամանակ ոսկեօրում փոշու ամ– պերն այդ ճանապարհի վրայ։ Սրատես զինուորները տեսնում էին թէ նիզակաւոր հեծեալներ եւ թէ անզէն ու հետեւակ բազմութիւններ։ Իսկ դրանց զուգահեռ սարերի լանջերով գնում էին ինչ որ հե– տեւակ խմբեր՝ նոյնպէս Նիզակաւորուած ... Ան հարցին, թէ ո՞վքեր էին դրանք, նոր յայտնուած բնակիչներից մէկը բա– ցատրեց, թէ ձորով գնացողները Նախա– րարական հեծեալներ էին, որ գերեվա– րում էին քաղաքի բնակիչներին, իսկ սարալանջերով գնացողները այդ գերինե– րի ազատ հարազատները, որ ցանկանում էին երեւի տեսնել, թէ ուր են տանում գերիներին կամ ... մտադիր էին գուցէ յարձակումով ազատել նրանց ...

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի կողմէ, այս Հինգշաբթի, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ։

Կը խօսի՝ ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Նիւթ՝ Դաշնակցութիւնը եւ մեր ներկայ իրականութիւնը ։

Կը հրաւիրուին ընկերները ։

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՏՕՆԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԱՊՐԻԼ 23ԻՆ

Նախաձեռնութեամբ՝

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ (ԶՈՄ)

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՆԻԷՌ – ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՄՊԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Ապրիլ 16, ժամը 16էն 24 Անիէռի քաղաքապետարանի շքեղ սրահներուն մէջ

Հայկական պարեր՝ ՍՕՍԻ պարախումբը իր ամբողջական կազմով ։ Ղեկավարութեամբ Տիկին Ցասմիկ Քիւրքճեանի։

Երգ, արտասանութիւն, եւրոպական պարեր, ճոխ պիւֆէ՝ դիւրամատչելի գիներով։

Նուագախումբ՝ ՌՕՊԵՐԹՕ ՍԵԹՕ ։

Մուտք՝ 3 Ն. Ֆ.։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի մէջ, Ապրիլ 11–24ի Սգատօնը տեղի պիտի ունենայ Ապրիլ 22ին, Շաբաթ երեկոյեան ժամը ճիշդ 21ին, Սալ Մազընոյի մէջ, նախաձեռնութեամբ Ազգ. Առաջնորդարանի եւ երեք յարանուանութեանց ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցական Տարեշրջանի փակման եւ Բարերարներու Օրը

ԿԻՐԱԿԻ՝ ՅՈՒՆԻՍ 25

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

Տիկին Եդուարդ Գալէնտէրեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Նշանուհի Գալէնտէրեան, Տէր եւ Տիկին Սուրէն եւ Արամ Գալէնտէրեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Խամէրեան, Թէքեան, Պարթեւեան, Տէօվլէթեան ընտանիքները ցաւովը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին՝

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆԻ

մահը որ տեղի ունեցաւ Ապրիլ 7, 53 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը՝ այս երեքշաբթի առաւօտ ժամը 9ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ պիտի փոխադրուի Պանէնօ–Փարիզիէնի *գերեզմանատունը ։*

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ
ԼՈՒՍԵՂԷՆ ՇԻՐԻՄՆԵՐ

ԳՐԱԿԱՆ ԴԻՄԱՍՏՈՒԵՐՆԵՐ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

Գին 10 Ն. Ֆ.

Կը ներկայացուին Ա. Ահարոնեան, Ռուբէն, Լեւոն Շանթ, Ն. Աղբալեան, Յ. Օշական, Շ. Միսաքեան, Թորգոմ Պատրիարք, Բաբգէն Կաթողիկոս, Յակոբ Մալաքեան, Արշակ Զօպանեան, Ե. Տէր–Անդրէասեան, Ալ. Խատիսեան, Գուրգէն Ալէմշահ, Հրանդ Ալեանաք։ Պատկերազարդուած 16 նկարներով ։

×

ՄԱՂԱՔԻԱ ԱՐՔ. ՕՐՄԱՆԵԱՆ

ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Կը ներկայացնէ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԵՐԱԺՇՏԱՊԵՏ

ՅԱԿՈԲՈՍ ԱՅՎԱԶԵԱՆ

Կը ներկայացնէ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Վերջին այս երկուքը մէկ հատորով, պատկերազարդ ։

Շքեղ տպագրութիւն 7·50 Ն. Ֆ.

Պարզ տպագրութիւն 5 Ն. Ֆ.

ՆՈՐԵՐ ՈՐ ԿԸ ՀԱՍՆԻՆ

Օր. Վերգին Մանուկեան վկայուած է Փարիզի Բժշկական Համալսարանէն իբրեւ ատամնաբոյժ, իսկ քոյրը Օր. Անահիտ Մանուկեան աւարտած է նոյն համալսարանի դեղագործական բաժինը ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Եկեղ. Տիկնանց Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ հետեւեալ նուիրատուութիւնները ի նպաստ Լիոնի եկեղեցւոյ շինութեան.— Տիկին Բերուզ Ճնկըրըրեանէ հինգ հարիւր Ն. Ֆ., Պ. Գալուստ Կատայեանէ հարիւր, Ոմն, Տիկին Պօղոյեան, Պ. Մկրտիչ Թէրզիպաշեան, Տիկին Բագարատ Մակարեան 50ական Ն. Ֆ., Տէր եւ Տիկին Էթէրեան 30, Տիկին Մուշեղ Եղիկեան քսան, Տիկին Այնթապլեան տասը, Տիկին Հայկանուշ Սիմոնեան 10 Ն. Ֆ.։

ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Անդաստան

ԳՐԱԿԱՆ – ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ – ԴԻՆԵԶՕՆ

Իր տասնամեայ հրատարակութեան առթիւ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ

ՈՒԻԼԻԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆԻ

Որ ներկայ կ'ըլլայ եւ խօսք կ'առնէ

Ներկայ կ'ըլլան նաեւ

ԳԱՐԶՈՒ, ԼԻՒՔ – ԱՆՏՐԷ ՄԱՐՍԷԼ, ՎԱՀԷ ՔԱՋԱ, ԺԱՆՍԷՄ, ԻՎ ԹԷՍԻԷ

×

Այս Երկուշաբթի, Ապրիլ 10, ժամը 20·30ին

Hôtel Lutétia

43, Bd. Raspail

Տեղերը ապահովելու համար դիմել՝

Տպարան Արաքս

PRO. 05-73

Պ. Գ. Ադամեան

TRI. 57-74

Պ. Գ. Համբարձումեան

LIT. 50-80

Ծախքերու մասնակցութիւն 8 Ն. Ֆ.։

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

ԴԷՊԻ

ԵՐԵՒԱՆ

Երեք շաբաթը անգամ մը

ՆԱՒՈՎ

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ ուղղակի դէպի ԵՐԵՒԱՆ

Երթուղարձի գիներն են, կերակուրով լերադարձին կարելի է Վենետիկ իջնել

13 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆ

Պանդոկի մէջ բնակութեամբ եւ սնունդով

Բ. կարգ 3046 Ն. Ֆ.

Գ. կարգ 2506 Ն. Ֆ.

ԶԵՂՉ խմբովին ճամբորդողներուն։

ՈՒՂԵԳՈՅՔԻ իրաւունք, անձ գլուխ, 150 քիլօ՝ Բ. կարգի եւ 100 քիլօ՝ Գ. կարգի ճամբորդներուն։

Նոյն ճամբորդութիւնը օդանաւով կամ երկաթուղիով։

Մեր գրասենեակը կը զբաղի նաեւ դէպի Ամերիկա, Սուրիա եւ այլ ճամբորդութիւններով։

ԴԻՄԵԼ՝

ԺԱՆ-ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ

48, Rue de la République

Tél.: 20.47.22

MARSEILLE

●

ՓԱՐԻԶ

Մասնաճիւղ

7, Rue Auber, 7

Tél : RIC. 63-69

PARIS (9e)

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՐՈՍ

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ

Նախաձեռնութեամբ Սէն Շամոնի «Վարուժան» կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Վարդգէս» խումբին ։

Այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, ժան տ'Արք սրահին մէջ։

Կը նախագահէ ընկ. Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ ։

Կը խօսի ընկ. ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ ։

Գեղարուեստական պատշաճ բաժին, արտասանութիւն եւ կենդանի պատկեր մը, Ս. Թէհլիրեանի կեանքէ, «...Ինչո՞ւ սպաննեց Թալէաթը»։

Սէն Շամոնի եւ շրջակայի հայ հասարակութիւնը կը հրաւիրուի ոգեկոչելու անմահ հերոսին յիշատակը, որ մէկուկէս միլիոն զոհերուն վրէժը լուծեց 1921 Մարտ 15ին, Պերլինի մէջ ։

ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ԱՒՍՏՐԻԱ

ՎԵՆԵՏԻԿ - ԹԻՐՈԼ - ՎԻԷՆՆԱ

ԽՄԲԱԿԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

Օգոստոս 10 — Սեպտեմբեր 4

Ճամբորդութիւնը կը կազմակերպէ եւ խումբը կ'առաջնորդէ Հ. Սամուէլ Վ. Արամեան ։

Մանրամասն տեղեկութիւններու համար դիմել՝

10 bis, Rue Thouin - PARIS (5e)

Tél. : ODEon 02-12

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ ՄԱՅԻՍ 14ԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ

Երգչախումբին կողմէ

ՂԵԿ. Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Կիրակի, Մայիս 7, ժամը 15·30ին

Alfortville, Salle des Fêtes

Յայտագրին մէջ, Կոմիտասի, Ալթունեանի, Ալէմշահի, Սարեանի եւ այլ հեղինակներու գործերը, որոնցմէ շատեր՝ առաջին ունկնդրութիւն ։

ՄԵՆԵՐԳՆԵՐ.—

ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐ

ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ (թենոր)

ԱՐԱ ՍԵՐՈԲԵԱՆ (պարիթոն)

Հանդէսին կը յաջորդէ, երգչախումբին

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ինքնատիպ նուագախումբ

ՄՈՒՏՔ.— Համերգ եւ պարահանդէս՝ 5 Ն. Ֆ. ։

Նախապէս ապահովել տեղերը, հեռաձայնելով

TRI. 77-22 Poste 62

— Օր. Այտա Զաւրէնեանի

Autobus 103, Charenton-Ecoles, descendre Rue de l'Union - Parking

MORY et Cie

ՆՈՒԷՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ԾՐԱՐՆԵՐՈՒ ԱՌԱՔՈՒՄ ԴԷՊԻ ԽՈՐՀՐԴ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ ։

Գնեցէք զանոնք ձեր ուզած տեղը եւ առաքումը մեզի վստահեցէք ։ Նուազագոյն ծախքերով կը ղրկենք Խորհրդ. Միութիւն ։

Դիմեցէք մեր նոր գիները գիտնալու համար.—

10, Rue St. Vincent de Paul, Paris 10e

(PRÈS DE LA GARE DU NORD)

Téléphone : TRU. 27-70

ԾՐԱՐՆԵՐՈՒ ԱՌԱՔՈՒՄ ԴԷՊԻ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ
SICOMEX

Ֆրանսական կառավարութենէն եւ Մոսկուայի Ինթուրիսթէն ճանչցուած հաստատութիւն ։

SICOMEX

20, Rue Royale, PARIS 8e

Téléphone : OPE. 67-77

Métro : CONCORDE et MADELEINE

ՄԻԱԿ ՏՈՒՆԸ

որ կարելիութիւնը կու տայ ձեզի, հետեւեալ երկու ձեւերով ծրարներ ղրկելու

1.— Մեր ծախած ապրանքներով, որոնց ցանկը ճոխ է եւ որակը ընտիր ։

ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ ուղղակի ներածուած, քարտիկոյ եւ զուտ բուրդէ վերնաշապիկներ՝ վերջին նորաձեւութեան ։

ԱՆԳԼԻԱՅԷՆ ուղղակի ներածուած, զուտ բուրդէ կերպասներ եւ այլ ապրանքներ, Մուշտակի նմանակ վերարկուներ, անձրեւանոց, ներքնազգեստ, գուլպայ, փիրլօնեան բուրդով շալ, կօշիկ, ժամացոյց, եւայլն... ԱՄԷՆԷՆ ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ ։

Մեր ապրանքներուն գիներուն մէջ նախատեսուած են մաքսային տուրքերը արտօնութեան, ապահովագրութեան, ծրարումի եւ առաքումի ծախքերը ։

ՈՉ ՄԷԿ ԾԱԽՔ ծրարը ստացողին կողմէ։

Մեր ապրանքներուն ԱՌԱՔՈՒՄԻ ծախքն է 25 Ն. Ֆ. մինչեւ 20 քիլօ ։

2.— Ձեր բերած ապրանքներն ալ կ'ընդունինք, պայմանաւ որ նոր ըլլան.

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ՝ 2-4 շաբաթէն ։

ՈՒԶԵՑԷՔ ԵՒ ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ՊԻՏԻ ՍՏԱՆԱՔ ՄԵՐ ԲԱՑԱՏՐԱԿԱՆ ԵՒ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՑՈՒՑԱԿՆԵՐԸ ։

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 11 ԱՊՐԻԼ

MARDI 11 AVRIL 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9075 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 4876

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Առաջին (ու գուցէ խաբուսիկ) երեւոյթները այնպէս ցոյց կուտան, թէ Թրքական յեղափոխութիւնը հետզհետէ կը վերադառնայ 1960 Մայիս 27ի պետական հարուածին առաջադրութեանց.— վերադարձ՝ դէպի ժողովրդավարութիւն, ուրկէ հեռանալու միտումներ կը վերագրուէին նախկին վարչապետ Մէնտերէսի վարչակարգին:

Սահմանադիր ժողովը, որուն մէջ բացարձակ մեծամասնութիւն կը կազմէ Իսմէթ Ինէօնիւի Հանրապետական կուսակցութիւնը, անցեալ շաբաթ որոշեց հանրաքուէի միջոցաւ ժողովուրդին հաւանութեան ներկայացնել նոր Սահմանադրութիւնը:

Նախագիծը, որ 153 յօդուածներէ կը բաղկանայ, հետեւեալ ձեւով կը սահմանէ Թուրքիան.— Աշխարհական եւ ժողովրդավար Հանրապետութիւն: Նոր Սահմանադրութիւնը կը նախատեսէ ազգային մեծ ժողովի մը կազմութիւնը, որ բաղկացած պիտի ըլլայ Երեսփ. Ժողովէ մը (450 երեսփոխան, ժողովուրդէն ընտրուած) եւ Հանրապետութեան Ծերակուտէ մը (150 անդամներ, նշանակուած՝ ընտրական մարմնին կողմէ, առաւել տասը անդամներ՝ Հանրապետութեան Նախագահին կողմէ նշանակուած):

Ազգային մեծ ժողովը երկու երրորդի մեծամասնութեամբ պիտի ընտրէ Հանրապետութեան նախագահը՝ եօթը տարուան համար, որ վերընտրուելու իրաւունք չունի: Կառավարութիւնը պատասխանատու պիտի ըլլայ Ազգ. Մեծ ժողովին առջեւ:

Կարեւոր նորութիւն՝ Սահմանադրութիւնը կը ճանչնայ գործադուլի իրաւունքը, բայց «մասնաւոր օրէնքի մը ճշդած սահմաններուն մէջ»:

Ընտրութիւնները, իբր թէ տեղի պիտի ունենան Նոյեմբերէն առաջ, եւ արտօնուած է, որ նոր կուսակցութիւններ կազմուին պաշտօնապէս: Նախագահ Կիւրսէլ ըսած է սակայն, «Թրքական կառավարութիւնը շատ աչառումի է, բայց ոչ համայնավար կուսակցութիւն մը մարսելու աստիճան»:

Ասիրի մէկէն ի վեր ժողովներ կամ փակ վայրերու մէջ հաւաքոյթներ կատարելը արտօնուած է. Բացօթեայ հաւաքոյթներ կազմակերպելու արտօնութիւնը պիտի տրուի աւելի ուշ:

Հակառակ իր անհանդստութեան (իջուածք ունեցած էր), Կիւրսէլ կը շարունակէ մնալ Թուրքիոյ «ուժով մարդը»: Յեղափոխութիւնը իրագործող Ազգային Միութեան Կոմիտէէն հետզհետէ հեռացուց ծայրայեղ աջակողմեանները եւ գնդապետ Թիւրքէշի անձին շուրջ զօրաւոր վարչակարգ մը ստեղծել ուզող երիտասարդ սպաները: Այնպէս որ, Կիւրսէլ մասին խօսուած ատեն, երբ բաղդատութիւն ըլլայ Եգիպտոսի հետ, ոմանք կըսեն ըսել «Նէճիպ Նասրին յաղթեց»:

Կը մնայ սակայն Մէնտերէսի կողմնակիցներն ու Կիւրսէլի իշխանութեան դէմ դուրս ցցող ամէն կարգի ընդդիմադիրներ: Շաբաթ չանցնիր, որ Պոլսոյ կամ Անգարայի մէջ նորանոր ձերբակալութիւններ չկատարուին: Դեկտեմբեր 27ին 55 կարեւոր անձնաւորութիւններ ձերբակալուեցան, «Կազմանդէ գէշերուան դաւադրութեան» մէջ բաժին ունենալու ամբաստանութեամբ: Անցեալ շաբթու՝ նախկին վարչապետ Մէնտերէսի դատ վարելուած դեմոկրատ կուսակցութեան անդամներէն 46 անձնաւորութիւններ բանտ նետուած էին: Մամուլի տեղեկութիւններ մէջ, Կիւրսէլ յայտարարեց, թէ առանք կը ծրագրէին Մէնտերէսն ու իր չորս հարիւր բախտակիցները փախցնել Եասը Ատայէն եւ բռնի ուժով գրաւել Պոլսոյ հանրային սպասարկութեանց կեդրոնները:

Ցայտարարութեան վերջաւորութեան, Կիւրսէլ կը սպառնար՝

— Հին վարչակարգին պատասխանատուները Եասը Ատայէն բռնի ուժով փախցնելու բոլոր յոյս ունեցողներուն ըսէք, որ եթէ յաջողին հոն հասնիլ՝ միայն աճիւն եւ կմախքներ պիտի գտնեն:

Այս պայմաններուն մէջ, եւրոպական մամուլին իսկ կարծիքով, յայտնի չէ թէ ի՞նչպէս Զօր. Կիւրսէլի անձին շուրջ կրնայ կազմուիլ իրական ազգային միութիւն մը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԵՆԸՏԻ - ՄԱՔ ՄԻԼԸՆ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՎԵՐՋԱՑԱՆ

ԱՆԳԼԻԱՑԻՔ ՇԱՏ ԽԱՆԴԱՎԱՌ ՉԵՆ

Զորս օրուան մէջ, Անգլիոյ վարչապետը եւ Միացեալ Նահանգներու նախագահը 11 ժամ խօսակցութիւն ունեցան, գլուխ գլխի կամ ժողովներու ընթացքին: Հրատարակուած զեկոյցը շատ բան չըսեր, մանաւանդ տարակարծութեանց մասին: Պետական երկու ղեկավարները կը շեշտեն թէ «համաձայնութեան բարձր կէտի մը հասած են երկու երկիրներուն առջեւ դրուած հարցերուն քննութեան մէջ»: Անգլիացիք անշուշտ շատ գոհ են համաձայնութիւնն այս «բարձր կէտէն», բայց խանդավառութիւնը կը պակսի: Քենըտի առանց ծամծմելու յայտնած է Մաքմիլընի թէ առէ եռք Ամերիկա պէտք չունի անգլիական միջնորդութեան եւ թէ Ռուսերուն հետ ուղղակի պիտի խօսի: Քենըտիի վարչակարգը կը տարբերի Այզընհաուըրի վարչակարգէն եւ առաջին առթիւ Անգլիացիք են որ կը տեսնեն տարբերութեան հիմնական կէտերը.— վերջ տրուած է անգլեւամերիկեան սերտ գործակցութեան: Քենըտիի Ամերիկան կ'ուզէ «ապազաղթատիրական» քաղաքականութեան ախոյեանը դառնալ որպէսզի միայն Խորհ. Միութեան վերապահուած չըլլայ այդ «փառքը» եւ Մաքմիլըն չէ կրցած համոզել իր խօսակիցը, որ այդքան չանապարէ եւ «պատմութեան ընթացքը» չխանգարէ, անկէ աւելի արագ երթալ ուզելու փափաքով:

Քենըտի եւ Մաքմիլըն խօսած են նաեւ տնտեսական եւ եւրոպական կացութեան մասին եւ այն եզրակացութեան յանգած են թէ նոր միջոցներ կարեւոր եւ առիպողական են Եւրոպայի տնտեսական եւ քաղաքական միասնականութեան համար: Վարչապետը եւ Նախագահը հաստատած են անգամ մը եւս թէ պէտք է զօրավիգ կանգնին ՄԱԿին եւ դէմ կենան բոլոր այն փորձերուն որ կը ձգտին խախտելու անոր հեղինակութիւնը: Շեշտած են նաեւ կարեւորութիւնը եւ գծուարութիւնը գոհացուցիչ յարաբերութիւններու հասնելու Խորհ. Միութեան հետ:

Եզրակացութեան մէջ Անգլիոյ վարչապետը եւ Միաց. Նահանգներու նախագահը կ'ըսեն «խօսեցանք իբրեւ ընկերներ բայց լիովին գիտակից մեզի ընկերակից երկիրներու շահերուն եւ իրաւունքներուն»:

Երկու խօսակիցները անշուշտ յաճախ յիշած են նաեւ Զօր. տը Կոլը եւ հարցուցած թէ ի՞նչ պիտի ըսէր այս վերջինը այս կամ այն հարցին շուրջ:

ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ ՈՒԽՏԻՆ ԺՈՂՈՎԸ

Եւ, առայժմ, ծնաւ մուկն չնչին:

Անցեալ շաբաթ Մոսկուայի մէջ վերջ գտաւ Վարշաւայի ուխտին անդամ պետութեանց համագումարը, ցարդ նմանը չտեսնուած տարտամ հաղորդագրութեամբ մը: Բայց եւ այնպէս, Արեւելքի բոլոր մեծամեծները, Խրուշչեւի գլխաւորութեամբ, կուսակցական ղեկավարներով, վարչապետներով, զինուորական պետերով ու տնտեսագէտներով հաւաքուած էին: Զգայացունց որոշումներ կ'ակնկալուէին. զեկոյց մը միայն հրատարակուեցաւ:

Ցամենայն դէպս, եթէ ուշի ուշով քննենք եւ մեկնաբանենք այս հաղորդագրութիւնը, երկու հետաքրքրական կէտեր ուշադրութիւն կը գրաւեն.

Ա) Գերմանիոյ նուիրուած հատուածները մասնաւորաբար երկար են եւ կը նըշեն թէ արեւելեան իր դրացիները մտահոգ են Դաշնակցային Գերմանիոյ բանակին ատրճանական վերակազմութենէն: Հաղորդագրութիւնը կը հաստատէ, թէ Գերմանիա «Եւրոպայի մէջ հաւանական պատերազմի գլխաւոր օճախն է»: Այս ըսել է, թէ Խ. Միութեան ու իր «մտերիմ» դաշնակիցներուն աչքին, գերմանական հարցը միւս բոլոր խնդիրներէն աւելի կարեւոր է: Այս ըսել է նաեւ, թէ Համայնավար Զինաստանի շուրջ խմբըւած միւս պլոքին համար ու Եւրոպայէն դուրս ուրիշ կարեւոր հարցեր կան:

Բ) «Ափրիկէի, Ասիոյ եւ Հարաւային Ամերիկայի ազգային ազատագրութեան շարժումներ»ուն վերաբերող հատուածները: «Աշխարհակալ պետութիւնները աւելի ու աւելի յաճախ զինեալ ուժի կը դիմեն այս շարժումները խեղդելու համար»: Ապա՝ նախադասութիւն մը, որ կը յայտնէ թէ «ընկերվարական երկիրները չեն կրնար անտարբեր մնալ» իրերու այս կացութեան առջեւ:

Շատ հաւանական է, որ նոյն նկատումներով, Արեւելքի ռազմավարութիւնը Արեւմտեան ռազմավարութեան զուգահեռ ուղիի մը կը հետեւի. երկու մեծերու ուժերուն հաւասարակշռութեան վրայ հիմնուած խաղաղութեան մը մէջ ի՞նչպէս «փոքր պատերազմներ» մղել Քոնկոյի, Լաոսի մէջ թէ այլուր՝ առանց ընդհանուր եւ հիւլէական պատերազմի մը ծընունդ տալու:

Հաղորդագրութիւնը հետաքրքրական է նաեւ մոռացութեան տուած իր կէտերով: Լաոսի մասին հազիւ քանի մը բառ կայ: Սակայն, անցեալ շաբթու վերջաւորութեան, Մոսկուա կ'ընդունէր անգլիական այն առաջարկը թէ միջազգային ժողով մը մէջ հաստատուի Լաոսի չէզոքութիւնը: Մոսկուա կ'ընդունէր նաեւ երկրորդել Լաոսի մէջ զինադադարի մը առաջարկը:

Լռութեան տրուած ուրիշ հարց մը՝ Ալպանիան: Լուրեր շրջան ըրած էին, թէ Մոսկուայի ժողովը միանգամ ընդ միշտ պիտի կարգադրէ Ալպանիոյ էնվէր Հօճային ու Խրուշչեւի միջեւ ծագած տարակարծութիւնները: Հօճա, կը յամառի հետեւիլ Զինաստանի ուղիին եւ Խրուշչեւի խօսքը մտիկ չըներ: Մոսկուայի ժողովին ներկայ չէր. ղրկած չէր նոյնիսկ իր վարչապետը՝ Մէհմէտ Շեհու: Պատճառաբանութիւն՝ «անհանգիստ էին»:

Սակայն Մոսկուայի ժողովին հաղորդագրութեան օրերուն, Եուկոսլաւիայէն եկող լուր մը աշխարհի շրջանը ըրել սկըսաւ. Էնվէր Հօճա եւ Շեհու Մոսկուա չգացին, որովհետեւ կը վախնային թէ իրենց գլխուն փորձանք մը կրնայ գալ: Լուրը, որ կը վերագրուի «տարր գիտնականի մը», կ'աւելցնէ թէ այս վախը ծնունդ առած էր անցեալ տարի, 86 երկիրներու համայնավար ղեկավարներու վերջին ժողովին առեն: Հօճա եւ Շեհու իրր թէ այդ առեն ծանր վէճ մը ունեցած են Խրուշչեւի հետ, ուրկէ վերջ ապաստան գտած են իրենց դեսպանատան մէջ՝ ինքնապաշտպանութեան պատրաստ վիճակի մէջ, ապա մեծ անապարանքով օդանաւ բարձրացած են՝ նախատեսուած ժամանակէն շատ առաջ:

Պատմութիւնը, յամենայն դէպս, յատկանշական է: Պեկինը որ լաւատեղեակ մայրաքաղաք մըն է, կը յուսայ թէ Արեւելք-Արեւելք յարաբերութիւնները աւելի եւս պիտի լարուին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼՊԱՆԻՈՅ նախկին թագաւորը Զոկ Ա. մեռաւ առջի օր, Փարիզի մօտակայ Ֆօշ հիւանդանոցը: 1928ին թագաւոր հռչակուած էր հանրապետութեան նախագահ ըլլալէ ետք: Երբ 1939 Օգոստոս ութին Իտալացիները Ալպանիան գրաւեցին թագաւորը եւ թագուհին Լոնտոն մեկնեցան եւ անկէ ի վեր աքսորական կեանք մը վարէին: 1955էն ի վեր Ֆրանսա հաստատուած էին:

ՏԻՆ ԱՉԻՍԸՆ որ Քենըտիի կողմէ պաշտօն ստացած է ուսումնասիրելու Ատլանտեան Ուխտի բարեփոխման հարցերը, տեսակցութիւն մը ունեցաւ վարչապետ Ատընաուըրի հետ: Նախապէս, Աչիսըն յայտարարած էր Լա Հէյի մէջ թէ Ատլանտեան զինակցութիւնը ամերիկեան քաղաքականութեան հիմը պէտք է մնայ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ կրթական տագնապը լուծուած է առժամապէս: Կառավարութիւնը որոշ գոհացում տուաւ պահանջներուն եւ Կրթական Նախարարութեան Դաշնակցութիւնը ետ առաւ գործադուլի իր որոշումը:

ՔՈՆԿՈՅԻ մէջ նորութիւնները իրարու կը յաջորդեն: Նախագահ Քալոնճի որ կը վարէր Քասայի հանքային հարուստ նահանգը ինքզինքը թագաւոր հռչակեց, Քաթանկայի մէջ կռիւները կը շարունակուին ոստիկաններու եւ ՄԱԿի ուժերու միջեւ: Վարչապետը՝ Չոմպէ մայրաքաղաքը ազատեցաւ օդանաւի արկածէ մը:

ԹՈՒՆՈՒԶԻ լաւատեղեակ շաբաթաթերթը՝ Աֆրիք - Աքսիօն յօդուած մը հրատարակած է զոր ստորագրած է տեղեկատուութեան նախարարը Մասմուտի: Նախարարը անդրադառնալով Փարիզ կատարած իր առաքելութեան եւ ալժերական հարցին կը գրէ.— «Եւ հիմա՞: Հիմա, միջամտութեանց շրջանակը կը մեծնայ, կը թուի թէ Ամերիկա կ'ուզէ տէ Ֆաքթօ ճանչնալ «ԱՀԱԿ»ը» եւ կ'եզրակացնէ.— «Ինչո՞ւ Զօր. տը Կոլ, որուն հանդէպ մեծ վստահութիւն ունինք յանձն չառներ հարցին ամբողջական պատասխանատուութիւնը:

«ԱՀԱԿ»ի անդամները, որոնք Թունուզի նաւահանգիստը կը գտնուէին մարէշալ Թիթոյի ժամանման պահուն, միաբերան կը յայտարարեն՝ «Կը սպասենք, որ կացութիւնը պարզուի», այլ խօսքով՝ կը սպասեն Զօր. տը Կոլի մամուլի ասուլիսին:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ «ՏԱՐԱ» ՆԱՒԸ, Պարսից Ծոցին մէջ կրակ առաւ. մօտ 750 ճամբորդներէն 563 հոգին դժնդակ պայմաններու մէջ կարելի եղած է ազատել շնորհիւ օգնութեան փութացող ուրիշ նաւերու: Սակայն 190 անձեր կա՛մ խեղդամահ եղած են եւ կամ դիշատուած՝ այդ ջուրերուն մէջ վխտացող շնաձուկերուն կողմէ:

ՔՈՒՊԱՅԻ ներկայ կառավարութեան հակառակորդները կը պատրաստուին յարձակման, կը հաստատէ ամերիկեան մամուլը: Նոյնիսկ խօսք կայ, որ երկրին մէջ շարժում մը պիտի սկսի յառաջիկայ օրերուն:

ՀՆԴԵԼԱՆԻԻ 59րդ Փարիզ - Րուպէ մրցումը շահեցաւ Պելժ մը, Րիք Վան Լօյ:

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻՆ ՑՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

ՀԱՄԱՍՏԵՂ

«ԱՅԾԵՏՈՄԱՐ» ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մատենաշար «ՅՈՒՍԱԲԵՐ», թիւ 99, Գահիրէ, 1960

Համաստեղի այս երկասիրութեան միջավայրը երեսուն տունոց Ջոր անունով գիւղ մըն է, ուր բացի ժողովրդական տարբերու գործունէութենէն, երեք կարեւոր դէմքեր իրենց առաջնորդողի դերը կը կատարեն. Գեղին իմաստունը՝ Ուստա Մակար, տէրտէրը՝ Տէր Մարուքէ եւ ջորեպան ասպետ Թաթոսը :

Գործողութեան խորհրդանշական հանգամանքները մեկնաբանելէ առաջ, տեսնենք բովանդակութիւնը այնպէս ինչպէս հեղինակը կը ներկայացնէ 167 էջերու մէջ, որուն կը յաջորդեն թիւ 17 ուրիշ բանաստեղծութիւններ :

Երկրորդ համաշխարհային պատերազմէն առաջ 1938ին, Փետրուար — Յուլիսի յաջորդական թիւերուն մէջ է որ առաջին անգամ լոյս կը տեսնէ այս ընդարձակ « Սրբազան կատակերգութիւնը », «Տօմար Մաքիական » վերնագրով, հատորին խորագիրն է «Այծետոմար» որուն դերակատարն է այծ մը, մինչ առաջին տըպագրութեան մէջ այդ դերը վիճակուած էր մաքիին :

Զատկի ուրբաթ օրը վանքին այծը եկեղեցի կը մտնէ եւ կը բարձրանայ սեղան, ամէն կողմէ հալածանք: Այծը պոչը տէրտէրին ձեռքին մէջ ձգելով, կը գողնայ անգին խաչը եւ կ'աներեւութանայ: Գիւղը իրարանցումի մէջ է: Ջոր գուշակութիւններ պատուհասի կը սպասեն: Ամէն գնով պէտք է գտնել այծը: Պէտք է դիմել ասպետ Թաթոսին, որպէսզի գիւղը փրկէ աղէտներէ: Գործնական միտք, ան կը հաւատայ որ այդ դէպքը դեւի գործ է եւ թէ բերդի մը երկաթէ եւ հսկայական դուռները միայն զօրք ու զօրականով կը բացուին: Այծին հալածանքը տեղի կ'ունենայ երկու ուղղութեամբ : Մէկ կողմէ Տէր Մարուքէն, իսկ միւս կողմէն՝ ասպետ Թաթոս ի վերջոյ Թաթոսին յաղթանակին լուրը կը բերեն: Ժողովրդային ցնծութիւն: Ուրախութեան եօթը գիւղեր կը մասնակցին, գուշակներ, առեւտրականներ, լարախաղացներ, նոյնիսկ գողեր :

Ասպետ Թաթոս սէր եւ խաղաղութիւն բերած է նոր աշխարհին, այլեւս պէտք չկար թուր կեծէկին: Կեցցէ Թաթոս, որ վերցուց առնելութիւնը, կռիւն ու քէնը: Ուրախութեան այդ ցոյցերուն պէտք է հրաւիրել նաեւ Մոլլի գիւղին Մոլլան : Այս վերջինին ծառաները սակայն թուղթ մը կը բերեն Մակարին, այդ թուղթին մէջ գրուած է թէ 3 անգամ Մեքքէ գացող ու վերադարձող սրբազան ջորին գիշերը սպաննուած գտած են եւ կը պահանջէին քառասուն ոսկեարի սեր, տաւար, ձի եւ տասը մէջքով բարակ աղջիկներ: Մակար կը մտածէ, եթէ Աստուած մարդու կերպարանքով երեւաց մարդկութիւնը փրկելու համար, ինչո՞ւ դեւը այծի կամ ջորիի կերպարանքով, աշխարհը չարին չի մատներ : Ուրախութեան ցոյցերը կը վերածուին արիւն արցունքի : Գիւղին կալատեղին աւերակ, Ջոր գիւղին վախճանն էր :

Հետեւելով այս սեղմուած տողերուն, ընթերցողները իրաւամբ պիտի հարցնեն թէ այծի գողութեան եւ ջորիի մը սպանութեան միտք բանին ի՞նչ կրնայ ըլլալ, հեղինակը յուետես բովանդակութիւն մը տալու եւ ընդարձակ քերթուածի մը նիւթը կազմելու համար :

Այս սրբազան կատակերգութիւնը իր պարզունակ եւ միամիտ բովանդակութեան մէջ գրողներու կողմէ այլազան մեկնաբանութեան տեղի տուած է եւ Նիկոլ Աղբալեանի պէս ճշմարիտ քննադատ մը հետեւեալ ձեւով կ'արտայայտուի .— « դիւցազներգութիւն գլխիվայր, ուր դիւցազունները ծաղրի ենթարկուած են: Մի բանդագուշանք, ուր իրական գծեր հիւսուած են անչափակից եւ մտացածին դիպուածներին, յօրինելով մի թոհ ու բոհ, ուր դիպուածներ, մարդ եւ անասուն, ներկայ եւ անցեալ, իրական եւ առասպելական խառնակոյտ թաւալում են «յապուշ կըրթելով » ընթերցողին եւ դիտողին»(*) :

Համաստեղ ուրիշ հիմնական նպատակ մը կը հետապնդէ: Միջավայրը թէեւ Ջոր գիւղն է, բայց՝ Հայաստան եւ հայ ժողովուրդին դարաւոր ճակատագիրն է, որ գինքը այնքան բազմաթիւ հարցականներու առջեւ կը դնեն: Կ'ընտրէ խորհրդանշանական ձեւը եւ սովորականէն տարբեր արուեստի տարրերով :

Մէկ կողմէն Հայութիւնը եւ միւս կողմէ Մոլլի գիւղը: Քրիստոնէութիւնը եւ իսլամութիւնը, չարունակական եւ անհաւասար, դարաւոր պայքարներով, երբ յաճախ աննշան դէպքերու հետեւանքով, ինչպէս այծի մը խաչը գողնալով ու կըլլելով, կամ ջորիի մը սպանութիւնով, դէպքերը կը յանգին ամէնէն ճակատագրական եւ արիւնոտ վախճանին, մինչեւ ապրիլեան տարագրութեան եւ կոտորածներուն, ահաւոր չափերով :

Երեւակայական եւ ծաղրական չափերու վերածուած, կատակերգութիւնը իրական պատկերներով եւ դէպքերու շարայարութեամբ հասկնալի կը կը դարձնէ բովանդակ ողբերգութիւնը :

« Այծետոմար»ին մէջ հայ ժողովուրդին երեք դասակարգերը իրենց վճռական դերերը կը խաղան. մտաւորականութիւնը, յեղափոխութիւնը եւ կղերականութիւնը: Մեզի ծանօթ է արդէն իրենց հանրային գործունէութեան բերած մասնակցութիւնը դարերէ ի վեր, մանաւանդ վերջին հարիւր տարիներու ընթացքին :

Մտաւորականութեան ներկայացուցիչն է իմաստուն, ջուլհակ Մակար, երկրորդինը՝ ասպետ, յեղափոխական — զինուորական Թաթոս, իսկ երրորդինը՝ Տէր Մարուքէն, տէրտէրը :

Մեր տուած մեկնաբանութիւնը կ'արդարանայ, երբ նկատի ունենանք «Այծետոմար»ին առիթով հեղինակին գրի առած ընդարձակ յառաջաբանը, ուր ներկայացուած են ուրիշ տեսակէտներով Համաստեղին մտայնութիւնը, վարդապետութիւնը, նոյնիսկ փիլիսոփայութիւնը: « Կարելի էր կապել այս բեմը, կը գրէ, աշխարհի որ եւ է հողամասին վրայ եւ ոգիներու աշխարհին մէջ, եւ սակայն Արուեստը իր անկեղծ խօսքով ինծի թելադրեց այս բեմը կապել իմ կալուածին մէջ » :

Համաստեղին կալուածը, միջավայրը հայ ժողովուրդն է, ոչ թէ միայն այս խորհրդանշանական գործին մէջ, այլեւ իր բոլոր ստեղծագործութիւններուն մէջ, ուր կը փնտռէ Հայ Ոգին, պատմուածքներու առաջին հատորներուն մէջ Գիւղը, Անձրեւը, Քաջ Նազար եւ ուրիշ 13 պատմուածքներ, ինչպէս նաեւ «Սպիտակ ձիաւոր»ին մէջ, զոյգ հատորներ, նոյնիսկ «Այօթարան»ին մէջ, ուր ժողովուրդը կը հրաւիրուի տիեզերական ստեղծագործութեան փառաբանութեան համար պաշտամունք կատարել, աղօթել :

Ժողովուրդին հաւաքականութիւնը, իբրեւ գործող տիպար ներկայացնէ առաջ, տեսնենք երեք կարեւոր դերակատարները :

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ՄԱԿԱՐԸ, իբրեւ ճամբորդ, կեանքի դժուար ճամբէն անցեր էր, մտիկ ընելով միշտ իր խղճի ձայնին: Երբ երիտասարդ էր ջուլհակութիւն ըրաւ եւ գործեց կտաւ՝ հարսնիքին եւ պատանքի համար: Միշտ կը կարդար Նարեկ եւ հին Տօմար, մանաւանդ պատերազմ եւ մահ տարաժամու կը տեսնէր: Կ'օգնէր խեղճերուն: Բոլոր դատերն իրեն կը բերէին:

Անհամար հարցումներով միշտ կը խօկար: Այն համոզումն ունէր, որ «Ջարին մէջ միշտ բարին կայ»: Թէ «աշխարհն ըսես զուր աշխարհ է», չարը, դեւը որուն կը հաւատայ մարդ էակը, այծի կամ ջորիի կերպարանքով կը ներկայանայ, աշխարհը չարին մատնելու համար: Նախապաշարուած միտք մըն էր, բայց լաւատես: Ջուռնի ձայնն է իրական : Բայց մարդիկ յիմար բաներ ստեղծած են աշխարհը մատնելու համար մեծ աղէտներու: Իմաստուն Մակար կը պահէր իր հաւատքը որովհետեւ առանց աղիի ոչ ծնեբ է ոչ ալ պիտի ծնի այծ մը, հետեւաբար ան պիտի գտնուի եւ խաչը պիտի փրկուի, վերջ դնելով բոլոր յուզումներուն եւ ժողովրդական իրարանցումներուն :

ՔԱՋ ԹԱԹՈՍԸ ջորեպան է, զէն ու զըրահ հագած յեղափոխականը կը խորհրդանշէ, որուն վիճակուած է ամէնէն դժուար եւ պատասխանատու գործերը :

(*) «Գրական Քննադատական երկեր», Ն. Աղբալեան, «Համազգային» Հայ Մշակոյթի Ընկերակցութիւն», Պէյրութ 1959:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՀԻՆ ԴԷՄՔԵՐ

ԱՌԱՔԵԼ ԱԼԹՈՒՆ-ՏԻՒՐՐԻ

Թատրոնի գաղափարը Թրքահայոց մէջ ծագում առած է — ըստ բազմաթիւ աղբիւրներու — 1846 Թուականին, երբ [...] բոլացի համբաւաւոր Սուլիէն իր կրկ[...] սային առաջին փորձերը կը կատարէ [...] սոյ մէջ, կը մասնակցէին նաեւ հայ ձ[...] բիչներ, լարախաղացներ, մարմնամար[...] զիկներ եւայլն : Այս Հայերէն մէկ[...] Գասպարեան անունով, անջատուելով [...] կէսային այդ կազմակերպութենէն, [...] կազմէ «Արամեան» անունով խումբ մը [...] այդպիսով Արեւմտահայերուն մէջ կը [...] Թատրոնի գաղափարին առաջին հիմն[...] քարը :

Քարուաններուն գլուխն անցած հէքեա[...] ներու առասպելական դեր մը ստանձն[...] է, աշուղներու երգերուն մէջ անցա[...] փառքի եւ համբաւի տէր ասպետ [...] Այծին խաչը գողնալը, խորհրդանշան[...] թշնամիին պատճառած վնասներուն [...] Թօսը արդարութեան եւ ուժին [...] պիտի կռուի, իբրեւ վիշապաքաղ, որ [...] ձին հեծնէր, «ընդ եղեգան մուխ կը [...] նէր», Տորք Անգեղի եղունգ ունէր [...] էնոր հայրն էր: Թաթոսին կը վայ[...] Ալանի նաղենի կոյսը, Սաթենիկը. [...] գործածէր Սասունցի Դաւիթին Թուր Կ[...] ծէկինը եւ հրեղէն ձին»: Դեւը պատմե[...] աշխատանքը Թաթոսին կը վիճակուի [...] փառքով կը վերադառնայ: Թաթոսին կ[...] ուիը ոգիներուն դէմ է եւ ժողովրդական տարրերով կը տանի, յանուն խաղաղութեան, արդարութեան եւ հայրենի[...] յանուն ուժի եւ գաղափարի, իբրեւ ա[...] կարելի իրականացումներ, որոնք անխ[...] բելի եւ այլանդակ կենդանիներով [...] խորհրդանշուին, անիրականալի, գաղ[...] փարներ :

Հայրենասէր ասպետին համար, [...] մաստեղ կ'արձանագրէ քանակ մը, [...] Հայոց պատմութեան ամէնէն ողբերգական վայրկեաններուն տխուր բնորոշ[...] է, թէ ինչպէս դասակարգ մը մարդի[...] թէ կը վիճին, այլ եւ կ'ուրանան [...] անկախութեան եւ ազատութեան հա[...] մղուած հերոսական կռուին բոլոր [...] ուապները .—

«Պատմագրեր, ինչ ալ գրեն,
Նախ գլուխնին պիտի ծռեն,
Թէ ե՛րբ ծնաւ Թաթոս աղան,
Խոր վրայ վէն պիտի խաղան:

Դրոց բրոց պատմաբաններ
Պիտի խօսին էսպէս բաներ,
Ու պիտ մոռնան, պիտ չյիշեն
Մեր Թաթոսի պեխերը շէն,
Ինչճան թուղթ ու գրիչ մաշեն »:

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՅԱՐԻՆ ՏՈՒՆԸ

(ՌԱՆՏԱՐԿԵԱԼԻ ՄԸ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ)

Դ.

Օ՛ Աստուած իմ, ինչ ալ էֆէնտի. հագած ոստիկանի համազգեստը քսան տեղէն պատռած, ջուրը, ամէն ոստիկանի պէս, ճակատագրականօրէն իր կօշիկին ծակերէն ներս խուժած եւ որ ամէն քալելուն համաչափօրէն իր Ֆըռդ Ֆըռդ ձայնը կը հանէ միշտ դէպի դուրս խուժելով :

Սակայն ի՞նչ ընել. պէտք է ասոնց ալ բերան ծռել, ասոնց՝ որոնց բարեւ մը իսկ տալը մեզ եւ արժանապատուութեան վիրաւորում մը պիտի ըլլար, սասնկ մարդոց համար՝ որոնց քով ամէն մարդկային ու ազգայնական զգացում փթացած լմնցած է :

Նախ ծանրէն ծախել կ'ուզէ ինքզինք, կը հասկնանք որ դրամ կ'ուզէ : Եւ քիչով ալ գոհ կ'ըլլան տաճիկ ոստիկանները. հինգ ղրուշը իրենց համար շատ խոշոր գումար մըն է, քանի որ ամսականնին 150 ղրուշէն վեր չէ, եւ ան ալ տարին երեք ամիս միայն ամսական կ'ելլայ : Տասը ղրուշ կը խոստանանք իրեն :

Գումարը կ'երեւի թէ մարդը չափէն աւելի կ'ուրախացնէ . մեզ մխիթարել կը սկսի. սէն, չափուած, ձեւուած յոյներ կուտայ մեզի, կամաց, ակամայ միամիտի ձեւեր կ'առնենք եւ իբր թէ կը հաւատանք :

Մեր ցուցուցած ճամբէն կը սկսինք յառաջանալ: ՆԷՄԻ — Ջարշին ամբողջ ցեխերու մէջն է . ցեխը մինչեւ մեր փէշին գագաթը կը հասնի. ո՞վ մաքրութեան վրայ պիտի մտածէ, դժոխք երթալու այս տխրաբոյր պահուն ...

Կը սկսինք զառիվարէն վար իջնալ. փողոցը գրեթէ մարդ չկայ. ցանցառ, յետամնաց անցորդներ կ'անցնին մեր քովէն, քովնտի մեզի կը նային ու կանցնին, անհամարձակ՝ նաեւ իսկ գանալու, կասկած չներշնչելու վախով:

Քաղաքական յանցաւորներու՝ երեւոյթըն ունինք վերջապէս եւ. քաղաքական յանցաւորը Թուրքիոյ մէջ յանցաւորներուն էն մեծն է, ժանտախտաւորն է անիկա, որուն ոչ ոք կ'ուզէ մօտենալ իր անձին իսկ վախով :

Քարափ կը հասնինք : —

Անձրեւը կը շարունակէ եւ մեր տխուր կարաւանը կը քալէ լուռ, գիշերային մըթութիւնը մեր ոտքերուն ձայնովը խանգարելով :

Քարափին վրայ ցուրտ ու կծու ծովային հով մը մեր երեսներուն կը զարնէ . շոգենաւերը գիշերային խաւարին մէջ աւելի մեծցած, խորհրդաւոր հանդամանք մը առած, իրենց տխանի հասակը կը ցցեն ձմեռնային արհաւրալից երկնքին տակ, ուր ոչ մէկ աստղ, ոչ մէկ նշոյլ... ճիշդ մեր վիճակին նմանակ ...

— Կեցէք, տղաքներ, կ'ըսէ Թուրքերէն ոստիկանը մեզի հետ կատակելով, կեցէք, կօշիկներս անհանգստութիւն կուտան կոր ինծի, կեցէք սըւոնք հանեմ :

Կը կենանք: Կօշիկները կը հանէ. գուլպայ հագած չէ արդէն. եւ բոպիկ ոտքով կը սկսի քալել ցեխերուն վրայ՝ կօշիկները ձեռքը բռնած, առանց երեւոյթներու վարժուած մարդու մը կատարեալ անտարբերութեամբ :

Ակամայ կը ժպտինք: Ի՞նչ աւելի ճշգըրիտ պատկեր Թուրքիոյ կառավարական վարչութեան, պետճէի սնանկութեան՝ քան սա բոպիկ ոստիկանը որ կը քալէ մեր քովն ի վեր ցեխերուն վրայէն ...:

Կամուրջին գլուխը կը հասնինք :

— Տասնըվեց, կը ձայնէ ոստիկանը, բաժառու պաշտօնէին, փօսթա, Ջապթիէ :

Կ'անցնինք: Թուրքիոյ մէջ ուր կամուրջէն անցնելն իսկ դրամով է, ուր անանկացած գանձատան մը եկամուտը սասնոցներու գումարումէն կ'ակնկալուի, առաջին անգամն է որ առանց բաժ տալու կ'անցնիմ կամուրջէն :

Կամուրջը կ'երերայ մեր ոտքին տակ, ձմեռնային գիշերներու փոթորիկը սկսեր է սուլել մեր շուրջը ... կը քալենք սայթաքելով, կ'անցնինք կամուրջէն, կը հասնինք Գոլտոյ կողմը ուր էմին էօնիւն քանի մը բանջարավաճառներ գլուխնին կողովներուն վրայ դրած եւ վրանին [...] դին մոմլաթը քաշած կը նիրհեն ..

Գոլտոյ կողմի փողոցները ոչ [...] համարձակութիւն կ'ունենայ [...] պտըտիլ աս ամայի փողոցներուն [...] ուր ցերեկն իսկ անցորդները վախով [...] դողով կ'անցնին. գողի վախ չկայ [...] զոցներուն մէջ երբեք, բռնուելու, [...] տարկուելու վախն է միայն որ կայ [...] նուն մօտ :

Գիշեր ատեն դուրս մնալ՝ [...] գործերդ գաւեր ունենալու նշանակ[...] է ոստիկանութեան աչքին, եւ ոստի[...] նութիւնը չարագործներէ, մարդասպա[...] ներէ աւելի քաղաքական յանցաւոր[...] վախ ունի :

Միայն այս արհաւրալից լռութեան[...] ջոցին, այս խաւարին մէջ որ երբեմ[...] դային կաղի կռուցէ մը կ'արթնն[...] շուններու երկարատեւ կաղկանձ[...] արձագանգ կուտան, կը մարին [...] եւեւէ ...:

Կը քալենք . կը զառնանք ամայի [...] մարդարնակ փողոցներէ, ու կը քալ[...]

Եւ վերջապէս հեռուէն անձրեւի[...] թած մշուշին մէջէն կը տեսնենք զոյգ խոշոր լապտերներու լոյսը, աւելի պայծառ, աւելի հրեշային [...] ւոյթով մը քանի մօտենանք կը [...] նան, կը մեծնան :

ԼԵՒՈՆ ՇԱՐ[...]

(9 Շար.)

․ Արամեանց խումբը Պոլսոյ մէջ իր բազմաթիւ ներկայացումներով մեծ ընդունելութիւն գտնելէ ետք, 1849ին կը լքէ Պոլիսը։

Այդ թուականէն ետք, 1850ական թը – ւականներուն, կը սկսի ծաղկիլ Արեւմտահայ թատրոնը, մասնաւորապէս Միսթարեան Միաբանութեան վարժարաններու մէջ, շնորհիւ բազմաջանք անձերու՝ Շահինեաններ, Ղեւոնդ Ալիշան, նաեւ Ֆրանսական դպրոցի հայերէն լեզուի ուսուցիչ Գաբրիէլ Անուշեան, Ստեփան Ոսկան աղա եւայլն, որոնք իրենց ընտանեկան յարկերուն ու Մխիթարեան վարժարաններու ընդարձակ սրահներուն մէջ դպրոցական աշակերտներու մասնակցութեամբ ներկայացումներ կը սարքեն, մինչեւ որ կը հասնին մասնաւորական նոր երիտասարդներ՝ Գարեգին Փափազեան, Պետրոս Ադամեան, Տիգրան Փէշտիմալճեան, Հայկ Թասիսի, Քօրնէյլի, Վոլթէրի դասական գործերը հայացնելով, զարկ կու տան հայ թատրոնի գործին։

Իւր այսպէս տանէ տուն, ուսումնարանէ լսարան, թատրոնի գաղափարը կարճ ժամանակի փոխանցիկ երեւոյթը կը դառնայ, ուրկէ վերջապէս կը ծնի Սրապիոն Հէքիմեանի տնօրէնութեամբ կազմուած կանոնաւոր թատերախումբը, եւ սկզբնաւորութիւնը կ'ըլլայ ազնուորեալ այն մեծ շարժումին որ կը կոչուի Արեւմտահայ թատրոն։

Անարդար պիտի ըլլայինք, սակայն, եթէ այստեղ փակագիծ մը բանալով, չյիշատակէինք նաեւ անունը մեծ Հայու մը՝ Պէզճեան Յարութիւն Ամիրան, որ շատոնց արդէն կանխելով այս բոլորը, 1830 թուականին, իր իսկ հիմնած Պէզճեան Մայր-Վարժարանի աշակերտներու միջոցաւ թատերական ներկայացումներ սարքած է։

Արեւմտահայ թատրոնի ծագումին ու զարգացումին նպաստած են բազմաթիւ անձեր, արուեստագէտ-դերասաններ, գրողներ, բանաստեղծներ եւ շատ մը մտաւորականներ որոնց մասին խօսած ենք այս սիւնակներուն մէջ։

Առոնցմէ մէկն է Առաքել Ալթուն-Տիւրրի։

Ծնած է Աղեքսանդրիա 1840ին։ Տիւրրիները մեծ դիրք են ունեցած Եգիպտոսի մէջ։ Առաքելի մեծ հայրը Եգիպտոսի արտաքին գործոց նախարարութեան խորհրդական եղած է եւ տակաւին վարած է պետական ուրիշ բարձր պաշտօններ։

Առաքել իր նախնական կրթութիւնը ստացած է Աղեքսանդրիոյ մէջ, ուր տիրացած է արաբերէն, թուրքերէն, հայերէն, ֆրանսերէն եւ իտալերէն լեզուներու, ու ապա, երբ Տիւրրիներու ընտանիքը կը հաստատուի Պոլիս՝ Խասգիւղ թաղը, Առաքել այս անգամ կը յաճախէ տեղւոյն Ներսէսեան վարժարանը ու քիչ ատեն ետք կը դառնայ Պոլսահայ զարգացած երիտասարդներէն մէկը։

Իր տղայ տիօց, Առաքել Ալթուն-Տիւրրի սիրած է բեմը։ Սիրած է այդ միջավայրը, ոչ թէ անոր համար որ զգացած է կոչումը՝ բեմ բարձրանալու, այլ փարած է բեմին, զգալով եւ գիտակցելով որ բեմական արուեստին միջոցաւ կարելի է ազնուացնել մարդոց ճաշակը, վարժեցնել զանոնք Գեղեցիկին, Բարիին ու Ճշմարիտին, բիւրեղացնել անոնց հոգին։

Եւ շատ երիտասարդ տարիքին, հազիւ 18 տարեկան, կ'առնէ յանդուգն քայլ մը։

Խասգիւղի մէջ թատրոն մը կը հիմնէ․․

Այդ թուականներուն կառավարական արգելքներու շնորհիւ, թատրոնի մը բացումին հրամանը ստանալը շատ դըժուար գործ մըն էր։

Օրուան ազդեցիկ մեծատուններէն Կէլկէլեան Փիլիպպոս եւ Մկրտիչ ամիրաները երիտասարդ Առաքելին կը խոստանան իրենց միջամտութիւնը, ձեռք բերելու համար թատրոնի մը արտօնութիւնը։

Եւ արդարեւ, Առաքել կը ստանայ արտօնութիւնը եւ 1858ին, տեղի կ'ունենայ առաջին ներկայացումը։

Կը ներկայացնեն «Երուանդ Ա.» թատերախաղը, մասնակցութեամբ օրուան ծանօթ դերասաններէն Ստեփան Էքշեանի եւ Պետրոս Մաղաքեանի (երկուքն ալ Պետրոս Ադամեանի վարպետները)։ Երաժըշտախառն այս թատերախաղին երաժըշտութիւնը կը ղեկավարէ Տիգրան Չուհաճեան։

Առաքել Ալթուն-Տիւրրիի այս առաջին փորձը մեծ յաջողութիւն կը գտնէ։ Խաղին ներկայ կ'ըլլան այդ շրջանի բոլոր ծանօթ անձնաւորութիւնները եւ երիտասարդ Առաքելը, խանդավառուած, կը պատրաստուի իր յաջորդ կազմակերպութեան։

Եւ սակայն, կը պատահի ցաւալի դէպք մը։

Նոյն շաբթուն իսկ, գիշերը ուժեր, կառավարական հրամանագրով, կը խուժեն թատրոն, կը խորտակեն ամէն ինչ ու հիմնայատակ կ'ընեն Առաքելի այնքան խնամքով ու գուրգուրանքով շինած գործը։

Յուսահատութեան դենիթին հասած երիտասարդ թատերասէրը կը վազէ աստին անդին, կը բախէ բոլոր դուռները, հասկնալու համար պատճառը այս հրէշային արարքին։

Իրեն կը պատասխանուի թէ ամիրաները փոխանակ «թատրոն»ի արտօնագիր մը խնդրելու, «քազինօ»ի արտօնագիր են ուզած․․․ սխալմամբ։

Այս դէպքէն ետք, ժողովուրդին մէջ տարակարծութիւններ կը ծագին։ Ոմանք կը հաստատեն թէ ամիրաները իրաւամբ սխալած են իրենց խնդրանքին մէջ, իսկ շատեր կը պնդեն թէ անոնք գիտակցաբար բրած են այդ բանը, քանի որ իրենք թատրոնի գաղափարին ոխերիմ հակառակորդներ ըլլալով, ուզած են սանձել երիտասարդ Առաքելին «վտանգաւոր» թատերասիրութիւնը՝ վիժեցնելով անոր գործը։

Այս դժբախտ պատահարէն ետք, Առաքել Ալթուն-Տիւրրի, բոլորովին յուսահատած ու ընդվզած, կը թողու Պոլիսը եւ կը ձեռնարկէ դէպի Եւրոպա ճամբորդութեան մը։

Կ'այցելէ եւրոպական բազմաթիւ գլխաւոր քաղաքներ՝ Ֆրանսա, Իտալիա, Գերմանիա եւ այլուր, ուր շարունակ կը յաճախէ թատրոններ հոն գտնելու համար իր խորտակուած սիրոյն կարօտը․․․

Այդ շրջանին է որ, եւրոպական թատերական արուեստէն բաւական սպառած կ'ամբարէ, այն յոյսով որ վերադառնայ Պոլիս եւ օգտակար դառնայ իր այնքան սիրած հայ թատրոնին։

Եւ սակայն, դժխեմ ճակատագիրը այլ տնօրինութիւն կ'ընէ։

Արեւմտահայ թատրոնի սիրահար այս պատուական Հայը կը մեռնի ժամանակէն առաջ, 1886 Յունիս 7ին, հազիւ 46 տարեկան։

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԶԱՏԻԿԸ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Այս տարի եւս բախտը ունեցայ Զատկական հոգեզմայլ երգեցողութիւնները լսելու Տէսինի Ս․ Աստուածածնայ եկեղեցւոյ մէջ, ուր յոգնախառն բազմութիւն մը կը հետեւէր երկիւղածօրէն Ս․ Յարութեան հանդիսաւոր արարողութեանց։

Բացառիկ էր սակայն այս տարուան հմայքը։

Երկար տարիներու թաւալումէ մը ետք, վերստին կը գտնուէի Նախնիքներու սրբանուէր խորանին առջեւ։

Օ ի՜նչ անհուն բերկրութիւն, երբ դըպրաց դասու բազմաձայն երգեցողութեան մէջէն կը ցայտէր բիւրեղեայ ձայն մը վճիտ եւ սարսռուն։ Խոր յուզման մէջ, աչքերս խուփ, երբ զգացի արցունքի կայլակ մը, որ կ'այրէր մինչեւ շրթներս։ Զգացի, ո՜վ մամիկ, մօրս դէմքիդ սեւեռաբիր նայուածքը եւ խոցոտ սրտիդ խորքէն բխած աղօթքներուդ նշանակութիւնն ու հառաչանքներդ աղեխարշ։

Քրիստոս յարեա՜ւ ի մեռելոց։

Այսօր փառապանծ Յարութիւնն է նաեւ գաղութի մը, որ երկար տարիներ թափառեցաւ ուղեկորոյս, առանց հովուապետի մը հոգածութեան, բայց անսասան կառչած իր պապենական կրօնքին, դիմադրեց անվհատ կամքով այլասերման վտանգին։ Այսօր հրաշափառ Յարութեան հետ, գաղութը գտած է իր արժանաւոր հովիւը։

Մեր սրտագին շնորհաւորութիւնները Կրօն․ Ընկերակցութեան անխոնջ նուիրեալներուն, որոնք իրենց ժրաջան աշխատութեամբ յաջողեցան կանգուն պահել աւանդը, արժանանալով ամբողջ գաղութին միահամուռ համակրութեան։

Մենք հպարտ էինք, մինչեւ այսօր, Տէսինի դպրոցով։ Բայց ահա այսօր կը լրացնէ պակաս մը եւ հոգեւոր սնունդ կ'ապահովէ։

Շնորհաւորութիւններ նաեւ ամբողջ դպրաց դասու կազմին, նորանոր յաջողութիւններ եւ յարատեւ կամք Տէսինի հայրենանուէր ազգակիցներուս։

ՊԵՏՐՈՍ ԳԱՊԱԳՃԵԱՆ

ՀԱՄԱԿԵՑՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԳԱԽՕՍԸ

—o—

Խորհ․ Միութեան համայնավար կուսակցութեան ծրագիրը 1919էն ի վեր անփոփոխ կը մնայ։ Ղեկավար շրջանակները եկած են այն համոզման, թէ այլեւս անհրաժեշտ է կուսակցութեան ծրագրին նոր պարունակութիւն եւ ձեւ տալ։ Ըստ «Կոմունիստ» կուսակցական թերթի փետրուարի վերջին տուած տեղեկագրութեան, 17 Հոկտեմբերին տեղի պիտի ունենայ համայնավար կուսակցութեան 22րդ համաժողովը, որուն մէջ պիտի առաջարկուի նոր ծրագիրը՝ համապատասխան նորագոյն պայմաններու։ Սկզբունքի մեծ բաբերեալ գլխաւոր փոփոխութիւնը կը համարուի, բացի «սեփականութեան հարցէն» վերջնական «լուծումէն», համակեցութեան «գիտականացում»ը։

Կուսակցութեան ծրագրին փոփոխութեան համար նկատի առնուած են հետեւեալ «իրական» տուեալները․—

1) Խորհ․ Միութիւնը այլեւս միակ համայնավարական երկիրը չէ եւ չի գըտնուիր «դրամատիրական օղակաւորման» մէջ։

2) Համաշխարհային ուժերու պայքարին մէջ աւելի զօրաւոր է ընկերվարութեան կողմը։

3) Խորհ․ Միութիւնը կը մտնէ այլեւս երկրորդ եւ աւելի բարձր փուլի մը մէջ։

4) Խորհ․ Միութիւնը նախապէս յետամնաց երկրագործական երկիր մըն էր, այժմ վերածուած է ճարտարարուեստական եւ գիտական բնոյթով առաջաւոր «ընկերութեան» մը։

Կը թուի թէ համայնավար կուսակցութեան վարիչ խմբակը յաջողած է հաշտեցնել չարք մը տեսակէտներ, մանաւանդ չինական եւ արեւելեան Եւրոպայի արբանեակ երկիրներու յատուկ, երբ Խրուշչեւ կը ճամբորդէր 1960ի աշնան եւ կ'ընդունէր կուսակցական ներկայացուցիչներ այդ երկիրներէն, ինչպէս վերջերս Վարշաւայի Ուխտին անդամակցող պետութեանց ներկայացուցիչները։

Քառասունեօթը տարի պետական իշխանութեան գլուխ գտնուող կուսակցութիւն մը անշուշտ այլեւս «յեղափոխական» չէ եւ պիտի ձգտի ներքին եւ արտաքին ճակատին վրայ իր սկզբունքները գործնականացնել։ Այս ուղղութեամբ յուսալի է որ տնտեսական ապակեդրոնացումը եւ համակեցութեան կարգախօսը ծրագրային հիմնաւորում ստանան։

Պ․ ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (182)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ

Երբ Զարեհի օգնականը երկրորդ վաշտը առաջնորդեց դէպի իշխող բլուրը՝ Արշակը նժոյգի վրայից հրամայեց խըմբին․

— Ըն, յառաջ ․․․

Եւ հեծելազօրը, որքան էլ յոգնած, սուրաց առաջ դէպի ձորահովիտը, թւում էր, թէ նախարարական ուժերը, տեսնելով այդ նոր հեծւորներին, պիտի հեռանային խուճապած, բայց նրանք չսարսեցին․ Ընդհակառակն․ դէրի տանող խմբերը նկատելով նոր, վազող արքունական հեծւորներին, նախ կանգ առան, ապա ձիերի գլուխը շրջեցին ետ մի ակնթարթ․․․ նպատակով՝ եկողներին դիմադրելու ․․․

Դրա հետ միաժամանակ նկատուեց մի այլ բան․ սարալանջերով գնացողները, տեսնելով արքունական այրուձին, սկսեցին իջնել արքունի զօրքին միանալու։ Նրանց առաջնորդում էր սաղաւարտով եւ զրահ հագած մէկը, որ երկարուուն մի նիզակ ունէր ձեռքին։

Արշակ թագաւորը, որ թիկնապահներով շրջապատուած, մի բլրի վրայից, իր սեւ նժոյգի վրայ արձանացած, ակնդէտ հետեւում էր այս ամէնին, զարմացաւ, որ հեռացող այդ զօրամասը սարալանջից իջաւ եւ միացաւ իր զօրքին։ Նրա թուխ դէմքը կծկւում էր շուտ-շուտ, իսկ աչքերի սպիտակուցները խաղում էին շարունակ։ Արշակն սպասում էր, թէ իր հեծեալները առաջին իսկ յարձակումով կ'ընկճեն նախարարական ուժերը, կ'ազատեն գերիներին եւ կը կալանեն ապստամբ նախարարներին կամ․․․ կը հալածեն նրանց մինչեւ իրենց կալուածները ու ․․․ այնժամ ինքը դատաստան կը տեսնի նրանց հետ։

Բայց հակառակորդը անձնատուր չէր լինում, նա դիմադրում էր կատաղի եւ գետին տապալում արքունի զինուորներին։ Շուտով նեղաձգութիւն սկսուեց երկու կողմից, եւ ձորահովիտը խօլական աղմուկով, մարդկային ահաւոր կանչերով, զէնքերի նշկահումով եւ ձիերի վրնջիւնով լեցուեց։

Բախումը կատաղի էր․ հակառակորդները, մի նեղընկէց տարածութիւն իրարից հեռու, ձիերի վրայից անընդհատ նետեր էին արձակում միմեանց դէմ եւ ահեղաձայն խրախուսում իւրայիններին․

— Զարկ, զարկ ․․․

Տեսնում էր այս Արշակը հեռուից, լըսում էր աղմկալի ձայներ եւ տառերը սեղմում այնպէս, որ մկանները խաղում էին երեսին՝ աչքերի սպիտակուցների հետ միասին։ Նա կ'ուզէր բարձրաձայն հրամայել որ չվախենան եւ առաջ գնան իր զինուորները եւ չխնայեն ոչ ոքի, բայց զսպում էր իրեն, սպասելով, թէ ահա ուր որ է կը կատարուի իր ցանկութիւնը ․․․․

Սակայն հակառակորդը տեղի չէր տալիս։ Ընդհակառակը․ նոր ուժեր, նոր խմբեր էին վերադառնում ճանապարհից եւ մասնակցում դիմադրութեան։

Մի առժամ նայեց Արշակը լարուած, դէմքն ու ձեռները պրկած, յետոյ նրա անհանգստութիւնն անցաւ տակի նժոյգին․ կենդանին սկսեց առջեւը վեր ու վար անել, գլուխը թեքել, վիզը ոլորել այս այն կողմ ու ձգուել առաջ։ Դա կարծես խթանեց Արշակի կամքը․ Նա ասպանդակները սեղմեց ձիու կողերին, եւ նժոյգը բլուրից ներքեւ սուրաց, նրա հետ եւ թիկնապահների ձիերը։

Կողմերի բախումն ընդունում էր մըտանգաւոր կերպարանք․ Նրանք բլուրներից ու ճանապարհից տարածւում էին դէպի հովիտը։

— Ուղարկել սուրհանդակ, որ հետեւակը գայ օգնութեան, եւ անմիջապէս, — հրամայեց Արշակը հէնց ընթացքի միջոցին։

Բայց կռիւը մի օրում չվերջացաւ, ինչպէս սպասում էր Արշակ թագաւորը։ Այնքան էլ դիւրին գործ չէր ընկճել ապստամբ նախարարներին։ Հետեւեալ օրը կռիւը տեղափոխուեց Կողովիտ եւ դարձաւ աւելի կատաղի ․․․․

×

Կողովիտ ․․․

Մեծ չէ Հայոց Աշխարհի այս հովիտը, որ հնուց ի վեր եղել է ամենամեծ կռիւների ու բախումների ասպարէզ Հայերի ու օտար նուաճողների միջեւ։

Ամէնից աւելի Հայերն այստեղ բախւում էին Պարսիկների հետ, երբ նրանք, սահմանը խախտելով խուժում էին Հայոց երկիրը։ Թշնամուն դիմադրելու առաջին սահմանամերձ վայրը միշտ լինում էր Կողովիտը, որի հին անունն իսկապէս Կողի հովիտ էր։

Նրա միջով հոսում է համեստ Ջկնատը, որ գալիս է Ջկնալճից․ իսկ նրա երկու կողմը երկինք են խոյանում կապտաժեռ լեռներ՝ սեպացած կատարներով, որոնց գլխին ձիւն անգամ չի նստում — այնքան սուր են եւ ուղղահայեաց այդ կատարները։

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար․)

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի կողմէ, այս Հինգշաբթի, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ:

Կը խօսի՝ ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Նիւթ՝ Դաշնակցութիւնը եւ մեր ներկայ իրականութիւնը:

Կը հրաւիրուին ընկերները:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՏՕՆԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԱՊՐԻԼ 23ԻՆ

Նախաձեռնութեամբ՝

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ (ԶՈՄ)

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՆԻԷՌ – ՊՕԻԱ ՔՈԼՈՄՊԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Ապրիլ 16, ժամը 16էն 24

Անիէռի քաղաքապետարանի շքեղ սրահներուն մէջ

Հայկական պարեր՝ ՍՕՍԻ պարախումբը իր ամբողջական կազմով: Ղեկավարութեամբ Տիկին Ցասմիկ Քիւրքճեանի:

Երգ, արտասանութիւն, եւրոպական պարեր, ճոխ պիւֆէ՝ դիւրամատչելի գիներով:

Նուագախումբ՝ ՌՕԲԵՐԹՕ ՍԵԹՕ:

Մուտք՝ 3 Ն. Ֆ.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՅԻՍ 14ԻՆ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ
ԼՈՒՍԵՂԷՆ ՇԻՐԻՄՆԵՐ

ԳՐԱԿԱՆ ԴԻՄԱՍՏՈՒԵՐՆԵՐ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

Գին 10 Ն. Ֆ.

Կը ներկայացուին Ա. Ահարոնեան, Ռուբէն, Լեւոն Շանթ, Ն. Աղբալեան, Յ. Օշական, Շ. Միսաքեան, Թորգոմ Պատրիարք, Բաբգէն Կաթողիկոս, Յակոբ Մալաքեան, Արշակ Զօպանեան, Ե. Տէր-Անդրէասեան, Աւ. Իսահակեան, Գուրգէն Ալէմշահ, Հրանդ Ալեանաք: Պատկերազարդուած 16 նկարներով:

×

ՄԱՂԱՔԻԱ ԱՐՔ. ՕՐՄԱՆԵԱՆ

ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Կը ներկայացնէ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԵՐԱԺՇՏԱՊԵՏ

ՅԱԿՈԲՈՍ ԱՅՎԱԶԵԱՆ

Կը ներկայացնէ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Վերջին այս երկուքը մէկ հատորով, պատկերազարդ:

Շքեղ տպագրութիւն 7.50 Ն. Ֆ.

Պարզ տպագրութիւն 5 Ն. Ֆ.

Ա Զ Դ

Աղքատախնամի ծերանոցներու վարչ. յանձնաժողովը կը յայտարարէ որ մօտ ատենէն տրամադրելի նոր անկողիններ պիտի ունենայ Մոնմորանսիի, Սէն Ռաֆայէլի (վերապահուած միմիայն հայ գաղթականներու) եւ Անտիյլի հաստատութեանց մէջ:

Ատ այդ, կը յանձնարարուի բոլոր անոնց որոնք կը փափաքին այս ծերանոցներուն մէջ պատսպարուիլ, այժմէն հարկ եղած ձեւակերպութիւնները լրացնելու համար, դիմել՝ Աղքատախնամի գրասենեակը, 32 Րիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ (9):

(ԿՆԻՔ)

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԿԱՐԵՒՈՐ ԱԶԴ

Անգամ մը եւս կը խնդրենք որ Յառաջի Շէք – Փօսթալի *Թիւը չօգտագործուի առաքումներու համար որոնք Թերթին չեն պատկանիր:*

Յառաջի Շէք – Փօսթալի *Թիւը՝*

15069 – 82

վերապահուած է միայն ՅԱՌԱՋԻն (բաժանեգին, ազդ, գործակալութիւն):

Առանցմէ զատ միւս գումարները ղրկել միայն Մանտա – Քարթով:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մայիս 28ը Վալանսի մէջ կը տօնուի, Շաբաթ՝ Մայիս 27ին:

×

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՓԱՌԱՏՕՆ

ՅՈՒՆԻՍ 11ԻՆ

×

Սեբաստիոյ Մուրատ Ուսումնասիրացի Նահանգային Միութեան տարեկան խընջոյքը Ապրիլ 30ին, Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան սրահին մէջ:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Թիւ 125 –126, հետեւեալ ճոխ բովանդակութեամբ.—

Մայրական ցաւը (Խմբ.): *«Ետեւէս հող մի ընէք»* (Լիլի Գոչունեան): *Հաւկիթի մասին* (Տոքթ. Գ. Գալուստեան): *Արեան փոխներարկում* (Զ. Պարթեւ): *Ուշադրութիւն ողնասիւնին* (Տոքթ. Նաւասարդ): *Ծովերու եւ լիճերու ափին վըրայ* (Տոքթ. Գ. Բամպուկճեան): *Ջրկոտեմ* (Յովսէփ Իշխանեան): *Սեւանայ լիճը* (Գ. Սաղաթէլեան): *Թոխ – թոխ կը հազան* (Տոքթ. Շ. Այվազեան): *Միամեայ երախայի մը յուշերը* (Ա.): *Զուկ կերէք* (Տոքթ. Ասֆանազ): *Տղոց խելացութիւնը չափել* (Տոքթ. Աշճեան): *Կենաց երգ* (Գ. Սարեան): *Արուեստական սերնդագործութիւն* (Տոքթ. Պանծալի): *Կլիմայափոխութիւն եւ հոգեփոխութիւն* (Տոքթ. Արշակ Պօղոսեան): *Հովկուլները* (Շ. Նարդունի): *Արուեստ խօսակցութեան* (Ք.): *Դասեր Թունաւորման դէմ:*

Բաժանորդագրութեան պայմաններ — *Տարեկան 15 նոր ֆրանք (1500 ֆրանք):* *Արտասահման 20 նոր ֆրանք (2000 Ֆ.)* *երկու տարեկանը մէկ կանխիկ վճարողին համար 37,5 նոր ֆրանք (3750 Ֆր.):*

Ահաւասիկ թերթ մը, որ կոչուած է Տունին Բժիշկը: Մէկ բաժնեգինը տասը այցեգին կ'արժէ:

Ch. Aivazian
Au journal HARATCH
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ
Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՐՈՍ

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ

Նախաձեռնութեամբ Սէն Շամոնի «Վարուժան» կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Վարդգէս» խումբին:

Այս Շաբաթ, ժամը 20.30ին, Ժան տ'Արք սրահին մէջ:

Կը նախագահէ ընկ. Մ. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ:

Կը խօսի ընկ. ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ:

Գեղարուեստական պատշաճ բաժին, արտասանութիւն եւ կենդանի պատկեր մը, Ս. Թէհլիրեանի կեանքէ, «...Ինչո՞ւ սպաննեց Թալէաթը»:

Սէն Շամոնի եւ շրջակայի հայ հասարակութիւնը կը հրաւիրուի ոգեկոչելու անմահ հերոսին յիշատակը, որ մէկուկէս միլիոն զոհերուն վրէժը լուծեց 1921 *Մարտ 15ին, Պերլինի մէջ:*

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի մէջ, Ապրիլ 11–24ի Սգատօնը տեղի պիտի ունենայ Ապրիլ 22ին, Շաբաթ երեկոյեան ժամը ճիշդ 21ին, Սալ Մազոնոյի մէջ, նախաձեռնութեամբ Ազգ. Առաջնորդարանի եւ երեք յարանուանութեանց:

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ. — Հ.Յ.Դ.Նոր Սերունդի Վ. հարոնեան խումբի ընդհ. ժողովը ... Չորեքշաբթի, ժամը 21ին: Պարտաւորիչ է բոլոր անդամներու ներկայութիւնը

ԱԼՖՈՐՎԻԼ. — Հ.Յ.Դ. Ս. Միհ... ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիր... բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, ժամը ...ին: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՓԱՐԻԶ. — Հ.Յ.Դ. «Փոթորիկ» խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուան ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին. Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Վիէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները ... Շաբաթ, ժամը 21ին, Համօ Օհանջան... ակումբը: Շատ կարեւոր օրակարգ.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e
Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
12
ԱՊՐԻԼ
MERCREDI
12 AVRIL
1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9076 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4877

ՀԱՅԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Քիչ մը առաջ Հայոց Սահմանադրութեան բոլոր տրամադրութիւնները, ինչպէս եւ փոքրամասնութեանց իրաւունքները՝ Լօզանի դաշնագրով ճշդուած, վերջերս թուրք կառավարութիւնը հրահանգ տըւած էր Հայոց՝ ընտրել «Ժամանակաւոր Մարմիններ», որոնք պիտի ստանձնէին ազգային կարգ մը հիմնարկութեանց հոգատարութիւնը. Այս հրահանգին գործադրութիւնը յետաձգուեցաւ երկու անգամ, — երրորդ անգամ ըլլալով ընտրութեանց օր նշանակուեցաւ 9 Ապրիլ։ Ինչպէս գրեցինք, շատեր կը հրաժարին ընտրութեանց թեկնածուներու ցանկէն՝ առարկելով որ անկարող են իրենցմէ սպասուած աշխատանքը կատարելու։ Բայց նըկատի ունենալով որ այնքան ընդվզեցուցիչ է թուրք կառավարութեան կողմէ կատարուած բռնաբարումը փոքրամասնութեանց իրաւունքներուն մասին, հրաժարողները չեն ուզեր ստանձնել պատասխանատուութիւն մը ։

Այս ընտրութեանց յետաձգումներուն եւ կատարուած ձեռնարկներուն մասին՝ յայտարարութիւն մը կուտայ Օր. Հերմինէ Գալուստեան, որ անդամ է Թուրքիոյ Սահմանադիր Ժողովին ։ Այդ յայտարարութիւնը քիչ մը լոյս կը սփռէ կատարուած դիմումներուն նշանակութեան վըրայ. Կուտանք ամբողջութեամբ ․—

«Որեւէ թիւրիմացութեան տեղի չտալու համար, պարտք կը համարիմ լուսաբանել հարցին կարծիքը ։

Ա․— Վեց Մարտ 1961 Բչ. Ընտրողական Մարմնոյն կողմէ Արա Գույումճեան եւ Մանուկ Զիւմրիւթ Անգարա գալով Ներքին Գործավարութեան Ներկայացուցչին ագերագիր մը, որով ընտրութեանց յետաձգումը կը խնդրուէր, ընտրական ցանկերու պատրաստութեան համար ժամանակի անբաւարարութեան պատճառաւ ։ Ցիշեալ երկու ազգայիններու փափաքով՝ ընկերացայ իրենց եւ յաջորդ երկու օրերու ընթացքին անհրաժեշտ բացատրութիւնները տուի պատկան իշխանութեանց ։ Ներքին Գործավարութիւնը կատարուած դիմումը բանաւոր նկատելով, 8 Մարտին հրահանգ մը պատրաստեց, որով ընտրութեանց նոր թուականին ճշդումը կը թողուր Պոլսոյ կուսակալութեան ։

Բ․— Այս հրահանգին համաձայն՝ Պոլսոյ կուսակալութիւնը 11 Մարտ Շաբաթ օր ծանուցեց թէ ընտրութիւնները յետաձգուած էին։ Իսկ 17 Մարտին ալ տեղեկացուց թէ ընտրութիւնները պէտք է կատարուին 26 Մարտ Կիրակի օր, առանց անդրադառնալու թէ այդ թուականը կը զուգադիպէր մեր կրօնական մեծագոյն տօներէն միոյն ։

Այս պարագան նկատի ունենալով՝ Պատրիարք Հայրը, երկու կարող իրաւագէտներու աջակցութեամբ, պատրաստեց երկար եւ պատճառաբանեալ ագերագիր մը, որով տօնական օրերու բերմամբ նոր յետաձգում մը կը խնդրուէր եւ երկրորդ այս ընտրութիւնները մեր աւանդութեանց ներհակ նկատելով, փափաք կը յայտնէր որ միջնախարարական մարմին մը — համայնքին ներկայացուցիչներուն ալ կարծիքը առնելով — իր ամբողջութեան մէջ քննէ հարցը ։

Սոյն ագերագիրը Պետական Գործավար Հայրի Մումճօղլուի ներկայացնելու համար ինծի յանձնուած պաշտօնին համաձայն, 24 Մարտ Ուրբաթ օր ընկերացայ Պատրիարքարանի փաստաբանին ։ Գործավարը մեծ բարեացակամութեամբ եւ Լօզանի դաշնագրին բնագրին ներսելով՝ քննեց մեր դիմումը եւ երկու առաջարկները ալ կարեւոր նկատելով գործադրութեան ձեռնարկեց ։

Գ․— Նոյն օրը Մումճօղլու յանձնարարեց ինծի որ անմիջապէս Պոլիս երթալով հարկ եղած բացատրութիւնները տամ Պոլսոյ կուսակալ Զօր. Թուլկայի։ Այս պատճառաւ է որ 25 Մարտ 1961 Շաբաթ օր տեսակցութիւն մը ունեցայ կուսակալին հետ, որ փութով հրահանգեց ընտրութեանց յետաձգումը ։ Նոր ընտրութիւններու թուականը պիտի ճշդուէր պատկան գործավարութեանց կողմէ Պատրիարքարանի ագերագրին քննութենէն ետքը ։

Դ․— 31 Մարտ 1961, Ուրբաթ օր կուսակալութեան կողմէ տեղեկացուեցաւ թէ ընտրութեանց համար յարմար թուական նկատուած էր 9 Ապրիլ 1961 Կիրակի օրը։ Ընտրողական Մարմինը նոր ագերագրով մը պետական գործավարութենէն խնդրեց, որ հարցին քննարկութեան մէջ ըլլալու մասին կրկին տեղեկութիւն տրուի Պոլսոյ կուսակալութեան։ Երբ այս խնդրագիրը յանձնուելու համար ներկայացայ պետական գործավարութեան, տեղեկացայ թէ Վագըֆներու Ընդհ. Տնօրէնութեան եւ Ներքին Գործավարութեան իրաւական խորհրդականները միաձայնաբար քննութիւն կատարելով հետեւեալ եզրակացութեան յանգած են ․—

Ա) 5404 թիւ օրէնքին համաձայն՝ ամէն վագըֆ իր ընտրեալ ժամանակաւոր մարմինը պէտք է ունենայ։ Հետեւաբար խնդրոյառարկայ էր թէ հաստատութեանց ընտրութիւնները պէտք է անմիջապէս կատարուին այդ օրէնքին տրամադրութեանց համաձայն ։

Բ) Համայնքային զանազան վագըֆներու համակարգութեան եւ հակակշռին համար անջատ մարմնի մը կազմութեան համար օրինական հիմ մը դեռ ճշդուած չէ, հետեւաբար նման մարմնի մը ընտրութեան համար որոշում տրուած չէ, ինչ որ անշուշտ չի նշանակեր թէ յառաջիկային կարելի չէ նոր դիմումներ կատարել ։

Ցիշեալ բացատրութիւններէն կը հետեւի թէ մեր համայնքային հաստատութեանց ընտրութիւններու հարցին մէջ անձնապէս ոչ մէկ նախաձեռնութիւն ունեցած եմ, այլ ջանացած եմ առաւելագոյն բծախնդրութեամբ կատարել այն պարտականութիւնները, որոնք ինծի յանձնուած են մեր իրաւասու մարմիններուն կամ պետական պաշտօնատարներուն կողմէ իմ ներկայացուցչական հանգամանքիս բերմամբ։ Ասկէ ետքն ալ նոյնքան սիրով ու նուիրումով պիտի կատարեմ այն բոլոր պարտականութիւնները, որոնք այդ նոյն հանգամանքիս պատճառաւ պիտի վիճակին ինծի։ Իսկ երբ պարզ ազգային, կը խորհիմ թէ որեւէ դրական արդիւնք ձեռք բերելու հիմնական պայմանը մեր ուժերուն եւ ջանքերուն համադրութիւնն է եւ այս առթիւ ուրախ եմ որ պատեհութիւնը կ'ունենամ յայտնելու թէ անձնապէս պատրաստ եմ առանց որեւէ վերապահութեան գործակցելու ամէն մարմնի, խմբակի կամ անհատի հետ, որ օրինաւոր գետնի վրայ օգտակար լուծումներ կը փնտռէ մեր համայնքին հարցերուն ։

Գալով Հալք Կուսակցութեան, կեդրոնի թէ Պոլսոյ վարիչ շրջանակները մեծ չափազանցութիւն ցոյց տուած են մեր համայնքին խնդիրներուն հանդէպ եւ կարելի չափով դիւրացուցած են մեր դիմումները։ Կը կարծեմ թէ Հալք կուսակցութեան նման կարեւոր քաղաքական խմբակցութեան մը բարեացակամութիւնը, որ ինքնաբերաբար արտայայտուած է՝ առանց որեւէ այլամերժ միտումի, թէ ներկայիս եւ թէ ապագային միայն օգտակար կրնայ ըլլալ մեր համայնքին օրինաւոր բաղձանքներուն իրականացման համար ։

Ցարգանօք Հ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ
ԱՆԿԱՐԱ, 6 Ապրիլ 1961

ԽՄԲ․— «Ցառաջ» վեց խմբագրական ներով (Մարտ 15, 16, 17, 25, 26, 30) քննութեան առաւ «պատմական» հրահանգը, որով թուրք պետութիւնը կը հրաւիրէր Պոլսոյ Հայերը, որ «ժամանակաւոր մարմիններ» ընտրեն իրենց ազգային ունենարկութեանց համար։ Այս հրահանգը կը բովանդակէր նաեւ այլապէս շահագրգռական որոշումներ, — պատարագելու արգելք ոչ — եղատակ եկեղեցականներու համար եւ այլ ծանր տրամադրութիւններ։ Ցառաջիկային պիտի տանք այդ «պատմական» հրահանգը ամբողջութեամբ ։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ԽՍՏՈՒԹԻՒՆ ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ

Վերջին օրերուն, Ալժերիոյ գլխաւոր քաղաքներուն մէջ, նոր թափ ստացան ահաբեկչական արարքները։ Ոստիկանութիւնը բացառիկ միջոցներու ձեռնարկած է՝ մէկ կողմէ նորանոր ահաբեկումներու առաջքն առնելու, եւ միւս կողմէ՝ հանրային անդորրութիւնը խանգարողները հետապնդելու եւ ձերբակալելու համար ։ Փողոցներու մէջ ինքնաշարժ կառքերը կը խուզարկուին, անցորդներու ինքնութիւնը կը ճշդուի, կասկածելի բոլոր ծրարները կը բացուին ։

Երբ մութը կոխէ, Ալժէ պատերազմական վիճակի մէջ գտնուող քաղաքի մը երեւոյթը կ'առնէ։ Ոստիկանական կառքերը անընդհատ կ'երթեւեկեն գլխաւոր պողոտաներուն վրայ, մինչ ոստիկանական եւ զինուորական խառն ուժեր կը խմբուին փողոցներու անկիւններուն։ Այս միջոցառումները պիտի շարունակուին «ցնոր տընօրինութիւն»։

Նոյն վիճակը՝ Օռանի մէջ։ Ալժէ եւ Օռան հանդարտ իրիկուն մը անցուցած են։ Սակայն Պոնի եւ Կոնստանդինի մէջ դարձեալ պայթումներ եղած են ։

× Ալժէի մէջ աջակողմեաններ նոր թռուցիկ մը հանած են, որ ստորագրուած է «Գաղտնի Բանակի Կազմակերպութեան» կողմէ։ Թռուցիկը կը յայտնէ, թէ այս կազմակերպութիւնը «կը հարուածէ ո՛ւր որ ուզէ, երբ որ ուզէ», եւ կ'աւելցնէ թէ ցարդ եղածները «շատ աւելի լուրջ միջամտութեանց նախաբան» մըն են միայն։

× «ԱՀԱԿ»ի ղեկավարները կը շարունակեն լռութիւն պահել բանակցութեանց խնդրին շուրջ։ Թունուզի մէջ շրջան ընող լուրերու համաձայն, Ֆրանսայի բանագնացը Գրիւօ տը Լէօս Զուիցերիոյ մէջ գաղտնի նոր տեսակցութիւններ ունեցած է Պուլահրուֆի հետ։ Սակայն Փարիզ պաշտօնապէս հերքեց այս լուրը ։

× Անգլիացի երեսփոխաններու պատուիրակութիւն մը, որ Թունուզ եկած էր այցելութեան համար, տեսակցութիւն մը ունեցած է Ֆերհաթ Ապպասի եւ «ԱՀԱԿ»ի Տեղեկատուութեան «նախարար» Եազիտի հետ ։

ՇՓՈԹ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՔՈՆԿՈՅԻ ՄԷՋ

Կը սպասուէր, որ Լէոփոլտվիլի (Քազավուպու) եւ Սթանլիվիլի (Կիզենկա, լումումպական) կառավարութեանց ներկայացուցիչները տեսակցութիւն մը պիտի ունենան։ Սակայն վերջին պահուն Կիզենկա հրաժարած է ։

Նախապէս (Մարտ 31ին), Կիզենկա հըրովարտակ մը հանած էր, որուն մէջ Քազավուպու վար կ'առնուէր Քոնկոյի Հանրապետութեան նախագահի իր պաշտօնէն, եւ կը փոխարինուէր Սթանլիվիլի նախարարաց խորհուրդով…՝ Հակառակ այս «հրովարտակ»ին, Կիզենկա համաձայնած էր բանակցութեանց նստիլ Քազավուպուի ներկայացուցիչներուն հետ ։ Այժմ, դարձեալ միտքը կը փոխէ ։

× Սթիվընսըն ամերիկեան հեռատեսիլէն յայտարարած է, թէ Քոնկոյի համար լաւագոյն լուծումը դաշնակցային ձեւն է որուն մէջ իւրաքանչիւր նահանգ պէտք է պահէ իր ղեկավարը եւ որոշէ իր ներքին վարչաձեւը։

ՀԱՅ ՈՐԲԵՐԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍ – ՍՈՒԱՌ

Ֆրանս – Սուարի Երեքշաբթի օրուան թիւը արձագանգ կը հանդիսանայ երկու հայ որբերու ողբականին, որուն մանրամասնութիւնները պիտի տանք առանձին։ Լրագրողը կը պատմէ թէ 1922ի Իզմիրի ջարդերուն երկու ․․․․թուրք (իմա՛ Հայ անշուշտ) երախաներ կ'ազատին պելժ կրօնաւորի մը շնորհիւ որ զիրենք կը մեծցնէ կաթողիկէ կրօնքին մէջ եւ մինչեւ իր մահը գաղտնի կը պահէ տղոց բուն ծագումը հակառակ անոր որ իրենց հայրը՝ Պերճեան, Ամերիկա հաստատուած, կը փնտռէր ։ Կրօնաւորին մահէն ետքն է միայն, ըստ «Ֆրանս – Սուար»ի թղթակցին որ Օննիկ եւ Մառիա Պերճեան կը լսեն իրենց բուն ծագումը, բայց իրենց հայրը մեռած էր արդէն առանց գիտնալու թէ զաւակները ողջ են։ Կրօնաւորը, կ'ըսէ թերթը, չէր ուզած ըսել իրականութիւնը, որպէսզի տղաքը կաթողիկէ մնան ։ Այս պատմութեան մանրամասնութիւնները յետագային ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՈՒՐԷՆ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ, Խ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան որոշումով, Հիւսիսային Վիէթնամի դեսպան նշանակուած է։ Իր նախորդն էր՝ Լէոնիտ Սոքոլով։ Ինչպէս յայտնի է, Ս. Թովմասեան վերջերս վար առնուեցաւ Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի առաջին քարտուղարի իր պաշտօնէն։ Որպէս անդամ Խ. Միութեան համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէին, Թովմասեան անցեալ Օգոստոսին Հանոյի մէջ ներկայ գտնուած էր Վիէթնամի Ժողովրդ. Հանրապետութեան 15րդ տարեդարձի հանդիսութեանց։

ՄԱՌԵՇԱԼ ԹԻԹՕ խօսք առաւ Թունուզի Ազգային Ժողովին մէջ։ Ներկայ էին նաեւ «ԱՀԱԿ»ի «վարչապետն» ու այլ «նախարարները»։ Ցայտնեց, թէ Եուկոսլաւիոյ ժողովուրդը իր անվերապահ աջակցութիւնը բերելու պատրաստ է Ալժերացիներուն՝ ազատագրութեան իրենց պայքարին մէջ։ «Ատենը հասած է, որ Ալժերիա իրականացնէ ինքնորոշման եւ անկախութեան իր իրաւունքը»։

ԱՏԸՆԱՈՒԸՐ եւ իր Արտաքին նախարարը, Ֆոն Պրենթանօ, Մ. Նահանգներ մեկնեցան։ Այս՝ ծերունի վարչապետին ութերորդ այցն է Ուաշինկթըն, սակայն առաջին հանդիպումն է որ պիտի ունենայ Նախագահ Քենըտիի հետ։ Խօսակցութեանց առանցքը պիտի կազմեն Ատլանտեան կազմակերպութեան ապագան եւ մանաւանդ՝ այս կազմակերպութիւնը հիւլէական զէնքերով օժտելու հարցը ։

ՌՈՒՍԵՐԸ նոր հրթիռ մը ղրկեցին տիեզերք մէջ։ Շատեր համոզուած են, թէ մարդ մըն ալ կը գտնուի այս հրթիռին մէջ եւ վայրկեանէ վայրկեան կը սպասեն, որ այս լուրը հաստատուի Մոսկուայի կողմէ ։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ կառավարութիւնը արտօնած էր, որ նոր կուսակցութիւններ կազմուին։ Արդ, այս նորակազմ խմբակցութիւններէն «Արդարութեան կուսակցութեան» փոխ – նախագահը, Մէհմէտ Եորկանճիօղլու Իզմիրի մէջ ձերբակալուած է՝ «հանրային անդորրութիւնը խանգարած «ըլլալու ամբաստանութեամբ ։

ՔՈՒՊԱՅԻ վարչապետ Քասթրոյի ընդդիմադիրները մանր խումբերու ցամաքահանումներ կատարած են երկրին վրայ ։ Կ'ըսուի թէ ասոնց պաշտօնն է՝ ծովային ճամբով ընդհ. յարձակում մը պատրաստել ։

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻՆ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

ՀԱՄԱՍՏԵՂ

«ԱՅԾԵՏՈՄԱՐ» ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մատենաշար «ՅՈՒՍԱԲԵՐ», թիւ 99, Գահիրէ, 1960

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՏԷՐ ՄԱՐՈՒՔԷՆ եօթը տարի իմաստուն Մակարի մօտ ծառայի եկած, Հին եւ Նոր Կտակարանները կարդացեր էր։ Բայց ժողովրդական, յեղափոխական շարժումներու պահուն ան ալ պիտի մասնակցի իր կարգ էշով։ Հաւատքի եւ աղօթքի ներկայացուցիչն է, բայց կը հաւատայ որ առանց զօրք ու զօրականի ալ կարելի է փրկել խաչը։ Ճիշդ հակապատկերն է Թաթոսի քարոզած ու ըմբռնած իմաստութեան, որ կռիւով միայն կարելի է փրկել խաչը.—

«Եթէ կռիւ ու սուր չըլլար,
Էդ մեր վանքը ախոռ կ'ըլլար,
Տաճարը խոր մարագ կ'ըլլար,
Էդ մեր Քովի Մոլլի գեղի ձիու, կովի»։

Տէր Մարուքէն Հին եւ Նոր Կտակարաններու իմաստութեան հետեւող, սահմանափակ միտք մըն է. կապուած նաեւ ընտանեկան կեանքի եւ կնոջ, առանց մոռնալու զանոնք, կռիւի ամէնէն տաք պահերուն։

Այս երեք տիպարներուն առիթով, Համաստեղին մտածումը կը ներկայանայ ոչ միշտ լաւատես։ Իրականութեան հարազատ ըլլալու համար, բնական էր որ արուեստագէտը յոռետեսութեան շեշտը պիտի դնէր մանաւանդ «Այծետոմար»ին մէջ։

Իմաստուն Մակար որ կը մարմնացնէ հայ մտաւորականութիւնը, որուն ուսերուն վրայ ծանրացած է հայրենիքի եւ ազգի ազատագրման բաղձալի բայց դժուար պարտականութիւնը, երբեք չէ նպաստաւորուած արտաքին ազդակներու նպաստաւոր օժանդակութենէն։ Ընդհակառակն։ Երբեմն մտաւորականին եւ յեղափոխականին գործակցութիւնը ապահովուած է։ Անգամ մըն ալ այդ գործակցութեան միացած է հայ կղերականութիւնը, որուն գերագոյն պետը, խաչով ու խաչվառով առաջնորդած է մեր բանակները։

Իբրեւ վերջին ներկայացուցիչ ունինք ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ, իր տարերային խանդավառութեան մակընթացութեամբ եւ տեղատուութեամբ։ Հոն են գիւղացին ու քաղաքացին, երկրագործը, հովիւը, մշակը, բանուորը։ Ժողովուրդը զօրաւոր հաւատքն ունէր, քանի վանքին խաչը կար, ամբարներուն լիքը ցորեն կար, ճահիլ կնկան ու աղջկան լոյս երեսին միշտ ժպիտ կար։ Այն օրէն ի վեր որ խաչը կորսուած է, հաւատքն ալ կորսուած է։

Համաստեղ յաջողած է հայ ժողովուրդին հոգին գտնել, իր բարոյական ըմբռնումներուն մէջ, իր դրական եւ բացասական գիծերով, միշտ երգիծանքով, արժեցնելու համար Աստուածային կատակերգութիւնը։ Բայց այդ միեւնոյն ժողովուրդը ունի իր իմաստուն միտքերը.—

«Փոքրիկին պարան ճետել չի ըլլար,
Վարար ծովուն մտրակ զարնել չի ըլլար,
Հեղեղին դէմ դուռ ու կղպանք չի ըլլար,
Ագին փրթած էծը բռնել չի ըլլար»։

Ժողովուրդը կը տօնէ իր յաղթանակը, փառք ի բարձունս եւ Ովսաննա աղաղակներով։ Ժողովուրդը իր ուսերուն վրայ կ'առնէ յաղթական Թաթոսը.—

«Ու երգ ու պար, խինդ ու ծիծաղ
կալատեղին,
Ձեռքէն բռնած օտար աղջիկն օտար
տղին,
Հագած կարմիր, կանաչ դեղին.
Ուրախ թափօր օձապտոյտ փողոցներու
մէջ, ճեղ ու ծուռ,
Բոլորակ պար, խինդ ու պարերգ
սանդուխներէն մինչեւ կտուր»։

Յաղթանակի տօնին մասնակցելու համար Մոլլի գիւղին եղած հրաւէրը չէ՞ յիշեցներ Սահմանադրութեան վերհրատարակման առթիւ կազմակերպուած ժողովրդական պարն ու համբոյրը, որուն մասնակցեցան նաեւ մեր դրացիները։

Բայց կատակերգութիւնը կը վերջանայ ողբերգութեամբ։ Թաթոսը սպաննած է Մոլլային նուիրական ջորին։ Սկզբունք էր չարութեան ոգին, այծն ու ջորին պատրուակներ են միշտ, եւ մարդիկը դերակատար։

Համաստեղ կը պատկերացնէ իրական գոյներով հայ ժողովուրդին վերջին մեծ ողբերգութիւնը.—

«Օ՛, ի՜նչ ձայներ դժոխային, ու արիւնի
ի՜նչ աղաղակ.
Գեղն իրդեհի մէջ էր ինկած, կը
գալարուէր օղակ օղակ
Ճամբաներուն մէջ քաշկռտուք
աղջիկներու, ձիերու տակ ինկած
մայրեր,
Զանգակատան բոցը ուժեղ, կարծես
երկինք պիտի այրէր»։

Դժուար է մոռնալ նաեւ կենդանիներուն մասնակցութիւնը։ Համաստեղի բովանդակ գրականութեան մէջ արդէն կենդանիներուն դերեր վերապահուած են միշտ։ Բայց «Այծետոմար»ին մէջ անոնց մասնակցութիւնը մեծ չափերու հասած է։ Ոչ միայն գրքին խորագիրը կը շեշտէ այդ պարագան, այլեւ գրեթէ բոլոր կենդանիները մարդուն կ'ընկերանան իբրեւ դեւեր, ոգիներ, սատանաներ։ Կենդանաբանական պարտէզի մը տպաւորութիւնը կը թողու, բոլոր գազանները, թռչունները, սողուններ ու միջատներ նոյնիսկ, կը յիշուին, ընտանի կենդանիներուն հետ։ Որովհետեւ հեղինակը համոզուած է, որ նախապատմական կենդանիներ այծի, արջի կերպարանքներով դերասաններ, ողբերգութիւն կը սարքեն անկախ մեր կամքէն ու մտածումներէն»։ «Այծետոմար»ը ոգիներու խաղն է, ուր խորհրդանշական ձեւով մարդիկ կը հետապնդեն բարին, գեղեցիկը, ճշմարիտը, հաւատքը, երկինքը, հայրենիքը, բարիի եւ չարի յաւիտենական ողբերգութեան երեւոյթներուն տակ։

Այս երկասիրութիւնը կազմելու համար, Համաստեղ մեր պատմական աւանդութիւններէն, իբրեւ գեղարուեստական տարրեր, մեծ չափով օգտուած է։ Հոն յիշատակուած են Վահագնի գուսանական երգը, «երկնէր երկին եւ երկիր»ը, Տորք Անգեղը, Արտաշէս Բ.-ի աւանդութիւնը, Ալանաց Նազենի կոյսը, Սաթենիկը, Արտաւազդի շղթաները, Շամիրամի եւ Արայի յարալէզները, Սասունցի Դաւիթը, Նաւասարդի առաւօտը, վազքն եղանց եւ ձիերու, Հին ու Նոր Ուխտերը։ Չեն մոռցուած նաեւ չիկամօրուս թզուկները։

Հեղինակին բանաստեղծական մէկ գեղեցիկ գիւտն ալ կը գտնենք իբրեւ հէքեաթ։ Արարիչը կը վախնայ որ օր մը մարդը կրնայ տիրանալ իր գահին, այդ վտանգին դէմ կը խորհի կինը ստեղծել.—

«Խառնեց, խառնեց, խառնեց իրար,
Ինչ որ գտաւ կամ ինչ որ կար։
Ինչ բարի էր կամ ինչ որ չար,
Ինչ ուժեղ էր կամ ինչ տկար,
Առաւ վարդէն ու արեւէն,
Առաւ ուղիղ վայրի կատուէն,
Ճնճղուկէն լեզու առաւ,
Առաւ շնորհ աղուըճակի
Ու անարատ կաթ եղնիկի,
Առաւ բոցէն, առաւ օձէն։
Աստուած էդպէս կինն ստեղծեց, տարաւ
դրաւ
Մարդուն կողքին,
Որ մարդն ուժեղ աչք չտնկէ իր
երկինքին»։

Համաստեղ «Այծետոմար»ին առիթով գրած է ընդարձակ յառաջաբան մը, որ մէկէ աւելի մեկնութիւններու կը կարօտի իր քիչ մը շփոթ եւ ցրուած ըլլալուն հանգամանքին պատճառով։ Այդ վերլուծական տողերը ընթերցողին քայլերը ոչ թէ կը լուսաւորեն, այլ ընդհակառակն տարակոյսի մթնոլորտով կը շրջապատեն։ Ինչպէս ժամանակին Տիրան Չրաքեան, «Ներաշխարհ»ի Ինտրան եւ նոր ժամանակներու մեր բանաստեղծութեան մէկ ներկայացուցիչը, «Գաղտնի ճամբան»ի հատորին հեղինակը, Ժագ Յակոբեան, որ դատած ըլլալ կը թուի իր նոր ճամբան։ Համաստեղ ալ իր «Աղօթարան»ով արդէն միստիք մը ոգեպաշտ մը կը ներկայանար հրաւիրելով ժողովուրդը, որ տիեզերական ստեղծագործութեան փառաբանութեան համար իր պաշտամունքը, աղօթքը ներկայացնէ։

Իբրեւ ժամանակակից մարդուն դժգոհութեան նշաններէն մէկը, հետեւեալ տողերը պիտի բացատրեն Համաստեղին կրած հոգեփոխութիւնը.— «Հայ ժողովուրդ մը միայն իր ազգային գոյութիւնը կրնայ կապել եկեղեցիին ու կրօնին»։ Ե... դարձեալ՝ «Այս բոլորէն վերջ, Աստուածային է, որ ոչ միայն կը հսկէ բնութեան տարրերու ոգիներուն վրայ, այլ անոր բազմազան արձանները ունին բազմազան ոգիներու բազմազան կարողութիւններ»։

Մենք երեւոյթը կը ներկայացնենք առանց թեր կամ դէմ կարծիք մը յայտնելու, ձգելով որ ամէն մէկը իր խղճին քննութիւնն ինք կատարէ։

«Այծետոմար»ին վերջը 17 քերթուածներ եւս ունինք։ Այդ մասին պիտի արտայայտուինք բանաստեղծութեան հատորներու նուիրուելիք յօդուածի մը մէջ։

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Ֆիկարոյի թղթակիցը, Անրի Տիւֆ... երկու շահեկան յօդուածներ ղրկած Պէյրութէն եւ Երուսաղէմէն՝ Եկեղեցիներու միութեան հարցին, ու այդ ուղղութեամբ կատարուած նախապատրաստական աշխատանքներուն մասին։ Կու տանք գրութեան գլխաւոր մասերը։

Պէյրութը Սուրբ Երկրին դուռն է ... Կրօնքը, Լիբանանի մէջ, «քաղաքականութեան հիմը» ըլլալով, կը խորհէի թէ քաղաքականութիւնն ալ «կրօնքին հիմը» կը կազմէ այնտեղ։ Բնաւ չէի յուսար որ դէպի Եկեղեցիներու միութիւն ձգտող շեշտուած շարժում մը կրնայ գոյութիւն ունենալ հոն։

1943ին, կրօնական զանազան համայնքներուն միջեւ կնքուած համաձայնութեան մը հիման վրայ, Լիբանանի Հանրապետութեան նախագահը մարոնի քրիստոնեայ պէտք է ըլլայ (արեւելածէս, բայց Հռոմի ենթակայ), վարչապետը՝ սիւննի մահմետական, Երեսփոխանական ժողովին նախագահը՝ շիի մահմետական, Արտաքին նախարարը՝ ուղղափառ (այսինքն արեւելածէս քրիստոնեայ, որ կապուած չէ Հռոմի)։

Երկրին վարչական մարմիններուն եւ պաշտօնական բոլոր ժողովներուն մէջ կը ջանան հաւասարակշռութիւնը պահել իւրաքանչիւր համայնքի ներկայացուցիչներուն համեմատական թիւով աթոռներ տալով։ Ասիկա, վերջին հաշուով, հետեւեալ համեմատութիւնը կու տայ. այլածէս հինգ մահմետականի դէմ այլածէս վեց քրիստոնեայ։

Երեսփոխանական վերջին ընտրութեան առթիւ, կառավարութիւնը պարտաւորուեցաւ ցարդ չներկայացուած փոքրամասնութեանց համար ալ երեսփոխան մը ընտրել տալ։ Այնպէս որ, այժմ, միեւնոյն երեսփոխանը կը պաշտպանէ Փրկութեան բանակին, Հրեաներուն եւ «...ներուն» (սատանան պաշտողներ) շահերը ...

Երբ մահմետական Թաղերը բարեզար-

ՑԱՒԻՆ ՏՈՒՆԸ

(ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼԻ ՄԸ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ)

Դ.

Հոս ոստիկաններու բազմութիւնը շատ է. կ'երթան, կուգան, գործի վրայ են ամէնքն ալ։

— Կը հասնինք ահա, կ'ըսէ մեզի, բոլիս Կարապետ։

Ակամայ վախ մըն է որ մեր ամէնուն սիրտը կը մտնէ, կը տարածուի։ Զապթիէի ընդարձակ, խոշոր երկյարկ շէնքը մթութեան մէջ համայնակուլ հրէշի մը պէս կը սփռուի։ Ոտքերնիս կը դնենք մեծ դռնէն ներս։

Ու ահա Զապթիէն ենք, Թուրքիոյ բանտերուն ամենասոսկալին, արդի քաղաքակրթեալ դարուն տխրահռչակ պասթիյլը։

Հոս եռուզեռը աւելի շատ է, յարատեւ շարժում ու երթեւեկ մը դաժանադէմ լրտեսներու, յոգնած լքած սպասաւորներու, պաշտօնէն ձանձրացած ոստիկաններու։ Անհուն սուգի տուն մը կարծես. ու ահագին բանտը որ հեռուն կը նետուի գիշերային խորին մթութեան մէջ. վախն ու մեր ապագային անստուգութիւնը շփոթեցուցեր է եւ թելերը իրար խառնուած կարժառի մը պէս մեր մտածումներն ու խորհելու կերպը տարտամցուցեր, թմրեցուցեր է կարծես։

Պզտիկ խցիկէ մը, ուր ոստիկանները փայտէ մերկ կոտրած նստարաններու վրայ ուժաթափ կը խորթան եւ ուր մեր ձեռնակապերը կը քակուին կ'առաջնորդուինք վեր. սանդուխին լայն, հինցած աստիճանները որոնք մէկ կողմ ծռեր են, մեր ոտքերուն տակ կը կըճըրտան. վերը, ահագին սրահ մը, գետինը ցեխով, թուղթի եւ ուրիշ աղտեղութիւններով ծածկուած, որու վրայ կը բացուին հինգ սենեակի դռներ ծածկուած նոյնպէս առագաստի կտաւներով տեսակ մը գափու էօրթիւսի որ յատուկ է ամէն Թուրք պաշտօնատուններու, կարծես խափանելու խեղդելու համար այն ամէն անիրաւութիւնները որոնք կ'անցնին կը դառնան այս սենեակներուն մէջ։

Ամէնէն խոշոր սենեակը Հէյէթը Թահգիգիյէի (քննութեանց ատեան) սենեակն էր՝ ուր կը նախագահէ Մէհմէտ Ալի պէյ, Թուրքիոյ եւ մանաւանդ Պոլսոյ Հայերուն եւ զարգացած ժէօն-Թուրքերու այս ահարկու պատուհասն ու կեղեքիչը։ Այս սենեակի դիմացի սենեակը կը մտցնեն մեզ։

Հինգ քեաթիպ նստեր են քով քովի կոտրած, կաղ գրասեղաններու առջեւ ու կը գրեն գլխահակ. եղէգի ճռթճռթուքը այս սենեակին մահաբոյր լռութեան մէջ չես գիտեր ինչ արհաւրալից բան մը ունի։ Լռութիւններ կան որոնք խորհրդաւոր ու պաշտելի են, այլ կան լռութիւններ ալ որոնք մահուչափ կը ճնշեն մարդուս ամէն զգացողութիւններուն վրայ։

Սենեակի անկիւնը մէկ դուռը փրթած մատենադարանի նմանող պատուհան մը ուր խառն ի խուռն դիզուած են արձանագրութեանց տոմարներ, կողքերը փրթած տետրակներ, ամէնքն ալ փոշիի հաստ խաւով մը ծածկուած, հոս հոն գետինը թուղթի կտորներ, կոտրած եղէգներ ու մելանի բիծեր։

Սենեակին այս անխնամ երեւոյթը խորհրդանիշն է այն անկարգապահութեան ու անկանոնութեան որ կը տիրէ այս սոսկալի որջին մէջ։ Կը գրեն ու կը գրեն։ Ով գիտէ ինչ ահագին է բանտարկեալներուն թիւը, ոստիկաններ կը մտնեն կ'ելլեն, թուղթ մը կը բերեն, ուրիշ մը կը տանին. ով գիտէ քանիներու ճակատագիրը վճռուած է այս պահուս կը մտածեմ, կեցած տեղս ով գիտէ քանիներ ծովուն տակ ու քանիներ աքսորի դառն տառապանքներուն մէջ պիտի նետուին։

Դուրսը, սրահին մէջ բազմութիւնը խիստ շատ է. մարդեր, կիներ, եւ նոյնիսկ տղաքներ որոնք եկեր են կէս գիշերուան ոստիկանութեան նախարարին դուռը հայցելու, որ գիշերները միայն իր պաշտօնատեղին կը յաճախէ. ամէնն ալ բանտարկեալներ ունին ներսը եւ մեծ մասը Հայ։ Վերջապէս գրագիրներէն մէկը կը հաճի գլուխը վեր առնել.

— Օֆ, կ'ըսէ դժգոհելով, օֆ, ... քաշուելիք բան չէ. բանտ, միշտ բանտ... ու Հայերուն խելքը գլուխը ... չկայ... տետրակները, տոմարները բանտերը լեցուն են իրենց անուններով ... դեռ կուգան ու կուգան եւ քթին տակ կը ժպտի...։

Ինչ է այս ժպիտը, իրենց բռնած խոտոր դրութեան հեգնանք թէ ուրախութիւն, չեմ հասկնար։

Անուններս, մականուններս, ծննդավայրերնիս ու արհեստնիս զատ զատ թուղթերու վրայ կը գրէ։ — Ձեզի թայինի հաց գրեմ, կ'աւելցնէ մեզի դառնալով ... տադին, կ'երեւի դուք քիչ մը երկար հոս պիտի մնաք։ Թուղթերը կը ... գիշերուան եօթն է արդէն։

— Հայտէ նայիմ, կ'ըսէ մեզի, Գայրամ պապային տանիմ։

Ինք առջեւնուս, մենք ութ հոգի ետեւէն կը քալենք ... բանտն է որ կ'առաջնորդուինք։

Կ'իջնենք սանդուխներէն վար եւ դուրսը ահագին բակին մէջ մութին կը յառաջանանք։ Անձրեւը կ'իջնէ վերէն շարունակ. թաց խոնաւ եղեր եմ, հիւսիսային ցուրտ ու սառ հովը մինչեւ ոսկորներուս ծուծը կը թափանցէ. կը դողամ։

ԼԵՒՈՆ ՇԱՓՐԵԱՆ

(10 Շար.)

...դող փողոց մը բացուի, քրիստոնեաներուն հաճոյք պատճառող փողոց մըն ալ պէտք է ըլլայ։ Պետական պաշտօնեաները կ'ընտրուին ոչ թէ իրենց կարողութեանց, այլ՝ իրենց կրօնքին համար, — [...]՝ համեմատութիւնները պահելու նպատակով :

Այս բաժանումը կարծուածին չափ ալ մակերեսային չէ։ Պէյրութի մէջ մահմետականներուն թաղամաս մը կայ, որուն փողոցներէն ոմանք սիւննի բնակչութիւն ունին, ուրիշներ՝ շիի։ Քրիստոնեայ [...], թաղամասերն ալ բաժնուած են մարոնի, յոյն օրթոտոքս կամ յոյն կաթողիկէ մեծամասնութեամբ բնակիչներ ունեցող թաղերու. Այստեղ ճշդենք, միջանկեալ, որ «յոյն» բառը ազգութեան հետ կապ չունի, այլ՝ դաւանանքի մը հետ. Լիբանանի մէջ մարդիկ քաղաքականութեան մասին չեն խօսիր, այլ՝ կրօնքի։ Եկեղեցիի մը կապուած են, թերեւս աւելի քան երկրին։ Մէուշի պատրիարքը (մարոնի) Ֆրանսայի մէջ կ'ընդունուի վեհապետի մը վերապահուած պատիւներով

Սակայն, հակառակ այս բաժանումներուն, ու թերեւս նաեւ անոնց պատճառաւ, միութեան մը կարիքը հետզհետէ աւելի սուր կերպով կը զգացուի, բայց միութիւն մը, որ պէտք է յարգէ երկրին [...]ութիւնը :

Պէյրութի մէջ 16 տարիէ ի վեր, այսինքն Յովհաննէս ԻԳ. պապին կոչէն առաջ կազմուած, գոյութիւն ունի Եկեղեցիներու միութեան հարցին ուսումնասիրութեամբ զբաղող խումբ մը։ Ներկայ գտնուեցայ անոնց մէկ ժողովին։ Կարեւոր [...]ր մը տուին. Ցունուարէն ի վեր, քրիստոնեայ բոլոր համայնքներու պաշտօնական ներկայացուցիչներ կանոնաւոր հանդիպումներ կ'ունենան եւ դիւան մը ստեղծած են՝ այս ժողովներուն օրակարգը ծրգելու համար։

Մինչեւ հիմա, ամէն անգամ որ կրօնական պետեր վերին ժողով գումարած են, բողոքականներուն շահերը հետաքրքրող խնդիրներու համար եղած է. օրինակ՝ կրթական, ընկերային օրէնքներու համար :

Այս անդամուած հանդիպումներուն յաջողութիւնը այն է, որ համայնքներու պետերը ժողովի կը նստին ոչ թէ մէկու մը կամ բանի մը դէմ պայքարելու, այլ՝ զիրար աւելի լաւ ճանչնալու եւ իրենց միութիւնը նախապատրաստելու համար

Այս ժողովներէն առաջինը տեղի ունեցած է յոյն օրթոտոքս եպիսկոպոսին մօտ։ Մասնակցած են մարոնիներու, յոյն կաթողիկէներու, սուրիանի կաթողիկէներու, հայ կաթողիկէներու, քաղդէացի կաթողիկէներու արքեպիսկոպոսները, լատիններու, հայ ուղղափառներու (ԽՄԲ. Իմա՛ Հայ. Առաքելական Եկեղեցի) սուրիանի ուղղափառներու եպիսկոպոսներն ու Աւետարանական Բարձրագոյն խորհուրդին նախագահը :

Իսկ այն ժողովը, որուն ես ներկայ գտնուեցայ, կը գումարուէր ուղղափառի մը մօտ։ Կը մասնակցէին Հռոմի կապուած կամ անջատ արեւելեան համայնքներու ներկայացուցիչներ, բողոքական ու կաթողիկէ քոյրեր, պատուելիներ, եւն. ։ Խօսուեցաւ գերմանական կաթողիկէ թերթի մը մէկ գրութեան մասին, որ փափաք կը յայտնէր աւելի «խոհեմ» ու «հոգեբանական» գրութիւններ տեսնել Վատիկանի պաշտօնաթերթ Օսսերվաթոռէ Ռոմանոյի մէջ, շեշտելով, թէ քրիստոնեաներու մէկ մասը Հռոմէն անջատուած է կաթողիկէներու մօտ բարեխոհութեան պակասին պատճառաւ։ Այս յօդուածը մէջ բերող յոյն — մելքիտ կրօնականը եզրակացուց, թէ Քրիստոնեայ աշխարհին մէջ սկսած է զարթնիլ համայնական, այսինքն՝ իրապէս կաթողիկէ ոգին, քանի որ գերմանական թերթը որեւէ յանդիմանութիւն չէ ստացած Հռոմէն՝ իր հրատարակած յօդուածին համար։

Ապա, լատին հայր մը բացատրեց, թէ քրիստոնէութեան բաժանումը պարզապէս հպարտութեան պտուղն է ։

Յետոյ, ուղղափառ մը խօսք առաւ. «Բոլոր քրիստոնեաներն ալ կ'ընդունին հետեւեալ երեք պատուիրանները, սիրէ՛ զԱստուած, սիրէ՛ դրացիդ, սիրէ՛ թշնամիդ։ Այս պատուիրանները մոռցած ենք՝ իրարու հետ վիճելու համար։ Արդ, մեզ բաժնող աստուածաբանական խնդիրները առ ոչինչ կ'ելլեն եթէ սէր ըլլայ։ Ի՞նչ է մեզ բաժնողը, սէ՞րը։ Պէտք է վերջ տանք աշխարհի առջեւ պարզուած քրիստոնեայ սարսափելի գայթակղութեան — Սիրոյ Եկեղեցին՝ բաժնուած թշնամի Եկեղեցիներու»։

Կ'ուզէի գիտնալ, թէ այս ժողովին մէջ ի յայտ եկած յեղափոխական ոգին դուրսի աշխարհին մէջն ալ կը յայտնաբերուի՞ ։

Բողոքական քոյրերու հասցէն նշանակած էի քով. առանց նախապէս իմաց տալու ներկայացայ իրենց փոքրիկ յարկաբաժինը ։

Ո՞վ բացաւ դուռը. դոմինիկեան կրօնաւորուհի մը, որ ըսաւ. «Ներեցէք, ձեռքերս ամբողջ ներկով ծածկուած են»։ Մտայ։ Կաթողիկէ քոյրը, բողոքական քոյրերուն հետ խաչեր կը ներկէր՝ ուղղափառ եկեղեցիի մը համար ։

Գլարիսեան քոյրերու (մարոնի) վանքն ալ այցելեցի, ուր ինծի յայտնեցին թէ «միութեան շաբաթուան ընթացքին բողոքական, ուղղափառ, արեւելեան կաթողիկէ եւ լատին քոյրեր իրարու քով եկած, միասին աղօթած, իրենք զիրենք խոկումներու տուած են. Նշանաբանը եղած է Ս. Պօղոսի մէկ խօսքը — «Այլեւս Յոյներ, Հրեաներ չկան. բոլորս միացած ենք Քրիստոսի մէջ»։

Անշուշտ միայն միախոհութիւն չկայ այս խնդրին շուրջ։ Տեսայ, թէ կարգ մը արգելքներ խոչընդոտ կը հանդիսանային եկեղեցիներու միութեան շարժման :

1) Իւրաքանչիւր դաւանանք (բացի մարոնիներէն որ սկիզբէն ի վեր ենթակայ եղած են Հռոմի), զոյգ աւատապետութիւն մը ունի իր գլխուն. մէկը՝ Հռոմի կապուած, միւսը՝ Հռոմէն անջատ ։ Այս վերջիններէն շատեր հարց կուտան իրենք իրենց, թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ իրենց վիճակը, երբ միութիւնը իրագործուի :

2) Առայժմ Հռոմ կը մերժէ կաթողիկէ Եկեղեցիէն ներս ընդունիլ ուղղափառութենէ դարձող մը, բացի այն պարագային, երբ դաւանափոխը յարի արեւելեան կաթողիկէ Եկեղեցիի մը։ Արդ, Հռոմէն, անջատ Եկեղեցիի մը ենթակայ ուղղափառ մը, երբ յարի Հռոմի կապուած արեւելեան Եկեղեցիին, այն տպաւորութիւնը կ'ունենայ, թէ մեծ Եկեղեցիէ մը հեռացած է՝ փոքր Եկեղեցիի մը միանալու համար. իսկ Ուղղափառ մեծ Եկեղեցին ալ զայն կը նկատէ դաւաճան ։

Պէյրութէն հեռանալէ առաջ, տեսակցութիւն մը ունեցայ նաեւ փաստաբան Քամիլ Ապուսուանի հետ, որ Իւնէսքոյի մէջ Լիբանանի պատուիրակն է, եւ որուն ընտանիքը կաթողիկէ է՝ Խաչակիրներու շրջանէն ի վեր :

« Արեւելքի քրիստոնեաները, ըսաւ խօսակիցս, բազմատեսակ միութեան մը մէջ նախնական ներշնչման հաւատարիմ մնացած են։ Հետեւաբար, պէտք է պահել ու պաշտպանել արեւելեան Եկեղեցիները՝ իրենց ծիսական արտայայտութեանց մէջ։ Պէտք չէ զանոնք լատինացնել։ Պէտք չէ ապալատինացնել Լատինները։ Եւրոպայէն արեւելք եկող Լատինները պէտք է որ հոգեբանօրէն բռնեն այն ընթացքը, զոր Ֆիզիքապէս որդեգրած էին մինչեւ ԺԸ. դարը Լիբանան եկող յիսուսեանները. ասոնք, արեւելեան կրօնաւորներուն նման, գունագեղ երկար պարեգօտներ կը հագուէին եւ իրենց գլուխին վրայ ալ փաթթոց կը կապէին... Արեւելքի եւ Արեւմուտքի հոգեբանութիւնները նոյն կշռոյթը չունին։ Արեւելեան Եկեղեցիները տրամաբանող Լատիններէն շատ աւելի մեծ դեր կրնան խաղալ Հռոմի, Մոսկուայի, Պելկրատի, Պուքրէշի եւ այլոց միջեւ մերձեցում մը իրագործելու խնդրին մէջ...»։

Այժմ, կ'ուզէի գիտնալ Լիբանանի քրիստոնեայ մեծագոյն համայնքին՝ մարոնիներու կրօնական ու քաղաքական առաջնորդ Մէուշի պատրիարքին պաշտօնական տեսակէտը։ Տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ Պքէրքէի իր պալատին մէջ։

«Բոլոր քրիստոնեաները, ըսաւ Պատրիարքը, կը զգան միութեան պահանջը ։ Մեր Տէրը մէկ Եկեղեցի հիմնեց, ոչ թէ հարիւրաւոր Եկեղեցիներ.... Անկէ զատ, միութիւնը կենաց եւ մահու խնդիր է, քանի որ նիւթապաշտութիւնն ու անաստուածութիւնը անողոք պայքար մը սկսած են մեր դէմ »։

Հարց տուի, թէ ի՞նչ են միութեան արգելք հանդիսացող դժուարութիւնները ։

« Գլխաւոր արգելքը, ըսաւ, Պապին առաջնութեան խնդիրն է։ Եթէ լուծենք այս հարցը, որ առաւելաբար կը ցցուի ուղղափառներուն եւ մեր միջեւ, միւս բոլոր խնդիրները կը հարթուին։ Քէնթըրպըրիի Արքեպիսկոպոսը, Տոքթ. Ֆիշըր, անցեալները կ'ըսէր ինծի, որ եթէ կարելի ըլլայ համաձայնութեան գալ այս կէտին շուրջ, միւս բոլոր տարակարծութիւնները կարելի կ'ըլլայ լուծել, եւ աւելցուց՝ «Հոն ուր բարեկամեցողութիւն կայ, ելք ալ կայ »։

Լիբանանի մէջ, միութիւնը լաւ ճամբու վրայ է ։

(Շար.)

ԼԻԲԱՆԱՆ

—о—

Ըստ 1954ի մարդահամարին, Լիբանան ունի 1·300·000 բնակիչ, առանց հաշուելու արտասահման ապրող երեք հարիւր հազար Լիբանանցիներն ու 130·000 պաղեստինցի գաղթականները, որոնց 90 առ հարիւրը մահմետական է ։

Լիբանանի բնակչութեան կէսէն աւելի քրիստոնեայ է, որու 29 առ հարիւրը բաղկացած է մարոնիներէ ։

Մարոնիները, որոնց համայնքը սկզբնական շրջանին կազմակերպուեցաւ Լիբանանի լեռնային շրջանին մէջ Սուրբ Մարոնի վանքին շուրջ, եկեղեցական իրենց ծիսակատարութիւնը կ'ընեն սիրիանի լեզուով, որ Յիսուսի գործածած արամերէնի ու արաբերէնի շատ մօտ լեզու մըն է ։

×

Աշխարհի մէջ

ԿԱԹՈՂԻԿԷՆԵՐՈՒ ընդհ. թիւն է՝ 456 միլիոն ։

ՈՒՂՂԱՓԱՌՆԵՐՈՒ թիւը՝ 250 միլիոն ։

×

ՅՈՅՆ ՈՒՂՂԱՓԱՌՆԵՐՈՒ թիւն է՝ վեց միլիոն Յունաստանի մէջ, առաւել 800 հազար աշխարհի մէջ ցրուած ։

ՅՈՅՆ ՄԵԼՔԻՏՆԵՐ (Հռոմի միացած), 380·000 ։

ՀԱՅԵՐ (Հռոմէն անջատ), երկու միլիոն՝ Խ. Միութեան մէջ, առաւել 275 հազար աշխարհի մէջ ցրուած ։

ՀԱՅԵՐ (Հռոմի միացած), 120·000 Խ. Միութեան մէջ, առաւել վաթսուն հազար աշխարհի մէջ ցրուած ։ (Այս թիւերը տրուած են Ֆիկառօյի կողմէ) ։

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Սէրը խնդացի խնդութիւն մըն է։

ՄԱՔՍ ՆՈՐՏԱ

Մեծ երջանկութիւն է կարենալ սիրել, երբ նոյնիսկ քեզ չեն սիրեր ։

ԹԷՈՖԻԼ ԿՕԹԻԷ

Կիները ամէն ինչ բնազդով գիտեն ։

ՊԱԼԶԱՔ

Ինքզինքը յարգող կինը՝ կը յաջողի երջանիկ ընել ժողովուրդի աչքին ։

ԳԱՐՄԷՆ ՍԻԼՎԱ

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (181)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ

Դրանցից մէկը կոչւում է Եղջերք, որի [...] ցցուած ժայռերը նման են իրօք եղջիւրների ։

Հովիտը թէեւ բարեբեր չէր, բայց ունէր շատ գիւղեր, որոնք ապրում էին սակաւաբեր հողերի եկամուտով եւ այն բարիքով, որ տալիս էին նրանց հովտի [...]ը. լեռների փէշերին եղած լճերը, [...] դրանցից կոչւում էր Կարմիր լիճ, միւսը՝ Սպիտակ լիճ, երրորդը՝ Անյատակ լիճ, իսկ չորրորդը՝ Սագաց լիճ ։ Գիւղերն այստեղ իրարից հեռու չէին, [...]րանց միմեանցից բաժանում էր հազիւ [...] փարսախ կամ աւելի քիչ տարածութիւն. Գետի աջ կողմը Մարդուցանն էր, նրանից քիչ հեռու Դարակը, ապա գալիս էին Ալվանցը եւ միւսները։ Իսկ գետի միւս կողմը Սարակն էր՝ ուռիների մէջ կորած, ապա Թեփերվիզը, որ միայն բարդիներ ունէր եւ վիթխարի ընկուզենիներ։ Սրա այն կողմը երեւում էր Թոնդրակը, որ իր անունն ստացել էր Թոնդրակ սարից, այն սարից, որ տասը – քսան տարին մէկ արթնանում էր քնից եւ ծուխ ու գոլորշի արձակում, ինչպէս մոլի ծխող մի հսկայ, որ ծխում է արթնանալուն պէս ։

Նշանաւոր էր այստեղ եւ Դարօնք ամրոցը, որ պատկանում էր Բագրատունի իշխաններին։ Այս բերդի բարձունքից նայելիս առաջին պահ երեւում էր արծաթափայլ Ձկնագետը, ապա նրա երկու եզերքին շարուած, ծառերով քողարկուած գիւղերը՝ իրենց արտերով ու բանջարանոցներով, որոնց վրայ միշտ արեւ կար եւ խաղաղութիւն ։ Այդ գիւղերի անդորրը վրդովւում էր միայն այն ժամանակ, երբ Պարսիկները խուժում էին հովիտը։

Այժմ սակայն դրանք բոլորը տագնապի մէջ էին, առանձնապէս Թիր եւ Արանց չէները ։

Օգոստոսն էր կամ Հայոց Մեհեկան ամիսը. տաք պայծառ օրեր էին, զով գիշերներ, ալեծածան, հասունացող արտերը օրէ օր սպիտակում էին, եւ ինչպէս ամբողջ հովտում, այնպէս էլ Թիր եւ Արանց չէներում սպասում էին, թէ արտերը կը հասնին շուտով եւ քաղը կը սկսի, ու աղօթում էին, որ տէրը խնայի իրենց եւ ցանքերը զերծ պահի կարկուտից ու այլ աղէտներից .. Եւ որովհետեւ կողեգիների ապրուստը հացահատիկն էր ու բանջարեղէնը, ուստի եւ նրանք իրենց ցանքերը մշակում էին մեծ խնամքով. դաշտերում երեւում էին տղամարդիկ միշտ թաց բահերով եւ կանայք ու աղջիկներ՝ գոյնզգոյն հագուստներով, եւ ամէն կողմից լսւում էր երգ, ծիծաղ ։

Այժմ սակայն մի շաբաթ էր ամէն աշխատանք դադարել էր հովտում ։

Մի շաբաթ էր Հայերը կռւում էին Հայերի դէմ, թագաւորական գնդերը՝ նախարարական գնդերի դէմ ։

Առաջին օրը մարտն ահաւոր էր, արիւնահեղ երկու կողմից եղան շատ զոհեր ։ Այժմ նոյնպէս կռւում էին կատաղի ու մոլեգին, մերթ մի կողմն էր առաջ գնում, մերթ՝ միւսը։ Եթէ կողմերից մէկը ընկճւում էր՝ նահանջում էր՝ արտերը տրորելով, իսկ հակառակորդը քառատրոփ հետեւում էր նրան, չնայելով ոչ արտի, ոչ բանջարանոցի։ Իւրաքանչիւր կողմ ցանկանում էր մի բան՝ ընկճել, ոչնչացնել հակառակորդին, արտերը մինչեւ իսկ տհաճութիւն էին պատճառում նրանց. խանգարում էին, որովհետեւ ձիերի ոտները խրւում էին փափուկ սեւահողի մէջ։

Շինականները սարսափի մէջ էին. դա համարում էին Աստծու պատիժ եւ ահեղ կարկուտ։ Կարկուտը մի օր է խփում, իսկ այս կռիւները՝ թւում էր վերջ չունեն ։ Կար աւելի վատթարը. թէ նահանջողները եւ թէ հետապնդողները երբեմն գալիս անցնում էին գիւղի միջով եւ այդ ժամանակ շինականները, ձիու ոտքի տակ չընկնելու համար եւ, պատահաբար նետահար չլինելու երկիւղից, թաքնւում էին, ուր կարող էին, բայց եւ ուրախանում էին, որ հեռացան ։

Թւում էր՝ գնացին ընդմիշտ եւ իրենք կ'ազատուեն... Սակայն չէր անցնում մի ժամ, երկու ժամ՝ նորից ձիերի ոտնատրոփ, հետապնդողները կրկին էին եւ դառնում հետապնդուած ու կամ դիրք մտնում գիւղում, կամ ձիերը կանգնեցնում՝ եկողներին դիմագրաւելու։ Կողմերը զինուած էին միեւնոյն զէնքերով՝ նետ — աղեղ եւ նիզակ։ Երբ շատ մօտենում էին իրար՝ նետի փոխարէն գործի էին դնում նիզակները, ապա, մի քանի դիակ ու վիրաւոր թողնելով, կրկին հեռանում, մտնում էին արտերը՝ յարմար տեղ բռնելու ։

Այդպէս էր լինում ցերեկը։ Իսկ գիշերը երբ կռիւը դադարում էր մութի պատճառով, չէնի մօտ կամ չէնի մէջ գտնուող զինուորները — լինեն արքունական, թէ նախարարական — տներում ընկած պահանջում էին հաց, կերակուր, կաթ կամ անասուն ։

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի կողմէ, այս Հինգշաբթի, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ։

Կը խօսի՝ ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Նիւթ՝ Դաշնակցութիւնը եւ մեր ներկայ իրականութիւնը :

Կը հրաւիրուին ընկերները :

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՆԻԷՌ – ՊՈԽԱ ՔՈԼՈՄՊԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Ապրիլ 16, ժամը 16էն 24

Անիէռի քաղաքապետարանի շքեղ սրահներուն մէջ

Հայկական պարեր՝ ՍԹՍԻ պարախումբը իր ամբողջական կազմով : Ղեկավարութեամբ Տիկին Ցասմիկ Քիւբէնէրեանի :

Երգ, արտասանութիւն, եւրոպական պարեր, ճոխ պիւֆէ՝ դիւրամատչելի գիներով։

Նուագախումբ՝ ՌՕԳԵՐԹՕ ՍԵԹՕ :

Մուտք՝ 3 Ն. Ֆ.։

ՇԱՒԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Կիրակի պատարագ պիտի մատուցուի Շաւիլի եկեղեցիին մէջ։Ցաւարտ պատարագի, մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Ապրիլեան Նահատակաց յիշատակին։

ՀԱՅԱԾԷՍ ՊԱՏԱՐԱԳ ՎԱՏԻԿԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Այս Կիրակի, ժամը 10·30ին, հայածէս պատարագ եւ քարոզ պիտի ձայնասփռուին Վատիկանի ռատիոկայանէն ; Պատարագիչ՝ Կոմիտաս Վ. Զարըգեան : *Քարոզիչ՝* Ներսէս Ծ.Վ.Սեթեան : *Նիւթ՝ «Քրիստոսի Ցարութիւնը եւ մեր հայրերուն հաւատքը»։*

Կարճ ալիք՝ 31·10, 25·53 *եւ* 19·94 : *Միջին ալիք՝* 196 մ.։

ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՎԵՆԵՏԻԿ — Ս. ՂԱԶԱՐ — ՀՌՈՄ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅՔԸ

Շաբաթ մը ծովի կեանք՝ Հանր. Սան Մարինոյի մօտ, Ադրիականի աննման աւազին վրայ, ծովեզրեայ նորաշէն եւ հանգստաւէտ պանդոկի մը մէջ :

ՄԵԿՆՈՒՄ՝ Օգոստոս, 6

ՎԵՐԱԴԱՐՁ՝ Օգոստոս, 31

Արձանագրութեանց եւ մանրամասնութեանց համար դիմել —

Ն. ՄԱՑԻՍԵԱՆ

45, Rue de Trévise, PARIS (9e) - Tél. TAI. 49-40

(Գաւիթին մէջ)

Յ. ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ

11, Ave. Béranger, ARNOUVILLE-LES-GONESSE (S. et O.)

Ա Զ Դ

Ազգատախնամի ծերանոցներու վարչ. յանձնաժողովը կը յայտարարէ որ մօտ ատենէն տրամադրելի նոր անկողիններ պիտի ունենայ Մոնմորանսիի, Սէն Ռաֆայէլի (վերապահուած միմիայն հայ գաղթականներու) եւ Անտիյիի հաստատութեանց մէջ :

Առ այդ, կը յանձնարարուի բոլոր անոնց որոնք կը փափաքին այս ծերանոցներուն մէջ պատսպարուիլ, այժմէն հարկ եղած ձեւակերպութիւնները լրացնելու համար, դիմել՝ Ազգատախնամի գրասենեակը, 32 Րիւ տը Թրէվիզ, *Փարիզ* (9): (*ԿՆԻՔ*)

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԿԱՐԵՒՈՐ ԱԶԴ

Անգամ մը եւս կը խնդրենք որ Յառաջի ՇԷՔ – Փոսթալի *Թիւը չօգտագործուի առաքումներու համար որոնք Թերթին չեն պատկանիր :*

Յառաջի ՇԷՔ – Փոսթալի *Թիւը՝*

15069 – 82

վերապահուած է միայն ՅԱՌԱՋին (բաժնեգին, ազդ, գործակալութիւն)։

Առնցմէ զատ միւս գումարները ղրկել միայն Մանտա – Քարթով :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ

46ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Ալֆօրվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան :

Բարձր հովանաւորութեամբ Կաթողիկոսական պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Պատուոյ նախագահութեամբ Ալֆօրվիլի քաղաքապետ՝

ՌԱՈՒԼ ՊԼԷՕԶԻ

Ապրիլ 22, ժամը 21ին, Քաղաքապետարանին սրահը, Րիւ Վոլթէր, Ալֆօրվիլ։

Օրուան պատշաճ յայտագիր :

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Լաւ գործաւոր մը տունը աշխատող, կանանց բայէօրի եւ վերարկուի համար : Լաւ վճարում :

ROSE COUTURE

284, Rue de Vaugirard, Paris (15e)

Métro : Vaugirard

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

ԴԷՊԻ

ԵՐԵՒԱՆ

Երեք շաբաթը անգամ մը

ՆԱՒՈՎ

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ ուղղակի դէպի ԵՐԵՒԱՆ

Երթուդարձի գիներն են, կերակուրով լերադարձին կարելի է Վենետիկ իջնել

13 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆ

Պանդոկի մէջ բնակութեամբ եւ սնունդով

Բ. կարգ	3046 Ն. Ֆ.
Գ. կարգ	2506 Ն. Ֆ.

ԶԵՂՉ խմբովին ճամբորդողներուն։

ՈՒՂԵՑՈՅՑԻ իրաւունք, անձ գլուխ, 150 *քիլօ՝ Բ. կարգի եւ* 100 *քիլօ՝ Գ. կարգի ճամբորդներուն։*

Նոյն ճամբորդութիւնը օդանաւով կամ երկաթուղիով։

Մեր գրասենեակը կը զբաղի նաեւ դէպի Ամերիկա, Սուրիա եւ այլ ճամբորդութիւններով։

ԴԻՄԵԼ՝

ԺԱՆ-ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ

48, Rue de la République

Tél.: 20.47.22

MARSEILLE

ՓԱՐԻԶ

Մասնաճիւղ

7, Rue Auber, 7

Tél : RIC. 63-69

PARIS (9e)

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ
Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՐՈՍ

ՍՈՂՈՄՈՆ Թ.ՀԼԻՐԵԱՆԻ

Նախաձեռնութեամբ Սէն Շամոնի « Վարուժան » կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Վարդգէս» խումբին :

Այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, ժան տ'Արք սրահին մէջ։

Կը նախագահէ ընկ. Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ :
Կը խօսի ընկ. ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ :

Գեղարուեստական պատշաճ բաժին, արտասանութիւն եւ կենդանի պատկեր մը, Ս. Թէհլիրեանի կեանքէ, «...Ինչո՞ւ սպաննեց Թալէաթը »։

Սէն Շամոնի եւ շրջակայի հայ հասարակութիւնը կը հրաւիրուի ոգեկոչելու անմահ հերոսին յիշատակը, որ մէկուկէս միլիոն զոհերուն վրէժը լուծեց 1921 *Մարտ 15ին, Պերլինի մէջ :*

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՏՕՆԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԱՊՐԻԼ 23ԻՆ

Նախաձեռնութեամբ՝

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ (ՋՈՄ)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

« Մայիս 28 »ը կը տօնուի Փարիզի մէջ, 27 Մայիս Շաբաթ գիշեր, Ջ. քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ :

×

Մայիս 28ը Վալանսի մէջ կը տօնուի Շաբաթ՝ Մայիս 27ին։

×

Սեբաստիոյ Մուրատ Ռուսումնասիրացի Նահանգային Միութեան տարեկան խրնջոյքը Ապրիլ 30ին, Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան սրահին մէջ։

Մանրամասնութիւնները յետագային :

×

Մարսէյլի մէջ, Ապրիլ 11–24ի Սգատօնը տեղի պիտի ունենայ Ապրիլ 22ին, Շաբաթ երեկոյեան ժամը ճիշդ 21ին, Սալ Մազընոյի մէջ, նախաձեռնութեամբ Ազգ. Առաջնորդարանի եւ երեք յարանուանութեանց :

×

*ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ
ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
ՄԱՅԻՍ 1ԻՆ*

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ. — Հ.Յ.Դ.Նոր Սերունդի ... հարոնեան խումբի ընդհ. ժողովը ... Չորեքշաբթի, ժամը 21ին ; Պարտաւոր ... է բոլոր անդամներու ներկայութիւնը

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ.Յ.Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւ... բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, ժամը ... ին։ Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ՓԱՐԻԶ.— Հ.Յ.Դ. «Փոթորիկ» խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուան ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղի. Կարեւոր օրակարգ : Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԱՌՆՈՒՎԻԼ – ՍԱՐՍԷԼԻ Հ. Յ.Դ. Վա... դան ենթ.ի ժողովը այս Կիրակի, ժամը 15ին, Առնուվիլի ծանօթ հաւաքատեղի. Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Վիէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները ... Շաբաթ, ժամը 21ին, Համօ Օհանջան... ակումբը։ Շատ կարեւոր օրակարգ։

ՇԱՒԻԼԻ Կրօն. Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ գիշեր ժամը 20·30... ին, դպրոցի սրահին մէջ։ Օրակարգ՝ ընտրութիւն նոր վարչութեան։ Անդամներէն կը խնդրուի ստիպողաբար ներկայ գտնուիլ։ Ներկաներու թիւը [illegible] նութիւն պիտի համարուի :

ԺԱՆԹԻՅԻԻ Հայկ. դպրոցի Հոգաբարձութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր Թաղեցիները այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Խորհրդակցական ժողովի, Հայկական դպրոցի մէջ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Երիտասարդուհիներու Զապէլ Շանթ խումբին դասախօսութիւնը այս Ուրբաթ ժամը 20ին, Կապոյտ Խաչի գրասենեակը, 17, Րիւ Պլէօ :

Դասախօս՝ ՏԻԿ. ՀՌԻՓՍԻՄԷ ՊՈՒՏԱՔԵԱՆ :

Կը հրաւիրուին նաեւ [illegible] համակիրներ :

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9°

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0·25 Ն. Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 13 ԱՊՐԻԼ

JEUDI 13 AVRIL 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9077 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4878

ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԸ ԳՈԼԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԱԼԺԵՐԻԱ ԱՒԵԼԻ ՍՈՒՂԻ ԿԸ ՆՍՏԻ ՄԵԶԻ ՔԱՆ ԻՆՉ ՈՐ ԿԸ ԲԵՐԷ

«ՈՐԿԷ ՖՐԱՆՍԱՆ ԿԸ ՔԱՇՈՒԻ, ԱՄԵՐԻԿԱ ԿԱՄ ԽՈՐՀՐԴ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ՈՏՔ ԿԸ ԴՆԵՆ, Կ'ԸՍՈՒԻ, ԲԱՐԻ ՎԱՅԵԼՈՒՄ»

Ամենազգի լրագրողներու եւ դիւանագէտներու հոծ բազմութեան մը ներկայութեան, նախագահ տը Կոլ մամլոյ կարեւոր ասուլիս մը տուաւ Երեքշաբթի կէսօրէն ետք: Տրուած հարցումներն ու պատասխանները կը դառնային հետեւեալ հարցերուն շուրջ:

Ա) ԱԼԺԵՐԻԱ

Ֆրանսայի ալժերական քաղաքականութիւնը, ըսաւ Զօր. տը Կոլ, նախ կը ձգտի խաղաղութեան վերահաստատման, քանի որ գրական ոչինչ կարելի է ստեղծել այնքան ատեն որ կռիւներն ու ահաբեկումները կը շարունակուին: Ապա կը ձգտի այնպիսի պայմաններ ստեղծելու, որ Ալժերիոյ ժողովուրդը կարենայ ինքը որոշել իր ապագան:

Ի՞նչ պիտի ըլլայ վաղուան Ալժերիան, ի՞նչ պիտի ըլլան իր յարաբերութիւնները Ֆրանսայի հետ:

Որոշ պէտք է ըլլայ բոլորին համար, թէ այսօրուան աշխարհին եւ մեր ապրած ժամանակաշրջանին մէջ, Ֆրանսա ոչ մէկ շահ ունի իր օրէնքին ու իշխանութեան ներքեւ պահելու Ալժերիա մը, որ իրեն համար այլ ապագայ մը որոշած է, եւ Ֆրանսայէն պահանջածներուն փոխարէն ոչինչ կը բերէ իր կողմէն:

Իրականութիւնը այն է, որ Ալժերիան մեզի սուղի կը նստի: Վարչական, տնտեսական, ընկերային, մշակութային եւ կարգ-կանոնի պահպանման մարզերուն մէջ մեր կատարած ծախքերուն եւ նիւթական յատկացումներուն փոխարէն համապատասխան լոյծ. ունինք շատ հեռու ենք: Ահա թէ ինչու այսօր Ֆրանսա մեծագոյն պատրաստակամութեամբ կրնայ նկատի առնել Ալժերիային բոլորովին բաժնուելու կարելիութիւնը: Այլ ժամանակներու մէջ, Ալժերիան ձեռքէ հանելը կրնար մեծ դժբախտութիւն մը նկատուիլ մեզի համար, սակայն այսօր հանդարտօրէն կրնանք դիմագրաւել այս հաւանականութիւնը: Պարագան նոյնը չըլլար, անշուշտ, եթէ Ալժերիոյ ժողովուրդին մեծամասնութիւնը ուզէ Ֆրանսայի մէկ մասնիկը մնալ. այս պարագային՝ ոչ մէկ դժուարութիւն քիչ է որպէսզի ազգին զաւակներուն այդ մասը հայրենիքին կապուած մնայ:

Սակայն, Ալժերիոյ հետ մեր ապագայ յարաբերութեանց մէջ, նախ նկատի պէտք է ունենանք մեր շահը:

Այս պատճառաւ ալ, Ֆրանսա ոչ մէկ ձեւով արգելք պիտի հանդիսանայ, երբ Ալժերացիները որոշեն Պետութիւն մը ունենալ: Այս պետութիւնը պիտի ըլլայ իրենց ուզածին նման: Ես համոզուած եմ, որ ներքնապէս եւ արտաքնապէս անկախ պիտի ըլլայ. բայց, անգամ մը եւս, Ֆրանսա արգելք պիտի չհանդիսանայ:

Շատեր կրնան ըսել, թէ ապստամբութեան ստացած ծաւալն է որ կը ներշնչէ այս խօսքերս: Ես այս համոզման հասած էին տակաւին ապստամբութիւնը չսկսած: Ցամենայն դէպս, զինուորական ներկայ կացութիւնը չէ, որ զիս կը մղէ այսպէս խօսելու, քանի որ բանակին ու ոստիկանութիւնը որեւէ մէկ ատենէ աւելի աէրն են կացութեան:

Պրազավիլէն յայտարարութենէս ի վեր ըսաւ չեմ դադրած կրկնելէ, որ մեզմէ կախում ունեցող ժողովուրդները պէտք է ինքնորոշման իրաւունք ստանան:

1960ին բազմաթիւ անգամներ հաստատեցի, թէ Ալժերիան ալժերական պիտի ըլլայ, նախատեսեցի իր ապագայ հանրապետութեան ծնունդը եւ բանակցութիւններ սկսելու առաջարկ ըրի: Ցանցանքը մերը չէ, եթէ Մըլէօնի խօսակցութիւնները արդիւնքի մը չհասան: Ֆրանսացի ժողովուրդին ճնշիչ մեծամասնութեան հաւանութեամբ, այս տարի հրաւիրեցի ապստամբութեան ղեկավարները, որ յարաբերութեան մէջ մտնեն մեր ներկայացուցիչներուն հետ:

Մէկ խօսքով, ամէն օր կը փաստենք, թէ Ալժերիա կը պատկանի ինքզինքին:

Երբ Ֆրանսա իր կայսրութիւնը կերտելու սկսաւ, տնտեսապէս ճահճային վիճակի մը մէջ կը գտնուէր: Եւրոպայի մէջ գերակշռութեան իր փառասիրութիւնները կը կաշկանդուէին սպառնացին Գերմանիոյ կողմէ:

Սակայն այժմ կացութիւնը այլ է: Մեր ամբողջ ուժերը նախ եւ առաջ պէտք է կեդրոնացնենք Ֆրանսան վերակերտելու, աշխարհի մեծագոյն աշխարհակալութեան՝ խորհդ. աշխարհակալութեան դէմ պաշտպանուելու եւ տնտեսական համաշխարհային մրցակցութեան դիմանալու համար: Մեր շահը ապազաղութականացման մէջ է:

Երբ Ալժերացիները որոշեն բաժնուիլ Ֆրանսայէն, վտանգի ենթակայ մեր ազգակիցները պիտի կանչենք այստեղ. նմանապէս, Ալժերիա պիտի ղրկենք Ֆրանսայի մէջ ապրող Ալժերացիները, որոնք այլեւս պիտի դադրին Ֆրանսացի ըլլալէ:

Անոնք, որ պիտի մերժեն ալժերական պետութեան ենթարկուիլ, պիտի խմբենք տեղւոյն վրայ եւ ապահովենք իրենց պաշտպանութիւնը:

Կրնայ առարկուիլ, թէ մեր ձգած հողամասերուն մէջ բոյն պիտի դնեն Թըշուառութիւնն ու համայնավարութիւնը: Կրնանք միայն ցաւիլ: Կ'ըսուի նաեւ թէ այդ վայրերուն մէջ Ա. Միութիւնը կամ Մ. Նահանգները, կամ երկուքը միասին, պիտի փորձեն տեղաւորուիլ. բարի վայելում:

Բ. «ՄԱԿ»Ը

Թղթակից մը հարց տուաւ, թէ Ֆրանսա ինչո՞ւ կը մերժէ ծախքերու իր մասնակցութիւնը բերել Քոնկոյի մէջ ՄԱԿի միջամտութեան, եւ ինչո՞ւ ընդհանրապէս շատ վերապահ է ՄԱԿի հանդէպ:

Զօր. տը Կոլ պատասխանեց, որ ՄԱԿը դարձած է Ազգերու անկազմակերպութիւն, բոլորովին շեղելով իր նախնական առաքելութիւններէն:

Գ. ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ՓՈՐՁԵՐ

Այնքան ատեն, որ ուրիշ երկիրներ Ֆրանսան քայքայելու կարող հիւլէական զէնքեր ունին, Ֆրանսա պիտի շարունակէ հիւլէական իր փորձերը: Ամերիկա, Ռուսիա եւ Անգլիա այլեւս փորձեր չեն ըներ, քանի որ պէտք եղածէն շատ աւելի ռումբեր ունին արդէն: Ոչ ոք մտածեց բողոքել, երբ իրենց փորձերը կը կատարէին. ինչո՞ւ այսքան աղմուկ կը յարուցեն Ֆրանսայի պարագային:

Խօսելով Ատլանտեան Ուխտին մասին, նախագահ տը Կոլ անգամ մը եւս կրկնեց, թէ փոփոխութեան ու վերակազմակերպման կը կարօտի:

Ինչ կը վերաբերի Սահմանադրութեան, յայտնեց թէ միջին ճամբայ մը պէտք է գտնուի երեսփոխանական ու նախագահական վարչաձեւերուն միջեւ:

Ոչ ոք հարց տուած էր Պէն Պէլլայի ու ընկերներուն մասին, սակայն Զօր. տը Կոլ ճշդեց, որ «ԱՀԱԿ»ի հետ բանակցութիւններ սկսելու պահուն «աւելի ազատ» պայմաններու տակ պիտի պահուին: Իսկ այն վայրկեանին, որ կռիւները վերջ գտնեն, Պէն Պէլլա ու ընկերները այլեւս կը դադրին ռազմագերի ըլլալէ, եւ ազատ կը ձգուին:

ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ

Նախագահին յայտարարութիւնները ոչ քէշ վերապահութեամբ եւ նոյնիսկ դժգոհութեամբ ընդունուեցան կարգ մը հոսանքներու կողմէ: Նախկին վարչապետ Պինոյի կարծիքը ծանօթ է. երբ հարց տրուեցաւ իրեն թէ ի՞նչ է իր տպաւորութիւնը տը Կոլի ճառէն, պատասխանեց.— Ալժերիոյ մասին՝ ո՛չ, բոլոր կէտերուն վրայ:

Ալժէի երեսփոխան Լօբիօլ որ Հանրապետութեան Միութեան խումբին արձանագրուած է, այս նոր յայտարարութեանց համար չէշտեց.— Զօրավարը շատ կը խօսի, քիչ կը մտածէ եւ աւելի քիչ կը գործէ»: Նոյն կարծիքն ունին Անկախները, որոնցմէ Շարանթի երեսփոխանը՝ Լաքոսթ-Լարեմոնդի յայտարարեց.— «Իր հասկցած ձեւով ընելով Ֆրանսայի պատմութիւնը Ալժերիոյ մէջ եւ իր շահերուն հաշիւը, Նախագահը լըռութեամբ անցաւ 1958 Մայիսի եւ Յունիսի օրերուն վրայէն, երբ զանգուածներու առջեւ, կը հռչակէր թէ Ալժերիան Ֆրանսական է»:

Ժողովրդական Շարժումի եւ ընկերվարականներու շրջանակները գոհ են Զօրավարին յայտարարութիւններէն եւ «իմաստուն քաղաքականութիւն» եւ «պարկեշտ կոչ» կ'որակեն տը Կոլի խօսքերը:

Արտասահմանը կը շարունակէ վստահութիւն ունենալ տը Կոլի հանդէպ: Իսկ Մոսկուայի ձայնասփիւռը ըսաւ միայն.— «Տը Կոլ փորձեց ԱՀԱԿին վրայ նետել Ալպիլ Դի բանակցութեանց ձախողութեան պատասխանատուութիւնը»:

ՌՈՒՍԵՐԸ ՄԱՐԴ ՄԸ ՂՐԿԵՑԻՆ ԱՆՋՐՊԵՏ

ՈՐ ՈՂՋ ԱՌՈՂՋ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

Չորեքշաբթի առաւօտ, խորհրդային Թաս գործակալութիւնը պաշտօնապէս հաղորդեց թէ չորսուկէս թոննոց սպուտնիկի մը մէջ անջրպետ ղրկուած է առաջին մարդը՝ Եուրի Ալեքսանտրովիչ Կակարին, որ կանոնաւոր յարաբերութիւն պահած է խորհրդային գիտուններուն հետ:

Քանի մը ժամ ետք, կը հաղորդուէր թէ ժամը 10·55ին, (ռուսական ժամով 8·55), Կակարին, անջրպետի առաջին մարդը, բնականոն պայմաններու մէջ, վերադարձած է երկիր եւ իջած պահուն յայտարարած՝ «Ոչ մէկ սկրթուք ունիմ. ըսէք նախագահ Խրուշչեւի, Խորհր. Միութեան համայնավար կուսակցութեան, թէ ամէն ինչ լաւ անցաւ»:

Կակարին, անջրպետի առաջին մարդը, խորհրդային օդային ուժերու հրամանատարն է, 27 տարեկան:

Ապրիլ 12ի թուականը պատմութեան մէջ կ'արձանագրուի այս աննախընթաց դէպքով, որ կը յիշեցնէ Ամերիկա հաստատուած գերման գիտունին՝ Ֆոն Պրաունի խօսքը երբ իրեն հարց կը տրուէր թէ Ամերիկացիները ի՞նչ պիտի գտնեն երբ լուսին հասնին, Պրաուն պատասխանած էր.— «Ռուսեր»:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ ԿԸ ՅԱՐԻ

ՎԵՑԵՐՈՒ ԵՒՐՈՊԱՅԻՆ

Յունաստան եւրոպական առաջին երկիրն է, որ յարեցաւ Վեցերու Միութեան: Մէկուկէս տարի տեւող իրապէս բիւզանդական բանակցութիւններէ եւ սակարկութիւններէ ետք, համաձայնութիւնը վերջերս ստորագրուեցաւ Պրիւքսէլի մէջ: Ի զօրու ըլլալու համար պէտք է որ վաւերացուի յունական, ինչպէս նաեւ Վեցերու Միութեան մաս կազմող երկիրներու Երեսփ. Ժողովներուն կողմէ:

Դժուարութիւնները կը ծագէին այն իրողութենէն, որ Յունաստան համեմատաբար նուազ աճած երկիր մըն է, տընտեսապէս, քան Հասարակաց Շուկայի իր նոր ընկերները: Այնպէս պէտք էր ընել, որ օգտուի Հասարակաց Շուկայի անդամ երկիրներու մաքսային ապազինումէն, առանց վտանգելու արդէն իսկ խախուտ իր տնտեսութիւնը:

Համաձայնութիւնը կը նախատեսէ, որ տասներկու տարուան փոխանցման շրջանի մը ընթացքին, արտադրութեան կարգ մը նիւթերու համար մաքսային բացարձակ միութիւն ստեղծուի, իսկ մնացեալներուն համար ալ ժամանակամիջոց նշանակուած է քսաներկու տարի: Երբ տնտեսական իր վիճակը թոյլ տայ, եւ ատոր հետեւանքով ընդունի Հռոմի դաշինքին բոլոր կէտերը, Յունաստան պիտի դառնայ հաւասար իրաւունքներով անդամ:

Ամէնէն աւելի դժուար եղած է համաձայնութեան հասնիլ բանջարեղէններու, պտուղի եւ խաղողի, ինչպէս նաեւ ծխախոտի արտածումներուն հարցին շուրջ:

Գործառնութեանց Եւրոպական Դրամատունը 130 միլիոն տոլարի (650 միլիոն Ն. Ֆ.) փոխատուութիւն մը բացած է Յունաստանի՝ հինգ տարուան վրայ:

Եւրոպական Միացեալ Շուկային յարելու ուղղող յաջորդ թեկնածուն է Թուրքիա, որուն հետ բանակցութիւնները շուտով պիտի սկսին: Մօտիկ ապագայի մէջ ուրիշ երկիրներ ալ, ինչպէս օրինակ՝ Սպանիա, Իսրայէլ, պիտի ուզեն յարիլ «Վեց»երու Եւրոպային:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱՑԻ ԱՅԽՄԱՆԻ դատավարութիւնը սկսաւ Իսրայէլի մէջ: Ամբաստանեալը մեծ պաղարիւնով լսած է ամբաստանագիրը:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ Երեսփ. Ժողովին մէջ շեշտուած մեծամասնութիւն մը համաձայն է, որ իրենք ալ յարին Եւրոպական Միացեալ Շուկային:

ՔԵՆԸՏԻ յայտարարած է, թէ Ֆիտէլ Քասթրօ կրնայ «շատ աւելի մեծ վտանգ» մը դառնալ, եթէ Մ. Նահանգները այժմէն իսկ միջոցներ ձեռք չառնեն:

ԻՏԱԼԻՈՅ երկաթուղագծի պաշտօնեաներն ու բանուորները ընդհ. գործադուլի պիտի ձեռնարկեն այս Շաբաթ օր. կը վախցուի որ գործադուլը քաղաքական ծանր հետեւանքներ ունենայ:

ՊԵԼԺԻՈՅ կառավարական տագնապը այս շաբաթ ալ պիտի չլուծուի: Կուսակցութիւնները տարակարծութիւններ ունին ներքին եւ ընկերային քաղաքականութեան շուրջ:

ՐԱԲԱԹԻ իրաւագիտական դպրոցին մէջ դասախօսելու հրաւիրուած եգիպտացի դասախօսները ներկայացուցած են իրենց հաւաքական հրաժարականը:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ վարչապետը, Ռաապ, առողջական պատճառներով հրաժարած էր: Իր յաջորդն է Ալֆոնս Կորպախ:

ՔԱԹԱՆԿԱՅԻ մէջ նոր միջադէպեր կ'արձանագրուին Չոմպէի ուժերուն եւ ՄԱԿի «կապոյտ գլխարկ»ներուն միջեւ (Եթովպացիներ):

ՊԱՐՍԻՑ ԾՈՑԻ մէջ հրդեհի բռնուած էր անգլիական «Տարա» նաւը: Կը կարծուի թէ ռմբապարտ արարքի մը հետեւանք էր հրդեհը:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՀԱՐՑԸ

Երկար տպաստումներէ եւ դաղտնի բանակցութիւններէ յետոյ Ֆրանսայի եւ «Ալժերիոյ Ժամանակաւոր Կառավարութիւնը» պիտի ջանան լուծում մը գտնել ալժերական հարցին: Երկուստեք կը փափաքին եզրակացութեան մը յանգիլ:

Ֆրանսայի նախագահը փորձեց անգլիական օրինակին հետեւիլ, բայց փորձը ձախողեցաւ Թունուզի, Կինէի, Մարոքի մէջ: Անգլիան ալ ձախողեցաւ Եգիպտոսի, Միջագետքի մէջ, ինչպէս Հոլանտան՝ Ինտոնեզիոյ մէջ, Ճափոն՝ Քորէայի եւ Մանչուրիոյ մէջ:

Ալժերիա կը պահանջէ անկախութիւն: Ֆրանսա չի կրնար լքել Ալժերացիները, որոնք եօթը տարիէ ի վեր կը կռուին Ֆրանսացիներու կողքին, չի կրնար լքել դարէ մը ի վեր այդ ափերուն վրայ հաստատուած եւրոպական գաղութը: Ալժերիոյ Ֆրանսացիները արմատ ձգած են հոն, ճամբաներ շինած, քաղաքներ կառուցած: Քեպէքի նահանգը Ամերիկայի մէջ Անգլիոյ անցաւ 1753ին Լուդովիկոս ԺԵ.ի օրով: Ֆրանսական գաղութը դիմադրեց իւրացման, յետոյ Լորտ Տիւրհամի տեղեկագրով ստացաւ ինքնավարութիւն: Ֆրանսացիներ եւ Անգլիացիներ համաձայնեցան, ընդունեցան երկու լեզուներու գործածութիւնը. Նման համաձայնութիւն մը կարելի պիտի չըլլայ Ալժերիոյ մէջ, մեծամասնութիւնը տիրապետող պիտի ըլլայ, փոքրամասնութիւն կազմող եւրոպական խումբը, երէկ տիրապետող, վաղը ենթակայ պիտի ըլլայ:

Հաւանական է որ Ֆրանսա հատուցում պահանջէ անոնց համար, որոնք պիտի ստիպուին ձգել երկիրը: Մէկ միլիոն Ֆրանսացի Ալժերիոյ մէջ, կէս միլիոն Ալժերացի Ֆրանսայի մէջ կ'ապրին: Թերեւս փոխանակութիւն ըլլայ, բայց Ֆրանսա եկող Ֆրանսացին չի կրնար ալժերացի աշխատաւորին գործը կատարել եւ Ֆրանսա աշխատաւորներու պէտք ունի:

Ապագայ ալժերական կառավարութիւնը պիտի որոշէ Ալժերիա մնացողներուն կացութիւնը: Անկախութեան տիրացող երկիրներու գաղութներու հանդէպ ցոյց տուած անզիջող քաղաքականութիւնը յուսահատ կը թողուն Ֆրանսայի վարիչները: Թունուզ, Մարոք, Լիբիա եւ ահա Եգիպտոս աստիճանաբար արտաքսեցին եւրոպական գաղութները: Ոմանք գրաւեցին նաեւ գաղութներու հողերն ու կալուածները:

Ֆրանսա կ'ուզէ շահագործել Սահարայի հանքերը: Ազգայնականներ «Սահարա եւ Ալժերիա մէկ հողամաս կը կազմեն» յայտարարեցին: Հանքեր եւ ուղիներ ապահով ըլլալու են, անապատի տարածութեան մէջ, ճամբաներու երկարութեան կարելի չէ պահակներ դնել՝ քարիւղի եւ կազի խողովակները պաշտպանելու համար, ուստի ապահովելու է անապատի բնակիչներուն գործակցութիւնը: Հանքերը շահագործողները բնակարաններ շինելու են եւ բնակիչները ապահովութիւն պէտք է ունենան: Հռովմայեցիները նախնական միջոցներով Սահարայի ենթահողին տակ բնակարաններ հաստատած էին, սողուններու եւ կարիճներու բնազդէն առաջնորդուած: Անապատային ջերմութիւնը կը նուազի հողին տակ, կ'իջնէ քան աստիճանի եւ խոնաւութիւնը բնական է:

Ամէնէն դժուարին խնդիրը կալուածային է: Ալժերիան գրաւելով Ֆրանսա գտաւ կալուածային երկու տեսակ դրութիւն՝ միւլք, որ անհատական սեփականութիւն կրնայ ըլլալ եւ փոխանցուիլ եւ ցեղախումբերու խաւաֆական հողեր, որոնք անփոխանցելի էին: Այսօր ալ հաւաքական սեփականութիւնը կը մնայ: Թափառաշրջիկները հետզհետէ նստակեաց դարձան, զբաղեցան կենդանաբուծութեամբ, բայց մնացին վրանաբնակ: 1911ին 13 միլիոն հեկտար տարածութիւն վրաններէ գրաւուած էր: Բնիկներն ալ, Եւրոպացիներն ալ մեծ հողատէրեր են: Խայրէտտին փաշա վաթսուն հազար հեկտար հող ունէր, Մարսէյլի ընկերութիւնը չորս միլիոն Ֆրանքի գնեց կալուածը: 1862 – 63 Ֆրանսա 160.000 հեկտար բաշխեց երեսունի մօտ ընկերութեանց եւ 1865ին 25.000 հեկտար երկու ընկերութեանց: Ալժերական ընկերութիւնը նոյն թուականին ստացաւ հարիւր հազար հեկտար: Երեք միլիոն հեկտար մշակելի հողին 2.300.000ը կը մշակուին բնիկներէ, իսկ ութ հարիւր հազարը՝ Եւրոպացիներէ:

Եւրոպացին դիւրակեաց եւ հարուստ է, բնիկները աղքատ են եւ ահա դասակարգային տարբերութիւն, կենցաղի մակարդակի տարբերութիւն: Բնիկներէն շատերը յոռի սնունդ ունին: 1925ին Առողջապահական Ընդհ. Քննիչը կը տեղեկագրէր թէ զօրակոչի ենթակայ վաթսուն հազար երիտասարդներէն միայն տասներկու հազարը զինուորական ծառայութեան յարմար են: Աղքատութիւնը համատարած է: Ժողովուրդին աճումը արագ է, մահերու թիւն ալ աւելի է:

Ֆրանսա կը խոստանայ նիւթական օժանդակութիւն եւ երկրին տնտեսական զարգացման օժանդակութիւն: Երկու երկիրներու տնտեսական համագործակցութիւնը անհրաժեշտ պիտի ըլլայ: Ալժերիա 1923ին 10 միլիոն հեկտոլիթր գինի կ'արտադրէր, 1932ին 18 միլիոն եղաւ արտադրութիւնը եւ որովհետեւ բնիկները քիչ գինի կը գործածեն, Ֆրանսա ստիպուեցաւ աւելին գնել: Ալժերական արտադրութիւնները կը մրցէին Ֆրանսական արտադրութիւններու հետ: 1879ին այգիներու յատկացուած հողերուն տարածութիւնն էր քսան հազար հեկտար, 1933ին 377.000 հեկտար: Պետութիւնը փորձեց նուազեցնել տարածութիւնը, բայց բնիկը, վրանաբնակը տոկուն աշխատանքի վարժ չէ, աւելի կիներն են որ ընկճուած են ծանր աշխատանքներու տակ:

«Մարդկային Աշխարհագրութիւն»ի յատկացուած հատորներէն «Լա Մետիթերանէ» գործը մանրամասնօրէն կը ներկայացնէ երկիրն ու բնակչութիւնը փոխադարձ յարաբերութեամբ, զուտ գիտական կալուածի մէջ մնալով եւ որ սակայն անդրադարձումներ ունի տնտեսական եւ քաղաքական: Աւելցնենք որ Ալժերիա ծովահէններու կայան էր դեռ անցեալ դարուն սկիզբները եւ Միաց. Նահանգները պաշտպանելու համար իրենց ծովային առեւտուրը, սկսան հետաքրքրուիլ Մերձաւոր Արեւելքով եւ Միջերկրականով:

Թունուզի Նախագահը հաշտ չէ Արաբ Միացեալ Հանրապետութեան Նախագահին ծրագրին հետ: Կը փափաքի կազմել Ալժերիոյ եւ Մարոքի հետ քաղաքական եւ տնտեսական միութիւն մը՝ գործակցութեամբ Ֆրանսայի: Պիտի կազմուի ուղղահայեաց միութիւն մը, մինչդեռ ԱՄՀի վարիչը «Յեղափոխութեան մը փիլիսոփայութիւնը» գործով կը ծրագրէր հորիզոնական միութիւն մը Պարսից Ծոցէն Ատլանտեան: Քաղաքական ուղղութիւնները դուռ կը բանան արտաքին միջամտութեանց, յայտնի կամ թաքուն կերպով եւ ապահովաբար կնճռոտն բանակցութիւնները:

Թունուզի «Աֆրիք – Աքսիոն» թերթ... համաձայն Ֆրանսայի Նախագահին ... է Պուրկիպայի. «Անկախութիւնը անխուսափելի է, Ֆրանսա հակառակ չէ, պիտի օգնէ Ալժերիոյ, որ անմիջականօրէն պէտք պիտի ունենայ տնտեսական օժանդակութեան: Ալժերիոյ քաղաքական ապագան կախում պիտի ունենայ ... մասով Արեւմտեան Եւրոպայի օժանդակութենէն: Ֆրանսա կը փափաքի որ ... կիրը Քոնկօ մը չդառնայ, եւրոպական գաղութին կեանքը ապահովուի. Այլապէս Խորհրդ. Միութիւնը խառնուիլ կը ... Մարոքի մէջ, Ամերիկա անտարբեր կրնար մնալ»:

Իմաստուններուն կը մնայ փոխադարձ զիջողութեամբ համաձայնութեան յանգիլ մեծագոյն չարիքները կանխ... մտավախութեամբ:

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲՐԻԷԼ

ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Բ.

Լիբանանէն ետք Ֆիկարոյի թղթակիցը, Անրի Տիւքէր կ'անցնի Երուսաղէմ, Սուրբ հողին վրայ քննելու համար, թէ կարելի՞ է իրագործել Եկեղեցիներու միութիւնը:

Երուսաղէմ, քրիստոնէական միութեան ժամո՞ւն: Դժուար է լսել ժամացոյցին հնչելը, սուրբ վայրերուն շուրջ գոյութիւն ունեցած աղմուկին պատճառաւ:

Երեք համայնքները — լատին կաթողիկէները, Յոյն ուղղափառները եւ Հայ ուղղափառները — այդ վայրերուն տէրերն են ու միասին կը բնակին այնտեղ: Արդ, բազմատէր ու բազմամարդ բնակութիւններէ ներս խնդիրները միշտ անպակաս կ'ըլլան, մանաւանդ երբ բնակիչները կը պատկանին տարբեր ազգութեան, մշակոյթի ու դաւանանքի:

Արդ, ասոնցմէ իւրաքանչիւրը համոզուած է, թէ ամբողջութեան բացարձակ տէրը ըլլալու իրաւունքը իրն է: Այս իրաւունքը պաշտպանելով, կը կարծէ թէ իր հաւատքը կը պաշտպանէ: Միւս կողմէ, օսմանեան կայսրութեան օրերէն ժառանգ մնացած իրաւական սովորութիւններ աւելի եւս սուր հանգամանք կուտան այս մրցակցութեան: Միշտ ի զօրու եղող օրէնքին հիման վրայ, որեւէ առարկայի մը գործածութիւնը սեփականութեան համահաւասար է: Նոյնիսկ քար մը աւլել կը նշանակէ իրաւունքներ ունենալ այդ քարին վրայ, քանի որ մարդ իր դրացիին քարը չաւլեր ...

Ս. Գեթսեմանի եկեղեցիին առջեւ կը հասնիմ եւ աչքիս կը զարնեն նորոգութեան համար բարձրացուած սարքած...ը: Առաջնորդս կը բացատրէ.

Անգլիացիներն են, որ 1953ին, Պաղեստինը տակաւին իրենց հովանաւորութեան տակ գտնուած միջոցին, վերանորոգման աշխատանքները սկսան: Անգլիացիներու մեկնումէն ի վեր, երեք համայնքներ համաձայնութեան մը չկրցան գալ աշխատանքները շարունակելու համար, վախնալով որ հին ծեփերուն տակէն լատիներուն նոր իրաւասութիւններ տալու ... ձանգրութիւններ կրնան երեւան գալ.

Կը հասնինք եկեղեցիին դրան առջեւ. Առաջնորդս կը շարունակէ բացատրել.

Այս դուռը կը պատկանի երեք յարանուանութեանց, բացի բանալիէն, որ Ս... մեծաւորներուն սեփականութիւնն է: ԺԲ. դարուն, Սուլթան Սալահէտտին ... նալին յանձնած է մարդու մը, որուն ... տանիքը ժառանգական իրաւունք ... է այդ բանալիին վրայ: Ամէն անգամ յարանուանութիւններէն մէկը դուռը բանալ տալ ուզէ, որոշ գումար մը կը վճարէ բանալիին տիրոջ. դրան մէկ փեղկը բանալ տալը աւելի աժան կ'արժէ քան երկու փեղկերուն բացումը: Յարանուանութիւնները նախապէս կը պատրաստեն ... ցուցակ մը, որպէսզի որոշ ըլլայ թէ, ո՞ր օրը բանալ պիտի տայ դուռը: ... անհամաձայնութեան պարագային, ... վայրերու պատասխանատու ... մուհաֆըզը դատաւորի դեր կը խաղայ,

Առաջնորդս, միշտ նոյնքան հանդարտ, ցոյց կուտայ բոլորին կողմէ գործածուած միջանցքը, որ կ'առաջնորդէ գլխաւոր ... քարը, որուն տակ թաղուեցաւ Յիսուս ... խաչելութենէն ետք: Գեթսեմանիին վրայ բարձրացուած մատուռին մօտ, ... մխուած մեծ գամ մը կը ցուցնէ, որ ... ճշդէ երեք համայնքներէն մէկուն այն...

ՑԱՒԻՆ ՏՈՒՆԸ

(ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼԻ ՄԸ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ)

Դ.

Ու ահա հասեր ենք, դուռէն ինք կը ձայնէ: Պզտիկ երկաթէ դուռ մը կը դառնայ իր ծխնիներուն վրայ անձայն, անշշուկ: Դուռը նեղ է ու ցած, գլուխնիս ծռելով կը մտնենք ներս, ուր կը կենանք նեղ ու պզտիկ պարտէզի մը մէջ՝ որուն մէկ անկիւնը կայ բանտի դրագիրին խցիկը. մեր թուղթերը կ'առնեն. ու ներս, միշտ աւելի ներս եւ ահա դիմացնիս կ'ելլէ ահագին երկաթներով ու փայտերով շինուած վանդակորմ մը որուն ծերպերէն ներս մասնակի կը տեսնեմ բանտին բակին խճաւէ սալայատակը ուր քարերը կը փայլին, ներսը պատին վրայ կախուած լապտերին զոյգ ժամին լոյսին, համայնակուլ գազաններու աչքերուն հանգունատիպ:

Գայրամ Պապան, դահճութենէ առաջ եկած ինքնուռնոց մը, վայրենի մը որ այս երկրորդ դրան պահապանն է, որովհետեւ հոս իւրաքանչիւր դրան առջեւ մէյմէկ պահապան կը կենայ չհաշուելով սուինաւոր զօրքերը եւ ներսի կարտիանները, Գայրամ պապան այս խոշոր դուռը կը բանայ եւ ութ հոգի կը ձգէ ներս:

Ոչ մէկ դէմք այդքան վայրագութեան ու չնութեան տիպար կրնայ ծառայել քան այս մարդունը՝ որ մեր ետեւէն դուռը կոցելով կ'ոռնայ.

— Ներս, ներս, օր մը այս դռնէն ձեր դիակները դուրս կը հանեն ինշալլահ:

Ոխ, միշտ ոխ, վայրագութիւն եւ միշտ վայրագութիւն:

Խոշոր, ահագին սալայատակուած բակ մը, որ կանթեղի լոյսով կը լուսաւորուի եւ ուր մարդկային մարմիններ այս ցուրտ օդէն երկնցեր են քարերու վրայ քով քովի, եւ ուր շարժելու տեղ ալ չկայ: Շատեր քնացեր են. բակին վրայի չորս սենեակները, որ խօլուղ անունով կը յորջորջուին հոս, լեցուած են. երեւակայեցէք քսան քառակուսի մեթր տարածութիւն ունեցող սենեակներ, որոնց իւրաքանչիւրին մէջ քառասուն հոգի կը քնանան:

Մեր ներս մտնելուն՝ շատերը կ'արթննան, դէպի մեր կողմը կը նային ապուշի մարած ակնարկներով ու կը դառնան միւս կողմ իրենց ընդհատուած քունը շարունակելու: Ո՞ւր պիտի պառկինք եւ նստինք մենք, կը մտածենք:

Բանտը երկու յարկ է. սանդուխներէն, որոնց ամէն մէկ աստիճանին վրայ մարդկային մարմիններ երկնցեր են, երկրորդ յարկը կ'ելլենք. հոս տեսարանը ալ աւելի սոսկալի. հոս բազմութիւնը աւելի շատ է եւ անտանելի հոտ մը կայ որ մարդս կը խեղդէ: Ամէնն ալ տարածուեր են գետնին վրայ, ոչ մէկէ ձայն հոս, ոչ մէկ շշուկ, ամէնն ալ կը քնանան տառապող հոգիի, յոգնած մարմիններու այն խորունկ քունով որ մահուան կը մօտենայ. հոս մէկ կանթեղ մը միայն կայ լոյս տըւող, որ իր ստուերը կ'երկնցնէ այս մարմիններուն վրայ, կը խաղցնէ զայն ու կը կծկուի: Ահագին գերեզման մը ասիկա ու ամէնէն անզգան իսկ սարսռուններուն ամէնէն խորունկովը կը համակէ:

Ընկերներս տեղաւորուեր են հոս հոն, Հայերու անկողիններու վրայ. հազիւ հազ մէկ անգամ տեսած մարդդ, հոս, բանտին մէջ, մտերիմի մը պէս՝ որ տարիներու ընթացքին մէջ ճանչցեր ու հետը չփուեր ու ապրեր ես, քեզի կը մօտենայ, կ'եղբայրանայ ու կը վշտակցի: Վիշտը միակ բանն է զոր մարդ կ'ուզէ բաժնել եւ որ միացման զինն է բոլոր այս տառապանքը մարմնաւորող յուսահատ ու ախբարոյր հոգիներուն:

Կօշիկներս կը հանեմ. դուրսի անձրեւէն թաց խխուած կարեր են. ցեխի ահագին ծեփ մը ծածկեր է ամբողջ կաշին, որ լխկեր, թուլցեր, անճանաչելի բան մը դարձեր. գուլպաներս ալ թաց միսխափակած. կը հանեմ զանոնք ալ ու կը դնեմ կօշիկներուս մէջ:

Օխ, ինչ երանելի հանգստութիւն մըն է որ կ'իջնէ ամբողջ վաստակաբեկ ու վախէ դողահար մարմնիս, անկողնին վրայ յաւ մը ոտքերս կ'երկնցնեմ, կ'ընկողմանիմ բարձին, զոր հայրական հոգածութեամբ մը կը դնէ կռնակս ի վեր խեղճ ընկեր Միհրդատ Հայկազն:

Կը խօսինք իրեն հետ երկար. կը գովեմ ինծի բոլոր այն արհաւիրքները զոր գործուին հոդ, աս բանտին մթին խորշերուն մէջ: Մտիկ ընելու կարողութիւն չունիմ. աչքերէս քունը կը կաթի ...

Յանկարծ դուրսէն, մեղեդային ձայն մըն է որ կը բարձրանայ հայհոյանքներու... Կարտիաննին (բանտապահին) ձայնն է, քիւրտ Հասանին ձայնը՝ ... մարդ կը վախնայ: Մեր մօտերքով, ... կին մէջ թափ առնող քիչ մը խօսակցութիւնը կը դադրի. այս մարդը որ իր ... Հասան կը կոչուի, նշանաւոր հայասպան մըն է եւ ոչ ոք իրմէ աւելի յարմար այս անգութ պաշտօնին, վշտերու, տառապանքներու շատցընողի այս լուռ անկարեկիր զբաղումին:

Ամէնն ալ սենեակին մէջ վախէն ... շունչերնին բռներ են. կը մտածեմ, ինչ աստիճան վայրագ է այս մարդը ... այսքան խոր սարսափ է ցաներ ... սրտին ու հոգիին վրայ:

— Լռէ վայրկեան մը, կ'ըսէ ինծի ... հրդատ, մի խօսիր, մինչեւ որ ... անցնի երթայ. իր գիշերային այցել... լեր, տեսնելու թէ բանտին մէջ ... դութիւն մը կա՞յ:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՒ...

(11 Շար.)

...թեան սահմանը ... Այս գիւղամենօրդէ դէպի Գերեզմանը, որուն «գործածութիւնը» բաժնուած է հետեւեալ ձեւով. առաւօտեան ժամը չորսէն 8 վերապահուած է. լատին արարողութեանց. ժամը 24էն մինչեւ 2՝ յոյն ուղղափառ արարողութեանց: Ժամը երկուքէն չորս՝ հայ ուղղափառ արարողութեանց: Երբ Լատիններու, Յոյներու եւ Հայերու Զատիկը նոյն օրին զուգադիպի, ժամանակացոյց մը կը ճշդուի, որուն ճշգրիտ գործադրութեան կը հսկէ Յորդանանի կառավարութիւնը:

Կը հասնինք այն մատուռին առջեւ, ուր կը պահուին Յիսուսի չարչարանքներուն պատահմունքները: Բայց խօսքը ձգենք առաջնորդին.

— Այս մատուռը կը պատկանի Լատիններուն. սակայն օրը երկու անգամ կը խնկուի Հայուն, Յոյնին եւ Ղպտին կողմէ. Մինչեւ հիմա տակաւին չխօսեցայ Ղպտին մասին, քանի որ սուրբ վայրերուն մէջ հիւրի պէս բան մըն է: Ուրեմն, Ղպտին հազիւ ներս կը մտնէ, Հայը քիչ մը աւելի կը յառաջանայ, Յոյնը մինչեւ Ս. Հաղորդութիւն կը հասնի:

Կ'իջնենք այն գետնափորին մէջ, ուր նետուած էր Յիսուսի խաչը:

Առաջնորդը՝

— Ինչպէս կը տեսնէք, քարէ սատիճանները վտանգաւոր բլլալու չափ մաշած են. Լատինները կ'ուզէին նորոգել այս սատիճանները. իրաւունք չստացան: Բայց երկաթէ սատիճաններ չինեցին գաղտնաբար, եւ իրիկուն մը նոյնքան գաղտնի կերպով կրցան հոս իջեցնել. ամբողջ գիշեր մը դուռը իրենց վրայէն կղպած, նոր սատիճանները տեղաւորեցին: Յոյները գանգատաւոր ինկան. բայց կառավարութիւնը մերժեց նոր սանդուխը հանել տալ, քանի որ օսմանեան օրէնքը կ'արգիլէ կատարուած աշխատանք մը քանդելը:

Նորայոյն տարակարծութեանց մասին տեղեակ պահուեցայ Բեթղեհէմի մէջ:

Ծնունդին, լատին Պատրիարքը հանդիսաւոր թափորով կը պտըտցնէ Յիսուս մանուկին մսուրը: Այս թափորին կը հետեւի դիւանագիտական մարմինը: Արդ, այս տարի, թափորը ստիպուեր է քառասունհինգ վայրկեան սպասել, քանի որ լատին լուսարարը Յոյներու պատկանող սատիճանի մը վրայ տեղ գրաւեր է: Իսկ Ս. Մանկանց տօնին օրը, Լատինները ուզեր են բոլորին պատկանող եկեղեցիին ապակիները լուալ. Յոյները արգելք հանդիսացեր են, վախնալով թէ ապակիները լուալէ ետքը Լատինները կրնան տէր կանգնիլ այդ ապակիներուն: Խնդիրը հասած է կառավարութեան, որ Յորդանանի վայել վճիռ մը տուած է. այս տարի, եկեղեցիին ապակիները պիտի չլուացուին:

Գաղտնիք չէ ոչ ոքի համար թէ վարագոյրի մը կամաւոր հրկիզումն էր, որ Քրիմի պատերազմին պատճառներէն կամ պատրուակներէն մէկը եղաւ:

Յուշատետրիս էջերուն մէջ կը վխտան այս կարգի միջադէպեր:

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Կրթական Կեդր. Յանձնախումբը, 1961 – 62 դպրոցական տարեշրջանի համար, համալսարանական ուսմանց յատուկ թոշակներու բաշխումին մասին կը ծանուցանէ հետեւեալը՝ շահագրգռուողներուն ի գիտութիւն:

1.— Միութիւնը ներկայիս ունի 101 թոշակընկալ սաներ, որոնցմէ 26ը այս տարի իրենց ընթացքը կ'աւարտեն: Իրենց ուսումը դեռ պիտի շարունակեն ուրեմն 75 հոգի, որոնք իրենց համար սահմանուած գումարները յառաջիկայ շրջանին եւս պիտի ստանան, եթէ յաջողութեամբ անցուցած են իրենց տարեվերջին քննութիւնները: Այս մասին անոնցմէ իւրաքանչիւրին նամակներ պիտի ուղղուին եւ իրենց յաճախած համալսարանի վարչութեան վկայութիւնը պիտի ուզուի իրենց յաջողութեան մասին:

2.— Իբրեւ նոր թեկնածու այս տարի պիտի ընդունուին միայն քսան հոգի, հետեւեալ պայմաններով.

Ա) Կրթաթոշակ պիտի տրուի նիւթական միջոցներէ զուրկ եւ օժտուած երիտասարդներու, որոնք համալսարան պիտի յաճախեն Ամերիկայէ դուրս արտասահմանի ուրիշ երկիրներու մէջ:

Բ) Նախընտրութիւն պիտի տրուի այն երիտասարդներուն, որոնք իրենց համալսարանական ուսումը յառաջացուցած են արդէն եւ զայն լրացնելու համար անհրաժեշտ աջակցութեան մը պէտք ունին:

Գ) Հաւասար արժանիք ունեցող թեկնածուներու մէջէն, պիտի ընտրուին անոնք՝ որ բարձրագոյն ուսմանց կեդրոններու մօտ կը բնակին եւ նիւթական մեծ զոհողութեանց չեն կարօտիր իրենց դասընթացքին հետեւելու համար:

3.— Մասնաւոր յատկացումներ պիտի կատարուին հինգ թեկնածուներու, որոնք արդէն ապացոյցը տուած են թէ մտաւորական կամ գեղարուեստական ճիւղի մը մէջ բացառիկ ընդունակութիւն ունին եւ կ'ուզեն իրենց մասնագիտութիւնը աւելի խորացնել կամ կատարելագործել:

4.— Որոշ հիմնադրամէ մը, Հ. Բ. Ը. Միութեան Ամերիկայի Կեդր. Յանձնաժողովին կողմէ փոխատուութեան ձեւով կրթաթոշակ պիտի տրուի Ամերիկա ծնած այն հայ ուսանողներուն, որոնք այս երկրին մէջ համալսարան մը պիտի յաճախեն:

5.— Ուրիշ մասնաւոր հիմնադրամէ մը կրնան օգտուիլ ամերիկածնակ երիտասարդներ, որոնք արտասահմանի հայ վարժարանի մը մէջ կը փափաքին ազգային ուսում ստանալ:

6.— Թոշակները մէկ տարուան շրջանի համար են:

7.— Որեւէ համալսարան ընդունուելու համար երկրորդական վարժարանի մը վկայականը ի ձեռին չունեցող թեկնածուներու դիմումները անհետեւանք կը մնան:

8.— Թեկնածուները հարկ է իրենց դիմումը կատարեն մինչեւ Մայիս 20, ստորեւ նշանակուած հասցէին: Ապա անոնց պիտի ղրկուին հարցարաններ, որոնց տրուած պատասխաններուն եւ զանոնք հաստատող փաստաթուղթերուն հիման վրայ՝ Միութեան Կրթական Յանձնախումբը պիտի կատարէ թոշակընկալ սաներու ընտրութիւնը Յուլիսի վերջը:

Այս յայտարարութիւնը միաժամանակ հրատարակութեան կը տրուի Ամերիկայի եւ արտասահմանի հայ թերթերուն մէջ:

ԴԻՒԱՆ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉ. ԺՈՂՈՎԻ

Armenian General Benevolent Union
250 Fifth Avenue, New York 1, N. Y.

Բարեբախտաբար, սակայն, երիտասարդ կրօնականներուն մօտ զգալի է մերձեցման ճիգ մը: Քանատացի մը, հայր Գարքլէ, պատմեց թէ ինչպէս յոյն, ռուս, հայ, ղպտի եւ եթովպացի կրօնականներ (բոլորն ալ Հռոմէն անջատուած եկեղեցիներու պատկանող), 1960 Փետր. 14ին Երուսաղէմի մէջ ներկայ գտնուեցան սարկաւագութեան իր ձեռնադրութեան: Թէ ինչպէս անցեալ Փետրուար 12ին, երկու Յոյն ուղղափառներ եւ Հայ մը, Երուսաղէմի Ս. Աննա դպրեվանքին մէջ ներկայ գտնուած են յոյն կաթոլիկէ վարդապետի մը ձեռնադրութեան:

Լատին եւ արեւելածէս կաթողիկէները մեծ ջերմեռանդութեամբ իրենց եկեղեցիներուն մէջ կը տօնեն «միութեան շաբաթը»: Այդ շաբթուան ընթացքին, անգլիքաններն ու կաթողիկէները, իրենց ճիգերը միացուցած, ուղղափառները կը հրաւիրեն ժամ մը լուռ խոկալու՝ կողք կողքի: Ուղղափառները ցարդ անտեսած են միասնաբար խոկալու այս հրաւէրները:

ԱՆՐԻ ՏԻՒՔԷՐ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԾԵՐԱԿՈՅՏԻ ՄԸ ՄԱՀԸ

Անցեալ շաբթու Ֆրանսական Հասարակապետութեան Ծերակոյտը իր մահկանացուն կնքեց: Առանց տառապանքի: Քունի մէջ էր, երբ մահը վրայ հասաւ: 1958ի Սահմանադրութեամբ ստեղծուած այս ժողովը, նիստ գումարած էր ընդամէնը երկու անգամ միայն. 1959 Յուլիս 15ին, բացման նիստ մը հրաւիրուած էր, անդամ ժողովականները իրենց ներքին օրէնքները քուէարկած չէին, եւ յիշատակի մետալ մը ու մէկական օղաչափ՝ նուէր ստացած: Երկու շաբաթ ետք, Յուլիս 30ին, հաւաքուեցան երկրորդ եւ վերջին ժողովի մը համար. այն եզրակացութեան եկած էին, թէ այս Ծերակոյտը չի կրնար իր գոյութիւնը պահել իր նախնական վիճակին մէջ:

Այս տարի՝ դրամ ալ չունէին. 1961ի պետական պիւտճէին մէջ ոչ մէկ յատկացում նախատեսուած էր Թմբիրի մէջ ինկած այս ծերակոյտին համար, որ չէր կրնար կառավարել անկախութեան տիրացած Պետութիւններ:

Նախագահը, Կասթոն Մոներվիլ, (որ միաժամանակ Ֆրանսական Ծերակոյտին նախագահն է), անցեալ Նոյեմբերին անհանգստութեան նշաններ ցոյց տուաւ իրերու այս կացութեան համար եւ Զօր. տը Կոլի ուշադրութիւնը հրաւիրեց այս հարցին վրայ:

Հանրապետութեան նախագահը ընդառաջ գնաց Կասթոն Մոներվիլի մտահոգութեանց: Հասարակապետութեան Ժողովին անդամակցող երկու հարիւր հասնող երեսփոխաններն ու ծերակուտականները Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովին Նախագահին՝ Ժաք Շապան – Տելմասի եւ Կասթոն Մոներվիլի կողմէ մահազդի տեղ բռնող նամակներ ստացան, նամակները կը յայտնէին իրենց անգոյ պարտաւորութեանց ջնջումը: Գրութեանց կցուած էր նաեւ վարչապետ Տըպրէի կողմէ ստորագրուած նամակ մը, որ այս մահը պաշտօնապէս կը հաղորդէր Կասթոն Մոներվիլի:

Նախկին Հասարակապետութեան անդամ Պետութիւնները, որոնք Ֆրանսայի հետ անջատ համաձայնութիւններ չէին կնքած տակաւին, պաշտօնական հաղորդագրութիւններ ստացան, որոնք կը յայտնէին ժողովին լուծումը:

Ֆրանսայի հետ համագործակցութեան համաձայնութիւններ կնքած երկիրներուն ալ (Սենեկալ, Մատակասքար, Հասարակածային Ափրիկէի պետութիւնները) առաջարկուած է «միջ–երեսփոխանական խորհրդակցական ծերակոյտ» մը ստեղծել:

Այս նոր մարմնին համար, առժամեայ յատկացում մըն ալ նախատեսուած է արդէն 1961ի պետական պիւտճէին մէջ:

Կեդրոնական Ափրիկէի Հանրապետութիւնը արդէն իսկ չորս պատուիրակներ նշանակած է Դեկտեմբերէն ի վեր՝ այս նոր մարմնին համար: Սակայն վերջնական կարգադրութիւն մը ընելու համար, պէտք է սպասել որ Ֆրանսայի եւ ափրիկեան Համաձայնական չորս Պետութեանց (Քոթ տ'Իվուար, Տահոմէ, Բարձր. Վոլթա, Նիճերիա) միջեւ յառաջ տարուող բանակցութիւնները վերջ գտնեն:

Սէրը ելեկտրական հոսանքի կը նմանի: Եթէ. կռնակը ժամանակին չդարձնէք, ապահովութեան խիցերը պիտի այրին եւ անոնց հետ՝ ձեր սիրտն ալ:

ՄՕՐԻՍ ՏԵՔՈԳՐԱ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (182)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ

Այս տեսնելով՝ չինականները ոչ միայն իրենք էին թաքնւում, թաքցնում էին թէ ..., թէ ցորեն եւ թէ ամէն ... եթէ հնար լինէր թաքցնել եւ խոտը.. Զինուորները, առանց տէրերին հարցնելու, բարձրանում էին դէզերի գլուխը եւ խոտը թափում ձիերի առաջ, կամ՝ պարկերով ձիերը բերում, կանգնեցնում էին դէզերի առջեւ, եւ նրանք չորս կողմից դէզն այնպէս էին կրծում, որ նա կամ փլւում էր փորը թափուած կամ նմանւում էր հսկայական սնկի:

Երեք օր առաջ կռիւը Արանց գիւղի մօտ էր, երէկ սակայն արքունական զօրքերը, նեղելով նախարարական ուժերին, հասել էին Թեր գիւղին, եւ այժմ կռիւը ծաւալւում էր նրա դաշտում ...

Արքունական գունդը կանգնած էր գետեզերքից դէպի սարը տարածուած ընկած տարածութեան վրայ, արտերից փոքր ինչ հեռու, մի բաց տեղ, որ իրօք հնձած խոտի խոզաններ էին. իսկ նախարարական զօրքերը բռնել էին գիւղի առջեւը, ուր արտերը վերջանում՝ սկսւում էին բանջարանոցները ու կալատեղերը:

Թագաւորի վրանը խփել էին Թոնդրակի լանջին, որտեղից երեւում էր գրեթէ ամբողջ հովիտը՝ իր չէներով, ծառաստաններով եւ միակ գետով, որ ոլորւում էր չէների մօտով. գետը թւում էր առասպելական մի օձ վիթխարի, որ արծաթեայ մէջքը փայլեցնելով, սողում է առաջ՝ մի զոհ գտնելու:

Կռուի առաջին օրը Արշակն ինքը կէս հագնուած, առանց սովորական թիկնոցի, զօրքին միացած, խրախուսում էր նրան. «Զինուորներ, կոտորել տէրանենց ապիրաններին»... Այժմ սակայն, զօրավարների խնդրանքով, մնում էր մարտից հեռու. երբեմն միայն, մարտին նայելու համար, կանգնում էր կամ վրանի առաջ, կամ՝ իր սեւ նժոյգը նստած, առաջ էր գնում բաւական տեղ, որ զինուորները տեսնեն իրեն եւ խրախուսեն... Նայում էր եւ յաճախ նեղսրտում, որ իր վաշտերը չեն կարողանում յաղթել հակառակորդին:

Իսկ գիշերը բարկութիւնն ու զայրոյթը չէին թողնում նրան քնելու: Այդ պահերին յաճախ յիշում էր Փառանձեմին ու մտածում, թէ ինչ լուր կարող էր ուղարկել նրան:

Պատահում էր երբեմն կանչում էր Եղիդպրին, որ նամակ թելադրէ Փառանձեմին, բայց ձեռքը թափ էր տալիս միշտ, «վաղը»... Եւ այդ վաղերը կրկնւում էին, քանի որ չկար տակաւին ուրախալիթ մի բան, որ յայտնէր թագուհուն... Այնինչ Արշակը կարծում էր մինչ այդ, թէ ինքը մի քանի օրում կ'ընկճի եւ գերի կ'առնի ապստամբ նախարարներին եւ կռիւները կը վերջանան: Բայց դրանք շարունակւում էին դեռ եւ ոչ ոք չէր կարող ասել, թէ ի՞նչ կը լինի վաղը ...

Ծանր հոգեկան վիճակի մէջ էին եւ զինուորները: Ցերեկները կռւում էին, գիշերները օրուայ հոգնութով, զրահներով մեկնւում գետնին հանգստանալու. բայց օրուայ տպաւորութիւնները երկար ժամանակ թոյլ չէին տալիս ննջելու:

Վերեւ աստղազարդ երկինքն էր, չուրջը մերկ լեռները, դէմը՝ հակառակորդը.. եւ իւրաքանչիւր զինուոր մտածում էր, թէ ինչ կը լինի՞ արդեօք վաղը. ինքը ո՞ղջ կը մնայ արդեօք, թէ կ'ընկնի վիրաւոր կամ անշունչ, ինչպէս շատերն էին ընկել այսօր, երէկ, , միւս օրը... Իսկ բոլորը երազում էին, թէ ե՞րբ պիտի վերջանայ այս անակնկալ, տարօրինակ կռիւը, ուր Հայը կռւում է Հայի դէմ ...

Մարտերը վարում էր Զարեհ Ամատունին՝ իր օգնական Անդեղայ իշխանիկի հետ, որ ամիսներ առաջ, իշխանաժողովից անմիջապէս յետոյ փախել էր Թագաւորի մօտ եւ յայտնել նրան նախարարների խորհուրդը:

Երկուսն էլ հագնում էին զրահներ, որ սակս շինուած էին ձկնաթեփերից, իսկ սաղաւարտները միակտուր պողպատից էին: Ամէն երեկոյ, ճաշից յետոյ, հարիւրապետները գալիս էին Զարեհի մօտ՝ հրահանգներ ստանալու, թէ ի՞նչ պէտք է անել վաղը: Դրանից յետոյ Զարեհը օգնականի հետ գնում էր Թագաւորի մօտ վաղուայ անելիքի ծրագրով:

Միասին միջոցներ ու հնարներ էին խորհում վաղը գործադրելու, որ ընկճեն հակառակորդին: Խորհում էին ռազմական ամէն կարգի խորամանկութիւններ, բայց Արշակը դարձեալ հրամայում էր միեւնոյնը.

— Ինչպէս կամենաք, միայն սրատիր եւ գերիր չարագործներին ...

Եւ Զարեհ Ամատունին, որքան ներում էին իր երիտասարդական փորձն ու խելքը, գնդի կռիւը վարում էր եռանդով, բայց հակառակորդը յամառ էր. եթէ երբեմն տեղի էր տալիս, մէկ երկու էլ իրենք էին անցնում գրոհի՝ նետերի տարափ թափելով եւ ձիերը սրընթաց քշելով հասունեցող արտերի միջով, ինչ չինականներին պատճառում էր անասելի վիշտ ու տխրութիւն:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի կողմէ, այս Հինգշաբթի, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ:

Կը խօսի՝ ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Նիւթ՝ Դաշնակցութիւնը եւ մեր ներկայ իրականութիւնը :

Կը հրաւիրուին ընկերները :

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՆԻԷՌ – ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՄՊԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Ապրիլ 16, ժամը 16էն 24 Անիէռի քաղաքապետարանի շքեղ սրահներուն մէջ

Հայկական պարեր՝ ՍՕՍԻ պարախումբը իր ամբողջական կազմով : Ղեկավարութեամբ Տիկին Ցասմիկ Քիւրքճէրեանի:

Երգ, արտասանութիւն, եւրոպական պարեր, նոր պիւֆէ՝ դիւրամատչելի գիներով:

Նուագախումբ՝ ՌՕՊԵՐԹՕ ՍԵԹՕ :

Մուտք՝ 3 Ն. Ֆ.:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Երիտասարդուհիներու Զաւօ Շանթ խումբին դասախօսութիւնը այս Ուրբաթ ժամը 20ին, Կապոյտ Խաչի գրասենեակը, 17, Րիւ Պլէօ :

Դասախօս՝ ՏԻԿ. ՀՈՒՐԻ ԻՓԷԿԵԱՆ - ՊՈՒՏԱՔԵԱՆ :

Կը հրաւիրուին նաեւ անդամուհիներ եւ համակիրներ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսիլիոյ Աղքատախնամ – Որբախնամ Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները:

1) Երկրորդ Թոռնիկով մը (փոքրիկն Հայկ Միրաքեան, ծնած Սէնթ Լըժէէն) բախտաւորուած ըլլալու երջանիկ առիթով, Գ. Յ. Փափազեանէ 50 Ն. Ֆ.:

2) Իր ողբացեալ ամուսնոյն մահուան քառասունքին առթիւ, Այրի Տիկ. Վ. Համբարձումեանէ տասը Ն. Ֆ.:

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ
ԳԷՈՐԳ ԵԱՆՈՂԷԿԵԱՆ

Դաշնակով կ'ընկերանայ ԺԱԳԼԻՆ ՊԷՕՐԼԷ Ուրբաթ, Ապրիլ 21, ժամը 21ին,

SALLE PAUL FARALICO

21, Rue Yves Toudic (Métro République)

ՅԱՅՏԱԳԻՐ — Կոմիտաս, Եանըպէկեան, Սաթեան եւայլն եւայլն:

Տոմսերու համար դիմել Բալուեան գրատունը, ՓՐՕ 25·46 եւ երգահանդէսին օրը՝ մուտքին :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Արշակ Մոսկոֆեան (Թուլոն) իր քրոջ Տիկին Խոսրովուհի Զըլտըրըեանի կսկծալի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 50 Ն. Ֆ. կը նուիրէ Ալֆորվիլի եկեղեցւոյ պայծառութեան : Նմանապէս Տիկին Լուսիկ Գամըլըեան Կարպիս Փափազեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի, քսան Ն. Ֆ. կը նուիրէ, Ս. Եկեղեցւոյս պայծառութեան :

ԱԶԴ

Աղքատախնամի ծերանոցներու վարչ. յանձնաժողովը կը յայտարարէ որ մօտ ատենէն արամադրելի նոր անկողիններ պիտի ունենայ Մոնմորանսիի, Սէն Ռաֆայէլի (վերապահուած միմիայն հայ գաղթականներու) եւ Անթիպի հաստատութեանց մէջ :

Առ այդ, կը յանձնարարուի բոլոր անոնց որոնք կը փափաքին այս ծերանոցներուն մէջ պատսպարուիլ, այժմէն հարկ եղած ձեւակերպութիւնները լրացնելու համար, դիմել՝ Աղքատախնամի գրասենեակը, 32 Րիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ (9): (ԿՆԻՔ)

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ ՉԱՓԱՀԱՍՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ամէն Ուրբաթ ժամը 19էն 22, Տիկին Այվազեան հայերէնի դասեր կուտայ չափահասներուն, Ազգ. Տան մէջ :

ԾԱԽՈՒԻ Է

Նպարավաճառի խանութ մը, երեսուն տարուան գործառնութեամբ: Կրնայ գործածուիլ նաեւ քոնֆեքսիոնի համար: Խանութին մօտ՝ կը կազմէ յարկաբաժին մը, երեք սենեակ, խոհանոց: Սթրապպուր Սէն–Տընիի շրջանը, հեռաձայնել ՓԱՍԻ 10 – 52:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ
ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
ԱՊՐԻԼ 8ԻՆ

Վերջացաւ Յառաջի վերհրատարակութեան 16րդ տարին: Պիտի խնդրէինք մեր բաժանորդներէն որ անյապաղ նորոգեն 1961 – 1962ի իրենց բաժանորդագրութեան շրջանը առանց սպասելու անհատական դիմումներու: Կը խնդրենք նաեւ այն բաժանորդներէն որոնք առկախ հաշիւներ ունին կարգադրել զանոնք առանց ուշացնելու :

Շնորհակալութիւն մեր բոլոր բաժանորդներուն որոնք իրենց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներով կը դիւրացնեն վարչութեան գործը :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ
46ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան :

Բարձր հովանաւորութեամբ Կաթողիկոսական պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Պատուոյ նախագահութեամբ Ալֆորվիլի քաղաքապետ՝

ՌԱՈՒԼ ՊԼԷՕԶԻ

Ապրիլ 22, ժամը 21ին, Քաղաքապետարանին սրահը, Ռիւ Վոլթէր, Ալֆորվիլ:

Օրուան պատշաճ յայտագիր :

ՀԱՅԱԾԷՍ ՊԱՏԱՐԱԳ
ՎԱՏԻԿԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Այս Կիրակի, ժամը 10·30ին, հայածէս պատարագ եւ քարոզ պիտի ձայնասփռուին Վատիկանի ռատիոկայանէն ; Պատարագիչ՝ Խոմիտաս Վ. Զարըգեան : Քարոզիչ՝ Ներսէս Ծ. Վ. Սեթեան: Նիւթ՝ «Քրիստոսի Յարութիւնը եւ մեր հայրերուն հաւատքը»:

Կարճ ալիք՝ 31·10, 25·35 եւ 19·94 :

Միջին ալիք՝ 196 մ.:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Վիէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Համօ Օհանջանեան ակումբը: Շատ կարեւոր օրակարգ:

ՇԱՒԻԼԻ Կրօն. Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ գիշեր ժամը 20·30ին, դպրոցի սրահին մէջ: Օրակարգ՝ ընտրութիւն նոր վարչութեան: Անդամներէն կը խնդրուի ստիպողաբար ներկայ գտնուիլ: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի :

ԺԱՆԹԻՅԻԻ Հայկ. դպրոցի Կրթ. մարմինը կը հրաւիրէ բոլոր Թաղեցիները, այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Խորհրդակցական ժողովի, հայկական դպրոցի մէջ :

ՓԱՐԻԶԻ ԿԱՊ. ԽԱՉԻ վարչական ժողովը այս Շաբաթ կէսօրէ ետք, ժամը 3ին, Րիւ Պլէօ, Մշակոյթի Տան մէջ:

ՇԱՒԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Կիրակի պատարագ պիտի մատուցուի Շաւիլի եկեղեցիին մէջ։ Յաւարտ պատարագի, մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Ապրիլեան նահատակաց յիշատակին:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Լաւ գործաւոր մը տունը աշխատող, կանանց բաճկոնի եւ վերարկուի համար : Լաւ վճարում :

ROSE COUTURE

284, Rue de Vaugirard, Paris (15e)

Métro : Vaugirard

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ
Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՐՈՍ
ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ

Նախաձեռնութեամբ Սէն Շամոնի «Վարուժան» կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Վարդգէս» խումբին :

Այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, ժան տ'Արք սրահին մէջ:

Կը նախագահէ ընկ. Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ :

Կը խօսի ընկ. ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ :

Գեղարուեստական պատշաճ բաժին, արտասանութիւն եւ կենդանի պատկեր մը, Ս. Թէհլիրեանի կեանքէ, «...Ինչո՞ւ սպաննեց Թալէաթը »:

Սէն Շամոնի եւ շրջակայի հայ հասարակութիւնը կը հրաւիրուի ոգեկոչելու անմահ հերոսին յիշատակը, որ մէկուկէս միլիոն զոհերուն վրէժը լուծեց 1921 Մարտ 15ին, Պերլինի մէջ :

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ — Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, ժամը 21ին: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՓԱՐԻԶ — Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ – ՍԱՐՍԷԼԻ Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթ. ի ժողովը այս Կիրակի, ժամը 15ին, Առնուվիլի ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ԱՊՐԻԼ 11 - 24 Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ԿՈՂՄԷ (ՁՈՄ)

23, ԱՊՐԻԼ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ

ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ (ՔԱՏԷ)

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ

Կ. ՄԵՀԵԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 14 ԱՊՐԻԼ
VENDREDI 14 AVRIL 1961

37րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 9078 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇԵՋԱՆ, 17րդ ՏԱՐԻ, Թիւ 4879

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԳԱՐՈՒՆ ՄԱՐԴԸ, ԵՈՒՐԻ ԿԱԿԱՐԻՆ

ԱՆԶՐՊԵՏԻ ԴԱՐԸ ԲԱՑՈՒԵՑԱՒ — «ԱՀԱԿ»Ը ԳՈՀ ՉԷ ՏԸ ԿՈԼԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ — ԱՅԽՄԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՆԶՐՊԵՏ

ՆՈՐԱՅՐ ՄԻՍԱԿԵԱՆԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս կը գրէինք երէկ, մէկ ժամ եւ 48 վայրկեան տեւողութեամբ Թռիչքէ մը ետք, երկիր վերադարձաւ ռուսական հրթիռը, Վոստոկ (Թարգմանէ՝ Արեւելք), որ կը կշռէր 4.725 քիլօ։

Հրթիռը, այս անգամ, մարդ մը կը բարձրացնէր անջրպետն ի վեր եւ շրջանն ընելով երկրագունդին շուրջ, կը բերէր այն երկիրը՝ ուրկէ մեկնած էր։

Այդ մարդը, Եուրի Ալեքսէյվիչ Կակարին, 27 տարեկան է, անդամ Կոմերիտ Միութեան՝ 15 տարիէ ի վեր, կուսակցութեան շարքերուն մէջ մտած անցեալ տարի Յունիսին։ Զաւակն է ատաղձագործի մը, ամուսնացած է հիւանդապահուհիի մը հետ, Վալանթինա, 26 տարեկան։ Ունի երկու աղջիկ, Էլենա, երկու տարեկան, եւ Գալա, հազիւ մէկ ամսու։

Կակարին նախ աշխատած է ձուլարանի մը մէջ, յետոյ նուիրուելով ճարտարագիտութեան՝ հետեւած է Սարատովի արհեստագիտական վարժարանին, եւ այս ուսանողութեան ընթացքին իր մէջ բուռն փափաք մը զգացած օդանաւային ասպարէզին մէջ նետուելու։ Չորս տարի առաջ ստացաւ օդանաւի մեքենավարի վկայական։

Ծնած է Սմոլենսկ, այժմ կ'ապրի Մոսկուա։

«Վոստոկի Թռիչքէն քանի մը ժամ առաջ, Կակարինը կը բերեն վիթխարի հրթիռին առջեւ, որ դէպի երկինք ուղղած իր քիթը, բազմայարկ բուրգի մը ձեւով, ամրաշաղախ պատուանդանի մը վրայ։ Հրթիռին շուրջ հսկայ վանդակ մը, որու վրայ ժամ կուգան ճարտարագէտները պողպատէ եւ անկիւղաքարէ հագուստներով, եւ կը յարդարեն հինգ յարկերու կրակաները։

Կակարին կը մտնէ իր խուցը։ Կը պառկի կռնակի վրայ։ Ձինքը կը կապեն, խուսափելու համար այն անպատեհութիւններէն, որոնք կը պատահին՝ երբ ծանրականութեան ուժը կը կորսուի անջրպետին մէջ ու կը սկսի ծփալ պարապին մէջ։

Ճարտարապետները կը մեկնին՝ յաջողութիւն մաղթելով եւ Կակարինի ձեռքը սեղմելով։

Կակարին մինակ է հիմա։ Լռութիւն, կատար լռութիւն մը՝ խուցին մէջ, որ կնքուած է, անջատուած է դուրսի աշխարհէն։ Յանկարծ թրթռացում մը, հեռաւոր դղրդիւն մը, — մեքենաները սկսած են աշխատիլ։

Հրթիռը հիմա պիտի անջատուի իր պատուանդանէն, պիտի բարձրանայ ընդհուպ։ Դղրդիւնը կը վերածուի խուլ եւ տեւական ռնչիւնի մը, որ կը սարսէ իր խուցը։ Դեռ կարելի է հանդուրժել այն վիճակին, ուր կը գտնուի։ Յանկարծ կը զգայ թէ գամուած է իր պառկարանին, որ միաժամանակ կը ծառայէ իրեն թիկնաթոռ։ Հրթիռին առաջին յարկը անջատուած բաժնուած է հիմա։ Ուրեմն շատ հեռացած է երկրագունդէն, հասած անջրպետին։ Երկրորդ յարկն է որ վառած է իր կրակները։ Այժմ հրթիռը կը սլանայ աւելի արագ։ Այս այն սահմանն է, ուրկէ չէր հասած դեռ մարդկային արարածը։ Սրտին զարկերը կ'արագանան։ Կակարին կը զգայ թէ քրտինքը մարգրիտ կը հիւսէ ճակտին վրայ։ Ոստում մը, ցնցում մը եւս։ Երրորդ յարկն է որ վառած է իր կրակները։ Այժմ ժամական 18.000 քիլոմեթր արագութեամբ կը սուրայ հրթիռը։

Այս պահուն կը տիրէ լռութիւն մը, որ պակուցիչ է՝ ինչպէս կ'ըսեն բանաստեղծները։ Լռութիւն մը, որու ծանօթ են միայն սուզորդները՝ ովկիանոսներու խորութեան մէջ։ Մոգական ձեւով, դադրած է այլեւս արշաւասոյր արագութեան ստեղծած ճնշումը, եւ հրթիռը կը ծփայ, կը սուրայ գլխու պտոյտ տուող թաւալումով մը իր ծիրին մէջ, աղեղ մը ձեւացնելով երկրագունդին շուրջ։

Կակարին իր կարգին կը ծփայ երազանքներու մէջ։ Կը զգայ տեսակ մը թալուկ, որ կը յիշեցնէ ովկիանոսներու խորութեան ստեղծած գլխու պտոյտը։ Հաճելի զգայութիւն մը չէ անշուշտ այդ երազանքը, այդ գլխու պտոյտը։ Լռութեան մէջ ծփում, մենութեան եւ անձկութեան զգայութիւն մըն է, որ կը սպառէ հոգեկան ուժերը։

Յանկարծ անսովոր շարժում մը խուցին մէջ, — հրթիռին յետադարձ մեքենաներն են որ կ'աշխատին։ Սկսած է վայրէջքը։ Կակարին կը կառչի, կը փակչի իր պառկարակին։ Ամէնէն դժուար վայրկեանն է ահա։ Ահաւոր, անհրեւակայելի ատոմանի մը հասած է հրթիռին դուրսի պատերուն ջերմութիւնը՝ շփումներու հետեւանքով։ 2.500էն մինչեւ 3.600 աստիճան։ Բայց ոչինչ կը զգայ Կակարին, որովհետեւ ներքին ջերմութիւնը քան սանթիկրատէն բարձր չէ։ Արագութեան աստիճանին անկումը, այսինքն վայրէջքին դանդաղութիւնը, որ կը հետեւի երկրագունդին մօտիկութենէն, անհաճոյ նոր անակնկալ մը կը ստեղծէ։ Սիրտը այնքան սաստիկ կը բաբախէ, թմբուկի պէս ուժգին, որ կարծես թէ պիտի պայթի։ Կակարին կը զգայ թէ ուշաթափ պիտի ըլլայ։

Բարեբախտաբար անցած է անջրպետին վտանգի սահմանը։ Մեքենաբար աշխատող գործիք մը, օդերեւութաբանական ներլործութեամբ, հրթիռին պարունակէն դուրս կը նետէ խուցը ամբողջութեամբ, մինչ կը բացուի մետաքսեայ անկարգելը, հսկայ սունկի մը նման, որ հանդարտօրէն, հին օրերու սուրբերու պէս, ամպերն ի վար երկիր կ'իջեցնէ այն որ մէկ ժամ 48 վայրկեան առաջ երկինք էր սլացեր, երկրագունտին շրջանն էր ըրեր։

Խուցին դուռը կը բացուի։ Կակարին, ժպտուն, կը ձայնէ. — ողջ առողջ եմ։ Ոչ մէկ նեղութիւն։ Ըսէք կուսակցութեան, ըսէք կառավարութեան, եւ անձնապէս Խրուշչեւի թէ վայրէջքը տեղի ունեցաւ կատարեալ պայմաններու մէջ։

Աշխարհի հիացումը անսահման է, գիտական պատմութեան մեծագոյն յաղթանակն է զոր մարդը տարաւ, բայց այդ մարդը Ռուս էր, ինչ որ մերթ նախանձ, մերթ վախ, մերթ զայրութիւն կը պատճառէ ոմանց։ Բովանդակ Խորհրդ. Միութեան մէջ, օրուան հերոսն է Եուրի Կակարին, որուն վրայ երգեր կը շինուին, որուն անունով կը մկրտուին նորածիններ, փողոցներ, հրապարակներ։ Նախագահ Քենըտի շնորհաւորական հեռագիր մը քաշած է Խրուշչեւի առ իր հիացումը կը յայտնէ խորհրդային գիտուններուն հանդէպ։ Մամուլը իր առուլիսին մէջ սակայն ճշդեց որ խորհրդային այս յաղթանակը ալ աշխարհի տկարացումը չի նշանակեր։ Աշխարհի բոլոր գիտունները կը հիանան եւ յայտարարութիւնները իրարու կը յաջորդեն։ Քաղաքական գետնի վրայ, Ռուսերը անմիջապէս շահագործեցին այս աննախընթաց դէպքը։ Այսօր վստահ «ընկերվարական ակումբի» օրէ որ անճող վարկէն, Ռուսերը ապագինման նոր բանակցութիւններ պիտի առաջարկեն Ամերիկայի, այն ապահովութեամբ որ այսօր իրենց խօսքը աւելի մեծ եւ անհերքելի կշիռ մը ունի։ Խորհրդ. Միութիւնը, այս առթիւ, կոչ մը ըրաւ աշխարհի ժողովուրդներուն, շեշտելով թէ խորհրդային իրագործումները կը դնէ ի սպաս խաղաղութեան եւ ոչ՝ պատերազմի. «Մեզի ծնունդ տուած երկրին փառաւոր իրագործումը, պիտի մղէ խորհրդային ժողովուրդը նոր ճիգերու համայնավարութեան կառուցման համար, յառա՜ջ նոր իրագործումներու համար, յանուն խաղաղութեան, յառաջդիմութեան եւ մարդկութեան երջանկութեան»։

× Մոսկուայի ձայնասփիւռը կնոջ մը գրած մէկ քերթուածը հաղորդած է որուն խորագիրն է Ձօն Կակարինի։ Ուրիշ քերթուած մը որ կարդացուած Լենինկրատի պատկերասփիւռէն Կակարինի ըսել կուտայ. —

« Երկրէն կը հեռանամ, երկրին բարիքին համար,

Եւ իմ միակ աստուածս, մարդն է »։

× Ֆիկառօ երկար յայտարարութիւն մը հրատարակած է ուր խորհրդահայ մեծ գիտնականը՝ Նորայր Սիսակեան գիտականօրէն կը բացատրէ այս ճամբորդութեան պարտադրած պայմաններն ու նախազգուշութիւնները։ Սիսակեանկը շեշտէ. — Անջրպետային մարդկային թռիչքին կենսաբանական հարցը. պահանջեց խոր ուսումնասիրութիւն մը նկատի առնելով անջրպետի մթնոլորտին բոլոր մասնայատկութիւնները։

× Ամերիկեան օդային ուժի սպայակոյտի պետը յայտարարեց. — «Ռուսերու օրէ օր զարգացող ուժը անջրպետի մարզին մէջ մեր պատմութեան ամէնէս ծանրակշիռ սպառնալիքն է»։

× Արեւելեան Գերմանիոյ մամուլի գործակալութիւնը յայտարարեց թէ Թեքնիք այս յաղթանակը զոր գլուխ հանեցին միջազգայնութեան փառաւոր վարդապետութենէն ներշնչուած բանուորներ եւ ճարտարագէտներ ցոյց կուտայ համայնավարութեան բացարձակ գերազանցութիւնը դրամատիրութեան վրայ։ Այս առթիւ կարգ մը թերթեր դիտել կուտան թէ նման յայտարարութիւն մը առնուազն զարմանալի է Գերմանացիներու կողմէ որոնք պէտք չէ մոռցած ըլլան թէ այսօրուան հրթիռներուն նախահայր՝ Վէ. 1 եւ Վէ. 2, ոչ Ռուսերու, ոչ ալ համայնավարներու կողմէ շինուած են։

ՖՐԱՆՍԱ

« ԱՀԱԿ »Ը ԳՈՀ ՉԷ

Թունուզի ալժերական շրջանակները, ցարդ ոչ մէկ պաշտօնական յայտարարութիւն ըրին տը Կոլի ըսածներուն առթիւ։ Տպաւորութիւնը լաւ չէ սակայն, բայց ոմանք կը կարծեն թէ Զուիցերիա գտնուող բանագնացը Թայէպ Պուլարուֆ աւելի դրական տուեալներ պիտի բերէ իր վերադարձին քան ինչ որ Զօր. տը Կոլ ըսաւ։ Այս առթիւ յատկանշական է որ, մինչ ոչ ոք յոյս ունի այլեւս Էվիանի հանդիպումին շուրջ, Զուիցերացիները ապահովութեան նոր միջոցներ ձեռք կ'առնեն, ինչ որ կարծել կուտայ թէ ուրիշներէ աւելի բան մը գիտեն եւ հանդիպումը տեղի պիտի ունենայ։

Ալժերիոյ եւրոպական շրջանակները, ինչպէս նաեւ Սուսթելի եւ Անկախներու խմբակցութիւնները այլեւս ոչ մէկ պատրանք ունին «Յունիս 18ի մարդուն» հանդէպ։ Սուսթելի «Ազգային համախմբումը» գեկոյց մը հրատարակեց ուր կ'ըսէ. — «Կ'արձանագրենք թէ պետութեան ղեկավարը դաւաճանեց իր խօսքին եւ յանձնառութեանց, թէ այլեւս չի կատարեր այն առաքելութիւնը, զոր Ֆրանսայի ժողովուրդը իրեն յանձնեց, Միջերկրականի երկու ափերուն վրայ, այն առաքելութիւնը զոր կը կատարէ այսօր բովանդակ Ֆրանսան կ'առաջնորդէ դէպի անիշխանութիւն եւ համայնավարութիւն։ Նախագահին խօսքերուն մեկնութիւնը աւելորդ է»։

Զօր տը Կոլ Զորեքշաբթի օր սկսաւ իր շրջապտոյտը, Կասքոնեը։ Ջերմ ընդունելութեան արժանացաւ Մոն տը Մարսանի մէջ, ուր կրկին խօսեցաւ Ալժերիոյ մասին. «Պէտք է վերջացնենք նաեւ Ալժերիոյ երկար եւ դժուար խնդիրը։ Ասոր համար ալ, երկար ատեն է կ'ըսեմ եւ այս իրիկուն աւելի մեծ համոզումով եւ ուժով քան երբեք, կ'առաջարկենք խաղաղութիւն եւ համագործակցութիւն»։

ԻՍՐԱՅԷԼ

ԱՅԽՄԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ամբաստանագիրը 15 հիմնական գլուխներէ բաղկացած է։ Այխման մտիկ կ'ընէ մեծ պաղարիւնով։ Պաշտպան կողմը երկու կարեւոր կէտեր ունի, երկուքն ալ իրաւական գետնի վրայ, գլխաւորն այն է որ Արժանթինէն Իսրայէլ Այխմանի առեւանգումը ոչ մէկ ձեւով կ'արդարացուի։ Բուն իրաւագէտի մը համար այս արարքը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ արժանթինեան պետական հիմնական իրաւունքներու բռնաբարումը։ Ուրիշ կէտ մը եւս։ Իսրայէլի պետութիւնը ի՞նչ իրաւասութիւն ունի դատելու մէկը որ ոճիրներ գործած է Իսրայէլի պետութենէն դուրս եւ անոր ծնունդէն իսկ առաջ։

ՀԱՅԵՐԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Վերջապէս, անցեալ Կիրակի, 9 Ապրիլ, տեղի ունեցան Հայոց ազգային հիմնարկութեանց «մատակարար» մարմիններու ընտրութիւնները, որոնք յետաձգուած էին երկու անգամ, ինչպէս գրեցինք։ Այս կրկնակի յետաձգումները պատճառ դարձած էին, կը գրեն Պոլսոյ հայ թերթերը, որ նուազի հայ ժողովուրդին հետաքրքրութիւնը եւ մնայ անտարբեր՝ այս անգամ։ Բայց ընտրութիւնները ցոյց տուին ուրիշ երեւոյթ մըն ալ, — ընտրութեանց մասնակցողներուն թիւը այնքան աննշան է թաղերու հայ բնակչութեան թիւին հետ համեմատած, որ կարելի է ըսել թէ այլեւս պարզ անտարբերութիւն մը չէ որ ցոյց կուտայ հայ ժողովուրդը, այլ կրաւորական ընդդիմութիւն մը։ Պէյօղլուի թաղին հայ բնակչութեան թիւը կը հաշուեն աւելի քան տասը հազար, մինչդեռ ընտրութեանց մասնակցած են հազիւ ... երեք հարիւր հոգի։ Առաւելագոյն չափով մասնակցած են Սամաթիոյ թաղին Հայերը, մօտ վեց հարիւր հոգի։ Այսպէս ընտրութեանց ընդհանուր արդիւնքէն յայտնի կ'ըլլայ, որ վաթսուն հազարի հասնող Հայութենէն ընտրութեանց մասնակցած են միայն 3500 հոգի Պոլսոյ բոլոր թաղերէն։

Ընտրութեանց պատկերը ցոյց կուտայ ուրիշ պարագայ մը եւս, — կատարուած ընտրութեանց մէջ մեծամասնութիւն շահած են այն ցանկերը, որոնք որոշուած էին թաղական խորհուրդներու համագործակցութեամբ։ Ընտրուեցան նաեւ այն անձերը, որոնց դէմ պայքար մը ստեղծուած էր մանաւանդ Պէյօղլուի թաղականութեան եւ մեզի անծանօթ արշաւախումբի մը կողմէ։

Այսպէս, ուրեմն Պոլսոյ Հայոց ազգային բարենպատակ հաստատութեանց համար կազմուած են անջատ խնամակալ մարմիններ, Պատրիարքարանէն անկախ։ Հետեւաբար անհրաժեշտ է որ ստեղծուի հակակշռող մարմին մը։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՂՈՒՄՆԵՐԸ

ՀՆԱԳՈՅՆ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻՔԻՆ ՊԱՏԿԵՐԸ

Դուինի պեղումներուն ընթացքին յայտնաբերուեցան կաւէ եւ ապակիէ ամաններու բազմաթիւ կտորներ: Զանազան գոյներով եւ ձեւերով շինուած սկահակներէն, անօթներէն, բաժակներէն, սըրուակներէն, կանթեղներէն եւ ուրիշ իրերէն կազմուած է ամբողջ հաւաքածոյ մը, որ հնագէտներուն կարծիքով բացառիկ արժէք ունի գիտութեան համար:

Ցայտնաբերուած առարկաներուն մէջ մասնաւոր ուշադրութեան արժանի է անօթ մը, որ գտնուած է քաղաքին միջնաբերդի շէնքերէն մէկուն մէջ: Սրուակ մըն է՝ շինուած վառ կապոյտ–մանիշակագոյն գեղեցիկ ապակիով եւ ծածկուած գունաւոր արծնիով եւ ոսկեգոյն նախշերով: Ցատակի մասը ունի տափակ գունդի ձեւ: Բարձրութիւնը 6,5 սանթիմեթր է, տրամագիծը՝ 8,5 սանթիմեթր: Ըստ երեւոյթին եղած է օծանելիք պահելու սահմանուած պերճանքի առարկայ մը:

Այս նրբակերտ սրուակը մեծ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէ ոչ միայն պատմաբաններու, այլեւ, յատկապէս, երաժշտագէտներու համար, որովհետեւ անոր կողերուն վրայ գծուած չորս մետալիոններէն մէկուն մէջ կայ պատկերը երաժիշտի մը՝ ջութակ նուագելու դիրքով: Այդ ջութակը շատ կը տարբերի այսօրուան ջութակէն: Ան իր մեծութեամբ կը հաւասարի «ալթօ»ին, վզիկը յստակ ձեւաւորուած է, բայց կարճ է եւ կը վերջանայ լայնքին դասաւորուած ականջներով եւ թեթեւ մը ետ ծռած գլխիկով: Պարզ է, որ միջնադարու այդ աղեղով եւ լարով գործիքը ֆիտել(*) կոչուած ջութակին սկզբնական ձեւն է: Ջութակին նախորդը՝ ֆիտելը, ինչպէս նաեւ միջնադարու միւս երաժշտական գործիքը՝ «ռեպեք»ը, իրենց ծագումով սերտօրէն կապուած են արեւելեան լարային գործիքներուն հետ:

Եւրոպական ֆիտելը առաջին անգամ երեւցած է մօտաւորապէս Թրդ դարուն: Նախապէս աղեղնաւոր պարզունակ գործիք մը՝ թիակաձեւ մարմինով եւ ձայնադարձային մէկ անցքով, մօտաւորապէս մէկ դար ետք հրապարակ եկած է ֆիտելի նոր նմոյշ մը՝ տանձաձեւ մարմինով եւ ձայնադարձային երկու անցքերով:

ԺԱ.–ԺԲ. դարերուն երաժշտութիւնը կը սկսի արագօրէն զարգանալ: Նոյն շրջանին ֆիտել կը կատարելագործուի եւ կը ստանայ աւելի բարդ ձեւ, իրանը համեմատաբար կը տափակնայ, կը փոխուին դեկաները (ներդաշնակութեան տախտակները), կը յայտնուին կողերը, իսկ մատներուն գործածութեան զարգացման շնորհիւ կոթը կը ձեւաւորուի ու կը բաժնուի իրանէն:

Անհրաժեշտ է նշել, որ ֆիտելի կատարելագործման արդիւնք են նաեւ կողերու գոգերը, որոնք եղած են որպէսզի կարելի ըլլայ աղեղը ազատ շարժել զատ–զատ լարերուն վրայ: Իսկ այդ կապ ունէր աղեղի եւ լարի արուեստին մէջ յառաջ եկած մեղեդիի զարգացումին հետ:

Դուինի սրուակին վրայ գծուած երաժշտական գործիքը շատ մը կողմերով կը նմանի կատարելագործուած ֆիտելին: Ունի կիթառաձեւ իրան, ձեւաւորուած կոթ որ անջատ է իրանէն, եւ աչքի զարնող գոգաւոր կողեր: Այսուհանդերձ, գլխիկը չի նմանիր ֆիտելի գլխիկին, որ սովորաբար եղած է փայտէ, դասաւորուած ականջներով:

ԺԴ.–ԺԵ. դարերուն հին ձեւի ֆիտելը ամէնուրեք լայն տարածում գտած է: Արդարեւ բազմաթիւ վկայութիւններ կան այդ մասին, ինչպէս օրինակ՝ Ֆիրենցէի սպանական մատուռին որմնանկարները՝ (ԺԴ. դար), Լօրենցօ տի Կրետիի (1459–1537) ծանօթ նկարը՝ «Աստուածածինը՝ երախան դիրկը, հրեշտակներով շրջապատուած» (էրմիթաժ), Փինթուրիքիոյի (1454 – 1513) «Երաժշտութիւն» կտաւը (Վատիկան), գերմանացի անյայտ վարպետի մը (ԺԵ. դար) «Նուագող հրեշտակը» նկարը, որ կը գտնուի Աախենի տաճարին մէջ եւայլն:

Նկարներէ զատ կան նաեւ որմնանկարներ եւ բարձրաքանդակներ, ուր պատկերուած են հին ջութակի նմոյշներ: Ասոնցմէ ամէնէն հինը Քիեւի Սոֆիայի տաճարին որմնանկարներէն մէկն է (ԺԵ. դար), ուր կը ներկայացուի երաժիշտ մը՝ լարային գործիքը ձեռքին: Այս գործիքը ամենեւին չի նմանիր Դուինի սրուակին վրայ գծուած գործիքին. իրանը կողային գոգեր չունի, վզիկը առանձնացած չէ մարմինէն:

Այս ձեւի երաժշտական գործիքի մը պատկերին կը հանդիպինք Պոշերվիլի (Նորմանտի) Ս. Գէորգ տաճարի բարձրաքանդակին մէջ (ԺԱ. դար): Հոս մենք կը տեսնենք կիթառաձեւ ֆիտել մը, որ շատ մը կէտերով կը նմանի Դուինի երաժշտական գործիքին:

Մասնագէտներուն կարծիքով, Դուինի մէջ գտնուած սրուակը Ժ.–ԺԱ. դարու գործ է: Հետեւաբար, սրուակին վրայի նկարը ջութակի ընտանիքին պատկանող ամէնէն հին պատկերներէն մէկն է: Նըկարին մէջ երեւցած աղեղը միջին դարու համար բնորոշ ձեւ ունի, ձողիկը ճկուած է, երկու ծայրերը մազափունջով իրարու միացուած են: Այս ձեւի աղեղները «եղանակէտային» կը համարուին Արեւելքի եւ Եւրոպայի մէջ եւ մինչեւ այսօր ալ կը գործածուին Հնդկաստանի, Պարսկաստանի եւ Արեւելեան կարգ մը երկիրներու մէջ:

Միջին դարուն աղեղները կը տարբերէին ըստ երկարութեան: Ընդհանրապէս ռեպեքներուն համար գործածուած աղեղներէն աւելի երկար աղեղներ կ'օգտագործուէին ֆիտելի, ձեռքի քնարի (լիրա տա պրաչչիօ) եւ վիոլային համար:

Դուինի սրուակին վրայ երեւցող աղեղը բաւական երկար է, թէեւ պէտք է համեմատաբար կարճ ըլլար՝ քանի որ գործիքին լարերը քիչ են (երեք լար): Այս պարագան ենթադրել կու տայ մենանուագային «քանթիլենա»ի (մեղեդի) գոյութիւնը արդէն իսկ այդ ժամանակներուն:

Հետաքրքրական է նաեւ աղեղը բռնելու ձեւը: Ցայտնի է, որ այդ կախում ունի նուագելու եղանակէն, գործիքը բռնելու ձեւէն: Ծունկի վրայ (տա կամպա) դնելու պարագային, նուագողին աջ դաստակը կը գտնուի աղեղի կաղապարիկի կողքին կամ տակը: «Կողային» ձեւը լայնօրէն տարածուած էր Արեւելքի մէջ: Այդ ձեւը այսօր ալ կը գործածուի բամբ ջութակ (քոնթրըպաս), ինչպէս նաեւ արեւելեան որոշ երաժշտական գործիքներ նուագելու համար:

Գործիքը բռնելու երկրորդ ձեւը կը կոչուի «ա պրաչչիօ» (գործիքը ուսին յենուած): Այս պարագային աջ ձեռքին մատները աղեղի ձողիկին վրայի կողմը կը դրուէին: Նուագելու այս եղանակը ընդունուած է բոլորէն, այսօր:

Դուինի սրուակին վրայ երեւցող երաժիշտին դիմագիծը յստակ է.— մեծ քիթ, խոշոր նշաձեւ աչքեր եւ աղեղի նման յօնքեր: Բերանը զգալի կերպով մեծ կը թուի: Ան տպաւորութիւնը կը ստացուի, որ երաժիշտը բերանը բացած կ'երգէ ու միեւնոյն ատեն նուագով կ'ընկերանայ: Ծանօթ է արդէն որ միջնադարու երգիչները լարաւոր նուագարաններ կը գործածէին, իրենց իսկ յօրինած եւ անձամբ երգած եղանակներուն նուագով ընկերանալու համար:

Մասնագէտները գտած են, որ անօթին զարդանկարները ընդհանուր առմամբ յատկանշական կերպով արեւելեան են: Եւ քանի որ անոր մանրամասնութիւնները բազմաթիւ ընդհանուր գիծեր ունին հայկական ոճին հետ, ապա կարելի է յուսալ, որ յետագայ հետազօտութիւնները, պեղումները, գտնուելիք առարկաները կ'օգնեն պարզելու, թէ արդեօ՞ք այդ անօթը հայկական չէ:

Ինչպէս ըսինք, Դուինի մէջ գտնուած սրուակը կը վերագրուի Ժ. դարու վերջ եւ ԺԱ. դարու սկիզբին: Ատոր համար ալ շատ մեծ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէ: Հայաստան ունի երաժշտական հընագոյն, հազարամեակներու անցեալ ունեցող մշակոյթ եւ բազմազան երաժշտական գործիքներ: Մասնաւորաբար ջութակի մասին, արդէն իսկ ԺԱ. դարուն ունինք Գրիգոր Նարեկացիէն յիշատակութիւն մը: Այս վկայութիւնը, ինչպէս նաեւ Դուինի անօթին ուսումնասիրութիւնը նոր լոյս կը սփռեն արդի ջութակի նախատիպին տարածման (զուգէ եւ ...) ծագումին ու նախնական զարգացմ... մասին եւ կը հերքեն մինչեւ այսօր գոյ... թիւն ունեցող այն կարծիքը, թէ արեւ... եան ժողովուրդներուն մօտ երբեք գոր... ծածուած չէ ջութակը ուսին դնելով ... ւագելու ձեւը (Ի. Մ. Եամպոլսկի «Ջութակի ռուսական արուեստը» էջ 10)

Տարակոյս չի կրնար ըլլալ, որ Դուինի սրուակը մեծ արժէք կը ներկայացնէ ... միայն մեզի համար, այլեւ համաշխար... հային երաժշտական մշակոյթին համար, իբրեւ երաժշտական գործիք պատկեր... ցնող ամէնէն հին շրջանի հայուարհ... պատմական յուշարձաններէն մէկը

ԱՆԱՀԻՏ ՑԻՑԻԿԵԱՆ

(*) ԽՄԲ.— Հաւանաբար լատիներէն ֆիտես = լար բառէն, որու հետեւողութեամբ Ը. դարէն մինչեւ ԺԴ. Գերմանացիները «ֆիտել» անուանած են «վիէլ» կամ աւելի ընդհանրացած անունով մը լարաւոր նուագարանը, հայերէն հին յիշատակութեամբ ջոն: Ջութակէն քիչ մը աւելի մեծ, մեծադիր տանձի մը ձեւն ունեցող այդ երաժշտական գործիքը Արեւմուտք եկած է Փոքր Ասիայէն, Բիւզանդիոնի ճամբով:

ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

(Դ. եւ վերջին մաս)

Անկլիքան եկեղեցիի եպիսկոպոսին ...ցակայութեան պատճառաւ, կըցայ մի... տեսակցիլ Երուսաղէմի անկլիքան տա... րին կանոնիկոսին հետ, որ իմաստ... խօսքեր ըսաւ ինծի.

— Մենք այն համոզումը չունինք, ... Երուսաղէմի իրական Եկեղեցին ենք, ... թէ միւսները իրական Եկեղեցիներ չեն. Արեւմտեան Եկեղեցիները պէտք է հաս... կընան, որ Արեւելեան Եկեղեցիները ձու... ուելու վախն ունին: Դէպի Միութ... շարժում մը ստեղծելու լաւագոյն ձեւ... մեր դպրոցներուն մէջ ուրիշ յարանու... նութեանց պատկանող մանուկներ կրթե... լըն է, որպէսզի ապագային այս մանու... ները իրենց պատկանած Եկեղեցիներ... գործօն անդամները դառնան ...

Կանոնիկոսը պատմեց, թէ յաճախ կ... ցելէ ուրիշ յարանուանութեանց պետ... րուն, որոնք զինքը միշտ հայրաբար ըն... դունին. պատմեց նաեւ թէ ինչպէս ... գործակցի ուղղափառներուն եւ բողոք... կաններուն հետ՝ տարադիրներուն օգնու... թիւն հասցնելու համար:

Նոյն քաղաքին մէջ տեսնուեցայ ... յոյն մելքիներու պատրիարք Մաքսիմ... պատրիարքական տեղապահին՝ Ակրա... տոա եպիսկոպոսին հետ, որ Արաբ ... Երբ զինք հարցափորձեցի միութեա... հարցին շուրջ, պատասխանեց.

— Քրիստոնեայ համայնքը այսօր ... փոքրամասնութիւն մըն է մահմետական... ներուն բաղդատմամբ. զօրանալու հա... մար՝ միութեան պահանջը կը զգայ Պ... ղեստինի մէջ, միութիւնը պէտք սկսի ք... րիստոնեաներու ցած խաւերէն: Ին... վերաբերի կրօնականներու բարձր դա... կարգին, դժբախտաբար բաժան–բաժ... նուած են, սուրբ վայրերու շուրջ գո... թիւն ունեցող պայքարին պատճառ...

— Կ'ըսուի թէ, յարեցի, ձեր եկեղեցի... սահմանուած է մեծ դեր մը խաղալու մ... ութեան խնդրին մէջ:

— Որպէս տեղացի, մեր առաջնութի... նը կրկնակի է. 1) Քրիստոսի վկայ... մնալ՝ ցեղակից մեր եղբայրներուն մա... մետական Արաբներուն մէջ: 2) Կամուր...

ՑԱՒԻՆ ՏՈՒՆԸ

(ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼԻ ՄԸ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ)

Դ.

Վայ անոր որ իր ներկայութեան բեռանը կը բանայ. մէկ խօսք մը՝ օրերով գտանի գատապարտուելու պատճառ կ'ըլլայ մարդուս, եւ դուն գաղափար չունիս թէ ի՞նչ բան է գտանը. ամէնը, ամէնը քեզի պիտի պատմեմ:

Այս գտան բառին՝ իր դէմքը արհաւրալից կերպարանք մը ունի. այդ դէհենը ուր կ'երեւի թէ շատ մը օրեր անցուցեր է այս եղկելին, այնքան խոր ահ ու սարսափ ազդած է իր վրայ որ ահա անոր խօսքը ընելուն, կը տեսնեմ իր դէմքին վրայ գծագրուիլը խորախորհուրդ ու աղնտող արհաւիրքին ամբողջ վախն ու շողը: Պատասխան չկայ իմ կողմէս. վախը, որ փոխանցիկ է, անկէ ինծի ալ կ'անցնի:

Սենեակին դուռը կը բացուի մեղմիւ, եւ դըրան առաջ ինքն է, հակողը, Պոլսոյ բանտերուն այս համբաւաւոր Ներոնը, Քիւրտ Հասան, սեւ վերարկու մը ամբողջ մարմինը կը ծածկէ եւ ոտքերը խոշոր կօշիկներու մէջ, հազիւ կ'երեւին. դէմքը, օհ, սատանայի կատարեալ դէմք մը. առատ կամարաձեւ յօնքերուն տակ իր երկու փոքր ինկած աչքերը կը փայլին դուրս ցցուած այտոսկրներուն խորութեան մէջ, մաշտի տակ վառող երկու զոյգ կրակներու հանդունատիպ. ադիզի՛է անկապաւյար ֆէսը մինչեւ ականջներուն կէսը կ'իջնէ, թոյլ տալով ցուցնել, ականջներուն միւս կէսը՝ որ նորէն մեր, հասարակ մահկանացուներուն կրկնապատիկն է:

— Ութ բոզի զաւակներ ալ աւելցան հոս, չէ՞, հիւսէին, կ'ըսէ, խօսքը ուղղելով մեր սենեակին անկիւնը ընկողմանած իրեն հասակակից քիւրտի մը՝ որ մեր խօվուշին (ինչպէս կը կոչեն բանտին մէջ) սենեկապետն է:

Բոզի զաւակ. մէկ քանի ընկերներ, ինչպէս եւ ես տեղերնիս կը շարժինք, այս մարդուն վրայ նետուելու ու անոր միսը հում հում ուտելու. քովիններնիս մեզ կը քաշեն:

— Ըՙնչ ես, ի՞նչ ես, կ'ըսէ ինծի Միհրդատ. դուն դեռ չես կրած այս բանտերուն դառն փորձառութիւնը, ի՞նչ օգուտ պոռալդ, կանչելդ, անոնք զօրաւոր են միշտ քեզմէ, դուն խաղալիկն ես անոնց ձեռքը, քու կեանքիդ թելը անոնց քմահաճոյքէն կախուած. ինչ օգուտ եթէ պոռաս պիտի զան, պիտի բռնեն, խարազանով պիտի ծեծեն. պաղ ջուր պիտի լեցնեն վրադ՝ որպէսզի խարազանին առթած ցաւը սաստկանայ, պիտի հիւանդանաս եւ ետքը՝ ... ձգէ, ինչ կ'ուզէ թող հաջէ շունը:

Ձգե՞մ.. ես որ մէկ խիստ բառ մը կըլլելու վարժուած չէի. ձգե՞մ. բայց ընկերոջ բառերն ալ որքան ճիշդ են, ի՞նչ պիտի ըլլայ վայրկեանի մը պոռչտուքս, լոկ պատճառ մը որպէսզի ալ աւելի կնճռոտի ու երկարի կարժառը յառաջիկայի տառապանքներուս, որ ահա այս գիշերէն արդէն կը սաստկանայ:

Մխացող կանթեղին լոյսը ալ աւելի զարհուրելի կերպարանք մը կու տայ այս դէմքին, որ ահա դրանն առաջ կեցեր է, գիշատիչ գազանի մը իր որսին տիրացած ըլլալու գոհունակ ու անկուշտ երեւոյթով մը:

— Ձայն չելլէ այս սենեակին մէջ հա, ձեզի կ'ըսեմ, բոզի զաւակներ, կը կրկնէ, խստօրէն եւ դուռը դարձնելով կը հեռանայ:

Գիշերային լռութեան մէջ կը լսեմ իր ոտքին ձայնը որ արձագանգ կու տայ՝ բանտի բակին քարերուն զարնուելով:

Հազիւ աչքերս գոցեր եմ եւ անուշ քուն մը գրկեր է ամբողջ վաստակաբեկ էութիւնս երբ ժխորէ մը կ'արթննամ. երկու թուրք զինուոր են, որոնք հազիւ քալելու կարող, գլորուելով կուգան կ'իյնան մեր վրայ, հայհոյելով քֆրելով կայսեր կառավարութեան: —

Բանտը ամէն գիշեր տասնեակնե... կ'ունենայ այս հիւրերէն, որոնք կէս ... շերուան գինով վիճակին մէջ ... պահակին կողմէ կը ձերբակալուին ... հետեւեալ առտու 26ուկէս զրու... կ'արձակուին:

Տասնեակներով ամէն օր կ'ըսեմ ... րովհետեւ Թուրքերն ալ զգուած ի... կառավարութեան այս յոռի գնացք... սկսած են ալքոլին թմբրին տակ ... իրենց վրէժը ու բողոքը՝ հանդէպ ... անել ընթացքին որու դէմ ... մը կախաղան կամ ծովամոյն ... ճամբան կը տանի զիրենք անխուսափ...

Ի զուր զիրենք անդին կը հրեմ. ... շարժ ինկեր մնացեր են. ալ ... կարողութիւն չկայ վրանին, վերջին ... փով մը դէպի մէկ կողմ կը մղեմ ... ահա տարածուեր են հող, մեր անկող... քիչ մը հեռու, տախտակին վրայ երկ... ցած, թուշնափետուրէ շինուած անկող... վրայ քնացողի մը հանդարտաւէտ... թեամբ:

Ալքոլի աճռելի հոտ մը իրենց բեր... մինչեւ մեզի կը հասնի. ինչ կրնանք ... նել: Շողիքները կը վազէ թուշի... վար. ցեխը վրանին գլուխնին ամբող... վին ծածկեր, մարմիննին պարփակե... խոշոր վերարկուի մը պէս:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՓՐ...

(12 Շար.)

...զոր կատարել կաթողիկէ Եկեղեցիին եւ ուղղափառներուն միջեւ, որոնք մեծա-մասնութիւն են. միեւնոյն ցեղէն ենք, միեւնոյն ծիսակատարութիւնն ու միեւ-նոյն լեզուն ունինք ... Շատ կը ցաւինք, որ Արեւմուտքէն եկած մեր քարոզիչ եղ-բայրները լատին համայնք մը ստեղծե-ցին. փոխանակ, ըստ Լեւոն ԺԳ. Պապի փափաքին, Արեւելքցիներուն օգնութիւն բերելու : Արեւելքցին երբեք չի կրնար ...ով ու մտքով Լատին դառնալ : Միշտ կը մնայ Արեւելքցի :

Այժմ, ենծի կը մնար հարցաքննել ան-հատ Եկեղեցիներու պետերը :

ՍՄԲ.— Փիկառոյի թղթակիցը կուտայ Երուսաղէմի պատրիարք՝ Եղիշէ Արք. Տէրտէրեանի հետ ունեցած խօսակցու-թիւնը, զոր Յառաջի ընթերցողները ար-դէն իսկ կարդացին. (տես Յառաջ, Ապ-[4)

Կ'արժէ վերյիշել սակայն Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքին տուած պատասխան-ներէն սա մէկը՝ «Մեծերու մէջ համա-ձայնինք: Այսինքն հռովմէական, ուղ-ղափառ եւ բողոքական եկեղեցիներու մի-ջեւ — եւ մենք կը հետեւինք»:

Այսօ. կը ներկայանայ Երուսաղէմի յոյն ուղղափառ պատրիարք Պենեդիկ-տոսի :

Յոյն ուղղափառներու պատրիարքը գիս կ'ընդունի Տէրտէրեան Պատրիարքի պա-լատէն աւելի ընդարձակ ու ճոխ պալատի մը մէջ. Ընդարձակ «դահլիճ»ի մը մէջ տպաւորութիւնն ունիմ :

Միութեան հարցը, կ'ըսէ Պատ-րիարքը: Զեմ կրնար պատասխան տալ, քանի որ կը վերաբերի բոլոր ուղղափառ Եկեղեցիներուն: Բոլոր ուղղափառ Եկե-ղեցիներու սինոտը միայն իրաւասութիւն ունի այս հարցումին պատասխանելու :

Աթէնակորաս Պատրիարքը, Մոս-կուայի Ալեքսիս Պատրիարքն ու Անկլի-քան Եկեղեցիի արքեպիսկոպոսը՝ Տոքթ. Ֆիշըր միութեան խնդրին շուրջ պէտք է խօսած ըլլան, ձեզի հետ,— կ'առարկեմ:

– Այստեղ ուխտի եկած էին պարզա-պէս. իրենց ունեցած տեսակցութիւնները միութեան խնդրին հետ որեւէ կապակ-ցութիւն չունէին ... Ինչպէս ձեզի ըսի, անոնց ալ յայտնեցի, որ եթէ կ'ուզեն լուրջ բան մը ընել միութեան համար, անհրաժեշտ է որ հարցը քննուի ուղղա-փառ բոլոր Եկեղեցիներու սինոտին կող-մէ :

Այդ թուականէն ի վեր լսեցինք, որ ուղղափառ բոլոր Եկեղեցիներու նախա-սինոտ մը պիտի քննէ միութեան հարցը : Սակայն կը փափաքէի նկրահացութեան մը յանդիլ :

Հարիւր դաշի, ուր տեսնուեցայ Գալի-լէի Կաթողիկէ Արքեպիսկոպոս Հաքիմի հետ, որ յոյն մելքի ծէսի պատկանող Ա-րաբ մըն է. Բոլորին տեսակէտները ճըշ-դեց. փնտռելով նաեւ այն կէտերը, ո-րոնց շուրջ համաձայնութիւն կայ :

– Մեր՝ կաթողիկէներուս եւ ուղղա-փառներուն միջեւ Եկեղեցիի հիման գա-ղափարին շուրջ տարակարծութիւն կայ :

Մեր բոլորին համար Եկեղեցին Ս. Պետ-րոսն է, ինչպէս նաեւ Առաքեալներու խումբը: Սակայն, Վատիկանի եկեղեցա-կան ժողովէն ի վեր (1870), կաթողիկէ Եկեղեցին շեշտը կը դնէ աւանդաբար Ս. Պետրոսի վրայ, մինչդեռ ուղղափառնե-րը, դարձեալ աւանդաբար, շեշտը կը դը-նեն Առաքեալներու խումբին վրայ, ըն-դունելով հանդերձ թէ Ս. Պետրոս «հա-ւասարներու մէջ առաջին»ն է, տեսակ մը պատուակալ պետ :

Հաքիմ Արք. հանդարտօրէն ու պարզու-թեամբ կը խօսի. կը շարունակէ՝

— Կաթողիկէ Եկեղեցիին համար, Ս. Պետրոս կը «շարունակուի» պապերու ան-ձին մէջ: Հետեւաբար, պապերը իրական առաջնութիւն մը ունին: Ուղղափառ Եկե-ղեցին համար, պապերը Ս. Պետրոսի «յա-ջորդներն» են միայն. հետեւաբար, Պապը « հաւասարներու մէջ առաջին » է պար-զապէս: Կաթողիկէները կ'ուզեն որ Վա-տիկանի մէջ գումարուելիք կրօնական նոր ժողով մը շարունակէ եւ ամբողջացնէ ա-ռաջին ժողովին կէս ձգածը, այսինքն՝ ընդունուի, թէ եպիսկոպոսներու ժողովը «շարունակութիւնն» է Առաքեալներու խումբին (եւ ոչ թէ «յաջորդութիւնը») եւ ըստ այնմ ունենայ Առաքեալներու խում-բին կարեւորութիւն ու իրաւասութիւն-ները: Անգամ մը, որ աշխարհի բոլոր ե-պիսկոպոսներու ներկայացուցչական ժո-ղովը ամէն մարդու կողմէ ընդունուի որ-պէս Առաքեալներու խումբին «շարունա-կութիւն»ը կազմող մարմին, կաթողիկէ Եկեղեցին շատ կը մօտենայ ուղղափառ Եկեղեցիներուն՝ կրօնական իմացման տե-սակէտէն :

Կարգ մը ճշդումներ կը խնդրեմ կրօնա-կան այս երկու իմացումներուն մասին : Հաքիմ պատրիարք կը շարունակէ .

— Ուղղափառները այն համոզումն ու-նին այժմ, թէ Կաթողիկէ Եկեղեցին մի-այն գլուխը, այսինքն՝ Ս. Պետրոսը կը տեսնէ: Երբ Կաթողիկէ Եկեղեցին սկսի տեսնել նաեւ Առաքեալներու խումբը (ա-ռանց նսեմացնելու «հաւասարներու մէջ առաջին» Պետրոսի դիրքը), երկու տե-սակէտները շատ մօտեցած կ'ըլլան իրա-րու :

Հաքիմ արքեպիսկոպոս, առանց կիրքի բացատրեց երկու տեսակէտները: Բայց մանաւանդ, ցոյց տուաւ լուծումը : Ուղ-ղափառները անքակտելի կերպով կապ-ուած կը մնան Առաքեալներու խումբին առանձնաշնորհներուն . եթէ կաթողի-կէ եկեղեցին ճանչնայ այս ա-ռանձնաշնորհները, շատ մօտեցած կ'ըլ-լայ ուղղափառներուն: Արեւելածէս կա-թողիկէ Եկեղեցիները, որոնց ծէսերը նոյնն են ինչ որ են ուղղափառներու ծէ-սերը, բայց հաւատարիմ կը մնան Հռո-մի, մէկ օրէն միւսը գրեթէ նոյնացած պիտի ըլլան Հռոմէն անջատ Եկեղեցինե-րուն հետ: Այս ձեւով, իրականացած պի-տի ըլլայ այլազանութեան մէջ միութիւն մը, որ միակ տրամաբանական ելքն է :

ԱՆՐԻ ՏԻՒՐՔԷՒ

Թարգմ. Շ. Ս.

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

—o—

ՓԱՐԻԶ.— Ապրիլ 9ին, Կիրակի, Ֆը-րանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչու-թիւնը Փարիզի իր մասնաճիւղերով տօնեց «Կապ. Խաչի Օրը» Սալ տը Շիմիի մէջ :

Օրուան նախագահուհի Տիկին Խոնդ-կարեան համառօտակի պատմականը ըրաւ Ֆ. Կապ. Խաչի կազմութեան : Աւելի քան երեք տասնեակ տարիներ առաջ մեր թա-փառական ժողովուրդը ապաստանեցաւ հիւրընկալ երկրին մէջ: Աշխատաւոր Հա-յուհիներ, դեռ իրենց «տուն»ը չկտած հիմը դրին այն սքանչելի կազմակերպու-թեան, որ ներկայիս «Ֆրանսահայ Կապ. Խաչ» կը կոչուի: Յարգելի նախագահուհին յուզումով վերյիշեց հիմնադիր ընկերու-հիներու առաջին ժողովը, որուն վերջա-ւորութեան, գանձապահուհիին անտուկին մէջ կար միայն 75 ֆրանք, որ սեղանին վրայ հաւաքուած էր ներկաներէ, իբր անդամավճար: Վերջացնելով խօսքը ոգե-կոչեց յիշատակը բոլոր անոնց որոնք ի-րենց աշխատանքի բաժինը բերած են այս կազմակերպութեան, եւ յաւէտ բաժնը-ւած են մեզմէ :

Այս յիշատակելի օրուան բանախօսն էր Տիկին Հուրի Իփէքեան – Պուտաքեան : Յարգելի ընկերուհին, որ իր կուռ ու հը-մայիչ խօսքերով գիտէ գաղտնիքը իր ունկնդիրները ժամերով իրեն կապուած պահելու, նախ պատմականն ըրաւ իր գը-խաւոր թուականներով միջազգային Կար-միր Խաչերու կազմութեան՝ կանգ առնե-լու համար մեր փոքր անուին վրայ: Հայ Կարմիր Խաչը կը հիմնուի 1910 թուակա-նին Ամերիկայի մէջ ողբացեալ ընկեր Ակ-նունիի ջանքերով, երբ մեր ժողովուրդը տակաւին իր հայրենի հողերուն վրայ կը գտնուէր: Յետոյ առաջին ընդհ. պատե-րազմը, կամաւորական շարժում, Հայաս-տանի Հանրապետութիւն, ապա Հայու-թիւնը աշխարհացրիւ, հայկական ար-տասահման: Այսօր «Հայ. Կարմիր Խա-չ»ը, իր նոր անունով՝ «Հայ Օգն. Միու-թիւն», մասնաճիւղեր կազմած է բոլոր երկիրներուն մէջ ուր որ հայ համայնք մը կայ, բոլոր երկիրներու պայմաննե-րուն յարմարած՝ տարբեր անուններով, սակայն միշտ կապուած իր կեդրոնին, մէկ նպատակով, գործել՝ հայ ժողովուրդին հետ ու հայ ժողովուրդին համար ամէն տեղ:

Յիշեց գլխաւոր գործերէն մէկ քանին, Պէյրութի եւ Հալէպի ճեմարանները, տասնեակներով դպրոցները, եւ իր հովա-նաւորած ուսանողները, եւ «Պնակ մը կե-րակուրի» ձեռնարկը Պէյրութի մէջ եւն. : Ամէնէն եւոքը հասնելով մեր գաղութին՝ Տիկին Իփէքեան – Պուտաքեան թուեց այն բոլոր ձեռնարկները, զորս կատարած է Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը եւ մասնաւո-րապէս կանգ առաւ «Օղափոխութեան կայանի» նման բազմածախս ու դժուար սակայն եւ այնպէս նոյնքան ալ օգտա-կար ձեռնարկին վրայ եւ հրապարակաւ կոչ ուղղեց բոլոր հայրենակիցներուն, որ քաջալերեն այս ձեռնարկը բարոյապէս թէ նիւթապէս օգնեն անոր, քանի որ կա-տարեալ ըլլալու համար դեռ շատ օգնու-թեան պէտք ունի :

Կապոյտ Խաչի Օրուան առթիւ կազմա-կերպուած սոյն հանդէսին, շատ խնամ-քով պատրաստուած գեղարուեստական բաժինը եւս իսկական հոգեկան վայելք մը եղաւ ներկայ հասարակութեան: Օր. Օփիկ Համբարձեան դաշնակով, Պ.Ժ.Ժառի ջութակով, ընկերակցութեամբ Տիկին Ֆրանսուազ Լը Կոնիտ – Մոռոնի դաշնա-կին նուագեցին Ա. Խաչատուրեանի, Գ.Մ. Ալէմշահի եւ այլոց գործերը: Երի-տասարդ Օր. Գարոյեան յատակ առոգա-նութեամբ եւ յուզումով արտասանեց բա-նաստեղծ Աճարոն Տատուրեանի երեք կըտորները, «Անոնք որ հաց չունին, անոնք որ մայր չունին, Անոնք որ տուն չունին»: Խնդմեալ խոստմնալից պատանի մը Արա Գրիգորեան յուզումով արտասանեց Յովհաննէս Թումանեանի «Անոյշ»ին նախեր-գանքը :

Դիտակցաբար վերջաւորութեան պահե-ցի հանդէսին գեղարուեստական մասին գլխաւոր բաժինը, երգահան եւ խմբավար Գ. Կարպիս Աֆրիկեանի քառեակը, բաղ-կացած Գ. Գ. Մկրտիչ Պօղոսեանէ, Թո-ռոնեանէ եւ Մոմճեանէ եօթը հայ ժո-ղովրդական երգերով, Սիրուն Երեւան, Ես իմ անոյշ Հայաստանի, Աղջի Աթասու-ուած, Մայրը, Գեղեկօ, Ովսաննա եւ Նա-զանի, մեծ խանդավառութիւն ստեղծեց: Պատիւ Աֆրիկեանին իր քառեակին եւ իր ղեկավարած խումբին, որ այսպէս հայ բեմերէն խանդ ու եռանդ կը սրսկէ մեր սրտերուն: Անշուշտ պիտի չմոռնամ նոյն օրուան խօսնակը, Խաչուհի Տիկին Նը-ւարդ Թօփալեանը, որ իր յայտարարու-թիւններով փայլ մը եւս աւելցուց այսքան խնամքով պատրաստուած հանդէսին :

Գ. ՎԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

—o—

ԿԱՐԵՒՈՐ գանձ մը յայտնաբերուեցաւ, Մեղրիի մէջ, հին տան մը փլատակներուն տակ: 15 քիլօ կշռող երկու հազար ար-ծաթեայ դրամներու հետաքրքրական հա-ւաքածոյ մըն է, որ, ըստ Երեւանի Թան-գարանի դրամագիտական բաժնի վարի-չին, պատմական մեծ արժէք ներկայա-ցնող դրամներու հազուագիւտ հաւաքա-ծոյ մըն է: Դրամները չըջագայութեան դրուած են Պարսկաստանի մէջ, ԺԲ.–ԺԸ. դարերուն:

ԿՈՓԱՄԱՐՏԻ թեթեւ քաշի մրցումնե-րուն մէջ, Խ. Միութեան ախոյեաններու երրորդ տեղը գրաւեց՝ Երեւանցի Լ. Մի-նասեան :

ԵՐԵՒԱՆ այցելեցին հունգարացի գրա-գէտներ: Հիւրերը այցելեցին Մատենա-դարան, հայ նկարիչներու ցուցահանդէ-սը եւ տեսակցութիւններ ունեցան հայ գրողներու հետ :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (183)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ

— Ասօրէն անաստուածներ,— մըմըն-ջում էին նրանք :

— Կոխ ունեն՝ կռուեն իրարու հետ, ինչ կ'ուզեն մեզնից :

— Բաւական չէ տանում են հաց, խոտ, տրորում են եւ հասուկ արտեր: Ցաւո՞ւմ է աստուածային :

Գիւղում կային արագիլներ, որ բներ ունէին բարձր ծառերի ճղներին արան-ցում. նեղաձգութեան ժամանակ բնի մէջ մի ոտի կանգնած նայում էին կռուին եւ երբեմն կափ – կափում :

Նրանց այդ կափկափը թէ շինականնե-րին եւ թէ կռուողներին թւում էին մերթ դժգոհութիւն, մերթ նախատինք, մանաւանդ, երբ նրանք այդ կափ – կա-փով ընից հեռանում էին ձիավազ արշաւի կամ նետաձգութեան ժամանակ: Վերջերս մէկը դրանցից սպանուել էր թիր գիւ-ղում, եւ շինականները իրենց բարեկամ թռչնի այդ սպանութիւնը համարում էին չարագուշակ .

— Անէծք է գալու եւ աղէտ ...

Դրանից յետոյ, երբ ամէն անգամ, կը-ռիւն սկսւում էր, այսինքն, երբ ճանա-պարհներին լսւում էին ձիերի դոփիւն, կռուողների աղաղակներ՝ շինականներին թւում էր, թէ երկիրը շարժւում է, թը-ւում էր՝ Թոնդրակ լեռը նորից սկսել է գործել ...

Այդ ձայներից գիւղի շներն սկսում էին հաջել, բարձրացնելով մի անասելի իրա-րանցում ու վխլուկ: Դա աւելի էր ազ-դում շինականների վրայ, եւ նրանք չէին կարողանում հասկանալ, թէ ինչ պատու-հաս է դա, երկնային ցասում չէ՞ արդ-եօք ... Եթէ կապոյտ երկնքից կարկուտ տեղար՝ այնքան չէին զարմանայ :— Հա-յը Հայու դէ՞մ ... Պարսիկը հասկանալի է, բայց Հայը Հայու դէ՞մ ...

Շինականների սիրտը ճմլւում էր մա-նաւանդ արտերի ոտնահարումը տեսնե-լով, եւ նրանք յաճախ հարցնում էին ի-րար .

— Ե՞րբ են հեռանալու, Աստուած ... Ե՞րբ ...

Նոյնը հարցնում էին երկու կողմի զին-ւորներին: Զինւորները չգիտէին ինչ պատասխանել. նրանք էլ ցաւում էին ար-բորուող արտերի համար, սակայն ոչինչ անել չէին կարող :

— Անյայտ է .. Սպասենք տեսնենք ...

Եւ իրօք, անպաւորութիւնն այնպէս էր, թէ սպասում են կարեւոր մի բանի. բա-նակատեղից շարունակ դեսեր էին գնում այս այն կողմ՝ ձիով թէ հետեւակ. եր-կար, ուշի ուշով նայում էին ու վերա-դառնում : Երբեմն էլ այս կամ այն կող-մից մէկ երկու զինւոր բարձրանում էին սարը եւ նոյնպէս դիտում հեռուները : Ինչ էին փնտռում՝ շինականները դժուա-րանում էին գուշակել :

Բայց հանելուկը շուտով պարզուեց :

Կողմերից իւրաքանչիւրը սպասում էր օգնութեան, եւ որ կողմը օգնութիւն էր ստանում նեղում էր միւսին :

Շինականների նման արքունի զինւոր-ներն իրենք էլ տարակոյսի մէջ էին, թէ ինչո՞ւ է ձգձգւում կռիւը, ինչո՞ւ թագա-ւորը միանգամից մեծ ուժեր չի բերում եւ խորտակում նախարարներին. չէ՞ որ նրանք մեծ բանակ չունեն, ի՞նչպէս են դիմանում ...

Այս մասին առանձնապէս խօսում էին քաղաքի այն տղամարդ բնակիչները, որ միացել էին արքունական զօրքին, եւ մա-նաւանդ Թորգոմը: Սա զարմանում էր, որ թագաւորը հանդուրժում է այդ վիճա-կը, ինքը միշտ ամենազօր էր կարծել թագաւորին, բայց ահա... ինչո՞ւ չի կարողանում յաղթել նախարարներին. ի՞նչն է խանգարում,— մտածում էր Թոր-գոմը տարակոյսով :

Բայց այստեղ ընթերցողը կը հարցնի, թէ այդ Թորգոմն ինչպէս յայտնուեց արքունի բանակում :

Ընթերցողը երեւի կը յիշէ, որ երբ արքունական զօրքը հասաւ քաղաք՝ շա-տերը նկատեցին, որ ձորաճամբով հեռա-ցող, գերիներ տանող զօրքերին զուգահեռ սարի վերին լանջով գնում էր զինուած մարդկանց մի մեծ խումբ, որը երբ տե-սաւ արքունի զօրքին, իջաւ իսկոյն մի սաղաւարտով մարդու առաջնորդու-թեամբ:

Այդ սաղաւարտով մարդը Թորգոմն էր: Խումբը իջաւ, միացաւ եւ անմիջապէս սկսեց կռուել թշնամու դէմ: Թորգոմի հետ էին եւ շատ տիրափախներ, նաեւ իր ընկերը Յովսէփն ու Վարդանը եւ սրա Ցուսիկը, որ, ինչպէս գիտենք, քաղաքի կռիւն սկսելու պահից հօր մօտ էր : Այս Ցուսիկը... որքան հոգս պատճառեց նա հօրն ու նրա ընկերներին իր կամակո-րութեամբ ... Մօր հետ չգնաց, բայց երբ հայրը եւ ընկերները, զգալով մօտալուտ վտանգը, ուզեցին վերջապէս ճամբել տուն, փողոցը փակուեց, այսինքն՝ նա-խարարական հեծեալները խուժեցին փո-ղոց եւ հայրն այլեւս չթողեց նրան, վա-խենալով, որ ձիու տակ կ'ընկնի կամ պարզապէս նետահար կը լինի մի տեղ ... եւ Ցուսիկը մնաց արծաթէ սուրը ձեռքին...

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Խրիմեան վարժարանի հոգաբարձութիւնը Այրի Տիկ. Ռեփենա Գըրըմդ–եանի մահուան՝ առթիւ փոխան ծաղկեպսակի ստացած է Տէր եւ Տիկ. Հայկազ Նշան Դարբինեանէ 10 Ն. Ֆ., Տիկինէ մը հինգ Ն. Ֆ.:

×

Ֆ. Կապ. Խաչի Գաննէօ – Քաշանի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Այրի Տիկին Վարդանոյշ Սրապեանէ քսան Ն. Ֆ. իր թոռան Գառնիկ Կառնիկեանի զինուորութենէ վերադարձին առթիւ:

×

Լիոնի Եկեղեցաշէն Տիկնանց Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ հետեւեալ նուէրները, ի նպաստ Լիոնի եկեղեցւոյ շինութեան.– Վալանսէն Երէցկին Գապրիկեան Գ. Էմառահարեանի ձեռամբ Լիոնի եկեղեցւոյ Ս. Սեղանին շինութեան համար կը նուիրէ յիսուն Ն. Ֆ., Գորտոյէն Տիկին Հալաճեան յիսուն, Թմն յիսուն, Տէր եւ Տիկին Արսէն Մալճեան քսան, Թմն տասը Ն. Ֆ.:

×

Լիոնի Ազգ. Տիկնանց Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ Տէր եւ Տիկին Ճ. Գահատուրեանէ 250 Ն. Ֆ., Ս. Զատկի տօնական օրերու առթիւ աղքատներու բաժնուելու համար: Տիկին Դերձակեանէ հինգ Ն. Ֆ.:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՆԻԷՌ – ՊՈԻԱ ՔՈԼՈՄԲԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Ապրիլ 16, ժամը 16էն 24
Անիէռի քաղաքապետարանի շքեղ սրահներուն մէջ

Հայկական պարեր՝ ՍՕՍԻ պարախումբը իր ամբողջական կազմով: Ղեկավարութեամբ Տիկին Ցասմիկ Քիւթնէրեանի:

Երգ, արտասանութիւն, եւրոպական պարեր, ճոխ պիւֆէ՝ դիւրամատչելի գիներով:

Նուագախումբ՝ ՌՕԲԵՐԹՕ ՍԵՔՕ:
Մուտք՝ 3 Ն. Ֆ.:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Երիտասարդուհիներու Ջաւօ Շանթ *խումբին դասախօսութիւնը այս Ուրբաթ ժամը 20ին, Կապոյտ Խաչի գրասենեակը, 17, Րիւ Պլէօ:*

Դասախօս՝ ՏԻԿ. ՀՈՒՐԻ ԻՓԷԿԵԱՆ - ՊՈՒՏԱՔԵԱՆ:

Կը հրաւիրուին նաեւ անդամուհիներ եւ համակիրներ:

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ
ԳԷՈՐԳ ԵԱՆՊԷԿԵԱՆ

Դաշնակով կ'ընկերանայ ԺԱԳԼԻՆ ՊԷՍՐԼԷ
Ուրբաթ, Ապրիլ 21, ժամը 21ին,

SALLE PAUL FARALICQ
21, Rue Yves Toudic (Métro République)

ՅԱՅՏԱԳԻՐ.— Կոմիտաս, Եանպէկեան, Սաթեան *եւայլն եւայլն:*

Տոմսերու համար դիմել Բալուեան դըրատունը, ՓՐՕ 25-46 եւ երգահանդէսին օրը՝ մուտքին:

ՊԱՏԱՐԱԳ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Կրօն. Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ, այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8·30ին, պատարագ պիտի մատուցուի տեղւոյս Ս. Աստուածածնայ եկեղեցւոյ մէջ: Կը պատարագէ Տէր Վարագ Բեհեան*, նաեւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Գ. Վահան Թըլոյեանի փափաքով, Վասպուրականի յայտ եւ անյայտ բոլոր հերոսներուն յիշատակին, որոնք ինկան հայ ժողովուրդի ազատագրման, նաեւ իր կնոջ Իւստեանի եւ համայն Թըլոյեան գերդաստանի ննջեցելոց հոգւոյն:*

Ուստի, կը հրաւիրենք բարեպաշտ ժողովուրդը, եւ հանգուցեալներուն յիշատակը յարգող ազգայիններ, ներկայ գտնուիլ կրօնական պաշտամունքի արարողութեանց, հոգեպէս մխիթարուելու համար: ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԾԱԽՈՒ Է

Նպարավաճառի խանութ մը, երեսուն տարուան գործառնութեամբ: Կրնայ գործածուիլ նաեւ քոնֆեքսիոնի *համար: Խանութին մաս կը կազմէ յարկաբաժին մը, երեք սենեակ, խոհանոց: Սթրազպուր Սէն–Տընիի շրջանը, հեռաձայնել ՓԱՍԻ* 10 – 52:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ
ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
ԱՊՐԻԼ 8 ԻՆ

Վերջացաւ Յառաջի վերհրատարակութեան 16րդ տարին: Պիտի խնդրէինք մեր բաժանորդներէն որ անյապաղ նորոգեն 1961 – 1962ի իրենց բաժանորդագրութեան շրջանը առանց սպասելու անհատական դիմումներու: Կը խնդրենք նաեւ այն բաժանորդներէն որոնք առկախ հաշիւներ ունին կարգադրել զանոնք առանց ուշացնելու:

Շնորհակալութիւն մեր բոլոր բաժանորդներուն որոնք իրենց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներով կը դիւրացնեն վարչութեան գործը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ
46ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան:

Բարձր հովանաւորութեամբ Կաթողիկոսական պատուիրակ՝
ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
Գաւառիս նախագահութեամբ Ալֆորվիլի քաղաքապետ՝
ՌԱՈՒԼ ՊԼԷՕԶԻ

Ապրիլ 22, ժամը 21ին, Քաղաքապետարանին սրահը, Րիւ Վոլթէր, Ալֆորվիլ:
Օրուան պատշաճ յայտագիր:

ՀԱՅԱԾԷՍ ՊԱՏԱՐԱԳ
ՎԱՏԻԿԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Այս Կիրակի, ժամը 10·30ին, հայածէս պատարագ եւ քարոզ պիտի ձայնասփռուին Վատիկանի ռատիոկայանէն: Պատարագիչ՝ Կոմիտաս Վ. Զարըգեան: *Քարոզիչ՝* Ներսէս Ծ.Վ. Սեթեան: *Նիւթ՝ «Քրիստոսի Յարութիւնը եւ մեր հայրերուն հաւատքը»:*

Կարճ ալիք՝ 31·10, 25·55 *եւ* 19·94: *Միջին ալիք՝* 196 մ.:

ՇԱԻԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Կիրակի պատարագ պիտի մատուցուի Շաւիլի եկեղեցիին մէջ: Յաւարտ պատարագի, մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Ապրիլեան նահատակաց յիշատակին:

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

ԴԷՊԻ

ԵՐԵՒԱՆ

Երեք շաբաթը անգամ մը
ՆԱԻՈՎ

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ ուղղակի դէպի ԵՐԵՒԱՆ
Երթուդարձի գիներն են, կերակուրով լերադարձին կարելի է Վենետիկ իջնել
13 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆ
Պանդոկի մէջ բնակութեամբ եւ սնունդով

Բ. կարգ	3046 Ն. Ֆ.
Գ. կարգ	2506 Ն. Ֆ.

ԶԵՂՉ խմբովին ճամբորդողներուն:

ՈՒՂԵԳՈՅՑՔԻ իրաւունք, անձ գլուխ, 150 *քիլօ՝ Բ. կարգի եւ* 100 *քիլօ՝ Գ. կարգի ճամբորդներուն:*

Նոյն ճամբորդութիւնը օդանաւով կամ երկաթուղիով:

Մեր գրասենեակը կը զբաղի նաեւ դէպի Ամերիկա, Սուրիա եւ այլ ճամբորդութիւններով:

ԴԻՄԵԼ՝

ԺԱՆ-ԵՂԻՇԷ ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼ
48, Rue de la République
Tél.: 20.47.22
MARSEILLE

ՓԱՐԻԶ
Մասնաճիւղ
7, Rue Auber, 7
Tél : RIC. 63-69
PARIS (9e)

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ
Ի ՑԻՇԱՏԱԿ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՐՈՍ

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ

Սգահանդէսը որ տեղի պիտի ունենար այս Շաբաթ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցական Տարեշրջանի փակման
եւ
Բարերարներու Օրը
ԿԻՐԱԿԻ՝ ՅՈՒՆԻՍ 25
Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

« Մայիս 28 »ը կը տօնուի Փարիզի մէջ, 27 Մայիս Շաբաթ գիշեր, Զ. թաղապետարանի սրահներուն մէջ:

×

Մայիս 28ը Վալանսի մէջ կը տօնուի, Շաբաթ՝ Մայիս 27ին:

×

Մարսէյլի մէջ, Ապրիլ 11–24ի Սգատօնը տեղի պիտի ունենայ Ապրիլ 22ին, Շաբաթ երեկոյեան ժամը ճիշդ 21ին, Սալ Մազընոյի մէջ, նախաձեռնութեամբ Ազգ. Առաջնորդարանի եւ երեք յարանուանութեանց:

×

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ
ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
ՄԱՅԻՍ 1ԻՆ

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ.Յ.Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, ժամը 21ին: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ – ՄԱՐՍԷԼԻ Հ. Յ.Դ. Վարդան ենթ.ի ժողովը այս Կիրակի, ժամը 15ին, Առնուվիլի ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Գօմոնի Հ. Յ. Դ. «Ջաւարեան» ենթակոմիտէի վարչութիւնը ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները եւ «Յառաջ» խումբը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին: Շատ կարեւոր օրակարգ. Բացակաները նկատի պիտի առնուին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Վիէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Համօ Օհանջանեան ակումբը: Շատ կարեւոր օրակարգ

ՇԱԻԻԼԻ Կրօն. Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ գիշեր ժամը 20·30ին, դպրոցի սրահին մէջ: Օրակարգ ընտրութիւն նոր վարչութեան: Անդամներէն կը խնդրուի ստիպողաբար ներկայ գտնուիլ: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ԺԱՆԹԻՅԻԻ Հայկ. դպրոցի Կրթ. մարմինը կը հրաւիրէ բոլոր Թաղեցիները այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Խորհրդակցական ժողովի, հայկական դպրոցի մէջ:

*ՓԱՐԻԶԻ ԿԱՊ. ԽԱՉԻ վարչական ժողովը այս Շաբաթ կէսօրէ ետք, ժամը …*ին, Րիւ Պլէօ, *Մշակոյթի Տան մէջ:*

ԱՊՐԻԼ 11 - 24 Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ
ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ
ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ԿՈՂՄԷ (ՋՈՄ)
23, ԱՊՐԻԼ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ
ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ (ՔԱՏԷ)
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ
Կ. ՄԵՀԵԱՆ

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e
Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 15 ԱՊՐԻԼ
SAMEDI 15 AVRIL 1961

37րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 9079 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4880

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄՈՍԿՈՒԱ Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ԿԱԿԱՐԻՆԸ, ՏԸ ԿՈԼ ԿԸ ՃԱՄԲՈՐԴԷ ԵՒ ԿԸ ԽՕՍԻ, ՄԱՔՄԻԼԸՆԻ ՋԵԿՈՒՑՈՒՄԸ, ՔԵՆԸՏԻ ԵՒ ԱՏԸՆԱՈՒԸՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԵՆ

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՄՈՍԿՈՒԱ ԿԸ ՊԱՐԷ

Մոսկուա արքայի մը վայել ընդունելութիւն մը պատրաստած է Եուրի Կակարինի համար որ Ուրբաթ օր մայրաքաղաք ժամանեց ։ Ոչ ոք, Խորհ. Միութեան մէջ, արժանացած է այսքան պատիւի եւ առաջին անգամն է նաեւ որ հերոսի մը կինն ալ մամուլին եւ ժողովուրդին հետաքրքրութեան կ'արժանանայ ։ Արդարեւ Խրուշչեւի երկրին մէջ, կիները միշտ շուքի մէջ կը մնային, բայց այսօր Տիկին Կակարինն ալ պատիւներու կ'արժանանայ ։

Անջրպետի հերոսը զոր «Կակա» մկըրտած են Ռուսերը, պատմեց իր տպաւորութիւնները, պատասխանելով եղած հարցումներուն ։—

ՀԱՐՑՈՒՄ․— Ի՞նչ կը պատահի տիեզերական ծանրութեան բացակայութեան ժամանակ.

Պ․— Ինքզինքս շատ լաւ կը զգայի ։ Ամէն ինչ դիւրին էր ։ Ոտքերս եւ ձեռքերս այլեւս ծանրութիւն չունէին ։ Խցիկին մէջ, առարկաները կը ծփային, ես ալ այլ եւս նստած չէի աթոռին վրայ այլ՝ օդին մէջ կը ծփայի ։ Տիեզերական ծանրութեան բացակայութեան ամբողջ տեւողութեան, կերայ, խմեցի սովորականին պէս, գրեցի, տպաւորութիւններս, արձանագրեցի ։ Գիրս փոխուած չէր հակառակ անոր որ ձեռքս փետուրի չափ թեթեւ էր ։ Միակ դժուարութիւնը՝ պէտք է ըսել տետրակը որ ձեռքէս կը սահէր ։ Ինչպէս նկատեցի ծանրութեան բացակայութիւնը ընաւ չազդեր աշխատանքի կարողութեան վրայ ։ Երկրին ձգողութեան գօտիին մէջ անցքը շատ բնական ձեւով կը կատարուի ։

Հ․— Ի՞նչպէս կ'երեւին երկիրը, արեւը, լուսինը, աստղերը այդքան բարձրութենէ ․

Պ․— Երկրին այն մասը որ օրուան մէջ է շատ լաւ կը տեսնուի ։ Շատ լաւ կը զատորոշէի աշխարհամասերու ծովեզրերը, կղզիները, գետերը, մեծ քաղաքները Խորհ. Միութեան վրայ անցած պահուս կոլխոզներու մեծ դաշտերը տեսայ, ուր կարելի էր տեսնել մշակուած հողերը ։ Քանի՞ցս պահուն տեսայ երկրին անցքը, լուսաւորուած հորիզոնը, բոլորովին սեւ երկինքի մը մէջ ։ Անցքը այս ժամանակ շատ բարակ է, կապուտակ, երկինքը հորիզոնը գօտիի մը կը նմանի ։ Լուսինը չտեսայ ։ Գալով արեւին, տասն անգամ աւելի կը լուսաւորէ քան երկրին վրայ ։ Աստղերը յստակ եւ փայլուն են ։ Երկնակամարին պատկերը շուքի եւ լոյսի աւելի հակադրութիւններ ունի քան երկրէն դիտուած ։

Կակարին աւելցուց նաեւ թէ կրնար շատ աւելի երկար մնալ անջրպետին մէջ ։ Իր համոզումն է որ այս յաջողութիւնը օգտագործուի միայն խաղաղ նպատակներու համար ։ Իրեն համար, այս դէպքէն առաջ, կարեւորագոյն դէպքն եղած է, յարքերը մտնելը, 1960ին ։ Միրատաք մը եղած է օդանաւութեան եւ ժիւլ Վեռնի գիրքերուն ։ Երբ անջրպետէն վերադարձին հեռաձայնով խօսած է Խրուշչեւի հետ, այս վերջինը ըսած է. «Միկոյեանը քովս է, կը բարեւէ »։

Մոսկուա, Ապրիլ 14ին կը յիշեցնէ Փարիզը՝ Յուլիս 14ին ։ Զոյգեր կը պարեն, երիտասարդներ կ'երգեն, քաղաքը ցնծութեան մէջ է եւ Թնդանօթի 21 հարուածներ, Մալինովսքիի որոշումով, կ'ողջունեն օրուան հերոսը ։

ՖՐԱՆՍԱ

ՏԸ ԿՈԼԻ ՇՐՋԱՊՏՈՅՏԸ

Կիրակի օր Պորտոյի մէջ, խօսելէ կարեւոր ճառէն առաջ, նախագահ տը Կոլ կը շարունակէ իր շրջապտոյտը ։ Ամէնի մէջ յայտարարեց․— «Իր պարտականութիւնները կատարելու համար, Ֆրանսա մեծ ճիգեր պէտք է թափէ ։ Հատ մը կայ որ անմիջական է, որ աւելի կը մտահոգէ ։ Պէտք է այնպէս ընել որ Ֆրանսա դադրի Ալժերիոյ մէջ այնպիսի կացութեան մը մէջ ըլլալէ որ ի վերջոյ իրեն աւելի սուղի նստի քան ինչ որ կը բերէ» ։

× Թունուզի մէջ «ԱՀԱԿ»ը կը քննէ իր բանագնացին տեղեկագիրը, Ջուիցերիայէն վերադարձին ։ Ալժ. Ազատ. Ճակատը չուզեր այն տպաւորութիւնը թողուլ որ ինք է բանակցութեանց խզման պատասխանատուն ։

× Լակայարտի կինը, որ քանի մը օր է Սպանիա էր իր ամուսնին մօտ, պիտի չկարենայ Ալժէ վերադառնալ, Ալժերիոյ մուտքը արգիլուած ըլլալով իրեն ։

ԱՆԳԼԻԱ

ՄԱՔՄԻԼԸՆԻ ՋԵԿՈՒՑՈՒՄԸ

Մաքմիլընի լակոնական զեկուցումը անգլիական Անթիլ, Ուաշինկթըն եւ Օթաւա իր վերջին ճամբորդութիւններուն եւ Քենըտիի հետ իր ունեցած խօսակցութիւններուն մասին, որոշ դժգոհութիւն առաջ բերաւ աշխատաւորական երեսփոխաններուն մօտ ։ Արդարեւ, Անգլիոյ վարչապետը շատ սեղմ դիծերով ներկայացուց Քենըտիի հետ իր ունեցած խօսակցութիւններուն արդիւնքը եւ դիւանագէտի մը յատուկ ճկունութեամբ խօսեցաւ իր ուզած նիւթերուն մասին միայն ։ Նախ իր գոհունակութիւնը յայտնեց թէ Մ. Նահանգներու գլուխը գտած է Քենըտիի նման անձնաւորութիւն մը, որ «օրրամադիր է խօսելու ներկայ բոլոր մեծ հարցերուն մասին, անկեղծօրէն եւ եղբւակայութեամբ մը, որ կը նախատեսէ ապագան» ։ Խօսելով Համայնավար Չինաստանի մասին դիտել տուաւ թէ՝ Անգլիոյ դիրքը բաւականին ծանօթ է, որպէսզի ամերիկեան կառավարութիւնը չտարուի պատրանքներով ։

Պատասխանելով վերին ժողովի մը գումարման հաւանականութեան շուրջ աշխատաւորական երեսփոխանի մը հարցումին, Մաքմիլըն ըսաւ թէ նման հանդիպում մը, կախում ունի Կրեմլինի բռնելիք դիրքէն․— Ա) Ապազինման ժողովին, Բ) յառաջիկայ Յուլիսին, երբ ապազինման վիճաբանութիւնները վերսկսին ։ Եւ վերջապէս Գ) ՄԱԿի եւ ընդհ. քարտուղարին հանդէպ ։

Գալով Ատլանտեան Ուխտը հիւլէական զէնքով օժտելու Հերթըրի ծրագրին, Մաքմիլըն կը կարծէ թէ Քենըտի ռազմական նահանջ մը կը կատարէ այս միջոցին ։

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ

ԱՏԸՆԱՈՒԸՐ – ՔԵՆԸՏԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Քենըտի – Ատընաուըր խօսակցութիւնները վերջ գտան եւ միացեալ զեկոյց մը հրապարակուեցաւ ։

Զեկոյցը անգամ մը եւս կը հաստատէ երկու կառավարութիւններուն տեսակէտները՝ Գերմանիոյ եւ Արեւմտեան Պերլինի մասին ։ Միայն ինքնորոշման սկզբունքին կիրարկումովն է, որ կարելի պիտի ըլլայ լուծել Գերմանիոյ եւ Արեւմտ. Պերլինի հարցերը, մնայուն եւ արդար ձեւով ։ Այս առթիւ երկու ղեկավարները մէկին եւ յստակ կը շեշտեն, թէ «պիտի պաշտպանեն Արեւմտ. Պերլինի ազատութիւնը », մինչեւ այն առեն, երբ խաղաղ միջոցնեներով իրագործուի Գերմանիոյ միացումը եւ Պերլին միացած Գերմանիոյ մայրաքաղաքը դառնայ ։

Զեկոյցը կը խօսի նաեւ Ատլանտեան Ուխտը զօրացնելու մասին ։ Քենըտի եւ Ատըրնաուըր կ'ուզեն որ Անգլիա մաս կազմէ Հասարակաց Շուկային որպէսզի վերջ դրուի Եւրոպայի տնտեսական անջատման ։

×

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ վարչապետը՝ Սալազար վճռական քայլեր ձեռք առաւ զինադրաւելու համար Անկոլայի օր ըստ օրէ բարդացող վտանգը ։ Որպէսզի «արագ եւ վճռական» չարժին, ինք ստանձնեց պաշտպանութեան նախարարի պաշտօնը ։ Առընթեր՝ դահլիճի փոփոխութիւն ալ տեղի ունեցաւ ։ Նոր նախարարներ նշանակեց զաղութներու եւ բանակի նախարարութեանց գլուխը, պաշտօնանկ ընելով երեք նախարարներ ։ Միւս կողմէ կարեւոր ուժեր ղրկուեցան Անկոլա, ուր, սեւամորթներ սկսան յարձակումներ գործել եւ սպաննել ճերմակներ ։ Սալազար յայտարարեց թէ կորսնցնելիք մէկ վայրկեան չկայ Անկոլան պաշտպանելու համար ։

ՍԻ ՊԷՔՔԱՑ, Մարոքի ներքին նախարարը որ բարեկամ մը կը նկատուի Ֆըրանսայի, սրտի սուր տագնապի մը զոհ գնաց առջի օր, 53 տարեկանին ։ Ի մօտոյ, Փարիզի դեսպան պիտի նշանակուէր ։ Իր մահը մեծ պարապ մը կը ստեղծէ Թագաւորի քաղաքական կեանքին մէջ ։

ՀԱՅ ԸՆՏԱՆԻՔԻ ՄԸ ՈԴԻՍԱԿԱՆԸ

Անցեալները արձագանգ հանդիսացած էինք «Ֆրանս Սուար»ի ճօղագրեած մէկ սրտաճմլիկ պատմութեան, որուն մանրամասնութիւնները կուտանք այսօր ։

1922ին, Իզմիրի դէպքերուն առեն, Թուրքերը հրոյ ճարակ դարձուցին քաղաքը, եւ ջարդեցին յոյն եւ հայ բնակչութիւնը ։

ԽՄԲ․— Ֆրանս-Սուար ուրիշ բան կ'ըսէ, ըստ եւրոպական լրագրական տգիտութեան ։ Կը խօսի յոյն-Թուրք ջարդերուն մասին եւ զոհերն ալ՝ Օննիկ եւ Մարիան ... Թուրք կը մկրտէ ։ Զենք զարմանար» ։

Կաթողիկէ կրօնաւորուհիներ, որոնք քաղաքին փլատակներուն մէջէն վերապրողներ կը փնտռէին ու անոնց օգնութիւն կը հասցնէին, խողխողուած երիտասարդ կնոջ մը մօտ կը գտնեն երեք տարեկան մանչուկ մը եւ հազիւ վեց ամսու աղջիկ մը ։ Այս մանուկները պահանջող չըլլար ։ Ուրեմն, գթութեան քոյրերը կը հետեւցընեն թէ իրենց հայրն ալ զոհ դացած է ։ Երկու պզտիկները նախ կ'առաջնորդեն Պուրնապատի որբանոցը, ու անկէ ալ՝ Պէպէքի որբանոցը ։ Այս մանուկները Յոյն ըլլային թէ Հայ (պատմութեան շարունակութիւնը ցոյց պիտի տայ որ Հայ էին), կը պատկանէին Ուղղափառ Եկեղեցիին ։ Բայց եւ այնպէս, քոյրն ու եղբայրը կը վերամկրտուին(*) որպէս կաթողիկէ՝ Մարի – Թէրէզ եւ Էմիլիուս անուններով, ու կը դաստիարակուին որպէս ջերմեռանդ կաթոլիկներ ։

Տարիները կ'անցնին ։ Օր մըն ալ, Իզմիրի որբանոցին տնօրէնութիւնը նամակ մը կը ստանայ Ամերիկա գաղթած նախկին իզմիրցի Հայէ մը, որ կը կոչուի Պերճեան ։ Նամակագիրը կը յայտնէ, թէ այժմ նաւատէր է, լաւ դիրքի տիրացած եւ թէ կը փնտռէ Իզմիրի ջարդէն հաւանաբար ազատած իր երկու զաւակները ։

Որբանոցին պատասխանատուն, Հայր Սէն – Ժերմէն, կը պատասխանէ Պերճեանի, թէ Իզմիրի դէպքէն տարի մը ետք ազգական մը եկած ու տէր կանգնած էր մանուկներուն, հետեւաբար ինք չի գիտեր թէ անոնք ինչ եղան ։ Որբանոցին մէջ այդ թուականներուն քաշուած խմբանկար մը կը ղրկէ տարաբախտ հօրը, եւ միաժամանակ կը խոստանայ փնտռտուքներ կատարել՝ երկու տղոց հետքը գտնելու համար ։

Պերճեան, որ Թուրքիա վերադառնալու իրաւունքէն զրկուած է, մինչեւ 1959 (իր մահուան թուականը) իր կողմէ ալ փընտռտուքներ կը կատարէ Յունաստանի, Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ, բայց անշուշտ ապարդիւն ։

Երբ Հայր Սէն Ժերմէն կ'իմանայ թէ երկու երախաներուն հայրը հարուստ մէկըն է, կը հրահանգէ որ ծանր աշխատանքներ ընել չտան Մարի – Թէրէզին, այլ միայն ձեռագործ եւ կար կարել սորվեցնեն ։

Տարիները կ'անցնին ։

Մարի – Թէրէզը կը ծանօթանայ ֆրանսացի նաւազի մը, Ժան Քրէօզ, որուն հետ կ'ամուսնանայ եւ կուգայ հաստատուիլ Ֆրանսա ։ Այժմ կը բնակի Օտի նահանգին մէջ եւ ունի չորս զաւակ ։ Իսկ Էմիլիուս կը մնայ Իզմիր, ուր կը դառնայ կահագործ ։

Էմիլիուս քանիցս կը հարցաքննէ Հայր Սէն Ժերմէնը՝ իր ծնողքին ու ծագման մասին ։ Կրօնաւորը կը բաւականանայ միայն պատասխանելով ՝

— Շատ դէշութիւն ըրած եմ քեզի. ներէ՛ ինծի ։

Երեք տարի առաջ, Հայր Սէն Ժերմէն կը զգայ թէ իր մահը մօտալուտ է. քովը կը կանչէ Էմիլիուսը, եւ կը խոստովանի.

— Քու իսկական անունդ Օննիկ Պերճեան, իսկ քրոջդ անունն ալ՝ Մարիա Պերճեան է ։ Ձեզ կաթողիկէ հաւատքին մէջ պահելու համար է, որ ձեր ինքնութիւնը ծածկեցի ձեզմէ ու ձեր հօրմէն ։

Հայր Սէն Ժերմէն կը վախճանի առանց կարենալ յայտնելու ամերիկաբնակ Պերճեանի հասցէն, որ իր կարգին մեռած էր 1939ին՝ առանց գտնելու իր զաւակները ։

Սակայն, Թուրքիոյ ամերիկեան դեսպանատունը փնտռտուքի ազդեր հրատարակած էր թրքական մամուլին մէջ, խնդրելով որ «Պարոն Պերճեանի մը հաւանական ժառանգորդները» իրենք զիրենք ճանչցնել տան ։

Էմիլիուս այս մասին թղթակցութեան մէջ կը մտնէ Ֆրանսաբնակ իր քրոջ հետ, որ անմիջապէս Թուրքիա կը մեկնի ։ Քոյրըն ու եղբայրը կ'այցելեն իրենց մանկութեան որբանոցները, կը քննեն տոմարները, կը հաւաքեն անհրաժեշտ վըկայութիւնները եւ ի վերջոյ ձեռք կը ձգեցեն իրենց ինքնութիւնը ճշդող վկայագրեր, ըստ որոնց իրենք զաւակներն են Ամերիկայի մէջ մահացած Պերճեանի ։ Այժմ անհրաժեշտ դիմումները կատարած են իրենց հօր ժառանգութեան տիրանալու համար ։

Պոլսոյ կաթողիկէ եկեղեցիին դիւանապետը, կանոնիկոս Նիլուա, խնդրած է երկու որբերէն, որ ոխ չպահեն Հայր Սէն Ժերմէնի դէմ, եւ ներեն անոր, քանի որ համոզուած էր, թէ այսպէս վարուելով, Էմիլիուսի եւ Մարի Թէրէզի հոգիները փրկած պիտի ըլլայ ...

Հապա ի՞նչ մտածել խեղճ Պերճեանի հոգիին մասին, որ ամբողջ կեանքը անցուց իր զաւակները փնտռելով, ու մեռաւ առանց զանոնք տեսած ըլլալու հոգեկան նուազագոյն գոհունակութիւնն իսկ ունենալու ։

(*) ԽՄԲ․— Մեղաւոր դաւանամոլութիւն մը զոր լատին կղերը կը գործէ մկրտութեան խորհուրդին դէմ՝ կամայ թէ ակամայ տգիտութեամբ ։

ՕՀԱՆՆԷՍ

Երբ կը վիճիմ, ամէ՛ն անգամ,
Փշոտ վարդի թուփ կը դառնամ :

Ինծի ծանօթ են երկու հայ վարդա – պետներ, որոնք կը կոչուէին Աբրահամ, բայց յանկարծ առաջինը դարձաւ Աբէլ, հովիւ Լոնտոնի, (ինչպէս հովիւ էր իր անուանակիցը ըստ Հին Կտակարանին), արածելու համար խաչն, գա՛ռն թէ ... կին, այդ հարցը դուրս կ'իյնայ հետա – քրքրութենէս: Երկրորդը դարձաւ Օհաննէս:

Արդարեւ, անցեալ տարի՝ Հայր Աբրահամ կը կոչուէր նաեւ այս վերջինը (Բազմավէպ, 1960, Թիւ Յունուար–Փետըր – ուար): Իսկ այս տարի՝ դարձաւ Հայր Օհաննէս (Յառաջ, Փետրուար 7):

Միտքս կը յղանեցնեմ հասկնալու համար ո՛չ անպայման այս անուանափոխու–թեան պատճառը, այլ առաւելապէս այն պատճառը թէ ինչո՛ւ Օհաննէս դարձաւ եւ ոչ Յովհաննէս :

Արդեօք Հայր Օհաննէս Ադամեան կ'ու–զէ ապացո՞յց մ'ը տալ մասնագիտական իր հմտութեան մասին՝ հաստատելով թէ Աբրահամ եւ Օհաննէս անձնանուններուն միջեւ գոյութիւն ունի լեզուաբանական կապ մը, ապշեցուցիչ եւ զուարճացուցիչ՝ նման հարցերու մէջ էնթրիւզիոն ցոյց տալու համար :

Տեսնենք :

Վոլթէր, իր Փիլիսոփայական Բառարանին մէջ, կը խօսի ձուկի մը մասին, որ կը կոչուի Օհաննէս եւ կ'ապրի Եփրատի մէջ: Առաքելաշնորհ այս ձուկը, Օհաննէս, ամէն օր դուրս կ'ելլէ գետէն ըստ աւանդութեան, եւ կ'երթայ ուսուցանե – լու, եզերական գիւղերու մէջ, «բա՞նն Աստուծոյ» թէ ... լեզուաբանութիւն Վոլթէր չէ կրցած ստուգել: Իմ ընթեր – ցումներէս քաղած նօթերուս համաձայն՝ Հայերը «կարապետ» կը կոչեն Եփրատ գետին այդ ձուկը, (տես Ինճիճեանի Աշխարհագրութիւնը, Ա. հատոր, էջ 22): այնպէս որ տրամաբանական է հետեւցնել թէ Յովհաննէս Մկրտիչի աւանդութի՛ւնն է որ ոսկեղծեր է այդ չփոթութիւնը, ինչ փոյթ թէ ձուկ չէր Յովհաննէս Մկրտիչ՝ թէեւ կ'ապրէր ոտքերը Յորդանանի ջուրերուն մէջ, իսկ Վոլթէրի Օհաննէսը ոչ լեզու կը շարժէր Հերովդէսի կնոջ դէմ, ոչ ալ ... լեզուաբանութիւն կ'ու – սուցանէր Եփրատի եզերքը :

Օհաննէսը ձուկի գաղափարին կապել չփոթութիւն մըն է , որ հաւանաբար կը ծագի Յովհաննէս եւ Յովնան անձնա – նուններուն հանդիպումէնէն,— Յովնա՛ն էր, արդարեւ, որ կէտ ձուկին փորէն դուրս ելաւ ու գնաց քարոզել Նինուէա – ցիներուն: Ապացոյց որ Աստուածաշունչ Մատեանին մէջ մեր գրաբարը կը գրէ Յովնան հոն ուր աշխարհաբարը կը գրէ Յօհանան (Դ. Թագ. Իե. 22): Այս վեր – ջին անձնանունը եբրայերէն է, Եոհանան, յունարէն ձեւով՝ Յովհաննէս կամ Օհան–նէս, հայերէն ձեւով՝ Յովհաննէս(*), ու կը նշանակէ «աստուածաշնորհ»:

Բարդ – բառ մըն է եբրայերէն այս անձնանունը, Եռ – խանան (**):

Առաջին վանկը սղեալ ձեւն է Եահվէ բառին (= Աստուած),— սղեալ այս բա–ռը կը դրուի եբրայերէն 48 անձնանուն – ներու առջեւ, ինչպէս եւ 115 անձնանուն–ներու ետեւ, եւ այդ անձնանունները կը կոչուին «աստուածաբարձ» (այսինքն Աստուծով բեռցուած ,— թէոֆոր):

Յունարէն լեզուն նոյն Եռ վանկին տը – ւած է նաեւ Իա ձեւը, ու նոյն բարդու – թիւնը շրջելով, (աւելի ճիշդ՝ Աստուած նշանակութեամբ բառը դնելով յետա – դաս), կազմած է Անանիա անձնանունը, որ Յովհաննէսն է միշտ: Հայ լեզուի մէջ մեղանչում կը համարուի Աստուծոյ ա – նունը դնել յետադաս՝ որեւէ բարդու – թեան մէջ, նոյնիսկ ընդդէմ բառով կազ–մելու պարագային՝ որ միշտ Նախադաս է: Բագրատունի կը մերժէ Փիլոնի գոր – ծածած «սիրաստուած» բառը ըստ յու – նարէնին՝ որ է փիլոթէոս, (ըստ հայե – րէնին՝ նախընտրելի է շրջեալ ձեւը , թէոֆիլոս): Ուշագրութի՛ւն,— բարդու – թեանց մէջ կայ նաեւ յետադաս ձեւը, ինչպէս «բազմաստուած», որ կը վերա – բերի «սուտ» աստուածներու :

Աննիբալ նաեւ կը նշանակէ Յովհաննէս, բայց փիւնիկեան ձեւով, (վերջավանկը փիւնիկեան Բաաղ աստուածութեան ա – նունն է, զոր Եբրայեցիք փոխարինած են՝ տեղը դնելով Եհովայի անունը),— կը համապատասխանէ Անանիա յունական ձեւին: Յոյները, աւելի ետքը, ազգայ – նացնելով աստուածաբարձ անունները, Յովհաննէս կամ Անանիաս, կերտած են Թէոդորոս անձնանունը, միշտ աստուա – ծաշնորհ կամ աստուածատուր նշանակու–թեամբ, ինչպէս կը գործածենք մենք եւս: Դարձեալ, նոյն նշանակութիւնը ունի Տո–րոթէոս անձնանունը, որ Թէոդորոսին շրջեալ ձեւն է :

Պատմութեան մէջ շրջաններ կան, երբ Յովհաննէսը դարձած է առանձնաշնորհ – եալ անուն,— ամէնուն տրուած չէր Յով–հաննէս կոչուելու պատիւը, պապերը եւ ցարերը սեփականացուցած էին իրենց : Ժողովուրդին յանձնուելէ ետք՝ եղան քաղաքներ, որոնք լեցուեցան Յովհան – նէսներով: Հայոց մէջ նաեւ շատ սիրելի անուն մըն էր Յովհաննէսը, որ ստացաւ բազմաթիւ ձեւեր, Օհաննէս, Յովհան, Օհան, Օննիկ, Յովիկ, Վանիկ, Հաննէս, Վաննէս, եւայլն: Հ. Աճառեան մեր մա–տենագրութեան մէջ գտած է մօտ 1400 դէմք , որոնք կը կրէին Յովհաննէս ա – նունը:

Բայց ի վերջոյ գունատած ու գետին թափած է այս անձնանունը, հոմանիշ դարձած է բոյսերու , ռունկերու , առար–կաներու եւ զարմանալի գաղափարնե – րու :

Իբրեւ նմոյշ.—

Ռուսերը ազգայնացուցած են Յովհան–նէսը բազմազան ձեւով.— Եոհան, Իվան, Վանքա, Վանիւշքա, Վանքաստանքա, (որ կը համապատասխանէ «Հաճի՛ – եաթմազ» կոչուած խաղալիկին,— փայտէ կամ ձը–գախէժէ մարդակերպ մը, որ ինչ ձեւով ալ նետես գետին՝ կը կանգնի ոտքի):

Անգլիացիները ազգայնացուցած են Յովհաննէսը նոյնքան բազմազան ձեւե – րով Ճոն, Ճէք, Ճէյն (պաստուհիներու դասակարգային անուն դարձած է ԺԹ. դարուն, ինչպէս Աննան՝ մեր մէջ): Հե – տաքրքրական է Կանանչ – Վաննէսին ա – ւանդութիւնը.— Մայիս Մէկին կը հա – ւաքուին անգլիացի ծխնելոյզ մաքրողնե–րը եւ իրենց մէկ ընկերը կը հագուեցնեն կանանչ տերեւներով, գլխուն վրայ՝ ծաղկեայ պսակ մը ժապաւէններու ծո – պով: Յետոյ թափօր կազմած՝ կը շրջին փողոցէ փողոց, մինչ կը պարէ Կանանչ – Վաննէսը թափօրին առջեւ, իսկ իր ըն – կերները նուէր ու դրամ կը հաւաքեն :

Ֆրանսացիները նաեւ ազգայնացուցած են Յովհաննէսը անթիւ անհամար ձեւե – րով ու նշանակութեամբ.— Ժան, Ժանէ, Ժուան, Ժոհան , եւայլն: Աւելի հետա – քրքրականն այն է որ Ֆրանսերէն լեզուն Յովհաննէս անունով կը կնքէ բազմաթիւ կենդանիներ եւ առարկաներ, — օրինակ՝ արծիւի ցեղ մը կայ որ «Ճերմակ Վան – նէս» կը կոչուի Փրովանսի մէջ, Յովհան–նէս – Մկրտիչ կը կոչուի խայտիտը (Թուրքերէն սփինոզ), Ժանօ կը կոչուի դօդօշը, պայծառ – վաննէս կը կոչուի համեղ տանձ մը, ճկոյթ մատը կը կոչուի պզտիկ– վաննէս, գաւազանը կը կոչուի փայտ – վաննէս, ժամպոնն ալ ... մըռ – խած – վաննէս (ժան լ'անֆիւմէ): Եւ դեռ ի՛նչ աւանդութիւններ, ի՛նչ առացուածք–ներ, — հետաքրքրական եւ զրօսեցուցիչ: Սպասեցէք մինչեւ գալ շաբաթ, կապ հաստատելու համար ... Օհաննէսէն մին–չեւ լեզուաբանութիւն :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Հայերէն ձեւին մէջ՝ Վ տառը ձայն չունէր Ե. դարուն, երբ կը դրուէր, բա–ռամէջի Ո տառէն ետք, զատորոշելու համար յունարէն մեծ O տառը (օմեգա) փոքր օ տառէն (օմիքրոն), այլ խօսքով՝ երկարելու համար ձայնաւորին ամանա – կը:

(**) Եբրայերէն Եռ–խանան բարդու – թեան երկրորդ բառին առաջին տառը, խեթ, կ'արտասանուի երկու ձեւով , — անձայն՝ ինչպէս ֆրանսերէն աշը ընդ – հանրապէս, օրինակ՝ Եւա անուան մէջ, ուր չի հնչուիր խեթը: Ձայնաւոր՝ հայե–րէն խ տառին ձայնով, բայց մեր Ոսկե – դարու թարգմանիչները կը գրեն Քամ (Ծննդ. Ե. 32), ըստ եբրայերէնին՝ Խամ: Ըստ ոմանց՝ երկու Հ արտասանելու [...] ձեւին: Այս տարին հնչաբանական [...] շատ երկար է: Գալով իմաստաբանու[...] թեան՝ հանան, խանան կամ քանան [...] ուած է Եոհանան եւ Եոքանան), կը [...] նակէ շնորհ,— մեր հին մատենագիր[...] թարգմանած են. հնազանդութիւն, գթու– թիւն: Ուղիղը մեր գրածն է:

Յ. Գ.— Հ. Օհաննէս Ադամեանի լեզ– ուաբանական յօդուածը, որ տպուեցաւ Յառաջի մէջ՝ իբրեւ պատասխան ինծի, չուզեցի առարկայ դարձնել վէճի [...] ժամուլին մէջ ընդունուած սովորու– թեամբ մը՝ իր յօդուածին կցեցի. իր ենթադրութիւն, իմ վերապահութ[...] լեզուաբանական նման տեսութեանց մա– սին: Հ. Օհաննէս Ադամեան ... վիրա– ւորուած կը զգայ ինքզինք ու խոստ[...] պահանջէ ինձմէ արտայայտուիլ իր տե– սութեանց մասին : Որպէսզի վիրաւորած չըլլամ՝ ահա կ'ընդունիմ վիճելու իր [...] բաւէրը եւ վէճէն ներս կը մտնեմ վարդե– րով, որոնք ... փշոտ են :

Շ. Ն.

''ԱՆԴԱՍՏԱՆ''Ի ԵՐԵԿՈՅԹԸ
ԵՒ
ՈՒԻԼԵԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆ

Երկուշաբթի իրիկուն «Անդաստան»ի բարեկամներն ու համակիրները գրական երեկոյթ մը կազմակերպած էին պարբե–րաթերթին տասնամեայ հրատարակու – թեան առթիւ: Երեկոյթը մեծարանք մըն էր նաեւ ամերիկահայ ծանօթ գրագէտ Ուիլեըմ Սարոյեանի, որ իր ներկայու – թեամբ խանդավառեց հանդիսականները, մանաւանդ երիտասարդները : Այսօր , դարը եւ միջազգային մթնոլորտը, որոնք կը շրջապատեն արտասահմանի հայ երի–տասարդութիւնը, այնպիսի պայմաններ ստեղծած են որ Փրանսահայ, ամերիկա – հայ կամ մէկ խօսքով Սփիւռքի հայ երի–տասարդը, որպէսզի հպարտ զգայ Հայ ըլլալուն համար, պէտք ունի աւելի քան Նարեկացիին՝ Ուիլեըմ Սարոյեանին,աւե–լի քան Վարուժանին՝ Վահէ Քաչային, ա–ւելի քան Վարուժանին՝ Ռուբէն – Մելի–քի, աւելի քան Կոմիտասի՝ Արամ Խաչա–տուրեանի:

Եւ այսպէս Վերնէօյներն են, Ազնա – ւուրներն են, որ կը հպարտացնեն հայ ե–րիտասարդը: Երեւոյթը կ'արձանագրենք իբրեւ իրողութիւն մը, առանց գնահատե–լու կամ պաշտպանելու զայն: Երկուշաբ–թի իրիկուն նոր առիթ մը տրուած էր մեզի ականատես ըլլալու այս երեւոյթին, քանի որ մեծ թիւով երիտասարդներ ե – կած էին հայկական հաւաքոյթի մը, ո – րովհետեւ հոն պիտի գտնէին Ուիլ. Սա–րոյեանը, Ժանսէմը, Վահէ Քաչան, նաեւ Գառզուն՝ ըստ յայտարարութեան (հի – ւանդ ըլլալով կը բացակայէր, բայց հե – ռագրով մը կը ղրկէր իր ողջոյնները):

Կ. Փօլատեան, որ կը վարէր հաւաքոյ–թը, խօսք առնելով յիշեց Անդաստանի կատարած դերը եւ կորած ճամբան Ա[...] պա ծանրացաւ Ուիլ. Սարոյեանի անձ[...] եւ գործին վրայ: Գնահատեց անոր [...] ազգային ոգին եւ գիտակցութիւնը. [...] Եւ Սարոյեան այն գրագէտն է, որ [...] օրերուն՝ երբ Հայ ըլլալը նուաստացու– ցիչ պարագայ մը կը նկատուէր շատեր[...] կողմէ, Ամերիկայի մէջ կը հրատարակ[...] իր մէկ ինքնակենսագրական վէպը [...] Նունս Արամ է»: Փօլատեան յիշեց, Սա– րոյեանի գործին ընդմէջէն, անոր առ[...] ջին «հանդիպումը» Անդրանիկի [...] գրուած այնքան պարզութեամբ. Սար[...] եան կը պատմէ թէ, երբ, պզտիկ [...] կ'աշխատէր իր փաստաբան հօրեղ[...] մօտ, զինքը յաճախ կը ղրկէին ձմե[...] գնելու, ամէն անգամ որ գործ մը յա[...] գէր: Այդ ատեն, փաստաբան Ա. Սարո– եան չէր կրնար գլուխ հանել երկու Հա– յերու մէկ գործը: Ասոնցմէ մէկը դրամ փոխ առած էր միւսին, իսկ ան կ'ուրա– նար: Եւ օր մը, Սարոյեան հօրեղբօր կը ղրկէ Ուիլեըմը, որ ձմերուկ գնէ [...] րովհետեւ այդ հարցն ալ կարգադրու[...] էր, բայց անսպասելի ձեւով [...] չէր հաւատար իր ականջներուն [...] Հայերը կը վիճէին, բայց խնդիր փոխ– ուած էր, մէկը փոխ առած դրամը կ'ուզէր տալ, միւսը չէր առներ. [...] եա, ինչ եա, քեզմէ դրամ ուզող [...] եւայլն եւայլն Եւ Սարոյեան կը [...] բացատրութիւնը.— «Ձե՞ս գիտեր, [...] Անդրանիկը եկած է »: Այս է Սարոյեան[...] Իր ոճը պարզ, ուղղակի, քիչ մը յա[...] ամերիկեան լեզուի, բայց եւ այնպէս [...] ջագգային՝ որովհետեւ մարդկային

Երկար նկարագրութիւններ չունի[...] կարճ, կտրուկ խօսքերով կուտայ պատ– կեր մը, հոգեբանութիւն մը, ժողովուր– դի մը ամբողջ պատմութիւնը: Անդրանի– կի մեծութիւնը կը բացատրէ առանց [...] չելու անոր կենսագրականը, հերոս–

ՅԱԻԻՆ ՏԱԻՆԸ

(ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼԻ ՄԸ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ)

Դ.

Ի՞նչ ընել. համակերպութիւնը կեանքի այս տեսակ պարագաներուն մեծագոյն խելացութիւնն եւ միակ ուղին է. երեսս կը դարձնեմ պատին, ձեռքովս քիթս կը գոցեմ հոտ չառնելու համար, բերանս կը բանամ եւ քանի մը վայրկեանէն արդէն քունը կ'առնէ զիս կը տանի ....:

Որքան քաղցր է տառապողի մը համար քունը. ան ամէն վշտերու բալասան, ան սփոփարար ու ընդարմացուցիչ մեր ամէն ցաւերուն :

Թող փակէ աչերս իմին անիկա, թող իր անուշ նեկտարը հոսեցնէ իմ յոգնած ջիղերուս, տուայտած զգացումներուս վը–րայ :

Քո՛ւն, անուշ քո՛ւն ....:

Զ.

Հիւանդկախ լոյսի տկար ճառագայթ մը սպրդեր է սենեակէն ներս երբ աչերս կը բանամ. ամէն մարդ արթընցեր է հոս , ոմանք դուրս կ'ելլեն ուրիշներ կը մտնեն: Ամէնուն երեսին վրայ չարաւային վա – տառողջ գոյն մըն է տարածուեր, հի – ւանդներ են կարծես ամէնն ալ որոնք շուրջս կը գտնեմ :

Ոմանք անկողիննին կը ծալեն. ուրիշ – ներ անհոգ , երկնցեր են վերմակներուն վրայ, որոնց երեսը պատռտեր ու բամ – պակները դուրս է թափեր, ողորմելի քուրջի երեւոյթը տալով այս ճերմակէ՛ սեւի դարձած աղտոտ ցնցոտիներուն: Գաղտուկ մը գրպանէս պզտիկ հայելիս կը հանեմ դէմքս դիտելու համար :

Շրթունքներուս եւ ռնգունքներուս շուրջը լայն սեւ ծիր մըն է քաշուեր. ի՞նչ է արդեօք ասի կը մտածեմ տարտամ եր–կիւղով մը, հիւանդութեան մը սկզբ – նաւորութի՞ւնը արդեօք. եւ այս հիւան – դութեան մտածումը զիս կը սոսկացնէ . գիտեմ թէ ինչ ահռելի դժոխքներ են բանտային հիւանդանոցները, ինչ անտա–նելի աղտեղութեանց բոյներ ուր ամենա – առողջ մարդն իսկ կը հիւանդանայ ան – խուսափելիօրէն :

— Ի՞նչ է սա քթիս ու շրթունքիս քովի սեւերը կը հարցնեմ Միհրդատին. տես :

— Մի վախնար կը պատասխանէ ինծի ժպտելով , մի վախնար. ատոնք ամէն բանտ մտնողի սովորական բանն է , գիշե–րը կանթեղը կը մխայ ու անոր մուխը կը տարածուի ամբողջ սենեակին մէջ. անկէ այդ սեւութիւնը. տես քովինիդ դէմքը :

Կը գտնեմ :

Իրաւ, անոր ալ շրթունքն ու քիթը կա– պոյտ քօղով մը ծածկուեր է. Թաշկինակ[...] կը հանեմ, կը թքոտեմ լեզուովս ու [...] քսեմ կապոյտցած քիթիս ու շրթունքնե– րուս: Կ'ելլեն ամէնն ալ :

—Դուրսը ջուր կայ, գնա լուացուէ կ'ը– սեն ինծի ընկերներ :

Սենեակէն դուրս կ'ելլեմ. բակին [...] անկիւնը, ճիշդ քովիկը գործարաններու[...] ուրկէ ամենազզուելի հոտ մը կ'արտադ– րի, մարդուս աչերէն արցունք բերելու աստիճան սուր ու խայթող, ջուրի սեւ– ցած, ժանգոտած ծորակները շարուած [...] քով քովի. կը ծռիմ մէկ պարապ ծորակի առջեւ, կը բանամ եւ հրաշալի գլուխս [...] դնեմ ջուրին ժայթքումին տակ :

Զորս հինգ օրէ ի վեր լուացուած չէի բազուկներս, դէմքս ու վիզս լաւ մը [...] թրջեմ, կը լուամ. ձմեռնային սառնոյն շունչը մտեր է այս ջուրերուն մէջ [...] րանք ...ւսաւի աստիճան պաղ, սրսփացու[...] ցրտութիւն մը ունին:

Թաշկինակովս կը սրբուիմ եւ կը մտնեմ ներս մեր սենեակը. աղտոտ հոտ մը [...] անդամ կլ-կլին զիս կը զանեցնէ, ինչ [...] քուր օդ կարելի է երեւակայել քառասուն հոգի բնակող սենեակի մը մէջ ուր քա– ռասունն ալ հոն կ'ուտեն, հոն կը նստին, հոն կ'ելլեն, հոն կը քնանան միաժամա[...]

ԼԵՒՈՆ ՇԱՒՐԵԱՆ

(13 Շար.)

...ֆիլմները, տեսողութիւնը, այլ՝ կ'ըսէ թէ ...ները, ... Հայեր կը վիճէին ամիսներէ ի ... բայց օր մը երկուքն ալ գիրար կը ...ուրէին, ոչ մէկ վէճ ունէին այլեւս, ...ովհետեւ «Անգրանիկը եկած էր»: Եւ ...ջոքանը կը բաւէ ըսելու համար թէ ով ...Անդրանիկը:

...Գրիգոր Համբարձումեան կարդաց չա... ...ուած ուղերձ մը, որով կ'ողջունէր ...Հայաստանի տարեդարձը: Գնահատան... ...ր եւ նաեւ երախտագիտութեան խօսք ...անէր համեւ բոլոր անոնց, «Անդաս – ...խօսողներ թէ աշխատակից, ...ր արտամարտելով նիւթական պայ – ...ները, կենսութիւնը կամ հերոսու – ...ծնած են ծառայելու մշակոյ – ...եւ խօսքը կը վերջացնէր իր սերուն– ...կայուն շնորհակալութիւն յայտնելով ...խմբերուն, սուրբերուն, հերոսնե– ...որոնք գլուխ կը հանեն հայ մշա – ...իր պատուով նման գործեր »:

...Անուրէ Մարսէլ յայտնեց թէ ...ինր ձանչցած է Սարոյեանի մի– ...որուն գրականութեան շնորհիւ է ...է մօտենալ հայ Գիրին, «Նարե– ...էն առաջ ձանչցայ Սարոյեանը», ... ֆրանսացի բանաստեղծը, հաստա – ...մեր ապաւորութիւնը, որ ի զօրու ...հայ երիտասարդին, այլեւ օ– ...համար՝ «արդիականութեան հը – ...ր:

...Տիրան Թայիկեան ... ...համագործակցութիւն կը ...մշակութային ... ...խորութեան եւ երեկոյթը, ...կը պատուէ Ուիլեըմ Սարոյեան մէկ ...փոստ է այդ գնահատելի երե– ...ին.

...Փափազեան կարդաց կարճ բայց ...գրութիւն մը, որով կը ներ– ...կը Ուիլեըմ Սարոյեանը եւ անոր ...ած ամբողջ ոգին: Ամերիկահայ ...պատալով իր Հայութիւնը վերջ ...ացումի ողբալի զգացումիս ...բէ քաչեց ամբողջ սերունդ մը, որ ...իւրեն սկսաւ իր կարգին պատալ ...իրենց անունը Արամ է»:

...Հայաստանցի խմբագիր Բիւզանդ Թո– ...փալեան իր ուրախութիւնն եւ հպարտու– ...թիւնն յայտնեց եւ Ուիլեըմ Սարոյեանի ...համաշխարհային արժէքով գրագէ– ...մը ընծայուած այս մեծարանքին առ – ...եղբակացուց.— «Արդելքներն ու ...ութիւնները չեն կրնար կասեցնել ...յաղթական երթը, որ մեր մշակոյ – ...ին է Նիւթական հարստութիւնները ...փոխանակ ի սպառ, ժամանակը ...շատ մը բաներ, բայց ...կը մնայ անսասան, ստեղծագոր – ...այն հուրն է, որ կը յաւականչէ ...արժանաւորութիւնը յաւիտե – ...ենան աղբեւ »:

...Արտաշեան – Լա Շասանեը արտա– ...Շիրազէ եւ Լեզոնթ տը Լիլէն իր ...հանրածանօթ տաղանդով: Երկ – ...անգամն է որ առիթը կ'ունենանք ...Սրբուհի Արաքսի Կմբէթեանը, որ ...կը բերէ Թատերական իրաւ խառ– ...մը եւ ֆրանսական դասական դպ– ...գեղեցիկ առողջութիւն մը: Գ. Ա. ...թեան արտասանեց Սիլվա Կապու – ...կեանէ, Բիւզանդ Թօփալեանէ եւ մա– ...շատ գեղեցիկ կտոր մը Սփիւռքի ...ական հայ գրագէտ՝ Նիկողոս Սա – ...եանէ:

Ի վերջոյ բեմ բարձրացաւ օրուան ...հիւրը, հայ գրական անդաս – ...անգլիագիր ծառայ եւ միջազգային ...տէր՝ Ուիլեըմ Սարոյեան: ...ձեռքին մէջ բռնած «Անդաստանի» ...վերջին թիւը, որուն վրայ ահզմած, ա– ...գիրքը ցոյց տալով, իր առաջին նա– ...թիւնը երբեք բառով ամէնչն ...եւ գիտաւոր իմաստը տուաւ երե – ...պարտադիր ոգիին.— «Մենք ...ենք»: Վիպասան Սարոյեանի ալ ի ...կազմակերպուած «Անդաստանի» ...յթին, այդ պատկերով Սարոյեան ...պատիւ մը կ'ընծայէր Փարիզի գը – ...կեանքին այդ Թանկագին պարբե– ...հատորին: Սարոյեան իր խօսքը ...միշտ մտերմիկ չեշտով պատ– ...որ հայ գիրին ու մշակոյթին ...մնալը, շատերուն խախտա ...շատ աւելի մեծ պատիւ մըն ...արժէքաւոր ոգեկան դրամագլուխ ...արտասահմանի մէջ հասնող նոր սե– ...համար որ կրնայ բարձր գլխով ...իր ստացական օտար եւ հօրե – ...հարազատ մշակոյթին բաղդատա– ...:

« Մենք այս ենք» գիր ու գրականու – ...բաւ Սարոյեան ու խոր համոզու–

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

—o—

ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻՆ ԳԵՂԱՔԱՆԴԱԿ ԴՈՒՌԸ

Հայութեան հազարամեայ մշակոյթին գանձարանը հանդիսացող Երեւանի Մա – տենադարանը հարստացաւ գեղաքանդակ յուշարձանով մը: Մ. Գրիգորեան, եւ Ա. Ղազարեան ճարտարապետներու մշակած նախագիծին վրայ, փորագրիչ Ա. Արս – լանեան աւարտած է Մատենադարանի շէնքին գլխաւոր մուտքին դուռը:

Երեքուկէս մեթր բարձրութիւն եւ եր – կու մեթր լայնք ունեցող՝ երկփեղկ այս դուռը պատած է քանդակազարդ պղնձա– թերթով: Ամբողջ մէկ տարի յամառու– թեամբ եւ հմտութեամբ աշխատելով, 14 քառակուսի մեթր մակերեսով անձեւ մե– տաղին վրայ, փորագրիչ վարպետը սիրով եւ ոգեւորութեամբ ստեղծած է զարդե – րու նախշերու, երփագիծերու նրբակերտ համադրանք մը:

Ինչպէս ճակատաջանցիք փեղկը, այնպէս ալ ամբողջ դուռը կը ներկայացնէ երկնա– կամարը, որուն վրայ միաձուլուած են գիշերն ու ցերեկը: Հայկական մանրա – նկարչութեան երիզազարդերը, տրամա – գիծ համաչափութիւններով կը տարած – ուին ամբողջ մակերեսին վրայ եւ զանա – զան տարբերակներով կը կազմեն երկնա– յին տարածութիւն մը, ուր կը պսպղան ճառագայթող անհամար աստղեր:

Աստղազարդ երկինքին մէջ, ճակատաջան – ցիք փեղկի կեդրոնէն քիչ մը վար, իր – րեւ հակադրութիւն, ցոլարձակուած է բազմաճաճանչ եւ լուսակերտ արեւ մը, որուն կեդրոնը դրուած է բռնակը՝ հնամ– եայ օղակը: Երկփեղկ երկնակամարի վե– րի մասին մէջ զուգահեռ կերտուած են արեւի երկու ժամացոյցներ, որոնց վը – րայ, իբրեւ Թուանշան, կ'երեւան հայե – րէն այբուբենին առաջին տասը գիրերը:

ԿԱԹԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՒԱԶԱԾ Է

«Ս. Հայաստան» իր Մարտ 31 թիւով կը ներկայացնէ Հայաստանի համայնա – վար կուսակցութեան Կ. Կոմիտէի Ծրջ–

մով քանիցս կրկնեց: Այս երեք բառերով սահմանեց իր անսահման հրաւէրը Սփիւռքի Հայութեան, վկայութեան բե– րելով իր անձնական օրինակը, որ հող չէ թէ խօսքով Թերի՝ ոգիով կարելի է եւ պէտք է անթերի Հայեր մնալ ուր որ ալ ծնինք, ուր որ ալ ապրինք:

Կարպիս Աֆրիկեանի ընկերակցու – թեամբ եւ մասնակցութեամբ Լ. Մոմ – ճեան եւ Մ. Պօղոսեան երգեցին ժողովր– դական սիրուած երգեր: Հայկական եր – գերով իր մասնակցութիւնը բերաւ Իվ Թեսիէ:

Ակադեմական բաժինէն ետք, Ուիլեըմ Սարոյեան ստորագրեց Անդաստանի լոյս տեսած նոր Թիւը, մինչ հանդիսականները Շամփանեայով կը հիւրասիրուէին:

Ցաջող երեկոյթ մը բազմաթիւ տեսա – կէտներով:

Ա. Մ.

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

«ՄՕՌԻՍ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՈՒՆԷՐ»

Կորուսեալ ոչխարները իրենց մսուրը վերադարձան: Անցեալ չորեքթու, Իւմա – նիթէի սիւնակները, խոստովանարանէ վերածուած, լայն կերպով բացուած էին Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէին կողմէ Փետրուար ամ – սուն դատապարտուած երկու «հերետի – կոսներու» — Մարսէլ Սերվէնի եւ Լօրան Քազանովայի առջեւ:

Հին չարքային, քաղաքական բիւրոյի անդամ, այս երկու մարդիկը պատժուած էին «իրենց անհիմն եւ պառեհապաշտ հաստատումներուն» համար: Ի՞նչ էր գործուած ոճիրը — Ըսած էին, որ հա– մայնավար կուսակցութիւնը սխալ կը

լիակատար նիստին գիտողութիւններն ու հրահանգները: Կոլտնտեսութիւնները եւ սովխոզները 89 տոկոսով միայն լրացու– ցած են կաթին արտադրութիւնը աւելցը– նելու՝ 1960ի «սոցիալիստական պարտա– ւորութիւնները»: Իբրեւ հիմնական պատ– ճառներէն մին կը յիշուի «հանրային հօ– տերուն մէջ կովերու գլխաքանակին դան– դաղ աճը» Արդարեւ, ըստ Թերթին, անցեալ տարի, պարտաւորութեամբ նա– խատեսուած 14,5 տոկոսին փոխարէն, կովերուն քանակը աւելցած է 4·8 տոկո– սով միայն: Ազիզբեկովի, Ղուկասեանի, Կամոյի եւ Կոտայքի շրջաններուն մէջ ոչ մէկ կոլտնտեսութիւն կատարած չէ կո– վերուն քանակը աճեցնելու «սոցիալիս – տական պարտաւորութիւնը»: Միւս կող– մէ, շատ մը կոլտնտեսութիւններու մէջ անտեղի կերպով անպէտ դարձած են մեծ քանակութեամբ կովեր: Բասարգեչարի, Սեւանի, Էջմիածնի շրջաններուն մէջ ան– պէտ դարձած են կովերուն 17,4 – 19,5 տոկոսը

Ուրախուսիչ չէ նաեւ կաթին արտա – դրութիւնը: Ըստ «Սով. Հայաստան»ի, կոլտնտեսութիւններուն եւ սովխոզներուն մէջ կով գլուխ կաթի արտադրութիւնը 1520 քիլոկրամ եղած է միայն: Կարգ մը շրջաններու մէջ, ինչպէս Կալինինօ, Սե– ւան, Մարտունի, Հրազդան, Ազիզբեկով, Ամասիա եւ Ղուկասեան, անցեալ տար – ուան կաթի արտադրութիւնը, համեմա – տութեամբ 1959ին, նուազած է:

Ներկայումներուն կողքին, Հայաստա– նի համայնավար կուսակցութեան Կենտ– կոմի ութերորդ լիակատար նիստը սահ– մանած է նաեւ այս տարուան կաթին եւ եղջիւրաւոր անասուններուն արտադրու – թեան քանակը: Կոլտնտեսութիւնները եւ սովխոզները պարտաւոր են այս տարի արտադրել 212·6 հազար թոն կաթ եւ պետութեան ծախել՝ 106·2 հազար թոն: Եղջիւրաւոր անասուններուն քանակը պէտք է հասցնեն 419·000ի, որուն մէջ կո– վերունը՝ 137·8 հազարի:

×

ԱՊԱՐԱՆ գիւղին մէջ կ'ապրի 110 տա– րեկան կին մը՝ Մարջան տատը, ունի 20 թոռ եւ 69 ծոռ:

ժեկնարանէ տը Կոլի վարչակարգը, եւ, ուղղափառութեան դէմ անընդունելի ծա– ռացում՝ մերժած էին ետ առնել իրենց յայտարարութիւնները:

Այժմ, կարգը վերահաստատուած է: «Մօրիս Թորէզ իրաւունք ունէր»: Սեր– վէն եւ Քազանովա այս իմաստով անձնա– կան երկար նամակ գրած են, հրատա – րակուած՝ համայնավար պաշտօնաթեր – թին մէջ:

Քազանովա, իր նամակին մէջ նախ կը յիշէ Կեդր. Կոմիտէին հետ ունեցած իր վէճը, ապա կ'աւելցնէ. «Կը խորհիմ, թէ այս վիճաբանութիւնը, որ անհրաժեշտ էր, պիտի օգնէ որ ձերբազատուիմ անձ– նական Թերութիւններէս, որոնց գոյու – թիւնն կ'անդրադառնայի: Այժմ աւելի լաւ կը գիտակցիմ այս թերութեանց քաղա – քական հետեւանքներուն եւ կը կարծեմ թէ այժմ աւելի լաւ զինուած եմ ապագա– յին ուրուագծուելիք հաւանական այլ Թերութիւններուս դէմ պայքարելու հա – մար ».

Սերվէն աւելի եւս հեռու կ'երթայ ինք– նաժխտումի մէջ: Մեծ հաճոյակատարու– թեամբ կը մանրամասնէ Կեդր. Կոմիտէին առջեւ կատարած իր յայտարարութեանց թերինները: Գրեթէ զարմանք կը յայտնէ քաղաքական իր հոտառութեան պակասին մասին: Փառք կուտայ.— «Ճիշդ է, որ իմ բռնած դիրքս կրնար քաղաքական ու– րիշ հետեւանքներ ունենալ: Եւ Թորէզ ի– րաւունք ունէր երբ կը յայտարարէր, թէ «աւելի ծանր հետեւանքներու առաջքն առնուեցաւ՝ շնորհիւ քաղաքական բիւ – րոյի կուռ կեցուածքին»:

Սերվէն կ'ընդունի թէ Թորէզ զինք ըղ– ձուչացուցած էր. «Ամիսներ առաջ Մօրիս ուշադրութիւնս հրաւիրած էր նոր թա – գաւոր մը գտնելու հեռամուտ եղող գոր– տերուն վրայ»: Ի՞նչ կ'ուզէր ըսել այդ թագաւորը. Սերվէն կ'երդնու թէ՝ ոչ, բայց կ'ամբաստանէ «գորտերը», որ կ'ու– զէին զինք թագաւոր ձեռնադրել: Որպէս տրամաբանական հետեւանք, կ'եզրակացնէ... ծնծէ. «Այս բոլորին աւելի շուտ չանդ – րադառնալուս, չգիտակցելուս համար թէ ասիկա զիս մինչեւ ո՞ւր կրնար տանիլ՝ աններելի եմ: Կեդր. Կոմիտէն եւ կու – սակցութիւնը արժանի դասս տուին. պի– տի ջանամ օգուտ քաղել այս դասէն»:

Նամակներուն որպէս նախաբան հրա – տարակած իր գրութեան մէջ, քաղաքա – կան բիւրոն բոլորովին գոհ չերեւիր սա – կայն. «Հեղինակները կը բաւականանան զեղչերը նոր ակնոցով դիտելով, առանց ի յայտ բերելու ինքնաքննադատութեան այն ճիգը, զոր կուսակցութիւնը իրենցմէ պահանջեց»:

Հակառակ այս վերապահութեան, կա – րելի է ըսել սակայն, թէ երեսուն տարի առաջ Սթալինի կողմէ տեղաւորուած ան– խախտ ընդհանուր քարտուղարը, Մօրիս Թորէզ, անգամ մը եւս կը յաղթանակէ: Կարելի է նոյնիսկ հարց տալ, թէ ի՞նչ – պէս Սերվէն եւ Քազանովա երկվայրկեան մը իսկ կասկած ունեցան Թորէզի անսը– խալականութեան մասին:

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (184)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԻԿԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ

Մի առժամ այդպէս: յետոյ Թուրը փախթեց մի լաթով, որ եկողները չխը– լեն յանկարծ: Եւ այնուհետեւ էլ չկարո– ղացաւ գնալ տուն. որ կողմը նայում էր՝ կռիւ էր, աղմուկ, հայհոյանք... Ու հե– տեւում էր միայն հօրը. ուր գնում էին հայրն ու ընկերները՝ գնում էր եւ ինքը:

Այստեղ էլ ահա հօր մօտ էր: Վարդանի համար նա մի ծանր, մշտական հոգս էր. ամէն անգամ կռուի գնալուց առաջ նրան յանձնարարում էր մէկին, որ նայի եւ չթողնի հեռանալու: Բայց պէտք է ասել, որ նրա մասին հոգում էին հօր չափ թէ Ցովսէփը եւ թէ մանաւանդ Թորգոմը, որ հաց, ուտելիք էր բերում նրան եւ միշտ զգուշանում, որ երբեք առաջ չգնայ, այլ մնայ վիրաւորների մօտ եւ սպասի իրենց.

— Հապա Թո՞ւրս,— հարցնում էր Ցու– սիկը մտահոգ:

Նա այդ ասում էր հօրը. Նրան Թւում էր, որ եթէ իր Թուրը առնեն՝ աւելի շատ թշնամի կը սպանեն եւ կը յաղթեն: Բայց հայրը միշտ մերժում էր. «Քո Թուրն էս– տեղ պէտք չի: Պահիր դեռ, դրա ժամա– նակը գայ»... Ցուսիկը տխրում էր, որ Թուրը պէտք չէ գալիս: Հապա էլ ինչո՞ւ բերաւ... Իսկ Թորգոմն ասում էր.

Ցուսիկը լսում էր եւ մնում նշուած տե– ղում նստած, երբ հայրը, Թորգոմը եւ ընկերները գնում էին թշնամուն քշելու:

Սկզբում թէ Թորգոմը եւ թէ Ցովսէփն ու Վարդանը ձի չունէին. կռւում էին հետիոտն, երբեմն աղեղով: Բայց մի քա– նի օր յետոյ նրան եւ ընկերներին տուին վիրաւոր եւ սպանուած զինուորների ձիե– րը, եւ այնուհետեւ նրանց էլ հրաման է– ին տալիս եւ ուղարկում այս – այն կողմ, ինչպէս իսկական զինուորի:

Այժմ Թորգոմն այն չէր, ինչ կռուից առաջ. նիհարել էր, մազակալել ու սեւա– ցել - չարաթներով դրահ, աղաւաղ չէր հանում. քնում էր ինչպէս պառահում էր: Նա երբեք զինուոր չէր եղել, բայց վերջին տասն օրուայ կռիւների մէջ ընտե– լացել էր նետաձգութեան եւ, ընկերների տեսելով, զարկում էր անվրէպ:

Նա աղեղը լարում էր միշտ առաջները սեղմած եւ այն ժամ, երբ համոզւում էր, թէ անպայման կը զարկի: Նա իր բար – կութիւնն ու զայրոյթը արտայայտում էր նետ արձակելով, որի ժամանակ եւ հայ–

հոյում էր, ցանկանալով զարկել գէթ մի նախարարի, մի որեւէ նախարարի, որ, ինչպէս ինքն էր ասում, «սիրտը հովա – նայ», որովհետեւ, ինչպէս ամէնքը, ինքն եւս նրանց էր համարում աղէտի պատ – ճառ:

Փախուստից յետոյ ծանր աշխատանքով գլուխ էր բերել մի տուն եւ հազիւ պիտի ապրէին հանգիստ — այդ նախարարները տակն ու վրայ արին ամէն ինչ: Եւ նա գրեթէ ամէն ժամ յիշում էր քաղաքում սպանուածներին եւ ապա մօրը, Մինա – յին, սրա հօրը, մտածելով, թէ արդեօք ո՞ւր կը լինեն նրանք այժմ — մնացի՞ն քաղաքում, փախա՞ն մի կողմի վրայ, թէ նախարարական զօրքերը տարան գերի...

Թորգոմը յաճախ էր մտածում այդ մա– սին, որովհետեւ քաղաքից մէկ – մէկ ե– կողները բերում էին ամէն տեսակ լու – րեր. ոմանք ասում էին, թէ արքունի զինուորները արդէն, բնակիչների հետ հանդիպել են հրդեհները, ոմանք էլ, թէ շատ բնամիքներ, հէնց կռուի ընթաց – քում քաղաքից հեռացել են չէները, հե – ռանում են եւ հիմա: Իսկ ոմանց, ասում էին, տարել են գերի:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Գ. Լոռէնեան իրենց թոռնիկներուն՝ Վարուժան եւ Արուսեակ Լոռէնեանի ծննդեան տասներորդ տարեդարձին առթիւ յիսուն Ն. Ֆ. կը նուիրեն Կապ. Խաչի Կեդր. վարչութեան: (Ստացուած «Յառաջ»էն):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԼԻՈՆ.— Տէր եւ Տիկին Վարդավառ Գամպէրեան իրենց անցուցած ծանր արկածէն ապաքինման եւ տուն վերդարձին առթիւ քսան Ն. Ֆ. կը նուիրեն Յառաջի բարգաւաճման:

Այս առթիւ իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն ընկերներու, հայրենակիցներու եւ ծանօթներու, որ հիւանդանոցը իրենց յաճախակի այցելութիւններովը քաջալերեցին եւ մխիթարեցին զիրենք:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Կիրակի, Ապրիլ 23, ժամը 16·30ին ձայնաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ՝

ԳԵՐՊ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊՍ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

Basilique du Sacré-Cœur de Montmartre

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցական Տարեշրջանի փակման եւ
Բարերարներու Օրը
ԿԻՐԱԿԻ՝ ՅՈՒՆԻՍ 25
Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները, Կիրակի, Ապրիլ 23, ժամը ճիշդ 16ին, իր կեդրոնատեղին, 32, Րիւ տը Թրէվիզ:

ՕՐԱԿԱՐԳ.— Նոր վարչութեան անդամներու ընտրութիւն:

Զանազան հարցեր:

ԿՆԻՔ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

« Մայիս 28 »ը կը տօնուի Փարիզի մէջ, 27 Մայիս Շաբաթ գիշեր, Զ. թաղապետարանի սրահներուն մէջ:

×

Մայիս 28ը Վալանսի մէջ կը տօնուի Շաբաթ՝ Մայիս 27ին:

×

Մարսէյլի մէջ, Ապրիլ 11–24ի Սգատօնը տեղի պիտի ունենայ Ապրիլ 22ին, Շաբաթ երեկոյեան ժամը ճիշդ 21ին, Սալ Մազընոյի մէջ, նախաձեռնութեամբ Ազգ. Առաջնորդարանի եւ երեք յարանուանութեանց:

×

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ ՄԱՅԻՍ 1ԻՆ

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ

46ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան:

Բարձր Հովանաւորութեամբ Կաթողիկոսական պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Պատուոյ նախագահութեամբ Ալֆորվիլի քաղաքապետ՝

ՌԱՈՒԼ ՊԼԷՕԶԻ

Ապրիլ 22, ժամը 21ին, Քաղաքապետարանին սրահը, Րիւ Վոլթէր, Ալֆորվիլ:

Օրուան պատշաճ յայտագիր:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պ. Թագւոր Տիրատուրեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փրատոյի Մայր եկեղեցւոյ մէջ, իրենց կնոջ եւ մօր՝

ԿԱՐԻՆԷ ՏԻՐԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

(Ծնեալ Գալէնտէրեան)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՆԻԷՌ – ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՄՊԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Ապրիլ 16, ժամը 16էն 24
Անիէռի քաղաքապետարանի շքեղ սրահներուն մէջ

Հայկական պարեր՝ ՍՕՍԻ պարախումբը իր ամբողջական կազմով: Ղեկավարութեամբ Տիկին Ցասմիկ Քիւթնէրեանի:

Երգ, արտասանութիւն, եւրոպական պարեր, ճոխ պիւֆէ՝ դիւրամատչելի գիներով:

Նուագախումբ՝ ՌՕՊԵՐԹՕ ՍԵԹՕ:

Մուտք՝ 3 Ն. Ֆ.:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Վիէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Համօ Օհանջանեան ակումբը: Շատ կարեւոր օրակարգ:

ՇԱՒԻԼԻ Կրօն. Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ գիշեր ժամը 20·30ին, դպրոցի սրահին մէջ: Օրակարգ՝ ընտրութիւն նոր վարչութեան: Անդամներէն կը խնդրուի անպայմանօրէն ներկայ գտնուիլ: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ԺԱՆԹԻՅԻԻ Հայկ. դպրոցի Կրթ. մարմինը կը հրաւիրէ բոլոր թաղեցիները, այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Խորհրդակցական ժողովի, հայկական դպրոցի մէջ:

ՓԱՐԻԶԻ ԿԱՊ. ԽԱՉԻ վարչական ժողովը այս Շաբաթ կէսօրէ ետք, ժամը 3ին, Րիւ Պլէօ, Մշակոյթի Տան մէջ:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՊՐԻԼ 8ԻՆ

Վերջացաւ Յառաջի վերհրատարակութեան 16րդ տարին: Պիտի խնդրէինք մեր բաժանորդներէն որ անյապաղ նորոգեն 1961 – 1962ի *իրենց բաժանորդագրութեան շրջանը առանց սպասելու անհատական դիմումներու: Կը խնդրենք նաեւ այն բաժանորդներէն որոնք առկախ հաշիւներ ունին կարգադրել զանոնք առանց ուշացնելու:*

Շնորհակալութիւն մեր բոլոր բաժանորդներուն որոնք իրենց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներով կը դիւրացնեն վարչութեան գործը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ապրիլեան Սգատօնը Վիէնի մէջ, Ապրիլ 23ին, նախաձեռնութեամբ՝ Հայ Ազգ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ բոլոր հայկական կազմակերպութեանց:

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, ժամը 21ին: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ – ՍԱՐՍԷԼԻ Հ. Յ. Դ. Վահան ենթ.ի ժողովը այս Կիրակի, ժամը 15ին, Առնուվիլի ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Գօմոնի Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» ենթակոմիտէի վարչութիւնը ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները եւ «Յառաջ» խումբը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին: Շատ կարեւոր օրակարգ: Բացականները նկատի պիտի առնուին

ԱՊՐԻԼ 11 - 24 Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ԿՈՂՄԷ (ՋՈՄ)
23, ԱՊՐԻԼ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ
ՓԸԹԻ ԺՈՒՐՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ (ՔԱՏԷ)

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ

ԿԱ. ՄԵՀԵԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9°

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 16 ԱՊՐԻԼ — DIMANCHE 16 AVRIL 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9080 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4881

"ԱՅՍՏԵՂ ԹՈՒՐՔԻԱ՞ Է ԹԷ ԱՄԵՐԻԿԱ"

«Թանին»ի մէջ Ազիզ Նեսին կը գրէ.—

«Գաղթավա՞յր ենք, ի՞նչ ենք, ո՞ւր է մեր Թուրքիան: Այսպէս կը խորհէի անցած օր. Երեք գիշեր Անգարայի մեծ պանդոկներէն մէկուն մէջ մնացի: Ամէն առտու, երբ հեռաձայնը կը բանայի, ձայն մը «հէլլօօօ» կ'ըսէր, յետոյ «կուտ մորնինկ»...

Ո՞ւր ենք: Արդեօք Ամերիկա՝ հասայ քունիս մէջ:

Երեք օր, ամէն առտու նոյն բանը կրկնուեցաւ:

Նիւ Եորքի, Ուոշինկթընի մէջ երբ պանդոկ մը երթաք եւ առաւօտուն ձեր հեռաձայնը բանաք, «Կիւնայտը՞ն» կ'ըսեն ձեզի:

Պտտեցէք Անգարայի Քավաքլըտերէի, Քըզըլայի, Քիւչիւք Էսատի թաղերը, թափուր տուներու պատուհաններուն վըրայ պիտի փնտռէք ծախու, վարձու բնակարանի ծանուցումներ, բայց ոչ մէկը թուրքերէն: Բոլորը՝ ... անգլերէն: Անգլերէնին տակ թուրքերէն գրելու ձանձրոյթը անգամ յանձն չեն առեր:

Միջին Արեւելքի Թեքնիք Համալսարանի թատերական ակումբին անունը «Տրամա Քլըպ» է:

Մենք ո՞ր երկրին մէջ կ'ապրինք, շատ հետաքրքիր եմ:

Անգարայի օդակայանին «Թերմինալին» մէջ գրավաճառ մը կայ: Բոլոր լեզուներէ գիրք, թերթ կը ծախէ: Թուրքերէն միակ գիրք մը, թերթ մը, հանդէս մը չէք գտներ հոն:

Հարցուցի թէ ո՞վ կը վարէ այդ գրատունը:

— Թուրք օդային գիծերու ապահովութիւնը, պատասխանեցին:

Սխալ: Աւելի ճիշդ կ'ըլլայ ըսել՝ Ամերիկեան Օդային Գիծերը:

Պտտեցէք Պէյօղլուի մէջ: Ամենուրեք անգլերէն կախուած է: «Ուելքամ Նէյվի»...

Հասկցանք. Ամերիկա հարուստ է, մենք ալ աղքատ ենք, բայց այստեղ Թուրքիա է: Փնտռեցէք նայինք, կրնա՞ք Թուրքիան գտնել Թուրքիոյ մէջ: Նոր «Ուելքամ Թուրքիա» մը մէջտեղ ելաւ, ասիկա կը պատճառէ մեզի»:

×

.... ԲԱՑԻ ԱՅՍ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆԸ ԹՐՔԱԿԱՆ Է

ԽՄԲ.— Անգարայի մանկանց հիւանդանոցին մէջ հրդեհ է ծագած եւ այս առ... պատասխանները գրած են միայն ... Այս առթիւ «Ենի Սապահ»ի մէջ Սիյավուշկիլ խստիւ կը քննադատէ ... բարոյականը, մանաւանդ ան... բարոյականը, որու վկայութիւն ... հայրն չէ տեսած, հանրածանօթ իրողութիւն մը ըլլալով.—

«Հրդեհին պատճառով կարգ մը թալանիչներ կը խուժեն մանկանց հիւանդանոցին ներս եւ կը կողոպտեն, թէ՛ ... անգամ կ'առնեն կը տանին:

Այս ամօթալի դէպքը ցոյց կուտայ թէ մեր միջեւ կը գտնուին իրենց մարդկութեան մասին կասկած ներշնչելու աստիճան անասնացած էակներ: Մանուկները փրկուեր են հրդեհէն, ուրախացանք: Բայց անժխտելի ուրիշ կորուստ մը ի յայտ եկաւ, բարոյական անկումը: Կ'արժէ խորհիլ թէ ո՞ր կորուստը աւելի ծանրակշիռ, մեր հասարակութեան համար աւելի վնասակար եւ քանդիչ է: Կեանքի կորուստը, թէ բարոյականի անկումը:

Հիւանդանոցին թալանի դէպքը օրինակ մըն է բարոյականի մեր օրուայ ըմբռնումին: Երկար ատենութեան մը ըեր-ժամը, մենք բարոյականը կապած ենք միայն կէս մէջէն վարի գործերուն: Երբ անպատուութիւն կ'ըսենք, շատերուս միտքը կուգայ սեռային բարոյականը: Եւ երբ պատիւ կ'ըսենք, ամէնէն աւելի կանգ կ'առնենք անկողնի խնդրին վրայ: Մեր գէշ կին կոչածը՝ դրամաշորթ, գող հըրձիգ, ոճրագործ կինը չէ, այլ այն կինը՝ որ դրացիին ամուսինը գլխէ կը հանէ կամ իր ամուսինը կը խաբէ: Անպատիւ ածականն ալ ամէնէն աւելի սեռային արարքներու բերմամբ յարմար կը տեսնենք մարդոց: Անկէ դուրս՝ այլազան գէշութիւններու բազմաթիւ մեղմացուցիչ պատճառներ կը գտնենք: Ազգին արկղը կողոպտե՞ր է: Ով որ չուտեր պետութեան դրամը, անխելք է կ'ըսենք, կը թուլնանք: Սո՞ւտ խօսեր է: Գործը սուտով կը տեսնուի կ'ըսենք, կ'անցնինք: Իր դրացին, ընկերը, պաշտօնակիցը մատնե՞ր է: Ճշմարտախօսութեան կամ հայրենասիրութեան կը վերագրենք ասիկա: Զրպարտութի՞ւն կ'ընէ: Կրակ չեղած տեղէն մուխ չելլեր կ'ըսենք: Ուրիշին գլխուն վրայ կոխելով բարձրանա՞լ կ'ուզէ: Պաւլօ, աչքը բաց մարդ է ըսելով կը ծափահարենք: Թաքուն հիացում մը ունինք խարեբային, շահագէտին, «ուստա»ին հանդէպ:

Մէկ խօսքով, չենք կրցած դեռ աստիճաններով շարել առաքինութիւնները: Մեր բարոյականի տագնապին արմատը կը գտնուի արժէքներու ըմբռնումէն եւ հաւասարակշռութենէն մեր զուրկ ըլլալուն մէջ»:

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՄՇԱԿԵՆ

Ամիսներէ ի վեր Սահմանադրութիւն կը մշակեն Թուրքերը Անգարայի մէջ, այնպիսի բծախնդրութեամբ մը որ կարծել կուտայ թէ, արդար մարդիկ, կը վախնան որ սխալ կը բանաձեւեն իրենց անդրադանցելի՜ օրինագիրքին յօդուածները:

Այժմ հասած են 12րդ յօդուածին խմբագրութեան: Ըստ այս յօդուածին տրամադրութեան՝ ամէն մարդ օրէնքին առջեւ հաւասար է առանց լեզուի, ցեղի, սեռի, քաղաքական մտածումի, փիլիսոփայական համոզումի, կրօնքի եւ դաւանանքի խտրութեան, եւ ոչ ոք, ոչ մէկ խմբակ եւ ոչ մէկ դասակարգ առանձնաշնորհ պիտի վայելէ:

Խօսք առաւ յոյն փոքրամասնութեան ներկայացուցիչ Քալուտի Լաքարիս, ու ըսաւ թէ առանձնաշնորհում չուզեր փոքրամասնութիւններուն համար, բայց թէ անուրանալի է որ փոքրամասնութիւնները այսօր սահմանափակումներու ենթակայ են, ոչ մէկ փոքրամասնութեան պատկանողի հանրային պաշտօն կը տրուի, եւ աւելցուց.

— «Թուրք ենք, թրքական հայրենիքը մեր հայրենիքն է, հաւասարութիւն կ'ուզենք»:

Ցանձնաժողովի բանբեր Մուամմեր Աքսօյ պնդեց թէ հանրային պաշտօն կը տրուի փոքրամասնութիւններուն, եւ թէ նոր Սահմանադրութեան մէջ ամենալայն իմաստով հաւասարութիւնը ճանչցուած է:

— Կը մաղթենք որ, ըսաւ, գործադրութիւնն ալ այդպէս ըլլայ:

Կրօնքի եւ խղճի ազատութեան շուրջ վիճաբանութիւններու ընթացքին, Ա. Թոփլու երբ «մենք թուրք համայնք» ըսաւ, բողոքի ձայներ բարձրացան ժողովարահէն: Թոփլու փութաց ճշդել. «Կը նկատեմ, թուրք ազգը», եւ ուզեց որ պետութիւնը պաշտպանէ հաւատացեալներու իրաւունքները: Ասլան Պորա ալեւիութեան (քըզըլպաշ) խնդիրը շօշափեց եւ ըսաւ թէ անոնց արարողութիւնները կրօնքի եւ բարոյականի ներհակ չեն, ու շնորհակալութիւն յայտնեց որ 19րդ յօդուածը կարելիութիւններ կ'ընծայէ Ալեւիներուն:

Ահմետ Օղուզ յայտարարեց թէ լայիքութեան վերաբերեալ յօդուածին պատճառով Սահմանադրութիւնը ժողովուրդին կողմէ պիտի մերժուի հանրաքուէի ատեն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿՐՆԱՆ ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԻՇՏ ՌՈՒՄԲԵՐ ԿԸ ՊԱՅԹԻՆ

Կը թուի թէ Էվիանի պատրաստութիւնները ի վերջոյ իրենց նպատակին պիտի ծառայեն: Ալժ. Ազատ. Ճակատի Թունուզի շրջանակները այն տպաւորութիւնը կը թողուն թէ բանակցելու պիտի երթան թէեւ ցարդ ոչ մէկ պաշտօնական յայտարարութիւն եղած է այդ ուղղութեամբ: Նախագահ տը Կոլ կը շարունակէ խօսիլ Ալժերիոյ մասին, ամէն օր քիչ մը աւելի յառաջ երթալով զիջումներուն մէջ եւ մամուլն ու ձայնասփիւռը կ'ըսեն թէ Կիրակի օրուան Փորտոյի ճառով պիտի ըսէ ամէն բան: Հաւանական է որ այդ յայտարարութենէն ետք միայն «ԱՀԱԿ»ը հրատարակէ պաշտօնական զեկոյց մը յայտնելով թէ պատրաստ է Էվիան երթալու: Թիթօ եւ Պուրկիպա նոյնիմաստ զեկոյց մը հրատարակեցին Եուկոսլաւիոյ ղեկավարին մեկնումին առթիւ, ուր կը շեշտեն թէ Ֆրանսայի եւ Ալժ. Ազատ. Ճակատի միջեւ պարկեշտ բանակցութիւնները անհրաժեշտ են եւ կը հաստատեն թէ միշտ զօրավիգ կը կանգնին «ԱՀԱԿ»ին: Այս զեկոյցին զուգընթաց, Պուլարուֆի յաւտենաութիւնը Զուիցերիայէն վերադարձին կարծել կուտայ թէ ամէն բան կորսուած չէ: Ցատկանշական է նաեւ թէ Թիթօ – Պուրկիպա զեկոյցը որոշ յապաղումով հրապարակուեցաւ, յապաղում մը որ կը զուգադիպի Պուլարուֆի վերադարձին: Էվիան եւ Ժընեւ, ամէն ինչ պատրաստ է միայն պատուիրակները կը պակսին:

Ահաբեկչական արարքները, սակայն, կը շարունակուին եւ ռումբեր կը պայթին Ալժէի եւ Կոնստանդինի մէջ ուր խիստ միջոցներ ձեռք առնուած են կարգը պահելու համար:

×

Տը Կոլ Փորտօ կը հասնի, այսօր Կիրակի եւ կ'արտասանէ կարեւորագոյն ճառը, մինչ այդ կարգ մը յայտարարութիւններ ըրաւ եւ անգամ մը եւս շեշտեց.— «Ալժերիոյ համար, Ֆրանսա ստանձնած է իր պատասխանատուութիւնները: Թող միւսներն ալ ստանձնեն: Եթէ առնեն, այս ցաւալի էջերը դարձուած կ'ըլլան»: Խօսելով Խորհ. Միութեան վերջին յաջողութեան մասին, տը Կոլ, ծափահարութիւններ խլելով ըսաւ — «Խորհ. Միութիւնը մարդ մը ղրկեց դէպի անջրպետ, այս քաջագործութեան համար զինքը կը շնորհաւորենք, բայց ուրիշ շատ մեծ բաներ ունի ընելիք եւ մանաւանդ իր իսկ բնակիչներուն համար»:

Տը Կոլ իր շրջապտոյտին ընթացքին պիտի տեսնուի ակադեմական — լրագրող Ֆրանսուա Մորիաքի հետ որ որոշեց այլեւս չգրել իր ծանօթ Պլօք – Նոթերը Էքսփրէս շաբաթաթերթին մէջ: Մորիաք շատ վըրդովուած է որ թերթին խմբագիրը՝ Ժ. Ժ. Սերվան – Շրայպէր այդ ձեւով կը խօսի տը Կոլի մասին: Արդարեւ անդրադառնալով Նախագահին մամուլի ասուլիսին Շրայպէր կը գրէ թէ տը Կոլ խօսեցաւ «զօրքավաճառի մը նման» եւ կ'աւելցնէ թէ երբ տը Կոլ կ'ըսէ «երկիրս քաղաքականութիւնը», «կը խոստովանիմ որ զգացումս այն է որ իմ երկիրս չէ ան որուն մասին կը խօսի եւ ինքզինքս Զօրավարին հայրենակից չեմ զգար: Անշուշտ ֆրանսացի է, որքան որ կարելի է ըլլալ, բայց ուրիշ ժամանակի, ուրիշ դարու ֆրանսացի: Կը խօսի Երկրորդ Կայսրութեան ազատականի մը պէս, ներկայ իրականութենէն դուրս կ'ապրի» եւ Սերվան-Շրայպէր կ'եզրակացնէ.— «Տը Կոլ անկախութիւն պիտի տայ Ալժերիոյ: Ապա, Ֆրանսան պիտի ազատագրէ — այն օրը որ քաշուի»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱ արտակարգ ընդունելութիւն մը ըրաւ Կակարինի: Աւելի քան մէկ միլիոն հոգի ծափահարեցին հերոսը որ 5 տիտղոսներ ստացաւ նոյն օրը — Ա) Խ. Միութեան հերոս, Բ) «Տիեզերագնացներու Նոր կարգին» հիմնադիր անդամ, Գ) Խորհ. Միութեան մարմնամարզի մեծագոյն վարպետ, Դ) Անջրպետ – Երկիր, չափումներու մրցանիշը կոտրող, Ե) Ռահվիրաներու կազմակերպութեան պատուոյ անդամ: Շնորհաւորական հեռագիրներու քանակը քառասուն հազար քիլոմեթրի կը հասնի եթէ չափուի այն երիզը որուն վըրայ պիտի արձանագրուէին բոլոր բառերը: Խրուշչեւ ճառ մը խօսեցաւ, այս առթիւ, եւ շեշտեց «այս թռիչքով ցոյց տուինք աշխարհի թէ ինչ կրնայ ընել ազատ ժողովուրդի մը հանճարը»: Խրուշչեւ վստահ է նաեւ թէ համայնավարութիւնը պիտի յաղթէ որովհետեւ «ան ժողովուրդի մը տիրապետութիւնը չի նշանակեր ուրիշ ժողովուրդի մը վրայ, այլ երջանկութիւն կը բերէ բոլոր ժողովուրդներուն»....:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ Ֆրանսական դեսպանատան առջեւ ցոյց մը կատարուեցաւ ի նըպաստ Ալժ. Ազատ. Ճակատին: Արաբներ, Հիւսիսային Ափրիկեցիներ եւ իրաքցիներ «ալժերական Ալժերիա» պոռալով տողանցեցին:

ԿԱԿԱՐԻՆ Հոլիվուտ հրաւիրուեցաւ Մայիս 31ին ներկայ ըլլալու համար Ժիւլ Վեռնի վէպէն քաղուած «Աշխարհի տէրը» ժապաւէնին ներկայացման:

ՊԵԼԺԻՈՅ Պօտուէն թագաւորը եւ կինը արեւմտեան Գերմանիոյ պաշտօնական հիւրերը պիտի ըլլան Ապրիլ 28ին եւ 29ին: Պիտի ընդունուին նաեւ Նախագահ Լիւպքէի կողմէ:

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՓՐԻԿԷ դատապարտուեցաւ իր ցեղային զատորոշման քաղաքականութեան համար, ՄԱԿի ընդհանուր ժողովին կողմէ: Աֆղանիստանի, Սէյլանի, Մալեզիոյ, Հնդկաստանի եւ Ինտոնեզիոյ պատրաստած այս բանաձեւին ի նպաստ քուէարկեցին 95 ազգեր, այլ խօսքով բացարձակ մեծամասնութիւնը: Միայն Փորթուկալ դէմ քուէարկեց, վախնալով որ ՄԱԿը հետաքրքրուի նաեւ Անկոլայի կացութեամբ:

ԱՆԿՈԼԱՅԻ մէջ կացութիւնը մտահոգիչ է եւ ահաբեկչական արարքները նոր սաստկութիւն ստացած են: Սալազար կը յուսայ վերջին խօսքը ըսել, գործադրելով խիստ քաղաքականութիւն մը եւ ամէն բան ձեռք առնելով: Միւս կողմէ Կալվան (Սանթա – Մարիայի «հերոսը») կը փորձէ գործի անցնիլ մասնակցելով Ամերիկա կազմակերպուած «Ափրիկեան անկախութեան օրուան», բայց Պրազիլ շատ յարմար չի նկատեր ելքի վիզա տալ:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԻԼ ՑԻՆ

Վերջացաւ Յառաջի վերհրատարակութեան 16րդ տարին: Պիտի խնդրէինք մեր բաժանորդներէն որ անյապաղ նորոգեն 1961 – 1962ի իրենց բաժանորդագրութեան շրջանը առանց սպասելու անհատական դիմումներու: Կը խնդրենք նաեւ այն բաժանորդներէն որոնք տակաւին հաշիւներ ունին կարգադրել զանոնք առանց ուշացնելու:

Շնորհակալութիւն մեր բոլոր բաժանորդներուն որոնք իրենց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներով կը դիւրացնեն վարչութեան գործը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՄՏԱԾԷ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԸ ԻՆՔՆ ԻՐ ՄԱՍԻՆ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Դ.

Օրմանեան գիտէր թէ ի՛նչ կը նշանակէ արտասահման. Գիտէր նաեւ արտասահմանի պատմութիւնը․․․

Ծանօթ պատճառներով, Թուրքիոյ Հայութիւնը ջով կ'արձակէր դէպի Եւրոպա եւ Ամերիկա ։ Կը պատրաստուէր նո՛յն պատմական երեւոյթը, որ, ժէօ տը պաաքիւլի ձեւով, հայկական դիմադրականութեան կ'ընծայէր ազատ պայմաններու մէջ գործելու պատեհութիւնը ։ Եըլտըզ կամ Պապը – Ալի, վերջապէս Թուրք քաղաքական ղեկավարութիւնը, որ արտակարգ զգայնութիւն մը ցոյց կուտար արտաքին միջամտութեանց հանդէպ, զգացած էր սակայն թէ հայկական այս տեղաշարժը, այլ խօսքով՝ Հայոց կորիզացումը արտասահմանի մէջ, կրնար վըտանգ մը դառնալ ոչ միայն շարունակաբար եւ գաղտնօրէն արծարծելով յեղափոխութեան կրակը երկրին լեռներուն վրայ, այլ եւ մանաւանդ պատրուակ դառնալով օտար միջամտութեանց, Թէշնամի հոծ բազմութիւններու արտասահմանեան քարոզութիւններով ։

Եւ արգիլեց արտագաղթը ։

Թուրքին համար ի՛նչ ցանկալի եւ իմքնաբեր պատեհութիւն՝ տեսնել Հայերուն նօսրացումը երկրին մէջ, ամէնէն աժան ձեւով, առանց պետական օժանդակութեան եւ միջամտութեան, առանց նոյնիսկ ջարդերու պատճառած գլխացաւն ունենալու ։ Բայց խելացութիւն համարեցաւ արգիլել արտագաղթը, փոխանակ թոյլ տալու որ ստուարանայ եւ զօրանայ հայկական արտասահմանը ։

Օրմանեան, իր կարգին, խորհելով որ արտասահմանեան հայկական կորիզները, արդէն իսկ կազմուած՝ փոյթ չէ թէ փոքըր, կրնան անպործութեան դատապարտուիլ՝ առանց ծառայելու ժէօ տը պաաքիւլի դերին, (Հ. Յ. Դաշնակցութեան Բիւրոյին ղրկած իր տեղեկագիրները վըկայ՝ իր իսկ խոստովանութեամբ), երբ Թուրքերը չնախատեսուած ձեւով ճնշեն Պատրիարքարանին վրայ, լաւագոյն լուծումը համարեցաւ էջմիածնի յանձնել Թուրքիոյ Հայութեան այն ջովերը, որոնք պիտի կազմէին, մասնաւորաբար առաջին աշխարհամարտին ձախորդ դարձուածքներուն հետեւանքով, արդի պատկառելի Հայկական Արեւմուտքը ։

Արդ, Հայկական Արեւմուտքը, որ, կը կրկնեմ, կազմուած է Թուրքիոյ Հայութեամբ՝ առանձնելով պատմական առաքելութիւն մը,— պայքարիլ Թուրքիոյ դէմ, որ բռնագրաւած է իր բնաշխարհը, եւ այդ պայքարին համար՝ ապրիլ ազատ պայմաններու մէջ, օտար տիրապետութեանց ճնշումներէն ու դաւադրական ներշնչումներէն հեռու,— չի կրնար ընդունիլ որ բռնապետ փոխելու յիմարութեան մը վերածուի իր տեղաշարժը ։ Արդարեւ, որքան յիմարական, նոյնքան ծիծաղելի պիտի ըլլար խզել կապը պատրիարքարանի մը հետ, որ ենթակայ է օտար ճնշումներու, ու կապուիլ կաթողիկոսարանի մը, որ նոյնպէս ենթակայ է օտար ճնշումներու ։

Էջմիածնի արդի կաթողիկոսը Օրմանեան մը չէ որ ըսէ թէ Հայկական Արեւմուտքը պէտք չէ ուրանայ իր ծագման պատճառները եւ պատմական առաքելութիւնը, ուստի պէտք է մնայ, իր ազատ եւ ինքնիշխան պայմաններուն մէջ, այն դրաւականը՝ որ անհրաժեշտ է տոկալու համար, մանաւանդ դիմադրելու համար տպագայ աննախատեսելի դէպքերու, կամ օգտագործելու համար ամէն պատեհութիւն՝ որ մեզ կ'առաջնորդէ մեր ազգային երազներուն, ամէն Հայու համար նուիրական ։

Ահա թէ ինչո՛ւ կը կրկնեմ բարձրաղաղակ.— Պատմական անհրաժեշտութիւն մըն է ունենալ հայկական արտասահման, ինքնիշխան եւ կազմակերպուած, անշուշտ եւ արդի Հայաստանին կապուած՝ հոգիով ու սիրտով ։ Անհրաժեշտութիւն մըն է, վասնզի վերջ գտած չէ դեռ մեր պայքարը ։ Դեռ կը շարունակուի ու պիտի շարունակուի այդ պայքարը արդարութիւն պահանջող Հայաստանի, ամբողջական Հայաստանի, վիպալ Հայաստանի համար ։

Բայց այդ պայքարը չի կրնար շարունակուիլ առանց արտասահմանի մը կազմակերպութեան, վասնզի չի կրնար շարունակուիլ արդի Հայաստանի մէջ ։

Այս տրամաբանութեամբ առաջնորդուած՝ ընդվզո՛ւմ մը կը զգամ, երբ կը տեսնեմ Հայեր, որոնք լուծուած կը համարին Հայոց Դատը ։ Մեր պատմութիւնը չշարունակուեցա՞ւ, որպէսզի հասնէինք այս վիճակին ։ Մեր ժողովուրդը չապրեցա՞ւ, որպէսզի ընդունէինք այս վիճակը իբրեւ վարձատրութիւն իր անհնարին զոհողութեանց ։ Մեր յեղափոխութիւնը չպայքարեցա՞ւ, որ ռուսական փափախ մը անցընեն մեր գլխուն, կաթողիկոս մը դնեն վանքի մը մէջ, հողի կտոր մը տան մեր ժողովուրդին ձեռքը ճանկուելու համար, դուրսը թողլով ժողովուրդին միւս կէսը որ հպատակութիւն եւ Նոր հայրենիք մուրայ երկրէ երկիր ։

Ուստի, չատ մի՛ տեսնէք, սիրելի հայրենակիցներ, եթէ գրագէտը վար կ'իջնէ արարչագործութեան բարձունքներէն, կը մտնէ ազգային խորհրդարան՝ որ մամուլն է, եւ իր կատաղութիւնը. կը թափէ աւելորդ մարդոց ներկայութեան եւ յարուցած աղմուկին դէմ, ճիշդ այն ձեւով որ երբայեցի վարդապետը «արար խարազան չուանեայ, եւ եհան զամենեսին ի տաճարէն, զոչխարսն եւ զարջառս, եւ պղինձս հատավաճառացն ցրուեաց եւ զսեղանսն կործանեաց» (Յովհ. Բ. 15) ։ Եւ իբրեւ մին նուիրեալներէն՝ ձայն կը բարձրացնէ ու կը պահանջէ.— Կաթողիկոսական ժառանգութեանց բաժնեմարտի չվերածե՛լ հայ ժողովուրդին պայքարը ։

Այս միջամտութեանս համար՝ ինծի դէ՞մ պիտի գրեն, թո՛ղ գրեն ։ Թող գրէ ով որ գրիչ կը բռնէ եւ գրելիք տեղ մը կը փնտռէ՝ ճիշդ ինչպէս չնիկը, որ հոտոտելով փողոցին պատերը՝ տեղ մը կը գտնէ, յետոյ կը վերցնէ ետեւի մէկ ոտքը եւ թաց յիշատակ մը կը թողու այնտեղ ։ Արեւը կը չորցնէ բոլոր այդ թաց յիշատակները, բայց կը մնայ գրագէտին գիրը ։

Կը մնայ գիրը գրագէտին, որ պատմութեան առջեւ կանգնած՝ կ'ամբաստանէ ֆոմփլեքսով չարժող թշուառները, Երեւանէն հրաւիրագիր մուրացող ոչնչութիւնները, էջմիածնէն խաչ սպասող պակասամիտները, այլը գոմէշի սանտր կարծող մտաւորականները, եւ կ'ըսէ.

— Մի՛ խանդարէք արտասահմանի աչխատանքները ։

Դառնալով բարեմիտ մարդոց՝ կ'ըսէ.

— Այստեղ է մեր գործը, այնքան նուիրական՝ որքան Հայաստանի մէջ ։

Դառնալով Արեւմուտք՝ կ'ըսէ.

— Ձենք հաւատար այլեւս ձեր ոսկեզօծ կեղծիքին, բայց կեղծաւորը չէ որ պիտի վարձատրուի, այլ տոկացողը ։

Գիտէ՛ք տոկա՞լ ։

Այժմ, մէկ «անելիք» ունի Հայութիւնը արտասահմանի մէջ, կամ արտասահմանը՝ մեր պատմութեան մէջ.

— Տոկա՛լ ։

Պետութեանց արդի այլամերժ քաղաքականութեան դիմաց, ամէն ազգային կազմակերպութիւն զլացուած է մեզի եւ թոյլատրուած միայն ապրիլ հոգեւոր ինքնօրէնութեամբ ։ Մեզ կ'ուզեն տեսնել, իբրեւ Հայ՝ եթէ կ'ուզենք մնալ Հայ, եկեղեցւոյ մը գմբէթին կամ կաթողիկոսի մը թեւին տակ ։

Արդ, ի՞նչ կարելի է ընել այս պայմաններուն մէջ ։

Հայաստան ունի իր կաթողիկոսը,— թող գործէ՝ ինչքան կրնայ, (ինծի համար՝ բաւական է Երեւանի կառավարութիւնը, որ ստեղծած է Հնութեանց պահպանութեան Կոմիտէ մըն ալ, գործին մասնագէտ) ։

Արտասահման եւս ունի իր կաթողիկոսը, Կիլիկիոյ կաթողիկոսութիւնը, որ պատմական իրաւունքով՝ տէրն է արեւմտեան Հայութեան, Թուրքիոյ Հայութեան ։ (Առիթ կ'ունենամ վերաքննելու Հայոց կաթողիկոսներուն աթոռամարտը՝ վերադնահատութեան լոյսով) ։ Այս կաթողիկոսութիւնը կրնայ համախմբել ու ներդաշնակել հայրենապուրկ մեր բազմութեանց բոլոր ազգային ցանկութիւնները եւ ճիգերը ։ Երկու կաթողիկոսութիւնը երբեք չէ «երկփեղկած» մեր ժողովուրդը, ինչպէս կը վկայէ Գարեգին կաթողիկոս, (տես Էջմիածին, 1945, Յունիս – Յուլիս).

« Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան յարատեւութիւնը 500 տարիների ընթացքում ոչ միայն չի խանդարել եկեղեցւոյ միութեան գաղափարը, այլեւ հետեւողութեամբ Ս. Էջմիածնի եւ Ամենայն Հայոց հայրապետութեան, նման դեր է կատարել ազգապահպանութեան գործում, իրեն ենթակայ թեմերի մէջ» ։

Բայց եկեղեցին կ'երկփեղկէ եւ մեր ժողովուրդը կը պառակտէ այն վիճակը, որ արտասահմանի մէջ կը ստեղծէ «էջմիածնական» եւ «Անթիլիասական» առաջնորդութիւններ ։

Ազգային եւ եկեղեցական միութիւնը, ուրեմն, կը պահանջէ ոչ թէ նման արուեստական բաժանումներ, այլ աշխարհագրական սահմաններ ։ Արտասահմանի մէջ կրնայ արդիւնաւոր գործ տեսնել միայն ու միայն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութիւնը ։ Ուրիշ որեւէ տնօրէնութիւն, որեւէ համաձայնութիւն, որեւէ պայքար կը ջլատէ եւ կը թաղէ եկեղեցին փլատակներուն տակ այն որ չթաղուեցաւ Բաբելոնի պարիսպներուն տակ ։

... Ո՛րքան ուրախ եմ որ ըսի այս ամէնը ։ Գրագէտի իմ պատասխանատուութիւնս փրկեցի պատմութեան առջեւ ու նզովքի վաղուան աղաղակներուն դիմաց ։ Սկսայ այս յօդուածը՝ ըսելով. «Յօսեցայց զի հանգեայց » (Յոբ, ԼԲ. 20) ։ Հիմա հանգչեցայ, սիրտս թեթեւցաւ, եւ ազատ չունիմ կ'ասեմ ։ Բայց դեռ «լի եմ բանիւք» (անդ, ԼԲ. 18) ։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՖՐԱՆՍ. ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐԴՆ ՈՒ ՍԷՐԸ

L'HOMME ET L'AMOUR (1)

Ծանօթ գրող Փօլ Ժէռալտի «Սէրը» անունով հրատարակած էր այս գիրքը ․․․կէ քառորդ դար առաջ, երբ Ժիրօ... Մօրիաք, Մօռուա եւ Ժան Ռօսթան ... ընդհանուր հարցերու մասին մտածումներ հրատարակեցին հաւաքածոյի մը ... մար ։ Այս անգամ փոխելով վերնագիր ... եւ տարբեր կերպով դասաւորելով մտածումները, Ժէռալտի կը վերյայտնէ իր ... րեւ «մասնագէտ» սիրային հարցերու...

Գեղեցիկ տպագրութեամբ լոյս տեսա... այս մտածումները պարզապէս ... մարդու մը դիտողութիւններն ու խորհրդածութիւններն են, որոնք համայնք ... հարգացուին, միտք կը պահուին եւ ... պիտ մը կը ստեղծեն ընթերցողին ... րուն վրայ ։

Ինչպէս յառաջաբանին մէջ կը յայտ... հեղինակը, կիները առհասարակ կը ... ժեն իր խորհրդածութիւններէն ... դատախազ կանդնին եւ պաշտպանու... կ'ըսէ Ժէռալտի ։

Կարելի է ենթադրել որ այս փոքրածաւալ գիրքը կազմուած է Ժէռալտիի ծա... նօթ գործերէն քաղուած նախադասու... թիւններով եւ խօսքերով ։

Սէրը անհատնում պանձ է գրողներու համար ։ Ամէն ծանօթ վիպագրի գործերէ... քաղուածներ կատարելով կարելի է նմա... գրքեր կազմել ։ Բայց Ժէռալտի հրատա... րակելէ առաջ այս գործը վերաքննած ... իր նօթագրութիւնները եւ ջանացած է ... թէ բանդէտի չեչտով այլ ապրած փոր... ձառու մարդու մտերմիկ չեշտով ... խորհրդածութիւններ, որոնք ... լուրջ կերպով մտածելու կը մղեն ... թերցողը ։

Սիրուն ու գրաւիչ է գործը առանց ... յաւակնութեան ։ Փիլիսոփայական ... բարոյագիտական ծանրութենէ ... պարզապէս մարդկային է ։

ԵՐԿԻՐԸ ԴԻՄԱԳԻԾ ՊԻՏԻ ՓՈԽԷ

LA TERRE VA CHANGER DE VISAGE (2

Մէկ գիտական անսպասելի նուաճ... կը յաջորդեն հազար նոր երազներ ... կութեան պատմութեան ընթացքին ... տակարգ գիւտերու առատութեամբ ... փայլած ոչ մէկ շրջան որքան մեր դար... Իբրեւ արդիւնք այս կացութեան՝ ... ծուած է վիպական նոր սեռ մը ... կ'ըսեն «ռոման տ'Անթիսիբասիոն» ... բառը պէտք եղածէն աւելի յաւակնոտ ... ըստ բառական իմաստին այնպէս ենթա... դրել կուտայ որ «ռոման տ'անթիսիբա... սիոն» մը մէջ պատմուած դէպքերը ... առենէն պիտի իրականանան ։ Այսպէս ... պատահի ։ Այսօրուան այդ վէպեր... մէջ պատմուածներուն միլիոնէն ... հազիւ պիտի իրականանայ ։ Մնացեալը ... բազ ու երեւակայութիւն է պարզապէս ... Աւելի լաւ է թերեւս երեւակայածին ... կոչել) ։

ՅԱՒԻՆ ՏՈՒՆԸ

(ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼԻ ՄԸ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ)

Ուք. ընկեր քով քովի կը ժողովուինք. խորհրդակցութեան պահն է, ի՞նչ պիտի ընենք, ի՞նչ ձամբով պիտի երթանք. եթէ ծեթեւ գործ մը ըլլար, Կալաթա – Սէրայէն մեզ թող կուտային կը մտածենք. Ջափթիէի դուռը ինկողը հազիւ երկու երեք ամսէն կ'ազատի առնուազն որքան ալ անմեղ ըլլայ ։

Մեր տուներէն ոչ ոք բան մը գիտէ. հարկաւ պիտի իմանան սակայն կը մտածենք ։ Բայց եթէ ամէնքս ալ աքսորեն, ինչ որ յաճախադէպ է եւ սովորական ։

— Պատրիարքին դիմենք ու անոր միջնորդութեամբ թերեւս կարողանանք ազատի, կ'ըսէ ընկերներէս մէկը ։

— Պատրիարքին կը պատասխանէ միւսը քմծիծաղով. Պատրիարքը կրօնկ առ կըրօնկ հակառակ է ոստիկանութեան նախարարին. Պատրիարքը ոստիկանատան մէջ հասարակ ոստիկանի մը առջեւ իսկ պարզ անհատի մը ազդեցութիւնն անգամ չունի. տես, երբ Տէր Ներսէսեանին ըսես կը հասկնամ ։ Տէր Ներսէսեան Մէհմէտ Ալի Պէյի մտերիմն է, Տէր Ներսէսեանը այս գործը կրնայ ընել ։

Է.

— Այո, աղէկ գտաք Տէր Ներսէսեանը, յարեց ուրիշ մը ։

Տէր Ներսէսեան, արդի Պոլսոյ Օրմանեան Պատրիարքին մտաւոր ․․․ կանոնը է. անոր շնորհիւ 1896-97ի տխուր ու ցաւալի դէպքերուն ատեն՝ Պատրիարքարանի աւագ գործակատարութեան պաշտօնն է վարած, եւ որու միջոցին ջանք չէ խնայած տառապած հայ ժողովուրդը բարիս ամենաընդարձակ իմաստով կողոպտելու ոստիկանական գործերու մէջ, ձեռք ձեռքի տուած Մէհմէտ Ալի պէյի հետ, որ Հէյէթը Թահգիգիէի (Ոստիկանական քննութեանց ժողով) նախագահն է ։

Մէհմէտ Ալի պէյ ահ ու սարսափն է Պոլսոյ հայ բնակչութեան. անգութ ու անյագ տգրուկը որ Հայերու արեան գինով հազարաւոր ոսկիներու տէր դարձած է ։

Ոստիկանութեան նախարարը երկրորդական դիրք մը ունի իր առջեւ, թէպէտ եւ անուանապէս անկէ բարձր ըլլայ. ասկից գատ ու ասկից վեր Մէհմէտ Ալի պէյ ոստիկանութեան նախարարին գործելու կերպին լրտեսն է Եըլտըզի վարչութեան առջեւ. ասիկա զարմանալի իրողութիւն մը թող չերեւի հասարակութեան. նախորդ Եըլտըզի վարչութեան քաղաքականութեան հիմն է ասիկա. փոքրերը հսկող մեծերու վրայ ։

Կայսերապուն թաղամասանց իշխ... հսկողները երկու Ալպանիացիներ ... լեռնցի ու վայրագ մարդիկներ, որոնք ... մէն տեղ կը հետեւին անոր, թէպէտ ... իրենք ըլլան անտեղեակ իրենց ... լեզու ին իսկ եւ տարրական կրթութ... երեան անգամ չտեսնող լեռնցի վայրե... ներ ։

— Ռոպէր Եադրճեանի դիմենք ... լաւ չըլլա՞ր կը պատասխանեմ իրեն ... անիկա ուղակի Եըլտըզէն պաշտպան... է. անոր ձեռքէն չատ գործեր կու... Ռոպէր Եադրճեան նախկին ամիրա... ճառ մըն է որ պալատան նախարար... մէկուն տրամադրելի ըրած է իր կին... օրուն շնորհիւ արժանացած է ... անորէն ըլլալ, եւ Առենապետ ... Թագ. Խորհուրդին ու Հոգաբարձու ... րայի ազգային վարժարաններուն ։

Որոշում մը չենք կրնար տալ ... մնացեր ենք. երբ սենեկապետը կը ... նայ մեզի՝

— Տանական դրուշ պիտի տաք ... անկողնի դրամ կ'ըսէ. վաղը միւս օր ... դուք ալ ձեր անկողինները բերել տալ ... դրամ տալէ կ'ազատիք ։

Մերժելու տխուր հետեւանքները ... սած ենք Կալաթա – Սէրայի մէջ. ան... լի տխուր փորձառութիւնը կրած ... անձայն կը վճարենք տասնական դրու...

ԼԵՒՈՆ ՇԱՐՈՒ...

(14 Շար.)

Փիէռ Կոռուայի այս վերջին գործը են- բեւակայածին վէպ մը չէ, բայց կրնայ ...ման վէպերու ծնունդ տալ: Հաւաքածոն ... այն հոկայական երազներուն, որոնց ի- ... այն հոկայական կ'աշխատին այսօր մար- դկանացումին ... Այս երազները ասկէ դեռ քանի տա- ... տարի անհաւատալի ցնորքներ պիտի ... անզօր, բայց ներկայիս գրեթէ բոլոր ... բնութեան կարելի կը թուին:

Հասարակ մարդուն ըմբռնելի ձեւով մը ... ըրուած այս գիրքը ճշգրիտ տեղեկու- թիւններ կու տայ բազմաթիւ մեծ ձեռ- նարկներու մասին, որոնք երկար ատենէ ի վեր կը զբաղեցնեն մարդոց միտքը:

Մանշի տակէն փապուղի, Միջերկրա- կանը ցամքեցնել, Պալթեան ծովը անուշ ... վերածել, Լոնտոնն Նիւ Եորք եր- ... Աթլանտեանի ջուրերը Սահա- րայի ... ցանել, բեւեռներու սառոյցները հա- լեցնել, երկրին կլիման փոխել բատ կամս ... նման ծրագիրներ կ'ուսումնասիրուին ... բայց ժողովուրդը յաճախ ոչինչ գիտէ:

Օգտակար ու հաճելի գործ մըն է «եր- կիրը ըմբռնելի պիտի փոխէ»ն, զոր հե- ղինակը կը ներկայացնէ յըջութեամբ եւ ...րական ոճով ձևով:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

HISTOIRE DE FRANCE (3)

«Թու փառ լ'իմաժ» (ամէն ինչ պատ- կերով) հաւաքածոյին մաս կը կազմէ Փիէռ Կաքսոթի այս վերջին գիրքը: Ճըշ- գրիտ, զուեղարդ տպագրութիւն, գեղե- ցիկ կազմ եւ յստակ, գիտական մօտե- ցում.

Նպատակը գործնական է: Առանց տա- րիքի խտրութեան, ամէն դասու ընթեր- ցողին տալ կենսական ծանօթութիւններ, որոնց պարզ ուսումը միշտ անբաղձալի կերպով կիրարկուած է դպրոցներու մէջ: Ֆրանսայի պէս երկրի մը պատմութիւնը կարելի է գրել հարիւրաւոր հատորներու մէջ կամ ամփոփ ձեւով, բայց չափազանց դժուար է հազիւ հարիւր էջերու մէջ ամ- փոփել բուն կենսական մասերը պատմու- թեան մը եւ յստակ կերպով երեւան բե- րել ժողովուրդի մը իսկական դիմագիծը: Իսկ երբ ըսեմ որ այս գործին պարզ ըն- թերցումը կը բաւէ միտք պահելու համար Ֆրանսայի պատմութեան գրեթէ ամբող- ջութիւնը, կ'ենթադրեմ որ այլեւս բաւ ... մնար խօսիլ:

Պատմութիւնը դժուար սեռ է, երբ ըն- թերցանելութիւն չէ: Բոլորովին դժուար է երբ գրուած է ամէն մարդու համար եւ ... կը հանդիսանայ ամէն մար- դու:

Ակադեմական հեղինակին վարպետու- թեամբ մէկուն պէտք ունինք մենք ալ, մեր պատմութիւնը դիւրաւ եւ հաճելի կերպով սորվեցնելու համար մեր ազգա- կիցներուն:

Մ. ՀԱՃԵԱՆ

1 Hachette, Paris 1960, Paul Géraldy.
2. » » » Pierre Gauroy.
3. » » » Pierre Gaxotte.

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԱԼԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ

—o—

Ամերիկահայ ծանօթ խմբավար – հե- ղինակ Ալան Յովհաննէս, Ապրիլ 29ին Փարիզի երաժշտասէր հասարակութեան պիտի ներկայանայ նուագահանդէսով մը Սալ Գավոյի մէջ: Ճութօ նուագախումբը, Ալան Յովհաննէսի ղեկավարութեան տակ, պիտի նուագէ այս վերջինին հեղի- նակութիւններէն «Վառուող Տունը» օփե- րային նախերգանքը, «Արժանի» կամ թիւ 8 համանուագը, թիւ 13 համանուա- գը (առաջին ունկնդրութիւն), «Էջմիա- ծին» սրբազան թատերգութենէն «Սբ. Գրիգորի աղօթքը»:

Վերջերս Ալան Յովհաննէս շարք մը յաջող նուագահանդէսներ տուած է (Մարտ 15էն 23), Գերմանիոյ զանազան քաղաքներուն մէջ (Ֆրանքֆուրթ, Համ- պուրկ, Պրեմէն, Քոլոներ), որոնց յայ- տագիրները միշտ բաղկացած են իր հե- ղինակութիւններէն: Փարիզէն ետք Նը- ւագահանդէս մըն ալ պիտի տայ Միւն- խէնի մէջ:

Անցեալ տարի ալ, այս ամիսներուն, Ալան Յովհաննէս նուագահանդէսներու շարք մը տուած էր Հնդկաստանի եւ Ճա- փոնի մէջ, արժանանալով այդ երկիրնե- րու երաժշտական քննադատներու միահա- մուռ գնահատանքին:

Ճափոնցի երաժշտական քննադատներէն մին, Հուվէլ Թիրբուիթ, «Աշահի Իվնինկ Նիւզ»ի մէջ նոյնիսկ գրած էր, թէ Ալան Յովհաննէս, շնորհիւ արեւելեան երաժշ- տութեան իր ծանօթութեան եւ արեւմտ- եան երաժշտական թէքնիքի կատարելա- գործութեան, միակ անձն է, որ կարող է ճափոնական երաժշտութիւնը մշակել ա- րեւմտեան գործիքներու համար ու արեւ- մտեան իմաստով՝ առանց դաւաճանելու ճափոն երաժշտութեան ոճին ու ոգիին:

Դէպի Հնդկաստան ու Ճափոն կատա- րած իր այցելութեանց ընթացքին, Ալան Յովհաննէս ուսումնասիրած է այդ եր- կիրներու երաժշտութիւնը, գործիքները, երաժշտական յուղականութեան արտա- յայտութեան կերպերը, եւայլն:

Ալան Յովհաննէս ծնած է 1911ին, Մ. Նահանգներու Մասաչուսեց նահանգին Սոմըրվիլ քաղաքը: Զաւակն է քիմիագի- տութեան դասախօս Ցարութիւն Յովհան- նէս Չաքմաքճեանի եւ Սկովտուհիի մը: Երիտասարդ տարիքէն հետեւած է դաշ- նակի, ապա երաժշտական հեղինակու- թեան դասերու՝ լաւագոյն ուսուցիչներու հսկողութեան տակ:

Բազմաթիւ տարիներ երաժշտութիւն ա- ւանդած է Պոսթոնի մէջ, նախ՝ որպէս անհատ ուսուցիչ, ապա՝ որպէս պաշտօ- նական ուսուցիչ Պոսթընի Երաժշտանոցին (1948 – 1951):

Փոխադրուելով Նիւ Եորք, Ալան Յով- հաննէս 1951էն սկսեալ ինքզինք առաւե- լապէս նուիրած է երաժշտական ստեղծա- գործութեան: Բազմաթիւ անգամներ ե- ղած է Արուեստներու եւ Գրականութեան ամերիկեան Կաճառին ու Կուկընհայմ հիմնարկութեան մրցանակաւոր:

Ալան Յովհաննէս հեղինակած է բազ- մաթիւ գործեր, որոնք նուագուած են ա- մերիկեան մեծ նուագախումբերու կողմէ՝ Լէոփոլտ Սթոքովսքիի նման համաշխար- հային հռչակ ունեցող ղեկավարներու ձե- ռքին ներքեւ:

Այս հեղինակութիւններէն շատերը հայ- կական ներշնչում ունին ըլլայ նիւթի, ըլ- լայ երաժշտական տեսակէտէն: Յիշենք գլխաւորները.

Քոնչերթօ թիւ 1, կամ «Արեւագալ»:

«Խորհրդաւոր Լեռը», համանուագ:

«Սուրբ Վարդան», համանուագ թիւ 1:

«Հայկական Բափսոտի» (երկու ջութա- կի համար):

«Թալին», քոնչերթօ՝ վիոլայի եւ նուա- գախումբի համար, ներշնչուած հայկա- կան Թալին քաղաքի տաճարէն:

«Վան լճի տնասս», «Միհր», եւ բազ- մաթիւ այլ հայաշունչ եւ արեւելաշունչ հեղինակութիւններ:

Ալան Յովհաննէսի այս անգամուան եւ- րոպական շրջապտոյտը կազմակերպուած է իր այցելած քաղաքներուն «Ամերիկեան Տուներուն» կողմէ: Իրեն կ'ընկերանայ դաշնակահարուհի իր տիկինը:

Մինչեւ այսօր, Ալան Յովհաննէս մաս- նաւորաբար ծանօթ է Փարիզի Հայու- թեան իր մէկ շատ յաջող երգով՝ Նազա- նի, ըստ համաստեղծութեան Համաստեղի:

ԱԶԳԵՐՈՒ ԹԱՏՐՈՆԸ

—o—

1954ին, ֆրանսացի դերասան – բեմադ- րիչ Ա. Մ. Ժիւլիէն (ներկայիս Փարիզի Օփերայի եւ Օփերա – Քոմիքի վերատե- սուչը) գեղեցիկ գաղափարը ունեցաւ հիմնելու «Ազգերու Թատրոն»ը, որ եօթը տարիներէ ի վեր կը շարունակէ իր փայ- լուն գործունէութիւնը:

Այս տարուան Ազգերու Թատրոնի ծը- րագիրը կազմուած է հետեւեալ կերպով.

Ներկայացումներու վաթսուն առ հա- րիւրը յատկացուած են թատերական բե- մադրութիւններու, իսկ քառասուն առ հարիւրը՝ երգի ու պարի ելոյթներու:

Անցնող տարիներու ընթացքին, Ազգե- րու Թատրոնը իր գործունէութիւնը ունե- ցաւ միակ բեմի մը վրայ՝ Սառա–Պեր- նարի թատրոնը: Այս տարի, սակայն, տրուած ըլլալով կազմակերպութեան անցեալ տարիներու համեմատութեամբ լայն ծաւալը միակ բեմ մը անբաւական նկատուած է: Սառա – Պերնարի կողքին, Ազգերու Թատրոնի տրամադրութեան տակ դրուած են նոյնպէս Վիէօ Քոլոմ- պիէի եւ Շան զ'Էլիզէի բեմերը:

Ազգերու Թատրոնի բացումը կատար- ուեցաւ անցեալ Ուրբաթ, 7 Ապրիլ, Շան զ'Էլիզէի բեմին վրայ, ուր Պերլինի Օ- փերան ներկայացուց գերման ժամանա- կակից մեծ երաժիշտ Արնոլտ Շէօնպէրկի ծանօթ մէկ գործը՝ «Մովսէս եւ Ահա- րոն», որուն Փարիզի մէջ այս առաջին ներկայացման առթիւ Պերլինէն ժամանած են չորս հարիւր երգիչ – երգչուհիներ եւ բեմի մասնագէտներ:

Նոյն խումբը, յառաջիկային, այս ան- գամ Սառա – Պերնարի բեմին վրայ պիտի ներկայացնէ չորս ուրիշ օփերաներ, հա- մեմատաբար նուազ ծաւալով քան «Մով- սէս եւ Ահարոն»ը:

Մեծ հետաքրքրութիւն յառաջացուցած է Մոսկուայի Վախթանկով Թատերա- խումբին մասնակցութիւնը, որ Փարիզ պիտի ժամանէ իր հետ բերելով «շրջող բեմ» մը, մասնաւորապէս պատրաստը- ւած Փարիզի մէջ իրենց տալիք ներկայա- ցումներուն համար:

Վախթանկովի դերասանները պիտի ներկայացնեն ռուս նորագոյն գրող Ար- պիւզովի «Պատմութիւն մը Իրքուցքի մէջ» եւ Տոսթոյեվսքիի «Ապուշը»:

Ազգերու Թատրոնի այս տարուան ծա- մադրութեան ներկայ պիտի ըլլայ, ինչ- պէս միշտ, իտալական թատրոնը: Արդա- րեւ, Հռոմի «Լուլլօ» թատերախումբը պիտի ներկայացնէ Կոլտոնիի «Լաւ տրա- մադրուած կիները»:

Նիւ Եորքի «Միլտ» թատրոնը պիտի ներկայացնէ երեք թատերախաղեր, ո- րոնցմէ մէկն է ամերիկեան թատրոնի խաղացանկին զարդը կազմող՝ «Ապակեայ ցուռաղեղը»:

Ասոնցմէ զատ, Պրիւսէլի Թէաթրը տը լա Մոնէ պիտի ներկայացնէ Մոցարթի «Դիւթեալ Սրինգը», բազմաթիւ ամերիկ- եան եւ ափրիկեան ազգեր պիտի մասնակ- ցին իրենց ֆոլքլորով (երգ, պար, եւն.):

Ազգերու Թատրոնի այս տարուան շըր- ջանը պիտի տեւէ երեք ու կէս ամիս (100 օր մօտաւորապէս) որուն ընթացքին, ե- րեք բեմերու վրայ պիտի ցուցադրուին 115 ներկայացումներ՝ տասը տարբեր լե- զուներով:

Ինչպէս նախորդ տարիները, այս տա- րի եւս Ֆրանսան անուղղակի կերպով ներկայ պիտի ըլլայ «Աշխարհի Թատրոն- ներու ժամադրութեան»:

Արդարեւ, ռուս մեծ երաժիշտ Փրոքո- ֆիէվի «Ռոմէօ եւ Ժիւլիէթ» պարախաղը՝ զոր պիտի ներկայացնեն Պերլինի Օփե- րայի դերասանները, իբրեւ գլխաւոր դե- րակատարուհի պիտի ունենայ ֆրանսացի համբաւոր պարուհի Իվէթ Շովիրէն, ինչ- պէս նաեւ բազմաթիւ ուրիշ ֆրանսացի ծանօթ դերասան – դերասանուհիներ, ո- րոնք իրենց մասնակցութիւնը պիտի բե- րեն աշխարհի զանազան ազգերու ար- ուեստագէտներուն միջեւ միջակութային կապի եւ եղբայրակցութեան կա- մուրջ մը հանդիսացող Ազգերու Թատրո- նի հոյակապ ձեռնարկին:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ:

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (185)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ

Թորգոմը մի քանի անգամ հետաքրք- րուեց խրամներով: Եկողների ոչ մէկը նրանց չէր տեսել, եւ Թորգոմը մտատան- ջութեան մէջ էր: Պէտք էր իմանալ, թէ ո՞ւր են հարազատները, ի՞նչ են անում, ունե՞ն մի կտոր հաց: Գուցէ՞ եւ իր նոր տունը նոյնպէս հրդեհել են եւ նրանք մը- նացել են անօթեւան ...

Այս հարցերն այնպէս էին տանջում Թորգոմին, որ մի անգամ հարցրեց Վար- դանին.

— Մերոնք ինչպէ՞ս կը լինե՞ն. չգիտենք տեսութեան...

Եւ Վարդանը պատասխանեց.

— Ինքս կ'ուզէի, բայց վաղը իջէ. վեր- ջանայ ...

Եւ Թորգոմը չգնաց, սպասելով, թէ կռիւը կը վերջանայ այսօր – վաղը եւ բոլորը կը վերադառնան միասին:

Սակայն Թորգոմը երկար չէր կարողա- նում մտածել այդ մասին. թւում էր՝ ինչ որ մի բան էր բռնած կոկորդը և նա, գերա- նից ազատուելու համար, վերցնում էր նետ – աղեղը. վիշտը կարծես ցրւում էր նետաձգումով. թւում էր՝ միայն վրէժ- խնդրութիւնն է ուժ տալիս նրան եւ պա- հում:

Ընկերները թէեւ զինուոր չէին, բայց անում ու կատարում էին այն ամէնը, ինչ անում էին արքունական վաշտերի զինուորները.— նրանց հետ գնում էին կռուի, նրանց հետ մասնակցում էին կե- րակուր պատրաստելուն, նրանց հետ պա- հակութիւն էին անում, ջուր էին կրում կամ ձիերը տանում էին ջրելու:

Եւ ահա Թորգոմը նշանակուած էր գի- շերապահ: Ինչպէս միւս պահակները, այնպէս էլ ինքը պէտք է հսկէր քնած զինուորների շարքերը եւ միաժամանակ նայէր թշնամու կողմը եւ այնտեղ, պատուէրի համաձայն, որեւէ շարժում տեսնելիս իմացնէր իրենց գլխաւորին:

Մեղմ գիշեր էր. երկինքը ծածկուած էր մթին ամպերով: Մի յիսուն – վաթ- սուն քայլի վրայ չէր երեւում ոչինչ. գա- լիս էր միայն գետի զով ձայնը եւ շների դժգոհ հաչը: Երբեմն ալ հասած արտերն էին սվսվում ու շրշրում, որ սպիտակին էին տալիս մի որոշ տարածութիւն, ա- պա, գնում – ձուլւում մութին:

Երբեմն, երբ հովից չէին օրօրւում, թւում էին մեծ, փռուած խաւրներ: Ցե- րեկները յաճախ լօրերը թռչում էին դը- րանց միջից–Փը՛ռռ–ու գնում թաքնւում, կամ լսւում էին մորեխների ձայն, իսկ գիշերը, ինչպէս հիմա, ծղրիթների: Բայց այդ բոլորի վրայ կարծես իշխում էր հեռու Զկնագետի խուլ, միապաղաղ շառաչը:

Ինչպէս միշտ մենակութեան պահերին՝ այս գիշեր էլ հազար ու մի մտքեր էին անցնում Թորգոմի գլխով. յիշելով մօրը, Մինային եւ նրա հօրը՝ ցաւում էր, որ քաղաքից հեռանալիս մի պահ, գէթ մի վայրկեան չգնաց նրանց տեսնելու, խոր- հուրդները տալու, թէ ինչ անեն, ուր դը- նան կամ ուր պահուեն:

Բայց այդ մտքերի հետ միաժամանակ իսկոյն էլ յիշում էր, որ տուն գնալ բնաւ չէր կարող. յարձակումը կատարուեց այնպէս անսպաս, որ ժամանակ չեղաւ՝ մէկն իր ցանկութիւնը կատարի ...

Մտածում էր Թորգոմը եւ գնում գալիս մի գծով, որի աջ կողմը արտերն էին, միւս կողմը՝ քնած զինուորները մի տաս քան քայլ հեռու: Քայլում էր Թորգոմը դանդաղ, հասնում էր մի կէտի եւ վե- րադառնում, բայց շարունակ նայում շուրջը: Թէ ո՞ր պահն էր գիշերուայ՝ նա չէր կարող իմանալ, բայց մի դարձի յան- կարծ, արտերի սպիտակութեան մէջ նը- կատեց մի ինչ որ սեւ բան (կամ, ինչպէս նրա մայրն էր ասում, մի սեւէք), որ գիւղի կողմից, արտերի արանքով, շարժ- ւում էր իր կողմը: Ի՞նչ էր կամ ո՞վ էր՝ դժուար էր որոշել:

Թորգոմը կանգ առաւ եւ տեսողութիւ- նը լարեց:

Սեւէքը՝ ստուերը եկաւ, եկաւ եւ, մէջ- կէն կռանալով, անյայտացաւ արտի մէջ:

«Լրտե՞ս է, թէ անասուն»,— մտածեց Թորգոմը եւ տատանուեց՝ յայտնի՞ հա- րիւրապետին, թէ սպասի աւելի լաւ բա- ցուելու:

Ու սպասեց, նայուածքը միշտ այն տե- ղը, ուր անյայտացաւ ստուերը: Մի առ- ժամ ոչինչ չէր երեւում եւ նա անհամ- բեր էր, բայց քանի մը վայրկեան յետոյ կրկին նկատեց, որ սեւէքը շարժւում է արտում, ոչ թէ առաջուայ պէս կանգ- նած, այլ կռանում է, բարձրանում ...

Տարօրինակ էր: Թորգոմը մի քանի ըղ- դոյշ քայլ առաւ այն կողմը եւ նորից կանգ առաւ, աչքը չհեռացնելով այն տե- ղից: Զարմանալի բան. ստուերը, այժմ արդէն կարճացած, կռանում – բարձրա- նում էր դարձեալ: Այս անգամ Թորգոմը նրա շարժումներից հասկացաւ, որ դա մարդ է.. բայց թէ ի՞նչ էր անում՝ պար- զել դժուար էր. ուստի եւ հետաքրքրու- թիւնից մղուեց առաջ:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր Ենթակոմիտէի ընկերները հետեւեալ գումարները կը նուիրեն Մշակոյթի Տան Սողոմոն Թէհլիրեան սրահին, փոխան ծաղկեպսակի ողբացեալ ընկեր Բիւզանդ Բարսեղեանի մահուան քառասունքին առթիւ։ Վարդան Քուփէլեան երեսուն Ն. Ֆ., Աստուր Քէօսէեան քսան, Պօղոսատար Տիրատուրեան տասը, Արամ Ծերունեան տասը, Գարսամ Ցակոբեան, Ա. Արմաղանեան, Խաչատուր Մխիթարեան, Յովհաննէս Փիսոյեան, Կարապետ Թիւթէլեան, Ոմն հինգական Ն. Ֆ., (գումար 100 Ն. Ֆ.)։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Այրի Տիկին Հայկուհի Թէրզիպաշեանի, Գ. Մելքոն Գօզոսեանի եւ բոլոր պարագաներուն, իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր ԱՐԱՄ ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆԻ կսկծալի մահուան առթիւ։

ՆՈՒԷՐ

Օր. Արաքսի Գազազեան իր քրոջ աղջկան Վարդուշի 13րդ տարեդարձին առթիւ երեսուն Ն. Ֆ. նուիրած է Հայաստանի թերթին։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՖԻԼՄԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Անիէռ Պուա – Քոլոմպի մէջ

Կազմակերպուած Անիէռ Պուա Քոլոմպի Հայկ. Դպրոցի Կրթ. Մարմնի կողմէ։

Ի նպաստ հայկական դպրոցին։

Առաջին անգամ ըլլալով պիտի ցուցադրուին՝

Փ Լ Ո Ւ Զ Ո Ւ Մ

ինչպէս նաեւ

« 01 – 91 »

Զաւեշտական ֆիլմը։

Այս Երեքշաբթի ժամը 21ին սինէմա Ռէքսի մէջ, 154 Րիւ տէ Պուրկինեօն, Անիէռ, (Պուա Քոլոմպի կայարանին քով)։

Մուտք՝ 2 եւ 3 Ն. Ֆ.։

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները, Կիրակի, Ապրիլ 23, ժամը ճիշդ 16ին, իր կեդրոնատեղին, 32, Րիւ տը Թրէվիզ։

ՕՐԱԿԱՐԳ.— Նոր վարչութեան անդամներու ընտրութիւն։

Զանազան հարցեր։

ԿՆԻՔ

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Օր. ՇԱՔԷ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ
եւ
PIERRE PILHAN
Ամուսնացած

Փարիզ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանի վարչութիւնը կը խնդրէ հանրութենէն նկատի առնել իր հերթական հաւաքոյթներու փոփոխման օրը, որոնք այսուհետեւ տեղի պիտի ունենան Երկուշաբթի իրիկունները, փոխանակ Չորեքշաբթիի։

Վերաբացումը պիտի կատարուի ամսոյս 24ի Երկուշաբթին եւ նիւթը պիտի յայտարարուի յետագային։

ԱՊՐԻԼ 11-24 Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ԿՈՂՄԷ (ԶՈՄ)

23, ԱՊՐԻԼ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ

ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ (ՔԱՏԷ)

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ

Կ. ՄԵՀԵԱՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ

46ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան։

Բարձր հովանաւորութեամբ Կաթողիկոսական պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Պատուոյ նախագահութեամբ Ալֆորվիլի քաղաքապետ՝

ՌԱՈՒԼ ՊԼԷՕԶԻ

Ապրիլ 22, ժամը 21ին, Քաղաքապետարանին սրահը, Ռիւ Վոլթէր, Ալֆորվիլ։

Օրուան պատշաճ յայտագիր։

×

Մարսէյլի մէջ, Ապրիլ 11–24ի Սգատօնը տեղի պիտի ունենայ Ապրիլ 22ին, Շաբաթ երեկոյեան ժամը ճիշդ 21ին, Սալ Մազընոյի մէջ, նախաձեռնութեամբ Ազգ. Առաջնորդարանի եւ երեք յարանուանութեանց։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ՅԻՇԱՏԱԿԻ

Կիրակի, Ապրիլ 23, ժամը 16·30ին հայնաւոր պատարագ։

Կը պատարագէ՝

ԳԵՐՊ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊՍ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

Basilique du Sacré-Cœur de Montmartre

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

« Մայիս 28 »ը կը տօնուի Փարիզի մէջ, 27 Մայիս Շաբաթ գիշեր, Զ. Բաղդասարեանի սրահներուն մէջ։

×

Մարսէյլի մէջ, Մայիս 28ը կը տօնուի Մայիս 27ին, Շաբաթ գիշեր, «Ալցազար» սրահին մէջ։

×

Մայիս 28ը Վալանսի մէջ կը տօնուի Շաբաթ՝ Մայիս 27ին։

×

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ ՄԱՅԻՍ 1ԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ

Երգչախումբին կողմէ

ՂԵԿ. Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Կիրակի, Մայիս 7, ժամը 15·30ին

Alfortville, Salle des Fêtes

Յայտագրին մէջ, Կոմիտասի, Ալթունեանի, Ալէմշահի, Սարեանի եւ այլ հեղինակներու գործերը, որոնցմէ շատեր՝ առաջին ունկնդրութիւն։

ՄԵՆԵՐԳՆԵՐ.—
ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐ
ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ (թենօր)
ԱՐԱ ՍԵՐՈԲԵԱՆ (պարիթօն)

Հանդէսին կը յաջորդէ, երգչախումբին

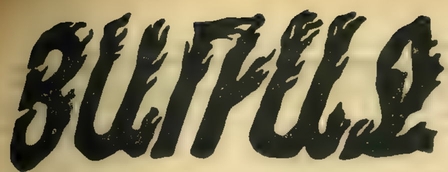
ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ինքնատիպ նուագախումբ

ՄՈՒՏՔ.— Համերգ եւ պարահանդէս՝ 5 Ն. Ֆ.։
Նախապէս ապահովել տեղերը, հեռաձայնելով

TRI. 77-22 Poste 62
Օր. Այտա Զաքրէճեանի

Autobus 103, Charenton-Ecoles, descendre Rue de l'Union - Parking

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 18 ԱՊՐԻԼ
MARDI 18 AVRIL 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9081 37EME ANNEE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4882

ՔՈՒԲԱ՝ ՆՈՐ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻ՞Ն

Քանի մը շաբաթէ ի վեր, ու մանաւանդ Միամիի (Մ. Նահանգներ) մէջ «Քուպայի յեղափոխական խորհուրդի» մը ստեղծումէն ի վեր, կը սպասուէր, որ Ֆիտէլ Քասթրոյի քաղաքական հակառակորդները գործի ձեռնարկեն:

Անցեալ շաբթու, Մ. Նահանգներու Արտաքին նախարարութիւնը «Սպիտակ Գիրք» մըն ալ հրատարակած էր Նախագահ Քենըտիի պահանջին վրայ ու այս վերջինին անմիջական հսկողութեան տակ: Հատորին գլխաւոր նպատակը հետեւեալն էր փաստել, որ Քասթրօ «դաւաճանած է իր յեղափոխութեան»՝ այն յեղափոխութեան, որ սկսաւ բռնատէր Պաթիսթայի դէմ, յանուն ազատութեան ու ժողովրդավարութեան: Ամերիկեան կառավարութիւնը, այս «Սպիտակ Գիրք»ին մէջ կը հրաւիրէր Քասթրօն, որ հրաժարի իր երկիրը չին եւ խորհրդային խարիսխ մը դարձնելէ, կապերը խզէ միջազգային համայնավարութեան հետ եւ վերադառնայ իր յեղափոխութեան ծնունդ տուող խոստումներուն: Մ. Նահանգներու Արտաքին Նախարարութիւնը կը նախատեսէր նաեւ, որ «Եթէ այս կոչը չլսուի, համոզուած ենք թէ Քուպայի ազատատենչ ժողովուրդը պիտի շարունակէ իր պայքարը» (այս անգամ՝ Քասթրոյի դէմ):

Յանուն ազատութեան սկսած յեղափոխութիւնը նոր ձեւի բռնատիրութեան եւ համայնավարութեան վերածած ըլլալու այս ամբաստանութիւնը հիմնուած է անառարկելի իրողութեանց վրայ: Ֆիտէլ Քասթրոյի արտաքին քաղաքականութիւնը հաւատարմօրէն կը հետեւի խորհրդային պլոքի քաղաքականութեան, ինչպէս կը վկայէ ՄԱԿի Ընդհանուր Ժողովին մէջ Քուպայի բռնած դիրքը: Տնտեսական գետնի վրայ՝ Քուպա օրէ օր աւելի ենթակայ կը դառնայ Խ. Միութեան, Չինաստանի եւ արբանեակ երկիրներուն: 1960ի սկիզբը Քուպայի արտաքին առեւտուրին միայն երկու առ հարիւրը վերոյիշեալ երկիրներուն հետ կը կատարուէր, մինչդեռ այսօր այդ համեմատութիւնը բարձրացած է 75 առ հարիւրի: Զինուորական գետնի վրայ՝ խորհրդային փոխադրանաւերն են, որ դէպի Քուպայի նաւահանգիստները կը հասցնեն առատ ռազմամթերք (1960էն ի վեր՝ 30.000 թոն), մինչ չեխոսլովաք մասնագէտներ քուպացի օդանաւորդներն ու զինուորները կը մարզեն:

Ամերիկեան «Սպիտակ Գիրք»ը կը սպառնար՝ «Ձեր կապերը խզեցէք միջազգային համայնավարութեան հետ, այլապէս...»

Այսպէս՝ Քուպայի ժողովուրդը «ալի — ?» միանալ ամերիկեան ամերիկահամասփիւռ հանրապետութեանց» Քասթրօն ... առնելու համար.

Միջամտութեան այս սպառնալիքը արդէն իսկ գործադրութեան դրուիլ սկսած է. արդարեւ, Ֆլորիտայի (Մ. Նահանգներ) Կուաթէմալայի ու այլ հարաւամերիկեան եկեղեցիներու մէջ իմրուած ... քաղաքական տարագիրներ, որոնք զինավարժութեան փորձեր կը կատարէին, յարձակման անցած են արդէն: Քանի մը օր առաջ փոքր խումբերու ցամաքահանում կատարած էին Քուպայի զանազան կողմերը իսկ երկու օր առաջ՝ երեք օդանաւեր մայրաքաղաք Լա Հավանայի զինուորական օդակայանին զինամթերանոցը ռմբակոծեցին: Այս բոլորը ընդհանուր յարձակման մը նախապատրաստութիւնները ըլլալ կը թուին, թէեւ տակաւին կանուխ է նման հաստատում մը ընելու համար:

Քասթրոյի վարչակարգին հակառակորդները, որոնց հեռաւոր ծրագիրները թէեւ կը տարբերին իրարմէ, առ այժմ միացած են անմիջական մէկ նպատակի շուրջ. Երկիրը ազատել Քասթրոյէն ու իր վարչակարգէն: Եւ այս նպատակաւ ալ՝ ընդհանուր յեղափոխութեան կոչ ուղղեցին ժողովուրդին:

Քուպայի մէջ քաղաքական պատերազմը արդէն իսկ սկսած է: Քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ իրարու կը յաջորդեն խափանարարական արարքները, մինչ լեռնային շրջաններու մէջ զինեալ մարդիկ կռիւ կը մղեն ու կը մերժեն ենթարկուիլ Քասթրոյի բռնատիրութեան.

Երկրին համար անշուշտ ողբերգական պիտի ըլլայ այս պայքարը, մանաւանդ անոր համար, որ Քասթրոյի ձեռք առած միջոցներուն պատճառաւ, Քուպայի տնտեսութիւնն ու ժողովուրդին նիւթական վիճակը արդէն շատ հեռու է փայլուն պատկեր մը ներկայացնելէ:

Սակայն մետալին միւս երեսը աւելի եւս վտանգաւոր բնոյթ մը ունի.— Քասթրոյի ռատիկանական պետութեան անունը ու իր վնասակար եւ վարակիչ ազդեցութիւնը՝ ամբողջ Հարաւային Ամերիկայի մէջ

Քուպացիներուն առջեւ դրուած է դժուար ընտրանք մը. — մէկ կողմէն՝ նոր յեղափոխութիւն ու եղբայրասպան պայքար. միւս կողմէն՝ մտքի, մամուլի եւ խօսքի կաշկանդումի հետ զուգահեռաբար ընթացող տնտեսական աղքատութիւն եւ Խ. Միութեան ի շահ գրաւէ գրուած երկիր մը դառնալու անհրապոյր հեռանկարը:

Իր յեղափոխութիւնը սկսած ատեն, Քասթրօ խոստացած էր ժողովրդավար բարեփոխումներ կատարել. բայց այժմ Քուպացիներուն կը զլանայ ազատօրէն քուէարկելու եւ արտայայտուելու իրաւունքը: Ամբողջ ժողովուրդ մը կաշկանդուած կը պահէ եւ մահուամբ կը պատժէ իրեն հակառակորդները:

Ըստ մասնագէտներու կարծիքին, Քասթրօ, իր այս ընթացքով, անխուսափելի դարձուցած է իր դէմ ծագելիք յեղափոխութիւնը:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՎԵՐՋԱՊԷՍ ՊԻՏԻ ՍԿՍԻ՞Ն.— ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԸ ԿՈԼ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՅ.— ՔՈՒԲԱՅԻ ՄԷՋ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԶՕՐԱԿՈՉ.— «ՄԱԿ»Ի ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ ՔՈՆԿՕՅԻ ՄԱՍԻՆ

ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Թունուզի մէջ օրէ օր կը սպասուի, որ ԱՀԱԿը պաշտօնապէս յայտարարէ Ֆրանսայի հետ բանակցութիւններ սկսելու իր որոշումը, եւ Թուական մը ճշդէ: Նախագահ տը Կոլի մամլոյ ասուլիսէն ետք ԱՀԱԿը արդէն լռելեայն «այո» պատասխանած էր իրեն կատարուած առաջարկներուն: Այս որոշումը կրնայ պաշտօնականացուիլ Երեքշաբթի կամ Չորեքշաբթի օր՝ մասնաւոր հաղորդագրութեամբ մը: Կը կարծուի որ այս անգամ բանակցութիւնները պիտի սկսին Ապրիլի վերջերը կամ Մայիսի սկիզբը, միշտ Էվիանի մէջ: Այս պարագային, շատ հաւանական է որ ալժերական պատուիրակութիւնը առաջնորդուի Քրիմ Պելքասեմի կողմէ, որ քանի մը շաբաթ առաջ վերարուժական գործողութեան մը ենթարկուած էր:

Ալժերիոյ Ազատ. Շարժման պաշտօնաթերթը, «Ալ Մուճահիտ», Ֆրանսերէն լեզուով խմբագրական մը հրատարակած էր, որուն մէջ կը պատասխանէր տը Կոլի յայտարարութեանց այն մասերուն, որոնք կը վերաբերին Ալժերիոյ:

1) ԱՀԱԿը բացարձակապէս անընդունելի կը գտնէ Ալժերիոյ բաժանումը. բայց տրուած ըլլալով, որ նախագահ տը Կոլ այս լուծումը նախատեսած էր միայն անվերադարձ խզումի մը պարագային, կարելի է ենթադրել թէ անմիջական արգելք մը չի ներկայացներ բանակցութիւններու բացման ու նաեւ համաձայնութեան մը հասնելու համար:

2) Տը Կոլ կը պահանջէր որ նախ կռիւները դադրին Ալժերիոյ մէջ, ու ապա միայն սկսին բանակցութիւնները: ԱՀԱԿը կ'ուզէ որ նախ ճշդուին «ինքնորոշման քաղաքական պայմաններն ու ապահովութիւնները», որպէսզի կռիւները դադրեցնելու հրահանգ տայ իր զինուորներուն:

3) Կը կրկնեն, որ միակ իրաւասու խօսակիցը ԱՀԱԿն է. չեն ուզեր, որ Մեսալի Հաճի կուսակիցներն ալ բանակցութեանց մասնակցին: 4) Փափաք կը յայտնեն, որ Պէն Պելլա ու ընկերները մասնակցին բանակցութեանց. այսինքն՝ ազատ արձակուին՝ նախապէս: 5) ԱՀԱԿն ալ կ'երկրորդէ տը Կոլի այն պահանջը, թէ Ալժերիոյ ապագան պէտք է որոշուի ալժերացի ժողովուրդին փափաքին համաձայն:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԸ ԿՈԼԻ ՇՐՋԱԳԱՅՈՑԸ

Տը Կոլի հարաւ-արեւմտեան Ֆրանսայի շրջապտոյտը վերջացաւ Պորտոյի մէջ՝ Կիրակի օր: Առաւօտուն Ս. Անդրէաս տաճարին մէջ ներկայ գտնուեցաւ Պատարագին, որմէ ետք արտասանեց իր այս շրջապտոյտին վերջին կարեւոր ճառը: «Իմ յանդիման կը գտնուինք ապագային, որ պէտք է ըլլայ ազգային փառասիրութեան, յառաջդիմութեան, անման ապագայ մը: Ազգերու միջեւ ծայր տուած գիտական, ընկերային մրցակցութեան մէջ Ֆրանսա պէտք է մնայ առաջիններու խումբին մէջ, այլապէս՝ դատապարտուած է կորսուելու: Ահա թէ ինչու ամէն մարզի մէջ անդուլ ճիգ պէտք է թափէ. պէտք է շատ տքնի, նախաձեռնութեան ոգի ունենայ եւ կազմակերպուի»:

Ապա, նախագահը անգամ մը եւս շեշտեց, թէ Ֆրանսա պէտք է ունենայ իր ինքնապաշտպանութեան համար պէտք եղած բոլոր զէնքերը, որպէսզի չստիպուի գլուխ ծռել արտաքին ու ներքին ամէն կարգի սպառնալիքներուն առջեւ: Քար նետեց «կարգ մը բռնատէրերու, որոնք մարդոց ազատագրութեան ու եղբայրութեան մասին մեզի դաս տալու ելած են: Այդ մարդիկը թող իրենց ճամբան երթան»: (Ծափեր): Գալով Ալժերիոյ, տը Կոլ անգամ մը եւս կրկնեց, թէ Ֆրանսա պատրաստ է իր օժանդակութիւնը բերելու, եթէ ուզեն. պայման՝ խաղաղութիւն եւ գործակցութիւն: «Նոր Ալժերիան, եթէ ուզէ, իր առջեւ բացուած դժուարին ճամբէն կրնայ քալել Ֆրանսայի կողքին: Տրամաբանութիւնը այս կը պահանջէ»:

Նախագահին օդանաւը Կիրակի իրիկուն ժամը 21ին հասաւ Օրլի:

ՔՈՒԲԱ

Քուպացի երեք օդնաւորդներ, Ֆիտէլ Քասթրոյի կառավարութեան դէմ ըմբոստանալով, կղզիին զինուորական գլխաւոր երեք օդակայանները ռմբակոծելէ ետք իրենց օդանաւերով ապաստանած են Ֆլորիտա (Մ. Նահանգներ) ու միացած՝ Քասթրոյի քաղաքական հակառակորդներուն կողմէ վերջերս կազմուած «Քուպայի յեղափոխական շարժման», որ, Քասթրոյի նախկին վարչապետներէն Խոզէ Միրօ Քարտոնայի նախագահութեան տակ կը ղեկավարուի «Յեղափոխական խորհուրդ»ի մը կողմէ:

Այս լուրը, անշուշտ մեծ յուզում պատճառեց թէ՛ Քուպայի եւ թէ՛ միջազգային շրջանակներու մէջ: Քասթրօ առանց վայրկեան մը անցընելու յայտարարեց, թէ այս բոլորը Մ. Նահանգներու դրդումով կատարուած է եւ բողոքագիր մը ներկայացուց ՄԱԿին:

Մ. Նահանգներու ՄԱԿի պատուիրակը, Սթիվընսըն, յայտարարեց, թէ իր երկիրը պատասխանատու չի կրնար բռնուիլ Քասթրոյի քաղաքական հակառակորդներու արարքներուն համար:

Խորհրդային պատուիրակը, Զորին անշուշտ երկրորդեց Քասթրոյի բողոքը: Քուպայի մամուլը մեծ գիրերով կը յայտարարէ, թէ «Քուպա առանձին չէ. Խ. Միութիւնը մեր կողքին է՝ մեզի օգնելու համար»:

Քասթրօ, որ շաբաթներէ իվեր ժողովուրդը կը պահէր «ամերիկեան յարձակման» մը վախին մէջ, ընդհանուր զօրակոչ յայտարարած է:

Իրականութիւնը այն է, որ շատեր կը հաւատան անմիջական յարձակման մը, բայց ոչ թէ Ամերիկացիներու, այլ՝ Քասթրոյի հակառակորդ տարագիրներու կողմէ, որոնց թիւը օրէ օր կ'աճի արտասահմանի մէջ ու երկրէն ներս, ուր խափանարարական արարքներու թիւը մտահոգիչ համեմատութիւններու հասած է:

Օդանաւային վերոյիշեալ ռմբակոծումներուն զոհ գացած են ութ հոգի, եւ 51 ուրիշներ ալ վիրաւորուած են: Քասթրօ, ընդհ. զօրակոչի հետ զուգահեռաբար, ազգային սուգ պահելու հրահանգ տուած է սպաննուածներու յիշատակին:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ.— Թերթը մամուլին յանձնուած պահուն իմացանք, թէ «Քուպայի յեղափոխական Շարժում»ը ցամաքահանում կատարած է Մաքանցայի շրջանին մէջ: Շարժման ղեկավարը Նիւ Եորքի մէջ յայտարարած է, թէ ընդհ. յարձակման առաջին գործողութիւնները կատարուած են ըստ նախատեսուած ծրագրին, եւ յաջողութեամբ պսակուած: Քասթրօ զինուորական կեդրոնացումներ ըրեր կուտայ Մաքանցայի շրջանին մէջ:

ՄԱԿ-Ը ԵՒ ՔՈՆԿՕ

ՄԱԿի Ընդհ. Ժողովը ամիսէ մը ի վեր կը քննէր Քոնկոյի հարցը: Կիրակի օր վիճաբանութեանց վերջակէտը դրաւ՝ Փետրուար 21ին Ապահովութեան Խորհուրդին կողմէ քուէարկուած որոշումը ընդունելով: Ըստ այս որոշման, Քոնկոյի մէջ գտնուող բոլոր օտար զինուորականները, քաղաքական խորհրդատուները եւ ամսականաւոր զինուորները պէտք է հեռանան երկրէն՝ առաւելագոյնը երեք շաբաթէն: Ընդհ. Ժողովը այս որոշումը քուէարկեց հինգի դէմ 61 ձայնով եւ 33 ձեռնպահութեամբ: Ֆրանսա ձեռնպահ մնաց:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ընդհանուր ընտրութիւնները տեղի ունեցան Մարտ 16ին՝ անտարբերութեան մթնոլորտի մը մէջ: Մէկ ընտրացանկ կար, ու ընտրողները առաւելն կրնային այդ ցանկին անուններուն մէջէն զատել իրենց թեկնածուները: Անտարբերութեան պատճառները հետեւեալներն են. կաթողիկէ եկեղեցին դիրք չէր ճշդած, սթալինականները համակերպած ըլլալ կը թուին Կոմուլքայի վարչակարգին, բոլոր ընկերվարականներն ալ այլեւս որդեգրած են իրենց կուսակից Կոմուլքան:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ պետական պաշտօնեաները բողոքի ցոյցեր պիտի կատարեն Ապրիլ 18 եւ 19ին:

ԷՄԻԼ ԱՆՐԻՕ մեռած է Ուրբաթ օր: Անդամ՝ Ֆրանս. Ակադեմիային, նախագահ՝ Ալիանս Ֆրանսէզի, Էմիլ Անրիօ միեւնոյն ատեն բանաստեղծ էր, վիպասան, գրական քննադատ, հոգեբան եւ բարոյախօս. 1919էն 1941 աշխատակցած է «Լը Թան»ի, իսկ 1945էն մինչեւ մահը՝ «Լը Մոնտ»ի:

47 ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՍԵՄԻՆ

—o—

Ապրիլ մէկին լրացաւ «Ցուսաբեր»ի քառասունեւվեցերորդ տարեշրջանը եւ սկսաւ քառասունեւեօթներորդը:

Քառասունեւվեց տարի անընդհատ լոյս տեսաւ «Ցուսաբեր», առանց նիւթական ամուր յենարանի, հովանի ունենալով միայն գաղափարական մը եւ այդ գաղափարականին սպասարկու կազմակերպութիւն մը:

Իբրեւ կուսակցական օրգան, ունի, անշուշտ, իր ուղղութիւնը, բարոյական հաստատուն սկզբունքներ եւ աւանդութիւններ :

Հանրային օրգանի մը մէջ, բովանդակութեան ճոխութենէն եւ այլազանութենէն աւելի, մեր փնտռածը, նախ եւ առաջ, նկարագիրն է արդէն: Մտաւորական լայն պատրաստութենէն աւելի, հայ հրապարակագիրը նոյնպէս, ամէնէն առաջ, անհրաժեշտ է, որ նկարագիր ունենայ :

Առանց կեղծ համեստութեան կրնանք հաստատել, թէ «Ցուսաբեր» նկարագիր ունեցող թերթ է: Եւ նկարագիր ունի, որովհետեւ խտէալի մը կը ծառայէ: Այդ նկարագիրը կազմուեցաւ եւ ամրապնդուեցաւ առաւելաբար Հ. Ց. Դաշնակցութեան գաղափարական շունչին տակ :

Գաղափարական շունչին տակ մասնաւորաբար այն հաղուադիւտ նուիրեալներուն, որոնք տարիներ ու տասնամեակներ շարունակ իրենց աչքին ու միտքին լոյսը եւ բովանդակ կեանքը նուիրաբերեցին, որպէսզի «Ցուսաբեր» ըլլայ այն, ինչ որ է այսօր,— վաստակ մը՝ արժանի իր բազմարժան մշակներուն :

Աւելորդ է ըսել, թէ անհատական ձեռնարկ մը չէ մեր թերթը, այլ հաւաքական ձեռնարկ մըն է, հարազատ պատկերն է մեր հանրային կեանքին, իր առաւելութիւններով եւ թերութիւններով հաւասարապէս :

Իր 47 տարուան գոյութիւնը կը պարտի մեր կազմակերպութեան, ընկերներուն եւ բարեկամներուն բարոյական ու նիւթական զոհաբերութեանց: Եւ, մեր պայմաններուն մէջ, այս երեւոյթը յաջողութիւն մը չէ միայն, այլ յաղթանակ մըն է ուղղակի :

Ինչպէս ամէն հանրային օրգան, նաեւ «Ցուսաբեր» բաբախուն սիրտն է մեր կազմակերպութեան, առաջ կ'ընթանայ կամ կը նահանջէ մեզի հետ, կ'ուրախանայ, կը տխրի կամ կը խռովի դարձեալ մեզի հետ, մեզի համար եւ մեզմով :

Այս տեսակէտէն խիստ կարեւոր դեր մը վերապահուած է իրեն,— սատեղծել ու վարել հայ հանրային կարծիքը :

Աւելի քան կենսական առաքելութիւն մը նաեւ,— ծառայել հայ ժողովուրդին, անոր իղձերուն, ցաւերուն եւ ուրախութեանց հարազատ թարգմանը հանդիսանալ :

Կենդանի կապ ստեղծել Արտասահմանի հայ գաղութներուն, մասնաւորաբար Սփիւռքի Հայութեան եւ հայրենի երկրի ժողովուրդին միջեւ : Տալ հայ կեանքի պատկերը, իր բոլոր երեսներով, եւ մեր զանգուածները հոգեպէս իրարու հաղորդակից դարձնել, որպէսզի միշտ անխախտ եւ անխաթար մնայ հայ ժողովուրդի հոգեկան միութիւնը :

Ժողովրդական խաւերուն մէջ՝ միշտ կենդանի պահել եւ վերարծարծել սէրը հանդէպ հայ լեզուին, հայ մշակոյթին, հայրենիքին եւ հայրենի արժէքներուն, խանդավառուիլ եւ խանդավառութիւն ստեղծել անոնց շուրջ :

Հայ ապրելու եւ հայ մեռնելու ազնուական վայելքն ու հպարտութիւնը ներշնչել մանաւանդ մեր մատաղ սերունդներուն: Սատարել գաղափարապաշտ, ազգանուէր եւ հայրենանուէր սերունդներու պատրաստութեան սրբազան գործին:

Մեր մտահոգութեանց եւ պայքարներուն առանցքը, բնականաբար, կը կազմէ Հայկ. Դատը, որ երկու հիմնական երեսներով կը ներկայանար. Ա.— Միացեալ Հայաստանի ազատութիւն եւ անկախութիւն. Բ.— Հայահաւաքում, որպէսզի լիովին իրականանայ մեր ազգային նուիրական ուխտը.— Ամբողջական Հայաստան՝ ամբողջական Հայութեամբ :

Այս նպատակին իրագործման ճամբուն վրայ մեր առջեւ կը ցցուին երկու ահարկու ուժեր,— Բոլշեւիզմը եւ Թուրանիզմը: Կամ, եթէ կ'ուզէք, Արեւելեան աշխարհակալութիւնը եւ Արեւմտեան աշխարհակալութիւնը :

Գերազանց են մեր թշնամիներուն ուժերը :

Թուրքն ու Բոլշեւիզմը ոչ մէկ հարցի մէջ համաձայն են իրարու հետ: Ընդհակառակն, իրարու մահացու թշնամի են քիչ մը ամէն ճակատի վրայ: Ամէն տեղ եւ ամէն առթիւ անոնց շահերը կը հակասեն եւ կը հակադրուին իրարու :

Թուրքը եւ Բոլշեւիզմը համաձայն են իրարու եւ անոնց շահերը կը նոյնանան ու կը ներդաշնակուին միայն մէկ կէտի՝ Հայկական Հարցին մէջ: Երկուքն ալ ոխերիմ թշնամի են Հայ Դատին, հայ ժողովուրդի ֆիզիքական գոյութեան եւ Միացեալ Հայաստանի ազատութեան ու անկախութեան :

Երկուքն ալ Հայաստանը կ'ուզեն, բայց կ'ուզեն առանց Հայու կամ հլու-հնազանդ եւ տկար ու անզօր Հայութեամբ :

Այս բոլորին դէմ — մեր թշնամիներուն եւ կեանքի ծանր դժուարութիւններուն դէմ — հայ ժողովուրդի ամէնէն ազդու զէնքը իր հաւատքն է հանդէպ իր Դատի արդարութեան, ճշմարտութեան եւ իրաւունքի վերջնական ու ամբողջական յաղթանակին, բայց մասնաւորաբար հանդէպ մեր հաւաքական ուժին:

Այս հաւատքը կը զօրացնէ եւ կը զօտեպնդէ մեզ մեր ոգորումներուն ու պայքարին մէջ :

Կ'ոգեւորէ եւ կ'ոգեշնչէ մեզ նաեւ այն փաստը, որ 20րդ դարը փոքր կամ անզատ ժողովուրդներու ազատութեան եւ անկախութեան դարաշրջանն է :

Մեր աչքին առջեւ տեւաբար եւ հիմնովին կը փոխուի աշխարհի քարտէսը: Ծարուէ տարի նորանոր ազգեր կ'ազատագրուին, ազատագրուած է արդէն Ասիոյ եւ Ափրիկէի ժողովուրդներուն մեծ մասը եւ իր արժանի տեղը գրաւած է ազգերու մեծ ընտանիքին մէջ:

Օրինակ, քսան մէկուկէս տասնամեակ առաջ, ՄԱԿի անդամ անկախ երկիրներուն թիւը յիսունէն վար էր, մինչ այսօր, հազիւ տասնըհինգ տարի անց, այդ երկիրներուն թիւը հասած է արդէն 99ի : Անկասկած վաղը տասնեակներով նոր ժողովուրդներ եւս պիտի գան խտացնել անոնց շարքերը :

Իր ծաւալով եւ տարողութեամբ աննախընթացօրէն մեծ յեղափոխութիւն մը կ'ապրի մարդկութիւնը: Կը խորտակուին հին կարգերը, կ'եղաշրջուին մտայնութիւններն ու հին ըմբռնումները, կայսրութիւններ փուլ կուգան եւ բռնապետութիւններ հիմնայատակ կը խորտակուին մէկ օրէն միւսը :

Աշխարհակալութիւնը ամէն օր հող կը կորսնցնէ եւ կը նահանջէ անզատ ժողովուրդներու հերոսական պայքարին եւ անոնց միահամուռ գրոհին առջեւ :

Մարդկային պատմութիւնը մտած է, վերջապէս, իր բնական հունին մէջ: Ազգային ազատագրական շարժումները կը շարունակեն իրենց յաղթական ընթացքը եւ ի վերջոյ պիտի յանգին իրենց բնական վախճանին,— մարդկութեան կեանքը վերածելով ազատ եւ իրաւահաւասար ազգերու ազատ եւ ներդաշնակ համակեցութեան մը:

Արդարեւ, ժամանակները յղի են մեծ անակնկալներով :

Պատեհ առիթէն կրնան օգտուիլ այն ժողովուրդները, որոնք գիտեն հաւաքել ու համախմբել իրենց ուժերը եւ պատրաստ կ'ըլլան դիմագրաւելու հաւանական ամէն անակնկալ :

Պատրաստ ըլլանք նաեւ մենք, զօրացնենք մեր ներքին ուժերը եւ արթուն հսկենք, որպէսզի վաղը, երբ փրկութեան ժամը հնչէ եւ Օրերուն Օրը գայ, իմաստուն կոյսերուն պէս, բաւարար «իւղ» ունենանք մեր «ճրագ»ներուն մէջ եւ ուժ ու իմաստութիւն՝ մեր բախտը տնօրինելու եւ պատմութեան լուսանցքին վրայ չնետուելու համար կրկին :

Հայ Դատի եւ հայ մամուլի իբրեւ մէկ համեստ սպասաւորը, եթէ յաջողինք մեր բաժին մասնակցութիւնը բերել այս նուիրական գործին, արդէն լաւագոյնս կատարած պիտի ըլլանք մեր պարտքը, խղճի պարտքը, իբրեւ Հայ, իբրեւ մարդ եւ իբրեւ կազմակերպութիւն:

Եր պարտականութեան այս ճամբուն վրայ կարեւորը մեր ըրածը չէ այնքան, որքան մեր ընելիքը: Կատարուած նուաճումներէն աւելի, մեզ ոգեւորողը մեր կատարելիք նուաճումներն են: Անցեալէն աւելի՝ մեզ խանդավառողը Ապագան է, անտարակոյս, — Հայութեան լուսապայծառ Ապագան :

Սերունդներ ամբողջ իրենց կեանքը [illegible] ուին վասն հայրենեաց: Մեր առաքելութիւնն ու սրբազան պարտականութիւն են յետնորդ սերունդներուն փոխանցել անմար ջահը հայրենիքի ազատութեան ու անկախութեան :

Ամէն, ամէն ինչ սիրայօժար զոհաբերեցինք եւ պիտի նուիրաբերենք նաեւ այսօր եւ վաղը, որովհետեւ ամէն բանէ [illegible] է հայրենիքը, ամէն բանէ վեր է [illegible]թիւնը :

Ուստի, ամէն ինչ ժողովուրդին հայրենիքին համար, ժողովուրդին [illegible] եւ ժողովուրդին միջոցով:

Ահա՛ մեր ճամբան, ահա՛ մեր [illegible] տամքը :

Ահա նաեւ մեր ազգային ուխտը

Պիտի քալենք մեր մեծ մեռելներ[illegible] ճամբով եւ միշտ հաւատարիմ պիտի [illegible] նանք անոնց նուիրական ուխտին:

(Խմբագրական ՑՈՒՍԱԲԵՐ)

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՔՆԱՐԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

Հայ դասական երաժշտութեան նոր դպրոցին հիմնադիրը, Կոմիտաս վարդապետ, ստեղծագործական բազմաթիւ ճիւղերով կապուած է մեր մշակոյթի զանազան բնագաւառներուն հետ եւ իր բեղուն գործունէութեամբ ծառայած՝ հայ երաժշտութեան :

Իժուար եւ ծանր պայմաններու մէջ բացի ստեղծագործական, տեսական, գիտահետազօտական, հրապարակախօսական փայլուն գործունէութենէն՝ Կոմիտաս Վրդ. ամէնուրէք առաջ տարած եւ զարգացուցած է իր խմբավարական, մանկավարժական գործունէութիւնը՝ այդ մարզերուն մէջ մնալով անմրցակից :

Այս բոլորէն զատ, Կոմիտաս վարդապետի բազմակողմանի ընդունակութիւններուն ակնառու վկայութիւնն է [illegible] ջերմ շունչով քնարերգութիւնը, որ [illegible] տերուն համար հաճելի յայտնութիւն [illegible] է: Իր բանաստեղծութիւններուն հաւաքածոն լոյս տեսած է 1939ին (Պոլիս «Մշակոյթ» հրատարակչականին կողմէ) Թորոս Ազատեանի խմբագրութեամբ

Վանական անշուք խուցին մէջ, [illegible] խոհերուն հետ մինակ, Կոմիտաս վարդապետ ոչ միայն անձնատուր կ'ըլլար [illegible] գովրդական թովիչ երաժշտութեան [illegible] մայքին, այլեւ կը տարուէր բանաստեղծութեան, սրտայոյզ խօսքին երաժշտութեամբ :

Կոմիտասի կորուստէ փրկուած ինքնագիր տետրակներուն, թերթիկներուն [illegible] զանազան անձերու յուշատետրերուն [illegible] գրուած բանաստեղծութիւններուն հաւաքումը եւ հրատարակումը գեղեցիկ գործ մըն է, սահմանուած երեւան հանելու [illegible] արուեստագէտին մատուցած ծառայ[illegible]

ՑԱՒԻՆ ՏՈՒՆԸ

—o—

(ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼԻ ՄԸ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ)

Մարդը դրամը առնելուն կը կակուղնայ, կ'անուշցնէ մեզի, մեզ մխիթարել կը ջանայ վրան բաց ու շնական կեղծաւորութեամբ մը որ մարդ կը կատղեցնէ :

— Մի վախնաք, առաջ Աստուած քանի մը օրէն կ'ազատիք. վախնալու բան չկայ. որտեղէնիդ ամուր բռնեցէք :

Ապուշ մարդ, կը մտածեմ ինքնիրենս, դուն ալ շահագործումի ճամբայ մը գտեր ես, Հայութեան տառապանքը շահագործողի այդ ընդարձակ ու տխուր շահաստանին մէջ որ ոստիկանութեան դուռ ու բանտ կը կոչուի :

Ը.

Կը սպասենք մեր մայրերուն: Ախ, չէք գիտեր որչափ դառն է սպասումը բանտին մէջ. ինչեր կը զգան մեր մայրերը, եղբայրներն ու քոյրերն արդեօք : Մահուչափ տխրութիւն մը կ'իջնէ հոգիիս, կը նստիմ անկիւն մը, փայտին վրայ, գլուխըս կ'առնեմ ձեռքերուս մէջ ու կը մնամ այդպէս մտածկոտ, յուսահատ...:

Շուրջս ժխոր կայ. ոմանք կը խօսին, ոմանք տոմինօ կը խաղան թուղթի կտորներով զոր շինած են իրենք :

Բան մը չեմ տեսներ, բան մը չեմ լսեր այլեւս, առանձին եմ, անպաշտպան՝ ինկած այս անգութներուն ճիրանին տակ : Տխրութիւնն ու յուսահատութիւնը երկու զգացումներ են որոնք անզգալի կ'ընեն ժամանակին վազքը. որչափ կեցեր եմ այսպէս, կէ՞ս ժամ, ժա՞մ մը, թերեւս :

Երբ ուսիս սրուած հարուածէ մը գլուխըս վեր կ'առնեմ. Միհրդատն է, իմ տառապանքի օրերուս մտերիմ ընկերը.

— Տղա՞յ եղար, ինչ եղար, ել, ինքզինքիդ եկուր, մտածելու բան մը չկայ :

Եւ ձեռքէս բռնելով զիս կը վերցնէ վեր.

— Եկուր, նայէ, թէյ պիտի խմենք :

Իրաւ ալ ներկը թափած ափսէի մը վրայ քսան երեսուն հատ թէյի գաւաթներ կան, զոր վաճառողը ձեռքին մէջ առած կը պտըտցնէ ամէնուն առջեւ, տաանական փարայի ծախելով :

Մենք ալ կ'առնենք մէկմէկ հատ. գաւաթը հազիւ շրթունքիս կը տանիմ՝ ազատ հոտ մը քթիս կը հասնի. ով գիտէ քանի-ներ խմեր են այս գաւաթէն. եւ ի՞նչ թէյ, տեսակ մը ներկուած ջուր որ տաք ըլլալու առաւելութիւնն ունի եւ որ սոսկ այս վերջին հանգամանքով թէյ բռնելու արժանի է միայն :

Ներսիդիս կ'անցնի կոր. քսան եւ չորս ժամէ ի վեր փշրանք մը դրած չեմ բերանս :

Կտոր մը սեւ հաց կուտան ինծի, այն հացէն զոր ամէն իրիկուն չեն զլանար բանտարկեալներուն բաժնելու իբր ամէնօրեայ սնունդ :

Հացը կը թաթխեմ թէյին մէջ եւ բերանս կ'առնեմ. աւազի հատիկներ, որոնցմով լեցուն է հացին միջուկը, ակռաներուս տակ կը կճրտան, ի՞նչ ըլլայ ըլլայ, անօթի եմ. կուլտ ու կուտ կ'ուտեմ, փառաւոր եւ համեղ խորտիկ մը ճաշակած ըլլալու գոհունակութեամբ :

— Հիմա փորդ կշտացաւ ալ, կ'ըսէ Հայկազն, եկուր նստէ քովս խնլօքիկ մը, եկուր, քեզի քաշածներս պատմեմ :

Քովիկը կը նստիմ. աչերս վեր կը վերցնեմ առաստաղին. արեան լայն բիծ մը կայ հոն.

— Ի՞նչ է սա վերի արիւնը, կը հարցնեմ :

— Գալը Ալիի դէպքին ատեն բանտարկուածները խողխողուած են հոս, խեղճերուն աղիքները դուրս քաշած ու նետած են դէպի վեր, այս անգութ, անասնային խաղին մէջ գտնել ջանալով իրենց կրօնամոլի յայրատ զգացումներուն վրէժխնդիր յագեցումը :

Կը դողամ...:

Վերի արիւնը խոշոր համեմատութիւններ կ'առնէ աչքիս. լիճի մը պէս կը մեծնայ, կը լայնայ. արիւնով լեցուն լիճ մը, ամբողջ Հայութեան արիւնը ...:

— Դեռ աւելին կայ, կը շարունակէ. անցած տարի, դուրսի գործարաններ մաքրած ու վերաշինած ատեն, քարերուն տակէն մարդու ոսկորներ, կանխեր, բազուկներ գտնուած են, ամէնքն ալ խեղճ Հայերունը ....:

Մազերս գլխուս վրայ կը ցցուին

Արդի քաղաքակիրթ Եւրոպայի մէ[illegible] Գասթիյլներ գոյութիւն ունին [illegible] վերի արեան արատը բաց աչքի մը [illegible] միշտ դէպի ինծի կը նայի, [illegible] ու գիւային ակնարկի մը նման որ [illegible] սոսկացնէ :

— Հիմա առանց յմնցան, մտիկ ըր[illegible] ծի, կ'աւելցնէ, թէ մարդ ի՞նչ գերբ[illegible] կան ուժ ունի իր մէջը տառապանք[illegible] դիմանալու. ես, ալ հոսկէ [illegible] չունիմ, գիտեմ, իմ գերեզմանս [illegible] այս չոր պատերուն մէջ պիտի ըլլայ, ընենք, ճակատագիրս այնպէս է [illegible] բայց երբ դուն ասկէ դուրս ելլա[illegible] վստահ եմ թէ պիտի ելլաս, [illegible] գրի առ եւ թող ուրիշներ հասկնան ինչեր քաշեցին դեռ ինծի պէս [illegible] բանտին մութ նկուղներուն մէջ. կեանքեր ու ապագաներ կործանեցա[illegible] մահուան եւ խորախորհուրդ անդ[illegible] բու արհաւրալից մթութեան մէջ. ասոնք. Թող կարդայ մեզմէ ետք սերունդը եւ թող հասկնայ, թէ կրեցին իրենց նախկին եղբայրներ[illegible] հայրերը, գրէ եւ գիտցիր թէ [illegible] պիտի խայտան իրենց փոսին մէջ [illegible] զգամ ....:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌ[illegible]

(19 Շար.)

այդ տարածքին մէջ ։ Բրքոր նաեւ այդ Թ. Ազատեանի հաւաքածոն կազմով՝ Կոմիտասի բանաստեղծութիւններուն սեւագիր օրինակները, որոնք ամփոփուած են առանձին տետրակի մէջ, գրուած են մինչեւ 1914 թուականները մէջ, Հեղինակին ձեռքով տետրակներուն լուսանցքներուն վրայ հայկական նշաններով եղած նշումները թոյլ կու տան ենթադրելու, որ ըստ երեւոյթին Կոմիտաս փափաքած է ձայնագրել զանոնք. Այս բանաստեղծութիւնները իրենց ոճով, բովանդակութեամբ շատ մօտ են ժողովրդական երգարուեստի ոգիին ։

Այս քերթուածներուն ընթերցումը ցոյց կու տայ Կոմիտասի ինքնատիպ եւ ջերմ տաղանդը։ Ինքնաբուխ ձեւով կը կերտէ համահնչուն բառեր եւ բանաստեղծական պատկերներ, որոնք կը վկայեն անոր բանաստեղծական ընդունակութիւնը եւ տաղաչափական արուեստին իր ... ։ Ոտանաւորները օժտուած են զարմանալի երաժշտականութեամբ, քնարական շունչով, ինչ որ կը յատկերոցնեն բանաստեղծին յուզումնաւոր ներաշխարհը ։

Ժողովրդական հոգեպարար շունչով համակուած է Կոմիտասին «Քնարերգութիւններ» գիրքը՝ բաղկացած 68 էջերէ, որ կ'երգէ մայրական կաթոգին սէրը, հայրենի բնութիւնը, անոր դաշտերն ու լեռները, ամպն ու անձրեւը, մարդոց խաղերը եւ ապրումները՝ իրենց բազմազգայուն սասուն – խօսուն ձեւերով եւ երանգներով. Ասոնց մէջ աշխարհիկ վիպասանութեամբ, ստեղծագործելու թրթիռներով համակուած Կոմիտաս վարդապետն է՝ իր ներքին անսահման հարըստութիւնով ։

Քանի մը տասնեակ քառեակներէ բաղկացած «Մայրիկիս Օրօր» քերթուածին մէջ, Կոմիտաս ամէնէն սրտառուչ եւ քընքուշ տողերը նուիրած է իր մօրը, որմէ զրկուած է շատ վաղուց ։

Սիրոյ մրմունջները իբրեւ գարնան բուրումնալից ծաղիկներ հանգիստ չեն ձգած կեանքին կարօտը զգացող Կոմիտասին. Անոնք իբրեւ ջերմաշունչ մեղեդի թափանցած են բանաստեղծ – երգիչին հոգիին խորը եւ անհուն սէր արթնցուցած զեղի կեանքին գեղեցկութիւնը ։

Նայէ. հովիկ,
Դու բոլորիկ,
Ձեւանի սէրը,
Սրտի բերը ։

Մարդկային անկեղծ յոյզերով համակուած այդ բանաստեղծութիւնները ունին զարմանալի երաժշտականութիւն, յանգերու եւ վանկերու հարստութիւն։ Ասոնց մէջ երեւան կու գայ Կոմիտասին բանաստեղծական լեզուին ինքնատիպ արտայայտութեան կերպը ։ Ահա «Ծով ու ծով սէր» բանաստեղծութեան մէկ քառեակը ։

Հոգիս եկաւ հովի պէս,
Սէրս յուռում ծովի պէս,

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ՈՂՋՈ՜ՅՆ ԱՆՋՐՊԵՏԻ ՄԱՐԴՈՑ

Անջրպետի առաջին մարդուն վերադարձը անշուշտ հոգեբանական մեծ ցնցում յառաջ բերաւ Մ. Նահանգներու մէջ: Սակայն, ժողովուրդի մը մեծութիւնը կարելի է դատել այն ժամանակ, երբ կրնայ խնդալ (նոյնիսկ «բռնի խնդուքով») իր արձանագրած պարտութեանց վրայ: Ամերիկացի փարիզաբնակ երգիծաբան մը, Արթ Պուչվալտ, Նիւ Եորք Հերալտի մէջ ստորագրած է հետեւեալ երգիծաբանութիւնը ։

Ռուս հրամանատար Եուրի Կակարինի դէպի անջրպետ կատարած երթ ու դարձը կարգ մը շրջանակներու կողմէ ընդունուեցաւ ուրախութեամբ, իսկ ուրիշներու կողմէ ալ՝ յուզումով: Շատեր ալ շուարումի մատնուեցան: Ասոնց մէջ պէտք է դասել Հոլիվուտեան շարժանկարի անկախ արտադրիչներ, որոնք «Անջրպետի օդաչուն», «Անջրպետ գացող առաջին մարդը» կամ «Ողջո՛յն անջրպետի մարդոց» անուն շարժապատկերներ պատրաստելու վրայ էին:

Թէեւ Հոլիվուտ չէինք գտնուեր Կակարինի սխրագործութիւնը յայտարարուած պահուն, սակայն դիւրաւ կրնանք երեւակայել սա ձեւի հեռաձայնի խօսակցութիւն մը՝ Հոլիվուտեան շարժանկարի արտադրիչի մը եւ շարժապատկերին բովանդակութիւնը գրող հեղինակին միջեւ ։

Արտադրիչը կ'ըսէ ·

— Բարե՛ւ Հարրի, ձայնասփիւռ մտիկ ըրի՞ր ։

— Ոչ Սամ, ձեռագրիս վրայ աշխատելով զբաղած եմ ։

— Ի՞նչ ճամբու վրայ է ։

— Շատ լաւ ճամբու վրայ, Սամ. կը յուսամ շուտով վերջացնել ։

— Լաւ, Հարրի, բայց կ'ուզեմ որ կարգ մը մանր – մունր փոփոխութիւններ մտցնես ձեռագրիդ մէջ ։

— Անշուշտ, Սամ. որո՞նք են ուզած փոփոխութիւններդ ։

— Կը յիշե՞ս այն մասը, ուր անջրպետի ամերիկացի մարդը կը սիրահարի Ռուս աղջկան մը ։

— Այո ։

— Կ'ուզեմ, որ անջրպետի ռուս մարդ մը սիրահարի Ամերիկացի աղջկան մը ։

— Բայց ...

— Մի՛ առարկեր, Հարրի. գիտես, թէ ահագին դրամագլուխ կապած եմ այս շարժապատկերին: Ուրիշ տեսարան մըն ալ կայ, որուն մասին կ'ուզեմ խօսիլ. կը յիշե՞ս այն մասը, ուր Խրուշչեւ կօշիկը սեղանին կը զարնէ, երբ կը լսէ թէ անջրպետ գացող առաջին մարդը Ամերիկացի է ։

— Այո ։

— Այդ տեսարանը կ'ուզեմ որ ջնջուի:

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզես. շարժանկարին լաւագոյն մասն է ։

— Հարրի, տղաս, կ'ուզեմ որ պարզապէս հանես այդ տեսարանը ։

— Չեմ հասկնար, Սամ ...

— Շուտով կը հասկնաս, բայց նախ փոփոխութիւնները կատարէ ։ Հիմա, կ'ուզե՞ս կարդալ հերոսին առաջին խօսքերը, զոր կ'արտասանէ անջրպետէն երկիր վերադառնալուն պէս ։

— Վայրկեան մը. հա, կ'ըսէ՝ «Այս սխրագործութիւնը կը պարտիմ մօրս եւ ամերիկացի աքանչելի ժողովուրդին, որ իմ վրաս հաւատք ունեցան» ։

— Կ'ուզեմ որ այս ալ փոխես ։

— Տեղը ի՞նչ դնեմ ։

— Կ'ուզեմ որ անջրպետի մարդը ըսէ՝ «Ցայտնեցէք Համայնավար կուսակցութեան ու կառավարութեան եւ մասնաւորաբար Նիքիթա Սէրգէյեւիչ Խրուշչեւի, թէ բնականոն պայմաններու մէջ երկիր վերադարձայ: Շատ լաւ կը զգամ եւ սկրթուք մը իսկ չունիմ» ։ Արձանագրեցի՞ր ։

— Արձանագրեցի, Սամ, բայց վստա՞հ ես որ անջրպետէն վերադարձող մարդու մը առաջին խօսքերը ասոնք կ'ըլլան ։

— Վստահ եմ, Հարրի, վստահ եմ ։

— Լաւ. ուրիշ ի՞նչ փոփոխութիւններ կը ցանկաս ։

— Կը յիշե՞ս Թայմզ Սքուէյրի մեծ հրապարակին տեսարանը, ուր ժողովուրդը կը ծափահարէ եւ ուրախութեան բացականչութիւններ կ'արձակէ, երբ կը յայտարարուի թէ անջրպետի մարդը ողջ առողջ վերադարձած է ։

— Այո՛ ։

— Այդ տեսարանը եղածին պէս կը պահես, միայն թէ կ'ուզեմ որ Թայմզ Սքուէյրը փոխարինուի Կարմիր Հրապարակով ։

— Լաւ, Սամ, դրամ տուողը դուն ես ի վերջոյ ։

— Հիմա ո՞ր մասին վրայ կ'աշխատիս ։

— Վերջին տեսարանին վրայ, ուր հերոսը կը հարցաքննուի հեռատեսիլի թղթակիցէն, կը վերագտնէ իր նշանածը եւ ամբողջովին կահաւորուած նոր տուն մը նուէր կը ստանայ հեռատեսիլի յայտագրին արտադրիչէն ։

— Այս վերջին մասը ջնջէ ։ Հեռատեսիլի մասը կրնաս պահել, բայց կահաւորուած տան փոխարէն կ'ուզեմ որ կոլխոզ մը նուէր տրուի հերոսին ։

— Սամ, ընաւ վստահ չեմ թէ դերասանը, Ուիլեըմ Հոլտըն, պիտի համակերպի այս փոփոխութեանց ։

— Դուն ընաւ հոգ մի ըներ Ուիլեըմ Հոլտընի մասին. արդէն կը կարծեմ, որ դերին յարմար դերասանը չէ այլեւս ։

— Հապա որո՞ւն պիտի յանձնես հերոսին դերը ։

— Այս վայրկեանիս պիտի հեռաձայնեմ Եուլ Պրիններին ։

Ծոցիս վարդեր՝ աստղ տես,
Քեզ սիրելու եկայ ես ։

Վիպականութեան (ռոմանթիք) շղարշով պարուրուած նուիրական սէրն է, որ կ'արտայայտէ Կոմիտաս դէպի հայրենի մարդը, հովիւը, աղջիկը՝ իր նուրբ թովչանքով, հայրենի չքնաղ բնութիւնը, որ այնքան պայծառ եւ վսեմ գոյներով պատկերացուցած է «Սէր հովիկ», «Իմ երազը», «Ճերմակ հեր», «Գարուն սէր», «Գարուն», «Նոճիներն ու մայրիները», «Հունձ», «Գորով սէր», «Հով սէր», «Անմար սէր» եւայլն:

Կոմիտաս վրդ. ստեղծած է իրեն յատուկ տաղաչափութիւն մը, արտայայտութեան ինքնատիպ ոճ մը եւ բանաստեղծական նոր բառեր ու արտայայտութեան ձեւեր ։

Ուրախութեան եւ վիշտի տաղերով արբած, ժողովրդական երգին անուշ շաղերով զմայլած, իր ողջ էութեամբ երգ դարձած, այդ ազնիւ արուեստագէտը մեծ ժառանգութիւն ձգած իր գողտրիկ ստեղծագործութիւններով, իր համեստ լուման բերած է հայ բանաստեղծութեան մէջ ։

Ս. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՖԼՕՊԷՐ Ի ՊԱՏՈՒԻ...

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Յառաջիկայ Նոյեմբերին կը լրանայ Ֆրանսացի մեծ վիպասան Կիւսթաւ Ֆլօպէրի մահուան հարիւրամեակը ։

Մոսկուայի մէջ որոշած են արժանաւորապէս տօնել այդ թուականը եւ ծրագրած են՝ Ֆլօպէրի «Տիկին Պովարի»ն թատերախաղի վերածել, զայն ներկայացնել Մոսկուայի «Մալի» թատրոնին մէջ, բեմադրութիւնը վստահելով Ֆրանսացիի մը ։

Խորհրդային թատերական շրջանակները արդէն կատարած են իրենց ընտրութիւնը՝ բեմադրիչի նկատմամբ ։

Հրաւիրած են Փարիզի «Աթըլիէ» թատրոնի տնօրէնը Անտրէ Պարսաք, պարզ այն պատճառով որ այս վերջինը Ռուսաստան ծնած ըլլալով, քաջ կը տիրապետէ ռուսերէնին ։

Բոլոր դերակատարները Ռուսեր պիտի ըլլան ։

Անտրէ Պարսաք Ֆրանսական թատրոնի լաւագոյն բեմադիրներէն մէկն է ։ Միջազգային թատրոնին մէջ ալ անոր համբաւը տարածուած է ։

Արդարեւ, անցնող թատերական շրջանին, անիկա զանազան երկիրներու մէջ կատարած է բեմադրութիւններ, ինչպէս օրինակ՝ Միլանօ, ուր բեմադրած է «Մեղէա»ն իտալերէն (Պարսաք քաջածանօթ է նաեւ իտալերէնի) ինչպէս նաեւ Թել-Ավիվի մէջ բեմադրած է եբրայերէն լեզուով՝ «Համլէթ»ը ։

Այս բոլորէն ետք, «չարաճճի» լեզուներ կը նախատեն թէ Պարսաքի իբրեւ բեմադիր Ռուսերու կողմէ ընտրութիւնը կը վերաբերի նաեւ քիչ մըն ալ անոր «միջազգայնական» բեմադիր մը ըլլալու հանգամանքին ...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (186)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ

Բայց մեծ զգուշութեամբ: Բաւական մօտենալով՝ լսեց մի ծանօթ ձայն եւ հասկացաւ. մարդը մանգաղով հնձում էր արտը ...

Այս տեսնելով Թորգոմը, թէեւ փոքր ինչ հանգստացաւ (ուրեմն թշնամու հետախոյզ չէր), բայց եւ այնպէս առաջ գնաց: Գնաց այնքան, որ համարեա մօտեցաւ ։

Մարդը վախից կանգնեց, բայց ձայն չհանեց ։

— Ո՞վ ես, ի՞նչ ես անում, — հարցրեց Թորգոմը, չգիտես ինչու, շշուկով, այնպէս, ինչպէս խօսում են քնածի մօտ ։

Եւ արտահնձող մարդը լսեց, չգիտես անակնկալից էր, թէ չուզեց պատասխանել. ուստի Թորգոմը հարցրեց ·

— Գողանո՞ւմ ես:

— Ինչո՞ւ՝ գողանամ, — խօսեց վերջապէս մարդը բեկուած ձայնով: — Արտս է, եղբայր: Հնձում եմ, որ չորորեն երիվարները ։

Թորգոմի լարուածութիւնը անցաւ անմիջապէս: Աւելին. նա զգացուեց, զգացուեց այն աստիճան, որ անհրաժեշտ համարեց մի բան ասել շինականին.

— Հնձիր, հնձիր... բայց կամաց ...

Թէ ինչո՞ւ «կամաց», ինքն էլ չբացատրեց, սակայն նայելով, թէ ինչպէս է նա մանգաղը սրում, բայց զգուշութեամբ տանում բերում՝ նորից հարցրեց ·

— Շատո՞ւր ես ։

— Տասուերկու շունչ ։

Թորգոմը լռեց. նայեց շուրջը, ապա ինքն էլ կռացաւ ու սկսեց ցորենը արմատահան անել եւ դարսել իրար վրայ ։ Նա օգնում էր շինականին եւ հետն էլ հարցնում, թէ որքա՞ն ցանքս ունի, որքա՞ն անասուն: Շինականի կարճ պատասխաններից պարզուեց, որ դա նրա միակ արտըն է եւ մի օր առաջ նրա երինջը մորթել էին արքունի զինուորները ։ Պատասխանելով Թորգոմի հարցումներին՝ շինականը հետաքրքրուեց իր հերթին.

— Ե՞րբ պիտի վերջանայ այս կռիւը, զինուոր եղբայր ։

— Երբ նախարարների զօրքերը ջարդուեն, — պատասխանեց Թորգոմը ։

— Բայց կը ջարդուե՞ն որ ...

— Կը ջարդուեն ...

— Բայց չէ՞ որ նրանք էլ Հայ են ։

— Հայ են, բայց վատ, անիրաւ ։

Դա ակներեւ անհասկանալի թուաց շինականին, ուստի եւ նա լռեց ու շարունակեց քաղել՝ մանգաղը համաչափ ետ ու առաջ տանելով ։

Մի առժամ նրան օգնելով Թորգոմը վերադարձաւ իր տեղը. եւ մինչեւ լուսաբաց նա շրջում էր ու նայում շինականի կողմը. կարծես հսկում էր, որ մէկը չխանգարի նրան ։

Պէտք է ասել, որ թէ Թորգոմը, եւ թէ զինուորներից շատերը այդ օրերին խղճում էին շինականներին, որ ընկել էին երկու կռուող բանակի մէջ եւ մնացել էին չարունակ ։

Մի քանի օր առաջ նախարարական զօրքերին հետապնդելիս, Թորգոմը վիրաւոր եղբին տեսաւ մի պառաւ գեղջկուհու, որ ծնկներին զարկելով լաց էր լինում կովի դիակի մօտ եւ հետն ալ անիծում պատնողին. չգիտես դիտմամբ, թէ պատահաբար արձակած նետը դիպել էր տապալել կովին ։

— Ինչո՞ւ զինուորներին կ'անիծես, մամ, — ասաց Թորգոմը, — Նախարար իշխաններին անիծի, որ կռիւ եկան քաղաքի վրայ ։

Պառաւը հառաչեց ։

— Օ՜, իշխան, Թագաւոր ամէնքը մահ ու պատուհաս մեզի: Աստծու նզովքը ամէնուն գլխին ..

Կողմվիտի շինականներն արդէն գիտէին, թէ ինչպէս նախարարական զօրքերը կռիւ էին գնացել Արշակաւանի վրայ, ինչպէս են աւերել այն եւ թէ ինչպէս հիմա թագաւորը կամենում է վրէժխնդիր լինել ։ Բայց քանի օր էր ոչ այս կողմն էր յաղթում, ոչ այն ։ Նրանք մտածում էին, որ լաւ կը լինէր շուտով մի կողմը յաղթեր, այն ժամանակ պատերազմը կը վերջանար եւ իրենք կ'ազատուէին դժբախտութիւններից, եւ նրանց համար միեւնոյն էր, թէ ով կը յաղթի. կարեւորն այն էր, որ դա վերջանար եւ իրենք հաւաքէին բերքը, ազատուէին կռուող կողմերին հաց, պարէն տալուց, նաեւ շարունակական վախից ։

Նրանց համար ծանր էր մանաւանդ այն, որ կռուողները, քանի որ ձիերը ազատ արածել չէին կարող, պահանջում էին խոտ, վարսակ ու գարի ։

— Ո՞ւր է, ո՞րտեղից... Գարի, վարսակ լինի՝ կ'ուտենք մենք, — ասում էին շինականները։

Բայց ո՞վ էր լսում. մտնում էին տները եւ հաց, գարի ու վարսակ փնտռում թէ մառաններում, թէ բնակարաններում եւ թէ անգամ գոմերում: Եւ գտածը տանում էին, չնայելով տիրոջ աղերսանքին: Իսկ եթէ չէին գտնում՝ պահանջում էին յայտնել, թէ ո՞րտեղ են հորել ։

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

ՆՈՒԷՐ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ, (յապաղած) — Ս. Յարութեան տօնին առթիւ եւ ի յիշատակ իր ամուսնոյն Տիկին Սնպաշեան դրինք հաւաքեր Ն. Ֆ. կը նուիրէ Մշակոյթի Տան Ն. Սերուանդի Յարութիւնեանպաշեան սրահին։

Նոյն նպատակին համար երեսուն Ն. Ֆ. կը նուիրեն Յարութիւն, Սարգիս եւ Ստեփան Սվազլեան եղբայրներ, իրենց կնքահօր՝ Յարութիւն Սնպաշեանի, մեծ հօր Ստեփան Գուլքճեանի եւ քեռայրին՝ Անթուան Օհանեանի յիշատակին։

×

Տիկին Լարիէս 25 Ն. Ֆ. կը նուիրէ Կարմիր Խաչի դիւանդներուն, ի յիշատակ Տէր եւ Տիկին Գէօզկէրեանի եւ զաւկին, որ զոհ գացած է Աւրփայի ճակատամարտին։ (Ստանալ՝ «Ճառաչ»էն)։

^

ՈՂԲ. ԱՐԱՄ ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆԻ Թաղման առթիւ փոխան ծաղկեպսակի եղած նուիրատուութեան անուանացանկը. —

Վ. Պ. Արծրունի Չրբաշեան Կոմոնի եկեղեցիին յիսուն Ն. Փ., Հրանդ Աբէշեան երեսուն, Տիգրան Տէօքմէճեան երեսուն Ն. Ֆ., Պետրոս Չինարեան, Արսէն Տէր Զաքարեան, Գրիգոր Տապաղեան, եւ Հայկ Տատուրեան տասնական Ն. Ֆ. Կոմոնի եկեղեցիին։

Ազգային Առաջնորդարան յիսուն Ն. Ֆ., Պ. Վ. Յակոբ Գրտէրեան յիսուն, Մինաս Գօզոսեան յիսուն, Յովհ. Հացագործեան, Մելքոն Գօզոսեան, Օննիկ Մակարեան, Վարդան Գանտիկեան քսանական Ն. Ֆ., Գրիգոր Տապաղեան, Բիւզանդ Խաչատուրեան եւ Հայկ Տատուրեան տասնական Ն. Ֆ. Կոմոնի դպրոցին։

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ
ԳԷՈՐԳ ԵԱՍՄԷԿԵԱՆ

Դաշնակով կ'ընկերանայ ԺԱՔԼԻՆ ՊԷՍՐԼԻ

Ուրբաթ, Ապրիլ 21, ժամը 21ին,

SALLE PAUL FARALICQ

21, Rue Yves Toudic (Métro République)

ՅԱՅՏԱԳԻՐ. — Կոմիտաս, Եանըպէկեան, Սարխեան եւայլն եւայլն։

Տոմսերու համար դիմել Բալուեան դը-րատունը, ՓՐՕ 25·46 եւ երգահանդէսին օրը՝ մուտքին։

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԼՈՒՐՏ

Նախագահութեամբ Թեմիս Առաջնորդ, Գերպ. Կարապետ Եպիսկ. Ամատունիի, 30 Յուլիսէն 4 Օգոստոս, տեղի պիտի ունենայ Ուխտագնացութիւն մը դէպի Լուրտ։

Արձանագրութիւնները կը տեւեն մինչեւ Մայիս 31։

Մանրամասնութիւններու համար դիմել Հայ Կաթողիկէ Ս. Խաչի Ժողովրդապետութեան։ Առաւօտեան ժամը 10էն 12.

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Tél. : ODE. 02.12

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԿՈՉ
ՀԱՅ ՆԱԽ. ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
— ԱՊՐԻԼ 24 —

Չէնքի ընկերնե՛ր եւ հայրենակիցնե՛ր։

Այս անգամուան մեր կոչը արտակարգ հրաւէր մըն է՝ յիշատակի արտակարգ արարողութեան մը համար։

Կոչ կ'ընենք ամէն Հայու, որ գայ ու մեզի հետ մասնակցի մեծարանքին զոր պիտի ընծայենք ի յիշատակ մեր այն բոլոր մեռեալներուն, որոնք իրենց կեանքը զոհած են 1914 եւ 1945 աշխարհամարտերուն՝ Ֆրանսայի եւ Արեւելքի ռազմադաշտերուն վրայ, որոնք զոհ գացած են 1915ի տարագրութեանց՝ Միջագետքի անապատներուն մէջ։

Մեր բոլոր հերոս Մեռեալներու յիշատակը հաւատարմութեամբ պահպանող Հ. Ն. Զինուորներու Միութիւնը, Ֆրանսական պաշտօնական իշխանութեանց շնորհումով՝ Յաղթական Կամարին տակ Անծանօթ Զինուորին Բոցը արծարծելու արարողութիւնը պիտի կատարէ Ապրիլ 24ին՝ Օր մեր ազգային սուգին։

Ուստի, այս տարի մեր համախմբումը տեղի կ'ունենայ Երկուշաբթի Ապրիլ 24, կէսօրէ ետք ժամը ճիշդ վեցին, Էթուալի հրապարակը՝ Շան զ'Էլիզէի եւ Ավընիւ Մարսոյի անկիւնը։

Դուք որ գիտէք ամէն բանէ առաջ ու վեր պատուել յիշատակը ձեր սիրելիներուն, եկէ՛ք նուիրական մեծարանքը ընծայելու՝ Յաղթական Կամարը փառքի դամբան ըրած Անծանօթ Զինուորին, որ ոչ ոք կրնայ հաւաստել թէ մեր հերոսներէն մէկը չէ։

Հ. Ն. Զ. Մ.

(Կնիք)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Ճանիկեանի ձեռամբ Կիւլպէնկեան Ֆոնտէն 120 Ն. Ֆ., ի նպաստ իր դպրոցին։ Վարչութիւնս շնորհակալութեամբ ստացած է Քլերմոն Ֆերան բնակող ընկերուհիներէ 185 Ն. Ֆ.։ Ամէն տարի Զատիկի տօներու առթիւ Տիկին Փափազեան նախաձեռնարկ կ'ըլլայ տեղւոյն վրայ հանգանակութիւն կատարելու Կապոյտ Խաչի ի նպաստ։ Տիկիններ՝ Թիւթիւնճեան յիսուն Ն. Ֆ., Հանրի Ապազեան յիսուն, Փափազեան յիսուն, Ալթունեան 15. Գալուստեան եւ Աճէմեան տասնական Ն. Ֆ.։

ԱՊՐԻԼ 11-24 Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ԿՈՂՄԷ (ՁՈՄ)

23, ԱՊՐԻԼ. ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ

ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ (ՔԱՏԷ)

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ

Կ. ՄԵՀԵԱՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ
46ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ հոգաբարձու – թեան։

Բարձր հովանաւորութեամբ Կաթողիկոսական պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Պատուոյ նախագահութեամբ Ալֆորվիլի քաղաքապետ՝

ՌԱՄԻԼ ՊԼԷՕԶԻ

Ապրիլ 22, ժամը 21ին, Քաղաքապետարանին սրահը, Ռիւ Վոլթէր, Ալֆորվիլ։

Օրուան պատշաճ յայտագիր։

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ երեք յարանուանութեանց պետերուն եւ նախաձեռնութեամբ Ազգ. Կեդր. վարչութեան։

Այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Սալ Մազը – Նօ, 88, Րիւ տ'Օպանեը։

Կը նախագահէ՝

Պ. Վ. ՍԱՀԱԹՃԵԱՆ

Կը խօսին. — ՏԷՐ ԵՂԻՇԷ ՔՀՆՅ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ (Հայ Առաքելական Եկեղեցի), ԳԵՐՅ. ՅՈՎՀ. Ծ. Վ. ՉԻՐՀԱՃԵԱՆ (Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցի), ՎԵՐ. ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ (Աւետարանական եկեղեցի) եւ Կ. ՃԱՆԻԿԵԱՆ (Ազգ. Կեդր. վարչութիւն)։

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական բաժին։

Կը հրաւիրուին բոլոր ազգային մարմինները, միութիւնները եւ համայն հայ ժողովուրդը։

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Լիոնի Ազգ. Միութեան հովանաւորութեամբ եւ երեք յարանուանութեանց պետերու, միահամուռ մասնակցութեամբ Լիոնահայ գաղութին։

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, 6րդ Թաղապետարանի հանդիսասրահը, Իւիւ տը Սէզ։

Կը նախագահէ Պ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ

Խօսք կ'առնեն Ազգ. Միութեան եւ կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները։ Աւուր պատշաճի խնամեալ գեղարուեստական բաժինով մը։

Պիտի ներկայացուի կենդանի պատկեր մը ղեկավարութեամբ Պ. ԹՐԱԳՕՇի։

Մեներգ եւ արտասանութիւն։

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը 15·30ին, Րիւ Ժէի. Սէն Լուի սրահին մէջ։

Նախաձեռնութեամբ Կրընոպլի Հայ Ազգ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ բոլոր այն կազմակերպութիւններուն որոնք իրենց համաձայնութիւնը կուտան։

Կը նախագահէ Պ. Տ. ՍԹԱՄՊՈՒԼԵԱՆ

Խօսք կ'առնեն մասնակցող կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները։

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական խնամուած բաժին։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ՅԻՇԱՏԱԿ...

Կիրակի, Ապրիլ 23, ժամը 16... ձայնաւոր պատարագ։

Կը պատարագէ՝

ԳԵՐՊ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊՍ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

Basilique du Sacré-Cœur de Montmartre

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Ֆուրվիէրի Տիրամօր Տաճարին մէջ հայածէս ձայնաւոր պատարագ եւ ... Ապրիլեան նահատակներու համար

Ֆուրվիէրի Տիրամօր բլրանիստ տաճարին մէջ, այս Կիրակի առաւօտ, ժամը ճիշդ 10ին, Կարդինալ ԺԷՐԼԻԷի օգնականին՝ ԼԷԲՐԻՒՑԻ եպիսկոպոսին նախագահութեան տակ, ձայնաւոր պատարագ պիտի մատուցուի եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի մէկուկէս միլիոն հայ նահատակներու եւ վերջին երկու համաշխարհային պատերազմներու ... պատուոյ դաշտին վրայ ինկած հայ զինուորներու համար։

Լիոնի եւ շրջակայքի Հայութիւնը ... նահատակներուն եւ հերոսներուն ... յիշատակը յարգելու համար, կը հրաւիրուի այս կրկնակ պաշտամունքներուն ներկայ գտնուելու։

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի Նահատակաց յիշատակի հոգեհանգստեան պատարագ, ժամը ...ին, կը հրաւիրուի Լիոնի եւ շրջանի հայութիւնը։

×

ՄԱՐՈՔԻ ՄԷՋ

Հայկական ծէսով հոգեհանգստեան պատարագ ի յիշատակ Ապրիլեան զոհերու։ Այս Կիրակի առաւօտ Քազապլանքայի Ս. ՄԱՐԿՐԻԹ եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 11ին։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանի վարչութիւնը կը խնդրէ ... րութենէն նկատի առնել իր ... հաւաքոյթներու փոփոխման օրը, ... այսուհետեւ տեղի պիտի ունենան Երկուշաբթի իրիկուններ, փոխանակ Չորեքշաբթիի։

Վերաբացումը պիտի կատարուի ... սոյս 24ի Երկուշաբթին եւ նիւթը ... յայտարարուի յետագային։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ցանկիս չորսին Կապոյտ Խաչի Սեվրի ... մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէս...

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հայ Նախկին Զաղմիկներու Միութ... նը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ... անդամները, Կիրակի, Ապրիլ 2... ճիշդ 16ին, իր կեդրոնատեղին, ... տը Թրէվիզ։

ՕՐԱԿԱՐԳ. — Նոր վարչութեան ... դամներու ընտրութիւն։

Զանազան հարցեր։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 19 ԱՊՐԻԼ — MERCREDI 19 AVRIL 1961

37րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9082 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4883

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՅԱՄԱՔԱՀԱՆՈՒՄ ՔՈՒՊԱՅԻ ՄԷՋ

«ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ ՍԿՍԱՒ» Կ'ՅԱՅՏԱՐԱՐԷ ՏՈՔԹ. ՔԱՐՏՈՆԱ

Բոլորովին խառնակ եւ շփոթ վիճակ կը տիրէ Քուպայի մէջ, ուր ցամաքահանում կատարած են Տոքթ. Միրօ Քարտոնայի կազմած տարագիր կառավարութեան կողմնակիցներէն շուրջ հինգ հազար զինուորներ: Հաղորդակցութեան եւ ամէն կարգի յարաբերութիւնները խզուած են Քուպայի եւ Մ. Նահանգներու միջեւ՝ Նիւ Եորքի մէջ Քարտոնայի կատարած յայտարարութենէն ի վեր: Արդարեւ, տարագիր կառավարութեան վարչապետը ըսած էր՝ «Ազատագրական պայքարը սկսաւ. Քուպացի հայրենասէրներ, քաղաքներու եւ լեռնային շրջաններու մէջ սկսած են կռուիլ՝ իրենց երկիրը Ֆիտէլ Քասթրոյի բռնատիրութենէն եւ միջազգային համայնավարութեան անգութ լուծէն ազատելու համար»:

Այս յայտարարութենէն անմիջապէս ետք Տոքթ. Քարտոնա անգտանելի դարձած էր. բայց շատերու կարծիքին, Քուպա մեկնած է, իր յեղափոխական կոմիտէին միւս անդամներուն հետ տեղւոյն վրայ ձեռք առնելու համար հակա-Քասթրօ գործողութեանց ղեկը:

Տարագիր կառավարութիւնը հաղորդագրութեամբ մը հաստատած է, թէ ցամաքահանման առաջին գործողութիւնները յաջողութեամբ պսակուած են եւ հարիւրաւոր «ապստամբներ» առանց դիմադրութեան հանդիպելու ոտք կոխած են Օրիէնթէի նահանգին մէջ:

Ամերիկեան Սի. Պի. Էս. ձայնասփիւռի ընկերութիւնն ալ կը յայտնէ, թէ Կարապի կղզին մէջ ամիսներէ ի վեր բանող ընդդիմադիր ձայնասփիւռ-կայանին տըւած լուրերուն համաձայն, երկու հազար քուպացի [illegible] նետուած են մայրաքաղաք Հաւանայէն 175 քմ. հարաւ-արեւմուտք գտնուող Փինար-տէլ-Րիոյի վրայ, եւ թէ մայրաքաղաքին ոստիկանապետը արդէն իսկ բանակցութեանց սկսած է «ապստամբներուն» հետ, որպէսզի Հաւանան պատերազմի դաշտի չվերածուի:

Ծովային ճամբով ցամաքահանումներ կատարուած են Քուպայի այլ շրջաններուն մէջ (առնուազն երեք տարբեր վայրերու մէջ):

Տակաւին չհաստատուած լուրերու համաձայն, Քուպայի երկրորդ մեծ քաղաքը Սանթիակօ տէ Քուպա, անցած է յարձակողներուն կողմը, իսկ Ֆիտէլ Քասթրոյի եղբայրը՝ Ռաուլ Քասթրօ, որ այնտեղ կը գտնուէր, ձերբակալուած է:

× Մայրաքաղաք Լա Հաւանայի մէջ պատերազմական վիճակ հռչակուած է: Փողոցներուն մէջ ոստիկանութիւնն ու Քասթրոյի հաւատարիմ զինուորները խիստ հսկողութիւն կը բանեցնեն, ստորերկրեայ ապաստաններ կը պատրաստեն՝ օդանաւային ռմբակոծութեանց պարագային պաշտպանուելու համար: Ջղագրգռութիւնը այն աստիճանի հասած է, որ հակա-օդային պաշտպանութեան թնդանօթները քանիցս կրակ բացած են մայրաքաղաքին վրայ թռիչք կատարող իրենց իսկ օդանաւերուն վրայ:

× Ֆիտէլ Քասթրօ առանց վայրկեան մը կորսնցնելու բողոք ներկայացուցած էր ՄԱԿի Ապահովութեան Խորհուրդին: Քուպայի պատուիրակը, Ռաուլ Ռոա, ամբաստանած էր Մ. Նահանգները, որ «կը զինեն հարուածող ձեռքը»: Նախապէս հաստատած էր նոյնիսկ, որ օդային ռմբակոծումները կատարուած են ամերիկացի օդաչուներու կողմէ:

Սակայն Մ. Նահանգներու պատուիրակը, Սթիվընսըն պատասխանեց, թէ այս ամբաստանութիւնը որեւէ հիմք չունի. եղածը Քուպայի վերաբերող ներքին խնդիր մըն է. «Եթէ Քասթրոյի վարչակարգը վար առնուի, Քուպացիներու ձեռքով պիտի ըլլայ եւ ոչ թէ Մ. Նահանգներու կողմէ»: Եւ Սթիվընսըն աւելցուց՝ «Բայց եւ այնպէս չենք կրնար պահանջել, որ Մ. Նահանգները Քուպայի վարչակարգը պաշտպանեն»:

Խորհրդային պատուիրակը, Զորին, դէպքերուն «ամբողջ պատասխանատուութիւնը» նետեց Մ. Նահանգներուն վրայ, եւ յայտնեց, թէ ՄԱԿը «չի կրնար անտարբեր մնալ երբ մեծ պետութիւն մը միջամուխ կ'ըլլայ ինքնիշխան ըլլալու փափաք ունեցող փոքր երկրի մը ներքին գործերուն»:

× «Փրաւտա»ն իր կարգին կ'ամբաստանէ Մ. Նահանգները, որուն միջամտութիւնը կը նկատէ «խաղաղութեան եւ համաշխարհային ապահովութեան երեսին նետուած ձեռնոց մը»:

× Նիւ Եորքի Թայմզ Սքուէյր հրապարակին վրայ Քասթրոյի ի նպաստ ցոյցեր կատարուած են. ցուցարարները կը պոռային՝ «Քուպային ձեռք մի՛ տաք. Քուպան հանգիստ ձգեցէք»:

× Լաւատեղեակ անձեր կը պնդեն, թէ Խ. Միութիւնը պիտի բաւականանայ միայն սպառնալիքներ տեղացնելով, եւ Քասթրօն պաշտպանելու սիրոյն համաշխարհային ու հիւլէական պատերազմ մը սկսելու պատասխանատուութիւնը պիտի չառնէ:

× Համաշխարհային ամբողջ մամուլը սիւնակներ կը յատկացնէ այս դէպքերուն: Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութեան քաղաքական բիւրօն ալ, որեւէ մէկ բանէ ետ չմնալու համար, յայտարարութիւն մը հրատարակած է՝ «Քուպայի դէմ յարձակման վերջ տուէք» խորագրով:

ՄԱՌԵՇԱԼ ԼԻՕԹԷԻ ԱՃԻՒՆՆԵՐԸ

Մառեշալ Լուի Լիօթէի աճիւնները, քսանըվեց տարի հանգչելէ ետք իրեն այնքան սիրելի հողի մը մէջ, իրենց վերջնական հանգստարանը պիտի գտնեն Ֆրանսա: Մառեշալ Լիօթէ, արդի Մարոքի հիմնադիրը, մեռած էր 1934ին եւ 1935էն ի վեր կը հանգչէր մասնաւորաբար իրեն համար բարձրացուած յուշարձան-դամբարանի մը մէջ: Կեանքին մեծ մասը անցուցած էր Մարոք, զոր կը սիրէր իր հայրենիքին նման եւ ուր հաստատած էր Ֆրանսայի իշխանութիւնը՝ լաւագոյն ըմբռնումով գաղթարարական աշխատանք կատարելով: Իր օրով Մարոք օժտուեցաւ հիւանդանոցներով, դպրոցներով, ճամբաներով, նաւահանգիստներով, քաղաքներով: Եւ մանաւանդ՝ իր հովանաւորութեան յանձնուած ժողովուրդին կեանքի պայմանները բարելաւելով է որ գրաւեց տարիներ շարունակ, քանի որ իրապէս կը սիրէր Մարոքի ժողովուրդը, իր աշխատասիրութիւնը, կրօնասիրութիւնը, ցեղային աւանդութեանց հանդէպ ունեցած հաւատարմութիւնը:

Ապրիլ 22ին, Ռապաթի եւ Քազապլանքայի մէջ, ֆրանսական և մարոքեան կառավարութեանց անդամներուն ներկայութեան, Լիօթէի աճիւնները յարգանքի ցոյցերով պիտի փոխադրուին ֆրանսական «Քոլպէր» յածանաւին վրայ, որ Թուլոն պիտի հասնի Ապրիլ 25ին: Մասնաւոր շոգեկառքով մը աճիւնները Թուլոնէն Փարիզ պիտի բերուին ու տեղաւորուին Յաղթութեան Կամարին տակ, ուր Ապրիլ 25էն 26ի գիշերը հսկում պիտի կատարուի: Յաջորդ օրը, նախագահ տը Կոլի ներկայութեան, պաշտօնական արարողութիւն մը պիտի կատարուի Էնվալիտի մէջ, ուր եւ իրենց վերջնական հանգստավայրը պիտի գտնեն մեծ մառեշալին աճիւնները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺԱԳ ՍՈՒՍԹԵԼ «ազգային համախմբման» պարագլուխը, մեծ դժուարութիւններ ունեցաւ առջի իրիկուն հաւաքավայր մը գտնելու համար: Միութիւն Նոր Հանրապետութեան համար կուսակցութեան (Իւ - էն - էռ) անդամ վեց քաղաքապետներ մերժած էին իրենց սրահը տրամադրել, իսկ Սէն Կրասիէնի քաղաքապետը՝ Տոքթ. Լէոն Յովհաննէսեան վերջին վայրկեանին ետ առած էր նախապէս տուած իր համաձայնութիւնը:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ընտրութիւններուն, որոնք տեղի ունեցան Կիրակի, (Ապրիլ 16) մեծ թիւով եկեղեցականներ մասնակցեցան: Կարգ մը գիւղերու մէջ նոյնիսկ, տեղւոյն քահանան յիշեցուց իր հաւատացեալներուն որ պէտք է քուէարկեն:

ԳՈՒՐԿԻՊԱ ԵՒ ԹԻԹՕ խորհուրդ տըւած են ԱՀԱԿին, որ առանց ձգձգելու ընդունի տը Կոլի առաջարկները:

ՍԵՆԵԿԱԼԻ Հանրապետութեան նախագահն ու տիկինն Լէօփոլտ Սէնկոր, իրենց առաջին պաշտօնական այցելութիւնը կու տան այսօր Ֆրանսայի: Օդակայան զիրենք դիմաւորեց Զօր. տը Կոլ:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արտաքին Նախարարը յայտարարեց, թէ կ'ուզեն կապերը սերտացնել Ատլանտեան Ուխտի իրենց դաշնակիցներուն հետ:

ՔՈՆԿՕՅԻ քաղաքական զանազան ղեկավարներուն վերին ժողովը տեղի պիտի ունենայ Ապրիլ 20ին, եթէ մինչ այդ դարձեալ միտք փոխող չըլլայ:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ մէջ քաղաքական գայթակղութիւն մը մէջտեղ ելաւ: Երեւան հանուած է, որ պահեստի գնդապետ մը՝ Պէր, պետական գաղտնիքներ յայտնած է «Արեւելեան Եւրոպայի պետութեան» մը, որուն անունը թէեւ չի տրուիր, սակայն կարելի է հետեւցնել, որ Խ. Միութիւնն է:

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ կառավարութիւնը որոշած է ոստիկանական նոր ուժեր փոխադրել Անկոլա, եւ այնտեղէն հեռացնել կիներն ու երախաները՝ ահաբեկչական արարքներուն ստացած մտահոգիչ ծաւալին պատճառաւ:

ԼԱՈՍԻ նախկին վարչապետը, իշխան Սուվաննա Ֆումա, Մոսկուայի մէջ տեսակցած է բարձրաստիճան անձնաւորութեանց հետ: Կը կարծուի որ խորհրդային իշխանութիւնները համաձայն են Լաոսի մէջ չէզոք ու բոլոր հոսանքներուն ներկայացուցիչներէն կազմուած կառավարութեան մը ստեղծման:

ՄԱՌԵՇԱԼ ԹԻԹՕ, իր «Կալէպ» զբօսանաւով հասաւ Աղեքսանդրիա: Վեց օր պիտի մնայ Եգիպտոս, ուր բազմաթիւ տեսակցութիւններ պիտի ունենայ Նախագահ Նասըրի հետ: Խօսակցութեանց առանցքը պիտի կազմեն Ալժերիան եւ Քոնկօն:

ԵԱՍԸ ԱՏԱՅԻ դատավարութիւնը կը շարունակուի. փաստուած է, թէ ամբաստանեալներէն 46 հոգի, որոնց շարքին նաեւ Ճէլալ Պայար եւ Ատնան Մէնտերէս, Իսմէթ Ինէօնիւն մեռցնել փորձած են ատենօք:

ՏԱՃԻԿԻՍՏԱՆԻ համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէին առաջին եւ երկրորդ քարտուղարները, ինչպէս նաեւ վարչապետը պաշտօնանկ եղած են, կը յայտարարէ «Փրաւտա», քանի որ բամպակի արդիւնաբերութեան մասին սխալ հաշիւներ ներկայացուցած էին:

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ կառավարութեան որոշումով, վերջ տրուած է «ժողովրդային դատարաններ»ու գոյութեան, որոնք ըստեղծուած էին 1956ին՝ «հակա-յեղափոխականները» դատելու համար:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Արդիւնաբերութեան Նախարարը, Քօճաօղլու, հրաժարած է: Պաշտօնական պատրուակը այն է, որ նախարարին ու կառավարութեան միւս անդամներուն միջեւ տեսակէտներու հակառակութիւն կար՝ Թուրքիոյ մէջ ինքնաշարժ կառքերու գործարան մը ստեղծելու խնդրին շուրջ:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ երկաթուղիի բանուորներն ու պաշտօնեաները Ուրբաթ օր մէկ ժամուան գործադուլ պիտի ընեն. կ'ուզեն ձուլուիլ Ֆրանսայի երկաթուղիի ընկերութեան հետ:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ պաշտօնապէս անդամ դարձան Օ. Է. Սէ. Էին (Տնտեսական Համագործակցութեան Եւրոպական կազմակերպութիւն), որուն կ'անդամակցին 18 երկիրներ — Միացեալ Շուկայի վեց երկիրները, Ազատ-Փոխանակութեանց եօթը երկիրները, ինչպէս նաեւ Իրլանտա, Սպանիա, Յունաստան, Թուրքիա: Մ. Նահանգներն ու Քանատան ցարդ ժողովներուն կը մասնակցէին որպէս «դիտող».

ՊՐԱԶԻԼԻՈՅ մէջ բարձրաստիճան զինուորականներ (ծովակալ մը, զօրավար մը եւ հրամանատար մը) ձերբակալուած են, կառավարութիւնը քննադատած ըլլալու ամբաստանութեամբ:

ԹՈԿՕՅԻ նախկին վարչապետը, Սիլվանուս Օլիմփիօ, Հանրապետութեան Նախագահ հռչակուեցաւ: Ձայներու մեծամասնութիւն ստացած էր Ապրիլ 9ի ընտրութեանց մէջ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՋԱՐԴԵՐԸ ՀՐԷԱԿԱՆ ՋԱՐԴԵՐԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

ԽՄԲ. — Այխմանի դատավարութեան առթիւ, թրքական թերթերը խօսեր են հրէական ջարդերու մասին: Թուրքերուն այս հետաքրքրութիւնը ցաւ պատճառեր է Գերմանացիներուն: Եւ ահա թուրք լրագրող մը կը գրէ թէ «շատ կարեւորութիւն տրուեցաւ հրէական ջարդերու պատմութեան», որ «կը նմանի հայկական ջարդերու մասին կատարուած հրատարակութեանց»:

Այսպէս, Ճումհուրիյէթ թերթին մէջ Ճեվատ Ֆեհմի Պաշքութ կը գրէ.—

«Մեր թերթերը չափէն աւելի կարեւորութիւն տուին Այխմանի դատավարութեան: Վերջին օրերուն թերթերու էջերուն տեսարանը ասոր փաստն է:

Ցաւով կը տեղեկանանք թէ Այխմանի դատավարութեան մասին կատարուած հրատարակութիւնը վիշտ պատճառեր է մեր գերման բարեկամներուն:

Թուրքեւգերման բարեկամութիւնը շատ հին անցեալ մը ունի եւ զօրաւոր բարեկամութիւն մըն է. Պէտք է ըսենք նաեւ թէ բոլորովին անիրաւ չենք գտներ մեր բարեկամները իրենց զգացած ցաւին մէջ: Կը յիշենք թէ ատենօք մենք Թուրքերս ալ խորապէս վիրաւորուած էինք այն տեսակ հրատարակութենէն, որ՝ ատենօք կը կատարուէր բոլոր արեւմտեան թերթերուն մէջ, ներառեալ գերման մամուլը, Հայոց տեղահանութեան եւ ջարդի մը առընչութեամբ: Նոյնիսկ եթէ ծաւալի տեսակէտով տարբերութիւն գտնուի Հրեաներու ջարդին եւ Հայոց տեղահանութեան պնդումներուն միջեւ, բացայայտ է որ ասոնք նոյնօրինակ պնդումներ են:

Հիթլերի վարչաձեւը պատմութեան եւ անցեալին փոխանցուած է: Մինչդեռ Թուրքեւգերման բարեկամութիւնը կ'ապրի: Ոչ մէկ դէպք պիտի կրնայ ստուեր ածել երկու ազգերուն յարաբերութիւններուն վրայ որոնք իսկական բարեկամութեան կը կռթնին»:

* *

ԱՆԳԱՐԱՅԻ մէջ հայ եկեղեցի մը հիմնելու բաղձանք յայտնած է Թուրքիոյ Սահմանադիր ժողովի անդամ Սր. Հերմինէ Գալուստեան:

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ մէկ միլիառ ոսկիի նոր օժանդակութիւն մը պիտի ընծայեն Միացեալ Նահանգները, որպէսզի աւելցուին թրքական զինուորական ուժերը:

ՄՐՑԱՆԱԿ ՍՐԻԿԱՅՈՒԹԵԱՆ

Երեւանի մէջ չնաշխարհիկ մտաւորա-կաններ կան, որոնք երբեմն, պատահաբար, կը գրայլին Թրքական մամուլով ։

Այսպէս, կը փորձեն քանի մը տարին-քու Թրքական կեանքին համապատկերը ներկայացնել տեսութեամբ մը, որ այն-քան ծանօթութիւն կուտայ.. Թուրքիոյ դէպքերուն մասին, որքան բան գիտէ աղուէսը երաժշտութեան մասին ։

Շատ կարդացած ենք նման տեսութիւն-ներ, թոնօներով, ներածելի կամ արտա-ծելի ապրանք. մէջտ ին Ռուսիա:

Բայց այս անգամ, սիրելի հայրենա-կիցներ, այս անգամ գլուխ-գործոց տե-սութիւն մըն է, որ հայ բոլշեւիկ մը կը հրամցնէ հայ ընթերցողին (Սով. Հայաստան, 4 Ապրիլ)։

Մի ոմն Ա. Թադեւոսեան, որու պաշտօն տրուած է թխել նման տեսութիւն մը Թուրքիոյ ներքին անցուդարձին մասին (1955 Սեպտեմբեր 6-7ի դէպքերէն մինչեւ Եասը Ատայի դատավարութիւնները), գլխաւորաբար կը ծանրանայ Սեպտեմբերի գիշերուան Թրքական ծանօթ վայրագութեանց վրայ.—

«1955 թուականի Սեպտեմբեր վեցի լոյս եօթի գիշերը Ստամբուլում եւ Իզմիրում միաժամանակ սկսուեց մի անաւոր ոճրագործութիւն ։ Շովինիստական մոլուցքով բռնկցուած ամբոխը, ջարդարարների ու թալանչիների խմբերը, զինուած՝ քլունգներով, երկաթաձողերով եւ փականքներ ջարդելու ամէն տեսակ գործիքներով, մոլեգնութեամբ ներխուժեցին յունական եւ հայկական թաղամասերը, անասելի վայրագութեամբ սկսեցին աւերել նրանց եկեղեցիները, դպրոցները, խանութները, արհեստանոցները, բնակարանները: Մոլեգնած ամբոխը ջարդում ու ոչնչացնում էր ամէն ինչ, սպանում, խոշտանգում, խեղանդամ անում անմեղ մարդկանց, թալանում նրանց ունեցուածքը: Ստամբուլի եւ Իզմիրի փողոցներում ու թաղերում վերակենդանացել էին աղգային փոքրամասնութիւնների բնաջնջման Համիդեան վայրագութիւնները »:

Ընթերցողը պիտի հարցնէ թէ այս ամէնը դեռ նո՞ր կ'իմանան, դեռ նո՞ր կը կարդան երջանիկ Երեւանցիք։ 1955 Սեպտեմբերի այդ դէպքերը, արդարեւ, ծանօթ են մեր ընթերցողներուն՝ ամենայն մանրամասնութեամբ, կարդացած ըլլալով օրին ։

Բայց կարեւորն ատիկա չէ ։ Ուշ են կարդացեր թէ կանուխ՝ սպառնելիք թըրցնողները կամ մէկ ժամէն աշխարհի չըրջանն ընողները, մեղադրելի չէ ։ Ուստի շարունակենք.—

« Այս հրէշաւոր չարագործութեան դէմ յանդիման Թուրքական ոստիկանութիւնն ու բանակը հանդէս եկան անտարբեր դիտողի դերում, որն ապացոյցն էր այն բանի, որ այդ անաւոր ոճրագործութիւնը կազմակերպել ու հրահրել էին կառավարող շրջանները: Այդ շրջանների թելադրանքով, կառավարող Դեմոկրատ կուսակցութեան «Զաֆէր» եւ «Եարէր» թերթերը Մենտերէսի հրամանով ազդարարեցին թէ ջարդերը «կոմունիստների հրահրած գործն են»: Բորբոքուեց հակակոմունիստական հիստերիան: Գործի դրուեց ամերիկեան իմպերիալիստական պրոպագանդայի մեքենան: Հակակոմունիստական հիստերիան նոր ուժով սկսեցին բորբոքել այդ գործում վարժուած ամերիկեան ռէակցիոն մամուլն ու ռատիոն »:

Այժմ, ուշադրութի՛ւն, սիրելի ընթերցող: Տեսէք թէ ինչ կը գրէ, ահա, Երեւանի հայ մամուլին ներկայացուցիչը.—

« Իմպերիալիստական մամուլի ու ռատիոյի այդ աղմկարար երգչախմբին խառնուեց իր կեղտոտ ձայնը միացրեց ամերիկեան արտաքին նախարարին վերատեսչութեան փշրանքներով սնուող 'Դաշնակցութեան մամուլը »:

Մարդը բսել կ'ուզէ թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը փորձեր է արդարացնել Թուրքերը եւ ի՞նչպէս.—

«Հայրենիք, Յուսաբեր, Յառաջ թերթերը, կոկորդիլոսի արցունք թափելով յունական ջարդերի ժամանակ տուժած Հայերի համար, աւելի բարձր էին աղմկում ու ճղճղում յունական ջարդերը « կոմունիստների հրահրած գործի » մասին Թուրքական ու ամերիկեան մամուլի պրովոկացիոն վերսիայի շուրջը, չմոռանալով ջարդերի իսկական կազմակերպիչներին՝ Բայարներին ու Մենդերէսներին ներկայացնել որպէս «Հայերի բարի հովանաւորներ »:

Այսքան սրիկայակա՜ն վերագրում, դեռ ոչինչ: Շարունակենք.—

« Թուրքական մամուլի կեղծիքները տարածելու գործում առանձին եռանդ էր ցուցաբերում Յառաջը: Արտատպելով ու մեկնաբանելով «Զաֆէր» թերթի պրովոկացիոն յօրինուածքները կոմունիստների հասցէին, այդ թերթն անամօթաբար բարբաջում է— «Որոշակի յայտնի եղած ըլլալով որ շարժումը (ջարդերը) համայնավարական պրպտութիւն մըն է, այս կարմիր բոյնն ալ անպայման եւ անպայման երեւան պիտի եւլէ: Առ այժմ մեր մխիթարութիւնն ալ ասիկա է»:

Ի՞նչ, աստեղ բա՞ն գրած է ՅԱՌԱՋը ։ Ո՞վ դուն՝ գլուխ-գործո՛ց սրիկայ, որ կը կոչուիս Թադեւոսեան, բոլշեւիկեան չլուացուելի՛ք կեղտ, մտիկ ըրէ: Չեմ գիտեր թէ ինչ ստանալու համար գրած ես այս տողերը, բայց կ'արժէ որ ն'ս ալ պըսակեմ քեզ մրցանակով մը, երեւան հանելով խարդախութիւնդ ։

Ուրեմն՝ սպասէ յաջորդին ։

ԱՐԱՉ

ՀԱՅ-ՌՈՒՍԵՐԷՆ ՆՈՐ ԲԱՌԱՐԱՆԸ ԵՒ ՄԵՐ ԲԱՌԱՐԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

(Ե. եւ վերջին մաս)

Այստեղ արդէն մենք հասանք քննարկուող բառարանի երկրորդ հիմնական արատին, որ արտայայտւում է մեր խրականութիւնն ու կենցաղը, մեր բանաստեղծական խօսքի պատկերաւորութիւնը բնորոշող անհրաժեշտ ու գործածական բառերի խիստ սակաւ ընդգրկմամբ, քանի որ պատահաբար ընդգրկուած վերոյիշեալ աւելորդ ու անտեղի բառերը տեղ չեն թողել դրանց համար ։

Իւրաքանչիւր ժողովուրդ իր բնաշխարհի, պատմական զարգացման ու ճաշակի առանձնայատկութիւնների բերումով ունենում է որոշ նախասիրած հասկացութիւններ, որոնց արտայայտիչ բառերը տուեալ լեզուի մէջ ունեն շատ յաճախուած գործածութիւն, մտնում են պատկերաւոր խօսքի, կենդանի արտայայտութիւնների, համեմատութիւնների կազմի մէջ: Այսպէս՝ տրագիլ, կռունկ, ծիծեռնակ, ուռի, փշատ, ճռռ, Աւարայր, Տղմուտ, սեպուհ, «Վասակ», նախարար եւայլն, եւայլն, բնորոշ են հայերէն խօսքի, հայ լեզուի համար : Ի հարկէ, տարբեր ժողովուրդներ ունեն նաեւ համընդհանուր հասկացութիւններ, ու բառեր, որոնք կարող են եւ ինքնուրոյն, եւ փոխառեալ լինել, ինչպէս հայրենասէր, պայքար, վարդ, Հոկտեմբեր, բոլշեւիկ եւայլն ։

Ինքնին հասկանալի է, որ երբ կազմւում է մի լեզուի բառարան, նրա մէջ պէտք է արտայայտուեն այդ երանգատու, ինքնուրոյն բառերն ու հասկացութիւնները, եւ սակաւ արտայայտուեն այն բառերն ու հասկացողութիւնները, որոնք բնորոշ են ուրիշ ժողովրդի, ուրիշ կենցաղի եւ ուրիշ լեզուի համար : Մինչդեռ, հայ-ռուսերէն բառարան կազմողները իրենց ռուս-հայերէն բառարանի բառերը շուռ տուած ձեւով մտցրել են բառարանի մէջ եւ հայ շրջապատի ու լեզուի թարգման չհանդիսացող հարիւրաւոր բառերով « հարստացրել » այն՝ նրա մէջ տեղ չթողնելով շատ աւելի կենդանի ու պիտանի հայերէն բառերի համար: Ռուսերէն բառարանը թարգմանելիս նրանք, անշուշտ, պէտք է մի կերպ թարգմանէին, առանց չիժ եւ չիժիկ, եւ թարգմանել են ազնուասարեկ, ազնուասարեկիկ, բայց ի՞նչ կարիք կար սրանցով ծանրաբեռնելու հայ-ռուսերէն միջակ բառարանը, երբ նրանում տեղ չի գտել, օրինակ, ցախսաբեկ թռչունի անունը, որ եւ վէպի անուն է ։

Ի դէպ քաղաքական պարտիաների անուններից էլ կան միայն նրանք, որ գալիս են ռուս-հայերէն բառարանից, իսկ զուտ հայ իրականութեան հետ կապ ունեցող համապատասխան անուններ բացակայում են: Այնպէս՝ կան Էսեռական, Էսեռականութիւն, լէյբորիստ, լէյբորիստական, ֆաշիստական, սոցիալ-դեմոկրատ, ցիալ-դեմոկրատական եւայլն, չկան հնչակ, հնչակեան, դաշնակ, սակցութիւն եւայլն: Զէ՞ որ մեր քաղաքական մամուլը եւ գեղարուեստական գրականութիւնը գործածում են այդ անունները. ի՞նչպէս պէտք է թարգմանել դրանք ռուսերէնի, կամ ի՞նչ հասկանալ դրանց տակ մեր գրականութիւնից ... մուլից օգտուող Ռուսն ու օտարազգի... Հարցն առաւել բարդանում է նրանով, որ այդ բառերը բառարանում կան ... կայն իրենց ուղղակի, նիւթական իմաստով եւ ոչ թէ իբրեւ քաղաքական ...

Ինքնին հասկանալի է, որ բառարանում տեղ չէին կարող գտնել նաեւ «Միջակ...կան», «Հորիզոնական», «Նորդարակա... »Մեղուական» եւայլ ուղղութիւն... կամ խմբակցութիւնների անուններ ... նի որ բառարանը զրպարտել են ... ժողովուրդների պատմական, յաղթա... ռացուած ուղղութիւնների ու խմբակ... թիւնների անունները ինչպիսիք են ... լանգա, ֆալանգիստ, ֆուրիերիզմ ... իերիստ, մաքիավելականութիւն ...

Բնական է, որ եթէ 40 հազարանոց բառարանում տեղաւորուել են հազարաւոր չինծու ու անտեղի բառեր, ... տեղ չէր կարող մնալ նոյն քանակ... թեամբ կենդանի, գործածական ու անհրաժեշտ բառերի համար: Մեր ... բեւան Ադրբեջանցիների անունից մի... պետական զինանիշը՝ գերբը, հօտ... ցոյցից մինչեւ ակորդէոնը, ... մինչեւ սիրունյն ու առաջադրուել... կարողացել «տեղաւորուել» գտնել այս բառարանի համար բեշկմշկոյի, բանա... չի, մշկակատուի, մշկացուլի, մշկա... կի, մուշկէտաւորի, մարգարտասպր... կի, մարկեդի, մեշչանի, էմերիտուրա, էլլինգի, էկկերի, էնցիկլիկայի, էտա... էֆեդրայի, էֆորի եւ նման հազարաւոր ... ճարպիկ ու ձեռներէց բառերի պատճառով ։

Այս բառարանի կողմից մերժուած ... պարաւոր անհրաժեշտ հայերէն բառեր ... Թուարկեմ էլի մի քանի խմբեր: Առա... բառեր, որոնք գործածուած են ... Ղարիբեանի Ե.— Է. դասարանների ... յոց լեզուի քերականութեան ձեռն... կում, բայց չկան այս բառարանում ... բա (հագուստ), անձրեւանոց, ... ռել, գրուել, դանդաղասահ, դա... դաշտահանդէս, յուրթի, կանաչի, ... սոտ դնել, կտրտել, ռսկեհաս, սր... վէտվէտալ, փրփրաշ: Ահա մեր ... քերականութեան սովորական բառեր ... նոյնպէս չենք գտնի այդ բառարան... դրափոխութիւն, բաղհիւսական, ... լրացում, լրացեալ, խնդիր, խնդր... յարադրական, յետընթաց, ... զուգաձայն եւայլն, թէեւ կան ... մի քանիսի ոչ հայերէն համարժէք... (իդզգլասսա, փոնեմա, եւայլն): Թուարկում եմ պատահաբար միտս ... այլ բառեր, որ նոյնպէս վտարուած այս հայերէն կոչուող բառարանից ... ֆաշուել, առաջ բերուել, բոլորել ... տանցում, զոտեպնդել, խմորատիպ ... կայ հեկտոգրաֆ), խոտորնակ կենա... կենսախինդ, հատուկենտ, յարկաբա... յետմահու, հէք, յուզաթաթաւ, ... հաս, ճշմարտապատում, մազապա... մանանեխ, մանանուրել, մերկաց... նակ, վաղորդայն, վերաբերուել, ... տիպ, տարեհանդէս, տօնահանդէս... խինդ(ձ), քաղցրահամբոյր. քերր... քերթութիւն, քերթողահայր, ի դէ... դերեւ, ինչ—ինչ, բախտակ (թէեւ կամբալա), արքայամայր, (թէեւ կա... քայագն, արքայորդի) եւայլն, եւայլ...

Երեւի ընթերցողը արդէն նկատեց ... ընդգծուած բառերի մի մասը ... նում համարժէքներ չունի, ուստի ... կարող ընկնել հայերէնի բառակազ... ռուս-հայերէն քառահատոր բառա... շրջելու միջոցով: Կամբալա ձկան ... ռուս-հայերէն բառարանում կա... րանից անցել է հայ բառարանի ... դեռ բախտակն ու գեղարքունին ... են մեր բառարանագիրների տեսադաշ... տից ։

Թող ընթերցողը չկարծի, թէ վեր... ուսր թարգմանելի արտայայտու... գործածեցի պատահաբար: Ոչ, ... րութիւնից խուսափելը բնորոշ է ... ռարանը կազմողների աշխատանքին, ... առանձնապէս նկատւում է հայերէն...

ՅԱՒԻՆ ՏՈՒՆԸ

(ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼԻ ՄԸ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ)

Վերացած է կարծես, իր դէմքը ճառագայթարձակ երեւոյթ մը առած. վշտի ծայրայեղութիւնն է ինք որ ահա կը պոռթկայ, որ ահա դուրս կը թափէ իր մելամաղձոտ հոգիին ամբողջ տխրութիւնը սրտակիցի մը հանդէպ ։

Արցունք մը կը սահի իր փոսացած աչքերէն եւ կը կորսուի իր մօրուքին խըռռւացած մազերուն մէջ ։

— Մտիկ ըրէ, կ'ըսէ Միհրդատ ։

«Սեպտեմբեր 25ի գիշերն էր. մեր տունը Փէշիկթաշ Եէնի Մահալլէ է. ճաշերնիս ըրեր եւ մայր ու տղայ նստեր էինք դէմ դէմի, երբ տասներկու ոստիկան եւ նոյնքան մըն ալ լրտեսներ մեր տան դուռը տոփ առին. նախապէս արդէն պատրաստուած էինք մասամբ այս ելքին, որովհետեւ Վռամի՝ մահափորձին գլխաւոր դերակատարներէն մէկը ըլլալը գիտէինք ։

Դուռը բացի:

— Ներեցէք, ըսաւ Թաղին քոմիսէրը որ միւսները կ'առաջնորդէր, Հասան փաշայի հրամանով տունը պիտի խուզարկեմ ։

Եկող բազմութենէն կռահեցի այն ծանր ամբաստանութիւնը որուն տակ կը գըտնուէի, ծունկերս սկսան դողալ ։.

Երեւի հասկցան իմ սրտակարդ վախս որ ակնյայտնի կ'երեւար դէմքիս ամէն գիծերուն վրայ ։

—Մի վախնար, տղաս, աւելցուց քոմիսէրը, եթէ անմեղ ես կասկածելու տեղ մը չունիս ։

Զխօսեցայ, խօսիլն ի՞նչ օգուտ. գիտեմ թէ անմեղ կամ մեղաւոր վերջապէս ինկայ իրենց ճիրաններուն մէջ ։

Մայրս, ծեր կնիկ, վախէն դողդղալով կծկտեր է սենեակին մէկ անկիւնը, գունաթափ եւ մեռելատիպ ։ Ախ, մայրս, մայրս, գիտցիր, բարեկամս, ոչ մէկ բան ինծի այնչափ վշտակրութիւն կը պատճառէ, ոչ բանտը, ոչ տառապանքը, այլ միմիայն անկարելիութիւնը պաշտելի մօրս կանս երեսը տեսնելու, լսելու անոր գորովալից ձայնը, վայելելու անոր խանդակաթ ակնարկին անասանելի քաղցրութիւնն ու հրապոյրը ։

Վեր վար սկսան խուզարկել, դարակ, պահարան, սնտուկ ամէն ինչ պարպուեցաւ, անկողիններուն բուրդերն ու բամպակները, կրակարանին մոխիրը, տանիքներուն տակը, ամէն ինչ, ամէն ինչ մէկ խօսքով չխուսափեցաւ կրկին ու կըրկին անոնց աչքերուն աղճէկէն անցնելու ։ Ունեցած թուղթերս ամբողջ պատռեր էին արդէն, ի՞նչ պիտի գտնէին ։

Երեքուկէս ժամուան խուզարկութենէ մը ետք, քանի մը երկաթի կտորներ եւ մէկ Սաղմոս ու Աւետարան, մօրս սիրական երկու գիրքերը առին:

— Վայրկեան մը, Միհրդատ էֆէնտի, լաւ ինծի ոստիկանը, մեզի հետ եկուր ։

Մայրս ոտքի վրայ է այս խօսքը լսելուն. դիմացս կանգնած. նախազգացումն ունի թերեւս թէ այս երթալս այլեւս անդարձ է. մեռնողի մը վերջին գնացքը, որուն անդառնալիութեանը այլեւս վստահ ես: Ձեռս կը պլլէ, կը սկսի լալ ։

— Իմ տղաս յանցանք չունի, կը պաղատի ոստիկաններուն, իմ տղաս իր շուքէն իսկ կը վախնայ ։

« Ու կը պագնէ, պինդ սեղմած գլուխս իր բազուկներուն մէջ, գիս անդարձ փախցնելու վախովը հոգին համադրաւ: Արցունքները, տաք տաք, ամէնն ալ իր հոգիէն ինկած, կ'իյնան այտերուս, երեսիս վրայ. գերմարդկային ճիգեր կ'ընեմ չըլլալու. կը վախնամ ալ մօրս խօսք մը ըսելու, որովհետեւ առաջին բերանս բանալուս լալը պիտի պոռթկայ ։

« Կը բաժնեն մեզ իրարմէ եւ աղեխառն ինկած կը քալեմ ոստիկաններուն, գլխիկոր, չուարած ու ընկլիքիս Թողելիքիս անտեղեակ վիճակով մը առինքնուած ։

ԼԵՒՈՆ ՇԱՔՐԵԱՆ

(20 Շար.)

...բայերի ու-րաւորում: Ինչպէս յայտնի է, մեր եւ ռուսերէն լեզուի կրաւորականները յա-ճախ չեն համընկնում: Այս գաղտնիքը չեն հասկացել մեր բառարանագիրները եւ որտեղ կրաւորական ձեւը ունի ռուսա-կան համապատասխան ձեւ՝ տուել են, իսկ որ տեղ այդ չկայ, հայերէն կրաւո-րականն էլ վտարել են բառարանից: Այս-պէս, չկան շոյուել, գլուել, սիրուել, թափթփուել եւ հարիւրաւոր այլ նման բայեր: Չի կարելի, սակայն, չնկա-տել, որ նոյնիսկ տրուած կրաւորական ձեւերը մեծ մասամբ իմաստով բնաւ չեն համապատասխանում հայերէնին, որով բառարանագիրները մոլորութեան մէջ են գցում նրան դիմողներին: Բարեբախտա-բար սխալ թարգմանութեան չեն արժա-ցել մեր կրաւորական բոլոր բայերը, շնորհիւ այն հանգամանքի, որ նրանց մե-ծագոյն մասը, դժուար թարգմանելի լի-նելու պատճառով, թողնուել են բառարա-նից դուրս:

Կարելի է անվերջ խօսել այս բառարանի սխալների ու թերութիւնների մասին, ո-րովհետեւ չկայ մի էջ, որ յագեցած չլինի տասնեակ սխալներով, սխալ թարգմանու-թիւններով, աւելորդ ու պակաս բառե-րով, ուղղագրական անկանոնութեամբ, բացթողումների աղքատութեամբ, եւն., սակայն եւ «Գրական Թերթ»ի էջերը, եւ իմ ժամանակը սահմանափակ են: Չի կա-րելի, ի հարկէ, չարչարել եւ ընթերցո-ղի համբերութիւնը, (ի դէպ, չարչարել բառը թէեւ բառարանում կայ, բայց թարգմանուած է, այսինքն՝ շփոթուած է չարաչարութիւն անել բայի հետ, իսկ ես այս բառը գործածում եմ նրա հայերէն, սովորական իմաստով, որ է՝ «ի չարը գործադրել»):

Այս բոլորից յետոյ ինձ մնում է դիմել բառարանագիրների ներողամտութեանը, եթէ այս քննարկումը խիստ է ու նրանց համար անսովոր: Նրանց բառարանը Հա-յոց լեզուի ծուռ հայելի է, եւ հարկ է, որ նրանք իրենց դատապարտեն ու մոռանա-լով իրենց նեղ պատուասիրութիւնը, ինչպէս մոռացել են պատուասիրութիւն բառը բառարանի մէջ, ձեռնամուխ լինեն հայ բառարանագրութիւնը Դաղբաշեան-Դարամաջեան – Մալխասեանց բառարան-ների եւ ժամանակից արդի ռուս բառարա-նագրութեան մակարդակին մօտեցնելու, ապա եւ հասցնելու դժուարին, ազնիւ ու խիստ օգտակար աշխատանքին:

ՓՐՈՖ. ԳՈՒՐԳԷՆ ՍԵՒԱԿ

Կորգ մը կիներու համար տարիք գո-յութիւն չունի:

ԿԻ ՏԸ ՓՈՒՐԹԱԼԷԶ

×

Սէրն ու անօթութիւնը այնքան ուժ ու-նին, որ կ'ոտնակոխեն ամէն օրէնք:

ՄԱՔՍ ՆՈՐՏԱՈՒ

ՄՈՒՍՈՐԿՍՔԻ

(1839 – 1881)

—o—

« Իրարու հանդիպեցանք հիւանդանոցի պահակին սենեակին մէջ: Ես հերթապահ բժիշկն էի, ան՝ հերթապահ պաշտօնեան: Ունէինք հասարակաց սենեակ մը: Եր-կուքս ալ կը ձանձրանայինք, երկուքս ալ դիւրահաղորդ մարդիկ էինք: Այսպէս, հասկնալի է, որ ունեցանք երկարատեւ խօսակցութիւններ եւ շուտով բարեկամա-ցանք »:

Այս բառերով կը նշէ Ալեքսանտր Պորո-տին՝ Մուսորկսքիի հետ իր ունեցած առա-ջին հանդիպումը 1856ի աշնան, հանդի-պում մը որ կոչուած էր դնելու մնայուն բարեկամութեան մը հիմը:

Քանի մը ամիս վերջ Մուսորկսքի կը մասնակցի երաժշտական երեկոյթներու, որոնք տեղի կ'ունենային Տարկոմիժսքիի տան մէջ, եւ ուր ան կը ծանօթանայ երա-ժշտութեամբ խանդավառ երկու ե-րիտասարդներու,— Ցեզար Քիւի եւ Մի-լի Պալաքիրեւ: Ապագայ երաժիշտը ան-միջապէս կը բարեկամանայ առաջինին հետ, իսկ Պալաքիրեւէն կը խնդրէ որ իր փրոֆէսէօրը ըլլայ: Այսպէս, սա այս երաժշտապէտն եւ աւելի ուշ՝ Րիմսկի-Կորսաքովի օժանդակութեամբ կը սկսի հետզհետէ ծանօթանալ եւ ճանչնալ ռըն-չիւներու գլուխգործոցները:

Մինչեւ 1860, աննշան թիւ մը կը կազ-մեն Մուսորկսքիի գործերը, որոնց մէջ ամէնէն կարեւոր ստեղծագործութիւննե-րը կ'ըլլան ռուս ժողովուրդի փօլքլօրէն ներշնչուած երգերը եւ «Գիշեր մը լերկ լերան վրայ» նուագը:

Աւելի ուշ, Մուսորկսքի կը սկսի յօրի-նել իր ծանօթ օփերան՝ «Պորիս Կոտու-նով»: Ոգեկոչելով Ռուսիոյ անցեալը, մի-եւնոյն ատեն կը ներկայացնէ [illegible]-ներ, նկարագիրներ, պայմաններ, որոնք արդիական են այսօր ալ:

«Պորիս Կոտունով»էն ետք, Մուսորկսքիի հետաքրքրութիւնները կ'ուղղուին դէպի ԺԷ. դարու Ռուսիա: Այս դարաշրջանին, ուր կը տիրապետէ Պետրոս Առաջինի լու-սաւոր դէմքը, կրօնական մոլեռանդու-թեան եւ յետադիմական կալուածատէրե-րուն դէմ տարած անոր յաղթանակին մէջ Մուսորկսքի կը տեսնէ յառաջդիմու-թեան յաղթանակին մնայուն խորհրդա-նշանը: Այս կը հանդիսանայ անոր «Խո-վանշչինա» ժողովրդական ողբերգութեան նիւթը:

Իր կեանքի վերջին տարիներուն, Մու-սորկսքի կը յօրինէ «Նկարներ ցուցահան-դէսէ մը» սուիթը եւ Գոգոլի հաւաքած ժողովրդական մէկ պատմուածքէն ներ-շնչուած օփերա մը՝ «Սորոչինսքի Շու-կան»:

Անհասկնալի մնացած յետադէմ պաշ-տօնեաներու կողմէ, ստանալով ծանր հարուածներ այն մարդոցմէ, որոնք չէին կրնար թափանցել իր ստեղծագործու-թիւններուն արժանիքին, հիւծած հիւան-դութենէ եւ նիւթական զրկանքներէ, Մուսորկսքի կը մեռնի 1881 Մարտ 17ին:

Գեղարուեստի մասին յատկանշական բնորոշում մը տուած է: «Արուեստագէտը չի կրնար խուսափիլ արտաքին աշխար-հէն, եւ նոյնիսկ առարկայական ստեղծա-գործութիւններու վայրկեաններուն, ա-նոր գործերէն կը ցոլան այս աշխարհի պատկերները, եւ այս բանը կրնայ տեղի ունենալ միայն այն ատեն, երբ չես սը-տեր, միայն այն պարագային, երբ կ'ը-սես ճշմարտութիւնը»:

ՄԵԼԻՆԷ ՓՕԼԱՏԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

—o—

ԳՈՀԱՑՈՒՑԻՉ ՉԷ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Սովետական Հայաստան»ի, Մարտ 29ի թիւէն կը տեղեկանանք թէ Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կո-միտէն եւ նախարարներու Խորհուրդը քննութեան առած են «բնակարանային շի-նարարութեան 1960 թուականի ծրագրին գործադրութեան արդիւնքները»: Ըստ թերթին, նկատուած է, որ 1960ի ընթաց-քին բնակարաններու շինարարութեան ծրագիրը իրագործուած է 95·2 տոկոսով, իսկ բնակելի տարածութիւնները շահա-գործման յանձնելու ծրագիրը՝ 78·1 տո-կոսով միայն: Ասոր իբրեւ հետեւանք շա-հագործման յանձնուած չէ մօտաւորապէս յիսուն հազար քառակուսի մեթր բնակելի տարածութիւն կամ 1700 բնակարան: Միայն Շինարարութեան նախարարու-թիւնը շահագործման յանձնած չէ երե-սուն հազար քառակուսի մեթր տարա-ծութիւն: Միւս կողմէ, թերթը դիտել կու-տայ թէ «բնակարաններու շինարարու-թիւնը անբաւարար է նաեւ ընթացիկ տարուան մէջ»: Արդարեւ, 70·3 տոկո-սով միայն իրագործուած են Յունուար եւ Փետրուար ամիսներու ծրագիրները:

Միւս կողմէ, նկատի առնուած է նաեւ որ «շինարարական աշխատանքներուն ո-րակը ցած է», շարք մը բնակելի տուներ օգտագործուելու յանձնուած են թերու-թիւններով, իսկ Հայաստանի Պետշինը (պետական շինարարութիւն) եւ ճարտա-րապետութեան ու շինարարութեան պե-տական վերահսկողութեան տեղական մարմինները, հաշտուելով այս դրութեան հետ, պատասխանատուութեան կանչած չեն մեղաւորները:

Թերութիւնները սրբագրելու սահման-ուած որոշումներու կարգին տնօրինուած են նաեւ պատիժներ: Այս պատժուածնե-րուն մէջ է շինարարութեան նախարարը՝ Մ. Սարուխանեան:

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ԲԺՇԿԱԿԱՆ համաժողով մը, որ գու-մարուեցաւ Անգարայի մէջ, կը հաստատէ թէ մարսողական գործարաններու հիւան-դութիւնները շատ տարածուած են Թուր-քիոյ մէջ, մասնաւորաբար ստամոքսի եւ նախաղիքի խոցերը, լեարդի կարծրացու-մը, փորհարութիւնը եղնդութիւնը, որոնք մեծ աւեր կը գործեն բնակչութեան մէջ: Մարսողական գործարաններու խոց ունե-ցողներուն թիւը կը հաշուեն երկու մի-լիոն բովանդակ Թուրքիոյ մէջ:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷՆ ո-րոշեց պետութեան նախագահին ընտրու-թիւնը թողուլ ժողովուրդին, ընկերային արդարութեան սկզբունքը ներմուծել Սահմանադրութեան մէջ եւ ապահովու-թեան տակ առնել Ազգ. Միութեան Կո-միտէին անդամները:

ՍԱՀՄԱՆ. ԺՈՂՈՎ կոչուած թրք. ա-րէսպագոսը յաճախ մեծամասնութիւն չի կրնար կազմել՝ որոշում տալու համար կենսական հարցերու շուրջ: Ժողովական-ները դուրս կ'ելլեն ժողովասրահէն ու կը շաղակրատեն նրբանցքներուն մէջ, մինչ թրքական սահմանադրութիւնը կը սպասէ որ դայեակները լոյս-աշխարհ կանչեն զինք: Ժողովին նախագահութիւնը խիստ միջոցներու դիմած է՝ ապահովելու հա-մար ներկաներու մեծամասնութիւնը:

ՀԱԼՔԵԱՆՆԵՐԸ կ'աշխատին սիրաշահիլ Դեմոկրատ կուսակցութեան երիտասար-դութիւնը: Ինէօնիւ մասնաւոր պատգամ մը հրատարակած է այս ուղղութեամբ: Միւս կողմէ, «Ենի Թիւրքիյէ» կուսակ-ցութեան պետը, Ալիճան, խստիւ կը քըն-նադատէ Հալքը, որ, Մայիս 27ի դէպքե-րուն հետեւանքով՝ երկրին երկրորդ ու-ժը խորտակուած ըլլալով, ինքզինք մի-նակ կը գտնէ հրապարակին վրայ եւ տի-րական:

ԱՊՐԻԼ 28, որ սկիզբ է Թուրքիոյ վեր-ջին յեղաշրջական շարժումներուն, այս տարի պիտի տօնուի մեծ հանդիսութիւն-ներով:

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Իսէն Բամպուքճեան, տաղանդաւոր դաշնակահարուհի մըն է որուն յաջողու-թեանց արձագանգ հանդիսացած էինք անցեալ տարի: Այս տարի երկրորդ Մեծ Մրցանակը ստացած է Պարչելոնայի մի-ջազգային մրցումին եւ արժանացած ե-րոպական մամուլի ջերմ գնահատութեան:

Իսէն Բամպուքճեան կը ծրագրէ շարք մը նուագահանդէսներ տալ Սպանիա եւ մասնակցիլ Միլանոյի, Ժընեւի եւ Մոս-կուայի երաժշտական մրցումներուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (187)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

—o—

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ

Ու շինականներն աշխատում էին թաք-նուել, որպէս զի կռուողները ոչ կեր պա-հանջեն եւ ոչ յանձնարարութիւն անեն:

— Տէր, դու փրկես ազատես ...

×

Կռուի վեցերորդ թէ եօթներորդ օրը Թագաւորի վրանն եկաւ Դարոնք ամրոցի տէր Բագրատունի Սահակ իշխանը՝ մի երկու թիկնապահով եւ ներկայացաւ Թա-գաւորին.

— Ես, արքայ, եկել եմ աղերսանօք խնդրելու, որ ողորմածաբար դադարե-ցնես այն կռիւը եղբայրասպան եւ խա-ղաղութիւն շնորհես երկրիս:

Թագաւորն անխօս նայեց Դարոնքի տի-րոջը (որ բոլոր Բագրատունիների նման մեծամարմին էր ու բարետես) եւ հար-ցրեց.

— Եւ ինչո՞ւ այդ չես խնդրում Կամսա-րական շէքին եւ միւսներին:

— Այստեղ գալուց առաջ, արքայ, խնդ-րել եմ նոցա: Եւ նոքա պատասխանեցին. եթէ թագաւորը յօժարի մենք եւս վար կը դնենք մեր զէնքերը »:

— Այդպէս ... — Արշակի [illegible]-ները փայլատակեցին:

Բագրատունի իշխանը, ոտքի վրայ նս-տելու հրաւէրի եւ պատասխանի սպասե-լով, միաժամանակ ակնապիշ նայում էր թագաւորի դէմքի վրայ կատարուող փո-փոխութիւններին:

— Իսկ դու ո՞րքան զօրք ունես, — ա-սաց թագաւորը մի փոքր լռելուց յետոյ:

Հարցն անսպասելի էր:

— Իմ զօրքը՞: Իմ զօրքս կարի փոքրա-քանակ է, արքայ,— պատասխանեց Բագ-րատունի իշխանը տարակոյսով:

— Արքան եւ լինի իշխան, ժողովիր զօ-րութիւնդ ողջ եւ եկ հարուածիր ստա-հակներին, ու կը լինի այն, ինչ ցանկա-նում ես՝ խաղաղութիւն:

Բագրատունին նորից անակնկալի ե-կաւ:

— Ե՞ս եւս մասնակցեմ, արքայ, եղ-բայրասպան կռուին, — կարմրեց նա:

— Ապստամբները եղբայրներ չեն, իշ-խան: Նրանք խառնակիչներ են, երկրի հանգիստը խռովողներ, ուստի եւ դու, մասնակցելով, կ'օգնես ինձ, երկրին եւ խաղաղութեան: Իսկ եթէ չյօժարիս՝ այն ժամ քեզ եւս կը համարեմ ապստամբ եւ նոցա գործակից:

Այս անգամ իշխանը գունատուեց:

— Բագրատունիները միշտ հաւատարիմ են եղել գահին, արքայ,— ծանր արտա-բերեց նա:

— Ահա եւ առիթ հաւատարմութիւնդ ապացուցելու: Ես կը սպասեմ, իշխան, — եւ թագաւորը, գլուխը վերջացած հա-մարելով, դարձաւ սենեկապահին: Ուղե-ցիր իշխանին:

Բագրատունին վրանից դուրս եկաւ սը-փրթնած ու շփոթուած. նրա խոշոր մար-մինը փոքրացել էր ասես, իսկ դէմքին կարդացւում էին տխուր մտքեր եւ հիա-սթափութիւն.— ի՞նչ էր սպասում եւ ինչ ստացաւ: Այժմ ի՞նչպէս կատարէր թա-գաւորի հրամանը ...

Իսկ Արշակը վրանում մտածում էր, թէ ամրոցատէր իշխանը կը կատարի՞ արդ-եօք իր կամքը — կ'ուղարկի՞ արդեօք զէթ մի հարիւրեակ ... Արշակն ինքը ցանկա-նում էր շուտ աւարտել ակամայ պատե-րազմը. բայց քանի որ հակառակորդը տեղի չէր տալիս՝ պէտք էր շարունակել եւ ընկճել նրան, որպէս զի արագօրէն կառուցի իր բերդը եւ նորոգի քաղաքը: Ցաւում էր, որ չկայ փորձառու Վարազ իշխանը, որպէս զի պատուով գլուխ բե-րէր իր ծրագիրը: Սակայն կռիւները գը-նալով ոչ թէ մեղմանում, այլ դառնում էին կատաղի. Արշակն իր զօրքի մարդկա-յին կորուստները լրացնում էր նոր ա-պըսպրած վաշտերով, իսկ ապստամբ նա-խարարների թիւը մնում էր կարծես միշտ միեւնոյնը — ո՞րտեղից եւ ինչպէս էին լրացնում իրենց կորուստները — Արշակը դժուարանում էր հասկանալ:

Նա գիտէր, որ նախարարների զինեալ ուժերի թիւը մեծ չէր, բայց այս տաս օրուան մէջ ասես չէր պակասում բնաւ, եւ նա ենթադրում էր, որ նրանք եւս օգ-նութիւն են ստանում, բայց թէ ո՞րտեղից անյայտ էր:

Սակայն նոյն օրը երեկոյեան այդ հա-նելուկը պարզեց մի երիտասարդ, որին գերել էին այսօր նախարարական զօրքե-րի հետ ընդհարուելիս: Այդ զօրքերին հետապնդելիս Թորգոմը մի գիւղում գտել բռնեց այն ժամանակ, երբ նրա ոտքը մնացել էր ձիու տակ: Թորգոմը հանել էր նրան եւ բերել հրամանատար Զարեհ Ա-մատունու մօտ: Թագաւորի պահանջով նրան հարցաքննեցին իր ներկայութեամբ: Դա մի թխադէմ, միջահասակ, հազիւ 20-22 տարեկան երիտասարդ էր, որ այժմ կաղում էր ոտքի ցաւից:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

ԿՈՉ
ՀԱՅ ՆԱԽ. ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
— ԱՊՐԻԼ 24 —

Զէնքի ընկերնե՛ր եւ հայրենակիցնե՛ր։

Այս անգամուան մեր կոչը արտակարգ հրաւէր մըն է՝ յիշատակի արտակարգ արարողութեան մը համար։

Կոչ կ'ընենք ամէն Հայու, որ գայ ու մեզի հետ մասնակցի մեծարանքին զոր պիտի ընծայենք ի յիշատակ մեր այն բոլոր մեռեալներուն, որոնք իրենց կեանքը զոհած են 1914 եւ 1945 աշխարհամարտերուն՝ Ֆրանսայի եւ Արեւելքի ռազմա-դաշտերուն վրայ, որոնք զոհ գացած են 1915ի տարագրութեանց՝ Միջագետքի անապատներուն մէջ։

Մեր բոլոր հերոս Մեռեալներու յիշատակը հաւատարմութեամբ պահպանող Հ. Ն. Ռազմիկներու Միութիւնը, Ֆրանսական պատկան իշխանութեանց շնորհումով՝ Յաղթական Կամարին տակ Անծանօթ Զինուորին Բոցը արծարծելու արարողութիւնը պիտի կատարէ Ապրիլ 24-ին՝ Օր մեր ազգային սուգին։

Ուստի, այս տարի մեր համախմբումը տեղի կ'ունենայ Երկուշաբթի Ապրիլ 24, կէսօրէ ետք ժամը ճիշդ վեցին, Էթուալի հրապարակը՝ Շան գ'Էլիզէի եւ Ավընիւ Մարսոյի անկիւնը։

Դուք որ գիտէք ամէն բանէ առաջ ու վեր պատուել յիշատակը ձեր սիրելիներուն, եկէ՛ք նուիրական մեծարանքը ընծայելու՝ Յաղթական Կամարը փառքի դամբան ըրած Անծանօթ Զինուորին, որ ոչ ոք կրնայ հաւաստել թէ մեր հերոսներէն մէկը չէ։

Հ. Ն. Ռ. Մ.
(Կենտ.)

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ
ԳԷՈՐԳ ԵԱՆՈՊԷԿԵԱՆ

Դաշնակով կ'ընկերանայ ԺԱԳԼԻՆ ՓԷՍՐԼԷ

Ուրբաթ, Ապրիլ 21, ժամը 21ին,

SALLE PAUL FARALICO

21, Rue Yves Toudic (Métro République)

ՅԱՅՏԱԳԻՐ.— Կոմիտաս, Եանըպէկեան, Սաքեան *եւայլն եւայլն։*

Տոմսերու համար դիմել Բալուեան գրատունը, ՓՐՕ 25-46 եւ երգահանդէսին օրը՝ մուտքին։

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները, Կիրակի, Ապրիլ 23, ժամը ճիշդ 16ին, իր կեդրոնատեղին, 32, Րիւ տը Թրէվիզ։

ՕՐԱԿԱՐԳ.— *Նոր վարչութեան անդամներու ընտրութիւն։*

Զանազան հարցեր։

ԿՆԻՖ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Ֆ. Կապոյտ Խաչի օդափոխութեան կայանին արձանագրութիւնները կը սկսին, այս Երկուշաբթի (Ապրիլ 24)։ Դիմել Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի, Ուրբաթ և Շաբաթ օրերը, ժամը 16էն 19, Կապոյտ Խաչի գրասենեակը 17 Րիւ Պլէօ *։ Համաձայն պետական օրէնքին կ'ընդունուին աղջիկներ՝ 7էն 14 տարեկան, մանչեր՝ 7էն 13 տարեկան։*

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԱՊՐԻԼ 11-24 Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ
ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ԿՈՂՄԷ (ԶՈՄ)

23, ԱՊՐԻԼ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ

ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ (ՔԱՏԷ)

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ
Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն Օրիորդներ Շաքէ Պէնկեան, Նահապետեան, Գարոյեան, Իռէն Ֆարշեան (Ֆրանսական Ձայն – Պատկերասփիւռի Ա. մրցանակ), *ինչպէս նաեւ ֆրանսական երաժշտական հնգեակ մը։*

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ
46ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Ալփորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան։

Բարձր հովանաւորութեամբ Կաթողիկոսական պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Պատուոյ նախագահութեամբ Ալֆորվիլի քաղաքապետ՝

ՌԱՈՒԼ ՊԼԷՕԶԻ

Ապրիլ 22, ժամը 21ին, Քաղաքապետարանին սրահը, Ռիւ Վոլթէր, Ալֆորվիլ։

Օրուան պատշաճ յայտագիր։

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ երեք յարանուանութեանց պետերուն եւ նախաձեռնութեամբ Ազգ. Կեդր. վարչութեան։

Այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Սալ Մազը-Նօ, 88, Րիւ տ'Օպանեը։

Կը նախագահէ՝

Գ. Վ. ՍԱՀԱԹՃԵԱՆ

Կը խօսին.— ՏԷՐ ԵՂԻՇԷ ՔՀՆՅ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ (*Հայ Առաքելական Եկեղեցի*), *ԳԵՐՑ. ՅՈՎՀ. Ծ. Վ. ԶՈՒՀԱՃԵԱՆ (Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցի), ՎԵՐ. ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ (Աւետարանական եկեղեցի) եւ Կ. ՃԱՆԻԿԵԱՆ (Ազգ. Կեդր. վարչութիւն)։*

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական բաժին։

Կը հրաւիրուին բոլոր ազգային մարմինները, միութիւնները եւ համայն հայ ժողովուրդը։

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Լիոնի Ազգ. Միութեան հովանաւորութեամբ եւ երեք յարանուանութեանց պետերու, միահամուռ մասնակցութեամբ Լիոնահայ գաղութին։

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, 6րդ *Թաղապետարանի հանդիսասրահը,* Րիւ տը Սէզ։

Կը նախագահէ Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ

Խօսք կ'առնեն Ազգ. Միութեան եւ կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները։ Առուր պատշաճի խնամեալ գեղարուեստական բաժինով մը։

Պիտի ներկայացուի կենդանի պատկեր մը ղեկավարութեամբ Գ. ԹՐԱԳՕՇԻ։

Մեներգ եւ արտասանութիւն։

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը 15.30-*ին,* Րիւ Ժէֆ, Սէն Լուի *սրահին մէջ*

Նախաձեռնութեամբ Կրընոպլի Հայ Ազգ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ բոլոր այն կազմակերպութիւններուն, որոնք իրենց համաձայնութիւնը կու տան

Կը նախագահէ Գ. Տ. ՍԹԱՄԳՈՒԼԵԱՆ

Խօսք կ'առնեն մասնակցող կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական խնամուած բաժին։

×

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Կիրակի, Ապրիլ 23, ժամը 16.30*ին ձայնաւոր պատարագ։*

Կը պատարագէ՝

ԳԵՐՊ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊՍ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

Basilique du Sacré-Cœur de Montmartre

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Ֆուրվիէրի Տիրամօր Տաճարին մէջ հայածէս ձայնաւոր պատարագ եւ պաշտօն Ապրիլեան նահատակներու համար։

Ֆուրվիէրի Տիրամօր բլրանիստ տաճարին մէջ, այս Կիրակի առաւօտ, ժամը ճիշդ 10ին, Կարդինալ ԺԷՐԼԻԷի օժանդակ նին՝ ԼԷԲՐԻՒՑԻ եպիսկոպոսին նախագահութեան տակ, ձայնաւոր պատարագ պիտի մատուցուի եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի մէկուկէս միլիոն հայ նահատակներու եւ վերջին երկու համաշխարհային պատերազմներու ատեն պատուոյ դաշտին վրայ ինկած հայ զինուորներու համար։

Լիոնի եւ շրջակայքի Հայութիւնը, իր նահատակներուն եւ հերոսներուն ինկած յիշատակը յարգելու համար, կը հրաւիրուի այս կրկնակ պաշտամունքներուն ներկայ գտնուելու։

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

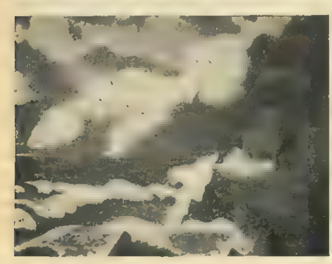
Այս Կիրակի Նահատակաց յիշատակին հոգեհանգստեան պատարագ, ժամը 10-ին, կը հրաւիրուի Լիոնի եւ շրջանի հայութիւնը։

×

ՄԱՐՈՔԻ ՄԷՋ

Հայկական ծէսով հոգեհանգստեան պատարագ ի յիշատակ Ապրիլեան զոհերու։ Այս Կիրակի առաւօտ Քազապլանքայի Ս. ՄԱՐԿՐԻԹ եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 11ին։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ՏՐԴԱՏ ՆՇԱՆԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ

ՓՈԹՈՐԻԿԸ (իւղանկար)

(Նկար եւ քանդակ)

Հովանաւորութեամբ

Ճարտարապետ

Ե. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆԻ

Ապրիլ 21էն–Մայիս 1

Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ, 32, Րիւ Թրէզիվ,

ժամը 15էն 19.30

Մուտքը ազատ է

Ապրիլ 29, Շաբաթ ժամը 21ին

SALLE GAVEAU, 45, Rue La Boëtie, PARIS

ԱԼԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ
ԿԸ ՂԵԿԱՎԱՐԷ ԻՐ ԳՈՐԾԵՐԸ ։

ORCHESTRE SYMPHONIQUE DES CONCERTS CHOUTEAU

SYMPHONIE No 13
(Première audition mondiale)

PRIERE DE ST. GREGOIRE, extrait de l'œuvre « Etchmiadzine »

SYMPHONIE No 8 « ARJUNA »

ՏՈՄՍԵՐԸ ԱՊԱՀՈՎԵԼ ԴԻՄԵԼՈՎ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ՀԱՍՑԷՆԵՐՈՒՆ

DURAND : 4, Place de la Madeleine SALLE GAVEAU : 45, Rue La Boëtie

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
20
ԱՊՐԻԼ
JEUDI
20 AVRIL
1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9083 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4884

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔՈՒՊԱ

—o—

ԽՐՈՒՇՉԵՒ՝ «ՔԱՆԻ ՈՒՇ ՉԷ ՆՏ ԿԵՑԷՔ». ՔԵՆԸՏԻ՝ «ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐՆԵՐՈՒ ՊԱՅՔԱՐԸ ԱՐԴԱՐ Է».

Ինչպէս կը սպասուէր Խրուշչեւ ձայ-նասփիւռ ճառով մը եւ Քենըտիի ուղ-ղուած մասնաւոր նամակով մը սպառնաց Մ. Նահանգներուն եւ խորհուրդ տուաւ, որ «քանի ուշ չէ» վերջ տան «Քուպայի վրայ ամերիկեան յարձակման»։

Ձայնասփիւռ-ճառին մէջ Խրուշչեւ անուղղակի ըսած էր. «Ուրկէ՞ կը մեկնին Քուպան ռմբակոծող օդանաւերը. Մ.Նա-հանգներէն։ Ուրկէ՞ ճամբայ կ'ելլեն հա-կա-յեղափոխական խումբերը. դարձեալ Մ. Նահանգներէն։ Փաստուած է, որ Քուպայի դէմ կատարուած յարձակման զրդիչներն ու կազմակերպիչները Ամերի-կացիներն են։ ... Խ. Միութիւնը, խա-ղաղասէր միւս բոլոր ազգերուն նման, իր դժրախտութեան մէջ պիտի չլքէ Քուպայի ժողովուրդը եւ ամէն օժանդակութիւն պիտի տայ անոր՝ անկախութեան իր պայքարին մէջ։ Պատասխանատուութեան այս ծանրակշիռ պահուն, խորհրդային կառավարութիւնը հրաւէր կ'ուղղէ ամե-րիկեան կառավարութեան, որ անհրա-ժեշտ միջոցները ձեռք առնէ յարձակումը դադրեցնելու համար ։ ... Խ. Միութիւնը իր յստակ թէ Մ. Նահանգները պիտի ըմ-բռնեն, որ այս յարձակումը հակառակ է ամերիկացի ժողովուրդին շահերուն եւ կրնայ սպառնալիք դառնալ Մ. Նահանգ-ներու ժողովուրդին գոյութեան »։

Այս Խրուշչեւ պահանջած է, որ հարցը անմիջապէս ներկայացուի ՄԱԿի Ընդհ. Ժողովին քննութեան եւ կոչ ուղղած է անդամ պետութեանց, որ յարձակման վերջ դնելու ուղղութեամբ աշխատանք կատարեն ։ Խրուշչեւ կ'եզրակացնէ՝ «Խ. Միութիւնը, ուրիշ երկիրներու հետ, Քուպային անհրաժեշտ օգնութիւնը հասցնելու իրաւունքը կը վերապահէ իրեն »։

Կարով նախագահ Քենըտիի յղած նա-մակին, Խրուշչեւ կը կրկնէ թէ աշխարհի խաղաղութիւնը վտանգուած է, կը յիշե-ցնէ որ ռմբակոծող օդանաւերն ու յար-ձակողները կը մեկնին Մ. Նահանգներէն, եւ կ'աւելցնէ՝ «Տակաւին շատ ուշ չէ ան-խուսափելին առաջքն առնելու համար ։ Աշխարհի քաղաքական կացութիւնը այնպէս եղած է, որ կարելի չէ փոքր պատերազմի մը պատճառ դառնալ՝ ա-ռանց շղթայազերծելու աշխարհի բոլոր կողմերուն մէջ հետզհետէ ծաւալող հրդեհ-մը ինչ կը վերաբերի մեզի, ... Քուպայի ժողովուրդին ու կառավարութեան պիտի տանք անհրաժեշտ բոլոր օժանդա-կութիւնը, որպէսզի եա մղեն իրենց դէմ կատարուած զինեալ յարձակումը ։ Ան-կեղծ կերպով կ'ուզենք որ միջազգային լարուածութիւնը թուլնայ, բայց եթէ ուրիշներ յարաբերութիւնները թունաւո-րել ուզեն, ամբողջական կերպով պիտի պատասխանենք։ Կարելի չէ մէկ կողմէն մարել աշխարհի այս անկիւնին մէջ ծա-գած հրդեհը, միւս կողմէն ուրիշ անկիւնի մը մէջ նոր հրդեհ մը վառելով»։ Անհար-կութիւնը, անշուշտ, Լաոսին է։

Քենըտի առանց ժամանակ կորսնցնելու պատասխանած է Խրուշչեւի նամակին.

« ... Ձեր զգացած վախը լուրջ, բայց անհիմն է։ Ամէնէն է ի վեր գոյութիւն ունի Քասթրոյի դէմ աճնէրեւ դիմադրու-թիւն մը, որ հետզհետէ կ'աճի ։ Հարիւր հազարէ աւելի տարագիրներ վերջերս փախուստ տուին Քուպայէն՝ դէպի ըր-ջակայ երկիրները։ Առանց անմիջական փափաքը, անշուշտ, օգնութեան համնել է ազատութեան համար պայքարող իրենց հայրենակիցներուն։ Այս տարագիրներէն շատեր Քասթրոյի կողքին պայքարած էին Պաթիսթայի բռնատիրութեան դէմ. ա-սոնց մէջ կը գտնուին Քասթրոյի սկզբնա-կան յեղափոխութեան ղեկավարներ եւ իր իսկ կառավարութեան նախկին անդամ-ներ։ Այս անժխտելի փաստ մըն է, որ Քուպացիները անհանդուրժելի կը գտնեն իրենց ազատութեանց կաշկանդումն ու օտարներու իշխանութեան տակ ինկած վարչաձեւի մը ենթարկուիլը ։

... « Երբ ժողովուրդ մը ընտրութիւն ընելու իրաւունքէն զրկուած է, երբ ազա-տութիւնը վերագտնելու համար պայքարի դիմելէն ուրիշ միջոց չունենար։ Նախա-պէս յայտարարած էի եւ այժմ կը կրկ-նեմ, որ Մ.Նահանգները ոչ մէկ նպատակ ունին Քուպա՛յի մէջ զինեալ միջամտու-թիւն ընելու։ Սակայն եթէ արտաքին զինեալ միջամտութիւն մը ըլլայ, միջ-ամերիկեան համաձայնութեանց հիման վրայ անմիջապէս պիտի իրագործենք մեր յանձնառութիւնները, որ են՝ ամերիկեան ցամաքամասը պաշտպանել դուրսէն եկած յարձակման մը դէմ ։ Թէեւ զինուորական միջամտութենէ կը խուսափինք, սակայն չենք պահեր, թէ ամերիկացի ժողովուրդը միայն հիացմունք ունի քուպացի հայրե-նասէրներուն հանդէպ, որոնք կ'ուզեն ի-րենց անկախ երկրին մէջ ժողովրդավար վարչաձեւ մը ունենալ։ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը, ազատութեան ոգին կաշկանդող ո՛չ մէկ միջոց կ'ուզէ ձեռք առնել ։ ... Համոզուած եմ, որ աշխարհի բոլոր մասերուն մէջ խաղաղութեան վը-տանգուած ըլլալու մասին ձեր յայտարա-րութիւնը չի նշանակեր, թէ խորհրդային կառավարութիւնը, Քուպան պատրուակ բռնելով, տագնապը աշխարհի այլ վայ-րերուն մէջ փոխադրելու ծրագիր կը մը-շակէ » ։

× Կացութիւնը միշտ շփոթ է Քուպայի մէջ։ Ցարձակողները կը յայտարարեն, թէ Փինար տէլ Րիոյի ամբողջ նահանգը եւ Մայրիներու կղզին իրենց ձեռքին են, մինչ Մաթանզասի եւ Օրիէնթէի նահանգ-ներուն մէջ կռիւները կը շարունակուին տակաւին ։ Այս լուրերը հաստատուած չեն ։

× ՄԱԿի նրբանցքներուն մէջ լուր շըր-ջան կ'ընէ, թէ Հակա-Քասթրօ ուժերը մայրաքաղաք Լա Հավանայէն 110 քմ. հեռու են միայն ։

× « Քուպայի Յեղափոխական Խոր-հուրդ»ը Նիւ Եորքի մէջ յայտարարեց, թէ Քասթրօ սկսած է գործածել ռուսա-կան «Մթալին» հրասայլերն ու «Միկ» օ-դանաւերը։ Շեշտեց այս առթիւ, թէ Քասթրոյի զինուորները տակաւին ժա-մանակ ունեցած չէին այս օդանաւերուն եւ հրասայլերուն գործածութիւնը սոր-վելու։ Հարց կը ծագի, թէ որո՞նք կը վարեն ուրեմն այս «Միկ»երը ։

× Մոսկուայի մէջ, սեւամորթ ուսա-նողներու առաջնորդութեամբ, բուռն ցոյցեր կազմակերպուած են ամերիկեան դեսպանատան առջեւ։ Նմանօրինակ ցոյ-ցեր տեղի ունեցած են նաեւ Պոկոթայի, Մեքսիքոյի, Սանթիակօ տէ Չիլիի, Պուէ-նոս Այրէսի, Պելկրատի, Փէքինի, Թօ-քիոյի, Գահիրէի եւ Փրակայի մէջ ։

× Իտալացիներու համակրութիւնը կ'երթայ Քասթրոյի հակառակորդներուն.

× Անգլիացիները մտահոգ եւ վերապահ են. զգուշաւորութեան խորհուրդ կուտան Մ. Նահանգներուն ։

× Մեծադոյն հարցականը Պրազիլիոյ բռնելիք դիրքն էր։ Անցեալ շաբթու նա-խագահ Քուատրոս յայտարարած էր՝ « Պրազիլիա թոյլ պիտի չտայ որ Քուպա զոհ դառնայ օտար յարձակման մը»։ Սա-կայն այժմ նախագահը կը զգուշանայ անխոհեմ քայլ մը առնելէ. կ'ուզէ նախ վստահ ըլլալ, թէ յարձակողներուն մէջ Ամերիկացիներ սպրդած չեն եւ հար-ցը միայն Քուպացիներուն վերաբերող ներքին խնդիր մըն է ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ.— Հակա-Քասթրօ նա-ւատորմիղ մը կ'ուղղուի դէպի Քուպայի ծովեզրը։ Լա Հավանայէն 70 քմ. հեռա-ւորութեան վրայ կը գտնուի։ Կը թուի թէ ընդհ. ցամաքահանման պահը հնչած է ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԼՕՏ-ԺՈՐԺ ԹՈՓԱՔԵԱՆ Եւրոպա թիւ 1 ձայնասփիւռի կայանին արտաքին լուրերու մասնագէտ-խմբագիրը (Ժորժ Լըրուա) եւ Իվան Օտուար, Փարի-Փրէ-սի աշխատակիցը այլեւս իրաւունք չու-նին մասնակցելու Այժմանի դատավա-րութեան։ Արդարեւ Իսրայէլեան իշխա-նութիւնները կ'առարկեն թէ այդ դատա-վարութեան համար Ֆրանսացի երկու լը-րագրողներուն տրամադրութեան տակ դրուած հաղորդակցութեան միջոցները չարաչար գործածուած են ։ Թոփաքեան եւ Օտուար օգտագործած են այդ միջոց-ները հաղորդելու համար լրտեսական այն ծանր խնդիրը որ երեւան ելաւ վեր-ջերս։ Իսրայէլեան իշխանութիւնները կը գտնեն թէ այդ ձեւով վնաս հասցուցած են հարիւրաւոր ուրիշ լրագրողներու, որոնք հաւատարիմ մնացած են եղած հա-մաձայնութեան ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ պետական պաշտօնեաները Օփերայէն դէպի Փալէ Ռուայալ ցոյց ը-րին երէկ։ Կը մասնակցէին ուսուցիչները, աղբահաւաքները, հիւանդանոցներու, շո-գեկառքի եւ հանրային այլ սպասարկու-թեանց պաշտօնէութեանց մէկ մասը ։

ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ նոր ընդհանուր քարտուղար ընտրուեցաւ Տիրք Ուփքօ Սթիքքէր՝ միաձայնու-թեամբ։ Սթիքքէր կը գրաւէ Փոլ Անրի Սփաքի թափուր ձգած աթոռը։ Հոլան-տացի է, 64 տարեկան. եղած է Արտաքին նախարար, Անգլիոյ եւ Իսլանտայի հո-լանտական դեսպան, եւ Օ. Է. Սէ. Է.ի նախագահ ։

ԹԻՊԷԹԻ աշխարհական պետը, Փանչէն Լամա, որ չինական յարձակման պահուն յանձն առած էր փոխարինել Տալայ Լա-ման, սպաննուած է Չինացիներուն կող-մէ, ըստ հնդկական թերթի մը տուած լուրին։

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ (Քոթ տ'Իվուար, Տահոմէ, Նիժէր եւ Բարձր. Վոլթա) նախագահները ընդուն-ուեցան նախագահ տը Կոլի կողմէ։ Ֆը-րանսայի եւ այս երկիրներուն միջեւ գո-յացած համաձայնութեանց ստորագրու-թիւնը պիտի կատարուի Երկուշաբթի օր։

ԱԼԺԷՐԻՈՅ Օրէնսի նահանգին մէջ ա-պահովութեան ուժերը չէզոքացուցած են 235 ապստամբներ։ Ալժերիոյ վանաւան քաղաքներուն մէջ կը շարունակուին ռումբեր պայթիլ ։

« ՎԷՆՍԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ» ժողով մը գու-մարած էր առջի օր Փալէ տ'Օրսէի մէջ, ուր Պիտօ, Սուսթել, Մօրիս, Լաֆէ եւ Ալժերիոյ մահմետական երեսփոխաններ՝ Եուլաէն եւ Աղէմ Ուալի խօսք առնելով ծանրօրէն ամբաստանեցին իշխանութիւն-ները որոնք պատրաստ են Ալժերիան լքե-լու։ Պիտօ շեշտեց .— « Մի՛ մոռնաք որ ազգային ապատամբութիւնը անբաժան է ազգային ազատագրումէն»։ Ի վերջոյ կո-միտէն բանաձեւ մը քուէարկեց Ֆրանսա-յի ժողովուրդին ուղղուած . ուր ի մէջ այլոց կ'ըսուի.— « Այն պահուն երբ, ռա-նակոխ ընելով ճշմարտութիւնը, կը տե-ղեկանանք թէ Պետութեան Ղեկավարը քը-սան տարիէ ի վեր կ'ուզէր ալժերական ֆրանսական գաւառը բաժնել Ֆրանսա-յէն, կը հաստատենք մեր վճռական որո-շումը՝ որն է թոյլ չտալ որ ֆրանսական վերջին գաւառները ձեռքէ հանուին ։ Մեր ժողովուրդին պատմութեան մէջ, այսքան փայլուն նահանջ, հակասու-թիւն, եւ ուրացում չկայ որքան Իշխա-նութեան վերջին երեք տարիներու յայ-տարարութեանց հաւաքածոյին մէջ ։ ... Քաջութիւն։ Այս դատը կորսուած չէ։ Ոչ միայն կորսուած չէ այլեւ կրնայ յաղ-թել»։ Ներկաներուն մէջ մասնաւոր ըն-դունելութեան արժանացած է ժիւլ Ռօ-մէն ։

Ո՞Վ Է ՄԻՐՕ ՔԱՐՏՈՆԱ

—o—

1959 Յունուարին, Ֆիտէլ Քասթրոյի բանակներուն Լա Հավանա յաղթական մուտքէն քիչ առեն առաջ էր, որ համալը-սարանի դասախօս տոքթ. Խոզէ Միրօ Քարտոնա, Քուպայի առժամեայ Հանրա-պետութեան նախագահ Տոքթ. Ուրու-թիայի կողմէ նշանակուեցաւ յեղափո-խական կառավարութեան վարչապետ ։ Այս կառավարութեան մէջ Ֆիտէլ Քաս-թրօ բանակի զործավար էր միայն։ Իրա-կանութեան մէջ, սակայն, այս վերջինն էր, որ բոլոր կարեւոր խնդիրներու կար-գադրութեամբ կը զբաղէր, մինչ Միրօ Քարտոնա, որ ծայրայեղներու կողմէ «չափաւոր» անձ կը նկատուէր, միայն ա-նունով վարչապետ էր։ Պաշտօնի կոչուե-լէն քանի մը ամիս ետք, Ֆիտէլ Քասթրո-յի կողմէ սահղծուած կառավարական տագնապի մը հետեւանքով, Քարտոնա կը հրաժարէր, ու Քասթրօ կը դառնար վար-չապետ ։

Քարտոնա, բազմահազար այլ Քուպա-ցիներու հետ, կը բռնէր տարագրութեան ճամբան։

Ապրիլ 10ին, տարագիր Քուպացիներու քաղաքական ղեկավարները Նիւ Եորքի մէջ գումարուած ժողովի մը ընթացքին Քարտոնան ընտրեցին «յեղափոխական խորհուրդ»ի նախագահ, եւ Քուպայի ա-զատագրման պարագային՝ առժամեայ կառավարութեան վարչապետ։Զինք ընտ-րող քաղաքական խմբակցութեանց մէջ երկու կարեւոր կուսակցութիւններ կան. մէկը՝ Ժողովրդավար Յեղափոխականձա-կատը, որուն ղեկավարը, Մանուէլ Ան-թոնիօ տէ Վարոնա, կեդրոնի եւ աջա-կողմեան ուժերու ներկայացուցիչն է, եւ կը վայելէ Քուպայի առեւտրական շրջա-նակներու օժանդակութիւնը ։ Միւս կու-սակցութիւնը՝ Ժողովուրդի Յեղափոխա-կան Շարժումն է, որ կը ղեկավարուի Ֆիտէլ Քասթրոյի Հանրային շինութեանց նախկին նախարար Մանուէլ Րէյի կողմէ։ Այս երկրորդ կուսակցութիւնը բաղկա-ցած է ձախակողմեան եւ ծայրայեղ ձա-խակողմեան տարրերէ, որոնք 1960ի ըն-թացքին իրենց յարաբերութիւնները խզե-ցին Քասթրոյի հետ՝ այս վերջինին շատ չեչտուած խորհրդային քաղաքականու-թեան պատճառաւ ։

Երրորդ խմբակցութիւն մը, Ազգային Ազատագրութեան Միացեալ Ճակատը, Նիւ Եորքի վերոյիշեալ ժողովին մէջ հա-կառակեցաւ Տոքթ. Միրօ Քարտոնայի ընտրութեան. կ'ուզէր որ առժամեայ վարչապետը «չէզոք» անձնաւորութիւն մը ըլլայ, զոր օրինակ՝ Բարձրագոյն Ատեա-նին անդամներէն մին, որպէսզի Ֆիտէլ Քասթրոյի անկումէն ետք, հակառակորդ բոլոր կուսակցութիւններն ալ հաւասա-րասար պայմաններու մէջ ներկայանան ժողովուրդին ազատ քուէարկութեան ։

Այստեղ պէտք է նշել, որ Միրօ Քար-տոնայի ընտրութիւնը ամերիկեան իշխա-նութեանց անպաշտօն հաւանութեան ար-ժանացած է։ Արդարեւ, Քարտոնայի ան-ձը ամէն հաւատք կը ներշնչէ, թէ Քու-պայի ապագայ վարչաձեւը յեղափոխա-կան ըլլալով հանդերձ հակահամայնավար պիտի ըլլայ ։

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ Համայնավար կուսակ-ցութեան պաշտօնաթերթը կը յայտնէ թէ կուսակցական նախկին երկու ղեկավար-ներու (այժմ պաշտօնազրկուած) առաջ-նորդութեամբ՝ «հակակուսակցական խմ-բակ» մը կը գործէ երկրին մէջ ։

ԵՐԱԺՇՏԱԳԷՏ ՅԱԿՈԲՈՍ ԱՅՎԱԶԵԱՆ

(1869 – 1918)

—o—

Մեր տաղանդաւոր մտաւորականներէն Շ. Նարդունի վերջերս հրապարակ հանեց արժէքաւոր գործ մը, Սաղաքիա Արք. Օրմանեանի «Միութիւն Հայութեան» եւ երաժշտագէտ Յակոբոս Այվազեանի «Կեանքն ու մեծ վաստակը», միացեալ հատորով։

Աքանչելի մտածում, որովհետեւ այս երկու բեղնաւոր միտքերն ալ լուսաւոր աստղեր եղած են, ժամանակին, ուրիշներու կարգին, Արմաշի երկնակամարին վրայ, սատար հանդիսանալով դպրեվանքին բարգաւաճման։

Երջանկայիշատակ Յակոբոս Այվազեանը իմ երաժշտութեան ուսուցիչս եղած է։ Մեծ հաճոյքով եւ ուշադրութեամբ կարդացի իր վաստակին մասին հրատարակուած երկը եւ պարտք համարեցի արտայայտուիլ իր մասին, յատկապէս իր մեծ վաստակին մասին, բոլորովին անբաւարար գտնելով հատորին մէջ նշանակուածները։ Որովհետեւ ան ոչ միայն նուիրեալ երաժշտասէր մըն էր, այլեւ անխոնջ աշխատող մը, արտադրող մը եւ տէրը իր հմտութեան։

Ես շատ բան ունէի ընդօրինակած իրմէն, բայց դժբախտաբար, բոլորն ալ կորսուեցան համաշխարհային առաջին պատերազմի ընթացքին եւ անկէ ետքը։ Մէկ մասը մնալով Պոլիս, Գընալը կղզին մէջ, Պ. Արտաշէս Պէյլէրեանի մօտ, մէկ մասը Երեւանի մէջ (Հայաստան) եւ այլուր։

Յ. Այվազեանի բոլոր հեղինակութիւններն ալ հարազատ են իբրեւ հայկական առհմիկ շունչ։

Հմուտ արեւելեան երաժշտութեան՝ կը պահէր հայ երաժշտութեան ճաշակին մասին այն ամուր կապը, որ կուգար նշանաւոր Պապա Համբարձում Լիմոնճեանէն (1768 – 1830), որ ուսուցիչն էր եղած մեծատաղանդ Արիստակէս Յովհաննէսեանին (1812 – 1878), որուն աշակերտած է անխոնջ եւ բազմավաստակ մեծ երաժշտագէտը Համբարձում Չէրչեանը (1828 – 1901), իսկ այս վերջինոյն ալ պատուաբեր աշակերտն է իմ երջանկայիշատակ ուսուցիչս, Յակոբոս Այվազեան (1869 – 1918)։

Այս բազմավաստակ չորս երաժշտապետներուն կողմէ հայկական ձայնանիշերով գրուած աշխատասիրութիւններ ունէի, տրամադրութեանս տակ, Արմաշի դպրեվանքին մէջ՝ ուսումնասիրելու եւ ընդօրինակելու համար։ Ի՜նչ գոհար գանձեր, որոնց մէջ՝ ամբողջական շարականները՝ ծանր, միջակ եւ յորդոր (արագ) չափանիշերով, ժամագրքի ամբողջ եղանակաւոր մասերը՝ «Յիշեցուցէքն» սկսեալ, ինչպէս Առաւօտ լուսոյ, Աշխարհ ամենայն, Կանոնագլուխները, Ալէլուները, Թագաւոր յաւիտեանները իրենց ութ ձայներով, Փառք ի բարձունս, Նորաստեղծեալը, Աստուած անեղը իր ամբողջ շարքով, մինչեւ Խորհուրդ խորին։ Իւրաքանչիւրը կարդացուելիք՝ օրուան ձայնին համեմատ։ Կիրակի եւ տօն օրերուն մէջ մանաւանդ։ Ճիշդ շարականներուն պէս։

Յետոյ բազմաթիւ տաղեր, մեղեդիներ, գանձեր եկեղեցական բոլոր տօներու եւ կարգերու յատուկ, զմայլելի՝ ներդաշնակութեամբ եւ երաժշտական խորախորհուրդ ազդեցութիւններով։

Հապա Ստեղծինը, մեր շարականներուն ամէնէն սքանչելի եւ ներահիւս եղելէններով օղակաւորուած այս հոգեպարար երգեցողութիւնները, որոնք դժբախտաբար անհետանալու վրայ են ներկայիս՝ մեր եկեղեցիներուն մէջ, որովհետեւ շատ քիչեր կան որ գիտեն եւ կը կարդան հարազատութեամբ ասոնք։

Եղանակներու քաղցր հրապոյրներով կ'անէանայի պարզապէս՝ երբ կ'ընդօրինակէի։ Շրթներս միշտ մրմունջի մէջ էին։ Գրածս կ'երգէի սրտով եւ անձնատուր կ'ըլլայի զիս գրկող հեշտանքին։ Հայ երաժշտութեան անսպառ ոգին էր, որ կը պարուրէր զիս։ Ո՛ր էր ինծի համար քաղցրութիւններուն քաղցրութիւնը՝ մեր նախնիքներուն շունչովը համակուած եւ համեմուած։

Այդ սնտուկներուն մէջ կային նաեւ հին թրքական, աւելի ճիշդը՝ Սելճուքեան Մեվլեվիներու յատուկ երգեր, Տէվրիշներու կողմէ հեղինակուած, եւ հաւաքուած՝ զոյգ Պապա Համբարներու ձեռամբ եւ գրուած հայկական ձայնանիշերով, բայց իրենց յատուկ չափերով (ուսուլ)։ Չմոռնամ չեշտելու թէ այս Պապա Համբարները, մանաւանդ առաջինը, շատ յարգուած էին տէվրիշական շրջանակներէն։

Այս ուսուլներուն (չափանիշ) մէկ ամբողջական ցանկը դրուած է Յակոբոս Այվազեանի գիրքին մէջ (պատկեր 12) եւ հարկ եղած բացատրութիւնն ալ տրուած։

Այս չափերը հայկական չեն, Թուրք խանէնտէները (երգիչ) եւ նուագածուները այս չափերը կը գործածէին տիւմ, թէք, թէքիա, եւն., ըսելով կամ իրենց ձեռքերով զարնելով իրենց ծունկերուն վրայ (տիւմը կը զարնուի աջ ձեռքով, թէքը՝ ձախ ձեռքով), երբ կ'երգէին շարգի, պէսթէ, փէշրէվ, մանի եւն.։ Անմիջապէս պէտք է աւելցնեմ թէ ասկէ մինչեւ 40 – 50 տարի առաջ Թուրք երաժշտութեան ղեկավարները գրեթէ Հայերը էին մեծամասնութեամբ, ինչպէս օրինակ Քեմանի (ջութակահար) Թադէոս, խանէնտէ (երգիչ) Ասատրիկ, Քանոնի (քանոն նուագող) Միքէ, պէսթէքեար (երգ հեղինակող) Պիմէն, եւն., եւն., հարիւրներով։

Հայ երաժշտութեան մէջ միայն եւրոպական չափերը կը գործածուին, ըլլայ եկեղեցական, ըլլայ աշխարհական – ժողովրդական։ Թրքական այս չափերը բոլորովին խորթ են մեզի համար։ Արդէն մեր շարականները իրենց յատուկ չափերն ունին իրենց վրայ դրուած ձայնանիշերու տարողութեամբ։

Արդար հպարտութեամբ կրնամ ըսել թէ Արմաշի դպրեվանքին մէջ երաժշտագէտ Յակոբոս Այվազեանի կողմէ ինծի տրամադրուած բոլոր շարականները՝ եւ այլ երգեցողութիւնները խիկ եւ խիկ հայկական էին, մեր նախնիքներէն մեզի ժառանգ ձգուած, աւանդ թողուած, որոնք անվթար պահուած են սերունդէ սերունդ, Սխալ է հետեւաբար այն կարծիքը թէ Պապա Համբարձումը իբր թէ թրքական եղանակներ խառնած ըլլայ մեր եկեղեցական երաժշտութեան մէջ, ինչպէս իբրեւ թէ ըսած ըլլայ նոյն ինքն Կոմիտաս վարդապետը, հայկական մեր անմահ գուսանը, մեծ վարպետը։

Անշուշտ, թրքական կամ մէվլէվիական երաժշտութիւն գիտնալը չի նշանակեր որ անպատճառ հայկական առհմիկը խաթարուի։ Կոմիտաս վարդապետ, որ խորապէս տեղեակ էր եւրոպական երաժշտութեան եւ մշակած զայն նոյնպէս, ոչ մէկ ատեն մտքէն անցուցած է որ հայ եկեղեցական կամ ժողովրդական երաժշտութիւնը պատուաստէ անով։ Ընդհակառակն սրբագրումներով, վերլուծումներով երեւան հանած եւ վերակենդանացուցած է հայ երաժշտութիւնը՝ անմահութեան դափնին խլելով։

Յակոբոս Այվազեան, իր շրջանին մէջ, իրեն տրուած պայմաններուն համաձայն, հեղինակած է բազմաթիւ որակաւոր եւ հոգեշունչ երգեր, որոնց քանի մը հատը տեղ գտած են իր մասին գրուած այս գիրքին մէջ։

Առաջինը, Ամէն Հայր Սուրբ, իր Տէր ողորմեայով եւ Յաղթոս ասացէքով, միւսն ալ Առաւօտ լուսոյ։ Առաջինը ԴՉ եղանակով, երկրորդն ալ՝ ԱԿ։ «Սֆահան» որ գրուած է «Ամէն Հայր Սուրբ»ին վրայ, ԴՉ. ձայնին թրքական կամ պարսկական անունն է եղանակին։ ԱԿ ձայնին ալ սեկեահ կ'ըսեն Թուրքերը։ Այս չի նշանակեր թէ այդ եղանակները թրքական կամ պարսկական են։ Արեւելեան բոլոր ազգերն ալ ունին գրեթէ այս եղանակները։ Բայց երգուած ատեն ճաշակները իրարմէ կը տարբերին բոլորովին, ելեւէջներն ալ ուրիշ։

Այս ստեղծագործութիւնները որոշապէս եւ լիուլի ցոյց կուտան թէ Յ. Այվազեանի երաժշտական շունչը հարիւր տոկոսով հայկական է։ Մեծ երաժշտագէտը ունի նաեւ ուրիշ նմոյշներ հայ եկեղեց. երաժշտութեան կտորներէն, (պատկ. 18) Շարականէն, (պատկ. 19) Քարոզներէն, (պատկեր 20) Կանոնագլուխներէն, որոնք շատ արժէքաւոր են, բայց բոլորովին անբաւարար երաժշտագէտ Յակոբոս Այվազեանի իսկական կարողութիւնը, երաժշտական մեծ արժէքը ցոլացնելու համար։

Ամէն պարագայի մէջ մեծապէս շնորհաւորելի է Շ. Նարդունի, որ մեծ երաժշտագէտ Յակոբոս Այվազեանի (իր հօրեղբայրն է) գործերը հրատարակութեան տալով՝ փառքի պսակով մը կը զարդարէ երջանկայիշատակին լուսաւոր դէմքը։

Առիթէն օգտուելով՝ սրբազան պարտք կը համարեմ հոս աւելցնել թէ վերջին անգամ, Արմաշէն ետք, հանդիպած եմ իմ այս սիրելի ուսուցչիս, Յակոբոս Այվազեանին, տարագրութեան ընթացքին 1915ին, Գոնիայի իր փոքր կրպակին մէջ, ուր տախտակէ կանացի կօշիկներ (ճալը...) կը շինէր, ուրագը ձեռքը՝ փայտը տաշելով։

Չէի գիտեր։ Այդ շրջանին հայ գաղթականներով լեցուն էր Գոնիա քաղաքն ու դուրսը։ Ես իբրեւ սպայ կը ծառայէի այդ միջոցին հոն թրքական բանակին մէջ։

Օր մը զուգադիպութեամբ դէմ առ դէմ գտնուեցայ իր սիրելի զաւկին բարեկամ... բոյր Գեղամին հետ (այժմ Տոքթ. Գ. Այվազեան), որ զիս առաջնորդեց իր կրպակը։

Մեծ երաժշտագէտ, վարպետ նոտա... բոյծ, լաւ լուսանկարիչ, նալբ շինել... ո՛ւրկէ սորված էր, ան ալ տարագրութեան տառապանքի ճամբուն վրայ Գոնիայի մէջ աշխատած է ընտանիքին ապրուստը հոգալ նաեւ օճառագործութեամբ, զոր սորված էր ծանօթ յեղափոխական Տիգրան Ծամհուրէն։ Գիտէր նաեւ ժամագործութիւն, առաջնակարգ ... էր ու շատ վարժ կը նուագէր ջութակ... ձեռնադաշնակ եւ ուտ։

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԼԸՃ...

ՄՐՑԱՆԱԿ ՍՐԻԿԱՅՈՒԹԵԱՆ

—o—

Բ.

Բոլշեւիկ կեղտը, Ա. Թադեւոսեան շարունակէ.—

« Ինչպէս տեսնում էք, բարոյական դէմքը կորցրած դաշնակ արկածախնդիրները Մոսկուայի ու Ըզմիրի փողոցներ... հարիւրաւոր Հայերի կրած խոշտանգումներն ու տառապանքների համար ... թարցում էին նրանով, որ ... թուրքական ռէակցիոն կառավարող շրջանների ոճրագործութիւնը ներկայացնել ... պէս կոմունիստների հրահրած գործ...

« Համիտեան ոճրագործ քաղաքակա... նութեան ժառանգորդների, Մենտերէս... ների ու Պայարների նկատմամբ ... ստորաքարշութեան ու հաճոյակատար... թեան մէջ Դաշնակները հասան այնտեղ, որ սկսեցին ցաւակցութիւն յայտնել ... մայնավարների գործադրութեան ... «ասօգուլ» թուրքական կառավարութեան «կրած բարոյական ծանր վիրաւորանք... րի» համար։ Եւ այսպէս բարոյապէս Դաշնակները ողբում էին բարոյապէս Պայարների ու Մենտերէսների «կրած բարոյական վիրաւորանքի համար»։

Ուրեմն այս պսակաւոր սրիկան, ...

ՑԱՒԻՆ ՏՈՒՆԸ

—o—

(ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼԻ ՄԸ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ)

Մեր փողոցը դառնալնուս, վերջին անգամ մըն ալ ետեւ կը նայիմ, կը դիտեմ այն տունը ուր մանկութեանս օրերն են սահեր, ուր այնքան երազներ հիւսեր, այնքան երջանկութիւններ երազեր եմ. մօրս դլուխը պատուհանին լուսաւոր շրջանակին մէջ կը գծագրուի աչքիս, եւ որ աւաղ, վերջին անգամ է որ կը տեսնեմ ...։

« Կառքը կը սպասէ մեզ քիչ մը անդին.

— Կառքով պիտի երթանք, էֆէնտի, կ'ըսէ ոստիկաններէն մէկը։

Այն քաղաքավարութեամբ որով կը խօսի, կը կարծեմ թէ ասիկա պալատան պաշտօնեաներէն է, ուրեմն կորանք. պալատ, ամէնէն խորունկ արհաւիրքն ու սարսափն է որ կը ներշնչէ այս բառը ամէն մարդու համար, որ տաճկի հպատակութեան տակ կ'ապրի։

Այդ միջոցին է որ Նէճիպ Մէհմէտ փաշայի նախագահութեամբ Եըլտըզի այն բարձրագոյն ատեանը բացուած է՝ ուր կը քննուին մահափորձին պարագաներն եւ ընդունները։ Ամէն ինչ վայրկենաբար կը կռահեմ։ Բարձրագոյն ատեանին ներկայանամ պիտի. Քէնտրիեանի հետ մօտաւոր ազգականութիւնս թերեւս ծովուն տակ դրկէ զիս. ո՜վ անաչառ դատաստան սովալլուկ պնակալէզներու։

« Ոստիկան մը քովս, հատ մը ծպտած դիմացս, հատ մըն ալ կառապանին քով, կառքը կ'ընթանայ խորդ ու բորդ ճամբաներէ գիշերային լռութեան մէջ։

Գալատի ճամբան է ասիկա, գերեզմանի ճամբան, ուր կը զգաս այն լռութիւնը եւ ամայութիւնը՝ որ այնքան պիտանի է քսաներորդ դարու այս ահաւոր հաւատաքննութեան ահռելի խարուկարանին համար։ Ձիերուն ոտքին ձայնը արձագանգ կուտայ գիշերային խոր լռութեան գիրկը։

Կառքին զոյգ լապտերները արիւնոտ լոյս մը կը ձգեն մեր առջեւէն. դողդոջուն լոյս մը որ սարսափ կը շաղէ։ Խօսք չկայ։ Կարծես կենդանութիւնը դադրիլ կը սկսի եւ կը մտնենք անծայրածիր գերեզմանատան մը մէջ։

— Հէ՜յ, նէրէյէ՞,

Կը պոռայ ձայն մը հեռուէն։ Ձայնը արձագանգ կուտայ, կ'երկննայ, կը կորսուի գիշերային անդորրութեան մէջ։

— Եսապանը եօզ, կը պատասխանէ կառապանին քովի ոստիկանը։

Որքան արհաւրալից է այդ երկու մարդերուն խորհրդաւոր կոչը, որոնք մութին՝ առանց զիրար տեսնելու, կը խօսակցին ...։ Սատանաներու ձայն կարծես որ զիս դժոխք կ'առաջնորդեն։ Կը հասկընամ թէ Եըլտըզին մօտեցեր ենք։ Քանի մը վայրկեանէն առա կառքը կը կենայ։

Ոստիկանը որ քովս նստած է, տեղէն կ'երերայ. ձեռքը դուրս կը հանէ կառքին պատուհանէն զոր վար իջեցուցած է շուտափոյթ, կը դարձնէ դռնակին բանալին, դուռը կը բացուի եւ կ'իջնեմ վար։ Չորս կողմս ամայութիւն ու գերեզմանային լռութիւն եւ արհաւիրքը կը դրէ միջոցը եւ թանձր մառախուղ մը որ կը պատէ մեր չորս դին, կը ծածկուի կառքի լապտերներուն արիւնոտ ակնարկէն։

— Եանըմտան, պէնիմլէ՛ տիգգաթլըճա եիւրիւեիւն էֆէնտի, կը ձայնէ ոստիկանը։

« Ու ես գայրոցական միամիտ մանկիկի մը պէս հլու կ'երթամ իրենց քովն ի վեր, կախաղան դիմող ոճրապարտի մը լռին համակերպութեամբ։

Հեռուն, մառախուղին սեւ քողին ետեւէն փայլուն լոյսի մը սուր սլաքները խաւարը կը ծակեն տակաւ։ Ան կողմ, միշտ դէպի ան կողմ։ Հեռաւոր լապտերներուն լոյսը կատաղի աչքերու ակնարկներ են որ կարծես դէպ ինծի կը նային անծանօթ սպառնալիքներով։

Վերջապէս ութէն տասը վայրկեանէն ահագին երկաթապատ դուռ մը մեզ կը դիմաւորէ։ Հոս նորէն նոյն հարց պատասխանին եւ երկու զոյգ պահակները, կաշմբրուռն ալպանացի լեռնցիներ՝ ճամբայ կուտան։

Մտեր ենք Եըլտըզ։

« Կ'երթանք ընդարձակ պարտէզի մէջ. չորս դիս խոշոր ծառեր ... ցուրտ հովէն կը սարսռան, եւ իրենց մեղմ սօսափիւնը խորունկ արհաւիրք ... կը դնեն իմ վախերով փոթորկայոյզ ... գիս մէջ։ Վերջապէս կը կենանք ... առջեւ. հոս երրորդ անգամ նոյն հարց պատասխանին եւ դուռը կը դառնայ ծխնիներուն վրայ։ Սանդուխ մը մեզ կը դիմաւորէ, ուրկէ վեր կ'ելնենք. ... նրբանցքէ մը կ'անցնինք, այս ... վրայ շարուած երրորդ դռնէն որ կիսաբաց է, ներս կը հրեն մեզ։

— Հոս պիտի մնաս, մինչեւ որ կանչուիս, կ'ըսէ ինծի ընկերացողը. ... կը քաշէ վրայէս, կը լսեմ դրան ձայնը որ վրայէս կը կղպուի եւ ... նին քայլափոխերը, որոնք կը ... հնչումով մը փայտէ տախտակամածին վրայ տակաւ հեռանալով։

« Մինակ եմ, բոլորովին մինակ ... տերուս եւ մտածումներուս հետ։

« Վախը որ բոլորովին ընդարմացուցած է ամէն զգացողութիւններս, կամաց ... մաց կը ցրուի համակերպութեան ... ջեւ, որ կը ծնի հոգիիս մէջ։ Մերկ ... լորովին մերկ սենեակի մը մէջ եմ, ... տէ սեղան մը սենեակին մէկ անկիւնը ... քով պարզ խսիրէ աթոռով կ'ամբողջացնէն այս սենեակին կահկարասին։

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌ...

(21 Շար.)

...ուեան, մրցանակ ստանալու հա... այնպիսի վերագրում ... որ ի վերջոյ կը կա... եւ կ'ըսեն.— Չի՛ կրնար, չի՛ կը... Թադեւոսեանը : ... Հայ ըլլալ այս Թադեւոսեանը :

Եթէ հայ է, ի՞նչպէս չորնալիք ձեռքը ... կ'երթայ եւ կը գրէ թէ Հ.Յ.Դաշ... ցաւակցութիւն յայտնեց է ... կառավարութեան այն «բարոյա... համար, զոր Թուրքիա ... բըրեւ ... երբ Թուրքերը ... վայրագութեամբ սկսեցին ա... Հայոց ու Յունաց եկեղեցիները, ... խանութները, արհեստանոց... բնակարանները, չարդուած եւ ոչն... խոշտանգուած» եւայլն :

Եթէ հայ է, ի՞նչպէս կտրելիք ձեռքը ... կ'երթայ եւ կը գրէ թէ Յառաջ ... մխիթարուի՝ ընդունելով որ ... կառավարութիւնները կատարուած չեն ... կողմէ, այլ համայնավարնե... կողմէ :

Եթէ հայ է, ի՞նչպէս անպատմալուծու... այդ ստոյգը կը գրէ եւ Թուրք թերթի ... գրածը կը սորվայացնէ Յառաջի կող... գրուած եւ կը յայտարարէ թէ Պա... եւ Մենտերէսները «Հայերի բա... ...» ճանչցուած են Հ.Յ. ... կողմէ :

... եւ կոյտոր կոյտով ընդունած ... Ս. Թադեւոսեան, ...

... Մեկի ծանօթ են Թուրքին բարեկամ... Սուլթան Համիտի օրերէն սկսած : ... չկայ թէ այսօրուան քու ղեկա... վրայ աւելի թանկագին ... բարեկամութիւն որ ցոյց տալ ... երբ ռուսական քաղաքա... ուղիով, Թուրքը սիրաշահե... համար, հարկ ըլլայ զոհել ... :

Ասանկ հաւանականութիւն մը ցաւ չի պատճառեր քեզի : Քեզի ցաւ պատճառող ... որ կայ՝ այն է թէ «ամերիկ... Թուրքիոյ ... են, երբեւ հիմնական նպատ... Խանձարոյ Խրուշչեւի եւ Սով. Մի... բարեկամական յարաբե... հաստատումը» :

Իսկ բարեկամ'մը կը խոստովանիս ար... — Թուրքերու բարեկամութիւնը վա... կամ հաստատուիլը Հ.Յ.Դաշ... չէ ուրեմն, այլ Սով. Միու... բոլշեւիկեան քաղաք... կը վախնաս որ կը խան... Թուրքերու–բոլշեւիկ բարեկամու... :

Մինչ կը մոռնաս, սակայն, մեր ... որ այն բռնութիւնը թէ Հայ ... ըլլայ ամէնէն յետին բոլշեւիկը, կր... հաստատել թէ Հ.Յ.Դաշնակցութիւնը ... Թուրքիոյ սուլթանական (երէկ), քե... (այսօր), բոլշեւիկեան (վաղը) ... կրնար բարեկամանալ որ ... ժամանակ՝ առանց հայկական հող... ազատագրութեան : Ասանկ ստորին բարեկամութիւն մը կրնայ կազել միայն քու տէրդ, եւ ուրիշ ոչ ոք, ո՛վ Թադեւոսեան :

Դալով այն խեղաթիւրումին, որով Թուրք թերթի մը գրածը կլլեցուցած ես ընթերցողներուդ՝ իբրեւ Յառաջի կողմէ գրուած բան, բաւ այսքանը միայն թէ հրապարակագրութիւնը կոց գիրք մըն է այն երկրին մէջ, ուր թերթերը կը լեցուին Խրուշչեւի ճառերու թարգմանութեամբ կամ կոմկուսի հրամաններով :

Թերթ խմբագրելը Երեւանէ՛ն պիտի սորվինք :

Այս ճշմարտութենէն ետքը, ուրիշ ճշմարտութիւն մը եւս,— Թուրքը ճանչնալու համար՝ դեռ շա՛տ հաց ու պանիր ուտելու պէտք ունինք : Շատ մի' ցաւի՛ր ու մի մեղքնար որ «Թուրք ժողովուրդի ուսերը վրայ ռազմական ծանր բեռ է դրուած» : Թուրքը կրնայ խաբել Իվանն ալ, Ճոնն ալ, բայց ոչ երբեք Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը : Թուրքը ճանչնալու համար հարկ չկայ սպասելու Մոսկուայի արտածուածները կամ կլլելու Լենինի դեղահատերը : Թուրքը ճանչնալու համար պէտք է մտնել Թրքահայուն հոգիէն ներս,— այնտեղ գրուած է նաեւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան հայրենասիրական հանգանակը :

Այս անգամ այսքան :

ԱՐԱԶ

ՍԱՐՈՅԵԱՆ ԻՆՔՆ ԻՐ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— Սարոյեանի այցելութեան առթիւ, Աթէնքի «Էլէֆթէրիա» օրաթերթը կը հրատարակէ հետեւեալ շահեկան տեղեկութիւնը.—

Աւելի 23 տարի առաջ, երիտասարդ Ամերիկացի մը, մէկ միակ Սան Ֆրանչիսկոյի իր ցուրտ յարկաբաժնին մէջ, իր գրամեքենային վրայ կը գրէր նամակ մը ուղղուած անգոյ անձի մը :

Կը գրէր. «Սիրելի պարոն, այս պահուս սարսափելի ցուրտ կ'ընէ Սան Ֆրանչիսկոյի մէջ եւ ինքզինքս սառած կը զգամ : Այս տարի, ձմեռը շատ խիստ է. Ամէն անգամ որ կ'որոշեմ պատմուածք մը գրել, կը ստիպուիմ նախապէս շուէտական մարզանք ընել՝ տաքնալու համար : Հարց կուտամ թէ հանրապետական կուսակցութիւնը ի՞նչ բան ձեռնարկած մտայ երիտասարդ գրողներուն համար ...» :

Այս երիտասարդը կը կոչուէր Ուիլեամ Սարոյեան, ծագումով հայ էր եւ իր տարեքը ունեցող շատ մը երիտասարդներու նման կ'ուզէր գրագէտ ըլլալ :

Երիտասարդ Սարոյեան շարունակելով կը գրէր. «Պատմուածք մը ղրկեցի ստորագր պարբերականներու : Մերժեցին : Փորձ մը ղրկեցի Եէյլ Ռիվիու : Մերժեցին : Մեկ կոսլու դրամ չունիմ : Ծարիուկէս է որ նոյն շապիկը կը հագնիմ եւ կօշիկներս ծակած են : Բայց կը շարունակեմ հաւատալ թէ մէկը, որ գրագէտ ըլլալու փառասիրութիւնն ունի, պէտք է միշտ այսպիսի փորձանքներ դիմագրաւէ» :

Այդ տարօրինակ նամակը հրատարակուեցաւ պատմուածքներու առաջին հաւաքածոյին մէջ, զոր 1934ին լոյս ընծայեց Սարոյեան՝ «Ցանդուգն Երիտասարդը Թռչող Տրապէզին Վրայ» խորագրով : Տարօրինակ գիրք մըն էր : Քննադատները չէին գիտեր ո՛ւր դասել զայն : Ոչ պատմուածք էր եւ ոչ ալ փորձ : Ոչ իսկ հեւք ունէր : Մենախօսութեանց հաւաքածոյ մըն էր : Սարոյեան արհամարհած էր ամերիկացի քննադատները : Իր գրամեքենային առջեւ նստած՝ գիրք մը գրած էր, առանց որոշ առարկայի : Կը խօսէր իր երազներուն, փառասիրութիւններուն եւ իր նախահայրերուն կողմէ Ամերիկա փոխադրուած հայկական աւանդութիւններուն մասին, հօրը՝ Արմենակի եւ մօրը՝ Թաքուհիի մասին, Կալիֆորնիոյ մասին եւ արեւուն փայլփլուն լոյսին տակ շողացող խաղողներուն մասին :

Քննադատները միաձայնութեամբ «Գլուխ գործոց» որակեցին գիրքը : «Թայմզ» գրեց.— «Յորդ է թարմութեամբ, լաւատեսութեամբ, մարդուն հանդէպ հաւատքով, Սարոյեան կը բերէ ինչ որ չկայ այժմու ամերիկեան գրականութեան մէջ, կեանքի գեղեցկութեան հանդէպ հին բայց միշտ թանկագին հաւատքը» :

Եւ յաջողութիւնը երիտասարդ Սարոյեանը պարուրեց իր արբեցուցիչ շղարշին մէջ : 1940ին, Սարոյեան թերեւս ամէնէն սիրուած ամերիկացի գրագէտն էր : «Ցանդուգն երիտասարդը» հասած էր շուանին միւս ծայրը, առանց իր հաւասարակշռութիւնը կորսնցնելու :

Սարոյեան Աթէնք եկաւ՝ անաղմուկ, առանց թմբկահարութեանց եւ կազմակերպուած ընդունելութեանց :

Ժպտելով կ'ըսէ. «Զբօսաշրջիկ մըն եմ եւ կ'ուզեմ կարելի եղածին չափ լաւագոյնս օգտագործել ժամանակս» :

Հռչակաւոր գրագէտը ազնուութիւնը ունեցաւ «Մեծն Բրիտանիա» պանդոկի պարտէզին մէջ զիս ընդունելու եւ հետս զրուցելու : Բարձրահասակ է, լայնշի ու կլոր ուսերով, գորշ մազերով, հաստ պեխերով եւ շատ անուշ աչքերով, որ երբեք չեն դադրիր ժպտելէ : Իրեն կ'ընկերանան երկու տղաքը, Արամ եւ Լիւսի :

— Այս պահուս ի՞նչ կը գրէք, Պ. Սարոյեան :

— Վերջացուցի վէպ մը, որուն խորագիրն է «Խենթ ես, Հայրիկ» : Ներշնչուեցայ տղէկէս : Պրոտուէյի մէջ պիտի ներկայացուի «Մութ Քարայրը» խորհրդաւորական խորագրով մէկ գործս, ուր կը ներկայացնեմ թատրոնի կեանքը՝ վարագոյրին ետեւ :

— Ձեր գործին մէջ Թոյլ կուտաք ընդնշմարել զօրաւոր հաւատք մը մարդուն ապագային հանդէպ : Դեռ ունի՞ք ձեր այս հաւատքը :

— Ինչո՞ւ չէ : Կը կարծեմ թէ՝ այսօր մարդուս ապագան աւելի լաւ է քան ուրիշ որեւէ ատեն :

— Երրորդ պատերազմի մը հաւանականութիւնը չի՞ խախտեր ձեր լաւատեսութիւնը :

— Նման հաւանականութիւն մը չեմ տեսներ : Ոչ ալ կը հաւատամ թէ Ամերիկա կամ Խորհրդ. Միութիւնը պատերազմ կ'ուզեն : Ծիծաղելի եւ արտառոց բան մըն է պատերազմ ուզելը : Գուցէ կ'ուզեն անոնք՝ որոնք կ'ատեն իրենց անձը : Բայց անոնք արդէն պատերազմ ունին,— թնդանօթները որոտան կամ ոչ :

— Պ. Սարոյեան, ի՞նչպէս կը տեսնէք ժամանակակից հելլէն գրական արտադրութիւնը :

— Շատ լաւ գրագէտներ կան ինչպէս Գազանձաքիս, օրինակի համար : Իր գիրքերը ունիմ, բայց շատ քիչ ընթերցող մըն եմ : Սովորաբար կը կարդամ «ցատկելով» :

— Ատեն մը առաջ, Ֆոքնըր ըսած էր Աթէնքի մէջ թէ ժամանակակից բոլոր գրագէտները ձախողած կը նկատէ, որովհետեւ չյաջողեցան մօտենալ անցեալ դարու գրագէտներու մեծութեան :

— Այս տեսակէտէն իրաւունք ունի Ֆոքնըր : Բոլորս ձախողեցանք : Բայց պէտք չէ յուսահատիլ : Ձախողիլը մարդուն բնութեան մէջ կայ : Կը կարծեմ թէ Կզատոն ալ ձախողեցաւ իր տալ ուզածին կամ կրցածին հանդէպ : Նոյնպէս նաեւ Շէյքսփիր կամ Թոլսթոյ : Բայց կը հաւատամ թէ այս ձախողութիւնները միշտ բան մը կը ձգեն իրենց ետին : Թանկագին եւ յուսալից բան մը :

— Ի՞նչ է ձեր կարծիքը խորհրդային գրականութեան մասին :

— Կարգ մը ընտիր գրագէտներ կան :

— Ի՞նչ է ձեր կարծիքը Հոլիվուտի մասին :

— Շահաւէտ ձեռնարկ մըն է :

Եւ Սարոյեան աւելցուց .

— Ահաւասիկ արուեստագէտը ճնշելու ուրիշ միջոց մը : Ինչպէս կը տեսնէք, ամէն տեղ արուեստագէտը ստիպուած է շարժելու՝ որոշ շրջանակներու մէջ :

Բայց մեր խօսակցութիւնը ընդմիջեց Սարոյեանի տղոց պառ ներխուժումը : Տասնըմէկ տարու Լիւսին կախուեցաւ հօրը վիզէն եւ ինծի նայեցաւ իր մեծ ու հրինալի աչքերով :

«Լիւսին գրող է» ըսաւ Սարոյեան հպարտութեամբ «Նոր լմնցուց իր առաջին գիրքը : Խորագիրը՝ «Պարշելոնայի Իտղան» :

Տասներեք տարու Արամ լրջօրէն նստաւ մեր դէմ եւ լիմոնատ մը ապսպրեց :

— «Արամ [illegible] պիտի ըլլայ» շարունակեց Սարոյեան ժպտելով : «Ամէն մէկը՝ իր մարզին մէջ» :

«Շատ մեծ գիրք մը պիտի ուզէի գրել» յայտարարեց Լիւսի :

Հայրը՝ փետուրի պէս վերցուց զայն ու նստեցուց ծունկերուն վրայ :

— «Երբ բաւական մեծնաս՝ պիտի հասկնաս թէ աշխարհի ամբողջ փիլիսոփայութիւնը կրնայ մտնել մէկ բառի մէջ» ըսաւ :

— «Ո՞րն է այդ բառը» հարցուց Լիւսի, լայնօրէն բացած իր շագանակագոյն աչքերը :

Սարոյեան մեղմադձօրէն ժպտեցաւ եւ մրմնջեց՝.

— «Ճշմարտութիւն» բառը :

Հաճելի է տեսնել Սարոյեանը՝ նստած իր զաւակներուն միջեւ, անոնց հետ խօսելով շատ անկեղծօրէն եւ լրջօրէն : Ուրախութենէն կը ճառագայթէր : Քսանըերեք տարի առաջ, Սան Ֆրանչիսկոյի իր սենեակին մէջ ցուրտէն դողացող երազկոտ Հայորդին վերջապէս հասած է հոն՝ ուր արժանի էր հասնելու :

ՖՐ. ԵՐՄԱՆՈՍ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (188)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԹԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ

Մինչեւ Թագաւորի մօտ բերելը համարձակ նայում էր ամէն կողմ, բայց երբ ... վրան ու տեսաւ Թագաւորին, այլեւս ամաչում էր գլուխը բարձրացնել . ...ուած էր սաստիկ վախով եւ ... աչքի պոչով շուրջը նայելով : Զարեհ Ամատունու այն հարցին, թէ ... նախարարութիւնից է, նա առանց գլուխը բարձրացնելու, պատասխանեց.

— Վահեւնի :

— Քանի օր է զօրքի մէջ ես :

— Քսան :

— Մինչ այդ ո՞ւր էիր :

— Կ'աշխատէի իշխանի կալուածում . ... կալ, այգի ...

— Եւ ինչո՞ւ եկար բանակ :

— Իշխանն հրամայեց, որ նետ–աղեղ ... ու մեր մարդոց պատենք քաղաքից :

Այստեղ Արշակը ձեռը բարձրացրեց, եւ Ամատունին ընդհատեց իր մանր հարցուփորձը :

— Տղաս, կարո՞ղ ես ասել, թէ ո՞րքան է ձեր զօրաց թիւը, — հարցրեց Արշակը խոժոռած :

Երիտասարդը, թէեւ գլխիկոր, զգաց, որ խօսում է Թագաւորը եւ չշփոթուեց : Նորից աչքի պոչերով նայեց շուրջը եւ ասաց .

— Զրուցում են՝ երկու հազարից աւելի, արքայ :

— Ցակայն ի՞նչպէս : Այսքան կորուստներից յետոյ մնում է նոյնքա՞ն :

— Նոյնքան չէ, արքայ . այժմ շատ է աւելի :

— Դու ինձ ճշմարիտը խօսիր, — մատով սպառնաց Թագաւորը :

Բայց երիտասարդն իրեն չկորցրեց :

— Սուտ խօսել քեզ, արքայ, ես չեմ համարձակուի :

— Ինչպէս . ի՞նչպէս կարող է նոցա զօրքը այժմ լինել աւելի, քան առաջ :

— Քանզի գալիս է օգնութիւն :

— Օգնութիւն ... եւ ո՞րտեղից :

— Տարօնից եւ Վասպուրականից, արքայ ;

Լռութիւն :

— Իսկ իշխան Մերուժանն այստե՞ղ է, ձեր վրանների տակ :

— Ոչ, արքայ :

— Կարո՞ղ ես ասել ուր է :

— Ոչ, արքայ : Նա օգնութիւն է ուղարկում միայն, բայց իրեն չեմ տեսած : Զրուցում են, որ չի եկած :

— Դու ճշմարիտն ասա, — նորից սպառնաց Արշակը ցուցամատով : — Եթէ թաքցնես՝ կը պատժուես չարաչար :

Գերին չզիջեց : Բայց Արշակ Թագաւորի կասկածները հաստատուեցին : Ուրեմն Մերուժան Արծրունին եւ Վահան Մամիկոնեանը օգնում են ապստամբներին : Չէ՞ որ նրանք նոյնպէս դժգոհ են իրենից ... Լսելով գերու խոստովանութիւնը՝ Արշակն զգաց, որ սկսուած կռիւը շուտ չի վերջանայ, քանի որ դրան սատար են լինում ահա Վասպուրականի հարուստ տէրը եւ Տարօնի իշխանը : Իսկ ինքը ցանկանում էր պատերազմը աւարտել արագ, պատժել անհնազանդներին եւ սկսել քաղաքի նորոգումը, դրա հետ եւ նրա բերդապարսպի կառուցումը : Ի՞նչ պէտք է անել այժմ նախարարների ապստամբութեանը վերջ տալու համար . սահմաններից կանչե՞լ իր զինական ուժերը, թէ ...

Ու նոյն օրը, առանց յետաձգելու, խորհրդակցեց Զարեհ Ամատունու հետ :

Ու որոշեցին բերել նոր զօրավաշտեր եւ աւարտել ի զուր տեւող մարտերը :

— Ցոյժ ցանկալի է, արքայ, — ուրախացաւ Ամատունին :

Հազիւ նա եւ սենեկապետ Եզնիկը դուրս էին եկել վրանից, Թագաւորը նրանց հետեւից նայելով, նկատեց, որ մի խումբ շինականներ իսկոյն շրջապատեցին Ամատունուն եւ Եզնիկին եւ սկսեցին խօսել ձեռք ու ոտք շարժելով :

«Ո՞վքեր են եւ ի՞նչ են ցանկանում», — մտածեց Արշակը այդ տարօրինակ տեսարանից զարմացած : Եւ քիչ յետոյ, երբ Եզնիկը ներս մտաւ, նա հետաքրքրուեց .

— Ո՞վքեր են եւ ի՞նչ են կամենում ;

— Շինականներ են, արքայ, Թիլ եւ Արանց գիւղերից եկած : Կամենում են՝ լսես իրենց խնդրանքը :

— Իսկ ի՞նչ է նոցա խնդրանքը :

Սենեկապետը պատմեց քմծիծաղ .

Արշակը խոժոռեց :

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

ԱՊՐԻԼ 11-24 Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ԿՈՂՄԷ (ԶՈՄ)

23, ԱՊՐԻԼ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ
ԺԱՄԸ 20·30ԻՆ

ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ (ՔԱՏԷ)

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ

Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն Օրիորդներ Շաքէ Պէնկեան, Նաhապետեան, Գաքօյեան, Իռէն Յարշեան (Ֆրանսական Ձայն – Պատկերասփիւռի Ա· մրցանակ), *ինչպէս նաեւ ֆրանսական երաժշտական հնգեակ մը։*

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ

46ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Ալֆօրվիլի Ս· Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան :

Բարձր հովանաւորութեամբ Կաթողիկոսական պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ· ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Պատուոյ նախագահութեամբ Ալֆորվիլի քաղաքապետ՝

ՌԱՈՒԼ ՊԼԷՕԶԻ

Ապրիլ 22, ժամը 21ին, Քաղաքապետարանին սրահը, Ռիւ Վոլթէր, Ալֆօրվիլ։

Օրուան պատշաճ յայտագիր :

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ երեք յարանուանութեանց պետերուն եւ Նախաձեռնութեամբ Ազգ· Կեդր· վարչութեան։

Այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Սալ Մազընօ, 88, Ռիւ տ'Օպանեը :

Կը նախագահէ՝

Գ· Վ· ՍԱՀԱԹՃԵԱՆ

Կը խօսին·— ՏԷՐ ԵՂԻՇԷ ՔՀՆՑ· ՓԱՆՈՍԵԱՆ (*Հայ Առաքելական Եկեղեցի*), ԳԵՐՑ· ՑՈՎՀ· Ծ· Վ· ՋՈՒՀԱՃԵԱՆ (*Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցի*), ՎԵՐ· ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ (*Աւետարանական եկեղեցի*) *եւ Կ·* ՃԱՆԻԿԵԱՆ (*Ազգ· Կեդր· վարչութիւն*) :

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական բաժին :

Կը հրաւիրուին բոլոր ազգային մարմինները, միութիւնները եւ համայն հայ ժողովուրդը :

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Լիոնի Ազգ· Միութեան հովանաւորութեամբ եւ երեք յարանուանութեանց պետերու, միահամուռ մասնակցութեամբ Լիոնահայ գաղութին։

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, 6րդ *Թաղապետարանի հանդիսասրահը,* Ռիւ տը Սէզ :

Կը նախագահէ Գ· ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ

Խօսք կ'առնեն Ազգ· Միութեան եւ կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները։ Աւուր պատշաճի խնամեալ գեղարուեստական բաժինով մը։

Պիտի ներկայացուի կենդանի պատկեր մը ղեկավարութեամբ Գ· ԹՐԱԳՕՇԻ։

Մեներգ եւ արտասանութիւն :

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը 15·30ին, Ռիւ ԺէԻ, ՍԷՆ Լուի *սրահին մէջ :*

Նախաձեռնութեամբ Կրընոպլի Հայ Ազգ· Միութեան եւ մասնակցութեամբ բոլոր այն կազմակերպութիւններուն որոնք իրենց համաձայնութիւնը կուտան :

Կը նախագահէ Գ· Տ· ՍԹԱՄՊՈՒԼԵԱՆ

Խօսք կ'առնեն մասնակցող կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները :

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական խնամուած բաժին :

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Ազգ· Միութեան, այս Կիրակի, ժամը 3ին, ՍԷՆ Լուի (Սըրքըլ Կաթոլիք) սրահին մէջ :

Կը խօսի Գ· Ա· ԱՐԱՊԵԱՆ (Մարսէյլէն)

ըն մասնակցին գաղութիս միութիւնները, կազմակերպութիւնները եւ կրօնական յարանուանութեանց ներկայացուցիչները։

Գեղարուեստական պատշաճ բաժնին կը մասնակցին Տիկիններ Սիմոնեան, Սուքիասեան, Ռսափկեան, Օր· Գինոսեան եւ Հ· Զաքարեան :

ՖՐԱՆՍ· ՔԱՆԱԿԻ
ՀԱՅ ՆԱԽ· ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ
Անծանօթ Զինուորին բոցը կ'արծարծէ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

— ԱՊՐԻԼ 24 —

Ի յիշատակ երկու աշխարհամարտներու հայ զոհերուն եւ Ապրիլեան Նահատակներուն :

Զէնքի ընկերնե՛ր եւ հայրենակիցնե՛ր։

Եկէք անխտիր մասնակցելու այդ օրը՝ կրկնակ նուիրական յիշատակի Թափօրին։

Համախմբում·— *Երկուշաբթի Ապրիլ 24, կէսօրէ ետք ժամը ճիշդ 6ին, Էթուալ՝ Շան զ'Էլիզէի եւ Ավընիւ Մարսոյի անկիւնը :*

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Կիրակի, Ապրիլ 23, Ժամը 16·30ին ձայնաւոր պատարագ :

Կը պատարագէ՝

ԳԵՐՊ· ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊՍ· ԱՄԱՏՈՒՆԻ

Basilique du Sacré-Cœur de Montmartre

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Առնուվիլի Վարագայ Ս· Խաչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը յայտարարէ թէ այս Կիրակի պաշտօնական հոգեհանգիստ պիտի կատարուի 1914 – 1918ի ընդհ· Նահատակաց հոգւոյն համար, այս առթիւ պիտի պատարագէ եւ քարոզէ Արտաւազդ վրդ· Դաղռեան :

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Ֆուրիէրի Տիրամօր Տաճարին մէջ հայածէս ձայնաւոր պատարագ եւ պաշտօն Ապրիլեան նահատակներու համար :

Ֆուրիէրի Տիրամօր բլրանիստ տաճարին մէջ, այս Կիրակի առաւօտ, ժամը ճիշդ 10ին, Կարդինալ ԺԷՐԼԻԷԻ օգնականին՝ ԼԷՊՐԻՑԻ եպիսկոպոսին նախագահութեան տակ, ձայնաւոր պատարագ պիտի մատուցուի եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի մէկուկէս միլիոն հայ նահատակներու եւ վերջին երկու համաշխարհային պատերազմներու ատեն պատուոյ դաշտին վրայ ինկած հայ զինուորներու համար :

Լիոնի եւ շրջակայքի Հայութիւնը, իր նահատակներուն եւ հերոսներուն խնկելի յիշատակը յարգելու համար, կը հրաւիրուի այս կրկնակ պաշտամունքներուն ներկայ գտնուելու :

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի Նահատակաց յիշատակին հոգեհանգստեան պատարագ, ժամը 10ին, կը հրաւիրուի Լիոնի եւ շրջանի Հայութիւնը :

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Կրօն· Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ հասարակութեան թէ, այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8·30ին Ս· պատարագ պիտի մատուցուի տեղւոյս Ս· Աստուածածնայ եկեղեցւոյ մէջ։ Պատարագիչ Տէր Վարազ քհնյ· Աւագեան, մասնակցութեամբ տեղւոյս երկսեռ դպրաց դասու, մանաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Ապրիլ 11–24 եղեռնի ընդհ· Նահատակներու յիշատակին :

×

ՄԱՐՈՔԻ ՄԷՋ

Հայկական ծէսով հոգեհանգստեան պատարագ ի յիշատակ Ապրիլեան զոհերու։ Այս Կիրակի առաւօտ Քազապլանքայի Ս· ՄԱՐԿՐԻԹ եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 11ին :

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Այրի Տիկին Մարի Կարապետեան իր սիրելի ամուսնոյն Գ· Օննիկ Կարապետեանի տարելիցին առթիւ տասը Ն· Ֆ· նուիրած է Մշակոյթի Տան Ֆոնտին եւ տասը Ն· Ֆ· «Հայաստան» ամսաթերթին.

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Ֆ· Կապոյտ Խաչի օդափոխութեան կայանին արձանագրութիւնները կը սկսին, այս Երկուշաբթի (Ապրիլ 24)։ Դիմել Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի, Ուրբաթ և Շաբաթ օրերը, ժամը 16էն 19, Կապոյտ Խաչի գրասենեակը 17 Ռիւ Պլէօ : Համաձայն պետական օրէնքին կ'ընդունուին աղջիկներ՝ 7էն 14 տարեկան, մանչեր՝ 7էն 13 տարեկան։

ԿԱՊ· ԽԱՉԻ ՇՐՋ· ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԳԷՈՐԳ ԵԱՆՊԷԿԵԱՆ

Դաշնակով կ'ընկերանայ ԺԱԳԼԻՆ ՊԷՕՐԼԻ

Ուրբաթ, Ապրիլ 21, Ժամը 21ին,

SALLE PAUL FARALICO

21, Rue Yves Toudic (Métro République)

ՅԱՅՏԱԳԻՐ ·— Կոմիտաս, Եանպէկեան, Սաթեան *եւայլն եւայլն։*

Տոմսերու համար դիմել Բալուեան դըրատունը, ՓՐՕ 25·46 եւ երգահանդէսին օրը՝ մուտքին :

Հ. Յ. Դ.

ՎԱԼԱՆՍ ·— Հ· Յ· Դ· Շրջ· կոմիտէի ընկերական ընդհ· Ժողովը այս Շաբաթ ժամը 21ին, Ահարոնեան ակումբին մէջ· Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՄԱՐՍԷՅԼ ·— Հ· Յ· Դ· Քրիստափոր Երթակոմիտէի ընդհ· անդամական ժողովը այս Կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 3ին, Ահարոնեան կումբին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է

ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՆԵՏԻԿ — Ս. ՂԱԶԱՐ — ՀՌՈՄ

ԵՒ

ՇՐՋԱԿԱՅՔԸ

Շաբաթ մը ծովի կեանք՝ Հանր. Ս. Մարինոյի մօտ, Ադրիականի անմահ ուագին վրայ, ծովեզերեայ նորաշէն հանգստաւէտ պանդոկի մը մէջ։

ՄԵԿՆՈՒՄ՝ Օգոստոս, 6

ՎԵՐԱԴԱՐՁ՝ Օգոստոս, 31

Արձանագրութեանց եւ մանրամասնութեանց համար դիմել ·—

Ն· ՄԱՅԻՍԵԱՆ

45, Rue de Trévise, PARIS (9e) - Tél. TAI. 49-41

(Գաւիթին մէջ)

Յ· ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ

11, Ave. Béranger, ARNOUVILLE-LES-GONESSE (S. et O.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86-60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 21 ԱՊՐԻԼ — VENDREDI 21 AVRIL 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 4534 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4885

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԾԱՆՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՔՈՒՊԱՅԻ ՄԷՋ

—o—

ՔԱՍԹՐՕ ԿԸ ՅԱՂԹԷ

ԸՄԲՈՍՏՆԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ ԵՂԵՐԱԿԱՆ Է

Այլեւս պարզ է որ Ուաշինկթըն եւ Ֆիտէլ Քասթրոյի հակառակորդները սխալ հաշիւ ըրած էին յուսալով, թէ Քուպայի ժողովուրդը պիտի ըմբոստանար եւ միանար Միրօ Գարտոնայի ուժերուն։ Ցատկալս գիւղացիները, որոնք հողերու սեփականատէր դարձած էին մէկ օրէն միւսը, օգտուելով Քասթրոյի հողային բարենորոգումներէն, հաւատարիմ մնացին կառավարութեան։

Եւ եղերական կացութիւն մը ստեղծուած է ապստամբներուն համար։ Թէեւ Քուպայէն հասնող բոլոր լուրերը հակասական են, սակայն անոնք որ Քասթրոյի անկումը կ'երազէին ստիպուած են այլեւս ընդունիլ թէ շարժումը ձախողած է եւ ըմբոստութիւնը ժամէ ժամ վերջնականապէս կրնայ ճզմուիլ։ Ամէն պարագայի մէջ, Քասթրօն վար առնելու ոչ մէկ յոյս կայ այլեւս եւ ըմբոստութիւնը կրնայ միայն երկու ելք ունենալ, կամ, ինչպէս հաւանական է բոլորովին ճզմուիլ, կամ սկիզբն ըլլալ քաղաքացիական երկար պատերազմի մը, մաքիներու կազմութեամբ. Ըմբոստ կամաւորները կը կռուին յաճախ առանց զէնքի, խորհրդային հրասայլերու եւ կառավարական ուժերու դէմ. Մահու կենաց կռիւներ անհաւասար ուժերու միջեւ։ Կարգ մը լուրերու համաձայն, հակառակ իրենց տրուած հրահանգին խումբ մը ըմբոստներ որոնք ոչ մէկ յոյս ունէին յաղթելու, մերժեցին նահանջել կամ յանձնուիլ եւ վճռական պայքար մը կը շարունակեն որ միայն մահով կրնայ վերջանալ իրենց համար։ Եթէ անակնկալներ չպատահին, այս ամբողջը պիտի ծառայէ միայն տկարացնելու ամերիկեան քաղաքականութիւնը եւ նորընտիր Նախագահին վարկը, մանաւանդ Հարաւային Ամերիկայի մէջ, ամրապնդելու Քասթրոյի վարչաձեւը եւ խնդացնելու Խրուշչեւը։ Քենըտի հինգշաբթի օր պիտի արտայայտուէր միջազգային կացութեան մասին, այնպիսի պահու մը երբ Քասթրոյի հակառակորդներու պարտութենէն վատ, Հարաւային Ամերիկայի բոլոր երկիրներուն մէջ, հակամերիկեան ցոյցեր իրարու կը յաջորդէին. Իսկ Քուպայի մէջ, երկու Ամերիկացիներ եւ եօթը Քուպացիներ հրացանի քաշուեցան։ Ամերիկացիներուն դէմ եղած ամբաստանութիւնը այն է թէ զէնքի առեւտուրով կը զբաղէին. Ասոնց կը յաջորդէ հազարաւորներու ձերբակալութիւնը։ Որոշ աղբիւրներու համաձայն հազար հոգի ձերբակալուած է Հաւանայի մէջ որոնց հարիւր՝ կաթողիկէ քահանաներ են։

ՀԱԿԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՑՈՅՑԵՐ

Ամէնէն բուռն ցոյցերը տեղի ունեցան Գարաքասի մէջ, ուր 15 մեռեալներ կան և բազմաթիւ վիրաւորներ։ Հակամերիկեան ցոյցեր տեղի ունեցած են նաեւ Մեքսիքայի եւ Պոլիվիոյ մէջ։ Լա Փազի մէջ (Պոլիվիոյ մայրաքաղաքը) հազարաւոր ուսանողներ չկարենալով մտնել ամերիկեան դեսպանատուն, յարձակած են Կուաթեմալայի դեսպանատան վրայ, ցուցատախտակներուն վրայ գրուած էր «Քենըտի պատերազմի ոճրագործ»։ Փրենսիա կաթողիկէ թերթին տպարանը թալանի ենթարկուած է. Արժանթինի մէջ, ռումբ մը նետուած է Արժանթին – Ամերիկա միութեան ակումբին վրայ։ Ուրուկուէյի մէջ, Քասթրոյի կողմնակիցները ցոյց մը կատարեցին խանգարելով եւ ընդմիջելով պաշտօնական արարողութիւն մը որուն կը մասնակցէր Իտալիոյ Հանրապետութեան Նախագահը Ճիովաննի Կրոնքի։

Նմանօրինակ բազմաթիւ ցոյցեր տեղի ունեցած են նաեւ համայնավար երկիրներու մայրաքաղաքներուն մէջ։

Հարաւային Ամերիկայի եօթը երկիրներ, որոնց մայրաքաղաքներուն մէջ հակամերիկեան ցոյցերը կը շարունակուին, բանաձեւ մը առաջարկած են որ ոչ մէկ աննպաստ տող ունի Միացեալ Նահանգներու հանդէպ։ Հաւանական է որ այս բանաձեւը զոր ստորագրած են՝ Արժանթին, Չիլի, Քոլոմպիա, Հոնտուրաս, Փանամա, Ուրուկուէյ, Վենեցուելա, մեծամասնութեամբ քուէարկուի։ Անդին կան ուրիշ երկու բանաձեւեր՝ մէկը մեքսիքական, միւսը խորհրդային պլոքի կողմէ ներկայացուած։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԶՊՈՆԱՑԷՆ կը հաղորդեն թէ ամսագլուխէն առաջ երեք հազար փորթուկալցի զինուորներ պիտի ղրկուին Անկոլա, զօրացնելու համար տեղւոյն 7000 հոգինոց բանակը։ Կը հաղորդեն նաեւ որ յառաջիկայ ամիս յաւելեալ 15.000 զինուորներ պիտի ղրկուին, այս ձեւով Անկոլայի փորթուկալեան ուժերու թիւը պիտի հասնի 25.000ի։ Միւս կողմէ, փորթուկալեան կառավարութեան համաձայն միջոցներ ձեռք պիտի առնուին զօրացնելու համար Մոզամպիքի, փորթուկալեան Կինէի, Կանաչ Հրուանդանի կղզիին եւ փորթուկալեան այլ գաղթավայրերու ուժերը։ Միւս կողմէ Քազապլանքա հաւաքուած է «փորթուկալեան գաղթավայրերու ազգայնական կազմակերպութեանց» ժողովը։ 13 ազգայնական պարագլուխներ կ'ապահովեն թէ 12 միլիոն մարդիկ կը ներկայացնեն։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ կուսակցութեան տնօրէն կոմիտէն զեկոյց մը հրատարակեց յայտնելով թէ Զօր. տը Կոլի յայտարարութիւնները պէտք է վերցուցած ըլլան Ալժ. Ազատ. Ճակատի մարդոց մտքին մէջ, բանակցութեանց բացումին համար եղած խոչընդոտները։ Կուսակցութիւնը ցաւ կը յայտնէ սակայն թէ Հանրապետութեան Նախագահը, մամուլի իր ասուլիսին մէջ, հեռացած է նախապէս ունեցած մտահոգութենէն որն էր՝ անշահախնդիր օգնութիւն թերաճ երկիրներու։

ԱՆԳԼԻԱ առաջարկեց Կրեմլինի որ իբրեւ նախագահներ 1954ի Ժընեւի ժողովին կրակը դադրեցնելու կոչ մը ընեն Լաոսի համար։

ԼԵՀ չորս հարիւր քահանաներ մերժեցին խզել Քարիթասի հետ։ Ծանօթ է որ Լեհաստանի եպիսկոպոսապետը՝ Կարդինալ Վիշինսքի սպառնացած էր որ պաշտօնանկ պիտի ընէ այն եկեղեցականները որ չխզեն Քարիթասի հետ։ Քարիթաս 1950ին հիմնուած ընկերութիւն մըն է, Եկեղեցւոյ եւ Պետութեան համաձայնութեամբ։ Կը վարէ հիւանդանոցներ, կրթական հաստատութիւններ եւ հանգստեան տուներ։ Քարիթասի մաս կազմող քահանաները ակումբներ կազմած են ուր վարչաձեւին հետ գործակցութիւնը կը գրուատեն։ Կարտինալ Վիշինսկի այս պատճառով է որ խիստ որոշումներ առած է եւ ոչ թէ անշուշտ Քարիթասի բարեսիրական գործունէութեան համար։

ԱՍՏՐԱԽԱՆԻ շրջանի համայնավար կուսակցութեան առաջին քարտուղարը՝ Կանիճքօ պաշտօնանկ եղաւ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇԻՒՐԸ ԼԷՕՓՈԼՏ ՍԵՆԿՈՐ

—o—

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴԷՄՔ ԵՒ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ

Սենեկալի հանրապետութեան նախագահը՝ Լէոփոլտ Սետար Սենկոր եզակի դէմք մըն է իր տեսակին մէջ։ Բանաստեղծ եւ պետական անձնաւորութիւն, այս կաթողիկէ Աֆրիկեցին, խորապէս կապուած է հողին եւ կը սիրէ յիշել թէ իր հայրը Սինէ – Սալումի շրջանի թագաւորներէն սիրուած հարուստ գործատու մըն էր։

Ծնած է 1906ին եւ իր ուսումը կատարած Սէնթ–Լուիի հայրերուն մօտ։ Քաղաքական ասպարէզ մտնելէն ի վեր միշտ փայլուն պաշտօններ եւ տիտղոսներ ըստացած է։ Բ. աշխարհամարտի վաղորդայնէն ետք, մասնակցած է այն բոլոր որոշումներուն որոնք տրուած են Փարիզի մէջ Սեւ Ափրիկէի մասին։ Դ. եւ Ե. Հանրապետութիւններու ժամանակ նախարար եղած է։ 1955ին պետական նախարար էր Էտկար Ֆորի օրով, ապա Տըպրէի դահլիճին մէջ «խորհրդատու նախարար» եղած է մինչեւ անցեալ Յունիս, երբ հռչակուեցաւ Սենեկալի անկախութիւնը։ Շարունակ պայքարի մէջ եղած է Հուֆուէթ – Պուանիի հետ եւ մրցակցութեան մտած՝ «Ափրիկեան ժողովրդավար համախմբման» (Էռ. Տէ. Ա) նախագահին (Հուֆուէթ – Պուանիի) ձեռքէն խլելու համար Ֆրանսական Արեւմտեան Ափրիկէի ղեկավարի դիրքը։ 1958ին, պայքարը այնքան սուր հանգամանք ստացած էր որ պատմական վէճերու դուռ բացած է Սահմանադրական Խորհրդակցական Կոմիտէին մէջ։

Սենեկալի մէջ իսկ, Սենկոր մրցակցութեան մէջ մտած է Սեւ – Ափրիկէ քաղաքական երեցագոյն պարագլուխ՝ Լամին – Կէյի հետ, որ այսօր Սենեկալի ժողովին նախագահն է։ Հիմնելով իր հարազատ կուսակցութիւնը (սենեկալեան ժողովրդավար պլոք), հետզհետէ իրեն կը քաշէ Տաքարի քաղաքապետին կողմնակիցները։

Երեսփոխան ընտրուած օրէն իսկ, 1945ին գիւղական զանգուածներուն վրայ կը կռթնի։ Իր այս դիրքը հակասութիւն մը կը նկատուի Եւրոպացիներուն կողմէ որոնք իր մէջ կը տեսնեն առաջին Ափրիկեցին որ ընդունուած է քերականութեան ակրեկասիոնի եւ հրապարակախօսը որ յաճախ կը յիշէ լատին եւ յոյն դասականները։ Բայց Սենկոր կը մնայ գիւղին մարդը եւ ոչ այն գրագէտը, որու տեղն ու տունը աւելի գրական ակումբներու մէջ պէտք է ըլլայ։

Սենկոր աւելի քան տասը տարիէ ի վեր կ'ուզէ դաշնակցային միութիւն մը ստեղծել Ֆրանսայի եւ ափրիկեան նախկին գաղթավայրերու միջեւ։ 1957ին, քանիցս կրկնած է Ազգ. Ժողովի իր ընկերներուն «մէկ եւ անբաժան հանրապետութեան պատրանքին կառչիլ, կը նշանակէ աշխատիլ Ֆրանսայի նսեմացումին։ Կը նշանակէ ամէնէն ապարդիւն անշարժութիւնը գործադրել»։ Ի վերջոյ Ֆրանսա «Ֆրանսական իմաստով հասարակապետութեան» գաղափարին եկաւ, մինչ երկար ատեն՝ մինչեւ 1959 Դեկտեմբեր նախընտրած էր Հուֆուէթ-Պուանիի առաջարկած «դաշնակցային հիմով Ֆրանքօ-ափրիկեան հասարակապետութիւնը»։

Նախաձեռնարկ Մալիի Դաշնակցութեան զոր կ'ուզէր Ափրիկէի Միացեալ Նահանգներու բջիջը ընել, Սենկոր կը պահէ իր ժողովրդականութիւնը հակառակ Տաքարի եւ Պամաքոյի բաժանումէն ծագած ձախողութեան։

Իբրեւ բանաստեղծ Սենկոր եւրոպական մտքին ազդեցութիւնը կը կրէ եւ կը խոստովանի թէ կը սիրէ ինչ որ կը կոչէ «քաղաքակրթութեանց խառնածնութիւնը»։

Ամուսնացած է Ֆրանսուհիի մը հետ եւ նոյնքան համ կ'առնէ նորմանտական գաւառէն ուր ծնած է իր կինը որքան Սինէի (Սենեկալի շրջան մը) գիշերներէն, որոնց ընթացքին, մանուկ, մտիկ կ'ընէր «Ափրիկէի բազկերակին զարկը, կորսուած գիւղերու մշուշին մէջ»։

Բանաստեղծ ըլլալուն մէկ ապացոյցն ալ տուաւ երէկ երբ ի պատասխան Նախագահ տը Կոլի ողջոյնի խօսքին ըսաւ. «Ուրախ եմ, որովհետեւ գարուն է եւ Ֆրանսան գեղեցիկ է գարնան։ Գարունն է նաեւ մեր անկախութեան, բայց ոչ մեր բարեկամութեան։ 300 տարի է որ Ֆրանսա եւ Սենեկալ զիրար կը ճանչնան»։

×

Սենեկալի հանրապետութիւնը կը գտնուի Ափրիկէի ծայրագոյն արեւմուտքը, իր շուրջն ունենալով՝ Մաւրիտանեան, Փորթուկ. Կինէն, Կինէի հանրապետութիւնը եւ վերջապէս՝ Մալին։ Մայրաքաղաքն է՝ Տաքար (320.000 բնակիչ) որ Ափրիկէի արեւմտեան ափին մեծագոյն նաւահանգիստն է։ Ֆրանսայի մէկ երրորդ տարածութեամբ, Սենեկալ երկու միլիոն վեց հարիւր հազար բնակիչ ունի։ Իր գլխաւոր հարստութիւնը առաշիտն է որուն չորրորդ արտադրողն է աշխարհի մէջ։ Սենեկալ Ափրիկէի այն երկիրն է ուր Ֆրանսական թափանցումը ամէնէն հինն է (ԺԷ. դարէն սկսեալ), բայց Ֆետերպն է որ երկիրը կազմակերպեց, առաշիտի եւ բամպակի մշակումը ներմուծեց եւ ջանաց զարգացնել բնակչութեան ուսումը։

1956էն սկսեալ, շնորհիւ Կաստոն Տէֆեռի օրէնքին (լուա – քատր), Սենեկալ որ այն ատեն անդրծովեան հողամաս էր, դէպի ինքնավարութիւն յառաջացաւ եւ տը Կոլի իշխանութեան գլուխ գալով արագացուց «չափահասութեան» իր շարժումը։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՔՈՒՊԱՅԻ ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԻՒՆԸ ՃԶՄՈՒԵՑԱՒ

Ինչպէս կը նախատեսուէր, Քուպայի ըմբոստութիւնը վերջնականապէս ճզմուեցաւ։ Հաւանայի ձայնասփիւռի կայանը այս լուրը հաղորդեց Հինգշաբթի առաւօտ, աւելցնելով թէ Ֆիտէլ Քասթրօ նոյն օրը յայտարարութիւն մը պիտի ընէր, պարզելով կացութիւնը։

ՏԽՐՈՒՆԻ. — ՄԱՐԻ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ

Ցաւով կ'իմանանք թէ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ դիւանապետը՝ Գ. Սեդրակ Գարակէօզեան դժբախտութիւնն ունեցած է կորսնցնելու իր կինը՝ Մարի։ Ողբացեալը թոռն էր Ջուլֆայեան ծանօթ գերդաստանին եւ երիտասարդ տարիքէն մասնակցած է հանրային կեանքին իր ծննդավայրին՝ Այտընի եւ Իզմիրի մէջ։ Դաշնակցական, մասնակցած է յեղափոխական շարժումներու։ Հիմնադիր անդամուհիներէն եղած է, Կապոյտ Խաչի Բուչանի մասնաճիւղին։

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍՈՒԳԻ ՕՐԸ Կ'ՈԳԵԿՈՉՈՒԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ,

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՏԵՍ՝ Դ. ԷՋ

ՀԱՅ ԼԵԶՈՒՆ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ԻՐԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ

ԽՄԲ.— Մարտ ամսուան ընթացքին, Թեհրանի «Կարուն» ակումբին մէջ տեղի ունեցած է շահեկան դասախօսութիւն մը, զոր կատարած է Պետ. Համալսարանի դասախօս Փրոֆ. Սայիտ Նաֆիսի: Կազմակերպողն էր Համալսարանականներու Միութիւնը, որու կողմէ Գ. Վահիկ խաչատրեան ներկայացուց դասախօսը, յայտնելով որ Փրոֆ. Սայիտ Նաֆիսի հայերէն գրաբար է սորված Սփահանի մէջ, Փրոֆ. Աբրահամեանի մօտ (Թեհրանէն ներգաղթած):

Կուտանք այս շահեկան դասախօսութիւնը, քաղելով «Ալիք»էն, հարուստ՝ իր ծանօթութիւններով մեր պատմութեան ու լեզուին շուրջ, ու նաեւ թելադրանքներով արեւմուտքի հայ երիտասարդութեան ուղղեալ.—

«Ես այսօր շատ ուրախ եմ, որովհետեւ ձեզ համար պիտի դասախօսեմ, շնայած որ նորութիւններ պիտի չլինեն ասածներս:

Բազմիցս ազդեցիկ մարմինների մօտ ասել եմ, որ Թեհրանի համալսարանում հայերէնի ամբիոնի հաստատումը անհրաժեշտ է: Սակայն կառավարութիւնը մի շարք դժուարութիւններ (յատկապէս տնտեսական) նկատի ունենալով՝ դրական որեւէ քայլ չէր առել: Միայն վերջերս Սպահանի համալսարանում բացուել է հայագիտական մի ամբիոն, որ կարող է մեծապէս նպաստել Պարսից պատմութեան վերծանման:

Հին հայերէնը, գրաբարը, համարուել է պահլաւերէնի ճիւղերից մէկը եւ նախկինում շատ նման է եղել նրան, սակայն յետագայում մի շարք յունարէն, լատիներէն եւ ասորերէն բառեր նրան հեռացրել են պարսկերէնից:

Հայերէն լեզուն հին է եւ կարելի է ասել թէ Աքեմենեանների հարստութեան սկզբներին՝ արդէն կազմաւորուել էր նա: Գրաբար իմանալը ամէն մի ուսեալ Հայի անհրաժեշտ է:

Որպէսզի ցոյց տամ, թէ գրաբարը որքան կարեւոր է Պարսիկների համար եւս՝ պատմական եւ լեզուագիտական տեսակէտից, նշեմ մի քանի օրինակներ միայն:

Հնում եղել է մի երաժիշտ Բարբէդ անունով, երկար քննութիւններից յետոյ տեսայ, որ կազմուած է հայերէն պար բառից եւ պետ ածանցից (պարպետ = պարող):

Օրինակ, կերտ վերջածանցը գոյութիւն ունի երկու լեզուներում եւս, որոնք դրւում են քաղաքների անունների վերջում– Ցիշենք Հայաստանի քաղաքներից Մանազկերտ, Ազամակերտ, Դրասխանակերտ, եւայլն, իսկ Պարսկաստանի քաղաքներից Բլուգերդ (= Բլուջերդ) եւն.:

Իմ ուսումնասիրութիւնների ընթացքին պահլաւերէնում հանդիպեցի մի բառի՝ Դորոսբադ, որ մի շարք գիտնականներ թարգմանել են խնամատարութեան պետ, որ ինձ շատ տարօրինակ թուաց, քանի որ Սասանեանների օրօք բժշկութիւնը այնքան չէր յառաջդիմել, որ խնամատարութեան պետի կարիքը զգացուէր: Ուստի ես դիմեցի հայերէնի օգնութեան եւ գտայ մի քանի տասնեակ բառեր, որոնք վերջանում էին «պետ»ով: Տեսայ, որ այդ պետ վերջաւորութիւնը միշտ դրւում է գոյականի վրայ, ուրեմն դորոս բառը գոյական էր: Այդ բառը պարսկերէնում նշանակում է դրամ, ուրեմն Դորոսբադ լինում է փողերանոցի պետ եւ ոչ թէ խնամատարութեան պետ:

Հայ այբուբենը, որ 405 – 407 թուերին յօրինուեց Մեսրոպի կողմից, անկասկած աշխարհի ամենակատարելագործուած այբուբենը պիտի համարել, որի հետեւանքով հին գրքերը կարդացւում են նոյն ձեւով, ինչպէս որ գրուել են:

Հայ պատմագիրները շատ են, սակայն, ես միայն կը յիշատակեմ նրանց անունը, որոնք առաջին հերթին պիտի թարգմանուեն պարսկերէնի:

Արշակունեաց հարստութիւնից մինչեւ Սաֆաւիները՝ մենք չունինք արժանահաւատ մի աղբիւր, որից կարողանանք օգտուել Պարսից պատմութիւնը գրելու համար:

Պիտի ասել, որ այս հեղինակներից շատերի գործերը թարգմանուած են օտար լեզուների, սակայն նրանց մէջ տեղանունները եւ անձնանունները վերածուած են նրանց լեզուին յատուկ անունների, որի հետեւանքով այդ գրքերը մասամբ անօգտագործելի են դարձել:

Այս հեղինակների անունները, որ պիտի յիշատակեմ, անհրաժեշտ է, որ թարգմանուեն պարսկերէնի:

Զենոբ Գլակ, որ գրել է Տրդատի պատմութիւնը:

Ագաթանգեղոս, որ եղել է Տրդատի քարտուղարը եւ գրել է նրա պատմութիւնը:

Փաւստոս Բիւզանդ:

Եղիշէի «Վասն Վարդանայ եւ Հայոց պատերազմին»: Այս գիրքը շատ հետաքրքրական է եւ տալիս 451 թուին Վարդան Մամիկոնեանի եւ Յազկերտ Բ.ի միջեւ տեղի ունեցած պատերազմների պատմութիւնը: Ունի շատ հետաքրքրական գրուածքներ եւ որոշ հատուածները խիստ նման են Շահնամէին:

Ղազար Փարպեցի գրել է մէկ դարու պատմութիւն (386 – 485) եւ տուել է Հայաստանի բաժանման մանրամասնութիւնները: Հետաքրքրական է նաեւ նրա՝ «Թուղթ առ Վահան Մամիկոնեան»ը:

Ամէնից կարեւորը Մովսէս Խորենացու «Պատմութիւն Հայոց»ն է, որ նա գրել է Սահակ Բագրատունու կարգադրութեամբ եւ հասցրել է մինչեւ նրա մահը: Սակայն յետագային, տարբեր անձանց միջոցով, պատմութիւնը շարունակուել է մինչեւ Է. դար, այդ մասերը արդէն բացայայտուել են եւ հանուել Խորենացու գրքից:

Իսլամից յետոյ մեր աղբիւրները միայն արաբական են, չենք կարող վստահել նրանց եւ նրանց վրայ հիմնուելով չենք կարող գրել Պարսից պատմութիւնը ճշմարտօրէն, ուրեմն դարձեալ հայ պատմագիրները գալիս են լցնելու այդ բացը:

Ցետ իսլամական պատմագիրներից կարելի է համարել Յովհան Մամիկոնեանը, որ գրել է «Պատմութիւն Տարօնոյ» գիրքը:

Ապա Սեբէոս եպիսկոպոսը, որ գրել է «Պատմութիւն ի Հերակլ»: Այս գիրքը շատ կարեւոր է, որովհետեւ տալիս է Սասանեանների անկումը:

Թովմա Արծրունին գրել է Արծրունեաց տոհմի պատմութիւնը, այս գործը կարեւոր է այն տեսակէտից, որ նրա մէջ մէջբերումներ են եղած տարբեր հեղինակներից, որոնց գործերը կորսուած են միանգամայն կամ մասամբ: Մենք կարողացել ենք Խորենացու պատմութեան կորսուած մասերը վերականգնել՝ օգտուելով այս պատմագրից:

Ստեփանոս Ասողիկ գրել է «Պատմութիւն տիեզերական», սկսելով Աբրահամից հասցրել է մինչեւ ԺԱ. դարի սկիզբները: Իր գրքից կարող ենք քաղել Ատրպատականի պատմութեան մասին որոշ նիւթեր:

Ալփասլանի պատմութիւնը գրել է Արիստակէս Լաստիվերտցի:

Սելջուկների մասին արժէքաւոր տեղեկութիւններ է հաղորդում Կիրակոս Գանձակեցին (1200 – 1272): Սա ծնուել է Գանձակում, որ կոչւում է նաեւ Գանջէ: Իր պատմութիւնը սկսել է 301ից եւ բերել հասցրել 1151ը:

Պարսիկ պատմագիրները, մոնղոլ իշխանների գիր գալու համար, նրանց մասին խօսելիս լաւ որակումներ են արել, սակայն ճշգրիտ պատմութիւնը պիտի փնտռել Ստեփանոս Օրբելեանի «Պատմութիւն նահանգին Սիսական» գրքի մէջ:

Պիտի յիշել Գրիգոր Խլաթեցուն եւս, որ ապրելով Խլաթ քաղաքում տեղեկութիւններ է տուել այնտեղ բնակուող Հայերի, Պարսիկների, Վրացիների, Ասորիների, Նեստորականների եւ այլ ազգերի մասին:

Վերջին կարեւոր պատմագիրը, ըստ իս, Առաքել Դաւրիժեցին է, որ ճշգրտօրէն եւ առանց դէպքերը խեղաթիւրելու տալիս է պարսիկ – տաճկական պատերազմների մանրամասնութիւնները:

Առիթից օգտուելով, հայ երիտասարդներին առաջարկում եմ թարգմանել Դաւրիժեցու գիրքը, քանի որ ես խօսել եմ «Գրքի տպագրման եւ հրատարակչական» ընկերութեան հետ, որ խոստացել է հրատարակել հայերէնից պարսկերէնի թարգմանուած որեւէ գիրք: Ես անձամբ յանձն եմ առնում կատարել գրքի պարսկերէն թարգմանութեան ուղղումները:

Ուրախ եմ, որ դուք եւս կը գիտէ[...] յաղթական ամբիոնի կարեւորութիւ[...] Թեհրանի համալսարանում եւ միասնաբար միջոցներ կ'ընձեռենք դէթ պատմա[...] գիտութեան համալսարանի բաժնի[...] դասընթացքներում ներմուծելու հայ[...] լեզուի դասաւանդումը, քանի որ անհ[...] կրկներէնից եւ օրդու լեզուից կարեւոր այն»:

Որոտընդոստ ծափերի տակ, յարգ[...] դասախօսը հեռացաւ արահից:

Հայ գրերի գիւտի եւ հայ լեզուի ծագման մասին յարգելի դասախօսի արտայայտած կարծիքները չեն համապատա[...] խանում Հայաստանի հայագէտների [...] տեսակէտներին:

Իսկ ինչ վերաբերում է պատմագիրների պարսկերէն թարգմանման, յոյսով ենք որ այդ բացը կը լցնի Սպահանի համալսարանի հայագիտական ամբիոնը.

«ԱԼԻՔ»

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻՆ ՑՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐՈՒ ԵՒ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին, գրական ուրիշ սեռերէն աւելի բանաստեղծութեան անունով է որ մեր մէջ խմբակցութիւններ կազմուեցան: Հոն ուր ամէնէն աւելի անհատական տրամադրութիւններն ու ճաշակները պէտք է պահէին իրենց անկախութիւնը, այդ մարզին մէջ մեր երիտասարդներուն փորձերը, նոյնիսկ ժամանակաւոր, յաջողութեան պսակին մը գտած ըլլալ կը թուին:

Առաւատիկ Թեհրանի «Նոր էջ»(*) գրական խմբակցութիւնը, որ իր հիմնարկութեան տասնամեակին առթիւ լոյս կ'ընծայէ «Գիրք Գրականութեան» անունով իր շարքին թիւ 12ը:

Այս խմբակցութեան մասին ուրիշ առթիւ արտայայտուած ենք այս սիւնակներուն մէջ, մեր բացասական վերաբերումը արձանագրելով: Երեւոյթը թէեւ քաջալերական, արդիւնքը սակայն նոյնքան ժխտական եղած է: Դժուար է յուսալ որ մեր երիտասարդները, ժամանակի ընթացքին պիտի վերաքննեն արուեստի եւ գրականութեան մասին իրենց ունեցած եւ զործադրած տեսակէտներն ու փիլիսոփայութիւնը: Անշուշտ բոլորն ալ երիտասարդներ չեն, որովհետեւ գրականութեան մէջ երիտասարդութիւնը համազօր է մտածելու եւ զգալու բացարիկ յանդգնութեան, գաղափարներու եւ մտածման ինքնատիպ արտայայտութեան, նոր խօսքով եւ արուեստի նոր տարրերով գինուելու համար:

«Նոր էջ»ը եւ անոր հետեւող անձա[...] ները հեռու են այդ առաքելութիւնը իրա[...] կանացնելէ: Եւ մենք անոնցմէ չենք, ո[...] րոնք ամէն գնով ներողը կը կարդան եւ նորութիւն մը կը կարծեն տեսնել, նոյնիսկ բաղդատելով այդ շարժումը Միսաք Մեծարենցի ժամանակի գրական ըմբոստումներուն եւ տիրող տարակարծութեան, կարծելով թէ, ինչպէս այն ատեն, գրական քառուէն լոյս մը պիտի ծագի, արժէք մը երեւան պիտի գայ կամ կրնայ գալ:

Կեղծիքն է այս ակնկալութիւնը, բայց [...] նմանութեան եզր մը չի կրնար գտնել.

«Նոր էջ»ի հետեւողները իրենց թէ արդիական բանաստեղծութեան կը հետեւին, եթէ արդիական բանաստեղծութիւնը անմպատակ եւ անհատական քմահաճոյքով տողերու շարք մըն է, միշտ մութ անիմաստ բովանդակութեամբ, ինչպէս արդիական նկարչութիւնը: Կը խորհիմ թէ առողջ տրամաբանութեան եւ հաւասարակշիռ մարդոց համար չեն ոչ այդ բանաստեղծութիւնը եւ ոչ ալ այդ գրուածները:

Ուրիշ հոսանք մըն ալ, նոյն յաւակնութիւններով, Պոլսահայ գրական շրջանակներն ունեցան, որոնց կեդրոնական օրկանն ալ ԹՕ անունով ամսաթերթ մըն էր: Չեմ գիտեր թէ կը շարունակուի այդ հոսանքը, որովհետեւ ատենէ մը վեր տեսած չենք իրենց օրկանը: Բայց այդ ուղղութեան հետեւող նորեր վարակուած ըլլալ կը թուին այդ հիւանդութենէն: Ո՜չ մէկ ատեն հայ բանաստեղծութիւնը այսքան անկումի մէջ եղած է որքան այսօր:

Բարեբախտաբար «Նոր էջ»ի եւ «Թօ»ի մէջ արձակներն աւելի իմաստալից եւ ար[...] յազան են: Առաջիններուն մէջ Զ. Միրզոյեանի «Մի մկան մասին» գրուածքը, Նուազ [...]

ՅԱՐԻՆ ՅՈՒՆԸ

(ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼԻ ՄԸ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ)

Կապի լամբարը, որ կը մխայ հիւանդ լոյսով մը, լամբարին շիշը սեւցնելով, անհելի երեւոյթ մը կուտայ սենեակին, պատուհանը՝ որ երկաթէ վանդակներով շրջապատուած է, կը բացուի ընդարձակ պարտէզին վրայ: Ցոգներ եմ, կը նստիմ աթոռը, թեւերս կը կռթնցնեմ սեղանին եւ ձեռքերս առնելով գլխուս մէջ, կը մտածեմ. ի՞նչ պիտի ըլլայ վերջս, ի՞նչ վերջաւորը այս տխուր յառաջարանին:

Միտքս կը ճնշուի, կ'ընդարմանայ այս խառնիխուռն մտածումներով, որուն հետ ապագայիս անստուգութեան վախն ալ կը խառնուի եւ այսպէս աչքերս կը գոցուին:

«Առաւօտեան կապին լոյսը ճերմկեր է երբ կ'արթննամ. կապը կը մարեմ. հիւանդ լոյս մը ամպամած երկինքէն ներս կուգայ սենեակին միակ պատուհանէն: Կը մտածեմ ու կը մտածեմ: Կը քալեմ շարունակ սենեակին մէջ, ձախէն աջ, աջէն ձախ: Պատուհանին կը մօտենամ, կը բանամ զայն եւ առաւօտեան ցուրտ եւ կենսաբար շունչը ճակատս կը հովահրէ որ կրակներու մէջ կ'այրի: Կը մնամ երկար ատեն պատուհանիս առջեւ, հեշտութեամբ ծծելով քաղցր սիւքը որ դուրսէն իր հետ կը բերէ օխլամուրի ծառերուն սօղկացնող եւ անուշ հոտը: Կ'անցնին ժամերը այսպէսով. ճիշդ կէս օր է սրբ հեռուէն կը լսեմ ոտնաձայն մը որ տակաւ կը մօտենայ սենեակիս:

Ընծի կուգան ահա ուրեմն, ճշմարտութը մօտեցած է: Արգարեւ բանալին կը դառնայ եւ դուռս բացուելով երկայնահասակ սեւ մը,

— Վեր հրամմեցէք, էֆէնտի, կ'ըսէ ինծի, փաշան քանի մը բաներ ունի ձեզի հարցնելիք:

Առանց որեւէ պատասխան տալու կը հետեւիմ իրեն, երկրորդ սանդուխէ մը վեր կ'ելնենք եւ ճիշդ սանդուխին ճակատը բացուող դռնէ մը կը մտնենք սենեակ մը. մարդը գիս կը ձգէ կ'երթայ: Գեղակերտ, խոշոր սեղանի մը առջեւ, փառաւոր թիկնաթոռի մը մէջ, նստեր է Նէճիպ Մէլհամէ փաշա. ժպտերես ինծի կը նայի, առանց յառաջաբանի եւ յանկարծակի.

— Տղաս, կ'ըսէ ինծի անուշ լեզուով մը, քանի մը խօսք ունիմ քեզի, եթէ ճիշդ պատասխանես, անմիջապէս պիտի արձակեմ: Գիտես որ մեր կայսեր գթութիւնը մեծ է եւ դուն պէտք է օգնես մեզի՝ ցոյց տալու հեղինակները այն եպերելի արարքին զոր գործեցին քանի մը հոգի իր սուրբ անձին դէմ. ըսէ նայիմ տղաս, ազգականութեան կապ մը ունի՞ս Վռամ Քէնտիրեանի հետ:

— Այո, կը պատասխանեմ իրեն [...] մարձակ, քրոջս զաւակն է. շատ անգ[...] մեր տունը կուգար կ'երթար, բայց [...] գիտեր թէ մահափորձին գլխաւոր գոր[...] ծիչներէն մին ըլլար ան, եւ ասկէ զա[...] ի՞նչպէս կրնայի կասկածիլ իրմէ, [...] որ իսկ իր գործէն լաւ կը շահէր եւ [...] ւսապարիմ հպատակ էր Օսմ. կայսրու[...] թեան. եթէ առաջիս պզտիկ կասկած [...] ունենայի, ես պիտի յանձնէի զինքը [...] ռավարութեան...:

Այս խօսքին Նէճիպ Մէլհամէ հեգն[...] րէն կը ժպտի. գիտէ թէ ինչ ազգա[...] զգացումներ կը տածեմ ներքս իմ [...] մայնքիս համար...:

Կը խնդա՞ք էֆէնտի քէթիս [...] ճիշդը ըսէք հիմա. տեսէք, հիմա [...] ձեռքիս մէջն էք, ինչ ուզեմ կրնամ [...] ձեզի. ըսէ տղաս, դուն լաւ գիտես [...] հոս, Պոլսոյ մէջ որո՞ւ հետ կը տեսն[...] անիկա. ըսէ իր բարեկամները, [...] վայրկեանի գործ է եւ քեզ պիտի արձ[...] կեմ:

— Փաշա էֆէնտի, մեր տունը եկած [...] ատեն, ոչ ոքի մասին բան մը չէր խօս[...] կը կատակէինք, կ'երգէինք եւ մեր [...] քերը օղիէն ու անոր յարակից զուարճ[...] թիւններէն անդին չէր անցներ. եւ բաց [...] ասկէ բարեկամ չունէր ինծմէ զատ

ԼԵՒՈՆ ՇԱՓՐԱՆ

(22 Շար.)

...ապնուտ է քան նոյն հեղինակին քանի մը քերթուածները, ուր վերջապէս մտածում ...ր, միտք մը կարելի է գտնել, ինչպէս ...դ. Բէնի «Ճաչուրդ անկիւնը» եւ մանա-...ւանդ Հր. Ցալեանի «Մայր Հողը» խորա-...գրով գեղեցիկ ու կենդանի նոր էջը, որ ...բովանդակութենէն անկախա-...բնաբար ժողովրդական ...ար. կրի առնուած է ...ապատական բառերով, որ հետզհետէ ...նուազած գաղափարուած է: Անա-...ուրի նորութիւն մը, որ եթէ հեղինակին ...ուրի չարունակուի, մեծ նպաստ մը պի-...տի ըլլայ մեր բանաստեղծութեան ...որ բերէ մեր բարբառային ...

Մեր երիտասարդները միջազգային գը-...ականութենէ ընտրած են այն հեղինակ-...ները իրենց քերթուածներով, որոնք նոյն ...տրամադրութեան, նոյն ճաշակին ու ար-...ուեստին երկրպագուներն են :

X

Խոթանպոլսահայ արդի բանաստեղծու-...թեան ներկայացուցիչն է Զահրատ, որ «Մեծ Քաղաքը» (**) խորագրով հատո-...րով մը կը ներկայանայ, հրատարակուած ...հրատարակման Մանուց Միութեան կողմէ, ...իրեն չարքի մը առաջինը :

...ամին անցեալին Զահրատ ծայրայեղ ...որ կը սպառնէր արուեստի իր ըմբռնում-...ով եւ արդիականութեամբ : Այսօր ու-...րիշներ վերցուցած են այդ դրօշակը, զէն-...ք պաշտպանողական նկատելով : Արդի-...ական «Թօփ խմբակցութեան անդամներուն ...արտասանեալ ...մոսութեան քարոզ մը կը կարդար այդ ...ամսագրին առաջին թիւին մէջ հետեւեալ ...տողերը.— «Դուք բոլորդ երիտասարդ ...ղ Լեզուն երիտասարդական խանդով, ...ախտով. Երիտասարդ իսկ չէք : Պատա-...նի էք. Ձեր մէջ կուտակուած է պատա-...նութեան էներժին : Կ'ուզէք օգտագործել ...զայն ի սպաս դնելով գեղարուեստին, ...գրականութեան : Հանդէս կը հանէք : ...Խօսար գործ է ... Քալեցէք անվեհեր : Քալեցէք, սակայն չըջահայեցութեամբ : Ձեր սայթաքումները կրնան, մի գուցէ, ...պատասուրել ձեզմէ առաջուան սերունդին ...գրական փառատակը» :

Բայց՝ ինչպէս առհասարակ բոլոր բա-...նաստեղծները կը յաւակնին գարաշըջա-...ն երգը երգել, այդպէս ալ Զահրատ, ...գործ կ'ընէ, շատ հասարակ բառերով ու ...արձակ ...նորերով տպաւորութիւն գործել, ըսե-...լու համար որ արդիական բանաստեղծու-...թեան իր տուրքը կը բերէ : Զահրատի 160 ...էջնոց գեղեցիկ տպագրութեամբ եւ տառ-...ական մը բաժանումներով հատորին մէջ ...կան բնիկնայատիպ էջեր, որոնք իրենց պար-...զութեան մէջ նորութիւն մը կը բերեն, ...ինչպէս օրինակ՝ «Բացօթեայ սէրեր» խո-...րագրով քերթուածը.—

«Մեր սէրերը բացօթեայ են բարեկամներ
...ան ...ր փողոցը մուք է
...մ ...ալի են փողոցները
...ն թիւ թիւր եմ մենք եւ կամ գիրկ
գիրկ եւ կամ շրթունք շրթունքի
...ղ նայիս ամէնէն համով պահուն

Համբոյրը կիսատ կը թողուն ակնարկներ
— Մածուն ծախողը կ'անցնի
Եւ կամ «Կաղանդ պապային մօրուքը —
«Կաղանդ Պապային» մօրուքը ճերմակ
Ալիւրի նման ,
Ըսէ — Կաղանդ պապա
Սօրուրճը ճաց կը չրնուի» :

Անշուշտ այս տողերը բաս կ'ըսեն, բայց բանաստեղծութիւն չեն : Այսպէս հատո-...րին շատ մը էջերը, «Սալ սոկող կինը», «Դերձակացուհին» եւայլն :

X

Փարիզահայ բանաստեղծ է Օր. Նազէնի Տէր Մինասեան : Տարիներ առաջ երկու քոյրեր, Սուսիկ եւ Նազենի Տէր Մինա-սեանս, «Սուսաններ» խորագրով քերթուածներու հատոր մը տուած էին (1950) : Սրկրորդ հատոր մը «Ամբողջ Սուսաններ» (1951) դարձեալ միասին : 1955ին Նազենի Տէր Մինասեան «Կար-կանդակով» առանձին կը յայտնուէր : Եւ այսօր ալ «Ոսկեմատեան»ը (***) լոյս կ'ընծայէ, իրրեւ «Վարդենեաց երկիրը», սրտաց բաժանումներով, «Երգ երգոց», «Սիրտ եւ Սէր» եւ «Սարսուռներ» : Սիրէ առաջին երկու հատորներով դժուար էր զատորոշել ամէն մէկուն վաստակը առանձին, այս երրորդ հատորով Նազենի Տէր Մինասեանի գեղարուեստը աւելի լաւ կը յայտնուի : Նկատի առնելով մինչ քանի մը թուականները, նկատելի է որ հեղինակը երեք տասնամեակներու աշ-խատանք մը ունի, պահելով իր հաւա-տարմութիւնը քերթողութեան արուեստին՝ հաւանաբար, թէ որակով եւ թէ քանակով : Վերջին հատորին մէջ մշակուած նիւթե-րը, հիմնական քանի մը ներշնչումներու սահմանուած են : Այս խորհրդածութեան եւս յանկած է հեղինակը, մտաւորական-ներու գրաւոր եւ բերանացի քաջալերու-թիւններէն, որոնք հզօր ազդակներ եղած են իր բանաստեղծութեան նիւթերը կազմելու եւ իրեն տալու համար, սար-սուռ ու տագնապ, արցունք ու ժպիտ, ո-րոնցմով շաղախուած են իր քերթուածնե-րը : Երգ երգոցին շարքը կազմող էջերը այլազան են հայրենասիրականէն մինչեւ ապրիլեան հերոսները, եղեռնը :

Երկրորդ շարքին մէջ Սիրտ ու Սէր ըն-դգայուն սիրտը սիրով կը բաբախէ : Ինք-նատիպ շեշտ մը ունի «Մ'ըլ աննման» խո-րագրով քերթուածը : Կ'ուզէ ծաղիկ դառ-նալ, որպէսզի իր աննման ընկերը պայ քաղէ զինքը. ոսկի տայ հասկի նման, մեղուին նման մեղր տայ, որպէսզի իր ընկերը անով օծուի : Հովին նման հեւք տայ ու փոթորկէ անոր հոգին : Մանկա-կան երազ օրերը, կարմիր կողնոյին տես-քը, մեծրոպեան տանեքուն ջերմութիւնը եւ ուսուցիչներու մեղրաքաղ խօսքը ներ-շնչումի ջերմ վանկերով անցեալը կ'ոգե-կոչեն : Եւ սակայն տարբեր շեշտ ունին բնութեան փառաբանութեան ձօնուած եր-գերը, որոնցմէ «Գարնանամուտը մանա-ւանդ, մտածումի, զգացումի եւ արտա-յայտութեան ներդաշնակութիւն մը կը կազմեն :

X

Բանաստեղծութեան եւ բանաստեղծնե-րու նուիրուած այս յուշատետրը պիտի վերջացնենք Համաստեղի քերթուածնե-րուն մասին մեր տպաւորութիւնները ար-ձանագրելով, զոր խոստացած էինք : «Այծետոմար»ին երկրորդ մասը կը պա-րունակէր 17 (****) քերթուածներ : Այս էջերը բանաստեղծութիւններ են իրենց նիւթով շատ այլազան : Հոն կան հէքեաթ-ներ, ժողովրդական արուեստով գրուած էջեր եւ կարեւոր մաս մըն ալ առնուած են «Հայաստանի լեռներու սրնգահար» խորագրով անտիպ շարքէ մը, որ մեծ մասով ժողովրդական քերթուածներ ըլ-լալու են : Մեր ունեցած նմոյշներէն դա-տելով, մեծ մասով իմաստութիւններ կը պարունակեն, ինչպէս հետեւեալ քառ-եակները. —

«Լանէ թէ խնդանք, նամբան նոյնն է,
սիրական,
Թէ անգէտին, թէ բանգէտին մահը նոյնն
է, սիրական :
Էս կեանքին մէջ իրական՝ երազներն են
որ միշտ կան :
Երազներէն իրական, մեր օրերն են,
սիրական :
Թէ նահիլ ես, զարունը քեզ չի մնար,
Թէ հարուստ ես, գանձդ քեզի չի մնար :
Թէ որ կ'ուզես արքայ եղիր,
Թագը քեզի չի մնար» :

Այս քերթուածներուն բովանդակութիւ-նըն ալ կը մատնէ Համաստեղին արուես-տի մասին ունեցած ըմբռնումներն ընդ-հանրապէս, զորս ան մեծ չափով իրակա-նացուցած էր նախապէս լոյս ընծայած ստեղծագործութիւններուն մէջ, ըլլան անոնք պատմուածքներ, ինքնարձակ վէպ եւ քերթուածներ : Հոն են հաւասարապէս գեղն ու գիւղացին, արտն ու այգին, հօ-վիւն ու անցորդը, ինչպէս նաեւ մօրը յիշատակին նուիրուած քերթուածը, «Մայր իմ անուշ» խորագրով : Վերջին էջը, «Գիտեմ, օր մը պիտ մեռնիմ» քեր-թուածը, բոլոր այն խորհրդանշաններով եւ պատկերներով, որոնք իրարու պիտի յաջորդեն, որոնց բանաստեղծը յայտնա-տեսութիւնով կը հետեւի, երբ կենդանի է տակաւին :

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

(*) «Նոր էջ», Գիրք Գրականութեան, թիւ 12, Թեհրան 1960 :
(**) «Մեծ Քաղաքը», Զահրատ, Կ. Պոլիս :
(***) «Ոսկեմատեան», Նազենի Տէր Միքայէլեան, Փարիզ, 1961 :
(****) 17 Քերթուածներ, Համաստեղ, Գահիրէ, 1960 :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ապրիլեան նահատակներու յիշատակին նուիրուած Սգատօնը՝ Մարսէյլի մէջ տե-ղի պիտի ունենայ այս Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9էն 21ին, Սալ Մաղընոյի մէջ :

Այս տարուան համար, Սգատօնին նա-խաձեռնութիւնը առանձնած են Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը եւ երեք Ցարանուա-նութեանց պետերը, մասնակցութեան հը-րաւիրելով քաղաքական կազմակերպու-թիւնները, Հայրենակցական, Ուսանո-ղական, Բարեսիրական, Մարզական եւ Երիտասարդական Միութիւնները :

Նկատելով որ նախորդ տարիներուն, ծանօթ խմբակը, թաքնուած կեղծ անուն-ներու տակ, Սգատօնի բեմը ծառայեցու-ցած էր քարոզչական նպատակներու, ար-տասանելով նահատակաց յիշատակին հետ բոլորովին առընչութիւն չունեցող ան-պատշաճ խօսքեր, իսկ որ շատերու կողմէ տեղի տուած էր բողոքներու, այս տար-ուան համար, նման հաւանականութեանց եւ անտեղի ելոյթներու առաջքն առնելու նախատեսութեամբ, Ցարանուանութեանց պետերը յարմար դատած էին խօսելու ի-րաւունք չտալ քաղաքական հոսանքներու ներկայացուցիչներուն :

Ծանօթ խմբակին ներկայացուցիչները, տեղեկանալով եղած կարգադրութեան, առաջին հերթին իսկ, կտրուկ կերպով մերժեցին՝ պնդելով իրենց խօսքի իրա-ւունքին վրայ : Եւ յարաբերութիւնները ինքնաբերաբար խզուեցան՝ իրենց իսկ պատասխանատուութեամբ :

Ժողովրդական առածը կ'ըսէ թէ առա-ջին սայթաքումը գործելէ ետք՝ մարդիկ ընդունակ են նաեւ երկրորդին : Ճիշդ այդպէս ալ եղաւ : Պառակտումի առաջին քայլը բաւական չհամարելով, անոնք գործեցին աւելի ծանրակշիռ եւ ընդվզե-ցուցիչ արարք մը, որ ինքն ըստ ինքեան մեծագոյն անարգանքն է Ապրիլեան նա-հատակներու սրբազան յիշատակին հան-դէպ, — միեւնոյն օրը եւ միեւնոյն ժա-մուն կազմակերպած են ձեռնարկ մը, ո-րուն նպատակն է պարզապէս անարգել ա-ւելի քան մէկ միլիոն նահատակներու յի-շատակը, եւ միւս կողմէ խափանել Ազգ. Կեդր. Վարչութեան եւ երեք Ցա-րանուանութեանց պետերու կազմակեր-պած Սգատօնը :

Անշուշտ, այս ծանօթ անծանօթներու խմբակին բացակայութեան պատճառով, Ապրիլեան նահատակներու Սգատօնը բան մը չի կորսնցներ իր համազգային հան-գամանքէն : Ընդհակառակն, իբրպէս հայ ազգային Սգատօն մը կը դառնայ անկեղծ Հայերու մասնակցութեամբ : Ազգային արժէքներու նախանձախնդիր եւ ազգայ-նօրէն մտածող ապատանէչ Հայութիւնը անխտիր, իր բոլոր հանրային կազմա-կերպութիւններով, քաղաքակիրթ ազգե-րու վայել լրջութեամբ, պատշաճու-թեամբ, արժանի շուքով ու անսահման յարգանքով կը տօնէ Ապրիլեան մեծ նա-հատակներուն յիշատակը :

Այս Շաբաթ երեկոյ Սալ Մաղընօ պի-տի հաւաքուի հայ ժողովուրդը, անտար-բեր՝ հանդէպ անոնց որոնք մեռելներու ոգեկոչումի գիշեր մը Սարդանաբաղեան խրախճանք պիտի կատարեն, մոռցած ի-րենց մեռելները, որովհետեւ ուրիշին ծա-ռայելը ոչ միայն կը մոռցնէ իր մեռելը, այլ եւ կը սրբէ երեսէն հայ մարդու մե-ռոնը :

ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴՈՅԵԱՆ

ՀԱՅՈՑ ԹԱԳԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ

— Կուզէր տեղափոխել ... Թողնել ի-րենց դաշտերը, — կրկնեց Թագաւորը դաշերով փնչացնելով, որ նշան էր պարզ զարկութեան :— Ցայտնիր նոցա, որ այդ դաշտերն իրենցը չեն, այլ արքայինը նախ ... Անմիտներ : Ես տակաւին չեմ ...ել ...մտահակներին ... ես ...

Եւ նա, խօսքը կիսատ թողած, հրամայեց.

— Թող բնաւ չգան այդ խնդրանքով... Հեռացնում՝ սինլքորներին չպատժած :

Ծննկապետը խոնարհւում արաւ եւ դուրս գնաց :

Եւ փոքր անց Արշակը վրանից նկատեց, թէ ինչպէս շինականները վերադառնում էին սրտամ քայլերով :

— Անզրում են՝ դադարեցնեմ պատե-րազմը եւ հեռանամ իրենց դաշտերից ... Նոքա բերում են նորանոր ուժեր, իսկ ես՝ դադարեցնեմ ...

Արշակը նախարարներին ընկճելը հա-մարում էր կարի հեղինակութեան եւ ար-ժանապատուութեան խնդիր, եւ օր ու գիշեր հնարներ էր մտածում շուտով յաղ-թական լինելու : Ու նեղուած որոշել էր անգամ՝ չվերադառնալ մայրաքաղաք, մինչեւ չխորտակի ապստամբներին : Նա ցաւում էր միայն, որ Կոզովիտը լեռնա-շղթան թոյլ չէր տալիս ասցնել հակառա-կորդի թիկունքը կամ որեւէ թեւը, ինչ որ, թւում էր նրան, հնարաւորութիւն կտար իրեն դիւրութեամբ ընկճելու թշ-նամուն, կտրելով միաժամանակ նրա ստանալիք օգնութեան եւ պարենի ճանա-պարհները : Այսուամենայնիւ՝ պէտք էր շտապել եւ նոյն օրը երեկոյեան նա առաց Վարեւ Ամատունուն.

— Ես ցանկանում եմ, տէր Ամատունի, որպէսզի վաշտերն ստանալուն պէս խոր-տակիչ մի հարուած հասցնես սինլքորնե-րին :

— Պիտի ջանամ, արքայ,— թեթեւակի խոնարհւում արաւ սպարապետի օգնակա-նը : — Դա նաեւ իմ փափաքն է, եթէ ներէ մեր զօրութիւնը :

— Մաղթում եմ կամք եւ կորով :

Միւս օրը, լոյսը հազիւ բացուած, ար-քունական հեծելազօրը՝ նոր եկած վաշ-տերով, նետ – աղեղ ու նիզակներով զին-ուած, սուրաց դէպի հակառակորդը, որ բանակել էր թիւր եւ Արանց գիւղերի ա-րանքում :

Թշնամին, ինչպէս երեւաց, անպատ-րաստ չէր. Նկատելով արքունական այ-րուձին՝ նրանք խոկոյն ձիեր հեծան եւ սկսեցին նետերով դիմաւորել գրոհի ե-կողներին ...

Արքունական այրուձին գնում էր թէեւ խմբուած, բայց սրընթաց. տեսնելով սա-կայն դէմից եկող նետերի տարափը՝ զանգաղեցրեց ընթացքը, ցրիւ եկաւ եւ նոյնպէս պատրաստուեց նետաձգութեան : Հակառակորդը կանգնած էր երկու գիւղի միջեւ տարածուող այգիների մօտ. ուզած ժամին կարող էր թաքնուել եւ նետեր արձակել ծառերի ետեւից :

Այդ իսկ պատճառով պէտք էր նրան գը-րաւել բաց – ազատ վայր եւ հարուածել ... Ուստի եւ Զարեհ Ամատունի հրամա-յեց հարիւրապետներին՝ գնալ եւս մի փոքր առաջ եւ ապա նահանջ կեղծել դէպ ի հետը, ուր կար մի այդպիսի արձակ տարածութիւն :

Գունդն այդպէս էլ արաւ. առաջ գնաց նետերը պատրաստ, ոմանք նոյնիսկ նե-տեր արձակելով : Տեսնելով սակայն թըշ-նամին իրեն դիմադրում էր տարերային նետաձգութեամբ՝ խուճապած թեքուեց դէպի գետափը :

Յարամանկութիւնը յաջողուեց, նախա-րարական հեծեալները վազեցին առաջ : Եւ երբ նրանք բաւական առաջ էին եկել ծառաստանի եզրից՝ Զարեհ Ամատունին հրամայեց՝ կանգ առնել եւ հարուածել հակառակորդին :

Ու հասած արտերի եզերքին կանգնած արքունի այրուձին սկսեց գործադրել իր հրամանատարի կարգադրութիւնը ան-ընդմէջ նետեր թողնել դէպի նախարա-րական հեծեալները :

Սրանք պատասխանեցին նոյն կերպ ...

Եւ նորից սկսեցին ետ – առաջ գնալ եւ տրորել արտերը :

Եւ դա կրկնուեց մի քանի անգամ :

Ու մի պահ էլ, երբ կողմերը ձիեր հե-ծած նետեր էին արձակում իրար դէմ, Թորգոմը նկատեց մի զարմանալի պատ-կեր.— Մի մեծ խումբ շինականներ, ո-րոնց մէջ երեւում էին մարդ, կին, ան-գամ փոքրահասակ տղաներ՝ զերանդի-ներ, մանգաղներ ու փոցխեր առած դուրս եկան գիւղից մի տարօրինակ հանդարտ ու վճռական թափորով ...

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

ԱՊՐԻԼ 11-24 Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ԿՈՂՄԷ (ՁՈՄ)
23 ; ԱՊՐԻԼ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ
ԺԱՄԸ 20·30ԻՆ

ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ (ՔԱՏԷ)

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **Կ. ՄԵՀԵԱՆ**

Կը խօսի՝ **Հ. ՀԱՆՏԱԼԵԱՆ**

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն Օրիորդներ Շաքէ Պէճկեան, Նահապետեան, Գարոյեան, Իռէն Ֆարշեան (Ֆրանսական Ձայն – Պատկերասփիւռի Ա· մրցանակ), *ինչպէս նաեւ ֆրանսական երաժշտական հնգեակ մը :*

ՄՈՒՏՔԸ ԲՈԼՈՐՈՎԻՆ ԱԶԱՏ Է

ԻՍԻԷՆ օթօքարը կը մեկնի ժամը 20ին, Զատիկեանի սրճարանէն :

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ

46ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Ալֆօրվիլի Ս· Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան :

Բարձր հովանաւորութեամբ Կաթողիկոսական պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ· ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Պատուոյ նախագահութեամբ Ալֆորվիլի քաղաքապետ՝

ՌԱՈՒԼ ՊԼԷՕԶԻ

Ապրիլ 22, ժամը 21ին, Քաղաքապետարանին սրահը, Ռիւ Վօլթէր, Ալֆորվիլ :

Օրուան պատշաճ յայտագիր :

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ երեք յարանուանութեանց պետերուն եւ նախաձեռնութեամբ Ազգ· Կեդր· վարչութեան :

Այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Սալ Մազըննօ, 88, Րիւ տ'Օպանեը :

Կը նախագահէ՝

Պ· Վ· ՍԱՀԱԹՃԵԱՆ

Կը խօսին·— ՏԷՐ ԵՂԻՇԷ ՔՀՆՅ· ՓԱՆՈՍԵԱՆ *(Հայ Առաքելական Եկեղեցի)*, ԳԵՐՅ· ՅՈՎՀ· Ծ· Վ· ՁՈՒՀԱՃԵԱՆ *(Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցի)*, ՎԵՐ· ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ *(Աւետարանական Եկեղեցի) եւ* Կ· ՃԱՆԻԿԵԱՆ *(Ազգ· Կեդր· վարչութիւն) :*

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական բաժին :

Կը հրաւիրուին բոլոր ազգային մարմինները, միութիւնները եւ համայն հայ ժողովուրդը :

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Լիոնի Ազգ· Միութեան հովանաւորութեամբ եւ երեք յարանուանութեանց պետերու, միահամուռ մասնակցութեամբ Լիոնահայ գաղութին :

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Ցրդ Թաղապետարանի հանդիսասրահը, Ռիւ տը Սէզ :

Կը նախագահէ Պ· ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ

Խօսք կ'առնեն Ազգ· Միութեան եւ կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները : Աւուր պատշաճի խնամեալ գեղարուեստական բաժինով մը :

Պիտի ներկայացուի կենդանի պատկեր մը ղեկավարութեամբ Պ· ԹՐԱՊՕՇԻ :

Մեներգ եւ արտասանութիւն :

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը 15·30ին, Րիւ Ժէի, Սէն Լուի *սրահին մէջ :*

Նախաձեռնութեամբ Կրընոպլի Հայ Ազգ· Միութեան եւ մասնակցութեամբ բոլոր այն կազմակերպութիւններուն որոնք իրենց համաձայնութիւնը կուտան :

Կը նախագահէ Պ· Տ· ՍԹԱՄՊՈՒԼԵԱՆ

Խօսք կ'առնեն մասնակցող կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները :

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական խնամուած բաժին :

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Ազգ· Խնամ· Միութեան, այս Կիրակի, ժամը 3ին, Սէն Լուի (Սըրքըլ Կաթոլիք) սրահին մէջ :

Կը խօսի Պ· Ա· ԱՐԱՊԵԱՆ (Մարսէյլէն)

ըՀ մասնակցին գաղութիս միութիւնները, կազմակերպութիւնները եւ կրօնական յարանուանութեանց ներկայացուցիչները :

Գեղարուեստական պատշաճ բաժինին կը մասնակցին Տիկիններ Սիմոնեան, Սուքիասեան, Ռստիկեան, Օր· Գինոսեան եւ Հ· Զաքարեան :

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՖՐԱՆՍ· ԲԱՆԱԿԻ
ՀԱՅ ՆԱԽ· ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ
Անծանօթ Զինուորին բոցը կ'արծարծէ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

— ԱՊՐԻԼ 24 —

Ի յիշատակ երկու աշխարհամարտերու հայ զոհերուն եւ Ապրիլեան Նահատակներուն :

Զէնքի ընկերնե՛ր եւ հայրենակիցնե՛ր :

Եկէք անխտիր մասնակցելու այդ օրը՝ կրկնակ նուիրական յիշատակի թափորին :

Համախմբում·— Երկուշաբթի Ապրիլ 24, կէսօրէ ետք ժամը ճիշդ 6ին, Էթուալ՝ Շան զ'Էլիզէի եւ Ավընիւ Մարսոյի անկիւնը :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Կիրակի, Ապրիլ 23, ժամը 16·30ին ձայնաւոր պատարագ :

Կը պատարագէ՝

ԳԵՐՊ· ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊՍ· ԱՄԱՏՈՒՆԻ

Basilique du Sacré-Cœur de Montmartre

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Առնուվիլի Վարագայ Ս· Խաչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը յայտարարէ թէ այս Կիրակի պաշտօնական հոգեհանգիստ պիտի կատարուի 1914 – 1918ի ընդհ· նահատակաց հոգւոյն համար, այս առթիւ պիտի պատարագէ եւ քարոզէ Արտաւազդ վրդ· Դողռեան :

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Ցուրիէրի Տիրամօր Տաճարին մէջ հայածէս ձայնաւոր պատարագ եւ՝ պաշտօն Ապրիլեան նահատակներու համար :

Ցուրիէրի Տիրամօր բլրանիստ տաճարին մէջ, այս Կիրակի առաւօտ, ժամը ճիշդ 10ին, կարդինալ ԺԷՐԼԻԷի օգնականին՝ ԼԷԲՐԻՑԻ եպիսկոպոսին նախագահութեան տակ, ձայնաւոր պատարագ պիտի մատուցուի եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի մէկուկէս միլիոն հայ նահատակներու եւ վերջին երկու համաշխարհային պատերազմներու տանն պատուոյ դաշտին վրայ ինկած հայ զինուորներու համար :

Լիոնի եւ շրջակայքի Հայութիւնը, իր նահատակներուն եւ հերոսներուն խնկելի յիշատակը յարգելու համար, կը հրաւիրուի այս կրկնակ պաշտամունքներուն ներկայ գտնուելու :

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի Նահատակաց յիշատակին հոգեհանգստեան պատարագ, ժամը 10ին, կը հրաւիրուի Լիոնի եւ շրջանի Հայութիւնը :

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Կրօն· Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ հասարակութեան թէ, այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8·30ին Ս· պատարագ պիտի մատուցուի տեղւոյս Ս· Աստուածածնայ եկեղեցւոյ մէջ : Պատարագիչ Տէր Վարագ քհնյ· Աւագեան, մասնակցութեամբ տեղւոյս երկսեռ դպրաց դասու, մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Ապրիլ 11–24 եղեռնի ընդհ· նահատակներու յիշատակին :

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ
Տըպիս, Րիւ տէ Թեռն
Մեթրօ Փորթ Մայօ կամ Շամփերէ

Այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10·45, Ապրիլեան նահատակներու յիշատակին պիտի քարոզեն վերապատուելի Գ· Սիսլեան եւ պատուելի Գայայեան :

Պ· Սեդրակ Գարակէօզեան, Պ· Սարօ Գարակէօզեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Նիկողոսեան, Այրի Տիկին Ց· Մէյմարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ք· Պէրպէրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ռ· Վահրամեան եւ զաւակը, Այրի Տիկին Մ· Օսկանեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ժ· Պետրոսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ղ· Զաքչաքեան, Տէր եւ Տիկին Ժ· Թաթիկեան, Տէր եւ Տիկին Ն· Մինթանճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ց· Գարակէօզեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ց· Գալֆայեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Հ· Գալուստեան եւ զաւակները, Միւթէվէլեան ընտանիքները եւ բոլոր ընտանեկան պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, քրոջ, տալոջ, հօրաքրոջ, զարմուհիին եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆԻ
(Ծնեալ Մէյմարեան)

կսկծալի մահը որ տեղի ունեցաւ Ապրիլ 19ին :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Շաբաթ (Ապրիլ 23) ժամը 14·15ին Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Բաշանի գերեզմանատունը (ժամը 16ին) :

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել :

ՅԱՌԱՋ·— Մեր ցաւակցութիւնները Պ· Սեդրակ Գարակէօզեանի եւ զաւկին :

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ
ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ
Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՐՈՍ

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ

Նախաձեռնութեամբ Սէն Շամոնի «Վարուժան» կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդի «Վարդգէս» խումբին :

Այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, ժան տ'Արք սրահին մէջ :

Կը նախագահէ ընկ· Ս· ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ :

Կը խօսի ընկ· ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ :

Գեղարուեստական պատշաճ բաժին, արտասանութիւն եւ կենդանի պատկեր մը, Ս· Թէհլիրեանի կեանքէ, «…Ինչո՞ւ սպաննեց Թալէաթը» :

Սէն Շամոնի եւ շրջակայի հայ հասարակութիւնը կը հրաւիրուի ոգեկոչելու անմահ հերոսին յիշատակը, որ մէկուկէս միլիոն զոհերուն վրէժը լուծեց 1921 Մարտ 15ին, Պերլինի մէջ :

Հ. Յ. Դ.

ՎԱԼԱՆՍ·— Հ· Ց· Դ· Շրջ· կոմիտէի ընկերական ընդհ· ժողովը այս Շաբաթ ժամը 21ին, Ահարոնեան ակումբին մէջ : Կարեւոր օրակարգ : Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՄԱՐՍԷՅԼ·— Հ· Ց· Դ· Քրիստափոր երթակոմիտէի ընդհ· անդամական ժողովը այս Կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը …ին, Ահարոնեան կումբին մէջ : Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է :

ՆՈՒԷՐ

Մարսէյլէն Պ· Կիրակոս Հելվաճեան իր մօր Աղնիւ Հելվաճեանի եւ եղբօրը՝ Վազգէնի մահերուն առթիւ 40 Ն· Ֆ· կը նուիրէ Մշակոյթի Տան Ս· Թէհլիրեան սրահին : (Ստանալ «Յառաջ»էն) եւ … Ֆ· «Յառաջ»ին :

×

ՎԱԼԱՆՍ·— Այրի Տիկին Փափազեան տասը Ն· Ֆ· կը նուիրէ Մշակութային Տան Ս· Թէհլիրեան սրահին : (Ստանալ Ս· Զօխախչեանէն) :

ՀԱՆԴԷՍ – ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Մարսէյլի Սայլը եկեղեցիի Հայերու Դասընթացքի, 29 Ապրիլ 1961, Շաբաթ օր, ժամը ճիշդ 21ին, Սալ Մազըննօ մէջ, 88, Ռիւ տ'Օպանեը : *Գեղարուեստական բաժին եւ անակնկալներ, ղեկավարութեամբ ուսուցչուհի Տիկին Ս· Քերոսեանի :*

Արտասանութիւն, երգ, խմբերգ, …կական պարեր, դասընթացքին աշակերտներուն դերակատարութեամբ կը ներկայացուին մէկ արարով երեք թատերախաղեր :

Մուտք 3 Ն· Ֆ· :

Տոմսերը ապահովել Պ· Զ· Ալէքսանեանէ, 18, Ռիւ տՆէճս :

ԾԱԽՈՒ Է

Առողջական պատճառներով, ծախու չէնք մը նպարավաճառի (ալիմանթասիոն ժէնէրալ) *խանութով, Ֆրանքեւորեան, Իսի լէ Մուլինոյի բանուկ պողոտայի մը վրայ : Տրամադրելի պարապ յարկաբաժինով մը, հինգ սենեակ, խոհանոց, բաղնիք, մառան, բակ : Վճարումի դիւրութիւններ : Դիմել·—*

JACQUES SAMOUR
104, Rue de Trivaux, CLAMART

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 22 ԱՊՐԻԼ — SAMEDI 22 AVRIL 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 4535 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4886

Մեր Մերին

ՄԵԹՕԼԱՊԱՐ

Նախ կարդացէք հետեւեալ հեռագիրը, որ հրատարակուած է անցեալ շաբթուան թերթերուն մէջ.—

«ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ.— Հիթլերի շրջանին Գերմաններու կողմէ սպաննուած միլիոնաւոր Հրեաներու յիշատակին սուգ հրաչակուեցաւ ամբողջ Իսրայէլի մէջ: Այս առթիւ ընդհատուեցաւ նաեւ Այխմանի դատավարութիւնը: Ազգային սուգը ամբողջ երկրին մէջ սկսաւ առտուան ժամը ութին՝ երկու վայրկեան յարգանքի լռութեամբ մը: Դրօշները կէս պարզուեցան եւ բոլոր զբօսավայրերը փակուեցան: Կազմակերպուեցաւ «յիշատակի թափօր» մը, որուն մասնակցեցան հօկայ բազմութիւններ՝ սուգի տարազով: Թափօրները գացին մինչեւ Երուսաղէմէն դուրս գտնուած երկու բլուրներ, ուր կը գտնուին յուշարձանները: Եւ խոնարհեցան, աղօթեցին անոնց առջեւ»:

Ապրիլ ամիսը ազգային սուգը կը յիշեցնէ նաեւ մեզի, Հայերուս: Բայց մենք գաղափար չունինք սուգի մասին:

Տեսաք թէ ի՛նչպէս կը յարգեն ազգային սուգը՝ Հրեաները:

Իսկ թէ մենք ի՞նչպէս,— կը տեսնէք:

Տարինե՜ր ու տարիներ կռիւներ տեղի ունեցան Ապրիլեան սուգին օրը: Մարդիկ կային, որ Թուրքին դաշնակից պետութեան մը սիրտը չկոտրելու համար՝ շարունակ ջանացին մեր սիրտը կոտրել, յանգարելով Ապրիլ Տասնըմէկի սգահանդէսները: Կուգային, ծեծը կ'ուտէին ու գ'երթային... զանձելու ծեծ-ուտէքի վարձատրութիւնը:

Ի վերջոյ փոխուեցաւ երաժանգը: Եւ նոյն մարդիկը յայտարարեցին թէ իրե՛նք պիտի տօնեն սգահանդէսը: Հա՛, տօնեցէք.

Եւ սգահանդէսին բեմը դարձաւ «համաշխարհային յեղափոխութեան» երգիչներ որձակելու առիթ մը, ընդդէմ իմպերիալիստներուն: Մոռցան մեռելներուն եւ նահատակներուն խորհուրդը,— իրենք իրմէ գոհ ժողովուրդի մը ձեւով՝ դարձան ծաղիկ եւ անծանօթ ժողովուրդներու համար. վարձու փրկիչ:

Այն ատեն հրապարակ իջան մեռելներու տէրերը:

Կազմակերպուեցան վայելուչ ու պատշաճ սգահանդէսներ:

Այս անգամ «փրկիչները» ծրագրեցին խանգարել մեր սգահանդէսները տարբեր ձեւով: Օրինակ՝ Մարսիլիոյ մէջ:

Ազգային, կրօնական ու մշակութային բոլոր Միութիւնները, համերաշխ, այս երեկոյ պիտի ոգեկոչեն Ապրիլեան նահատակները: Նոյն օրը, նոյն ժամուն, «փրկիչները» զանազան անուններով խմբուած՝ կազմակերպած են կալ մը, ուր պարախումբ մը բեմ պիտի բարձրանայ եւ ֆոլքլոր պիտի խաղայ:

Հայաստանի մէջ ազգային սգահանդէս չեն տօներ: Իսկ արտասահմանի մէջ «Հայաստանասէրները» կը կազմակերպեն երգի եւ պարի կալեր, այն պահուն՝ երբ Մարսիլիոյ հայ գաղութը ազգային սգահանդէս կը տօնէ: Կալեր կը կազմակերպեն մէկ նպատակով,— խանգարելու համար: Կալ ինչո՛ւ ոչ ուրիշ օր, բայց անպայման սուգին օրը:

Բազմութիւն ունենալու համար ամէն միջոց ձեռք առած են,— «ազատ մուտք մինչեւ 10 տարեկան փոքրերուն»: Չհաշուեյ այս «մինչեւը», բայց կարեւոր չէ,— նպատակը սրահը լեցնել եւ ազգային սգահանդէսը ձախողեցնել:

Ի՜նչ ժողովուրդ է որ իր մեռելը ձը- գած՝ պար դիտելու պիտի երթայ: Հրեաները ազգովին կը խոնարհին իրենց նահատակներուն յուշարձաններուն առջեւ: Իսկ մենք պիտի պարենք նահատակներու յուշարձաններուն վրայ, հոգեմատաշ փէշերով, որունք ցուցադրելով, թափքը-թուփքը գետինը զարնելով:

Խանգարելու աւելի յարմար ձեւ մը կար,— փոխանակ մեռելապար սարքելու եւ նահատակներու յիշատակը կոխկրտելու, կրնային ազգային սգահանդէսին դուռը երթալ եւ բարձրաձայն... զռալ:

Հանդէսը կը խանգարուէր անպայման:

ԱՐԱՁ

Haïasdan

Gémis donc, Haïasdan, crie pour qu'on t'entende.
Le monde entier, le dos tourné, plante des choux ;
Ne faut-il pas que l'on achète et que l'on vende,
Qu'on se marie et qu'on mette au coffre des sous,
Mais quel autre que Dieu peut écouter la plainte
D'un peuple tout entier au pied de l'Ararat ?
Il n'est plus de croisés mourant en Terre Sainte !
Il n'en est qu'en esprit et je suis de ceux-là...
Interprète effrayé de la douleur humaine,
Je vous offre les pleurs qu'on verse près de vous
Et le sang de ce prêtre qui s'ouvrit les veines,
Le proposant en prix pour apaiser les fous.
Seigneur !.. Voyez aussi ! Je vous offre mes larmes !
Le fer à Ton Côté que je sens dans le mien,
Celui qui d'Arméniens a causé tant d'alarmes,
Et les bûchers de ces nouveaux martyrs chrétiens !
La douleur de la terre est un gouffre sonore.
Comme tu as souffert, faut-il qu'on souffre encore ?
Pour quelle dette, ô Dieu, une telle rançon ?
Quoi ! le sang de Ton Fils rougissant le calvaire
N'a-t-il pas des mortels obtenu le pardon ?
Et ne devait-il pas apaiser ta colère ?
Se peut-il, Jehovah, qu'il soit dans ton dessein
Qu'on prenne les enfants de la mère à son sein,
L'épouse à son époux, à son foyer la vierge ?
Qu'on allume un bûcher du prêtre avec un cierge ?
Celui qui t'abandonne appartient au démon
Qui le transperse à la pointe de l'hameçon :
Mais ce peuple arménien écoutait tes apôtres !
Ont-il comme Jésus sur eux l'erreur des autres ?
L'Eglise dit que les martyrs des premiers temps
Etaient pour affirmer la puissance du Verbe ;
Vous servez-vous, mon Dieu, des bourreaux ottomans
Pour punir les païens d'Occident trop superbes ?

MAX JACOB.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ հանրապետութեան նախկին նախագահը՝ Ճէլալ Պայար եւ վարչապետը՝ Ատնան Մենտերէս մահուան դատապարտուեցան Եասը Ատայի ատեանին վճիռով որովհետեւ «բռնաբարած են Սահմանադրութիւնը»: Նոյն մեղադրանքով, մահուան դատապարտուեցան Զօր. Քեմալ Զաքին, նախկին նախարար Ահմէտ Քինիք եւ գաղտնի սպասարկութեանց տեսուչ՝ Ազիզ Ոռնատպար: Հոկտեմբեր 14ին սկսած այս դատավարութեան, առաջին մահավճիռներն են որ տրուած են: Ճէլալ Պայար եւ Մենտերէս ուրիշ 15 ամբաստանութեանց համար կը դատուին, բոլորին վճիռները չեն տրըուած:

ՏԸ ԿՈԼ ընդունեցաւ Տին Աչիսընը որուն պաշտօն տրուած է Քենըտիի կողմէ, Ատլանտեան Ուխտի գործելակերպին ուսումնասիրութիւնը:

ԻՍՐԱՅԷԼ տօնեց իր անկախութեան 13րդ տարեդարձը: Հակառակ ՄԱԿ-ի մասնաւոր խնդրանքին, ծանր հրետանին եւ յետոյ Թոնոց հրասայլեր տողանցքին մասնակցեցան:

ԱՀԱԲԵԿՉԱԿԱՆ արարքները կը շարունակուին Մայր Երկրին մէջ ուր Ալժ. Ազատ. Ճակատի վերջին զոհն է Ալժ. հարցերու անօրէնութեան մօտ ընկերային պատուիրակ՝ Ժիւաօ տը Պար:

«ԵԹԷ ՖՐԱՆՍԱ քաշուի, Ալժերիան համայնավար գաղթավայր պիտի ըլլայ» կ'ըսէ «Գաղտնի Բանակի կազմակերպութեան» թռուցիկը մահմետականներուն:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ նորընտիր խորհրդարանը հետեւեալ պատկերը կը պարզէ.— Համայնավար՝ 255 (նախապէս 239), Գիւղացիական՝ 117 (118), Ժողովրդավար՝ 39 (39), Զնաք Կաթողիկէ խմբակցութիւն 5 (9), Փաքս հերձուած կաթողիկէ խմբակցութիւն երեք (մէկ) եւ 38 անկուսակցական երեսփոխաններ (նախապէս 52): Նոր խորհրդարանը ունի վաթսուն կին (նախապէս 19):

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ մամուլի պատմութեան մէջ, առաջին անգամ ըլլալով շաբաթաթերթ մը անհուրդէ դրուեցաւ: Տատ Վելթ-պիլտ որ կը հրատարակուի Վիզպատընի մէջ ծախուեցաւ Ֆրանքֆուրթի մէջ 580 հազար՝ մառքի: Վելթ-պիլտը կիսամսեայ էր եւ 700.000ի կը հասնէր տպաքանակը: Գնորդը ծանօթ չէ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ բանակներու նախարարը Մեսմէր յայտարարեց թէ երբ Ալժերիոյ պատերազմը վերջանայ, կարելի պիտի ըլլայ զինուորական ծառայութեան շրջանը կրճատել եւ կարգ մը զօրամասեր Ատլանտեան Ուխտին տրամադրել:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻՆՉ ՔԱՍԹՐՕ ԿԸ ՅՈՒՈՐՏԱՅ ՔԵՆԸՏԻ ՎՃՌԱԿԱՆ ՃԱՌ ՄԸ ԿԸ ԽՕՍԻ,

—o—

Երէկ վերջին պահուն հաղորդած էինք թէ Ֆիտէլ Քասթրօ յաջողած էր ճզմել Քուպայի ըմբոստական շարժումը եւ կը պատրաստուէր կացութիւնը պարզելու ժողովուրդին: Բայց հիւանդ, Քասթրօ պաշտօնական զեկոյցով մը ըսել կուտար թէ «յեղափոխական բանակի ուժերը եւ ազգային զօրքը գրաւեցին վարձկան ուժերու վերջին կայանները: Յեղափոխութիւնը յաղթեց ի գին ռազմիկներու կեանքին: 72 ժամէն Միացեալ Նահանգներու աշխարհակալ կառավարութեան բանակը ճզմուեցաւ»:

Քասթրոյի ընդդիմադիր ուժերը նոյն ձեւով չեն արտայայտուիր անշուշտ, ընդունելով հանդերձ իրենց կրած պարտութիւնը կը յայտնեն թէ ճակատամարտ մը կորսնցուցին բայց ոչ՝ պատերազմը եւ կը սկսին կազմակերպուիլ այն ձեւով ինչպէս կազմակերպուեցաւ ժամանակին Քասթրօ եւ օր մը՝ յաղթական վար առաւ Պաթիսթան: Դառնութիւն եւ յուզում կը տիրէ Ուաշինկթընի մէջ ուր Քասթրոյի յաղթանակը կը յիշեցնէ Նասրը՝ Սուէզէն ետք, մինչ Մոսկուա յաղթանակ կը պոռայ եւ Իզվեստիայի միջոցով նոր սպառնալիքներ կը սկսի: «Խորհրդ. Միութիւնը աւելի ուշ չի կրնար թողուլ գերման հաշտութեան դաշնագրին ստորագրութիւնը» կը գրէ ի մէջ այլոց «Դիտող» ստորագրող յօդուածագիրը որ յաճախ կարեւոր անձնաւորութիւն մը կը ծածկէ:

Ուաշինկթընի մէջ սակայն, 600 լրագրողներու առջեւ նախագահ Քենըտի վճռական եւ նոյնիսկ սպառնական ճառ մը արտասանեց: Շեշտեց թէ Միացեալ Նահանգներու համբերութիւնը անհատնում չէ եւ թէ Ամերիկա չի կրնար հանդուրժել որ իր ծովափէն 150 քիլոմեթր անդին համայնավարութիւնը տուն տեղ ըլլայ: Ապահովութիւն տալով իր ունկնդիրներուն թէ Միացեալ Նահանգները պիտի չվարանին իրենց պարտականութեանց դէմ դնելու, Քենըտի աւելցուց.— «Եթէ այդ պահը հասնի, միտք չունինք դասեր լսելու անոնց կողմէ որոնց համբաւը մի անգամ ընդ միշտ շինուած է Փեշտայի արիւնալի փողոցներուն մէջ: Առաջին անգամը չէ որ համայնավար հրասայլեր կը ճզմեն իրենց հայրենիքին անկախութեան համար կռուող այրեր եւ կիներ»:

Քենըտիի ճառը կարծել կուտայ թէ ամերիկեան քաղաքականութիւնը նոր փուլի մը մէջ կը մտնէ՝ աւելի խիստ Մոսկուայի հանդէպ:

× Քասթրոյի հակառակորդ պարագլուխ մը յայտարարեց թէ նոր արշաւանք մը պիտի ըլլայ Քուպայի վրայ «աւելի զօրաւոր»:

× Հաւանայի մէջ 25 Ամերիկացիներ ձերբակալուած են:

× 10.000 Քուպացիներ ցոյց մը կատարեցին Միամիի մէջ իրենց երախտագիտութիւնը յայտնելու համար Ամերիկայի:

× Փրակա հրատարակուող, 81 համայնավար կուսակցութեանց «Միջազգային նոր պարբերաթերթը» կ'ամբաստանէ Թիթօն որ մերժած է իր օժանդակութիւնը ընծայել Քուպայի:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍՈՒԳԻ ՕՐԸ Կ'ՈԳԵԿՈՉՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԻՐԻԿՈՒՆ

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՏԵՍ Դ. ԷՋ

ԵՍ ՏԵՍԱՅ ԵՓՐԱՏԸ

Ուրեմն այս ճամբաներուն վրայ …

Այս արտերով: Այս ծառերով: Այս քարերով ։

Արտերը տեսան: Ծառերը տեսան: Քարերը տեսան ։

Մենք ոչ իսկ հետքերը տեսանք ։

Արտերը լացին: Ծառերը լացին: Քարերը լացին ։

Մենք այդ սփոփանքն ալ չունեցանք ։

Անոնք յոյս մը ներշնչեցին ։

Մենք ո՞ւր էինք, այդ օրերուն ։

×

Օ Հէ՛յ, գետն է, գետը: Եփրատ ։

Դարաւոր հսկան հոսուն, փռուած հազար մեթր լայնքի մը վրայ: Ջուրը պղտոր (միայն Սէ՞նն է պղտոր)։ Հոսանքը ուժաթափ ։ Շրջապատը ամայի: Ափերը լպրծուն, պարբերական յորդումներու հետքերով ։

Գարնան մինչեւ այստեղ կը հասնի ։ Սա բարձր ամբարտակն ալ կ'անցնի: Հարեւան արտերը կը դառնան ջրակոյտ ։ Ո՛վ չէ տեսեր Եփրատին կատաղութիւնը, բա՛ն չէ տեսեր ։

Դիմացը՝ Թրքական գիւղեր: Եւ երկաթեայ կամուրջ մը որ երկուքի կը բաժնէ գետը: Սահմանագիծ: Աւելի հեռուն՝ բոյներ դաւադիր ։

Ահա Թրքական պահականոցը, գլխուն վերեւ՝ մահիկը արիւնաղանգ: Երկաթեայ կամուրջին վրայ՝ պահակ մը որ ման կուգայ սպառնագին, հրացանն ուսին:

Գետափին ենք արդէն ութ – տասը ուղեկիցներով եւ ան դիրք բռնած՝ կ'ազդարարէ մութ ձայնով մը. — Մի՛ մօտենաք ։

— Գետը մե՞րն է թէ ձերը, այ մարդ..

Հրացանն է որ կը պատրաստէ պատասխանը, կասկածելի շարժումներով ։

— Քանի՞ լուսանկար կրցար քաշել, Կարպիս ։

— Ցետոյ կ'իմանաս: Ձեռքերդ ջուրը թաթխէ որ հոգիդ զովանայ: Կեցիր աս թումբին առջեւ, հատ մըն ալ փորձեմ ։

Նորէն պահակը նշանածիգ .— Եասա՛ք:

Բիրտ ուժն է որ կը յոխորտայ. — Ես յաղթական, դուն պարտեալ: Ես պետութիւն, դուն ամբոխ աշխարհացրիւ ։ Ես միջնարերդ սպառազէն, դուն բեկոր վըտարանդի ։

— Ո՞ւր էիր դուն, երբ հայերէն կը խօսէին այս լեռները, այս գետերը, այս դաշտերը …

×

Ջուրդ ինծ օգնական, Եփրատ ։

Ահա դէմ դիմաց: Դուն դարաւոր հեղեղ յորդահոսան, ես՝ ազազուն տերեւ որ կը դողայ աշնան հովերէն:

Հոգիս քեզ մատաղ, Եփրատ ։

Ժողովուրդ մը կար քեզի դրկից, դաւակից: Ո՞ւր է ։

Ժողովուրդ մը որ կ'օրհնէր քեզ, կը հաւատար քեզի, կը ժպտէր քեզի ։

Ժողովուրդ մը այս կամուրջէն անդին: Մինչեւ Տարօն — Արածանի՛: Մինչեւ Բարձր Հայք, — Սրտաձոր ։

Եփրատ, գետ ամեհի եւ ալեբասան ։ Աւելի ըմբոստ քան Արաքսը ։

Դեւ անսանձ որ կը թաւալիս անդնդախոր ձորերու մէջ, օձապտոյտ գալարմամբ, սարսելով դահավէժներն ապարկու ։

Դուն որ ժայռերը կը ճեղքես ահեղագոռ շառաչումներով եւ ջրամոյն կը նարկես ամբողջ տարածութիւններ ։

Ի՛նչպէս դարձար մեղսակից գազանաբարոյ մարդոց վատութեան ։

Ի՛նչպէս թոյլ տուիր որ բարբերը ալիքներդ օրերով դառնան գերեզման հազար ու հազար անմեղներու ։

Դառնայիր ջրհեղեղ: Պատուհաս ։ Յաւիտենական անէծք անոնց որ դէպի մահ կ'առաջնորդէին անդէն, անզօր բազմութիւններ:

Սահմանարուռ սաստ հազարամեակի մը համար: Բովանդակ մարդկութեան համար ։

Երբ մայրեր, քոյրեր եւ մանուկներ հողմացրիւ եւ խելագար,

Եւ անոնց ետեւէն՝ ամբոխները արիւնախանձ,

Այրեր կալանաւոր, ձեռքերը կռնակի վրայ կապ երկուքով, երեքով, չորսով,

Եւ մորակը անոնց գլխուն: Նախ կացինը, սղոցը, ուրագը: Ապա քարեր ու վնդակներ տեղատարափ,

Եւ աղաղակները լեղապատառ, որոնք բաւական էին երկինքը երկուքի ճեղքելու,

Ի՛նչպէս ափերդ չդարձան հրաբուխ եւ ջուրերդ լաւա հրահոսան, իրենց դըժոխքին մէջ մրկելու համար դահիճները դժոխածին:

×

Եփրատ, հանգոյց տիեզերական,

Երբ խուժանը ողջակէզներ կը սարքէր ափերուդ վրայ,

Երբ ամբողջ բազմութիւններ կը քշէր ափերդ ի վար, շաչեցնելով սուր, հրացան, խարազան,

Երբ խառնաձայն ոռնոցներու Սոդոմ – Գոմոր մը դիւային քրքիջներ կ'արձակէր անպատիժ,

Ի՛նչպէս չցամքեցան ջուրերդ, կազմելով անապատ մը հրակէզ ։ Կամ խաւարամած անտառ մը լի օձերով, իժերով, գազաններով ։

×

.. Եւ հիմա, Եփրատ, գետ արգասաբեր Հայաստան աշխարհի, այլեւս ամայի .

Ի՞նչ կը բանին ջուրերդ, կամուրջէն անդին ։

Կը շարունակո՞ւի ջրտուքը, — հօ՜յ, հօ՜յ:

Կա՞ն մշակներ ածուներուն եւ արտերուն մէջ: Դաշտերուն եւ հովիտներուն վրայ ։

Դեռ կ'երգե՞ն ծիծեռնակն ու արտոյտը: Կը հնչէ՞ չինականին երգն անուշ ։

×

Եփրատ, գետ միջերկրական.

Հարեւաններդ կիրակնօրեայ հաղուստ են հագեր արդէն, կամուրջէն անդին: Ազատութիւն: Հայրենիք: Արեւելքէն արեւմուտք ։ Մինչեւ ծովափ ։

Եփրատ, արքայազուն անժառանգ,

Ժողովուրդ մը կը ծաղկի հարեւան Արաքսի ափերուն վրայ ։

Իսկ դո՛ւն ։ Դեռ երկա՞ր «ի վերայ աւերակաց» ։ Դէմ դիմաց համատարած ամայութեան, ուրկէ բուերն անգամ խոյս կուտան խուճապահար ։

Ե՞րբ կը բացուի խորհուրդը խոժոռ ալիքներուդ որ կը թաւալին սա կամուրջէն վար ։

Եփրատ, անգիր պատմութիւն ազգային եւ միջազգային,

Բարութիւն, զօրութիւն, խորութիւն,

Ամբողջ բազմութիւններ կը հալին ձայնիդ կարօտէն ։

Ե՞րբ կը չաչեն փրփրադէզ ալիքներդ, իբրեւ չեփոր աւետաբեր ։

Ե՞րբ ջուրերդ վերստին կը դառնան օրհնաբեր անձրեւ Հայաստանեայց արտերուն, այգիներուն, ածուներուն ։

Լուսացնցուղ շատրուան Ազատութեան եւ Աշխատանքի ։

Ապրիլ 1948, Հալէպ

Շ.

Հայ ժողովուրդը, որ դարաւոր փորձութիւնների բովից միշտ անաղարտ եւ բարձր է պահել իր պայծառ ու ժպտուն հաւատը դէպի իր պատմական ճակատագիրը, դէպի վերածնող, արիւնաքամ բայց միշտ վերածնող արդարութեան յաղթանակը, այս փորձութիւնների ժամին չէ որ պիտի դաւաճանէ իւրն իբրեւ տարամերժօրէն երես դարձնելով իր ազգային լաւագոյն աւանդութիւններին ։

Նա եղել է եւ պիտի մնայ արդարութեան եւ իրաւունքի դրօշակիր, բայց դէպի լաւագոյն հորիզոնները թեւակոխող ժողովուրդը: Նա եղել է եւ պիտի մնայ ճակատագրութեան, իրերահաւասար կարգերի, իմաստուն, արդարադատ հասարակական կազմի յամառ ու անձկուն կատակարը …

Եւ նա այսօր էլ, ինչպէս միշտ, խորապէս համոզուած է որ այս տխուր ժամանակները, այս տառապանքները դարձեալ կ'անհետանան իրենց հեղինակների հետ, ինչպէս անհետ կորել են այնքան ուրիշները, եւ կը մնայ ազգերի մեծ եղբայրութեան, ազատութեան եւ արդարութեան համար ։

Գ. ԽԱԺԱԿ

ԱՐՇԱՒՐՔԻ ՕՐԵՐ

Կէսօրին դրութիւնը պարզուեց. … հանդուած քանակութեամբ սայլեր … յին, եւ այդ օրը ճամբուում էր դէպի … քին դաւառները միայն վերի երկու … քարուանսարաների հասարակութիւնը … Մնացածները պէտք է տեղահանուէ … յաջորդ եւ միւս օրը: Առաջնորդին … խնդրով, ճամբում էին առաջին իսկ … րի հետ: Նման պարագաներում … թիւնը, կ'երեւի թէ, բարիք է: Եւ … ւանսարայի հասարակութիւնը քիչ – … սկսեց խաղաղուել: Միայն թէ … կութիւնը կատարեալ էր: Այլեւս ոչ … ոչինչ չունէր տեղահանուելու դէմ … մինչեւ ո՞ւր — խնդիրը այս էր: Իրա… ները բացատրում էին միայն ճամբա… Կանանց վրայ ծանր էր ազդել յանկարծ … Առաջնորդի մեկնումը .

Հայ համայնքը քանդուել էր … տարրների համակեցութիւնը խախտ… Իսկ այն, որ այժմ ամէն մարդ … ինքն է իր «առաջնորդն» ու «թաղակա…» անբնական էր թւում դեռ ։

Մի փոքրիկ եկեղ, կանգնել էր առաջ… դի սենեակի դրան մօտ: Մարդիկ … մէկ – մէկ իջնում էին պատշգամբից … բոլորածեւ տեղ բռնում բակի մէջ. … նում է նաեւ կաթողիկէ քահանան իր … տեւորդներով, որոնք մինչեւ այդ իրեն … պահում էին կղզիացած: Կանայք, երեխաները խմբուած էին պատշգամբում … Չէր հասկանում, ի՞նչ է կատարւում … բայց քիչ անցած դուրս եկաւ Առաջնորդ… եւ մի քանի քայլ անելով՝ կանգ առ… բակի մէջ ։

Ամէնքը մէկէնմէկ վար առին փէսեր… Առաջնորդի շրթունքները դողում էին … գլուխը վեր բռնած, աչքերը վար՝ նա … ղօթում էր:

Այդ տարօրինակ տեսարանը վրաս թողնում էր կենդանի մարդկանց ողբերգական տպաւորութիւն: Վերջացրեց … ղօթքը, բակում, պատշգամբում կանանց խաչակնքեց եւ ուղղուեց դէ… փողոց: Բակում խմբուած հասարակութիւնը ճանապարհեց նրան մինչեւ դուռ… Ու մօտ կէս ժամ մնաց այնտեղ խմբուած … ապա, երբ սայլերի անվերջ գիրգոցը … րեց, յետ դարձաւ ու նորից պատշգամ… բում տարածուեց ։

Ոչ միայն Առաջնորդի, այլեւ հասարակութեան մի մասի մեկնումը … բոլորի վրայ ազդել էր աւելի, քան կա… րելի էր սպասել: Ցեղ – տեղ աշխատ… էին պարզել, թէ ով գնաց, ով … Բայց ընդհանրապէս, նոր ուժով, նոր… ցցւում էր հին հարցը՝ ի՞նչ անել կա… նանց ամէնից շատ զբաղեցնում էր … առնացած աղջիկների խնդիրը : Ընդհա… նուր կարծիքը այն էր, որ նախ քան … դահանուելը նրանց պէտք է ամուսնաց… նելած ամուրիների հետ ։ Գնդում էին … կարող են փախցնել միայն աղջիկներ…

ՑԱՒԻՆ ՏՈՒՆԸ

(ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼԻ ՄԸ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ)

— Ի՞նչ, բարեկամ չունի՞ք կ'ըսէ ինծի ձայնը քիչ մը խստացնելով, Աշոտ Եզիկեան, Սիլվիօ Իչչի, Մկրտիչ, Ժորժս, տանք իր ամէնօրեայ մտերիմներն են եղեր, դուն ինչպէս չես գիտնար, քանի որ քու տունդ կը ժողվուէին եղեր խորհրդակցելու համար ։

Կը հասկնամ . վրաս ամբաստանութիւններ նետելով զիս շուարեցնելու եւ բերնէս խօսք առնելու վարպետութիւնն է այս ձեւը:

— Ես առանցմէ ոչ ոք կը ճանչնամ կ'ըսեմ իրեն, ես միայն Քէնտիրեանը կը ճանչնամ . ուրիշ ոչ ոք եւ ի՛նչ հարցում ալ ընէք անկարելի պիտի ըլլայ ձեզի պատասխանել, քանի որ ոչ մէկ բան ունիմ ձեզի ըսելիք եւ ոչ մէկ բան գիտցած եմ այդ մասին:

Այս բացարձակ մերժումիս Նէճիպ Մէլհամէ կը բարկանայ, զիս վախցնել կ'ուզէ:

Ու յանկարծ շառաչուն սուկալի ապտակ մը կ'իջնէ երեսս. աչքերէս կրակ կը ցատկէ, ամէն ինչ կը սկսիմ կարմիր տեսնել, գլուխս կը դառնայ ու կ'իյնամ վար նըւաղած ։

Թ.

«Սենեակի մը չոր տախտակամածին վրայ տարածեր են զիս երբ կը սթափիմ, մէկը ֆանելանելով զիս կը շփէ. թերեւս բժիշկ մը. եւ երբ աչքս դէպի ձախ կը դարձնեմ նորէն ինքն է, ինքը, Նէճիպ Մէլհամէ, որ հոգէառ հրեշտակի մը պէս սադայէլական ռուտենային ժպիտով դէպի ինծի հակած կը հարցնէ քաղցրութեամբ.

— Ըսէ, տղաս, կը ճանչնա՞ս Քէնտէրեանի բարեկամները:

Այս սադայէլական անուշութիւնը որով ինծի կը հարցափորձէ, հեգնանք մը կը թուի իմ խոշոր տառապանքիս առջեւ, կը կատղիմ եւ առանց բառ մը պատասխանելու գլուխս անդին կը դարձնեմ արհամարհանքով ։

— Հէ, պատասխան չտա՞ս Միհրդատ ։

« Գլուխս տեղէն անգամ երերցնելը անկարելի է. կը կենայ դեռ, երկար խոստումներ, սպառնալիքներ՝ յորդանքներ ու լուտանքներ իրարու կը յաջորդեն եւ վերջապէս տեսնելով անդրդուելիութիւնս ափինքային լռութեանս մէջ, քանի մը արաբերէն բառ կ'արտասանէ հակող պաշտօնէին ու կը հեռանայ: Կամաց կամաց կ'ելլեմ ոտքի, աթոռին վրայ կը նստիմ ։

— Հանգիստ, լա՞ւ ես կը պատասխանէ այս անգամ խափշիկը ։

« Ամէն խօսք, ժանաւանդ այս վերջինը խոշոր հեգնանք մը կը թուի ինծի. ի՞նչ, այսչափ չարչարելէն ետքը ո՞րէշային հեգնութեամբ մը ողջախութիւնս հարցընե՞լ բայց աւելա կատղելիք վայրկեան է եւ կատաղութիւնս լռութեամբ կ'ուզեմ արտայայտել. ոչ մէկ պատասխան անոր ալ եւ պաշտօնեան լռիկ, կը քաշէ դուռը վրայէս, կը հեռանայ կ'երթայ ։ Ալ մինակ եմ, ուրեմն այլեւս չի պիտի վերադառնամ տանջանքի սենեակս, ա՜, որչափ երջանկութիւն Աստուած իմ ։

Ժամերը կը սահին կ'երթան այսպէսով: Անհուն կերպով փորս անօթի է. աղիքներս կը գալարին փորիս մէջ, բերանս չոր, լեզուս փայտացած: Կը սպասեմ ու կը սպասեմ. լուսին կը յաջորդէ մութը եւ դեռ կ'ուշանան գալու, եւ ոչ ոք իսկ քովս պուտ մը ջուր խմելու համար. չարչարանքներուն ամէնէն սոսկալին, ընկեր, գիտցիր որ անօթութիւնն է. աչքերս կը մթնեն իրենց ակնակապիճներուն մէջ, տեղէս շարժելու կարողութիւն չկայ վըրաս, քառասուն եւ ութ ժամէ ի վեր բերանս փշրանք չեմ դրեր: Ու ահա նորէն այս անգամ սենեակիս դուռը կը բացուի եւ միեւնոյն հսկողը կուգայ քովս . ըռունցքը կ'իջեցնէ ուսերուս մէջտեղ .

— Հայտէ, երերա, շուտ փաշային պիտի ելլես ։

Ոտքերս կը դողան, հազիւ քայլ մը ա… ռած ծունկերս կը ծալուին իրենց վրայ . խափշիկը քաշքշելով քաշքշելով, քուրջի կտորի մը, անկենդան մարմինի մը … կը տանի զիս նորէն Նէճիպ փաշայի … ջեւ.

— Խելքդ գլուխդ եկա՞ւ, հայտէ … յիմ, ըսէ, կը ճանչնա՞ս Քէնտիրե… բարեկամները ։

Այս անգամ ես ալ չեմ գիտեր ի՛նչ … լամ. մահը, ամէն բան աչքս եմ առեր … կը սկսիմ քֆրել իրեն, իր գերդաստա… ամէնուն, ամէնուն ալ հաւասարապէս…

« Ու ահա չորս մարդ զիս կը … չորսն ալ հուժկու, կատաղի վայրենի… կը գլամ կաշկանդուելս ութ … բազուկներու մէջ. ձեռքերս կը բանա… ով սուկում, քովերնին դրուած կրակ… րանէն երկու խոշոր հրահրուած … կտորներ կը դնեն ափերուս մէջ, … քաշել կ'ուզեմ, մատերս գոցել կը … ամէնքն ալ բռնուած. ա՜, սիրտս … փուչ ըլլալ կը սկսի երբ աւանք … յիշեմ, աղնիւ բարեկամ ։

Միսս կը սկսի այրիլ եւ ահռելի … կը տարածուի ամբողջ սենեակիս … Անօթութիւնը այս անպատում, … եւ աննկարագրելի ցաւին միացած … գիտեր ինչ տեսակ ազդեցութիւն … վրաս, մազերս կը ցցուին, աչքերս … դառնան եւ սակէ անդին ալ մութ … ւարին մէջ … ։

ԼԵՒՈՆ ՇԱՀ…

(23 Շար.)

...ւոկ երկնայ աղջիկը մի օր յետոյ կին
յանալով՝ փրկւում էր անպատուութիւ-
նից. Ոչ մի կարեւորութիւն չէին
տալիս այդ եղքին եւ ամէն անգամ, երբ
խօսք էր լինում այդ մասին, ջղայնացած
ասում էին, թէ պէտք է աղջիկների մա-
սին կարել, հին, պատառոտած հա-
գերը կարկատել, դէմքի վրայ գնդա-
կներ հագցնել, գլուխները սեւ ծածած
ակնոցով վէքերը բանալ եւ ծեծած սխտոր
գլխի վրայ, ընդհանրապէս այլանդակել:
Այս բոլոր ծանր խնդիր էր նաեւ եղած
ոսկեղէն պահելու հարցը: Ոմանք խոր-
շանները կարում էին տալիս ոսկիները կլլել, ոմանք
թաղում էին, թէ ով ոսկի ատամ ունի
կը հանէին, թէ յետոյ գերի լինի, որովհետեւ
Լեռնաւոր պիտի քաշէին: Ապա գալիս էին
ընդհանուր խնդիրները՝ մինչեւ ո՞ւր կա-
րող են սայլերը ունենալ անհրաժեշտ իրե-
րը փոխադրելու համար, ո՞ւր եւ ինչպէս
կարող են ձեռք բերել ուտելիք, պիտի
գնան, թէ պիտի կանգ առնեն գիշերները
նորից ու նորից հին, ցաւատանջ հար-
ցը՝ ո՞ւր պիտի գնան, կամ ո՞րն է իրենց
վերջին կայանը: Այս մտատանջութիւննե-
րի հետ միասին, տեղի էր ունենում լար-
ուած աշխատանք, որ բացառապէս ըն-
կած էր կանանց վրայ. Ջուր տաքցնել,
լուացք անել, պերճութիւնների վրայ հաց
թխել, կարել – կարկատել ամբողջ բանե-
րը՝ ժամ առաջ պատրաստ լինելու հա-
մար:

Զախալլիի երկար ու ձիգ հրապա-
րակը վերէն – վար բռնուած էր սայլե-
րով: Լռու երեւոյթին, տեղահանւում էին
ամէնքը: Մնում էր միայն վարի քարւա-
տարայր հաստատակութիւնը, որի համար
սայլեր չկային եւ պէտք է ճամբայ հան-
ուէր մէկ – երկու օր յետոյ: Արդէն եղած
սայլերը չէին բաւականացնում այդ օրը դուրս
հանուած հաստատակութեան, եւ մարդիկ
տեղ – տեղ վազվզում էին սայլ գտնելու
համար: Կարաւանից յետ ընկնելը, ա-
ռանց սայլի մնալը ահաբեկել էր նրանց:
Փողերը պտտում, գոչում, հրում ու
հասցնում էին. կարծես թէ, Զախալլին
որդեհանելու վրայ էր, կամ ենթարկւում
էր թշնամի ուժերի գրաւման: Մէջ ընդ
մէջ, սայլից սայլ անցուդարձ էին անում
նոյն կասկածելի Թուրքերը՝ պարապ
պարկեր, պարաններ ուսերին: Կիսա-
մերկ, զարմացած այս մարդկանց տեսքը
առ ու սարսափ էր ազդում: Սրանց յա-
ճախում էին սայլապանները, որոնք մեծ
մասամբ յիշեցնում էին մեզ քաղաքապե-
տարանից բերողներին: Նրանք, առանց
խօսելու, շօշափում էին սայլերի մէջ ե-
ղած կապոցները, դիտում, զննում էին
իրենց վիճակուած «ճամբորդներին», գո-
ռում – գոչումներով կանչում էին մի-
մեանց, դէմքով, ձեռքով, արտայայ-
տում էին իրենց զբաղեցնող մտքերը, հե-
ռանալով ցրւում էին, մի այլ տեղ նորից
խմբուելու համար: Բայց կային նաեւ
տարիքոտ, հանդարտ մարդիկ: Այդպիսի-
ներից մէկն էր Ալթունեանների սայլա-
պանը, որ ծիերի մօտ կանգնած՝ անտար-
բերութեամբ ծխում էր իր չիբուխը:

Արեւն իր թեք ճառագայթները արդէն
տարածել էր Զախալլիի վրայ, երբ կա-
րաւանը շարժուեց: Անկարելի է նկարա-
գրել ճամբայ ելլող անհաշիւ սայլերի հր-
մշտուքը, կառապանների իրար ուղղած
հայհոյանքները, հեծեալ հսակչների
խաղոտ դոչերը, քիչերի մէջքերս իջնող
մտրակների շառաչիւնը:

Սայլերը քշում էին խմբերով, եւ ամէն
մարդ ուզում էր միւսից առաջ ճամբու
վրայ տեղ բռնել: Խաւական հեռացել է-
ինք Զախալլիից, երբ, վերջապէս, պա-
հակների ջանքերով նրանք կարգի ընկան
եւ աշխելով իրենց տեղերը՝ կազմեցին մի
անօրինակ «թափօր»: Այժմ կարաւանի
միայն սկիզբն էր երեւում, վերջը կոր-
չում էր յետ ընկած տարածութիւնների
մէջ ...

Սայլերից շատ առաջ, բաց ու տարա-
ծուն դաշտի վրայ նշմարւում էին դան-
դուածներ: Նրանք, կարծես թէ, առաջ
չէին շարժւում, այլ մի տեղ տարած-
ուած՝ խմբւում, ցրւում, նորից հաւաք-
ւում, զատւում, նորից խառնւում էին:
Որքան մօտենում էինք, այնքան խմբերը
ստուարանում էին, եւ պարզւում էր, որ
գնում են: Իսկ երբ վրայ հասանք, մեր
առջեւ ճամբայ բացին հեւ ի հեւ քայլող
մի քանի հարիւր տարագիրներ: Սայլերը
գլալապէս դանդաղեցրին իրենց ընթաց-
քը. Ճանապարհը տեղ – տեղ դեռ բըռ-
նուած էր տարագիրներով: Զարշամբայի
շրջանի գիւղացիութեան մի մասն էր, որ
դեռ լոյսը չբացուած ճամբայ էր ընկել
Զախալլիից եւ գնում էր մի քանի հեծեալ
պահակների հսկողութեան տակ: Ճա-
նապարհի ուղղութեամբ նրանք խումբ –
խումբ, համր եւ ուշադիր քայլում էին:
Յոգնած, կարմրած, կենտրոնացած դէմ-
քերից ծորում էր քրտինքը: Նրանց չէին
հետաքրքրում անցնող սայլերը: Թէ մեր
եւ թէ իրենց երթը, կարծես թէ, բնական
եւ հասկանալի մի բան էր: Փոքրիկները
մի պահ կանգ էին առնում եւ ցրիւ հայ-
եացքով վերէն – վար չափում անցնող
սայլերի շարքը: Խմբից խումբ կային
յետ մնացած տարագիրներ, որոնք արդէն
խեղ դժուարութեամբ էին քայլում: Ոմանք
կաղում էին եւ մէկ կամ միւս ոտքը փա-
թաթել, կապել էին բզքտուած լաթերով:
Ոմանք էլ քայլում էին ուրիշների օգնու-
թեամբ: Ծծկերները, մեծ մասամբ, թա-
ռած էին մայրերի շալակին, իրենց ծալ-
ծըլուած տեսքից երեւում էր, որ քնած
են: Այստեղ ու այնտեղ պատահում էին
անասուններ՝ եզ, կով, հորթ, այծ, ո-
րոնց թէ քաշում, թէ քշում էին: Կարա-
ւանը երբեմն «քուչուորների» տպաւորու-
թիւն էր թողնում, բայց սրանց յատուկ
աղմուկ, իրարանցում չկար: Մի խմբի
յետեւից, ճամբու եզրով, մեն մենակ
քայլում էր մի գեղատի կին. կռնակին
կապել էր երկու – երեք տարեկան զան-
գրահեր մանկիկը. մէկ ձեռքում ունէր մի
փոքրիկ կապոց, իսկ միւսով բռնել էր
հինգ – վեց տարեկան տղեկի թաթից եւ
բարկացած քաշքշում էր իր հետ: Փոք-
րիկը թէեւ չէր լալիս, բայց պարզ էր, որ
չէր ուզում գնալ: Մայրը կանգ առաւ:
Նա նախատում կամ համոզում էր փոք-
րիկին: Տղեկը կարծես թէ համոզուեց,
առա նա, բացի պէս աջ ու ձախ օրօրուե-
լով, քայլում է՝ մէկ ոտք յետ մնալով
մօրից: Բայց երկար չտեւեց այդ եւ ճիշդ
մեր սայլի մօտ տղեկը ծունկի եկաւ ու
նստեց: Շատ տարիներ են անցել, բայց
դեռ թարմ է յիշողութեանս մէջ այդ կնոջ
մեզ ուղղած հայեացքը. Նրա աչքերից կը-
րակ էր թափւում, այլ եւ ցաւում՝ յան-
դիմանութիւն ու ծայր աստիճանի յուսա-
հատութիւն ...

Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ

Հեռու, հեռո՛ւ վհատութիւնն ու ամօ-
թը մեզմէ եւ մեր եօթը սերունդէն:
Մենք ուխտաւորներն ենք արիւնածին
ուխտի մեր անուրջներուն ձայնը գիշերա-
յին չի խորն է՝ կարմրածաց արշալոյսը
եւ նոյն ոսմբերութիւնը մերն է միայն,
ա...կետծւ սեր ուսերուն վրայ երկաթ
... ած ենք:

Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

×

Պատերազմում զոհուած
եօրս յիշատակին

Այս պուրակով, իմ սէր, դու գլխահակ
անցիր
Աչքդ կանաչ այգու քալծող
ծաղիկներին,
Որ զուգել են վշտով յուշատարը անձայն
Պատերազմում փառքով ընկածներին:
Ու դեռ ասում էիր՝ «Հայրդ չունի շիրիմ,
Ծաղիկները գարնան ես ո՞ւմ շիրմին
դնեմ»․
Ծաղիկները դու՛ դիր այս սրբատաշ
քարին,
Յիշիր, հերոսները միշտ էլ շիրիմ ունեն:
Յիշիր դու այն մարդուն, որ քաղաքից
մի օր
Այս շիրիմը անմահ, այս վարդերը բերէ,
Յիշիր սանուկներին, որ աչքերում
անդորր
Այստեղ քանի գարուն ծաղիկներ են դրել:
Մի պահ նայիր մարդկանց, որ կանգնում
են երկար,
Աչքերի մէջ քախիծ նայում յուշաքարին
Յիշում նրանց, որոնք մի օր պատւով
ընկան
Արեամբ պաշտպանեցին դրօշը
պայքարի:
Այս պուրակով, իմ սէր, դու գլխահակ
անցիր
Աչքդ կանաչ այգու քալծող
ծաղիկներին,
Որ զուգել են վշտով յուշաքարը անձայն
Պատերազմում փառքով ընկածների:

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Յանուն մեծ յաղթանակի; չփախչինք
մեծ զոհերից, կանգ չառնենք մեծ կռ-
ուուներին առաջ: Առանց մեծ զոհաբե-
րութեան մեծ արդիւնք չկայ: Ազատու-
թեան ծիլը առաւօտեան ցօղերով չի ա-
ճում, այլ արեան շիթերով: Անչարժու-
թեան ժամը չէ, որ կրծում է ստրուկի
շղթան, այլ արիւնը, կռուի եւ յաղթա-
նակի առատ արիւնը: Կռուի արիւնով,
թափուած մարտական ձեռնարկների մէջ
սեւ Հայի ճակատից ստրուկի անունը կը
ջնջենք. այդ արիւնով կը մաքրենք մեր
բարոյական խոցերը, երանով կ'արժանա-
գրենք հայ անունը ազատ ժողովուրդների
շարքերում, համաշխարհային Պանթէոնի
պատուոր կամարների տակ:

Է. ԱԿՆՈՒՆԻ

ՄԵԾ ՍՈՒԳԸ

Ապրիլ ամիսն ենք նորէն: Այս ամիսը,
հակառակ իր անուսին, սուգի ամիս եղաւ
մեր ազգիս համար, որուն կէսը դամուե-
ցաւ իր պաշտած լանջին վրայ, աղօթքը
շրթունքին, իսկ միւս կէսը ազատ՝ ա-
ռանց անօթեց վերելքմասերւ:

Ապրիլ ամիսը, որ բնութեան վերա-
զարթնումի նշանակն էր, մեզի համար ե-
ղաւ մահաշունչ օրեր:

Այդ սեւ օրերու քառասուն եւ վեցերորդ
տարեդարձն է այսօր: Ինչ շուտով սահեր
ու անցեր են այդ տարիները Հայոց եր-
կնքին տակ եւ մնացորդներէն որքան
պակսեցան այս վերջին տարիներուն, մա-
նաւանդ արհաւիրքի ու զարհուրանքի օ-
րերն ապրողներէն, բազմատեսակ զու-
լումներու ականատեսներէն, ընենք հրաշ-
քով ողջ մնացողներէն, որոնք կը պատ-
մէին իրենց աչքով տեսածները, որոնց
մարդ կ'ուզէր որ դիմանար, սիրտ կ'ու-
զէր որ չփղձկէր:

Քառասուն եւ վեց տարիներու դիմացող
սուգը դեռ կը ճնշէ մեզ, ու պիտի չմոռ-
ցուի մինչեւ որ իր հատուցումը գտնէ:

Կարելի՞ է մոռնալ մանաւանդ չարան,
չարոն մեր մտաւորականներն ու ազգա-
յին գործիչները, որոնց անունները կըս-
կիծով է որ կը յիշենք, որոնց գրիչով ցե-
ղին հոգին կը խօսէր:

Ո՞ւր է սէնպոլիսը քնքուշ բանաստեղ-
ծը, Սիամանթօ, իր կարմիր գրիչով:
Ո՞ւր է Դանիէլ Վարուժանը, հայրենի հո-
ղէն բուռ մը հող իր ձեռքին:

Ո՞ւր Ռուբէն Զարդարեանը, պերճ գը-
րագէտը, ո՞ւր Զոհրապը, հրեղէն հռետո-
րը, ո՞ւր Մուրատը, գիտակից ֆետային,
ո՞ւր Շահրիկեանը խորագէտ գործիչը,
ո՞ւր Վռամեանը եւ Ակնունին, կրակ ու
բոց ճառախօսներ եւ դեռ շատեր ու շա-
տեր որոնց կեանքը այնքան թանկագին էր
Ազգին վերածննդեան համար:

Բնական է անոնք չեն մեռած երբեք
հոգեպէս, այլ կը ննջեն, մանաւանդ երբ
անոնց ճամբան բաց չմնաց յորդւոց որ-
դի եւ ուրիշներ գան ու վառ պահեն ճրա-
գը, զոր անոնք վառեր են յաւիտենական
Հայութեան համար:

МԷՆ–ՍԷ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (190)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԳԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ

Այդ զարմացրեց ոչ միայն Թորգոմին,
այլ գրեթէ բոլորին, ովքեր տեսան այդ
թափօրը. «Ո՞ւր են գնում»,— կարծես
հարցնում էր իւրաքանչիւրը. — «Գառն-
ի... եւ ո՞ր դէպք ո՞ւմ կողմը»...

Բայց, ինչպէս երեւաց, չինականները
որեւէ մէկին օգնելու ցանկութիւն չունէ-
ին. չէր երեւում, որ նրանք գնում են այս
կամ այն կողմը: Նրանք գալիս էին դէպի
արտերը ...

Եկան նոյն ընթացքով, նոյն հաստա-
տուն ու վճռական քայլերով, եւ երբ ար-
դէն մօտեցել էին արտերին՝ նրանք կանգ
առան ու բաժանուեցին անհաւասար խմ-
բերի. Բաժանուեցին ու բոլորը մէկէն
սկսեցին հնձել՝ գերանդաւորները կանգ-
նած, մանգաղաւորները ծունկերը ծա-
լած...

Տղամարդիկ հնձում էին, իսկ կա-
նայք, փոքր տղաները կամ փոխում էին,
կամ կռուով կապում հնձածը՝ խուրձեր
անում:

Կռուող կողմերը մի պահ, թերեւս
զարմանքից, դադարեցրին նետաձգութիւ-
նը: Բայց փոքր անց մի քանի տեղ վեր-
սկսեց այն նոր մոլուցքով:

Չինականները ուշք չդարձրին դրան:
Նրանք շարունակեցին իրենց գործը. եր
չսայած նետերը տաւ՜ ծոյլերով սլանում
չէին նրանց գլխավերեւից՝ դաշտի մի
կողմից միւսը, բայց նրանք հնձում էին,
հնձում եւ խուրձեր կապում ...

Կռուողները եռ առաջ էին գնում,
ապաղակում, հայհոյում միմեանց՝ նետեր
արձակելով, բայց չինականները հնձում
էին, հնձում անդադար ...

Թւում էր՝ արհամարհում են թէ կռո-
ւողներին եւ թէ նրանց նետերը:

Փոքր անց չինականների այդ համար-
ձակ խմբին հետեւեցին եւ ուրիշ նոր խըմ-
բեր, եւ դաշտը լցուեց հնձւորներով: —
Աչնանացանը հասել — թափւում էր.
պէտք էր հնձել ...

Ի տես այս պատկերի՝ կռուողները
կանգ առան:

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Պատերազմներ շատ էին Հայոց Աշ-
խարհում, բայց ոչ մէկը նման չէր այս
պատերազմին, ուր նախարարները սուր
էին բարձրացնել թագաւորի դէմ, թագա-
ւորը՝ նախարարների ...

Պատերազմ... Ասում են՝ ամէնից ա-
րագ տարածւում է արեան հոտը: Եւ դա
ճշմարիտ է: Անգամ եզները, երբ մի տե-
ղից անցնելիս տեսնում են իրենց նմանի
արիւնը, վախեցած հաւաքւում են իրար
գլխի ու հոտոտում այն, հոտոտում են ու
փչաքաղւում հետզհետէ. աչքերը կլո-
րանում են եւ հայեացքները լարւում
այնպէս՝ թւում է ահա խելագարուեն
պիտի եւ մոլեգնեն... Բայց նրանք միայն
զոռում են զարհուրած եւ, գլուխներն ի-
ջեցրած, եռ – եռ գնում ու փախչում ...
այնպէս է արեան տեսքը, գուցէ եւ հոտը
ցնցում նրանց:

Այո, ոչ մի բան այնպէս չի տարած-
ւում, ինչպէս մարդասպանութեան լու-
րը: Առաւել եւս հաւաքական մարդաս-
պանութեան՝ պատերազմի լուրը:

Այդպէս եւ Կոգովիտում ծաւալուող կը-
ռիւների լուրը մէկ – երկու օրուայ մէջ
տարածուեց երկրում: Ամէնուր խօսում
էին, որ նախարարներն արդէն հրդեհել են
Արշակաւանը եւ Արշակ թագաւորն ինքը,
զօրքի գլուխ անցած, կռւում էր ապըս-
տամբների դէմ: Եւ լուրը իւրաքանչիւր
վայր հասնում էր իւրատեսակ գունաւո-
րումով:

Մի տեղ խօսում էին թէ քաղաքի աւե-
րումից յետոյ թագաւորը հասել եւ կո-
տորել է բոլոր ապստամբներին, մի այլ
տեղ պատմում էին, որպէս ստոյգ լուր,
թէ նախարարները ունեն մեծ զօրք, ուս-
տի եւ «սատանկս» նեղում են արքունի
բանակին, եւ թէ Արշակ թագաւորն ինքը
արդէն գերի է ընկել ապստամբների ձեռ-
քը:

Այսպիսի լուրեր էին շրջում թէ գա-
ւառներում, թէ մայրաքաղաքում: Գա-
ւառներում շատ նախարարներ ուրախ է-
ին, որ կործանուել է «գողերի, փախս-
տականների որջը», իսկ մայրաքաղա-
քում ցաւում էին, որ աւերուել է նոր
քաղաքը:

Այդ լուրերը հասել էին եւ պալատ.
Հայր – Մարդպետը շրջում էր բոլոր մի-
ջանցքներում եւ ականջ դնում բոլոր դը-
ռների մօտ... Նա գոհ էր, որ նախարար-
ները յարձակուել են Աւանի վրայ. Թող
խրատեն Արշակին, որպէսզի յարգի նա-
խարարների իրաւունքը:

Բայց Աւան մեկնելիս՝ Արշակին խոր-
հուրդ տուեց չմնալ մէկին... Այնու-
հետեւ չգիտէր ի՞նչ է կատարւում. լու-
րեր չունէր, ուստի շարունակ ուզում էր
մի բան իմանալ: Կասկածելով որ լուրեր
կան եւ իրեն չեն յայտնում, նա ամբողջ
օրը կանգնում էր բոլոր դռների առաջ եւ
ամէնքին, անգամ ծառաներին ու նա-
ժիշտներին հարցնում. «Ի՞նչ նոր»...

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

ԱՊՐԻԼ 11–24Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ԿՈՂՄԷ (ՋՈՄ)
23, ԱՊՐԻԼ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ
ԺԱՄԸ 20·30ԻՆ

ՓԼԵԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ (ՔԱՏԷ)

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **Կ. ՄԵՀԵԱՆ**

Կը խօսի՝ **Հ. ՀԱՆՏԱԼԵԱՆ**

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն Օրիորդներ Շաքէ Պէնկեան, Նախապետեան, Գարոյեան, Իսէն Ֆարչեան (Ֆրանսական Ձայն – Պատկերասփիւռի Ա. մրցանակ), Ա. Թիւփէլեան (երգ), ինչպէս նաեւ ֆրանսական երաժշտական հնգեակ մը :

ՄՈՒՏՔԸ ԲՈԼՈՐՈՎԻՆ ԱԶԱՏ Է

Իսիէն օթօքարը կը մեկնի ժամը 20ին, Ջատիկեանի սրճարանէն :

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ

46ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ հոգաբարձու – թեան :

Բարձր հովանաւորութեամբ Կաթողի – կոսական պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Պատուոյ նախագահութեամբ Ալֆորվի – լի քաղաքապետ՝

ՌԱՈՒԼ ՊԼԷՕԶԻ

Ապրիլ 22, ժամը 21ին, Քաղաքապետա – րանին սրահը, Ռիւ Վոլթէր, Ալֆորվիլ :

Օրուան պատշաճ յայտագիր :

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ երեք յարանուա – նութեանց պետերուն եւ նախաձեռնու – թեամբ Ազգ. Կեդր. վարչութեան :

Այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Սալ Մագը – նօ, 88, Ռիւ տ'Օպանեը :

Կը նախագահէ՝

Գ. Վ. ՍԱՀԱԹՃԵԱՆ

Կը խօսին.— ՏԷՐ ԵՂԻՇԷ ՔՀՆՅ. ՓԱ – ՆՈՍԵԱՆ *(Հայ Առաքելական Եկեղեցի)*, ԳԵՐՅ. ՅՈՎՀ. Ծ. Վ. ՔՈՒՀԱՃԵԱՆ *(Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցի)*, ՎԵՐ. ՂԱԶԱՐՈՍ – ԵԱՆ *(Աւետարանական եկեղեցի) եւ* Կ. ՃԱՆԻԿԵԱՆ *(Ազգ. Կեդր. վարչութիւն) :*

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական բաժին :

Կը հրաւիրուին բոլոր ազգային մար – մինները, միութիւնները եւ համայն հայ ժողովուրդը :

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Լիոնի Ազգ. Միու – թեան հովանաւորութեամբ եւ երեք յա – րանուանութեանց պետերու, միահամուռ մասնակցութեամբ Լիոնահայ գաղութին :

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Երդ Թաղապետարանի հանդիսասրահը, Ռիւ տը Սէզ :

Կը նախագահէ Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ

Խօսք կ'առնեն Ազգ. Միութեան եւ կազմակերպութեանց ներկայացուցիչնե – րը : Աւուր պատշաճի խնամեալ գեղար – ուեստական բաժինով մը :

Պիտի ներկայացուի կենդանի պատկեր մը ղեկավարութեամբ Գ. ԹՐԱԳՕՇԻ :

Մեներգ եւ արտասանութիւն :

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը 15·30 – ին, Րիւ ժէփ, Սէն Լուի սրահին մէջ :

Նախաձեռնութեամբ Կրընոպլի Հայ Ազգ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ բոլոր այն կազմակերպութիւններուն ո – րոնք իրենց համաձայնութիւնը կուտան :

Կը նախագահէ Գ. Տ. ՍԹԱՄՊՈՒԼԵԱՆ

Խօսք կ'առնեն մասնակցող կազմակեր – պութիւններու ներկայացուցիչները :

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական խնամուած բաժին :

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Ազգ. Խնամ. Միութեան, այս Կիրակի, ժամը 3ին, Սէն Լուի (Սըբ.Քէօր Կաթոլիք) սրահին մէջ :

Կը խօսի Գ. Ա. ԱՐԱՊԵԱՆ (Մարսէյլէն)

ըն մասնակցին գաղութիս միութիւննե – րը, կազմակերպութիւնները եւ կրօնական յարանուանութեանց ներկայացուցիչները :

Գեղարուեստական պատշաճ բաժինին կը մասնակցին Տիկիններ Սիմոնեան, Ուռ – քեաեան, Թատիկեան, Օր. Գինոսեան եւ Հ. Զաքարեան :

ՖՐԱՆՍ - ԲԱՆԱԿԻ

ՀԱՅ ՆԱԽ. ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ
Անծանօթ Զինուորին բոցը կ'արծարծէ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

— ԱՊՐԻԼ 24 —

Ի յիշատակ երկու աշխարհամարտերու հայ զոհերուն եւ Ապրիլեան Նահատակ – ներուն :

Զէնքի ընկերնե՛ր եւ հայրենակիցնե՛ր :

Եկէք անխտիր մասնակցելու այդ օրը՝ կրկնակ նուիրական յիշատակի թափորին :

Համախմբում.— Երկուշաբթի Ապրիլ 24, կէսօրէ ետք ժամը ճիշդ 6ին, Էթուալ՝ Շան զ'Էլիզէի եւ Ավընիւ Մարսոյի ան – կիւնը :

×

ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Նիսի, Քանի եւ շրջաններէն ընտրուած յանձնախումբին :

Այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 15·30 – ին, *Արթիսթիքի* մեծ սրահին մէջ, 27, *Պուլվ. Տիւպուշաժ :*

Կը խօսի ՏՈՔԹ. ՀՐԱՉ ՉԱՐԴԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական պատշաճ յայտագիր :

Օր. Արսինէ Տիւզեան *եւ* Օր. Սօնա Ա – սատուրեան *(արտասանութիւն)*, Օր. Շաքէ Գաբրիէլեան *(դաշնակ)*, Օր. Հիլտա Գասպարեան *(երգ)* : Գ. Գ. Համօ Նանարեան *եւ* Վահրամ Ճառայեան *(արտասանութիւն, Մարսէյլէն)*, Օր. Սեդա Թիւթէլեան *(արտասանութիւն) եւ* Օր. Մ. Սիմոնեան *(երգ) :*

Կենդանի պատկեր :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Կիրակի, Ապրիլ 23, ժամը 16·30*ին ձայնաւոր պատարագ :*

Կը պատարագէ՝

ԳԵՐՊ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊՍ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

Basilique du Sacré-Cœur de Montmartre

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեց – ւոյ հոգաբարձութիւնը կը յայտարարէ թէ այս Կիրակի պաշտօնական հոգեհանգիստ պիտի կատարուի 1914 – 1918ի ընդհ. նահատակաց հոգւոյն համար, այս առթիւ պիտի պատարագէ եւ քարոզէ Արտաւազդ վրդ. Դողոեան :

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Կրօն. Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ հասարակութեան թէ, այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8·30ին Ս. պատարագ պիտի մատուցուի տեղւոյս Ս. Աստուածածնայ եկեղեցւոյ մէջ : Պատարագիչ Տէր Վարագ քհնյ. Աւագեան, մասնակցութեամբ տեղւոյս երկսեռ դպրաց դասու, մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Ապրիլ 11–24 եղեռնի ընդհ. նահատակներու յիշատակին :

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանի յաջորդ հաւաքոյթը այս Երկուշաբթի ժամը 21ին՝ բացառաբար Թէժանի վերնայարկը :

Կը խօսի՝ նկարիչ Գ. ԺԻՐԱՅՐ ՓԱԼԱ – ՄՈՒՏԵԱՆ : Նիւթն է «Ի՞նչ է Ազգը» :

Կը խնդրուի նկատի առնել օրուան եւ տեղւոյն փոփոխութիւնը :

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ցգիս, Րիւ տէ Թեռն

Մեթրօ Փորթ Մայօ կամ Շամփերէ

Այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10·45, Ապրիլեան նահատակներու յիշատակին պիտի քարոզեն վերապատուելի Գ. Սիւլեան եւ պատուելի Գույայեան :

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Տէր եւ Տիկին Սթաթեան յիսուն Ն. Ֆ. կը նուիրեն Յ. Օնպաշեան սրահին, Տիկին Մարի Սթաթեանի մահուան Գ. տարե – դարձին առթիւ :

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Ֆ. Կապոյտ Խաչի օդափոխութեան կայանին արձանագրութիւնները կը սկսին, այս Երկուշաբթի (Ապրիլ 24) : Կիմել Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի, Ուրբաթ և Շաբաթ օրերը, ժամը 16էն 19. Կապոյտ Խաչի գրասենեակը 17 Րիւ Պլէօ : *Համաձայն պետական օրէնքին կ'ընդունուին աղջիկ – ներ՝ 7էն 14 տարեկան, մանչեր՝ 7էն 13 տարեկան :*

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՒԷՐ

Վիրոֆլէէն Տէր եւ Տիկին Պետրոսմարդիսեան իրենց եղբօր Լեւոն Գանթար – ճեանի մահուան քառասունքին եւ ի – րենց մօր Վերժին Գանթարճեանի մահ – ուան Գ. տարելիցին առթիւ քսան Ն. Ֆ. կը նուիրեն Շաւիլի եկեղեցիին :

×

ՈՂԲ. ԱՐԱՄ ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆԻ թաղման առթիւ փոխան ծաղկեպսակի եղած նը – ւիրատուներու անուանացանկը .—

Գ. Գ. Գրիգոր Բաղտասարեան յիսուն Ն. Ֆ., Յովհաննէս Իսքիրեան ընտանիք երեսուն, Սերժ Սարգիսեան քսան, Արսէն Տէր Զաքարեան, Նշան Մանուկեան տասնական Ն. Ֆ. Գոմոնի Կ. Խաչին :

Գ. Գ. Գրիգոր Բաղդասարեան յիսուն Ն. Ֆ., Օննիկ Հայկազեան քսան, Նուպար Մհրիկեան տասը, Աղքատախնամին :

Գ.Գ. Մելքոն Պօղոսեան Մարսէյլի Համազգայինին յիսուն Ն. Ֆ., Մելքոն Պօղոսեան Գալաքեան Ս.ի շիրիմին 30, Մինաս Պօղոսեան ՆորՍերունդին քառասուն, Միհ. Հրաչեան ընտանիք Մուրատ Ռափայէլ սաներուն քսան, Մուրատ Ռափայէլ Նախ. Սաներու Միութիւն, Փարիզի վարժարանին յիսուն Ն. Ֆ. :

Ողբ. Արամ Թէրզիպաշեան ընտանիքին կողմէ նուէրներ.— Գոմոնի եկեղեցիին Գոմոնի դպրոցին, Գոմոնի Կապոյտ Խաչին, Աղքատախնամին Գալաքեան Եպիսկոպոսի շիրիմին, Փարիզի Մշակոյթի Տան Թէհլիրեան սրահին (սահնաւ Յառաջէն) հարիւրական Ն. Ֆ., «Յառաջ»ին, «Հայ –Բոյժ»ին, Մարսէյլի Համազգայի – նին, Մարսէյլի Բարեգործականին հարիւրական Ն. Ֆ. :

Օր. ՍՕՆԱ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ
Պ. ԳԵՂԱՄ ԹՈՐՈՍԵԱՆ
Ամուսնացած

Փարիզ, 16 Ապրիլ 1961

Կնքահայրութեամբ Պ. Յարութիւն Բ...բոսեանի :

Հ. Յ. Դ.

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտ. ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ ժամը 21ին, Ահարոնեան ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ : Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր երթակոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը այս Կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը ...ին, Ահարոնեան ակումբին մէջ : Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ ...

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ
Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՐՈՍ

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ

Նախաձեռնութեամբ Սէն Շամ... «Վարուժան» կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Վարդգէս» խումբին :

Այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, ... տ'Արք սրահին մէջ :

Կը նախագահէ ընկ. Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. ԱՌԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գեղարուեստական պատշաճ բաժին, արտասանութիւն եւ կենդանի պատկեր մը, Ս. Թէհլիրեանի կեանքէ, «...ինչ սպաննեց Թալէաթը» :

Սէն Շամոնի եւ շրջակայի հայ հասարակութիւնը կը հրաւիրուի ոգեկոչելու անմահ հերոսին յիշատակը, որ մէկ ... միլիոն զոհերուն վրէժը լուծեց 1921 Մարտ 15ին, Պերլինի մէջ :

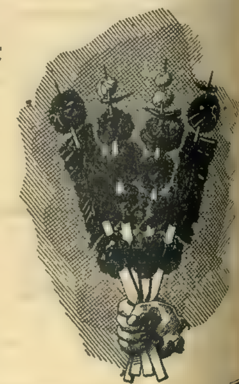
Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ ԽՈՒՄԲ

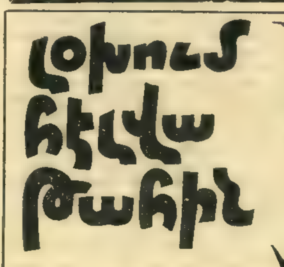
Տիկին ՀՈՒՐԻ ԻՓԷՔԵԱՆ–ԳՈՒՏԱՔԵԱՆ կը շարունակէ իր դասախօսութիւն... շարքը :

Նիւթ. Հայոց պատմութիւն :

Այս Չորեքշաբթի, ժամը 21ին, Ազգային տան մէջ, 32 Րիւ տը Թրէվիզ : *Բոլոր Նոր Սերնդականները եւ համակիրները հրաւիրուած են :*

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e
Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731
Téléph. : PRO. 86-60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 23 ԱՊՐԻԼ
DIMANCHE 23 AVRIL 1961

37րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 4536 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4887

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ԱՆԿՈԼԱ - ՄԱԿ - ՓՈՐԹՈՒԿԱԼ

—o—

Երեսուն տարուան կարգ ու կանոնի, ապահովութեան եւ խաղաղութեան շրջան մը, որ ժամացոյցի կանոնաւորութեամբ կը բանէր, հիմքէն խախտելու վրայ է: Նախ՝ «Սանթա — Մարիա»ի միջադէպը տարին ընծայեց, որ Փորթուկալի «բռնատէր» Սալազարի հակառակորդներուն լեզուն բացուի. Լիզպոնայի սրճարաններուն մէջ մարդիկ բացէն ի բաց կը քննադատեն երկրին ներկայ վարչաձեւը: Իսկ այժմ, Անկոլայի մէջ է, որ կացութիւնը կը վատթարանայ:

Անկոլան արեւմտեան Ափրիկէի մէջ գտնուող ընդարձակ հողամաս մըն է, Փորթուկալի գաղթավայր՝ որ վարչականօրէն մաս կը կազմէ մայր հայրենիքին. այնպէս, ինչպէս Ալժերիան մաս կը կազմէ Ֆրանսայի:

Ամիսէ մը ի վեր միջադէպերը չատնալ սկսած էին Անկոլայի մէջ, սակայն վերջին օրերու ընթացքին երեւան ելաւ, որ այնտեղ կատարուած բռնութեանց ու ահաբեկումներուն ծաւալը գլած անցած է ամէնէն յոռի նախատեսումներն իսկ: Երեք հարիւրէ աւելի կը հաշուեն եւրոպացի սպանեալներուն թիւը, մեծ մասամբ՝ կիներ եւ երախաներ: Տրուած այս թիւը անպաշտօն է. քանի որ ջարդերէն ազատած ու Անկոլայէն փախչելու յաջողած եւրոպացիներու վկայութեամբ, զոհերուն թիւը ութ հարիւրէն աւելի պէտք է ըլլայ: Փախչողները աննկարագրելի պատմութիւններ կը պատմեն սեւամորթ ջարդարարներու վայրագութեանց մասին. գնդիով ու դանակներով յօշոտուած մարդիկ, գլխահատուած մանուկներ, անլուր չարչարանքներէ ետք սպաննուած կիներ:

Այս ջարդերը, որոնց ծայր տուին Մարտ ամսուն, դրացի Քոնկոյէն եկած ահաբեկչական խումբերու գործն է: Փորթուկալցի զինուորները խիստ միջոցներ ձեռք առին այս արարքներուն վերջակէտը դնելու համար: Ասոր հետեւանքով, հազարաւոր Անկոլացիներ ապաստանեցան Քոնկօ, կամ երկրին հիւսիսային շրջանին մէջ, որ անիշխանութեան մատնուած է:

Սալազար, որ Լիզպոնայի մէջ միջազգային այլազան միջամտութեանց եւ Անկոլայի ժողովուրդին յարաճուն պահանջներուն ճնշման ենթարկուած է, չուզեր տեղի տալ: Չորս դարէ ի վեր Փորթուկալ հաստատուած է Անկոլայի մէջ, կ'ըսէ Սալազար, եւ տակաւին նոյնքան ատեն ալ պիտի մնայ այնտեղ: Տեսէ՛ք, թէ ինչ իրագործումներ ըրած ենք այնտեղ, արդիական մեծ քաղաքներ հիմնած, արդիւնաբերութիւն ստեղծած, ճամբաներ, երկաթուղի, տիպար հիւանդանոցներ բացած ենք: Սպիտակներն ու Սեւերը հաւասար իրաւունքներով օժտուած են, ցեղային խտրականութիւն չկայ. Փաստ՝ մեծ թիւով խառն ամուսնութիւնները:

Իրողութիւն է, որ Փորթուկալի ու իր բոլոր գաղթավայրերուն մէջ ցեղային խտրականութիւն չկայ. բոլորն ալ հաւասար են իրարու, նոյնիսկ ընդհանուր աղքատութեան մէջ: Արդարեւ, Անկոլայի 350.000 ճերմակներուն, 140.000 խառնածիններուն եւ երեքուկէս միլիոն Սեւերուն միջեւ հաւասարակաց յայտարարը աղքատութիւնն է:

Սակայն Անկոլայի Սեւերը, Ափրիկէի միւս բոլոր ժողովուրդներուն նման, ըմբռնած են ազգայնական ձգտումներ ցոյց տալ: Տակաւին շատ կանուխ է Անկոլան անկախութեամբ օժտելու մասին մտածելու համար. չուզով կ'իյնայ Քոնկոյի վիճակին մէջ: Մանաւանդ, որ ժողովուրդը բոլորովին անգրագէտ է եւ ափրիկեցի ղեկավար տարր մը գոյութիւն չունի: Վերջին շաբաթներու սպանդները բաւարար ազդակներ կարելի չէ նկատել Անկոլան ինքնավարութեամբ օժտելու համար: Պէտք է սպասել, որ կիրքերը հանդարտին, ահաբեկումներուն վերջ տրուի, որպէսզի կարելի ըլլայ Անկոլայի մէջ հաստատել աւելի ժողովրդավար, հանդուրժող, բազմացեղ եւ ազատական, բայց՝ միշտ փորթուկալեան վարչաձեւ մը: Անկոլայի ճերմակներուն եւ Սեւերու մեծամասնութեան փափաքը այս բնոյթը ունեցող ներքին ինքնավարութեան մը տիրանալ է:

Լաւատեղեակներու համոզումով, Սալազար, ուշ կամ կանուխ, այս ձեւի լուծում մըն է, զոր պիտի ընտրէ Անկոլայի համար:

ՄԱԿ-Ի ԲԱՆԱՁԵՒԸ

Ապահովութեան Խորհուրդէն ետք ՄԱԿի ընդհանուր ժողովը քննեց Անկոլայի հարցը եւ երկուքի դէմ 73 ձայնով (9 ձեռնպահ) ընդունեցաւ ափրօասիական խմբակին քսանուտ երկիրներու առաջարկած բանաձեւը:

Դէմ քուէարկեցին՝ Սպանիա եւ Հարաւային Ափրիկէ, ձեռնպահ մնացին՝ Պրազիլ, Պելճիքա, Ֆրանսա, Մեծն Բրիտանիա, Աւստրալիա, Դոմինիկեան հանրապետութիւնը, Սալվատոր, Հոլանտա եւ Թայլանտա: 15 երկիրներ քուէարկութեան չմասնակցեցան — Պոլիվիա, Քոլոմպիա, Քոնկօ (նախկին պելճիական) Քոսթա — Ռիքա, Կուաթեմալա, Հայիթի, Հոնտուրաս, Յորդանան, Լիւքսանպուր, Նիքարակուա, Փանամա, Փերու, Փորթուկալ, Թոկօ, Եմէն:

Ափրօասիական պլոքին բանաձեւը կ'ըսէ թէ նկատի առնելով Անկոլայի մէջ պատահած վերջին դէպքերը որոնք վտանգած են միջազգային խաղաղութիւնը եւ զմտահոգութեամբ դիտելով բոլոր ենթարկուած ժողովուրդներու ինքնորոշման եւ անկախութեան ձգտող աճող անհամբերութիւնը, ... յիշելով 1960 Դեկտեմբեր 14ի 1514 թիւ բանաձեւը որով Ազգաժողովը կը յայտարարէր, առանց ընդդիմութեան, թէ ժողովուրդներու ենթարկուիլը տիրապետութեան մը եւ օտար շահագործումներու, ժխտումն է մարդուն հիմնական իրաւունքներուն եւ հակառակ՝ Միացեալ Ազգերու Ուխտին: Կ'առաջարկէր որ անմիջական միջոցներ ձեռք առնուին այդ հողամասերու ժողովուրդներուն փոխանցելու ամէն իշխանութիւն, առանց պայմանի կամ վերապահութեան, համաձայն ազատօրէն արտայայտուած իրենց կամքին եւ փափաքին, առանց ցեղի, դաւանանքի կամ գոյնի խտրութեան, որպէսզի անոնց թոյլ տրուի ամբողջական ազատութիւն եւ անկախութիւն վայելել»:

Հիմնուելով այս սկզբունքներուն վրայ, բանաձեւը կը հրաւիրէ Փորթուկալը որ անմիջական միջոցներ գործադրէ, Անկոլայի մէջ, բարեփոխումներ կատարելու համար, նկատի առնելով մարդկային իրաւունքները եւ հիմնական ազատութիւնները եւ կ'որոշէ հինգ հոգինոց ենթայանձնախումբ մը ստեղծել որուն գործը պիտի ըլլայ լսել եւ քննել ամէն ինչ որ Անկոլայի հետ կապ ունի:

Նախ քան այս բանաձեւին քուէարկութիւնը, ազգաժողովը երեք նիստեր ունեցած էր ուր բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցած էին: Խորհրդային պատուիրակը՝ Զորին, համաձայն ըլլալով հանդերձ բանաձեւին ընդհանուր ոգիին, շեշտեց թէ կարեւոր կէտ մը պակաս էր՝ անմիջական անկախութիւն պահանջել Անկոլայի համար:

ԲԱՆԱԿԸ ԵՒ ՍԱԼԱԶԱՐ

Հակառակ Սանթա — Մարիայի դէպքին, Անկոլայի խլրտումներուն եւ բանակին դժգոհութեան, Սալազար յաղթեց:

Այսօր յայտնի կ'ըլլայ թէ սպայակոյտը պատրաստուած էր Սալազարը վար առնելու Ապրիլ 13ին, բայց Ապրիլ 13ի յեղափոխութիւնը վերջացաւ առանց սկսած ըլլալու: Այդ օրը, ամէն մարդ կը սպասէր մէկ լուրի «Սալազար տապալեցաւ»: Բայց լուրը զոր ձայնասփիւռը կը հաղորդէ տարբեր է:— «Երեք նախարարներ պաշտօնանկ եղած են, սպայակոյտի պետը եւ զինուորական շրջաններու երկու հրամանատարներ ալ հեռացուած են: Սալազար ձեռք կ'առնէ պատերազմական նախարարութիւնը»:

Աշխարհ լուր չունի Լիզպոնա անցած դարձածէն: Աշխարհ ուրիշ «հոգեր» ունի՝ Կակարին, Քուպա, տը Կոլ ....:

Ի՞նչ էր զինուորականներու ծրագիրը. — Համոզել Փորթուկալի հանրապետութեան նախագահը՝ Թոմա որ Փրոֆ. Սալազարը զրկէ իր պաշտօնէն եւ նշանակէ նոր վարչապետ մը, օրինակ՝ մարշալ Գրավէյրօ Լոփէզ: Կը մնար հանրապետութեան նախագահին հրաժարումը ուզել եւ որովհետեւ ըստ սահմանադրութեան վարչապետը կը փոխարինէ հրաժարեալ նախագահը, ամէն ինչ կարգադրուած էր եւ յարգելով սահմանադրութիւնը: Բայց երբ այդ ծրագիրը ներկայացուցին նախագահին, ան սա խօսքը արտասանեց. — «Չեմ կրնար պաշտօնանկ ընել, դարուս պետական միակ դէմքը, Չըրչիլէն ետք»:

Դատը կորսուած էր, անշուշտ ելք մը կը մնար՝ բռնի ուժը, բայց զինուորականները չուզեցին այդ միջոցին դիմել:

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԻՒՆ ԱԼԺԷՐԻ ՄԷՋ

ԲԱՆԱԿԸ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՁԵՌՔ ԱՌԱՒ

ԲՈԼՈՐ ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿՏՐՈՒԱԾ ԵՆ ԱԼԺԷՐԻ ԵՒ ՄԱՅՐ ԵՐԿՐԻ ՄԻՋԵՒ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆՈՐՈՇ Է

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ՁԵՌՔ ԱՌԱԾ Է
ԿԸՍԷ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԶԵԿՈՅՑԸ

Առանց աղմուկի, առանց որ նախատեսուած ըլլար որեւէ ձեւով, հանդարտութեան մէջ, բանակը ձեռք առած է Ալժէրի իշխանութիւնը շաբաթ վաղ առաւօտեան: Մայր Երկրի հետ բոլոր հաղորդակցութիւնները կտրուած են, ինչ որ աւելի զարմանալի է Ալժէրի (Ֆրանսա Ե.) ձայնասփիւռի կայանը դադրեցուցած է իր հաղորդումները: Սակայն ոչ մէկ լուր կայ: Շաբաթ առաւօտ Ալժէ երեւութապէս հանդարտ եւ խաղաղ էր, միայն մէկ բան նշմարելի էր, ապահովութեան միջոցները բազմապատկուած էին եւ ամէն կողմ վայրաչուները կը հսկէին: Ոչ մէկ լուր կայ կառավարութեան պատուիրակ՝ Մորէնէ, ոչ ալ Հանրօգուտ Շինութեանց նախարար Պիրօն է որ Ալժէ կը գտնուէր: Շաբաթ առաւօտ ժամը 6.30ին, Ֆրանսական կառավարութիւնը զեկոյց մը կը հրատարակէր ուր կ'ըսէր — «Կարգ մը պետերու եւ զօրագունդերու անկարգապահութիւնը անկարելիութեան մէջ դրաւ, քաղաքային եւ զինուորական իշխանութիւնները, իրենց հրամանատարութիւնը կատարելու, Ալժէրի մէջ: Ալժերիոյ միւս շրջանները հանդարտ են: Կառավարութիւնը այս վիճակը միջոցներ ձեռք առաւ, զորս պիտի հաղորդէ օրուան ընթացքին»:

Այս հաղորդագրութիւնը կը հրապարակուէր տեղեկատուութեան նախարարութեան կողմէ, Թերնուառի եւ վարչապետ Տըպրէի տեսակցութենէն ետք: Քիչ ետք, կը լսուէր թէ ալժերական հարցերու նախարարը՝ Ժոքս փորձած է Ալժէ երթալ եւ այդ նպատակով Մարսէյլ մեկնած է ուրկէ պիտի ուսումնասիրէ Ալժէ երթալու միջոցները:

Եւրոպա թիւ 1 ձայնասփիւռի կայանը արձագանգ կը հանդիսանար կարգ մը լուրերու որոնց համաձայն զինուորական ըմբոստութեան գլուխն են զօրավարներ՝ Ժուհօ, Զելլէր եւ Շալ:

Բոլոր գրասենեակները, կայանները, պաշտօնատեղիները վայրաչուներու ձեռքն են: Ժամը 8.30ին Ալժէրի ձայնասփիւռի կայանը կը սկսէր բանիլ եւ կը յայտարարէր թէ պատերազմական վիճակ հռչակուած է Ալժէրի մէջ: Այս զեկոյցը ստորագրած են զօրավարներ Շալ, Զելլէր եւ Ժուհօ: Քիչ ետք Զօր. Շալ կը յայտարարէր թէ բանակը ձեռք առած է իշխանութիւնը որպէսզի Ալժերիան պահէ Ֆրանսայի: Աւելցուց թէ միշտ յարաբերութեան մէջ կը մնայ Զօր. Սալանի հետ, Փարիզի մէջ Զօր. տը Կոլի հետ տեսնուելէ ետք, Տըպրէ զեկոյց մը կը հրապարակէր ուր կ'ըսէր թէ «անկարգապահութեան ծանր արարք մը գործուած է զինուորականներու կողմէ: Կառավարութիւնը պէտք եղածը պիտի ընէ»:

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Խմբագրատուն այցելեցին Ամերիկայի մեր ընկերներէն Տոքթ. Լեւոն Տալլեան (Պոսթըն), Մարկոս Մէշիշեան (Ուոշինկթըն), որոնք կը վերադառնան Ամերիկա, դէպի արեւելք կատարած իրենց պտոյտէն ետք, ընկեր Արշաւիր Յովսէփեան (Պէյրութ), Զարեհ Զալեան (Պէյրութ), որ Լիբանանի հանրօգուտ շինութեանց նախարարութեան կողմէ ղրկուած է Ֆրանսա՝ կատարելագործելու իր մասնագիտութիւնը (Ջրաբաշխութեան ճարտարագէտ):

ԱՆԴՐՊԵՏԻ ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՐԴԸ

ԿԱԿԱՐԻՆԸ ՉԷ

Ֆրանսական ձայն — պատկերասփիւռի թղթակիցը՝ Պոպրովսքի, որ Կակարինի ճամբորդութեան վաղորդայնին Մոսկուա գացած էր քննութեան վերադարձին եւ իր ամբողջական պատասխանատուութեամբ յայտարարեց թէ անջրպետ ճամբորդութեան առաջին մարդը կը կոչուի՝ Սերժ Իլիուշին որ բոլորովին անգիտակից վիճակի մէջ, կը խնամուի Մոսկուայի մէկ հիւանդանոցը: Թղթակիցը կը պատմէ. — «Իլիուշինի փորձը կատարուած է Կակարինի փորձէն քանի մը օր առաջ եւ այսօր, անջրպետի առաջին մարդը՝ Իլիուշին որդի Մոսկուայի մէկ հիւանդանոցը կը գտնուի: Սերժ Իլիուշին ամէն բան աչքն առնող երիտասարդ մըն էր եւ իր հօրը դիրքը թոյլ կուտար որ ուզածը ընէ: Անպայման կ'ուզէր անջրպետի առաջին մարդը ըլլալ: Շնորհիւ զանազան ազդեցութեանց հրաման ստացաւ: Պատրաստութեան դասերուն հետեւած էր միայն քանի մը ամիս մինչ երկու հարիւր խորհրդային երիտասարդներ երկու տարի է կը հետեւին մարմնական, բնաբանական եւ քաղաքական դաստիարակութեան մը: Առաջին անգամ ըլլալով անձնական միջնորդութիւններ գործածուեցան, որպէսզի նոր աստղ մը փայլի Իլիուշին ընտանիքի փառքի պսակին վրայ:

«Սերժ Իլիուշին երեք անգամ երկրագունտին շրջանը ըրած է: Ողջ վերադարձած է բայց հաւասարակշռութիւնը բոլորովին կորսնցուցած եւ այլեւս դատապարտուած մարդ մըն է»:

Այս լուրը կը յիշուի Լոնտոնի համայնավար պաշտօնաթերթ՝ Տէյլի Ուորքըրի յօդուածը հրատարակուած Կակարինի թը-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՀԱՆՆԷՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

Աննիոս Վիտերպացի արտակարգ հետաքրքրութեան արժանի հատոր մը կը հրատարակէ ժէ. դարուն վերջերը: Այդ հատորին մէջ կը գտնուի գիրք մը, Պերոզի «Բաբելոնեան Հնութեանց» գործին հատուածագրութիւնը, որու հայերէն թարգմանութիւնը Աննիոս կ'ըսէր թէ ըրած էր ստացած էր Գէորգ արեղայէն,— Հայ մը, զոր հիւրընկալած էր իր մօտ Ճենովայի մէջ:

Աննախընթաց աղմուկ բարձրացաւ այս գործին հրատարակութեան շուրջ: Ոմանք ուզեցին կասկածի տակ ձգել հայերէն նըման գործի մը վաւերականութիւնը,— Պերոզ կը համարուի Բաբելոնի մեհեաններէն մէկուն քրմապետը կամ քաղդէացի պատմագիր մը, որ տարբեր պատուհան մը կը բանայ Հայոց Պատմութեան վրայ՝ բառերու եւ գաղափարներու շահեկան մեկնութիւններով: Հետեւորդ կամ վարդապետ սարքականութեան, կը խօսի սաբատիոսի (համեմատել Աստուածաշունչ Մատեանի «սաբաւովթ» բառին հետ, ի՞նչ հետաքրքրական), սագաներու, դիցաբանական անուններու եւ աշխարհագրական գիրքերու մասին:

Կը խօսի նաեւ... Օհաննէսին մասին, որ, ըստ սարքական ուսման, անունն է առեղատան երկոտասան կենդանակերպերէն մէկուն,— Ջուկին:

Կը հետեւի թէ Յովհաննէս - Մկրտիչ մեղք չունի, եթէ Վոլթէր, քաղելով աւանդութիւններէ, Օհաննէս կը կոչէ ձուկ մը, որ կ'ապրի Եփրատի մէջ, կամ եթէ Արաբները զիւն - նուն կը կոչեն Յովնան մարգարէն, որ 40 օր ապրեցաւ կէտ ձուկին փորին մէջ (արաբերէն նուն կը նշանակէ ձուկ):

Արդ, ընդունելով հանդերձ որ Օհաննէս անուան եբրայերէն ստուգաբանութիւնը (= աստուածաշնորհ) կը նմանի կարապի կտորի մը, որ «դարվար կ'երթայ» առանց դժուարութեան, հարկ կը համարիմ արձանագրել այլ ստուգաբանութիւն մը,— թէ Օհաննէս կը ծագի Ցանոս բառէն, որ կը նշանակէ դուռ կամ մուտք (տեսէ՛ Ցունուար), ու Ջուկ կենդանակերպով՝ գարնան արեւակայքին սկզբնաւորութիւնը:

Այսքանը՝ վերապահութիւն յայտնելու համար ստուգաբանական այն բոլոր փորձերուն մասին, որոնք կը կլլուին կարապի պէս, նոյնիսկ ... թեփի:

Այժմ թողունք Աննիոս Վիտերպացիի գիրքը այլապէս շահեկան:

Ու նորընծայ լեզուաբաններուն ներկայացնելու համար ապացոյցը թէ ստուգաբանութիւն կոչուած բանը «ստոյգ գիտութիւն» (սիանս էկզաքթ) չէ, վկայութեան կանչենք երկու Յովհաննէս.—

Ֆրանսական դասառարարբառներու մէջ տեղ մը Գենտ դարձած է Յովհաննէսը, այլ տեղ մը՝ Ժան (ծայրով՝ ինչպէս ծագիկ բառը): Լծո՞րդ,— ի՞նչ ըսիր: Ո՞ր լեզուաբանը, ո՞ր օրէնքներով ու կանոններով կրնար երբեւան բերել այս քօղարկեալ Յովհաննէսներուն ինքնութիւնը:

Իսկ իմաստաբանական տեսակէտով՝ աւելի դժուարը,— ո՞վ կրնար գուշակել թէ քաֆսիններուն սակացոյցը, որ ժէյժ կը կոչուի անգլիական հնչումով, կը կրէ ծանօթ անձնանունը, Յովհաննէս: Նոյն անձնանունը, միշտ անգլերէն ձեւով գրուած, ստացած է աւելի քան վեց նշանակութիւն, բոլորն ալ «կանանչ լեզուով»՝ ինչպէս կ'ըսեն Ֆրանսացիք,— դանց կ'առնեմ այդ նշանակութիւնները՝ չուզելով ճոխացնել նման բարբառով խօսողներուն պաշարը: Թող սուրբ մնայ այս անունը, որ միայն սուրբերուն էր տրըռուած սախապէս:

Աւելի քան 173 սուրբեր կան, որ Յովհաննէս կը կոչուէին: Ասոնց մէջ Յովհաննէս Դամասկեցին, որ կ'ապրէր Է. դարուն, հեղինակ բազմաթիւ գործերու, այս պատճառով եւս կոչուած «ոսկեգետակ» (ոսկի հոսող գետ): Խալիֆային առջեւ ամբաստանուելով իբրեւ դաւաճան՝ դատապարտուեցաւ եւ աջ ձեռքը կտրուեցաւ, բայց հրաշքով՝ կտրուած ձեռքը... գնաց իր տեղը փակաւ: Շատ ծանօթ է Ս. Յովհաննէս Մկրտիչը, որ կը համարուի պաշտպան կաշեգործներու, թռչնավաճառներու, ձկնորսներու, դանակարարներու, նաեւ հայելավաճառներու: Աւետարանիչը, որ Դոմիտիանոս կայսեր հրամանով նետուեցաւ եռացած իւղով լեցուն կաթսայի մը մէջ՝ բայց ... ողջ ելաւ, եւ ի վերջոյ աքսորուեցաւ Պաթմոս կղզին, պաշտպանն է գրողներու, տպագրիչներու, գրավաճառներու եւ կազմարարներու: Ս. Յովհաննէս Լեհացի պաշտպանն է հիւծախտաւորներուն, ուրիշ մը՝ հոգեվարքի մէջ գտնուողներուն:

Բազմաթիւ են նաեւ պապերը, որոնք Յովհաննէս կոչուած են իրենց ընտրութենէն ետք: Առաջինը մեռաւ բանտի մէջ, Թէոդորիկ կայսեր կողմէ թունաւորուած: Ութերորդը կը կոչուի ... պապուհի՝ ըստ աւանդութեան, իր թուլամորթ նկարագրին պատճառով, բայց եւ այնպէս յանդգնեցաւ կնոջ ստղուտ հագաւ՝ հեղինելու համար իր հակառակորդները: Մեռաւ թունաւորուած,— ինքը թունաւորողները, երբ տեսան թէ դեռ հոգի տալու միտք չունի, մուրճերով ջախջախեցին գանկը: Այս դժբախտ պապին օրերուն էր, որ Հայերը զրաւած էին Բիւզանդիոնի կայսերական գահը: Իններորդ պապը ծանօթ է իր մէկ վուլով, որ կը դատապարտէ թալանել պապերուն տուները՝ անոնց մահէն ետք: Տասներորդը բարձրերու տակ խեղդամահ սպաննուեցաւ իր հար - ձին աղջկան կողմէ: Տասնեւերկուերորդը պապ ընտրուեցաւ՝ երբ տասնեութ տարեկան էր,— շատով պահընկէց ըրին եւ սպաննեցին:

Հետաքրքրական ծանօթութիւն մը.—

Փօլ Վարնէֆրիտ, որ ծանօթ է նաեւ

ՀԱՅ ՏԱՌԵՐԻ

ԲԱՐԵՁԵՒՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

—o—

Բ.

Երկրորդ կարգի քննադատները գտնում են հայերէն այբուբենի մէջ՝ հետեւեալ թերութիւնները.

1.— Մի խումբ տառեր-եռասիւն լինելով՝ տեղ շատ են բռնում, պէտք է կրճատել դրանց սիւներից մէկն եւ վերածել երկսիւնի: Այսպէս են պ, խ, ա, փ, մա - նաւանդ ա տառը, որ իր յաճախակի գործածութեան պատճառով խլում է ահագին տեղ: Սրա համար էլ առաջարկում են այլեւայլ զանազան նոր ձեւեր:

2.— Հայերէն տառերը իրենց կողքերին կամ ծայրերին ունին աւելորդ թեւեր կամ փշիկներ, որոնք տպագրական տեխնիկայի տեսակէտով շատ անյարմար են, յաճախ կոտրւում են, եւայլն: Այսպէս են բ, գ, դ, ք, ժ եւայլն:

3.— Հայերէն տառերը չեղ են կանգնած, պէտք է ուղղահայեաց դիրք տալ նրանց, ինչպէս լատինականն է:

4.— Հայերէն տառերից ոմանք ձեւի մեծ նմանութեան պատճառով շփոթւում են իրար հետ եւ տպագրական փորձերի ժամանակ մեծ նեղութիւն են տալիս սրբագրիչներին:

5.— Հայերէն տառերի մէջ կան մի քանիսը, որոնք բռնում են ամբողջ տողը: Այսպէս են բ, ի, խ, կ, չ, վ, փ, փ տառերը: Այս բանը գեղարուեստական ճաշակին հակառակ է: Լատիներէնը չունի այդպէս բան: Այստեղ տառերը կամ վերեւ են կամ ներքեւ: Պէտք է կրճատել այդ հայերէն տառերն էլ եւ վերածել կամ վերնականի եւ կամ ստորնականի: Օրինակ՝ խ դարձնել ոտքը կտրած, դարձնել գլուխը կտրած.

6.— Հայերէն տառերը ունին [illegible] երկարած պոչեր, կամ գլխից երկարած կտուցներ, որոնք դիպչելով յաջորդ կամ նախորդ տառին, կամ կոտրւում են կամ նրան հեռու քշում, ճնշում կամ [illegible] մում: Այսպէս են գ, շ, մ, ձ, եւայլն

7.— Հայերէն տառերը անկիւնաւոր են, պէտք է վերացնել այդ անկիւնները եւ կլորակ ձեւ տալ նրանց:

8.— Հայերէն տառերի որոշ միացումներ տնտեսման տեսակէտով անյարմար են, խլում են շատ տեղ: Պէտք է նրանց համար հնարել նոր միաձոյլ փակագիր տառեր: Այսպէս են ու, իւ, ևա, եւ:

Աշխատինք պատասխանել այս հարցերին մի առ մի:

1.— Հայերէն այբուբենի եռատամ տառերի թիւը հինգ է (ա, պ, խ, ա, փ), որոնց եթէ միացնենք նաեւ թ եւ փ տառերը, դարձեալ աւելի մեծ թիւ չեն կազմում քան ռուսերէնի եռատամ տառերը (ժէ, ըմ, թէ, փրթա, շա, շչա, [illegible] իա): Ռուսերէնը 36 տառի մէջ ունի [illegible] եռատամ տառ, մէկն էլ (վեցերորդը) երկուքուկէս ատամով, իսկ հայերէնը [illegible] տառի մէջ՝ առաւելն 8 եռատամ [illegible] Եռատամ տառեր ունի նաեւ լատինական այբուբենը (էմ, տուպլ վէ),— [illegible] տառ՝ 26ի մէջ:

Բայց ի՞նչ պիտի տար մեզ եռատամ տառերի վերածումը երկատամի,— տառերի նոր շփոթութիւններ, որոնցից [illegible] խատում էինք խուսափել: Այսպէս [illegible] շփոթուելու է ս տառի հետ, պ շփոթուելու է դ տառի հետ, խ դառնալու է [illegible] իսկ տ դառնալու է ռ կամ ս, վերջապէս փ դառնալու է վ կամ ի, եւ շփոթուելու է ե տառի հետ, եւայլն:

Ի՞նչ պիտի շահէինք խնայողական տեսակէտից, օրինակ՝ այբը վերածելով երկատամի կամ երկու եւ կէս տառի: Տրաշարի շարժումները չէին կրճատուելու, որովհետեւ միեւնոյն, երկատամ թէ եռատամ մի տառ առնելու համար շարժում է հարկաւոր, իսկ տողատիպում ոչ մէկ տարբերութիւն: Ցեղի կամ թղթի խնայողութեա՛ն կողմից, եւ ոչ իսկ վերորովհետեւ այբերի կրճատումից [illegible] ուած տեղը նորից պիտի կորչէր նոր [illegible] զերի բաց մասով եւ գլուխների վերջաւորութեամբ եւ սկզբնաւորութեամբ

Ընդհակառակն եռատամ այբը [illegible] ռաւելութիւնն ունի (խօսում եմ գործնական թղթ ու տկար աչքերի տեսակէտից) [illegible] վերնական, ստորնական եւ ամբողջական տառերի միջեւ լայն հարթութիւններ [illegible] տեղծելով՝ տառերի զանազանակերպութիւնը աւելի խոր եւ աւելի շօշափելի դարձնում: Զլինէր այբերի առաջ բերած այս լայն հարթութիւնը, ցեց անկումով տառերի կուտակումը դժուարընթեռնելի

Փօլոս սարկաւագ անունով, Զատկի ճրագալոյցին կ'երգէր «Սուրբ Յովհաննէս» տաղը Կասինոյի վանքին եկեղեցիին մէջ: Ցանկարծ ձայնը մարեցաւ «Ծնծացուցքը» երգած ժամանակ: Սարկաւագը այնքան աղօթեց, այնքան պաղատեցաւ որ Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ վերադարձուց ձայնը: Երախտապարտ սարկաւագը յօրինեց նոր տաղ մը, որու իւրաքանչիւր տողին առաջին վանկը առնելով՝ Գուիտոն Արեցցոյի, որ Յովհաննէս ԺԹ. պապին պաշտպանեալն էր, կազմեց երաժշտութեան այբուբենին անունները (ութ = տօ, րէ, մի, փա ... եւայլն):

Պապերէն ետքը՝ կայսրերն ալ շատ գործածած են Յովհաննէս անունը: Առաջինը Յովհաննէս Զմշկիկ կայսրը, որ բարձրացաւ Բիւզանդիոնի գահը,— Հայ էր:

Հայր Ադամեան եւս, որ Աբրահամ էր եկեղեցական ասպարէզի մէջ, լեզուաբանութեան մէջ մտաւ Օհաննէս անունով:

Մենք եւս լեզուաբանութեան մէջ մտնելէ առաջ՝ կ'ուզենք օհանապրութեան նըւիրել յօդուած մը եւս:

Ճ. ՆԱՐԻՒՈՒՆԻ

ՑԱՒԻ՛Ն ՏՈՒ՛ՆԸ

(ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼԻ ՄԸ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ)

Ժ.

Ամիս մը անցեր է. երբ երկարատեւ հիւանդութենէ ետք ինքզինքս կը գտնեմ Զայթէէլի հիւանդանոցը, ուր փոխադրեր են զիս. երկար, երկար օրեր տարուբերեր եմ կեանքի ու մահուան մէջ եւ հիմա որ փոքր ինչ լաւցած եմ, զիս փոխադրեցին հոս, ա՛լ հարցնող փնտռող չկայ, ալ Միհրդատ՛ չկայ իրենց համար ... ով գիտէ որքան տարիներ այսպէս պիտի մնամ հոս, մինչեւ որ ազատութեան արշալոյսը ծագի հեռաւոր երկիրներու վրայէն ...»:

Միհրդատ յոգնաբեկ այս տխուր ու տարաւիեցնող պատմութենէն՝ կանգ առաւ քիչ մը, գլուխը հանդչեցուց ուսիս վրայ, մահու չափ տխրութիւն մը իջեր է հոգիիս եւ քունը որ ծայրայեղ յուզումներու յաջորդն է, աչքերս կը գոցէ:

Երբ կ'արթննամ իրիկունը իջեր է արդէն, բանտի տխուր իրիկուններ: Ընկերներ կը ժողվուինք ու կ'երթանք հացեր - նիս կ'առնենք դուրսէն, երկուքական զըլ- տալով կը գնենք ձէթով լուբիա: Ծանծի աղտեղութիւնները կը լողան ձէթին մէջ. կը նստինք տախտակամածին վրայ բոլորակի եւ կը սկսինք ուտել. իւղը կոկորդներս կ'այրէ, մեզի բաժնուած թայինի հացերուն մէջ աւազի հատիկներ կան, որոնք կը խռտտեն մեր ակռաներուն տակ, բայց ինչ ընենք, անօթի ենք, պէտք է կշտանալ:

Հացերնիս ուտելէն ետք կը ժողվուինք անկիւն մը, դուրսէն ուրիշ ընկերներու ալ կը ծանօթանանք. ամէնն ալ ոչինչ բանէրու համար բռնուած ու ինկած են հոս, որը ուշ մնացած ըլլալուն, որը առտուանց կասուի բաղնիք գացած ըլլալուն, որը պահականոցին առջեւէն անցած ատեն յոբանջելուն, որը ճամբան շատ արագ քալելուն եւ որն ալ թերեւս ուժով շնչելուն համար ....

Ու բոլոր ասոնք մնացեր են հոս ամիսներէ ի վեր առանց անգամ մը հարցաքննուելու, եւ ոչ ոք ուզեր է իմանալ թէ ի՞նչ պատճառով բերեր թմեր են այս տարաբախտներուն խումբը այս տխուր պատթելլին մէջ:

Քիչ մը ետքը կը նայինք որ երկու հոգի անկիւնը քով քովի նստեր են եւ ծռած տախտակին վրայ բանի մը կը նային. կը մօտենամ եւ զարմանքս նողկանքի կը խառնուի երբ եղածը կը դիտեմ:

Տախտակամածին վրայ սահման մը որոշեր են, եւ իւրաքանչիւրը իր ունեցած թիթեղի տուփի մը մէջէն ոջիլ մը հաներ, խոշոր ու պարարտ, եւ որոնցմէ լեցուն է տուփերէն ամէն մէկին մէջ, ու ձգեր են տախտակամածին վրայ. որուն պատկանած ոջիլը որ առաջ անցնի եւ հասնի մինչեւ սահմանը՝ ան պիտի առնէ հինգ ղրուշ:

— Ի՞նչ է աս ըրածնիդ, կը հարցնեմ իրենց առւոշ լեզուով:

— Ոջիլի մրցում, ընկեր, կ'ըսէ մէկը. մենք գործի մարդիկ ենք. ոջիլները տուփի մը մէջ կը պարարտացնենք ու ետքը մրցում կ'ընենք ասոր կամ անոր հետ. բան մը չէ, հիմա կը զզուիս, բայց դուն ալ կամաց կամաց կը վարժուիս. հոս քեզի պէս մօնչէօններ շատ են ինկեր, ամէնն ալ վարժուեր, եփեր, մարդ եղած դուրս ելեր են:

Իրենց լրբենի խօսուածքէն, անպատկառ շարժուածքէն եւ այն աղտոտ ճէպէն զոր կը դնեն իրենց թուրքերէն ռամիկ խօսակցութեան մէջ եւ զիս կը զանեցնէ, զըզուանքով կը հեռանամ լռելեայն:

×

Կամաց կամաց մեր ծանօթներու շրջանակը կ'ընդլայնի, հոն է Թաշկոնց որ հիմա Արաբկիր աքսորուած է, հոն են դեռ ուրիշներ, ծանօթ ազգայիններ, լրագրողներ, ուսուցիչներ, արհեստաւորներ: Ալ ցորեկները գործ չունինք, կը քնանանք ու կը քնանանք: Գիշերները հինգ վեց հոգի ժողվուած թուղթի կտորներէ շինուած քարերով տօմինօ կը խաղանք: Մեր տունէն անկողին ղրկած մեզի զատ զատ: Ցեղաւորուեր ենք տուն տեղ կազմեր պարպաղէս. նոր օրերու կը յաջորդեն, ոչ հարցնող կայ ոչ փնտռող. մենք ալ ուրեմն զատուեցանք այն բանտարկեալներուն կարգը որոնց մինններով կը մնան բանտին անկիւնը օր մըն ալ կամ կ'աքսորուին եւ կամ սպաննուին: Տարի մը երկու տարի այ պէս մնացողներ կան, ամէնն ալ հիւանդ կախ. բանտին աղտեղութենէն, խոնաւութենէն փճացած ու քայքայուած առողջութիւնով:

Այլեւս ամէն բանէ յուսահատ, նստեր եմ օր մը սենեկին տախտակամածին վրայ, կը մտածեմ բոլոր այն դժբախտ [illegible] թեանց վրայ զոր պիտի ունենամ ..., ցուրտ ձմեռին աքսորուելով. հոս բանտի մէջ այսչափ բազմութենէ տաքցեր է օդը, բայց դուրս ելլելով կը զգամ սառ շունչը Դեկտեմբերին: Ու անհաւ բերնէ բան իմ անունս կը տարածուի, զիս կը կանչեն դուրսէն: Շուտ մը կօշիկներս քաշեմ, ժաքէթս կ'առնեմ կռնակս եւ նետուիմ դուրս.

— Տըշարտան չաղըրըըյօրլար, կ'ըսէ հսկող պաշտօնեան, էվտէն պիրի կէլմիշ:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՒՆԻ

(24 Շար.)

...պէտք դառնար թոյլ աչքերի համար: Այս ...լոգով կարելի է նոյնպէս փորձով իմանալ ...ն քանակ թուրքերէն մի գրուածքի ըն– ...թերցումով: Թուրքերէնի մէջ, ինչպէս ...արէ ... է, այբբէի քանակը շատ աւելի ... է հայերէնից: Այս լեզուի մէջ ...պահանջուում են երկու տեսակի,— ...ները եւ թեթեւ: Բոլոր թոյլ բառերը ...չ չեն կարող երբեք իրենց մէջ ... ու, այլ նրա տեղ դնում են է: ... այբբէի այս պակասը, իր հետ բե– ...րում յոյն ... հեղինակները կլ պակա– ...րում յոյն հարթութիւնների եւ պակա– ...թուրքերէնի ընթերցումը ...ի դժուար է դարձնում քան գուտ հա– ...րէնը:

Գ.— Փչիկները հայերէն տառերի ան– ...տարրերը չեն, այս բանը ամէն ...ք էլ գիտէ եւ դրա համար ապացոյց– ...ի բերելու կարիք չկայ բնաւ: ... ...թեանց կամ գանազան ձեռագրե– ...ը այդ փչիկները շատ մեծ ու խոշոր ... աւելի նոր ...թեանց ... փոքրացել եւ գրեթէ ան– ...ելի են դարձել: Եթէ տպարանա– ...գործում դրանք որեւէ դժուարութիւն ...բերում, առանց այլեւայլի կա– ...է ամբողջապէս կրճատել եւ դրանով ...հայերէն տառերը ոչինչ կորցրած չեն լի– ...իրենց կերպարանքից: Արդէն չպակիր ...թեան մէջ փչիկի գործածութիւնը վերաց– ...է եւ ոչ ոք փչիկ չի դնում, ...երբ ...ես խ, ք, ք եւայլն: Աւելում եմ ...աւելացնել թէ լատինական տառե– ...մէջ էլ փչիկներ կան եւ այն ոչ թէ մի, ...երկու կողմից, օրինակ՝ ... ...տառերը եւայլն: Հարց եմ տալիս մեր ...փոխորոդիչներին, այդ ինչպէս է լի– ...լատիներէն գրերի տպագրութեան ...մէջ փչիկները ամուր մնում են, բայց ...որ հայերէն տպելու լինենք, կոտր– ...են:

Փչիկների հետ կարող ենք միացնել նա– ...տառերի մարմնից դուրս կարկառած ...րը, որոնք նոյնպէս տառերի անհրա– ...մասը չեն կազմում եւ եթէ հարկը ...պահանջում է, կարելի է անմիջապէս ...ել: Ոչ ոք պիտի չնկատի այս փո– ...փոխութիւնը:

Տառերի ուղիղ կամ թեք գիրքը չի ...տառերի էութիւնից: Ամէն տեսակ ...պրէն կարելի է երկու դիրքով էլ գրել ...տպել: Ռուսերէնը, որ ընդունել է ...տառ գրութեան ձեւը եւ նրա հետ ...ուղղահայեաց դիրքով տպա– ...թիւնը, ունի եւ թեք դիրքով տպա– ...թիւն: Այսպէս եւ լատիներէնը, որ ...քալիք կոչուած թեք կամ շեղատառ ...տպագրութիւն: Հայերէնի մէջ էլ կայ ...ուղղահայեաց դիրքով տպագրութիւն: Ե– ...մեր մէջ տարածուած է թեք դիրքով ...տպագրութիւն, նշանակում է թէ մեր ժո– ...ղովուրդը այդ աւելի է սիրում: Փորձի ...սար տուէք նրա ձեռքը ուղղահայեաց ...դիրքով տպագրութիւն եւ պիտի տեսնէք ...ինչ դժուարութեամբ պիտի կարդայ: Վեր– ...ջապէս սա ճաշակի խնդիր է, որի դէմ ոչ ...ոք իրաւունք չունի խօսելու: Ես սիրում ...եմ ուղղահայեաց դիրքով տպագրութիւն

ՍԱՐՄԷՆ

—o—

ԾՆՆԴԵԱՆ 60ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Արեւմտահայ է: Ծնած է 1901ին, Ռչ– տունիք գաւառի Պախուանց գիւղը: Սար– մէնի (Արմենակ Սարգիսեան) մանկու– թիւնը եղած է ծանր եւ տառապալից: Մօրմէնը զոհ գացած է 1915ի մեծ եղեռ– նին, իսկ ինքը, պապին հետ, հազիւ կըր– ցած է փրկուիլ եւ ապաստանիլ Անդրկով– կաս: Հազարաւոր հայ որբերուն պէս 1916էն 1924 պատսպարուած է Գանձակի, Մալկաձորի, Ալեքսանդրապոլի եւ Երե– ւանի որբանոցներուն մէջ: Մանուկ հա– սակին կրած դառնութիւնները եւ դժոխա– րութիւնները յետագային իրենց կնդար–

ունենալ, թող այդպէս անէն:՞ Դրանով հայերէն տառերը չեն փոխուիլ:

Է.— Տառերի ամանութեան եւ դրանից խուսափելու միջոցների մասին արդէն խօսել ենք վերեւում եւ նոյնը կրկնել ա– ւելորդ է: Այստեղ ուզում եմ պատաս– խանել նրանց, որոնք առարկում են թէ գ եւ զ տառերը կլոր գլխով, դ եւ ղ տառերը քառակուսի ընդունելով առաջանում է անհամաչափութիւն, եւ չէ՞ խուսափել խո– տելի է: Հայերէն այբուբենը սկզբունքով ընդունում է կլոր տառեր,— այսպէս կլոր գծեր ունին Ն, ք, մ, ջ, հ, ձ, ռ, ս, յ, ս, շ, ծ, ց, ւ, օ, փ (17 տառ, որ գրեթէ ամբողջի կէսն է): Եթէ սրանց վրայ ա– ւելանան երկուսն էլ, ոչ մի անհամաչափու– թիւն չի ծագիլ:

Ը.— Զգիտեմ թէ ինչո՞ւ են ուզում մեր բարենորոգիչները մեր 8 ամբողջական տառերը կրճատելով՝ վերնականի կամ ստորնականի վերածել: Արդեօք գեղար– ուեստական կամ ճաշակի վրձնի տեսա– կէտո՞վ թէ տպագրական յարմարութեան: Առաջին պարագային հարց եմ տալիս, հապա ինչո՞ւ ռուսերէնը, որ սկզբունքով ընդունել է միջնական գրութեան դրու– թիւնը, թոյլ է տալիս նաեւ ամբողջական փրթա տառաձեւի գոյութիւնը: Անցնենք աւելի «գեղեցիկ» լատինական գրու– թեան: Յայտնի է որ ձեռագիր գրութիւնը աւելի գեղեցիկ է եւ ընդունակ աւելի զարդարանքներ ընդունելու քան տպագի– րը: Արդ, ինչպէս է որ եթէ լատիներէնի տպագիր գրութիւնը չունի ամբողջական տառեր, ընդհակառակն ձեռագիր գրու– թիւնը ունի էֆ, ժի, էս, փէ, ւէ, որ նոյնպէս շատեր գրում են ամբողջական ձեւով (գլխից վեր գիծով):

Իսկ եթէ տպագրական տեխնիկայի տե– սակէտով է, այս մասին կարիք չկայ մը– տահոգութեան: Արդէն հնարուած է տո– ղատիպ (լինոթիփ) մեքենայ, որ տողերը միանգամից եւ տառերը ամէն անգամ նո– րից նոր ձուլելով ազատում է մէջ տա– ռերի կոտրատուելու վտանգից եւ այլ տեխնիքական անյարմարութիւններից, եթէ իրօք կան:

ՓՐՈՖ. ՀՐԱՉԵԱՑ ԱՃԱՌԵԱՆ

ուեստական արտայայտութիւնը գտան «Գաղել մանկութեան» քերթուածին մէջ, որ կը նկատուի քնարերգական շունչով գրուած գեղեցիկ նմոյշ մը.—

Մանկութիւն իմ քնքշագին,— ես քեզ
ի նչպէս մոռանամ,
Ցաւով լցրիր իմ հոգիս,— ես քեզ
ի՞նչպէս մոռանամ:
Դեռ չծաղկած թօշնեցիր, հանգար
ինչպէս որբ մանուկ,
Կարօտ խինդի կրակին, — ես քեզ
ի՞նչպէս մոռանամ:
Պախմտօցիկ խաղ չարիր, թիթեռ, ծաղիկ
չտեսար,
Կարկտահար սոխակ իմ,— ես քեզ
ի՞նչպէս մոռանամ:

Սարմէնի բանաստեղծութիւններուն ա– ռաջինը «Դաշտերը ժպտում են»գրքոյկը, որ լոյս տեսաւ 1923ին, Լենինական, նը– ւիրուած էր Շիրկանալ ջրանցքի շինու– թեան: Այս գիրքը ոչ մէկ նպաստ բերաւ հեղինակին, ու պէտք եղաւ ուղիղ տասը տարի, որ հեղինակը ճանչցուի իր երկ– րորդ՝ «Թռիչք» բանաստեղծութիւններու գիրքով: Հուսկ ուրեմն գրեց «Երգասա– տան», «Աստղեր», «Հայրենիք», «Մաղ– կունք», «Սրտի ձայնով», «Հասուննոր», «Գագաթների կարօտը», «Հայրենի տուն», «Կարօտի կրակներ», «Հայոց սիրտ» քերթուածներու հաւաքածոները, որոնք ժողովրդական սիրուած դէմք մը դարձուցին բանաստեղծին եւ անոր ա– պահովեցին ուրոյն տեղ մը մեր գրակա– նութեան մէջ:

Բազմազան են Սարմէնի բանաստեղծու– թիւնները ե՛ւ նիւթերով, ե՛ւ սեռերով: Իր շատ մը գործերը կը նկատուին հայ բանաստեղծութեան լաւագոյն էջերը: «Գառնուկը», «Ընկուզենին», «Գաղել մանկութեան», «Պաղն ու թոռը», «Թոռ», «Կտակը», «Արագիլներ», «Թաղընկերս» եւ բազմաթիւ այլ բանաստեղծութիւննե– րու մէջ ուժեղ կերպով կը զգացուի այն կենսապաշտութիւնը, որ յատուկ է Սար– մէնի ողջ ստեղծագործութեան մէջ: Այլ եւ այլ առիթներով անդրադարձած է նա– եւ գիւղացիներուն սեռին՝ ստեղծե– լով «Լոյսերի հովիտ», «Հերոսական մահ», «Գօտեմարտ», «Սեփօ», «Հայոց սիրտ», «Հայոսն ու Քարթլոսը» եւն.: Սարմէնի գրչին կը պատկանին «Թան– դուք Թաթուն» եւ «Քէօռօղլի» ժողովր– դական բանահիւսութիւններուն յաջող մշակումները: Սարմէն ունի իր ուրոյն աշխարհը, իր նախասիրութիւնները՝ յու– զաթաթաւ քնարերգութիւն, հայրենասի– րութիւն եւ խոհականութիւն: Սարմէնի բոլոր գործերուն մէջ, ըլլան անոնք ման– կութեան թէ վաղանցուկ կեանքի, սիրոյ վեհութեան թէ վերահաս ծերութեան մա– սին, ի յայտ կուգան կենսապաշտութիւ– նը, լաւատեսութիւնը եւ անսքօղ սէրը դէպի կեանքը, որ ունի ե՛ւ ուրախութիւն ու թախիծ, ե՛ւ գեղեցկութիւն ու տգե– ղութիւն: Սարմէն իր երգերուն մէջ գե– ղարուեստական շունչով պատկերացու–

ցած էկեանքին հակասութիւնները ու զարգացումը, միշտ մնալով սիրահար– ուած կեանքին, իր ժողովուրդին եւ իր հայրենիքին:

Սարմէնի բանաստեղծութեան հիմնա– կան մոթիւներէն է հայրենասիրութիւ– նը, որ իր վառ արտայայտութիւնը գտաւ «Հայրենիք», «Հայրենի Տուն», «Կարօ– տի կրակներ» եւ «Հայոց սիրտ» քերթը– ւածներու հաւաքածոներուն մէջ:

Ներշնչումով գրուած եւ վառ հայրե– նասիրութեամբ ներծծուած են իր«Հայրե– նիք», «Հայաստան», «Կոթողը», «Իմ հայրենի աղջիկները», «Արարատ», «Բղնունեաց ծովին», «Հայրենի տուն» եւ ուրիշ շատ բանաստեղծութիւններ:

«Հայրենի տունը» լոկ խորհրդանիշ մըն է, որ կը գործածէ Հայաստանի հա– մար եւ այս ձեւով բանաստեղծութիւնը ընդհանրացման մեծ ուժ ձեռք կը բերէ:

Ես քեզ երբեք չեմ մոռացել
Հոգեհատոր հայրենի տուն,
Մերթ եկել եմ դուռդ բացել,
Կրակ վառել ամռան ցրտում,
Մերթ դու ես քո հեռուներից
Խախիծիդ մէջ ինձ ժպտացել,
Իմ քաղցրագին, իմ սրտակից,
Ես քեզ երբեք չեմ մոռացել:

Այնուհետեւ տալով Թրքահայութեան ողբերգական պատմութիւնը, Սարմէնի բանաստեղծութիւնը կը վերջանայ խրոխտ եւ մարտական շեշտով.

Քո փրկութեան օրն էլ կը գայ,
Իմ յօշոտուած հայրենի տուն,
Մեր դրօշի ցոլքը վկայ,
Տօն կը լինի ու խնդութիւն,
Լոյսերն անշէջ կը բոցկլտան,
Կ'ունցնին շարքերը փառապանծ,
Ու հնչի երգը ցնծութեան՝
Այգաբացից մինչ այգաբաց:

Մեծ են Սարմէնի ծառայութիւնները նաեւ մեր մանկական գրականութեան, եղերու բնագիրներ ստեղծելու գործին մէջ: Մանուկներուն համար իր գրած բա– նաստեղծութիւնները, որոնք ամփոփուած են մէկ քանի գիրքերու մէջ, սիրելի են ե– րախաներուն եւ պատանիներուն, անխը– տիր: Ծանօթ երգեր են Սարմէնի քեր– թուածներուն վրայ երգի վերածուած՝ «Խնձորենի երգը», «Թաչատուր Աբովեա– նին», «Օրօր», «Թեւաւոր աղջիկ»ը:

Սարմէն այսօր ալ լի է ստեղծագործա– կան եռանդով: 60ամեայ բանաստեղծը ե– րիտասարդի խանդավառութեամբ կը շա– րունակէ ստեղծագործել, իր մասնակցու– թիւնը բերել հայրենի գրականութեան:

«ԳՐԱԿԱՆ ԹԵՐԹ»
(7 Ապրիլ)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ:

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Այս լուրերը ըսել էին եւ Փառանձեմ թագուհուն. եւ նա թէեւ չէր հաւատում այդ ամէնին, բայց զարմանում էր, որ ...ուր օր էր անա Թագաւորը չէր ...երեւում դէթ մի սուրհանդակ: Եթէ ի– ...սկ սուտ են այդ ամէնը՝ ինչո՞ւ է Թա– ...գաւորը լռում. չէ՞ նա միշտ ուշադիր է ...իր բերդի, որեւէ վայր մեկնելիս՝ լուրեր ...է տալիս կանոնաւորապէս, թէ ինչ արեց, ...ուր ինչ է մտադիր: Այժմ սակայն ոչ ...մի լուր, եւ Փառանձեմը տագնապի մէջ ...էր մերթ որոշում էր սուրհանդակ ու– ...ղարկել պարզելու, թէ ինչ է կատար– ...ւում, բայց եւ միշտ մտածում էր, թէ ...դա ...հանաբար կուզայ Թագաւորի լը– ...րերը... ու այդպէս ամէն օր:

Սակայն կեսը, որ սկզբում թւում էր ...ան մէկ – երկու օրուայ խնդիր, երկա– ...րում էր եւ քանի որ ինքը լուր չունէր,

Փառանձեմն ընկնում էր կասկածների մէջ այն աստիճան, որ ջանում էր նաժիշտնե– րի եւ միւս սպասաւորների դէմքից կը– ռահել մի բան. գուցէ եւ կայ վատ մի լուր՝ թաքցնում են իրենից... Սակայն սա իր տագնապը, իր մտքերը պահում էր իր մէջ եւ միայն օրը երկու անգամ հար– ցնում էր Գնունի հազարապետին.

— Արքայից ի՞նչ լուր, իշխան:
— Տակաւին ոչ մի, Թագուհի:
— Ծանր կացութեան մէջ չէ՞ արդեօք:
— Հազիւ, Թագուհի: Երկրորդ գունդը գնաց օգնութեան:

Բայց Թագուհու տարակոյսներն ու կասկածները դրանով չէին փարատւում: Եւ ահա, երբ տագնապները սաստկացան, նա մի առաւօտ կանչեց ծերունի հազարա– պետին:

— Հայրս հեռու է, իշխան. դու եղիր ինձ հայր եւ խորհրդատու բարեկամ. լա– ւագոյն չէ՞ արդեօք, որ արքան վերջ տայ այս կռուին:

Ճշմարիտ է, նա զայրացած է նախա– րարաց դէմ, եւ իրաւացի: Գիտեմ, որ նա անտարակոյս ի վիճակի է ընկճելու նոցա խռովութիւնը, սակայն մեր երկպառակ վիճակից կը փութան օգտուել մեր աշ– խարհի թշնամիները: Կարելի՞ է միթէ թոյլ տալ, իշխան, որ շարունակուի այս ներքին արիւնահեղութիւնը ... Եւ կ'ու– զէի Թագաւորը հաշտուէր, որպէս զի կա– րողանար կառուցել իր բերդը:

— Այո, Թագուհի: Այս պատերազմը կարող է միայն ուրախացնել մեր թշնա– միներին, եւ որքան շուտ աւարտենք՝ այնքան լաւ: Մեր աշխարհը, որ ամուր չէր հզօր հարեւանների հանդէպ՝ կը տը– կարանայ աւելի եւ ... այն, ինչ արքայի ցանկութիւնն է՝ զօրացնել հայրենիք, կը տուժի առաւել. կը կորցնենք օտարին դի– մադրելու ամէն ուժ ու կորով:

Փառանձեմը յիշում էր, Վասակ սպա– րապետը, որ այժմ հանգստանում էր իր Երախանի կալուածում, նոյն կարծիքի էր մի տարի առաջ, երբ նախարարները սպառնում էին իրենց նամակում՝ ապըս– տամբել, իսկ Թագաւորը մտածում էր պատժել նրանց:

Ինքը Փառանձեմը համամիտ չէր Թա– գաւորին. վախենում էր դրանից ծագեն անախորժ բարդութիւններ, բայց երբ լուր եկաւ, թէ նախարարները յարձակ– ուել են Արշակաւանի վրայ, նա եւս ցան– կացաւ, որ Արշակը պատժի նրանց, եւ սաստկապէս: Փառանձեմը մտածում էր, որ պետութեան դէմ, Թագաւորի դէմ եւ նրա քաղաքի դէմ գործած ոճիրը չէր կա– րելի թողնել անպատիժ եւ եթէ Թագաւո– րը անդի տար՝ կը վտանգէր երկրի համբաւ:

Դա ոչ միայն գահի, այլեւ անուան, պատուի եւ հեղինակութեան հարց էր: Այժմ սակայն, երբ պատժելու գործը վեր էր ածուել պատերազմի, եւ այդ պատե–

րազմը կարող էր շարունակուել — դա Փառանձեմին թւում էր վտանգաւոր. — յանկարծ Թագաւորը պարտուի. ... Շա– պուհը կ'օգտուի դրանից եւ կը խուժի եր– կիր... ուստի գերադասելի չէ՞ հաշտը– ուել:

Այս մտքերն էին, որ Փառանձեմին հարկադրեցին կանչել հազարապետին եւ յայտնել նրան իր երկիւղը:

— Այն ժամանակ, իշխան, Թագաւորն իրաւացի էր, եթէ չպնդէր՝ կը համարէին թոյլ ու վախկոտ. նոյնը կը լինէր, եթէ առաջարկէր հաշտութիւն: Բայց հիմա, երբ նա զօրքով դուրս է եկել խռովարար– ներին պատժելու՝ այժմ արդէն հաշտու– թեան միջնորդութիւնը չէր նսեմացնի արքային: Հակառակորդները դա չեն հա– մարի թուլութիւն:

— Ինքս, Թագուհի խորհում եմ նոյնը:
— Սակայն, իշխան մինչեւ մենք խոր– հենք, ժամանակը կ'անցնի: Պէտք է անել այդ փութով, անյապաղ: Եւ պէտք է խորհել, թէ ո՞վ կարող է լինել միջնորդ հաշտութեան: Ո՞վ կարող է արդեօք հա– մոզել արքային եւ նախարարներին: Ցա– ւում եմ, որ սպարապետը բացակայ է: Նա միայն ի վիճակի կը լինէր համոզել արքային: Մինչեւ սակայն — կանչենք նորան իր հեռու Տայքից՝ դա կը պահան– ջի երկար ժամանակ:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

ուիչքին նախօրեակին։ «Տէյլի Ուորքըր» Մոսկուայի թղթակիցը կ'ըսէ (ըստ «Իւմանիթէի» տուած թարգմանութեան) թէ Խորհ. Միութիւնը առաջին մարդը ղրկած է անջրպետ եւ ողջ երկիր բերած։ Կ'ըսուի թէ այս առաջին մարդը փորձի օդաչու մըն է եւ զաւակը Խորհ. Միութեան գլխաւոր ճարտարագէտներէն մէկուն։ Կ'ըսուի նաեւ թէ անջրպետային այդ թըռիչքին հետեւանքներէն կը տառապի եւ խորհրդային յայտնի գիտնականներ մընայուն հսկողութեան տակ կը պահեն։

Ամէն պարագայի մէջ, այս բոլորը կը հաստատեն թէ ամէն բան յստակ չէ։

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը խնջոյք մը կը սարքէ իր դպրոցական աշակերտ — աշակերտուհիներուն համար, Համբարձման տօնին օրը։ (Մայիս 11)։

Այս առթիւ կը հրաւիրուին ծնողքները եւ բոլոր համակիրները։

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Լիոնի Հայ Աւետարանական եկեղեցւոյ նախաձեռնութեամբ եւ քրիստոնեայ զանազան միացեալ ուժերով պիտի ներկայացուի՝

ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ — ՏՐԴԱՏ ԹԱԳԱՒՈՐ

թատերգութիւնը Լիոնի Զ. Թաղապետարանի սրահը, Մայիս 13ին, ժամը 20·45ին։ Նոյն ներկայացումը՝ Վիէնի մէջ Մայիս 14ին, ժամը 15ին, Սէրքըլ Կաթոլիք սրահը։

ՖՐԱՆՍ. ԲԱՆԱԿԻ ՀԱՅ ՆԱԽ. ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Անծանօթ Զինուորին բոցը կ'արծարծէ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

— ԱՊՐԻԼ 24 —

Ի յիշատակ երկու աշխարհամարտերու հայ զոհերուն եւ Ապրիլեան Նահատակներուն։

Զէնքի ընկերնե՛ր եւ հայրենակիցնե՛ր։ Եկէք անխտիր մասնակցելու այդ օրը՝ կրկնակ նուիրական յիշատակի թափօրին։

Հաւաքոյթ.— Երկուշաբթի Ապրիլ 24, կէսօրէ ետք ժամը ճիշդ 6ին, Էթուալ՝ Շան զ'Էլիզէի եւ Ավընիւ Մարսոյի անկիւնը։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանի յաջորդ հաւաքոյթը այս Երկուշաբթի ժամը 21ին՝ բացառաբար Ռէժանի վերնայարկը։

Կը խօսի՝ նկարիչ Գ. ԺԻՐԱՅՐ ՓԱԼԱՄՈՒՏԵԱՆ։ Նիւթն է «Ի՞նչ է Ազգը»։

Կը խնդրուի նկատի առնել օրուան եւ տեղւոյն փոփոխութիւնը։

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Այս տարի Հայ Կարմիր Խաչի Ֆէսանվիլիէի օդափոխութեան կայանի բացումը տեղի պիտի ունենայ Յուլիս չորսին։ Արձանագրութեան համար դիմել Հայ Կարմիր Խաչի Կեդրոնատեղին, 15 Րիւ Ժան Կուժօն, Փարիզ, Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ առաւօտները. ժամը 10–12։

ՆՈՒԷՐ

Այրի Տիկին Ա. Գարոնվարդեան եւ աղջիկը Օր. Մառի Գարոնվարդեան Մալաքոֆէն իրենց ողբ. ամուսնոյն եւ հօր Գրիգոր Գարոնվարդեանի եւ հօրեղբօր Նշան Գաղտալեանի յիշատակին կը նըւիրեն քսան Ն. Ֆ. Ս. Թէհլիրեան սրահին, քսան Ն. Ֆ. Սեվրի Ս. Մուրատեան վարժարանին եւ քսան Ն. Ֆ. «Հայբոյժ»ին։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Ֆ. Կապոյտ Խաչի օդափոխութեան կայանին արձանագրութիւնները կը սկսին, այս Երկուշաբթի (Ապրիլ 24)։ Դիմել Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի, Ուրբաթ և Շաբաթ օրերը, ժամը 16էն 19, Կապոյտ Խաչի գրասենեակը 17 Րիւ Պլէօ։ Համաձայն պետական օրէնքին կ'ընդունուին աղջիկներ՝ 7էն 14 տարեկան, մանչեր՝ 7էն 13 տարեկան։

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ.

ԱՆԻՒԵՌ.— Հ. Ե. Դ. Շաւարշ Միսաքեան խումբի դասախօսական ժողովը Չորեքշաբթի, ժամը 21ին, Րիւ տը պէ Լըմիոյի սովորական սրահը։

Դասախօս՝ Ընկ. ՍԱՀԱԿ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ։

Հ. Ե. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ ԽՈՒՄԲ

Տիկին ՀՈՒՐԻ ԻՓԷՔԵԱՆ-ՊՈՒՍՏԱՔԵ[illegible] կը շարունակէ իր դասախօսութիւնները։

Նիւթ. Հայոց պատմութիւն։

Այս Չորեքշաբթի, ժամը 21ին, Ակումբին տան մէջ, 32 Րիւ տը Թրէվիզ Բ. [illegible] Նոր Սերնդականները եւ համակիրները հրաւիրուած են։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Նոր Սերունդի թատերական Գարնիկ խումբը կը ներկայացնէ ՄԵՑԱԳ[illegible] ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԸ, Մայիս 13ին Փօլ Ֆարալիֆ։

Գարնեան խումբի խնջոյքը՝ Րիւ Գ. Ապրիլ 29ին։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ ՄԱՅԻՍ 1ԻՆ

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0·25 Ն. Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ԱՊՐԻԼ — MARDI 25 AVRIL 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 4337 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4888

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

"ԱՅԴ ՄԱՐԴՈՑ ՃԱՄԲԱՆ ԿՏՐԵՑԷ՛Ք..." Կ'ԸՍԷ ՏԸ ԿՈԼ ԽԻՍՏ ԵՒ ՎՃՌԱԿԱՆ ՃԱՌՈՎ ՄԸ

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԲԱՑԱՌԻԿ ԻՐԱՒԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՌԱՒ

ՏԸՊՐԷ ՓԱՐԻԶԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ

ՔԱՂԱՔԱՑԻՆ ԶՕՐԱԳՈՒՆԴԵՐ ԿԸ ԿԱԶՄՈՒԻՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՕԴԱԿԱՅԱՆՆԵՐԸ ԳՐԱՒՈՒԱԾ ԵՆ

ԶԱՒԵՐԸ ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԻՆ

Ինչպէս հաղորդած էինք վերջին պահուն, Ալժէրի մէջ Շաբաթ առաւօտ զինուորական ղեկավարութիւն մը ձեռք կ'առնէր իշխանութիւնը եւ հետզհետէ վիրնագիրներ կ'ուղղէր Կոնստանդինի եւ Օրանի շրջաններու հրամանատարներուն որպէսզի իրենց միանան։ Ալժէրի ըմբոստութիւնը պատահած էր երբ տը Կոլ եւ վարչապետ Տըպրէ Պրիթանիքիւս կը դիտէին եւ ոչ մէկ ձեւով կ'ակնկալէին նման շարժում մը։ Շաբաթ եւ Կիրակի կառավարութիւնը բացառիկ միջոցներ ձեռք կ'առնէր։

Կիրակի օրը Ֆրանսայի մէջ համեմատաբար խաղաղ անցած էր։ Սակայն նախագահ տը Կոլ հետզհետէ խորհրդակցած էր վարչապետին, Ծերակոյտի, Ազգային Ժողովի եւ Սահմանադրական Խորհուրդի նախագահներուն հետ, եւ կը սպասուէր, որ Սահմանադրութեան 16րդ յօդուածին հիման վրայ, բացառիկ իրաւասութիւններ ստանձնէ։

Ժամը 20ին ձայն-պատկերասփիւռը հաղորդեց Զօր. տը Կոլի կոչը՝ Ֆրանսայի ժողովուրդին ուղղուած. յայտնելէ ետք, թէ խումբ մը զօրավարներ ըմբոստացած եւ Ալժէրի մէջ իշխանութիւնը ձեռք առած են, հաստատեց՝ «Այս իշխանութիւնը երեւոյթ մը ունի. — Հանգստեան կոչուած զօրավարներու քառեակ մը։ Իրականին մէջ՝ խումբ մը փառասէր, մոլեռանդ սպաներու գործն է։ ... Անոնց ձեռնարկը ուղղակի կ'առաջնորդէ ազգային աղէտի մը։ ... Ցանուն Ֆրանսայի հրաման կ'արձակեմ, որ բոլոր միջոցները, կը կրկնեմ՝ բոլո՛ր միջոցները գործածուին այս մարդոց ճամբան կտրելու համար։ Կ'արգիլեմ բոլոր Ֆրանսացիներուն ու մասնաւորաբար զինուորներուն՝ անոնց հրահանգներուն հետեւելու։ ... Հայրենիքին գլխուն կախուած դժբախտութեան առջեւ, որ կը սպառնայ Հանրապետութեան, Սահմանադրական Խորհուրդի, վարչապետին, Ծերակոյտի նախագահին եւ Ազգ. Ժողովի նախագահին պաշտօնական կարծիքը առնելէ ետք, որոշեցի գործադրութեան դնել մեր Սահմանադրութեան թիւ 16 յօդուածը։ Այսօրուընէ սկսեալ պիտի առնեմ, ի հարկին՝ անմիջապէս, այն միջոցները որոնք անհրաժեշտ պիտի նկատուին դէպքերու ընթացքին պահանջած։ ... Ֆրանսուհինե՛ր, Ֆրանսացինե՛ր, օգնեցէ՛ք ինծի»։

Նախագահին այս կոչէն ետք, ձայն-պատկերասփիւռը յայտնեց, թէ յայտագիրները պիտի շարունակուին մինչեւ լոյս, որովհետեւ կառավարութիւնը կ'ուզէ տեւական կապի մէջ մնալ ժողովուրդին հետ՝ ճակատագրական դէպքեր պատահելու պարագային։

Եւ ժամը 23·45ին վարչապետ Տըպրէ հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրաւ ժողովուրդին.

«Բազմաթիւ, ճշգրիտ եւ իրարու համապատասխան տեղեկութիւններ խորհիլ կու տան կառավարութեան, թէ Ալժերիոյ պետական հարուածին հեղինակները կը ծրագրեն անակնկալ յարձակում մը գործել շուտով՝ Ֆրանսայի, ու մասնաւորաբար՝ փարիզեան շրջանին վրայ։ Օդանաւներ պատրաստ են զանազան օդակայաններու վրայ վայրաշուներ նետելու իշխանութեան գրաւումը նախապատրաստելու համար։ Ֆրանսացիներուն եւ ի մասնաւորի փարիզեան շրջանի բնակիչներուն կ'ուզեմ յայտնել, որ կառավարութիւնը անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առած է այս գործողութեան դէմ դնելու համար։ Հրահանգներ տրուած են, որ այս խենթ փորձը բոլոր միջոցներով, կը կրկնեմ՝ բոլոր միջոցներով ետ մղուի։ ... Կէս գիշերէն սկսեալ, փարիզեան շրջանի բոլոր օդակայաններէն թռիչք կամ անոնց վրայ էջք արգիլուած է։ Անմիջապէս որ լսէք ահազանգի հնչակներուն ձայնը՝ օդակայանները գացէք կառքով, ոտքով, խաբուած զինուորները համոզելու համար թէ ինչ մեծ սխալ կը գործեն։ Անհրաժեշտ է, որ իմաստութիւնը ժողովուրդին հոգիէն գայ եւ իւրաքանչիւր անձ ինքզինքը ազգին մէկ մասնիկը զգայ»։

Այս կոչէն ետք, մինչեւ առաւօտեան ժամը 5 ամէն ոք կը սպասէր թէ յայտարարուած յարձակումը կրնայ վայրկեանէ վայրկեան կատարուիլ։ Սակայն առաւօտեան ժամը 5ին հաստատուեցաւ, թէ ոչ մէկ օդանաւ ճամբայ ելած է Ալժէրէն դէպի Փարիզ։

Ֆրանսայի ու մասնաւորաբար փարիզեան շրջանին մէջ ոստիկանական շատ խիստ միջոցներ ձեռք առնուած են կարգ կանոնը պահելու համար։ Մայրաքաղաքին ռազմական կարեւորութիւն ներկայացնող անկիւնները, դէպի մայրաքաղաք առաջնորդող գլխաւոր ճամբաները, Նախարարութեանց եւ հանրային սպասարկութեանց շէնքերը, Էլիզէի պալատն ու վարչապետարանը ոստիկանական աչալուրջ հսկողութեան տակ առնուած են։ Նոյն ձեւի միջոցներ առնուած են նաեւ Մարսէյլի եւ այլ քաղաքներու մէջ։

Որպէս ծայրայեղ աջակողմեան ճանչցուած բազմաթիւ գործօն կամ պահեստի սպաներ ձերբակալուած են. անոնց մէջ կը գտնուի զօրավար Ժագ Ֆօր։

Ոստիկանութիւնն ու ընդհանրապէս Ֆրանսայի մէջ կարգ-կանոնը պահելու պարտականութիւն ունեցող սպասարկութիւնները իրենց տրամադրութեան տակ վաթսուն հազար հոգի ունին՝ ըստ լրագրական գործակալութեանց տուած տեղեկութեանց։

Վարչապետին կոչին վրայ 1500 կամաւորներ, մեծ մասամբ նախկին Ֆրանսական Ազատ Ուժերու (էֆ·էֆ·էլ) անդամներ, Ներքին Նախարարութիւն ներկայացած էին։ Այս կամաւորները զօրակոչի ենթարկուած են եւ տասնեակներու բաժնուած՝ ըստ բնակավայրի։ Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 21ին Կրան Փալէ հրաւիրուած էին՝ իրենց անհրաժեշտ զէնքերը ստանալու համար։ Պիտի կազմակերպուէին որպէս քաղաքային զօրագունդեր (Միլիս)։

Միւս կողմէ, Ներքին Նախարարութեան մէջ բացուած է կամաւորներու զօրագրութեան գրասենեակ մը։

Փարիզեան շրջանին բոլոր օդակայանները խիստ հսկողութեան տակ կը պահուին. պահակներուն թիւը կրկնապատկուած է. օդակայաններուն դուրսը թէ ներսը տեւական հսկողութեան տակ են։

Ալժերիոյ հետ ծովային ու օդային բոլոր հաղորդակցութիւնները ընդհատուած են։

× Ֆրանսական բոլոր կուսակցութիւններն ու ամբողջ մամուլը, կառավարութեան հետ իրենց ունեցած տարակարծութիւնները առ այժմ մոռցած, կը պախարակեն ըմբոստ զօրավարներուն արարքը եւ պատրաստակամութիւն կը յայտնեն տը Կոլի Հանրապետական վարչաձեւը պաշտպանելու։

Արհեստակցականները, ընկերվարականներու երկու թեւերը, Ժողովրդական Շարժումը, Զօր. տը Կոլի Օժանդակութեան Կոմիտէն, Համայնավարները, Միութիւն Նոր Հանրապետութեան համար կուսակցութիւնը (Իւ. էն. էր), Աշխատանքի ու բանուորական բոլոր կազմակերպութիւնները, Ուսանողական Միութիւնը, ձախակողմեան այլեւայլ բոլոր կազմակերպութիւնները գրեթէ նոյնիմաստ բանաձեւեր քուէարկած են՝ պահանջելով Հանրապետական վարչաձեւին պաշտպանութիւնը։ Երկուշաբթի ժամը 17ին մէկ ժամուան ընդհ. գործադուլի հրաւէր ուղղած են իրենց բոլոր անդամներուն։ Համայնավարներն ու այլ ձախակողմեաններ կ'ուզէին հրապարակային ցոյց մըն ալ կատարել, սակայն Ներքին Նախարարութիւնը արգիլեց այս կարգի հրապարակային բոլոր խմբաւորումները։ Համայնավարները կը բողոքեն այս որոշման դէմ։

Ա Լ Ժ Է

Ալժէն Շաբաթ օրուընէ ի վեր կը գտնուի չորս զօրավարներու ձեռքը. չորս զօրավարներ որ փառաւոր անցեալ մը ունին Ֆրանսական բանակի պատմութեան մէջ։ Կողմնակից Ֆրանսական Ալժերիոյ, անոնք ամիսներէ ի վեր արդէն համաձայն չեն Զօր. տը Կոլի ալժերական քաղաքականութեան հետ, զոր լքումի քաղաքականութիւն կը նկատեն։ Անոնք «Մայիս 13»ի մարդիկն են, այսինքն այն մարդիկը որ առաջին «ըմբոստութեամբ» մը իշխանութեան գլուխ բերին Ան, որուն դէմ այժմ կ'ըմբոստանան։ Անոնց գլուխն է՝ Զօր. Շալ։ Օդային բանակի զօրավար, Մորիս Շալ, 56 տարեկան, իր դիմումին վրայ հանգստեան կոչուած է։ Փայլուն անցեալ մը ունի։ Սէն Սիրէն, 1939ին կը գտնուէր բարձր հրամանատարութեան մէջ, ապա մաս կազմած է Վիզպատընի զինադուլի յանձնախումբին։ 1947էն սկսեալ սպայակոյտի բարձրագոյն պաշտօնները կը վարէ։ Նախ Սալանի կցորդ, ապա անոր յաջորդ նշանակուած էր տը Կոլի կողմէ Ալժէրի մէջ։ Ունի զինուորական ծրագիր մը «Շալի ծրագիր» որ տեսակ մը հիմնական մաքրագործումն է անապահով շրջաններու։ Ատլանտեան Ուխտի «Եւրոպա կեդրոն»ի բաժնի ընդհանուր հրամանատար էր, բայց «պատնէշներու դատավարութիւն»ը բարոյական մեծ ցնցում պատճառեց իրեն։ Երկրորդ «ապստամբը», ԺՕՐ. ԺՈՒՀՕ, բնիկ ալժերացի է, «Սեւ ոտք» (փիէ նուար) ինչպէս կ'ըսեն։ Ինքն ալ Սէն-Սիրէն (Սպայից բարձրագոյն վարժարան). գերի՝ 1940ին, փախուստէն ետք Ալժերիա անցաւ։ Մեծ դեր խաղացած է։ 1957ին Զօր. Սալանի օգնական էր։ Մայիս 13էն ետք, Ալժերիա-Սահարա փրկութեան կոմիտէին փոխ նախագահն էր։ 1960 Հոկտեմբերին դիմում ըրաւ որ վաղահաս հանգստեան կոչում ստանայ։ Վերջին հանրաքուէին, յօդուածով մը յայտարարեց. — «Առանց վարանումի, ո՛չ պիտի ըսեմ»։

ՉԵԼԼԷՐ, 63 տարեկան, բանակի սպայակոյտի նախկին պետ։ Հրաժարեցաւ 1956ին, բողոքելու համար Ալժերիոյ զօրքին անբաւարարութեան դէմ։ Նոյն պաշտօնին վերադարձաւ 1958 Մայիս 13ին։ Երբ հանգստեան կոչուեցաւ 1959 Հոկտեմբերին, մերժեց Պատուոյ Լեգէոնի Մեծ-Խաչը։ Հարկ է զինք չշփոթել Փարիզի զինուորական նախկին կառավարիչ Անրի Զելլերի հետ։

ԶՕՐ. ՍԱԼԱՆ որ Մատրիտէն Ալժէ հասաւ, 62 տարեկան է. Սէն Սիրէն շրջանաւարտ եղած 1919ին։ Ծառայած է Ափրիկէ եւ Հնդկաչին։ 1956ին փոխարինեց Զօր. Լօրիյօն՝ Ալժէրի զինուորական շրջանի հրամանատարի պաշտօնին մէջ։ 1958ին կողմնակից էր, որ տը Կոլ իշխանութեան գլուխ անցնի, բայց Դեկտեմբեր 13ին տը Կոլ զինքը Ֆրանսա կը կանչէ։ Ի վերջոյ իրեն կը հրահանգուի որ Ալժէ չվերադառնայ։ Սպանիա կ'անցնի։

Անոնց կողքին են նաեւ՝ գնդ. Կոտար, որ մասնակցած էր Մայիս 13ի շարժումին։ Ընդհ. Ապահովութեան ընդհ. տնօրէն նշանակուած էր Սալանի կողմէ։ 1960 Փետրուար 4ին պաշտօնանկ կ'ըլլայ։ Ու նաեւ ուրիշներ, որոնք բոլորն ալ «Մայիս 13ի մարդիկն են», ինչպէս՝ գնդապետներ Տիւֆուր, Արկու, Գրուազա, Լաշրուա, Կատտ։

Մինչ Փարիզի մէջ տեղի կ'ունենային վերոյիշեալ դէպքերը, անդին, Ալժէրի մէջ զօրավար Շալ ձայնասփիւռէն կը յայտարարէր ժամը 9·45ին (Կիրակի օր), թէ «Կոնստանդին քաղաքը մեր ձեռքին է, եւ Զօր. Օլիէ (կառավարութեան կողմէ Ալժերիոյ ընդհ. հրամանատար նշանակուած շաբաթ օր) փախած է»։ Զօր. Շալ կը շարունակէր՝ «Երէկ ոչինչ էինք. զօրավար Օլիէ քննապտոյտ կը կատարէր։ Այսօր՝ Ալժերիոյ մեծ մասը, իր օդակայաններով, մեր ձեռքին ունինք»։

Ժամը 11·50ին յայտարարուեցաւ, թէ «Մոսթականէմ քաղաքն ալ յարած է Զօր. Շալի»։

Ժամը 12ին կը հնչուէր, թէ Ալժ. Ազատ. Շարժման դէմ կռիւները կը շարունակուին։

Ժամը 13·30ին կը յայտնուէր, թէ Զօր. Փըթի նշանակուած է Ալժէրի բանակին հրամանատար։

Ժամը 20·50ին Կոստանդինի բանակին հրամանատարը, Զօր. Կուրօ կը միանար Զօր. Շալի։

Երկուշաբթի առաւօտ լուր կը հասնէր թէ Զօր. Շալ որոշած է նոր զարկ տալ Ալժերիոյ Ազատ. Ճակատի դէմ շարունակուող պայքարին։

× Կիրակի օր Զօր. Սալան Ալժէ հասած է Սպանիայէն։ Սպանական կառավարութիւնը պաշտօնապէս խոստացած էր Ֆրանսական կառավարութեան, որ արգելք պիտի հանդիսանայ Սալանի ու «Ֆրանսական Ալժերիոյ» կողմնակից այլ Ֆրանսացիներու դէպի Ալժերիա մեկնումին։ Սպանացիները ձերբակալած են Սալանը փոխադրողները։

ՀՈՂԱՅԻՆ ՀԱՐՑԸ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

Օսմ. կայսրութիւնը, տարածուած երե՛ք ցամաքամասերու վրայ Միջերկրականի արեւելեան ափերուն, միջնադարեան վարչութիւն մը ունէր: Պալքաններու թէ Փոքր Ասիոյ մէջ մեծ հողատիրութիւնը կը տիրէր, ատատապետութիւն եւրոպական մասին մէջ, աշիրեթական անիշխանական հողատիրութիւն ասիական, ափրիկեան նահանգներուն մէջ:

Միջերկրականի շուրջ մեծ սեփականութիւնը կարեւոր տեղ մը կը գրաւէր բիւզանդական շրջանին: Ասոնք կազմուած էին հասարակական կալուածներու խլացումով, գիւղական փոքրիկ կալուածներու սեփականացումով, երբեմն ալ զինուորական գրաւումներով: Յաղթական Թուրքերը պարտուածներու սեփականութիւնները խլեցին, տիրացան մեծ կալուածներու, չիֆլիկներու, որոնց վրայ կ'աշխատէին թշուառ ստրուկներ: Քրիստոնեայ հողատէրեր իսլամացան կալուածները պահելու համար, մինչդեռ ստրուկները մնացին քրիստոնեայ:

Տալմացիոյ մէջ մշակելի 284.700 հեքթար հողերէն ատատապետներու եւ եկեղեցիին կը պատկանէին 90.000 հեքթար, ասոնց վրայ կ'ապրէին 86.000 գիւղացի ընտանիքներ:

Կիլիկիոյ ցորենի դաշտերը կը պատկանէին մեծ հողատէրերու եւ 1914ին Ֆրանսական ընկերութիւն մը ստացած էր երկու կալուածներ հարիւր հազար հեքթար տարածութեամբ՝ Ճիհուն գետի աջ ափին:

Գերման դեսպանատան թարգման Վիլհէլմ Բատըլ հրատարակած է Հողային սեփականութիւնը Օսմ. կայսրութեան մէջ գործը, ուսումնասիրութիւն մը ունի Գէորգ Արսլան գերմաներէն: Աւելի առաջ ֆրանսացի մը, Պըլեն, հրատարակած է Հողային սեփականութիւնը իսլամ երկիրներու եւ մասնաւորաբար Թուրքիոյ մէջ:

Անհատ մը կրնայ ազատ ու անկախ սեփականութիւն ունենալ, կրնայ ուզածին պէս գործածել այդ հողը, ծախել, նուիրել, ժառանգ ձգել, իսկ երբ հողատէրը անժառանգ կը մեռնէր, հողը կը մնար պետութեան:

Պետութեան կը պատկանէին անտառներ, մարգագետիններ, եւն., որոնք կրնային վարձու տրուիլ կամ վաճառուիլ: Այս կարգի հողի մը սեփականատէրը արդիւնաւորելու էր հողը, իսկ եթէ երեք տարի անմշակ մնար կալուածը, սեփականութեան իրաւունքը կը կորսուէր: «Հողատէր մը եթէ առանց բանաւոր պատճառի առ առաւելն երեք տարի անմշակ թողու իր հողաբաժինը, այդ հողը կը դադրի հողատէրին իրաւունքն ըլլալէ, անուրդի հանուելով կը վաճառուի ուրիշի մը, կամ հողատէրը կը ստիպուի իրաւունքին տիրանալ գնահատուած արժէքը վճարելով»:

Հողային օրէնքը կ'արգիլէր մեծ կալուածատիրութիւնը. «Գիւղի մը կամ գիւղաքաղաքի մը (գասաբա) ամբողջ հողը գիւղի ժողովուրդին կամ անոնցմէ ընտրաբար մէկ կամ երկու, երեք անձի չի կրնար տրուիլ, բնակչութեան իւրաքանչիւր անձին հողաբաժին մը տրուելով՝ իրենց մշակութեան իրաւունքի հաստատութեան համար ամէն մէկուն կալուածագիր (թափու) կը յանձնուի (Յօդ. 8):

Օրէնքին համաձայն երկրագործ մը կրնար իր հողաբաժինն ունենալ սեփականութեան իրաւունքը հաստատող պաշտօնական վաւերաթուղթով մը, երկրագործը մշակելու էր հողը, երկրագործ չեղողը, որ չի մշակեր հողը, չահագործելու չէր մշակը:

« Վաճառուելիք հողի մը սահմանակից հող ունեցողը իրաւունք չունի այդ հողը գնելու պահանջ ներկայացնել»: Օրէնսդիրը կ'արգիլէր ուրեմն ընդարձակ հողատիրութիւնը, հողը պիտի մնար հողագործ գիւղացիին (Յօդ. 46):

« Պահանջատէրը իրաւունք չունի պարտականին հողը պարտքի փոխարէն գրաւելու » (Յօդ. 115):

« Արգիլուած է հողաբաժինը պարտքի փոխարէն գրաւի դնելը: Հողատէրը կրնայ ատժամաբար ծախել հողը պարտքը վճարելու համար, բայց իրաւունք ունի ծախուած հողը վերստանալու» (Յօդ. 116):

Օրէնքները նպաստաւոր են փոքր կալուածատիրութեան, խնդիրը արդարութեամբ օրէնքներու գործադրութիւնն էր: Հնութենէն մինչեւ քսաներորդ դար պատմութիւնը նոյն է: Յունաստանի մէջ, Հռոմի մէջ, Գաղիա հռոմէական տիրապետութեան տակ, փոքր հողատէրը յոյժ հունձք ունենալուն պարտքի տակ կը մնար, դրամի տէրը սիրով դրամ կը տրամադրէր բարձր տոկոսով, յետոյ կը տիրանար կալուածներուն եւ կը կազմուէր մեծ հողատիրութիւնը: Փոքր սեփականութիւնն ալ արդիւնաբեր կ'ըլլար որոշ տարածութեամբ մը, կրնար հասութաբեր չըլլալ մանաւանդ երաշտութեան մը պարագային:

Փոքր Ասիոյ մէջ մեծ հողատիրութեան կազմութիւնը բռնագրաւումներու հետեւանքն էին, բայց միանգամայն երկրագործներու անհոգութեան եւ հաստատութեանց անտարբերութեան: Քիւրտ աշիրէթները խլացուցած էին ընդարձակ հողեր, ուրիշներ ալ պատուհաս էին Թափառաշրջիկ ըլլալով:

Բաղէշի կուսակալութեան կողմէ ներքին նախարարութեան ուղղուած տեղեկագիր մը կը հաղորդէր «մէկ կողմ թշուառ, տղէտ ցանկուած մը, միւս կողմ ծոյլ, չահագործող, ձնշող, կեղեքող աղան ու պէյը»: Ասոնց քովիկը կը սլքտայ վաշխառուն եւ կ'ապրէր լայնօրէն պաշտօնեան, կաշառքով, կեղեքելով:

« Աշիրէթապետներ անպատիժ կը մնան, որովհետեւ ոճիրին գործուած պահուն ներկայ գտնուած չեն»: Ոճրագործը կը ձերբակալուի ժամանակաւոր կերպով, իսկ դրդիչը կը մնայ անպատիժ:

« Գիւղացիներու հողը, գոյքը, անասուններ, պատիւն ու կեանքը ենթակայ են աղային ու պէյին քմահաճոյքին »:

« Գիւղացին ալ խոր տգիտութեան մէջ է, անտեղեակ մարդկային բնական իրաւունքներէն, կը մնայ աղային, պէյին մշտատեւ բռնութեան տակ »:

Քիւրտ աշիրէթներու սեփականութիւն էին բազմաթիւ գիւղեր: Աշիրէթապետները ունէին ստորադաս ատատապետներ, ինչպէս Միջին Դարուն Եւրոպայի մէջ: Կեդրոնէն ղրկուած կուսակալը տկար կը մնար տեղական իշխանութեան մօտ, եթէ օրէնքը գործադրել ուզէր, կը բողոքէին իր դէմ աղաներն ու պէյերը, պաշտօնանկ ընել կուտային: Տեղական ժողովներու անդամ կ'ընտրուէին աղան, բէյը, որոնք կը կազմէին սակաւապետական վարչութիւն մը, ընտրողներն ալ դրամասիրութենէ կամ վախէ մղուած կը վաճառէին իրենց քուէները: Փոխադարձ փոքրիկ չահերով կապուած էին ընտրողներ եւ ընտրելիներ: Գիւղացին կը չահագործուէր աղայէն, պաշտօնեայէն, կառավարչէն: Իրողութիւնները դարեր ետ կը տանէին ընդարձակ կայսրութիւնը:

Տեղեկագրին համաձայն «Քիւրտերը կը պահէին իրենց բարբարոս յատկութիւնները, աւազակութիւնը սովորական է»: Քիւրտին աչքին մարդկային կեանքը արժէք չունէր, աղա մը իր մարդերով կը յարձակէր ուրիշ գիւղի մը վրայ, կը ջարդէր, կը թալլէր եւ կ'անհետանար:

Երկրագործութեան համար ապահովութիւն չկար, հողերը կը մնային վաչկատուն խուժանկալներու տիրապետութեան տակ: Այլ վայրերու մէջ, ուր կեանքը յարաբերաբար տանելի էր, հոն ալ անհոգութիւն կը տիրէր, վանական հսկայական կալուածներ անմշակ մնացած եւ ուրիշներու կողմէ խլացուած էին: «Հողեր կորսուած են եկեղեցական իշխանութեան աններելի անհոգութեան հետեւանքով: Անհատական հողեր ալ ձեռքէ հանուած են քափուի տրամադրութեանց վերահասու չըլլալուն պատճառով: Հոգեւոր հովիւներն ալ պէտք եղած յանձնարարութիւնները չեն կատարած» (Ծաղիկ, 12 Ապրիլ 1903, թիւ 11):

Պալքանները ազատագրուեցան Օսմ. լուծէն եւ պաշտօնեաներու կեղեքումներէն, գաղթականները, հասարակական մշակումը մնաց կարգադրելի: Արեւելքի մէջ սահմանադրական շրջանին, Թուրք վարչութիւնը պահ մը խորհեցաւ օրէնքները կիրարկել, բայց գրութիւնը մնաց մինչեւ պատերազմ:

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

"ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐ" ԲՈՒՋՎԷԼԹ, ԹՐՈՒՄԸՆ, ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐ"...

Մեծ յուզում կը տիրէ Մ. Նահանգներու մէջ, ուր ժողովուրդը զարմանքով տեղեկացած է, թէ չաքարեղէնի նախկին մեծ գործատէր մը նախագահ Այզընհաուըրը կը նկատէ «համայնավար դաւադրութեան գիտակից եւ հաւատարիմ գործակալ»:

Ամբաստանողին անունն է՝ Րոպըրթ Վէլչ, Մասաչուսեց նահանգի Պելմոնթ քաղաքէն: Շատ հարուստ է եւ մեծ թիւով (հարիւր հազար) բարեկամներ ունի, որոնց շարքին՝ Քոնկրէսի չատ մը անդամներ, քանի մը բարձրաստիճան զինուորականներ եւ նախապէս կամ այժմ կառավարական կարեւոր պաշտօններու վրայ գտնուած անձնաւորութիւններ:

Այս հարիւր հազար անձերը խմբուած են «Ճոն Պիրչ Ընկերութեան» շուրջ, որ գաղտնի կազմակերպութիւն մըն է: Ասոնց առաջին նպատակն է ծերակուտական Ճոզեֆ Մաք Քարթիի կիսատ ձգած գործը շարունակել՝ աւելի մեծ ծաւալով: Ինչպէս ծանօթ է, ծերակուտական Մաք Քարթի, այժմ մեռած, մեծ շարժում մը ստեղծած էր Մ. Նահանգներու յայտնի կամ թաքուն համայնավարներուն դէմ: Իր օրով, բազմաթիւ անձնաւորութիւններ (առաւելապէս արուեստագէտներու եւ մտաւորականներու շրջանակներէն) դատի քաշուած էին եւ պարտաւորուեցան բացատրութիւն տալ իրենց ձախակողմեան կամ համայնավարամէտ գաղափարներուն եւ գործունէութեանց մասին: Մեքքարթիականին ստեղծած շարժումը, որ յայտնի է «Մաք-Քարթիականութիւն» անունով, առենին մեծ աղմուկ բարձրացուցած էր ամբողջ աշխարհի մէջ, եւ [illegible] րեթէ դայթակղութեան բնոյթ [illegible] էր այնպէս, որ օրուան կառավարութ[illegible] (Այզընհաուըրի նախագահութեան [illegible] փորձած էր խնդիրը խեղդել: Մաք-[illegible] Քարթիականութիւնը թմբիրի մէջ ինկած իր ներշնչողին մահէն ի վեր, [illegible] ինչպէս կը տեսնուի, այժմ կը վեր[illegible] զարթնի:

« Ճոն Պիրչ Ընկերութիւնը», [illegible] նաեւ Նորման Բոգվէլի ղեկավարած [illegible] մերիկեան նացի կուսակցութիւնը» [illegible] բաթիւ անդամներով), հաւատացած [illegible] թէ Ամերիկան ինկած է համայնավ[illegible] հսկայածաւալ դաւադրութեան մը ճիրա[illegible] ներուն մէջ: Դաւադրութիւնը, [illegible] րենց, բազմածիր է, բազմաձեւ [illegible] սպասելի մեղսակիցներ կը հաշուէ [illegible] րոնց շարքին՝ նախագահ Այզընհաուըր, Ալէն Տըլըս, որ ոչ միայն նախկին [illegible] տաքին նախարար Ճոն Ֆոսթըր Տ[illegible] եղբայրն է, այլեւ ամերիկեան [illegible] սպասարկութեանց տնօրէնը: Այս [illegible] տօնը կը վարէր Այզընհաուըրի օրով այն հաղուագիւտ հանրապետականներ[illegible] է, զորս նախագահ Քենըտի իրենց պաշտօններուն վրայ պահեց: «Ճոն Պիրչ Ընկերութեան» ամէնէն յանդուգն անդամները կը հաստատեն, թէ Ալէն Տըլըս գատագի հակահամայնավարի եւ խորհրդային հողերու վրայ իր 2 լրտես օդանաւերու թռիչքները կազմակերպեց իր պետական տակ, Մ. Նահանգները «համայնավարացնելու» ծրագրին ամէնէն վտանգաւոր գործիքներէն մին է:

Համայնավարներու այլ գործակալներու շարքին են նաեւ (միշտ «Ճոն Պիրչ Ընկերութեան» հաստատումով) նախկին նախագահներ Ֆրանքլին Ռուզվէլթ [illegible]ռած) եւ Հարրի Թրումըն:

« Դաւաճան » նախագահներու այս [illegible] ռատութիւնը չուարումի մատնած է ամերիկեան հանրային կարծիքը: Ծերակուտական Մաք Քարթի, իր առենին, [illegible] ւականացած էր զօրավար Մարշըլը [illegible] բաստանելով:

« Ճոն Պիրչ Ընկերութիւնը» հիմնուած երկու տարի առաջ: Այժմ ենթաբաժանումներ ունի Ամերիկայի քիսուն [illegible] հանգներէն 34ին մէջ: Անդամները մասամբ պահեստի սպաներ եւ ուսանողներ են, որոնց անունները, ակումբներու գաղտնի պէտք է պահուին:

Բացի հակահամայնավար մոլուցքէն, այս ընկերութիւնը պայքար կը մղէ նաեւ չահատուրքերու, Աստանսակ Ռեֆոսի ցեղային միաւորման դէմ, այս բոլորը մարքսականութենէ ներշնչուած հարցեր նկատելով:

Արդիւնքի մը հասնելու համար ա[illegible] միջոցի առջեւ կանգ կ'առնեն՝ մատնութիւն, զրպարտութիւն՝ արտօնուած զէնքեր են:

Մամուլն ու ժողովուրդը այս ընկերութեան գոյութիւնը միայն վերջերս [illegible] Ուաշինկթընի մէջ շրջագայութեան [illegible]

ՑԱՒԻՆ ՏՈՒՆԸ

(ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼԻ ՄԸ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ)

Վազելով քան քալելով կ'ելլեմ բանտին առջեւի գտնուած փոքրիկ պարտէզը, ուր երբ-դուրսէն մէկու մը հետ խօսելու ըլլաս, կրնաս կենալ մանաւոր արտօնութեամբ. Թոքերս կը շնչեն ձմեռնային պաղ ու սառուցիկ օդը, աչքերս ներսի մթնշաղին վարժուած, յանկարծ լոյսին ելնելուն կը շլանայ. չորս դիս ճերմակ է, ուրեմն ձիւն կայ դուրսը: Ու մայրս է, պաշտելի մայրս, տխուր օրերուս միակ ու անկեղծ բարեկամս որ դէմս կ'ելնէ, ինծի կը փաթթուի, ու կը մնայ այնպէս երկար, այս տաք գիրկընդխառնումին մէջ գնելով տխրագին կարօտը մեր այրած սրտերուն: Արցունքներնիս իրար կը խառնուին, հեկեկանօք կուլանք. ախ, որչափ անուշ է մօր մը սէրը. կարօտով գլուխս վեր վերցուցած երեսս ի վեր կը նայի:

— Ի՞նչ է զաւակս ճակտիդ վրայ կարմիրը.

— Բան մը չէ մայրիկ, երեսս վրայ պառկեր էի:

Ինք վատոյժ ու նիհար կին, ի՞նչպէս կրցեր է Շիշլիէն մինչեւ Պոլիս այս դըժոխքին անկիւնը գալու. մօր մը սէրը ի՞նչ դիւցազնական ու անհաւատալի հրաշքներ կը գործէ յաճախ. ոտքերը ձիւներուն մէջ քալելէն ճերմկեր, երեսներն ու ձեռքերը կարմրեր, բայց հո՞գն է, զաւկին քովն է, անոր սիրովը տաքցած ու վերացած, եւ սկեպտիկ՝ զաւարճութեանց, վեղխութեանց մէջ մեծցող երիտասարդ, հիմա կը զգամ թէ որքան խոր է այս սէրը. ձեռքերը ձեռքերուս մէջ կ'առնեմ, կը խօսի բաւական, մինչ վերէն ձիւնը կը տեղայ մեր վրայ առատ կաթիլներով, մազերս ծածկելով իր ճերմակ ալեւոյթով:

Ու հիմա, որ ամէն սէրերէ անջատուեր, աշխարհէս զատուեր եմ ալ, չեմ ուզեր երբեք այս մօրենական սիրոյն քովէս բաժանումը. տառապանքներէն, մտածումներէն դատարկացած հիւանդ սիրտս՝ այս մօր մաքուր ու անկեղծ սիրոյն պէտք ունի զգալու, ուժ ունենալու համար անոնց դէմ: Սակայն պահապանին ձայնը անողոք է, հրամանը անգութ:

— Հէյ, երկար ըրիր, կը ձայնէ մեզի. չէ՞ք գիտեր որ տասը վայրկեանէն աւելի խօսիլ արգիլուած է. բրտօրէն մօրս թեւէն բռնելով կը հրէ դռնէն դուրս, եւ զիս կը ճամբէ նորէն ներս, բանտ:

Ահ, դեռ աչքիս դէմն է իր տխրամած երեսը, երբ եռին դարձած ինծի կը նայի վերջին անգամ մըն ալ, մինչ պահապանին կոշտ ձեռքը մեզ կը բաժնէ իրարմէ ու ճիտը ծուռ խեղճ մայրս կ'ելնէ գոյանէն դուրս:

ԺԱ.

Երբ ներս կը մտնեմ, սենեակին անկիւնը կ'առանձնանամ եւ բերանս թաշկինակիս մէջ թաղած կը սկսիմ լալ զառանցելով.

Մինչեւ իրիկուն տխուր եմ ալ, խօսելու կարողութիւն չունիմ:

— Ահ, եթէ անգամ մը ազատիմ բանտէն, վայրկեան մը Թուրքիոյ պիտի չկենամ. պիտի ելլեմ հեռանամ երկրէն անդարձ, հող չէ դուրսը, իսկ. գէթ ազատ պիտի ապրիմ, կը մտածեմ:

Օրը չաբաթ է. կիրակնամուտքի բանտարկեալները կ'երկննան կարծես բանտի մութ անկիւններուն մէջ. թեթեւցէ սրտերը մը մէջ խունկ կը բերեն կը ծխեն. որքան անուշ է իր հոտը, ինչ զգացումներ հոգին անտեսական յոյզեր կ'արթնցնէ, քաղցր խորը անիկա. մխա, ով քաղցր խունկ, բոյս, թող քու քաղցր բոյրդ սփոփարար ըլլայ իմ յոգնած, ջլատած յուսահատ հոգւոյս: Ու ահա աղօթքի ժամն է, կիրակնամուտքի նուիրական պահը զոր կը հայ բանտարկեալներ ամէն չաբաթ գիշեր:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՔԵԱՆ

(25 Տար.)

ՄՈՏԷՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՌԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Մօրւա — Թաֆայճեան Նախկին Աշակերտաց Միութիւնը՝ վերակենդանացնելով իր մըշակութային կոչումին, գնահատելի ձեռնարկով մը կազմակերպած էր Ռաֆֆի Պետրոսեան նուագահանդէս մը Մարսէյլի մէջ:

Այնքան սպասուած այդ երաժշտական երեկոյթը տեղի ունեցաւ Ապրիլ [illegible]՝ փլաստիք աւագ սրահին մէջ :

Միջազգային բեմերու ծանօթ դաշնակահարը, գեղարուեստական ընտիր յայտագրով մը եւ իր բարձրորակ մեկնաբանութեամբ բուռն վայելքի պահեր տուաւ ներկայ հայ ունկնդիրներուն եւ համբաւական օտար հիւրերուն :

Համեստ կազմակերպուած նուագահանդէսին բացումը կատարեց Մ. Թ. Նախկին Աշակերտ եւ Մարսէյլի հայկական կեանքի նուիրեալներէն՝ Պ. Արամ Ալէքսանեան, որ կուռ խօսքով ներկայացուց տաղանդաւոր հայ դաշնակահարը եւ ըլլալով անոր սիրայօժար ներկայութեան :

Ծով եւ հարուստ երանգներով յայտագիր մը. Սքարլաթթի, Շումէրթ, Շոփէն, Քապալեւսքի, Ա. Խաչատուրեան եւ Լիսթ, որոնց հարազատ մեկնաբանութեան պահանջած բազմակողմանի ձիրքերը ցոյց տուաւ Ռաֆֆի Պետրոսեան, ըլլայ գեղարուեստական եւ մանաւանդ արուեստանքի իր հասունութեամբ :

Մարսէյլի «Լը Մերիտիոնալ» օրաթերթին երաժշտական աշխատակիցը՝ Կ. Կալլերիան հետեւեալ վերլուծական տողերը գրած է այդ հանդէսին առթիւ :

«Յայտագրին բազմասեռ երկերը կարելիութիւնն ընծայեցին ունկնդրելու եզակի մենահար մը՝ երբեմն իր առաւելագոյն կարողութեամբ եւ տէր խիստ արտայայտութեան մը:

Սքարլաթթիի երեք sonate ները, որոնց նուագահարութիւնը կը պահանջէ մանրանկարչի նկարագրական յստակութիւն եւ կատարելապէս ուղիղ կշռոյթ մը, կը նեղէին Ռաֆֆի Պետրոսեանի առաւելապէս արտաքին խառնուածքը :

Շումէրթի sonate ով, վարպետ դաշնակահարը կրցաւ աւելի լաւ արտայայտել՝ որոշապէս ընդգծելով երկին կուռ եւ արտայայտիչ նախադասութիւնները :

Շոփէնի թիւ 2 scherzo ն շատ արագ էր երբեմն ակրդը եւ չափազանցուած յեղաշրջութիւն մը կար բռնազբօսումէ զերծ այս սրվին սեղմարկութեան մէջ :

Շոփէնի թիւ երկու nocturne ը, նոյնպէս աւելի ամբողջական, եւ ամօթխած չեղտով գրուած է: Թիւ վեց polonaise ը՝ հաբումի պէտք եղած կորովն ու վերացումը ունէր:

Քապալեւսքիի sonate ին մէջ, Ռաֆֆի Պետրոսեան ամբողջական կերպով արտայայտուեցաւ: Փառաւոր եւ դժուարին երկ մըն է, ձեւով դասական, կշռոյթներով վառ, դաշնակին խաղը մեծապէս արժեւորող, կեդրոնական բաժինով մը՝ տաքուկ եւ պայծառ :

Լաւ ու յաջող էր նաեւ Արամ Խաչատուրեանի toccata յին կատարումը : Այս գործին կշռոյթի հնարքները եւ քնարերգական ընդհարումները համոզումով յայտնուեցան :

Յայտագիրը կը վերջանար Լիսթի թիւ 6 Rhapsodie ով: Յուզումնալից ունկնդիրներու երկար ու ծափուն փափաքին վրայ, Ռաֆֆի Պետրոսեան առիթ ունեցաւ յաւելեալ չորս կտոր եւս նուագել՝ հայ ժողովրդական շարադրութիւններ, որոնք հայ ունկնդիրներու սիրտը եւ տաղանդաւոր հայ դաշնակահարին արուեստը հայրենի թելով մը կապեցին :

Ներկաները հպարտութեամբ եւ գոհունակութեամբ փութացին շնորհաւորել արուեստագէտը:

Նման գեղարուեստական յաջող երեկոյթներ՝ գաղութային կեանքի յաջողագոյն երեւոյթներն են, որոնց համար շնորհաւորելի են կազմակերպողներն ու գերակատարները:

ԱՐՈՒԵՍՏԱՍԷՐ

ուած վերջնկի մը շնորհիւ, որուն հեղինակն է Ռոպերթ Վէլչ, Ընկերութեան հրատարակիչը, ղեկավարն ու գաղափարաբանը.

Այս առթիւ, կարգ մը ծերակուտականներ յայտնեցին, թէ իրենք ալ անդամ են այս կազմակերպութեան եւ քանի մը յայտնի քաղաքացիներ տուին. ամերիկեան քաղաքական կեանքին մէջ բարձր պաշտօններու հասած կարգ մը անձնաւորութիւններ, ի շահ համայնավարներու կը դաւաճանեն իրենց երկիրը. անոնց գործունէութիւնը մերկացնելու եւ իրենց դէմ պայքար մղելու համար, «Ճոն Պիրչ Ընկերութիւնը» անդամներ կը հաւաքէ ըլլայ Հանրապետական, ըլլայ Դեմոկրատ կուսակցութիւններէն ներս : Ընկերութիւնը ֆաշական բնոյթ չունի. «այլ միայն բաղկացած է ազգասէր անհատներէ. որոնք վճռած են համայնավարութեան դէմ պայքարիլ»:

×

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ ՄԸ

Բարեկամներու եւ համակիրներու մըտերմիկ շրջանակի մը մէջ տօնուած է Ֆրանսայի Ազգային Թատրոնի (Քոմէտի Ֆրանսէզ) վետերանս Մորիս Էսքանի թատերական կեանքի յիսնամեակը :

Արդարեւ, 1911ին է որ մեծանուն դերասանը, իբրեւ Conservatoire ի աշակերտ, առաջին անգամ բեմ ելած է Թէաթր տէ լ'Արի մէջ, իրեն խաղընկեր ունենալով նոյնպէս սկսնակ դերասաններ՝ Շարլ Տիւլէն եւ Լուի Ժուվէ, Տոսթոյեւսքիի «Քարամազով եղբայրները» թատերախաղին մէջ: Այնուհետեւ, Մորիս Էսքանտ արժանաւորապէս ծառայած է ֆրանսական բեմին յիսուն տարի շարունակ, հասնելով այսօրուան պատուաբեր դիրքին :

ԺԵՐԱՆԵԱՆԻ ՊԱՍՏԱՌՆԵՐԸ

Նկարչութեան անդաստանին մէջ յաջողութենէ յաջողութիւն ոստոստող կազմուած արուեստագէտ մըն է Ռիշար Ժերանեան, որ այս օրերուն Կալրի Թրամոնի մէջ կը ցուցադրէ իր արժէքաւոր նկարները: Սոյն կալրին կը պատկանի համակրելի արուեստագէտ Գ. Գ. Համբարձումեանի, որուն անխոնջ ջանքերով այս սրահը Փարիզի կարեւոր նկարասրահներէն մըն դարձած է: Բազմաթիւ հայ արուեստագէտ — նկարիչներու պաստառները կը ցուցադրուին հոն :

Ինչպէս արտայայտուած էինք 1959ին, Ժերանեան զինուած է ստեղծագործի լաւագոյն ոյժով: Իր պաստառները չեն խաղալիքներ պինք: Սրտաբեկ զգայնութեամբ փնտռտուքի մէջ է ան: Հպարտօրէն յարատեւ, հոգին՝ տոլցուն վառ երեւակայութեամբ, լաւագոյնին հասնելու ձգտումով վերացած՝ ան կը մոռնայ հասունութեան հասած նկարիչի իր յատկութիւնը :

Ան հասած է արդէն որոշ հանգրուանի մը: Լուծուելիք յառաջադրուած կերպեր չունի եւ ճապաղ միօրինակութիւններ չի ստեղծեր: Ձերբազատուած այս բոլորէն՝ կը քալէ երկու ուղիներով,— դասականութիւն եւ արդիականութիւն: Այս երկուքը իրարու շաղկապած՝ կ'արտացոլացնէ իր վերացումները, զգացումները եւ լուսաւոր բանաստեղծութիւնները :

Իր նորագոյն նկարչութեան ձեւը դիւրին ստեղծագործութիւն չէ, ոչ ալ իր դասականութիւնը՝ միօրինակ լուսանըկարչական արտադրութիւն, որովհետեւ զօրաւոր է իր թեքնիքը,— միշտ փնտռտուք, միշտ նորութիւն, մեծ յեղաշրջում, իր ոճին, համադրութեան, գոյներուն, զգացումներուն եւ նոյնիսկ իր որոնումներուն ու վերացումներուն մէջ, ուժգնութեամբ կը զգայ, կ'երեւակայէ ու կ'արտադրէ :

Արտայայտուելու երկու ձեւեր ունի Ժերանեան :

Ա.— Պաստառներ կուտայ գիծերով, զօրաւոր գոյներով, ջերմաջերմ արեւով, ազատ համակրութեամբ, կենդանի ձեւաւորումներով :

Բ.— Ան կը շարունակէ նկարել թուղթի վրայ նոյն նիւթով իւղաներկ: Իր նիւթը վրձինին եւ դանակին տակ կը դառնայ լոյս արփաթեղ, շունչ խորհրդաւոր, նոբաձեւ նկարչութիւն, զուսպ եւ դիւրահաղորդ : Դիտողը կ'ըմբռնէ, կ'ըմբոշխնէ, կը տաքքալուծէ, հաղորդականութեան ներհակ զգացումներով : Անոր նիւթը փայլուն, մաքուր հարուածներով կը ներկայանայ: Մէկ խօսքով ցեխ չէ : Ամէն հարուած իր իմաստն ունի եւ աւելորդ ալ չէ: Իմաստութիւն կը բուրէ ամէն ձեւի տակ եւ չէ նաեւ լուսանկարչական անհամակրելի եւ մանրամասնեալ արուեստ:

Հոն են «Գարունը գալսար» գողտրիկ նկարը, համակ գարուն, արփակէզ մարգերով, ծաղկեալ ծառերով եւ կիսաձեւնապատ լեռներով: «Ձիթենիները գալարոյ» կը խայտան արեւի տակ: «Դեղին փունջն ու ժամակալը» — աքանչելի համադրութիւն ներդաշնակ գոյներով: Իր թեքնիքի ուժն ու թափի տարողութիւնը կատարելութեան հասցուցած են միայն դեղին գոյնին երանգներովը տրուած այս նկարը: Առինքնող հմայք մը կ'արտացոլայ հոն: Ինչպիսի փնտռտուքի եւ վերացման խոյանքով առաջնորդուած է նկարիչը: Իսկապէս գնահատանքի արժանի պաստառ մըն է ան :

Հիւսիսային Լիբանանի տեսարանները այս ցուցադրութեան կը բերեն իրենց յատկանշական մասը: «Կորտը գալարի մէջ» — բլրանման տուներու զոյգ տեսարանները կ'այրին արփաւէտ օրով մը :

Տեսնելու, վերանալու եւ բանաստեղծութեամբ վրձինելու ուժը թափ տուած է Փարիզի Նոթր Տամի եւ Սէն Գետի կամուրջներու համախմբման : Ժերանեան նոյն դիւրութեամբ կը ներկայացնէ ամպամած երկինքը Փարիզի, որ կ'արտացոլայ Սէն գետի ջուրերուն մէջ: Արտակարգ ձեւով համադրուած ինքնուրոյն նկարներ՝ մանիշակագոյնի, մութ կապոյտի, մեղմ եւ ներդաշնակ գոյներով :

Մասնաւոր ուշադրութեան արժանի են իր «Նաթիւռ մորթ» պաստառները,— «Կարմրախայտ ձուկեր» եւ այլն: Շատ կը սիրէ խորանալ ձուկերու, թռչուններու, տերեւներու ուսումնասիրութեան մէջ եւ կը նախընտրէ այս պաստառները :

Մեծ յուզումով կարելի է դիտել գորշ սեղանի վրայ զետեղուած գորշ թէյամանը: Նոյն գոյնի երանգներով վրձինելու մասնաւոր թեքնիք մը ունի Ժերանեան : Ունի փոքրիկ պաստառներ, բայց տարողութեամբ մեծ նկարներ :

ԿԻՒԼԵՆԻԱ ԶԳՈՒՔՃԵԱՆ

ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐՈՒՀԻ ՕՐ. ԻՌԷՆ ՓԱՐՇԻԵԱՆ

1959 – 60 տարեշրջանի «Օ Ռուայոմ տը լա Միւզիք»ի ազգային մրցումը տեղի ունեցաւ Ճան զ'Ելիզէի թատերասրահին մէջ, Ապրիլ 9ին:

Մշակոյթի նախարարին հովանաւորութեամբ, մրցումը կազմակերպած էր Ֆրանսայի ձայն եւ պատկերասփիւռ կայանի տնօրէնութիւնը: Մասնակցողներու ընդհանուր թիւը եղած է 13.000, որոնցմէ 12ը միայն արժանացած են վերջնագոյն մրցումին մասնակցիլ :

Ընտրուածներուն մէջն էր բարձրագոյն դասընթացքի պսակաւոր՝ Օր. Իռէն Փարշիեան, որուն նուագը՝ ընկերակցութեամբ Շուեթոյի նուագախումբին, իսկական յաջողութիւն մը եղաւ, երիտասարդ դաշնակահարուհիին համար :

Ի վերջոյ, դաշնակի մրցումին մէջ Օր. Փարշիեան արժանացաւ առաջին մրցանակի եւ ստացաւ համապատասխան վկայական եւ շքանշան :

ԼՐԱՏՈՒ

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (182)

ՀԱՅՈՑ ԹԱԳԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

— Իրաւացի ես, Թագուհի: Իցէ գլոււնք մէկը, ասաց ծերունի հազարապետը.

Մի առժամ խորհելուց յետոյ նրանք գտան, որ այդ նպատակի միակ մարդը Ներսէս Կաթողիկոսն էր, որ համարւում էր Հայոց Աշխարհի գերագոյն դատաւորը եւ որը թէ հեղինակութիւն ունէր նախարարների մօտ եւ թէ համոզելու ունակութիւն :

— Սակայն քահանայապետը կը համաձայնի՞ արդեօք,— տարակոյս յայտնեց ծերունի հազարապետը: — Զէ՞ նա վշտացած է արքայից ...

Ասաց Գնունին, բայց խօսքը դեռ չաւարտած, զղջաց իսկոյն, զգաց որ այդ յիշեցումը աւելորդ էր, որովհետեւ Ներսէսը վշտացած էր, թէ ինչու Թագաւորն ամուսնացել էր Փառանձեմի հետ, Գնէլի այրու հետ, անտեսելով հարազատ հայրապետի պատուէրը . Կարիք կա՞ր յիշեցնել այդ ... Բայց մրոշ հազարապետը կ'ուզէր իր սըխալը՝ Փառանձեմը հետաքրքրուեց ,

— Իսկ վշտացած է ինչո՞ւ: Վերջին այցելութիւնից, երբ արքան մերժեց սրա սրբութիւնը՝ մարդաժողովի հրովարտակը նա վերցնելու ... —

Հազարապետը մոռացել էր Ներսէսի վերջին այցելութիւնը, ուստի եւ ուրախ եղաւ, որ Փառանձեմը յիշեցրեց, որով եւ ինքն ազատուեց բացատրութիւն տալու դժուարութիւնից :

— Այո, Թագուհիս, այո... Ես նկատի ունէի այդ իսկ հանգամանքը :

Այնուհետեւ մի առժամ նրանք խօսում էին, թէ ինչպէս խնդրեն կամ համոզեն կաթողիկոսին, որ նա յանձն առնի այդ առաքելութիւնը: Գտնում էին, որ դա մինչեւ իսկ նրա պարտքն է, որպէս հոգեւոր հովուի, որպէս քրիստոնէական քահանայապետի: Սակայն ի՞նչպէս ասել նրան եւ ո՞րտեղ ... Թագուհին ցանկութիւն յայտնեց, որ ինքը կարող է այցել նրան եւ պարզել իր խնդրանքը. դա կը շոյէր ծերունու ինքնասիրութիւնը, եւ նա կը մոռանար արքայից ստացած վիրաւորանքը :

— Ոչ, Թագուհիս, — առարկեց հազարապետը, պատշաճ չէ, որ ինքդ գնաս առ ոտս Ներսէսի :

— Միթէ՞ իշխան, չեմ կարող այցել նրան, որպէս հոգեւոր պետի :

— Կարգ չէ, թագուհի: Լաւագոյնս է Ներսէսին հրաւիրել պալատ :

Փառանձեմը համաձայնեց : Բայց յանձըն կ'առնի՞ արդեօք արքայի վիրաւորանքից յետոյ,— տարակուսեց նա :

Կուգավրոտի պատերազմի լուրերը հասել էին եւ Ներսէս կաթողիկոսին. Նա եւս դա համարում էր եղբայրասպանութիւն. բայց միաժամանակ մտածում էր. «Թող, թող պատժուի Արշակը իր ձեռնարկի համար, իր փառասիրութեան համար ... խորհրդատու եղայ, որ եւ վերցնի իր կործանարար հրովարտակը.— չանսաց ... եւ այժմ թող վայելի իր վարմունքի պտուղները»:

Այսօր էլ ահա՝ երբ նա վերադարձաւ ցերեկուայ ժամերգութիւնից՝ դպիր Փաւստոսը յայտնեց .

— Ուրախ լուրեր, քահանայապետ :

— Զրուցիր :

— Արշակ Թագաւորը նորից պարտուած է նախարարներից :

— Եւ ինչո՞ւ դա ուրախացնում է քեզ:

— Քանզի անիրաւ էր յոյժ :

Ներսէսը լռեց. չուզեց յայտնել իր վերաբերումը, քանի դեռ ստոյգ չէր ոչինչ, եւ միայն նկատեց .

— Վայել չէ մեզ հոգեւորներիս ուրախանալ մարդասպանութեամբ :

Փաւստոսն անյարմար զգաց , բայց , դա ազդելու համար կարծես, յայտնեց, թէ հեռուից եկած երեք շինական եւ մի քահանայ շտապ խնդրում են վեհի տեսութիւնը՝ յոյժ կարեւոր մի յայտնութեան համար: Ժամը թէեւ յարմար չէր եւ նա ցանկութիւն ունէր ընկողմանելու երեք ժամ ոտքի կանգնելուց յետոյ, բայց եւ այնպէս յօժարեց ընդունել, վասնզի արտաքոյ կարգի այցելութիւնը հետաքրքրեց նրան :

— Հրաւիրիր,— պատուիրեց :

Եւ փոքր յետոյ ներս մտան իրօք երեք շինական եւ մի քահանայ գիւղական. շինականները ճերմակած մազերով եւ հնամաշ կարճ կապաներով էին, իսկ քահանան մաշուածման անխնամ մօրուքով եւ ծնկներից ներքեւ իջնող վերարկուով :

Ներս մտնելով՝ չորսը միասին գլուխ իջեցրին խոնարհ, ապա հերթով, ընդունուած կարգով, մօտեցան կաթողիկոսի աջն առնելու: Իսկ սենեկապետ Փաւստոս դպիրը, որ Գառնիում սպասաւորում էր վեհին, ցոյց տուեց նրանց երկար բազմոցը եւ աթոռները :

Երբ այցելուները տեղաւորուեցին՝ Ներսէսը խոշոր թափանցող աչքերով նայեց քահանային եւ շինականների. երեքն էլ ամօթխած էին այնչափ, որ չէին համարձակւում խօսել :

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

Տէր Գարգին քհնյ. Մէրճանեան, Ժիրայր Մէրճանեան, Տիկին Մարիամ Թարագճեան, Տիրամայր — Երիցուհի Ա. Մէրճանեան, Տէր եւ Տիկին Վահագն Մէրճանեան (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Հ. Օհանեան եւ զաւակը (Վալանս), Տէր եւ Տիկին Զ. Վայլօեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Բաբգէն Զաքրեան, Այրի Տիկին Տ. Կիւլեան, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Զաքրեան, զաւակները, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Զաքրեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Փօլ Բուալիւս, Նաեւ՝ Ղազարեան, Զօրիկեան, Տ. Անքիւեան եւ Ա. Օհանեան (Պոլիս) ընտանիքները, անհուն վշտով կը ծանուցանեն մահը իրենց կողակցին, մօր, զաւկին, հարսին, զարմուհիին եւ ազգականին՝

ԵՐԻՑՈՒՀԻ ՎԵՀԱՆՈՅՇ ՄԷՐՃԱՆԵԱՆԻ
(Ծնեալ Թարաճեան)

վաղահաս եւ անակնկալ մահը, 48 տարեկանին, որ տեղի ունեցաւ վիրաբուժական գործողութեան մը հետեւանքով։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի ժամը 16ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս — Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ, եւ մարմինը պիտի ամփոփուի տեղւոյն գերեզմանատան մէջ։

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս ընդունիլ իբր այդ։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Ֆ. Կապոյտ Խաչի օդափոխութեան կայանին արձանագրութիւնները կը սկսին, այս Երկուշաբթի (Ապրիլ 24)։ Դիմել Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի, Ուրբաթ և Շաբաթ օրերը, ժամը 16էն 19, Կապոյտ Խաչի դրասենեակը 17 Րիւ Պլէօ։ Համաձայն պետական օրէնքին կ'ընդունուին աղջիկներ՝ 7էն 14 տարեկան, մանչեր՝ 7էն 13 տարեկան։

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կ. Խաչի Գանեէօ — Քաշանի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Պ. Մալխասեանէ տասը Ն. Ֆ. իրենց փեսին Գարօյր Դանիէլեանի մահուան տարելիցին, իսկ տասը Ն. Ֆ. ալ ընկերուհի Մալխասեանի արկածէ մը ազատուելու առթիւ։

ՀԱՅԿ. ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի վարչութեան կողմէ։

Բեմադրութեամբ Տիկին Ա. Պէգիր-Ճեանի։

Ի նպաստ Միութեան բարենպատակ ձեռնարկներուն։

Մայիս 20, Շաբաթ ժամը 21ին, Սալ Մազընոյի սրահին մէջ, 88 Րիւ տ'Օպանը, Մարսէյլ։

Տեղւոյս լաւագոյն ուժերու կողմէ մեծ պատրաստութեամբ պիտի բեմադրուի՝

ՍԱՅԱԹ ՆՈՎԱ
(Ազգ. յուզիչ օփերէթ, 4 արար)

Պարերու եւ խնճոյքի տեսարաններուն իր մասնակցութիւնը կը բերէ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի պարախումբը։

Արեւելեան «Սազանդար» նուագախումբը կը ղեկավարէ թառիստ ԳԱՐՈՅՐ։

Դաշնակահար Գ. ԱԲԻԿ։

Սրինգ՝ Գ. ՇԻՇՄԱՆԵԱՆ։

ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ
ՎԵՆԵՏԻԿ — Ս. ՂԱԶԱՐ — ՀՌՈՄ
ԵՒ
ՇՐՋԱԿԱՅՔԸ

Շաբաթ մը ծովի կեանք՝ Հանր. Սան Մարինոյի մօտ, Ադրիականի աննման աւազին վրայ, ծովեզերեայ նորաշէն եւ հանգստաւէտ պանդոկի մը մէջ։

ՄԵԿՆՈՒՄ՝ Օգոստոս, 6
ՎԵՐԱԴԱՐՁ՝ Օգոստոս, 31

Արձանագրութեանց եւ մանրամասնութեանց համար դիմել.—

Ն. ՄԱՑԻՍԵԱՆ
45, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : TAI. 49-40
(Գաւիթին մէջ)
Յ. ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ
11, Avenue Béranger
ARNOUVILLE-LES-GONESSE (S. et O)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ
ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ
ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
ՄԱՅԻՍ 14ԻՆ

ԽՆՋՈՅՔ
Surprise-Party

Կազմակերպուած Նոր Սերունդի Թատերական ՊԱՐՈՆԵԱՆ խումբի կողմէ։

Այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 20էն 24.
ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՄԷՋ
17, Rue Bleue, Paris (9e)
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԲԱԺԻՆ

Երգ, պար, արտասանութիւն, անակնկալներ։

Bar **Buffet**

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՀԱՆԴԷՍ
Ապրիլեան Եղեռնի տարեդարձին առթիւ
ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, դպրոցի սրահը։

Հովանաւորութեամբ Շաւիլի եկեղեցւոյ վարչութեան։

Մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. «Արդութեան» խումբին, Կապ. Խաչի եւ Նոր Սերունդի մասնաճիւղերուն։

Կը նախագահէ Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Կը խօսի ՏԻԿ. ՀՈՒՐԻ ԻՓԷՔԵԱՆ — ՊՈՒՏԱՔԵԱՆ։

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական բաժին։

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ
ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Այս տարի Հայ Կարմիր Խաչի Ֆէսանվիլիէի օդափոխութեան կայանի բացումը տեղի պիտի ունենայ Յուլիս չորսին։ Արձանագրութեան համար դիմել Հայ Կարմիր Խաչի Կեդրոնատեղին, 15 Րիւ Ժան Կուժօն, Փարիզ, Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ առաւօտները. ժամը 10-12։

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ
ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ ԽՈՒՄԲ

Տիկին ՀՈՒՐԻ ԻՓԷՔԵԱՆ—ՊՈՒՏԱՔԵԱՆ կը շարունակէ իր դասախօսութեանց շարքը։

Նիւթ. Հայոց պատմութիւն։

Այս Չորեքշաբթի, ժամը 21ին, Ազգային տան մէջ, 32 Րիւ տը Թրէվիզ։ Բոլոր Նոր Սերնդականները եւ համակիրները հրաւիրուած են։

5%
1961
EMPRUNT
GAZ
DE FRANCE

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Օր. ՍՈՆԻԱ ՊԱՅՐԱՄԵԱՆ (Վէրսայլ)
Պ. ՍԱՐԳԻՍ ՔԻԻԹՆԷՐԵԱՆ (Գանեէօ)
Նշանուած

Փարիզ, 2 Ապրիլ 1961

ԱԶԴ ՏՈՒՈՂՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Յառաջի վարչութիւնը նկատի կ'առնէ միայն կանխիկ վճարուած ազդերը։ Բոլոր ազդերու համար հարկ է նախապէս պայմանագրուիլ վարչութեան հետ։ Սակագրութիւն չկրող եւ վարչութեան հետ համաձայնութիւն չունեցող կազմակերպութեանց ազդերը նկատի չեն առնուիր։

Թիւրիմացութեանց եւ սխալներու առաջքն առնելու համար, վարչութիւնը որոշած է հետամայնով ազդ չընդունիլ։ Սոփպողական բացառիկ պարագաներու՝ Յառաջի խմբագրութիւնը պատասխանատու չէ եթէ վրիպակներ պատահին։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ.

ԱՆԻԷՌ.— Հ. Յ. Դ. Շաւարշ Միսաքեան խումբի դասախօսական ժողովը Չորեքշաբթի, ժամը 21ին, Րիւ պէ Լըմիռի սովորական սրահը։

Դասախօս՝ Ընկ. ՍԱՀԱԿ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Գանեէօ — Քաշանի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները ... Ուրբաթ, ժամը 20.30ին, ընկերուհի Հանըջէրեանի բնակարանը, 9 Րիւ ... Փրէ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ ... խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Իսիի Խանասոր խումբի պարահանդէսի ցերեկոյթը Մայիս 7ին։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ
ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ
Երգչախումբին կողմէ

ՂԵԿ. Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ
Կիրակի, Մայիս 7, ժամը 15.30ին
Alfortville, Salle des Fêtes

Ցայտագրին մէջ, Կոմիտասի, Ալթունեանի, Ալէմշահի, Սարեանի եւ այլ հեղինակներու գործերը, որոնցմէ շատեր՝ առ աջին ունկնդրութիւն։

ՄԵՆԵՐԳՆԵՐ.—
ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐ
ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ (թենոր)
ԱՐԱ ՍԵՐՈԲԵԱՆ (պարիթոն)

Հանդէսին կը յաջորդէ, երգչախումբին

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Իսքընտիւ նուագախումբ

ՄՈՒՏՔ.— Համերգ եւ պարահանդէս՝ 5 Ն. Ֆ.։
Նախապէս ապահովել տեղերը, հեռաձայնելով
TRI. 77-22 Poste 62
Օր. Այտա Զաքրէեանին

Autobus 103, Charenton-Ecoles, descendre Rue de l'Union - Parking

Ապրիլ 29, Շաբաթ ժամը 21ին
SALLE GAVEAU, 45, Rue La Boëtie, PARIS

ԱԼԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ
ԿԸ ՂԵԿԱՎԱՐԷ ԻՐ ԳՈՐԾԵՐԸ։

ORCHESTRE SYMPHONIQUE DES CONCERTS CHOUTEAU

SYMPHONIE No 13
(Première audition mondiale)

PRIERE DE ST. GREGOIRE, extrait de l'œuvre « Etchmiadzine »

SYMPHONIE No 8 « ARJUNA »

ՏՈՄՍԵՐԸ ԱՊԱՀՈՎԵԼ ԴԻՄԵԼՈՎ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ՀԱՍՑԷՆԵՐՈՒՆ

DURAND : 4, Place de la Madeleine   SALLE GAVEAU : 45, Rue La Boëtie

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 Téléph. : PRO. 86 - 60

R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. Հատը՝ 0·25 Ն. Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 26 ԱՊՐԻԼ

MERCREDI 26 AVRIL 1961

37րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 4538 37EME ANNEE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4889

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

ՊԱՀԵՍՏԻ ՈՒԺԵՐՈՒ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ԶՕՐԱԿՈՉ

ՔԵՆԸՏԻ ՏԸ ԿՈԼԻ՝ «ՁԵԶԻ ՀԵՏ ԵՄ»

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՉՈՐՐՈՐԴ ԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ՌՈՒՄԲԸ ՊԱՅԹԵՑԱՒ

Սահմանադրութեան 16րդ յօդուածին հիման վրայ, Նախագահ տը Կօլ առած է կարգ մը կարեւոր որոշումներ. 1) Ապրիլ 22ին հռչակուած պատերազմական վիճակը պիտի շարունակուի ցնոր տնօրինութիւն: 2) Այն բոլոր անձերը, որոնք, ի՛նչ միջոցաւ ալ ըլլայ, իշխանութեանց եւ Հանրապետութեան օրէնքներուն դէմ կը գործեն, պիտի ձերբակալուին: 3) Այն բոլոր պաշտօնեաներն ու զինուորականները, որոնք այս ձեւի գործունէութիւն կ'ունենան՝ պիտի պաշտօնազրկուին : 4) Պետութեան ապահովութեան դէմ դաւողի մը հանդէպ ձերբակալման հրամանագիր 5 օրէն կը բարձրացուի 15 օրուան: Զէնքով դիմադրողները մահապատիժի պիտի ենթարկուին:

Ձեռք առնուած ապահովութեան միջոցները աւելի եւս խիստ դարձան: Ֆրանսայի վրայ օդանաւային թռիչքները արգիլուած են. հրահանգ տրուած է կրակ բանալ «կասկածելի» բոլոր օդանաւերուն վրայ՝ պէտք եղած ազդարարութիւնները տալէ ետք: Այս որոշումը հաղորդուած է Ալժէի զօրավարներուն :

Բանակներու նախարարութիւնը սկսած է զօրակոչի ենթարկել բանակին ու ոստիկանութեան պահեստի ուժերը: Առ այժմ զէնք պիտի չբաժնուի քաղաքային զօրագունդերուն (միլիս) :

Կառավարութիւնը որոշեց դադրեցնել դէպի Ալժերիա կատարուած դրամական բոլոր առաքումները, ինչպէս նաեւ ամէն կարգի ապրանքներու առաքումը : Այլ խօսքով տնտեսական պաշարում որոշուած է Ալժերիոյ համար : Զինուորական ծառայութիւնը աւարտած զինուորներ Ալժերիայէն Ֆրանսա փոխադրող նաւերը վար կը դրուին ֆրանսական նաւահանգիստներուն մէջ :

Զօրավարներ Սալան, Շալ, Ժուհօ եւ Զելլէր պաշտօնազրկուած են: Կառավարութիւնը ձերբակալման հրամանագիր հանած է Ֆրանսա կամ Գերմանիա գտնուող զօրավարներ՝ Փօլ Ալառի, Կրու տը Գօֆորի, եւ գնդապետ Տիւֆուրի դէմ :

Բանակներու նախարարը, Մեսմէր, հրահանգեց բոլոր սպաներուն, ենթասպաներուն եւ զինուորներուն, որ չենթարկուին ըմբոստութեան ղեկավարներուն՝ բացի Ալժերիոյ Ազատ. Ճակատին դէմ կռուի հրահանգի պարագային:

× Մ. Նահանգներու նախագահը, Քենետի, որմէ օգնութիւն ուզած էր Զօր. Շալ՝ «Միջերկրականի մէջ համայնավար վտանգը ետ մղելու համար», անձնական նամակ մը ղրկած է Նախագահ տը Կոլի, որուն մէջ կ'ըսէ՝ «Կ'ուզեմ վստահեցնել ձեզ՝ իմ եւ ամերիկացի ժողովուրդին բարեկամութեան եւ անխառն համակրանքին մասին»: Նախագահ տը Կոլ շնորհակալութեան նամակով մը պատասխանած է Քենետիի: Համակրութեան նմանօրինակ արտայայտութիւններ հասած են նաեւ Մաքմիլլընէ, Ատընաուըրէ, Ֆրանսական հասարակապետութեան գրեթէ բոլոր երկիրներէն.

ԱԼԺԵՐԻԱ. — Ալժերիոյ ձայնասփիւռ (Ռատիօ - Ֆրանս, Շաբաթ օրուընէ ի վեր). Երկուշաբթի կէս օրէն ետք ժամը 13ին կը հաղորդէր՝ «Վարչապետ Տըպրէ Ֆրանսան ուղղակի մոլորեցուց յայտնելով, թէ Փարիզի վրայ զինուորական յարձակում մը պիտի կատարուի: Ուզեց տագնապ ստեղծել. լիովին յաջողեցաւ... Ալժերիոյ մէջ ծառայող բոլոր սպաները, ենթասպաներն ու զինուորները գիտեն, թէ այս ուղղութեամբ որեւէ հրահանգ տրուած չէ : ... Կը մերժենք լքել Ֆրանսական նահանգ մը, այնպէս ինչպէս 1940 Յունիս 18ին ուրիշ զօրավար մը նոյնը ըրաւ»:

Իսկ Զօր. Շալ կը յայտարարէր՝ «Ալժերացիներ՝, ահա անոնք, որ եկած են ձեր կողքին կռուելու, տառապելու, ի հարկին՝ մեռնելու, որպէսզի Ալժերիան ֆրանսական մնայ : ... Լաւ գիտցէք, որ մինչեւ ձեր կողքին պիտի աշխատինք, որպէսզի բանակին ու ձեր շնորհիւ իրականացնենք մեր ստանձնած պարտականութիւնը, զոր յաջողութեամբ պիտի աւարտենք : ... Բանակն ու իր պետերը քաղաքական ոչ մէկ փառամոլութիւն ունին: Զինուորականները իշխանութիւնը ձեռք առին, որպէսզի Ֆրանսան փրկեն համայնավար վտանգէն եւ Ալժերիոյ մէջ իրական խաղաղութիւն մը հաստատեն »:

Շալէն ետք հետզհետէ խօսք առին նաեւ զօրավարներ Սալան, Զելլէր եւ Ժուհօ. այս վերջինը յայտնեց. թէ վեց ամիսէ ի վեր Ալժերիա կը գտնուէր :

× Ալժէէն կը հաղորդեն վերջին ժամուն, թէ 1959 Ա. դասակարգի զինուորները, իրենց ծառայութեան շրջանին աւարտումէն մէկ ամիս առաջ ազատ պիտի ձգուին: 1958ի դասակարգը «էլ Մանսուր» նաւով Ֆրանսա պիտի ղրկուի ;

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՉՈՐՐՈՐԴ ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ՌՈՒՄԲԸ պայթած է Սահարայի մէջ, ըստ նախապէս որոշուած ծրագրին : Ասիկա վերջին պայթումը պիտի ըլլայ, քանի որ փորձերը յաջողութեամբ պսակուած են :

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ԿԱՐԾԻՔԸ

Նախագահ տը Կոլի խիստ եւ վճռական ճառը մեծ տպաւորութիւն գործած է միջազգային շրջանակներու մէջ: Արտասահմանեան մամուլը միահամուռ կը մաղթէ տը Կոլի յաջողութիւնը :

Այսպէս, անգլիական «Կարտիըն» թերթը (ազատական) կը գրէ, թէ ըմբոստ զօրավարները կը յուսային, որ Հանրապետութեան նախագահը պիտի վարանի ուժի դիմելու, եւ կը շարունակեն յուսալ, որ Ֆրանսա պիտի յուսալքուի յառաջիկայ շաբաթներուն ընթացքին : «Յուսանք, թէ ոչ այս յոյսը ոչ ալ քաղաքացիական պատերազմի մը հեռանկարը պիտի չիրականանայ » :«Թայմզ» վստահ է, թէ «տը Կոլ տեղի տուող մարդ չէ»: Անգլիական անկախ թերթը կ'աւելցնէ, թէ Ալժերիոյ ըմբոստ զօրավարները միայն երեք ձեւով կրնան իրենց նպատակին հասնիլ . կա՛մ Ֆրանսայէն անջատուած Անկախ Ալժերիա մը ստեղծելով, կա՛մ ապահովելով Ֆրանսական կառավարութեան փոփոխութիւն մը . կամ պարտադրելով որ ներկայ կառավարութիւնը իր քաղաքականութիւնը փոխէ: Անկախ մեծ օրաթերթը անհաւանական կը գտնէ առաջին լուծումը, քանի որ Ալժերիա ամէն ձեւով (պարենաւորում, զինամթերք, եւն.) կապուած է Ֆրանսայի: Ինչ կը վերաբերի երկրորդ միջոցին՝ «որ Ֆրանսայի ու Եւրոպայի համար մեծագոյն վտանգը կրնայ ստեղծել, կրնայ իրագործուիլ միայն՝ զինուորական յարձակման մը միջոցաւ, որուն հետեւանքները կ'ըլլան ընդհանուր գործադուլ եւ քաղաքացիական պատերազմ »:

Աշխատաւորական «Տէյլի Հէրալտ» եւս հարց կուտայ թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը կրնա՞յ ետ դառնալ իր քաղաքականութենէն. այս բանը կը նկատէ անհաւանական ու Ֆրանսայի մէջ ժողովրդավար վարչաձեւին վերջակէտը : Պահպանողական «Տէյլի Մէյլ» կը պահանջէ, որ արեւմտեան աշխարհը դիւանագիտական իր ամբողջ միջոցներով օգնէ տը Կոլին: Պահպանողական «Տէյլի Թելեկրաֆ» հարց կուտայ՝ «Զօրավարները ի՞նչ բանի յանգիլ կը յուսան». ապա կոչ կ'ուղղէ Ալժերիոյ Ազատ. Ճակատին, որ բանակցութիւնները շուտով սկսի Ֆրանսայի հետ, առանց սպասելու որ քաղաքացիական պատերազմի շնորհիւ իր նպատակներուն հասնի, ու փաստելով ամբողջ աշխարհին, թէ իր մտահոգութեան միակ առարկան Ալժերիոյ ապագան է :

Բոլորն ալ կը կրկնեն, թէ ըմբոստ զօրավարները իրենց այս ընթացքով միայն կը փութացնեն այն դէպքերու իրականացումը, որոնց արգելք հանդիսանալ կ'ուզէին — այսինքն՝ կա՛մ Ալժերիոյ Ազատ. Ճակատին յաղթանակը եւ կա՛մ Ալժերիոյ ժամանակաւոր անջատումը՝ Ֆրանսայէն:

Ամերիկեան «Նիւ Եորք Թայմզ» (անկախ) կը գրէ՝ «Այս անիծեալ ըմբոստութեան ղեկավարները պէտք է գիտնան, որ Ալժերիոյ մէջ իրենց նպատակներուն չեն կրնար հասնիլ առանց իրենց հայրենիքը մխրճելու դժբախտութեան եւ պատերազմի մէջ » :

Մոսկուայի ձայնասփիւռ կ'առաջարկէ, որ Ֆրանսական կառավարութիւնը անմիջապէս հաւասար — հաւասար բանակցութեանց սկսի ԱՀԱԿին հետ, որպէսզի «այս բուռ մը յետադիմականներուն դիմադրութիւնը ճզմուի »:

«Փրաւտա» կը հաստատէ, թէ ըմբոստները իրենց ծրագիրները չեն կրնար իրականացնել առանց մայրհայրենիքի օժանդակութեան. «Ահա թէ ինչու որոշ է, որ պիտի ջանան իրենց բռնատիրութիւնը պարտադրել Ֆրանսայի: Ֆրանսա ծանր ժամեր կ'ապրի »:

Հռոմի «Իլ Մեսսաճերօ» (անկախ) խորհուրդ կուտայ, որ իտալական կառավարութիւնը առանց ժամանակ կորսնցնելու հարցը ներկայացնէ Ատլանտեան Կազմակերպութեան, որպէսզի Ֆրանսայի դաշնակիցները բարոյական կարելի աջակցութիւնը բերեն Զօր. տը Կոլի: «Հանրապետական, ժողովրդավար, ատլանտեան ու եւրոպական Ֆրանսայի սպառնացող վտանգը սպառնալիք մըն է նաեւ Իտալիոյ համար». ու կը պահանջէ, որ իտալական կառավարութիւնը բարոյական ու այլ աջակցութեան ամէն հաւաստիք տայ տը Կոլի :

Թուրինոյի «Լա Սթամփա» (անկախ) վստահ է, թէ ըմբոստ զօրավարներու ծրագիրները ձախողութեան դատապարտուած են: Հռոմի «Իլ Թեմփօ» (անկախ) կը հաստատէ թէ Ֆրանսայի ժողովուրդը խաղաղութիւն եւ Ալժերիոյ պատերազմին վերջանալը կ'ուզէ : «Ժողովուրդը հանդարտ է եւ ոչ մէկ բան նախատեսել կուտայ, թէ Ալժէի պետական հարուածը ճեղքաւորումներ պիտի ունենայ Ֆրանսայի մէջ»:

Գահիրէի «Ալ Ախպար»ը կը պնդէ, թէ ըմբոստները կը վայելեն... տը Կոլի հաւանութիւնը, «որովհետեւ ըմբոստութիւնը կը ձգտի Ալժերացիները յուսալքելու » :

Թոքիոյի «Եոմիուրի»ն կը գրէ՝ «Ամբողջ սրտով կը մաղթենք, որ Նախագահ տը Կոլ յաղթահարէ ըմբոստ տարրերը եւ փրկէ Ֆրանսայի պատիւը: Այս դէպքերուն հանդէպ մեր ցոյց տուած հետաքրքրութեան պատճառը Ֆրանսայի հանդէպ մեր ունեցած համակրութիւնը չէ միայն, այլ նաեւ այն, որ եթէ ըմբոստները յաջողին, Ֆրանսայի եւ ազատ աշխարհին ու ափրիկեան երկիրներուն միջեւ մեծ փոս մը կը բացուի »:

Ճափոնի մամուլը ընդհանրապէս համոզուած է, որ այս դէպքերէն միակ օգտուողները արեւելեան երկիրները պիտի ըլլան :

Աթէնքի անկախ «Վիմա»ն կը մատնանշէ, որ քաղաքացիական ամէն կարգի պայքարները անխուսափելիօրէն տեղի կուտան օտարներու միջամտութեան, եւ այս առթիւ կը յիշեցնէ Սպանիոյ, Յունաստանի եւ Քուպայի օրինակները:

Պելկրատի «Պորպա»ն կ'ամբաստանէ Ֆրանսական կառավարութիւնը, թէ պէտք եղած աչալրջութիւնը չունեցաւ : Ապա կ'աւելցնէ, թէ Փարիզ իր դիրքը կրնայ ամրապնդել՝ ճնշումներու տեղի չտալով եւ ըմբոստներուն հետ համաձայնութեան միջին ճամբայ մը չընտրելով:

Լեհերը, որ ամէնէն ծանր կացութիւններուն մէջ իսկ ժպտալ գիտեն, բերնէ բերան կը պատմեն, թէ բանուորական կուսակցութեան քաղաքական բիւրօն երեք օրէ ի վեր անընդհատ ժողով կը գումարէ որոշելու համար, թէ Ալժերիոյ դէպքերուն առթիւ լեհ ժողովուրդը ո՞ր դեսպանատան առջեւ ցոյց պէտք է կատարէ: Ցամենայն դէպս, լեհական մամուլը վստահութիւն կը յայտնէ, թէ « Ֆրանսայի բանուոր դասակարգը իր օժանդակութիւնը պիտի չզլանայ տը Կոլի եւ օրինական իշխանութեան՝ ըմբոստ զօրավարներուն դէմ մղած իրենց պայքարին մէջ»:

Պաղտատի Արտաքին նախարարութեան բանբերը փափաք յայտնած է, որ Մ. իր պատասխանատուութիւնները ստանձնէ եւ միջամտէ Ալժերիոյ մէջ :

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ապրիլեան Եղեռնի 46րդ տարեդարձը ոգեկոչուեցաւ նաեւ Փարիզի մէջ եռեակ հանդիսութիւններով : Հակառակ երկրին եւ մանաւանդ Փարիզի վիճակին, հոծ բազմութիւն մը փութացած էր, Կիրակի գիշեր, Սալ Քատէ, ուր Ապրիլեան Սերունդը յիշատակի պատշաճ հանդէս մը կազմակերպած էր: Կը նախագահէր Կ. Մեհեան, օրուան բանախօսն էր՝ Հ. Հանտալեան :

Նոյն օրը, ժամը 17ին, Սաքրէ Քէօրի Մայր Տաճարին մէջ, հայ եւ օտար հաւատացեալներու հոծ բազմութիւն մը հետեւեցաւ հայածէս յուղիչ պատարագին, զոր մատոյց Կարապետ Եպիսկ. Ամատունի, հոգեցունց քարոզ մըն ալ արտասանելով ֆրանսերէն լեզուով :

Երկուշաբթի օր, առաջին անգամ ըլլալով՝ Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութիւնը յաջողած էր Ապրիլ 24ի թուականը ունենալ Անծանօթ Զինուորին բոցը արծարծելու համար: Այս արարողութիւնը մանաւորապէս յուզիչ էր այն ժողովուրդին համար, որ ցարդ չունի իր բոլոր Անծանօթ զոհերուն յիշատակը ոգեկոչող գերեզման մը :

Աշխատանքի ազգային դադարը եւ քաղաքին մէջ հռչակուած հաւաքոյթներու արգելքը պատճառ դարձան սակայն որ շատեր ակամայ բացակային այս արարողութենէն : Այսուհանդերձ նախկին ռազմիկներու եւ հայրենակիցներու գնահատելի թիւ մը փութացած էր Յաղթական Կամար, ուր Ֆրանսական եւ հայկական Եռագոյններու պատկառելի շուքին տակ, Միութեան նախագահը՝ Գ. Վ. Պարկիրճեան վերարծարծեց բոցը: Ասիկա սկիզբ մըն էր սակայն եւ մաղթելի է որ ամէն Ապրիլ 24ի, Հայերը Յաղթական Կամարին տակ հանգչող Անծանօթ Զինուորին բոցը արծարծեն, յիշելով իրենց անհամար անծանօթները, որոնց ոսկորները հանգիստ չճանչցան :

ՕՊՐԻ ՀԵՐՊԸՐԹ ԵՒ ԹԱԼԷԱԹ

Օպրի Հէրպըրթ նախապէս երկու անգամ Պոլիս եղած էր եւ Էնվէրի ու անոր հօրեղբօր՝ Խալիլի հետ բարեկամացած էր, անգլիական դեսպանատան մէջ իթթիհատականներու ի պատիւ տրուած ճաշերու ընթացքին : 1915ին, Տմրտանէլի կռիւներուն ատեն, անգլիացի ծովակալին եւ անտաղանդ զօրավար Համիլթընի թարգմանը եղած էր, որովհետեւ քանի մը լեզու գիտէր եւ դեր ունեցած էր Տարտանէլի մէջ 12/25 Մայիս 1915ին անթաղ մնացած երկու կողմի մեռելները ,— հինգ հազար Թուրք եւ երկու հազար անգլիացի զինուոր—թաղելու մէջ, խրամներուն մօտ, Մուսթաֆա Քեմալի ներկայութեան, որ հոն կը գտնուէր իբրեւ հասարակ տասնապետ մը , ծպտեալ, անգլիական խրամներու եւ դիրքերու մասին գաղափար մը կազմելու նպատակով :

Հէրպըրթ, իբրեւ Թրքասէր մարդ, կարեւոր դեր խաղաց նաեւ Քութ էլ Ամարայի անգլիական(13000) զօրքին անձնատուութեան օրը, բանակցելով Ջարդարար Խալիլ պէյին հետ 29 Ապրիլ 1916ին, միայն հինգ հարիւր անգլիական հիւանդ զինուորները Պասրա փոխադրելու համար : Եւ Խալիլի առաջարկած էր երկու միլիոն ոսկի անձնատուր եղած ցուփ եւ անհեռատես զօրավար Թաունսենտը եւ գերիները ազատ ձգելու համար, բայց որ Էնվէր, որ ըսել է գերման վերին հրամանատարութիւնը, մերժեր էր : Այդ 13 հազար զինուորներուն երկու երրորդը, անօթութեան եւ զրկանքներու ենթարկուած, մեռած էր մինչեւ զինադադարի կնքումը :

Խալիլ կոչուած մարդակերը, Էնվէրի միւս եղբօր՝ Նուրիի հետ Պաքուի երեսուն հազար Հայերու սպանդին գլխաւոր պատասխանատուներէն էր, 2/15 Սեպտեմբեր 1918ին :

1 Մարտ 1921ին, Թալէաթ հեռագիր մը Անգլիա ղրկած էր Պերլինէն եւ Օպրի Հէրպըրթէն ժամադրութիւն մը խնդրած էր : Օպրի Հէրպըրթ Պարլամենտի անդամ էր եւ Լորտ Քարնարվոնի ժառանգորդին չորրորդ զաւակն էր : Հէրպըրթ ընդունած էր Թալէաթի դիմումը եւ ժամադրութիւնը տուած էր Արեւմտեան Գերմանիոյ Համմ քաղաքին մէջ, որ կը գտնուէր Պրեմէնէն տասը մղոն հարաւ եւ Պերլինէն 240 մղոն արեւմուտք : Թալէաթ Պերլինէն շոգեկառքով եկած էր ժամադրավայր եւ, իբր թէ իր յղացած եւ գործադրել տուած աննախընթաց եւ անմարդկային ոճիրները տեղի ունեցած չըլլային, ամենայն պաղարիւնութեամբ բանակցիլ սկսած էր անգլիացի Թրքասէրին հետ, կնքելու համար անգլեւ-Թուրք նոր զինակցութեան մը պայմանները : Տեսակցութիւնը տեւած էր մօտ 3 ժամ : Օպրի Հէրպըրթ, Թուրքերէնին ալ քաջածանօթ էր :

Թալէաթ անոր յայտնեց, թէ «սխալներ գործած է եւ թէ իթթիհատական Թուրքերը պէտք չէր , որ միանային Գերմաններուն» : Մինչ, Համաշխարհային Ապատերազմին, նոյն շնական Թալէաթը իրեն այցելող գերման Թղթակիցներուն կ'ըսէր կոտրած թափած գերմաներէնով. «Կոթ 'Շթրաֆէ Էնկլանտ »' (Աստուած պատուհասէ Անգլիան) :

Այժմ Թալէաթ , իր գործած ոճիրներու սարսափէն խուճապահար, անգլիացի Թրքասէրներուն զարշապարը կը լիզէր եւ գնչուի որդնոտած իր մորթը փրկելու միջոցներուն մասին կը մտածէր :

Թալէաթ Հէրպըրթին կ'ըսէր նաեւ . « Անցածը անցած է . կարեւորը այն է, որ եթէ Անգլիա համաձայնութեան մը չգայ Մուսթաֆա Քեմալի հետ, այն ինչ որ այժմ շահած է, կրնայ ամբողջովին կորսնցնել » :

Օպրի Հէրպըրթ , անգլիացի այս փերեզակը, հաճելի թուելու համար Թալէաթին, կ'արձանագրէ . «Թալէաթի մը ձայնը բոլորովին անլսելի չի կրնար մնալ, հակառակ տիրող պայմաններուն » : Թալէաթ, ըստ այս Թրքամոլին, «արգահատելի մէկը չէր . ճիշդ է, որ նիհարցած էր, իր նախկին գիշատիչ գազանի երեւոյթը չունէր եւ ինքզինք աղքատ կը ներկայացնէր » (հակառակ անոր, որ միլիոններու մէջ կը լողար Հայերէն կողոպտուած դրամներով) : Թալէաթ, միշտ ըստ Հէրպըրթի, «տակաւին կը պահէր իր վճռականութիւնը եւ կարծրասրտութիւնը » :

Այս բանակցութեանց արդիւնքը այն եղաւ, որ Լորտ Հէրպըրթ պատասխանեց Թալէաթին ըսելով, թէ «տեղեկագիր մը պիտի ներկայացնէ բրիտանական արտաքին գործոց նախարարութեան, տեսակցութեան ընթացքին քննուած հարցերուն մասին» : Ապա, Թալէաթ, շոգեկառք առնելով, Համմէն Պերլին վերադարձած էր :

Աւստրալիացի զինուորական եւ նշանաւոր գրող Ալըն Մուրհէտ կը գրէ, թէ « Թալէաթ իր փաստարկութեանց մէջ սխալած էր, որովհետեւ իր յիշած անցեալը ոչ մոռցուած էր եւ ոչ ալ փակուած էր : Այդ տեսակցութենէն երկու շաբաթ ետք, Թալէաթ, Պերլինի Հարտէնպէրկ փողոցէն անցած ատեն, մէկը իր ուսին զարկաւ . ետ դարձաւ եւ տեսաւ դաժան ու պրկեալ դէմքը հայ ուսանողի մը : Այդ տղան կը կոչուէր Սողոմոն Թէհլիրեան , որ ակնթարթի մը մէջ իր յօշոտեալ ցեղին աստուածացումը դարձաւ : Այդ պատանին տեսած էր իր հօր մերկացումը եւ սպանութիւնը Թուրքերու կողմէ, իր մօր եւ քոյրերուն տարագրումը դէպի Միջագետքի անապատները, առեւանգուելու եւ սպաննուելու համար պահակներուն կողմէ : Մէկը զինք (Սողոմոնը) ազատած էր անխուսափելի վիճակի մէջ : Իսկ ան ձեւով մը Թուսխաչէն Պերլին եկած էր, ապա տեսած էր իր մօրը ուրուականը, որ կ'ըսէր իրեն . — « Գիտես , որ Թալէաթը հոս է, բայց

ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ԿՈՒԼՏՈՒՐԱՅԻ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— Տարիներու մեր ճնճղդատութիւններէն ետք, որ մաղձահոսութիւն պատճառեց ոմանց մօտ, ահա Հայաստանի մտաւորականներն ալ սկսան ըսել ինչ որ կ'ըսէինք քաղցրմտօրէն.—

Ես բժիշկ եմ, 18 տարի է ինչ գտնւում եմ բժիշկների շրջապատում, եւ յայտնի է, որ նրանք բոլորն էլ ունեն բարձրագոյն կրթութիւն : Բայց երբ կարդում եմ այն բազմաթիւ «հիւանդութեան պատմութիւնները», տեղեկանքները, զեկուցագիրները, որոնք գրում են բժիշկները կամ երբ ականջիս է հասնում իմ որոշ պաշտօնակիցների խօսակցութիւնը, ապա սրտիս մէջ զգում եմ մի ցաւ, ինձ պատում է ծանր մի մտատանջութիւն, որի մասին խրատացիօրէն գրել է ընկ. Բաղդասարեանը «Աւանգարդ» թերթում :

Ահա կարդում եմ մի բժշկի գրութիւն : « Հիւանդ Կ.ն ունի կրծքի վանդակի ուշիբ, ուղեղի կոմոցիօ, ամբողջ երկու օր

ե լինսարադկայի մէջ է » :

Եւ կարծես ի լրացումն դրա, մէկանքից լսում եմ մի ուրիշ ձայն . մանկական հիւանդութիւնների բժիշկը հիւանդ երեխայի մօրն ասում է . — Դիագնոզը դեռ պարզ չէ, պարզ է, թէ տրիխոֆիտիա, եթէ հասարակ լինի, ոչինչ, տարէք պեդիատրի մօտ ...

— Մեզ անհասկանալի է, ինչ լեզուով էք խօսում դուք, որտեղից էք հաւաքել այս բառակոյտը ,— առարկում է մայրը նրան :

— Բա ինչ անեմ, որ այս բառերի համար բնորդը չկայ, խոմ բոլոր տերմինները չկան հայերէնում, առ բժշկութիւն փիլոլոգիայի ֆակուլտետ չէ :

Բայց ներեցէք... չէ որ ուշիբը ռուսերէն կոչւում է սալչարդ, կոմոցիօ՝ ցնցում, լինսարադկան՝ տենդ : Դուք միգուցէ չգիտէք, որ չկայ մի բժշկական տերմին կամ բառ, որի հայերէն համարժէքը չլինի : Ապա կարդացէք պրոֆ. սոր Վահան Արծրունու հայ - ռուս - լատիներէն բառարանը, որ գրուած է բժիշկների եւ ուսանողների համար : Այնտեղ դուք կը գտնէք, որ պեդիատրը կոչւում է գոճ, տրիխոֆիտիան՝ ... տամ : Ի դէպ, վոնէ պարտադիր «թարգմանութիւն», «բառափոխութիւն» «ախտորոշում » եւ նման ամէնօրեայ օգտագործուող հայերէն բառերն խմանալ Դուք երբեմն զարմանում էք, յարգելի բժիշկ, բայց այդ բառերը եթէ միշտ գործածէք, ապա դրանք կը հնչեն եւ գեղեցիկ, եւ հարազատ :

Միթէ՞ աւելի գեղեցիկ է, երբ հիւանդին ասում են . «խմէք վեց պարոշոկ», «վէրքի վրայ դրէք պովեազկա», «սրմոմետրը ճաքեց» , «վէրքերու փարփարոտ ստաֆաներ», երբ պէտք է ասեն . «խմեցէք վեց հատ դեղափոշի», «ջերմաչափը ճաքեց», վէրքի վրայ դրէք վիրակապ » «վէրքերու յախճապակեայ բաժակ եալյն » :

Իմ կարծիքով, այս «լեզուով» խօսելու ՀԻՄՆԱԿԱՆ պատճառն այն է, որ շարք ինստիտուտներում եւ տեխնիկումներում (առանձնապէս բժշկական, ... նասնարուժական) դասախօսները, դասատուները իրենք են դասաւանդում այդպիսի աղաւաղուած լեզուով

ԵՐԿՐՈՐԴ , բազմաթիւ մասնագիտական առարկաների գծով չկան դասագրքեր, իսկ եղածներից շատերը թարգմանուած են անյաջող եւ ոչ ճիշդ :

ԵՐՐՈՐԴ, վերը յիշուած ինստիտուտներում շատ փոքր հիմքերի վրայ է դրուած մայրենի լեզուի ուսուցումը ... մանք (երբեմն շատ պատկառելի մասնագէտ - դասախօսներ) այսպէս են արդարանում, թէ լաւ բժիշկ լինելու համար այնքան էլ կարեւոր չէ լաւ հայերէն գիտենալ :

Երեւանի քաղաքային շտապ օգնութեան կայանի գլխաւոր բժշկի տեղակալ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆ
« Աւանգարդ »

գուն անսիրտ ես, դուն իմ տղաս չես » : Բայց ան, փողոցին մէջ դէմ դիմաց , երկվայրկեանի արագութեամբ, հանդիպած էր գնչուին եւ ատրճանակը գրպանէն քաշած եւ պայթեցուցած էր Թալէաթի ուղեղը :

Բժիշկները տեղեկագրած էին, թէ Թէհլիրեանի գնդակը ձախ աչքի մօտէն Թալէաթի գանկը ծակած եւ ուղեցի մէջէն անցած ու կլոր ծակ մը բացած էր գլխուն մէջ :

Նախ քան շան սատակ ըլլալը , հրէշը ուրախացած էր, որ երկու միլիոնէ աւելի Հայերը մոխիրի վրայ նստեցուցած էր եւ յօշոտել տուած էր անոնց մարմինները : Եւ կ'ուզէր վայելել ալաթուրքա երջանկութիւն մը, սակայն Ուրբաթը Շաբաթէն առաջ եկաւ եւ գահճապետ հրէշը գտաւ իր արդար եւ արժանի պատիժը :

Ան 1915 Հոկտեմբերի կիսուն յայտարարած էր, թէ այլեւս Հայկական Հարց գոյութիւն չունի : Բայց դատը կայ եւ պիտի մնայ մինչեւ որ իրական արդարութիւնը գործադրուի .

Թալէաթի սատակումը արդարադատութիւն մը եղաւ բոլոր այն չարչրկուած ազգերուն , որոնք արդարութիւնը ոտնահարած էին : Ցոյց տուաւ նաեւ, թէ անտեսուած արդարութեան պահանջը կայ եւ պիտի մնայ՝ մինչեւ գոհացում գտնէ :

« Լիթըրըրի Տայճէսթ» իր 20 Փետրուար 1920 թիւով, կը գրէր.— «Արմենիա քրայզ փոր ճասթիս » (Հայաստան արդարութիւն կը պահանջէ) : Այդ արդարութիւնը չի կրնար չգալ :

Թալէաթի օտար գործակալներու մասին կը խօսինք ուրիշ առիթով :

ՀԱՅԿԱԶՆ Գ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

ՅԱՒԻՆ ՏՈՒՆԸ

(ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼԻ ՄԸ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ)

Կարգ կարգ կը կենանք սենեակին մէջ , Թուրքերն ալ խառն են մեզի . լուռ ենք անծանօթին սարսուռովը համակուած : Եւ այս երկիւղած լռութեան մէջ հայ երիտասարդ մը «Լոյս զուարթ»ը կ'երգէ . ամէնքս ալ անզգալաբար ծունկ կը դնենք միեւնոյն ուժէն մղուած, դրդուած կարծես :

Խունկի քուլաները կը ծածանին մեր գլխուն վերեւ ամպիկներու նման եւ ամէնս ալ կը մասնակցինք այս երիտասարդին քաղցր երգին : Քառասուն բերաններէ եւ աւելի հոգիներէ բխած այս երգը բանտին պատերը կը թնդացնեն . տեսարանը վեհ է ու սրտագրաւ : Ամէնքնիս, Թուրք բանտարկեալներն ալ մեզի հետ, աչքերնիս գոցեր ենք, մենք մեր մէջը ամփոփուած, մեր ցաւերովը աւինքնուած եւ անոնցմով վերացած : Ցաւն ու վիշտը ամէնքս ալ իրարու միացուցեր, իրար խառներ է, հակայ ձուլարանի մը պէս : Հոս, այս վայրկեանին ալ ազգ չկայ , տառապած ժողովուրդներու տառապող ներկայացուցիչները միայն կան, ամէնն ալ իրար զօդուած այս երգին անուշ եղանակին հանդոյցովը : Երգը կը շարունակէ :

«Եկեալքս ի մտանել արեգական ...» :

Ալ վերացեր, անէացեր եմ ես . սիրտս տարօրինակ, անդրաշխարհի զգացողութիւններ ունի ...

ԺԲ.

Մեր սենեակին մէջ Արամ անունով երիտասարդ մը կայ, Թիկնեղ եւ կաշըմբուռն, լեռներու տղայ, որ երեք անգամ Ատարազար, իր հայրենիքը աքսորուելէն ետք, երեք անգամ Պոլիս վերադարձած է : Այս անգամ նորէն ձերբակալուած եկած ինկած է հոս . ոչխարի ասուէ կը վայլէ իր առողջ բարեձեւ մարմինին հագած փօքուրն ու սալթան . ֆէսը գէսիքով ծռած, ճիշդ այն Էֆէներու գառակարգին պատկերն է, զորս արտադրելու բախտը Իզմիրի ու Իզնիմիտի եւ իր շրջակայքին վիճակուած է : Անվախ, համարձակ, լեռներու, փորձանքներու մէջ մեծցած, անոնցմով շաղուած եւ թրծուած տղայ մը :

Բանտին մէջ ուր բիրտ ուժը միայն բանտակիցներուն վախ կ'ազդէ, այս տղան է միայն որուն ոչ ոք կը համարձակի մօտենալ ու ծուռ աչքով նայիլ : Թունդ ազգապաշտ մը՝ բառին ամենախոր եւ ամենալայն իմաստովը, որուն տառապանքներովը կը տառապի, որուն ցաւերովը կ'ապրի այս ժողովրդին անկեղծ զաւակը : Իր մասնաւոր հակառակութիւնը բանտին մէջ խափշիկի մը հետ է , Թունդ հայատեաց , որ գողութեան համար նետուեր է հոս : Շատ անգամ կը կռուին իրարու հետ եւ ուժեղ հայ տղամարդուն կռուփը երկիւղ ձգած է այս մոլեռանդին հոգիին մէջ : Երեսանց բարեկամ ձեւանալ կ'ուզէ Հայուն .

— Դուն Արամներուն շատ մօտ ես, քեզի Արաբ պիտի ըսեմ ասկից ետք, Արամ :

— Մեր գիւղին մէջ, բարեկամ, Արաբ շուներուն կ'ըսեն միայն :

Խափշիկը պզտիկ մնացած կը լռէ :

— Արամ , խելքդ գլուխդ բեր, կ'ըսենք իրեն, Մէհմէտ Ալի պէյի մարդն է, կռնակ ունի անիկա :

— Դէհ, կը պատասխանէ մեզի ծիծաղելով, եթէ անիկա կռնակ ունի, մենք ալ կուրծք ունինք փոխարէն ... :

Օրերը օրերու կը յաջորդեն, շաբաթները շաբաթներու : Ոչ հարցնող, ոչ փնտռող : Մեզի համար դուրսէն աշխատողներուն բան մը չի գար ալ ձեռքէն, ամէն յոյս կորած է, ամէն ակնկալութիւն վերջացած :

Հինգերորդ շաբթուան գիշեր մը երբ նորէն բոլորուեր ենք տօմինօին շուրջ՝ բանտապահը «Գրիգոր եւ Յակոբ» երկու ընկեր կը փնտռէ բանտին մէջ . մեր սենեակէն ալ կը մտնայ :

— Գրիգոր, Յակոբ հո՞ս են, պիտի արձակուին, շուտ թող հագուին :

— Գրիգոր ու Յակոբ, բայց շաբաթ առաջ աքսորուեցան անոնք Տիվրիկ՝ իրենց հայրենիքը :

— Վայ, կ'ըսէ բանտապահը ժպտելով, անունի շփոթութիւն տեղի ունեցեր ... ուրիշի տեղ իրենք աքսորուեր են . բան խնդիր չէ, թող սխալ մը ըլլայ : Եւ ... նորէն կը ժպտի :

Քանիներ այսպէս շարաթը՝ սխալմամբ առանց յանցանք մը ունենալու կ'աքսորուին . քանիներ, քանիներ : Հինգշաբթի օրերը մեր սարսափի օրերն են, որովհետեւ աքսորի մեծ կարաւանը այն ճամբայ կ'ելլէ բանտէն, եթէ սխալմամբ մեզի ալ անունի շփոթութեամբ ղրկեն ... ի՞նչ կրնանք ընել, որո՞ւ բողոքել անգամ մը վազողը այլեւս չի դառնար ...

Ամէն հինգշաբթի տասնեակներով աքսորուածներու մէջ ով գիտէ որչափ ... մեղներ այսպէս քշուած գացեր են ... ձմեռուան ցուրտին ու բուքին Սամսոն մինչեւ Անատոլուի ներսերը ոտքով համբորդելու ....

Իրիկուան դէմ աշիրէթներու վարժապանին բարձրագոյն կարգի աշակերտներ ... պան մեզի վիճակակից ըլլալու . յեղափոխական գաղափարներով տոգորուած Սուլթանին անձին դէմ դաւաճանել փորձած ըլլալու յանցանքով :

ԼԵՒՈՆ ՇԱՀԷՆ

(26 Շար.)

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

—o—

Համազգային Մշակութային Ընկերու– թեան ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ Ապ– րիլ 14ին, Ուրբաթ իրիկուն Սողոմոն Բէքլէրեան սրահին մէջ: Ներկայ էին 18 անդամներ :

Այս ընդհ. ժողովի գումարման նպա– տակն էր ընտրել Փարիզի վարչութիւ– նը. որուն համար քանի մը անդամներ առաջադրուած էինք, բայց մեծամասնու– թիւն կազմուած չէր :

Ժողովը բացաւ Պ. Պարսամեան, շեշ– տելով անհրաժեշտութիւնը կանոնաւոր եւ մեծամասնութեամբ ընտրուած վար– չութեան մը :

Ապա առաջարկեց Պ. Զորուքճեանը իբր ընդհ. ժողովի նախագահ, ժողովը վարելու եւ թելադրութիւններ ընելու համար :

Արդէն 27 Մարտ 1961ին ընդհ. ժողով մը գումարուած էր եւ ժամանակաւոր վար– չութիւն մը կազմուած : Ներկաներու թի– ւը նկատի առնելով տեսնուեցաւ որ մե– ծամասնութիւն չէին կազմեր, բայց կա– նոնագրի տրամադրութեան համաձայն, տասը վայրկեան վերջ կրկին բացուեցաւ ժողովը եւ ներկաները յետ խորհրդակ– ցութեան որոշեցին ձայներու մե– ծամասնութեամբ, (որոնց թիւն էր 18), ընտրել նոր վարչութիւնը :

Ընտրուեցան հետեւեալները .—

Պ. Պ. Մկրտիչ Պարսամեան (ատենա– պետ), Նուպար Ազամալեան (ատենա– դպիր), Տիկին Գարոլինէ Աղապապեան (գանձապահ), Երուանդ Յարութիւն– եան, Սահակ Յովհաննէսեան, Ժիրայր Միքայէլեան, Թորգոմ Նալպանտեան :

Այս ընտրութենէն ետք, կարծիքներու փոխանակութիւն մը տեղի ունեցաւ Հա– մազգայինի գործունէութեան զարկ տա– լու եւ նոր անդամներ աւելցնելու հա– մար. Այս առթիւ նորընտիր անդամնե– րէն Պ. Նուպար Ազամալեան ծրագիր մը բերաւ, որ իր ընդհանուր գիծերուն մէջ արդէն կը համապատասխանէր Համազ– գայինի ծրագրին: Որոշուեցաւ նոյն ծը– րագիրը վարչութեան ժողովներուն մէջ վիճարանութեան ենթարկել. Նախապէս սկզբունքով ընդունելէ ետք :

Ընդհ. ժողովին առաջարկուեցաւ զա– նազան վիճաբանական երեկոյթներ եւ դասախօսութիւններ կազմակերպել հե– տաքրքրական նիւթերու շուրջ :

ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Մարդուն մէկը աճապարանքով սափ– րատուն կը մտնէ, կը նստի եւ սափրի– չին կ'ըսէ.

— Երեսս ալ կտրէ :

— Այսի՞նքն, կը հարցնէ, սափրիչը զարմացած .

— Այսինքն, մազերս, մօրուքս եւ՝ [illegible] :

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԸ ՄԻԼԱՆՈՅԻ ՄԷՋ

ՄԻԼԱՆՕ, (Ցառաջ) — Այս տարի եւս, Հայկ. Տան երդիքին տակ մեծ յաջողու– թեամբ տեղի ունեցաւ այլեւս աւանդա– կան դարձած Իտալահայ Մշակութային Միութեան կազմակերպած պարահան– դէսը :

Ազգային Տան սրահները գեղազար– դուած էին թղթէ բազմաղուննեան վարդի կոկոններով, ճենճղուկներով եւ թիթեռ– նիկներով, մինչ մայր պատին վրայ սըր– բազան Արարատը շրջանակուած էր յայ– նատերեւ անօրինակ ծաղիկներով, որոնք կը յիշեցնէին անչարժացած ջուրերուն վրայ իրենց երազանգը օրօրող նունու– փարները :

Նախասենեակը, նրբանցքները, գրա– դարանն ու ըմպարանը զարդարուած էին վենետիկեան եւ ճափոնական լապտեր– լապտերիկներով, հովանոցիկներով, եւ հովահարներով, որոնք այնքան գեղեց– կօրէն ի մի կը համադրէին ծայրագոյն Ասիան եւ մօտաւոր Եւրոպան :

Այս տարի եւս, քաղաքամերձ վայրեր բնակող հայրենակիցներ փութացած էին իրենց ներկայութեամբ պատուել Իտա– լահայ Մշակութային Միութեան կազ.– մակերպած պարահանդէսը, ինչպէս ներ– կայ էին տարիներէ ի վեր մեր ձեռնար– կին հաւատարիմ իտալացի ընտանիքներ, որոնցմէ շատեր սկսած են արդէն գնա– հատել յաջողութեամբ մեր Մեծաքան– չէն թոթովել յատկանշական բառեր եւ բացատրութիւններ, ինչ որ փոքրիկ յաղ– թանակ մը նկատելէ աւելի մեծ մխի– թարութիւն մըն է :

Ուրախութեան պահը տեւեցին մին– չեւ առաւօտեան ժամը երեքը, բոլոր– ուած հայ մայրերէ պատրաստուած սե– ղաններուն շուրջ, միաժամանակ չմոռ– նալով մերթ ընդ մերթ պարել հանրա– ծանօթ Ինթրայի նուագախումբին ամա– նակով :

Այս առթիւ, կը փափաքինք ընդգծել որ մեր երկսեռ երիտասարդութիւնը կը թուի տիրացած ըլլալ արգիական պա– րերուն ոչ միայն ինքնայատուկ պատկե– րացումներուն եւ ձեւաւորումներուն՝ այլեւ կրակոտոյ աշխոյժին, յաղթանա– կօրէն մրցելով տեղացի զոյգերուն հետ:

Բախտաւորները, — գրեթէ միշտ մի– եւնոյն բախտաւորները, — շահեցան վի– ճակախաղի արդիւնք եղող բնտիր նուէրներ :

Պարահանդէսին կազմակերպիչ յանձ– նախումբը, առաւելապէս բաղկացած օր– իորդներէ եւ երիտասարդ տիկիններէ՝ իսկապէս ծափահարելի աշխատանք մը տարած էր . . .

Բացայայտ է, երբ գործ մը կը յանձ– նուի անոնց՝ կրնաք վստահ ըլլալ որ ան սահմանուած է լաւագոյն յաջողութեան: Չէք գիտեր ինչպէս, հեռախօսին աղջեւ անցած՝ Միլանոյի գէթ մէկ քառորդը կը յաջողին դնել շարժման մէջ, ու ահա, հանդիսութենէն օր մը առաջ՝ ամէն ինչ կազմ ու պատրաստ է Հայկ. Տան երդի– քին տակ, ճաշակաւոր, կոկիկ, մաքուր:

ԸՆԿԵՐՈՋ ՄԸ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

—o—

Մէկը եւս, երէց սերունդէն, օտար հո– ղին յանձնեցինք վերջերս: Մկրտիչ Համ– բարձումեան, 75 տարեկան, Պէնլիցի այն խոնարհներէն էր, որոնք իրենց մաս– նակցութիւնը բերած են կամաւորական շարժումներուն :

Արհաւիրքի օրերուն կը գտնուէր Պալ– քաններու, երբ հայկական տարագրու– թեան ողբերգութիւնը կը լսէ, կը ցնցուի եւ անմիջապէս կը մեկնի Կովկաս, միա– նալու համար այն անձնուրաց երիտա– սարդներուն, որոնք զէնքի փարեցան լու– ծելու համար իրենց սպաննուած հոգե– հատորներուն վրէժը :

Այսպէս, այս խոնարհ հայրենակիցը բաժնեկից կը մնայ ոչ միայն հրէշը պատմող ջախջախներու քաջագործու– թեանց, այլեւ հաստատման այն Հայաստանին, որ կազմուեցաւ ահաւոր աշխարհամարտէն ետքը: Ի վերջոյ, ծա– նօթ աղէտներէն ետքը, ամէնուն պէս անցաւ դէպի արեւմուտք, եկաւ հաս– տատուեցաւ Ֆրանսա, դրադելու համար նպարավաճառութեամբ՝ ի խնդիր իր օ– րապահիկին: Եւ այստեղ ալ հող մտաւ:

Սիրելի Մկրտիչ, բախտը չօգնեց որ վերջին օրերդ ապրէիր հայրենի հողին վրայ, թաղուէիր հայրենի հողին մէջ: Այս քանի մը տողերը կը գրեմ, իբրեւ դամբանական, որպէսզի չմոռցուի յի– շատակդ :

ԲԱՐԹՈՂ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մեծ խանդավառութեամբ տեղի ունե– ցաւ Անիէռ Պուա – Քոլոմպի Կապոյտ Խաչի տարեկան պարահանդէսը Կիրակի Ապրիլ 16ին, Անիէռի քաղաքապետարա– նի շքեղ սրահներուն մէջ :

Հակառակ տաք եւ գեղեցիկ օդին հոծ բազմութիւն մը լեցուցած էր ամբողջ սրահը:

«Սօսի» պարախումբը իր ամբողջ կազմով ղեկավարութեամբ Տիկին Ցաս– միկ Քիւթնէրեանի հայկական եւ Կով– կասեան պարերով խանդավառեց ներկա– ները բուռն ծափեր խլելով: Ներկաներու խնդրանքով բեմ հրաւիրուեցաւ Պ. Անդ– րանիկ Քահամեան՝ որ մեծ յաջողու– թեամբ երգեց «Աղբիւրի մօտը» (Աշոտ Սաթեան) :

Խաչուհիները բան չէին խնայած հան– դէսի յաջողութեան համար նուիրելով ամբողջ պիւֆէի ուտելիքները եւ հա– ճոյքով սպասարկելով սեղաններուն շուրջ: Վիճակահանութեան դրուած էին զանազան առարկաներ բոլորն ալ նուիր– ուած համակիրներէ եւ ընկերուհիներէ, տոմսերը սպառեցան կարճ ժամանակի մէջ :

Ռոպերթօ Սեթոյի նուագախումբը ո– գեւորեց բազմաթիւ զոյգեր մինչեւ կէս գիշեր :

Հաւոյթը ակնկալուածէն աւելի եղած է ոգեւորելով Խաչուհիները՝ նոր եռանդ եւ յաջողութիւն՝ շարունակելու համար իրենց ազգանուէր գործունէութիւնը :

Ա.Ա.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՊԱՀՊԱՆԵԼ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐԸ

Պատմական թանգարանի ազգագրական բաժնի պաշտօնեայ՝ Ռ. Մելիքսէթեան հրապարակաւ կը գանգատի պատմական կարգ մը յուշարձաններու հանդէպ ցոյց տրուած «անուշադրութեան» համար: «Սով. Հայաստան»ի 6/Դ թիւին մէջ, բաց նամակով մը թուելէ ետք Սեւանայ լճին ցամքած տարածութեան վրայ գտ– նուած 3000 – 3500 տարուան հնութիւն– ներուն արժէքը՝ «անդուղական» ցաւով գիտել կուտայ, որ այդ պատմական շատ կարեւոր յուշարձանները «անխնամ վի– ճակում են, աւերւում են եւ կեղտոտ– ւում» :

Լճաշէնի կարգ մը «դամբարանները լցւում են հալոցքների, անձրեւաջրերի, քամիների բերած հողով ու աղբով: Բայց դա ոչ ոքի չի անհանգստացնում: Աւելին, այստեղ է գտնւում ուրարտա– կան սեպագիր մի արձանագրութիւն (785 – 760 Ք. Ա.), որի շուրջը լցրել են աղբ ու աւելորդ հող, պատերին ինչ որ անուններ են գրուած, արձանագրու– թիւնը արդէն կիսով չափ թաղուել է հո– ղի մէջ» :

Ռ. Մելիքսէթեանի ըսելով անմխիթար վիճակի մատնուած են նաեւ Հայաստանի շարք մը այլ պատմական յուշարձաննե– րը՝ էջմիածնի շրջանի Արագած գիւղին մէջ գտնուող ուրարտական ամրոցը, Ներքին Ջէյվայի ԽՃՃօյլիբ շրջանին պատկանող բնակավայրը: Ամրոցին եւ բնակավայրին քարերը կ'օգտագործուին «շինարարութեան» համար : Այս առթիւ կոչ կ'ընէ Յուշարձաններու պահպանման կոմիտէին եւ շրջաններու կուսակցական մարմիններուն, որ լրջօրէն մտահոգուին այս հարցով եւ անյապաղ միջոցներ ձեռք առնեն պահպանելու համար մեր մշակոյ– թին այս արժէքաւոր յուշարձանները :

Պարահանդէսին վերջաւորութեան, խումբ մը երիտասարդներ, իրենց կռնա– կը տուած յաւերժական Մասիսներուն՝ սկսան երգել ազգային եւ ժողովրդական երգեր :

Հրաշալի էր վայրկեանը, հրաշալի՝ երգերը, եւ աքանչելի այն անխառն յու– զումը՝ որ նմանօրինակ առիթներով Հա– յուն սիրտը կը մերձեցնէ մեր մօտաւոր եւ հեռաւոր անցեալին, ուր կ'ապրի ու կը վերապրի ցեղին ոգին, յաւերժօրէն անյեղլի եւ բացարձակը :

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (183)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

—o—

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

— Անշուշտ բարի՞ է ձեր այցելութիւ– նը, — հետաքրքրուեց Ներսէսը նրանց խօսելու համարձակութիւն ներշնչելու ակ– յայտ ցանկութեամբ :

— Այո, քահանայապետ, — խօսեց ա– ռաջին քահանան . — եթէ կը հրամա– յես կը պատմենք վիշտը ժողովրդեան, որ եկաւ կարկուտ անօսր եւ աղէտ ա– ւեր :

Քահանայի խօսքերը կարծես տարա– կոյս բերին կաթողիկոսին, եւ նա նշան արաւ խօսելու :

— Մենք, տէր քահանայապետ, — սկը– սեց քահանան ողբագին ձայնով, — գա– լիս ենք Կողոփիտ գաւառից գծբախտ : Գալիս ենք արեան եւ աղէտի վայրից :

— Կամենո՞ւմ ես ասել՝ ռազմի վայ– րից, — պարզեց կաթողիկոսը :

— Հրամանքդ, Հայր քահանայապետ : Գալիս ենք եղբայրասպան պատերազմի վայրից, — եւ քահանան համեստօրէն հազաց, երեւի ազատ խօսելու համար :

— Ճարաթից աւելի դաւառս դարձել է ձիերի սմբակների կոխան: Աւերւում են արտեր, ցանքսեր, այգիներ եւ մէկը չի զթում մեզ …

— Այո, տէր մեր, — խօսեց նորից պարեց ծերունին, որի մօրուքն աւելի ճերմակ էր եւ կնճիռներն աւելի առատ :

— Այո, տիրում են մեր հացը, մորթում մեր անասունը… այդ իսկ պատճառով ե– կել ենք վեհիդ: Օգնիր մեզ, հայր հոգե– ւոր, փրկիր մեզ :

Վերջին խօսքի վրայ միւս երկու ծերու– նիները ձայնակցեցին նրան, ասես պայ– մանաւորուած .

— Օգնիր, հայր հոգեւոր …

Եւ երեքը միասին ծունկի եկան :

— Մենք գնացինք թագաւորին՝ չըն– դունեց… գնացինք իշխաններին՝ չլսե– ցին: Ողորմիր, տէր հոգեւոր. համոզիր թագաւորին …

Դրանք Թիր եւ Արանց գիւղերի պատ– ուիրակներն էին:

Երբ նրանք նկարագրեցին իրենց վի– ճակը եւ լռեցին աղերսալի հայեացքները խոնարհած՝ Ներսէսը մտածումների մէջ ընկաւ : Նա լսել էր թագաւորի եւ նա– խարարների ընդհարումների մասին, բայց չէր իմացել, որ դրանից վնասւում են շէ– ները, նրանց դաշտերը, եւ այդ ամէնը Արշակի պատճառով, նրա քաղաքի պատ– ճառով… Վաղուց Ներսէսը խռով էր Ար– շակից. այն օրից, երբ նա չընդունեց իր միջնորդութիւնը՝ «չգրգռել նախարար– ներին եւ հաշտուել…. եւ վերցնել մար– գաժողովի հրովարտակը »…

Խռով էր թագաւորի սառը վերաբերու– մից եւ … չէր գնում պալատ: Այժմ սա– կայն, լսելով շինականների եւ քահա– նայի աղերսանքը, մտածեց, թէ ահա պատեհ առիթ՝ ցոյց տալ ժողովրդին, որ թագաւորն ու նախարարները չեն, որ հո– գում են ժողովրդի ցաւը, այլ եկեղեցին. ուստի եւ կարելի էր մի անգամ եւս գնալ Արշակի մօտ եւ համոզել, որ վերջ տայ եղբայրասպան պատերազմին: Եւ եթէ թագաւորը չլսի իսկ՝ ժողովուրդը կը տեսնի եւ կը գնայ իր հոգացողութիւնը: Բայց արժէ՞ տաժանքով ճանապարհ կտ– րել եւ գնալ լսել Արշակի բիրտ խօսքերը:

— Եւ, զաւակներս, կը խորհեմ այս մասին: Իսկ դուք գնացէք խաղաղու– թեամբ …

— Խաղաղութիւն սպասում ենք վեհիդ միջնորդութիւնից :

Երբ նրանք դուրս էին գալիս տրտում՝ մէկն ասաց .

— Թագաւորը չուզեց լսել, իշխաննե– րը՝ վանեցին, քահանայապետը մերժեց … Հիմա ո՞ւր դիմենք …

Շինականների եւ քահանայի գնալուց յետոյ Ներսէսը դպիր Փաւստոսին հրա– մայեց՝ կանչել Խադ եպիսկոպոսին, որ մի երկու շաբաթ էր ինչ եկել էր վանք եւ օրը մէկ անգամ տեսնւում էր իր վեհի հետ եւ զրուցում : Այսօր արդէն կաթո– ղիկոսը կամենում էր զրուցել Կոգովիտի դէպքերի մասին եւ իմանալ նրա կարծի– քը, մանաւանդ որ Խադը այդ գաւառի ե– պիսկոպոսն էր միաժամանակ :

Եկաւ Խադը, ձիգ ու լրջադէմ եւ, կա– թողիկոսի հրաւէրով, նստեց երկար պա– րեգօտի առաջի փէշերը ծնկների վրայ հաւաքելով: Երբ Ներսէսը յայտնեց, թէ ո՞վքեր էին եկել եւ ի՞նչ էին խնդրում՝ Խադը ժպտաց քմծիծաղ :

— Ամէնը Արշակ թագաւորի չարու– թեան հետեւանօք : Տիրափախ ծառաները Արշակաւանում պատսպարւեցին Աստուծով, սակայն Արշակի դոռոզութեան եղջիւր– ները չեն ջարդուած տակաւին: Նա յամա– ռում է եւ, բացի այն, որ կամենում է վրէժխնդիր լինել ըմբոստ նախարարաց, ցանկանում է տիրանալ նաեւ նոցա կալ– ուածներին հարուստ, մանաւանդ Արտա– գերս եւ այլ ամրոցներին:

— Իբրազեկ եմ, հայր սրբազան, իբրազեկ եմ, — ընդմիջեց Ներսէսը իր տեղապա– հին, որից մի քանի անգամ լսել էր այդ ամէնը :

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

Տէր Գարդէն քհնյ. Մէրճանեան, ժիրայր Մէրճանեան, Տիկին Մարիամ Թարագճեան, Տիրամայր – երէցուհի Ա. Մէրճանեան, Տէր եւ Տիկին Վահագն Մէրճանեան (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Հ. Օհանեան եւ զաւակը (Վալանս), Տէր եւ Տիկին Զ. Վայլօեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Բաբգէն Զաքրեան, Այրի Տիկին Տ. Կիւլեան, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Զաքրեան, զաւակները, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Զաքրեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Փօլ Բուալիւս, նաեւ՝ Ղազարեան, Զօրիկեան, Տ. Անջիաեան եւ Ա. Օհանեան (Պոլիս) ընտանիքները, անհուն վըշտով կը ծանուցանեն մահը իրենց կողակցին, մօր, զաւկին, հարսին, զարմուհիին եւ ազգականին՝

ԵՐԻՑՈՒՀԻ ՎԵՀԱՆՈՅՇ ՄԷՐՃԱՆԵԱՆԻ
(Ծնեալ Թարաքճեան)

վաղահաս եւ անակնկալ մահը, 48 տարեկանին, որ տեղի ունեցաւ վիրաբուժական գործողութեան մը հետեւանքով:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի ժամը 16ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ, եւ մարմինը պիտի ամփոփուի տեղւոյն գերեզմանատան մէջ:

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս ընդունիլ իբր այդ:

ԿԱՐԵՒՈՐ ԱԶԴ

Անգամ մը եւս կը խնդրենք որ Յառաջի Շէք – Փօսթալի թիւը չօգտագործուի առաքումներու համար որոնք թերթին չեն պատկանիր:

Յառաջի Շէք – Փօսթալի թիւը՝
15069 – 82
վերապահուած է միայն ՅԱՌԱՋին (բաժնեգին, ազդ, գործակալութիւն):

Առնչմէ զատ միւս գումարները ղրկել միայն Մանտա – Քարթով:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Անիէռ – Պուա Քոլոմպի Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, Տէր եւ Տիկին Գ. Մարկոսեանէ չորս Շըմիզիէ, Տէր եւ Տիկին Ա. Գաքըրճեանէ մէկ շըմիզիէ, ընկեր Յովհաննէս Թորոսեանէ տասը Ն. Ֆ., Տէր եւ Տիկին Յարէթ Յարութիւնեանէ տասը Ն. Ֆ., Պ. Յակոբ Նիկողոսեանէ տասը Ն. Ֆ., Օր. Գնդունիէ հինգ Ն. Ֆ., Տէր եւ Տիկին Զարեհ Առաքելեանէ մէկ սնտուկ խնձոր եւ Տէր եւ Տիկին Գասպարեան մէկ տուփ սիկառ: Շնորհակալութիւն նաեւ բոլոր անոնց որոնք իրենց նիւթական եւ բարոյական օժանդակութեամբ նպաստեցին պարահանդէսին յաջողութեան:

×

Փարիզի Ազգասիրնամի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները —

Պ. Սարաբչեանեան, Մոնմօրանսիի ծերանոցին (ողբ. Տիկին Տէմիրճեանի մահուան առթիւ) յիսուն Ն. Ֆ., Պ. Կարպիս Գազազեան երեսուն, Տիկին Պըլանշըթէ – Մաթոսեան տասը, Պ. Տիւլեան Տիրան, (ողբ. Մասիս Չիլինկիրեանի մահուան առթիւ) տասը, Պ. Ա. Մարկոսեան (ողբ. Վռամշապուհ Քիւրքճեանի մահուան առթիւ) յիսուն, Պ. Գէորգ Գազըրճեան, ծերանոցներուն, մատաղի փոխարժէք երկու հարիւր, Պ. Ժիրայր Չիլինկիրեան յիսուն, Տոքթ. Խայիկեան տասը, Պ. Պ. Բ. Սիմոնեան 10, Ալիանաքեան (Զատկուան առթիւ) երկու հարիւր, Վէնսան Հայթայեան քառասուն, Տիկին Գէորգեանի ձեռամբ հաւաքուած՝ 45, Տիկին Հաճեան (Տրակինեանէն) յիսուն, Պ. Թահմազեան, ծերանոցներուն (մատաղի փոխարժէք) երկու հարիւր, Տէր եւ Տիկին Կրօնիկ Փափազեան (ողբ. Մկրտիչ Գաստուրեանի մահուան առթիւ երեսուն Ն. Ֆ.:

(2 Շար.)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ
ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
ՄԱՅԻՍ 14ԻՆ

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՀԱՆԴԷՍ

Ապրիլեան Եղեռնի տարեդարձին առթիւ
ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, դպրոցի սրահը:

Հովանաւորութեամբ Շաւիլի եկեղեցւոյ վարչութեան:

Մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. «Արղութեան» խումբին, Կապ. Խաչի եւ Նոր Սերունդի մասնաճիւղերուն:

Կը նախագահէ Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Կը խօսի ՏԻԿ. ՀՈՒՐԻ ԻՓԷՔԵԱՆ – ԳՈՒՏԱՔԵԱՆ:

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական բաժին, կը մասնակցին Օր. Աստղիկ Քէօսէեան (երգ) եւ Օր. Գաբոյեան (արտասանութիւն):

ԱՊՐԻԼ 11-24Ի ՍԳԱՏՕՆԸ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Վալանսի Հայ Ազգ. Միութեան կողմէ, հովանաւորութեամբ երեք յարանուանութեանց պետերուն:

Այս Շաբաթ, ժամը 21ին Սալ տէ Ֆէթի մէջ:

Կը նախագահէ Պ. Յ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ:
Կը խօսի Պ. ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԻ (Լիոնէն):

Երեք համայնքներու կողմէ:

Խօսք կ՚առնէ ՏԷՐ ՆԱՐԵԿ ՔՀՆՅ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ:

եւ Հայ Ազգ. Միութեան կողմէ՝
Պ. Լ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ (ֆրանսերէն)

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական խնամուած բաժին:

×

ԳՈՐՏՈՅԻ ՄԷՋ

Ապրիլեան Եղեռնի 46րդ տարեդարձը Գորտոյի մէջ:

Նախաձեռնութեամբ Գորտոյի Հ. Յ. Դ. Մուրատ խումբին:

Այս Կիրակի ժամը 15.30ին, Ֆուայէի սրահը, Սընօն:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ
ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ ԽՈՒՄԲ

Տիկին ՀՈՒՐԻ ԻՓԷՔԵԱՆ–ԳՈՒՏԱՔԵԱՆ կը շարունակէ իր դասախօսութեանց շարքը:

Նիւթ. Հայոց պատմութիւն:

Այս Չորեքշաբթի, ժամը 21ին, Ազգային տան մէջ, 32 Րիւ տը Թրէվիզ: Բոլոր Նոր Սերնդականները եւ համակիրները հրաւիրուած են:

ԾՆՈՒՆԴ

Տէր եւ Տիկին Թ. Պարթանեան եւ Ա. Եօրեան ուրախութեամբ կը ծանուցանեն իրենց զաւկին եւ անդրանիկ թոռնիկին՝

ՅԱԿՈԲ – ՊԵՌՆԱՐԻ

ծնունդը: 24 Ապրիլ, 961, Փարիզ

ԽՆՋՈՅՔ

Surprise-Party

Կազմակերպուած Նոր Սերունդի Թատերական ՎԱՐՈՆԵԱՆ խումբի կողմէ:

Այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 20էն 24.

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՄԷՋ
17, Rue Bleue, Paris (9e)

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԲԱԺԻՆ

Երգ, պար, արտասանութիւն, անակնկալներ:

Bar **Buffet**

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Օժանդակ յանձնախումբը կազմակերպած է դասախօսութիւն մը հայ երկսեռ երիտասարդութեան համար:

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին
Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ
11, Square Alboni, Paris (16e)

Պիտի դասախօսէ Պ. ԱՐՏԱՇԷՍ ԳԸՄԲԷԹԵԱՆ:

Նիւթ ունենալով՝ «Հայ Թատրոնը»:

Սիրով կը հրաւիրուի հասարակութիւնը:

ՀԱՆԴԷՍ – ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցիի Հայերէն Դասընթացքի, 29 Ապրիլ 1961, Շաբաթ օր, ժամը ճիշդ 21ին, Սալ Մազընօյի մէջ, 88, Րիւ տ'Օպաներ: Գեղարուեստական բաժին եւ անակնկալներ, ղեկավարութեամբ ուսուցչուհի Տիկին Ս. Թորոսեանի:

Արտասանութիւն, երգ, խմբերգ, հայկական պարեր, դասընթացքին աշակերտներուն դերակատարութեամբ կը ներկայացուին մէկ արարով երեք թատերախաղեր:

Մուտք 3 Ն. Ֆ.:

Տոմսերը ապահովել Պ. Զ. Ալէքսանեանէ, 18, Րիւ տԷֆս:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Իսիի Խանասոր խումբի պարանցիկ ցերեկոյթը Մայիս 7ին:

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԱՆԻԷՌ.— Հ. Յ. Դ. Շաւարշ Միսաքեան խումբի դասախօսական ժողովը այս Չորեքշաբթի, ժամը 21ին, Րիւ տը Պէ Լըմիռի սովորական սրահը:

Դասախօս՝ Ընկ. ՍԱՀԱԿ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Պանեօ – Քաշանի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները այս Ուրբաթ, ժամը 20.30ին, ընկերուհի Հանըջէրեանի բնակարանը, 9 Րիւ Փրէ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
ԿԸ ՏՕՆԷ.

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊԻ ԾՆՆԴԵԱՆ
ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

Մայիս 8, ժամը 21ին
Ազգ. Տան (32 Րիւ տը Թրէվիզ)
Թատերասրահին մէջ
Գեղարուեստական բաժինով
Մանրամասնութիւնները յաջորդով

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

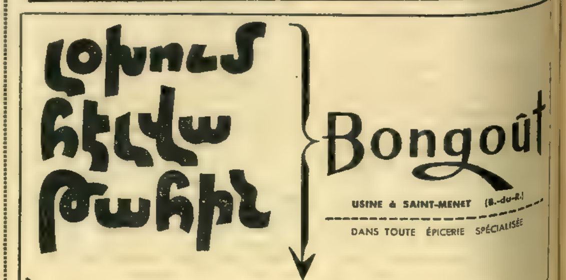
Ֆ. Կապոյտ Խաչի օդափոխութեան կայանին արձանագրութիւնները կը սկսին այս Երկուշաբթի (Ապրիլ 24): Դիմել Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի, Ուրբաթ եւ Շաբաթ օրերը, ժամը 16էն 19, Կապոյտ Խաչի գրասենեակը 17 Րիւ Պլէօ: Համաձայն պետական օրէնքին կ'ընդունուին աղջիկներ՝ 7էն 14 տարեկան, մանչեր՝ 7էն … տարեկան:

ԿԱԶ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԾԱԽՈՒ Է

Տէսինի մէջ, մեկնումի պատճառաւ ծախու է խանութ մը, որ ամէն տեսակ առեւտուրի կրնայ յարմարիլ: Բնակարան, հինգ սենեակ, կառատուն եւ … պարտէզ մը: Յարմար պայմաններ.

Հեռաձայնել.— 495158 (Տէսին – Իզերի նահանգ):

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0·25 Ն. Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 27 ԱՊՐԻԼ

JEUDI 27 AVRIL 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 4389 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4890

Վ Ե Ր Ջ Ա Ց Ա Ւ

ՏԸ ԿՈԼ ԱՆԳԱՄ ՄԸ ԽԻՍ ՑԱՂԹԵՑ

ԱԼԺԷ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՒԱՏԱՐԻՄ ԶՈՐՔԻՆ ՁԵՌՔԸ ԱՆՑԱՒ

ՇԱԼ ԿԸ ՅԱՆՁՆՈՒԻ — ՍԱԼԱՆԷՆ ԼՈՒՐ ՉԿԱՅ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՆԻՍՏԸ

ՏԸՊՐԷ.— «Այն զէնքերը զորս երէկ ըմբոստներուն դէմ դարձուցած էինք, պիտի դարձնենք դէպի այն սպաները, զինուորները եւ պաշտօնեաները որ չեն հնազանդիր»:

Երեքշաբթի իրիկուն վերջ գտաւ Շալի, Սալանի, Ժուհոյի եւ Զելլէրի կազմակերպած ըմբոստութիւնը՝ ողբերգական պայմաններու մէջ :

Դէպքերը սկսած էին կէսօրէն ետք այս թելագրական պահուն, երբ ըմբոստներու հրամաններուն ենթարկուող վայրաչուներու զօրագունդերը պարպել սկսան Օրանն ու Կոնստանդինը ու կեդրոնացան Ալժէի մէջ։ Ամէն ոք հարց կուտար, թէ ի՞նչ կը նշանակէ այս ընկրկումը։ Պետական հարուածը իրագործուած էր մէկ գիշերուան ընթացքին եւ Օրանի ու Կոստանդինի զօրքերը որեւէ դիմադրութիւն ցոյց չէին տուած՝ արիւնահեղութեանց տեղի չտալու համար։ Ըմբոստ ղեկավարները պահ մը խորհած էին, որ Ալժերիոյ ամբողջ բանակը իրենց կողքին կանգնած է :

Սակայն, զարմանքի ու յուսախաբութեան առաջին պահէն ետք, բազմաթիւ զօրագունդեր սկսած էին գլուխ ցցել Շալի եւ գործակիցներուն հրահանգներուն դէմ : Մանաւանդ որ Նախագահ տը Կոլ, վարչապետ, բանակներու նախարարն ու բանակին նոր ընդհ. հրամանատարը հրահանգած էին ամէն ձեւով, ու նոյնիսկ զէնքի ուժով ընդդիմանալ Ալժէէն տրուած հրամաններուն : Շալի համար մեծ հարուած եղաւ այն պարագան, որ Մերս էլ Քէպիրի նաւային խարիսխը մերժեց ենթարկուիլ իրեն : Առաջին անգամ ըլլալով անդրադարձաւ, անկասկած, որ ոչ միայն բանակը ամբողջութեամբ իրենն չէ, այլ նաեւ ծովային եւ օդային ուժերը գրեթէ բոլորովին հակառակ են իր շարժման : Հրահանգեց, որ իր հաւատարիմները խմբուին Ալժէի մէջ : Այսպէս է, ուրեմն, որ օդաչուներու զօրագունդերը հեռացան Օրանէն եւ Կոստանդինէն, ու վերադարձան Ալժէ :

Այժմ Շալ պէտք է որոշէր թէ ի՞նչ պիտի ընէ Ալժէի մէջ։ Պայքարը շարունակել միայն այնտեղ. յուսահատ յարձակում մը փորձել Ֆրանսայի վրայ. օդաչուներու զօրավարը [...] կատարել Թունուզի վրայ, որ կեդրոնացած են Ալժերիոյ Ազատագրական Բանակին զինուորական ուժերը : Միեւնոյն ատեն, կը ջանար. Ալժէի ձայնասփիւռին միջոցաւ, ոտքի հանել Եւրոպացի բնակչութիւնը : Ժամը 23էն սկսեալ, ձայնասփիւռի մը բազմաթիւ անգամներ կը կրկնէր՝ «Ալժէի բնակիչնե՛ր, անմիջապէս հաւաքուեցէ՛ք Ֆորումի շուրջը կառավարական հրապարակը» :

Ամենամեծ [...] վտանգաւոր հանգրուանը, մէկ օր եւ յուսութիւն մը կը պարզէին։ Ամէն ոք կը վախնար, թէ երբ Եւրոպացիները փողոց իջնեն, մահմեդականներն ալ նոյնը պիտի ընեն։ 1960 Յունուարի [...] ողբերգական բախումները [...] բոլորին միտքին մէջն էր :

Ու յանկարծ, ժամը 23·28ին, Ալժէի ձայնասփիւռէն կնոջ ձայն մը կը յայտարարէր՝ «Ամէն մարդ իր տունը թող վերադառնայ եւ հանդարտ մնայ ... Այստեղ՝ Ֆրանս 5. Ֆրանսական ձայնասփիւռ. մեր յայտագիրները պիտի շարունակուին բնականոն ձեւով» :

Զարմանք կը դառնար ամէն մարդու համար, որ ձայնասփիւռը անցած է օրինական իշխանութեանց ձեռքը : Հանդարտութեան կոչերը կը վերակրկնուէին անդադար։ Կէս գիշերուան մօտ լուր կը հասնէր Փարիզ, թէ Ալժէի Ֆորումին շրջակայքը կռիւներ տեղի կ'ունենան : Յայտնի չէր, սակայն, թէ կռիւները ո՞րոնց միջեւ կը կատարուէին :

Կառավարութիւնը ուղղակի կապ հաստատած էր Ալժերիոյ բոլոր նահանգապետութեանց հետ՝ բացի Ալժէէն։ Ալժերիոյ ամբողջ հողամասին վրայ, Ալժէէն զատ, կարգը վերահաստատուած էր : Սակայն ժամը 0·3ին Ալժէի ձայնասփիւռն ալ կը հաղորդէր՝ «Կացութիւնը գլտած է իր բնականոն վիճակը։ Ալժէցինե՛ր, ձեր տուները վերադարձէ՛ք» :

Հետզհետէ կը յայտնուէր, թէ Ալժէի ձայնասփիւռի կայանը ազատագրուած է ծովային զինուորներու շնորհիւ. թէ մեծ խրախուսանք եւ անորոշ վիճակ կը տիրէ ըմբոստ ղեկավարներուն մօտ. թէ սպաներն ու ենթասպաները, յանկարծ գիտակցելով թէ ըմբոստութիւնը որքան մեծ վնաս կը հասցնէ երկրին, սկսած էին այլեւս մերժել ըմբոստ զօրավարներուն հրահանգներուն ենթարկուիլ :

Չորեքշաբթի առաւօտեան, ժամը 2ի առեններ Ալժէի մէջ լուր կը տարածուէր թէ Սալան անձնասպան եղած է : Սակայն այս լուրը կը հերքուէր շուտով։ Սալան անհետացած է, եւ ոչ ոք գիտէ թէ ուր է : Անհետացած են նաեւ միւս զօրավարներն ու իրենց անմիջական գործակից — մեղսակիցները : Շալի սպայակոյտին նախկին պետը, գնդապետ Ժորժ տը Կուսսիէօ օդանաւով մեկնած է Ալժէէն եւ հասած Ֆրանսա՝ Թուրէն քաղաքի մը քիլմ. հեռու գտնուող օդակայան մը։ Կէս ժամ ետք Հանրապետութեան նախագահութիւնը զեկոյց մը կը հրատարակէր՝ «Նախկին զօրավար Շալ տեղեկացուցած է կառավարութեան, թէ ինքզինք կը դնէ արդարութեան տրամադրութեան ներքեւ» :

Հետզհետէ կը հաստատուի, թէ Ալժէի ըմբոստ զօրավարները որոշած են իրենց սկսած շարժման վերջ դնել, երբ տեսած են թէ զինուորական ծառայութիւն կատարող զինուորները կը մերժեն ենթարկուիլ իրենց հրահանգներուն։ Այս զինուորները, արդարեւ, տը Կոլի եւ ընդհ. նոր հրամանատար Զօր. Օլիէի կոչերէն ղօտեզնդուած, ետ մղած են իրենց սպաները, եւ բացարձակապէս մերժած՝ անոնց հրահանգներուն ենթարկուիլ :

Այժմ օրինական իշխանութիւնները Ալժէի տէրն են։ Կարկածելիներու բնակարաններուն մէջ խուզարկութիւններ կը կատարուին։ Պաշտօնապէս յայտարարուած է Ալժէի մէջ, թէ անհատներուն արգիլուած է զէնք պահել. բոլոր անոնք, որոնք զէնքեր ունին, պէտք է վերադարձնեն իշխանութեանց : Պայմանաժամ նշանակուած էր՝ Չորեքշաբթի օր մինչեւ ժամը 18:

× Ֆրանսայի Նախարարաց խորհուրդը հաւաքուեցաւ Չորեքշաբթի առաւօտ, որմէ ետք Ալժերիոյ նախարարը՝ Ժոքս եւ բանակներու ընդհ. հրամանատարը՝ Զօր. Օլիէ մեկնեցան Ալժերիա :

× Ձերբակալման հրամանագիր հանուած է նախկին զօրավարներ Շալի, Սալանի, Ժուհոյի, Զելլէրի, փաշտապետ Կարտիի եւ նախկին գնդապետներ Արկուի, Կարտի եւ Լաշրուայի դէմ :

× Ֆրանսայի ամբողջ մամուլը ուրախութեամբ կ'ողջունէ ըմբոստութեան ճնշումը։ Կուտանք թերթերուն խորագիրները. «Ֆիկարօ»՝ «Ըմբոստութիւնը փուլ կուգայ ողբերգութեան մէջ» : «Փարի — Ժուր»՝ «Վերջացաւ. տը Կոլ շահեցաւ»։ «Քոմպա»՝ «Ըմբոստութիւնը գլխահատուեցաւ»։ «Օռոռ»՝ «Սալան անձնասպան եղաւ. Շալ անձնատուր եղաւ»։ «Իւմանիթէ»՝ «Վայրաչուները Ալժէն կը պարպեն. Սալան՝ անձնասպան. Շալ՝ ձերբակալուած» :

× Միջազգային ամբողջ մամուլն ալ կ'ողջունէ Զօր. տը Կոլի յաղթանակը : Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը արդէն իսկ յայտնած է «իր անհուն գոհունակութիւնը» դէպքերու առացած ընթացքին համար :

× Միջազգային շրջանակները մինչեւ իսկ Մոսկուայի «Իզվեստիա»ն գոհացուցիչ կը գտնէին կառավարութեան ձեռք առած միջոցները :

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՆԻՍՏԸ

Երեքշաբթի, որոշուած ժամէն մէկ առաջ, ժամը 15ին, Ազգ. Ժողովը կը սկսէր իր նոր նստաշրջանը եւ կը հաւաքուէր, ամենայն իրաւասութեամբ, համաձայն սահմանադրութեան տրամադրութեանց։ Շատ քիչ երեսփոխաններ կը պակսէին։ Անոնցմէ մէկը՝ Մոաթի, 9րդ Թաղամասի երեսփոխան, հրաժարած էր. ծանօթ է որ քաջ ջատագովն էր ֆրանսական Ալժերիոյ։ Առաջին առթիւ, ինչպէս կը սպասուէր եւ ինչպէս կը նախատեսէ Սահմանադրութեան 16րդ յօդուածը, Զօր. տը Կոլ պատգամ մը ղրկած էր զոր նախագահ Շապան — Տէլմաս կարդաց բացարձակ եւ անսովոր լռութեան մը մէջ։ Բոլորը ծափահարեցին բացի համայնավարներէն եւ մահմեդական երեսփոխաններէ։ Տը Կոլ կը յայտնէր թէ կարգ մը ղեկավարներու եւ զինուորական տարրերու ըմբոստութիւնը, ծանր եւ անմիջական վտանգի տակ կը դնէ Հանրապետութեան հիմնարկութիւնները, ազգային անկախութիւնը եւ երկրին ամբողջականութիւնը : Հանրապետութեան Նախագահը ապա կը հաղորդէր թէ ըստ Սահմանադրութեան եւ անոր Նախատեսած խորհրդակցութիւններէն ետք, որոշած էր գործադրել թիւ 16 յօդուածը։ Տը Կոլ կը վերջացնէր — «Վստահ եմ — եւ ազգը ապահովաբար կը մաղթէ — որ խորհրդարանը պիտի կատարէ այն՝ ինչ կը պահանջէ Հայրենիքի պահպանումը եւ Հանրապետութեան փրկութիւնը : Այն ծանր եւ ցաւալի օրերուն զորս Ֆրանսա կ'ապրի, թոյլ տուէք որ ըսեմ, տիկին եւ պարոն երեսփոխաններ, որ ձեր աջակցութեան վրայ կը հաշուեմ ինծի օգնելու համար, որպէսզի կատարեմ այն պարտականութիւնները զորս պաշտօնս կը պարտադրէ» :

Այս ընթերցումէն ետք, խօսքը տրուեցաւ վարչապետ Տըպրէի, որ խիստ, վճռական ճառ մը արտասանեց, երբեմն ազմուկի, բայց ընդհանրապէս ծափահարութիւններու ղուռ բանալով ; Ցայտարարուած էր թէ վարչապետը կը խօսի առանց որ ճառը վիճաբանութեան դրուի ; Եւ Տըպրէ կը սկսէր խօսիլ նախ յայտնելով թէ Ապրիլ 18ին Զօր. Կամպիէ գրած էր իրեն հաղորդելու համար թէ Ալժերիոյ զինուորական կացութիւնը լաւ է։ Այսինքն Ֆրանսա աւելի քան երբեք զօրաւոր էր Ալժերիոյ հողամասին ամբողջութեան վրայ եւ երկրին դիրքը ուժեղ էր էվիանի նախօրեակին ; Տըպրէ կը շարունակէր — «Ինչպէս ըսաւ Զօր. տը Կոլ, ղեկավարներու ետին, որոնք իրենց անունը, նոյնիսկ համբաւը տուին, ապստամբութեան մեքենան փոքր խմբակի մը ձեռքը կը գտնուի որ նուազ զինուորական քան քաղաքական նպատակներ ունի եւ անոնցմէ քանի մը հատը նուազ Ալժէի եւ ազգին կը մտածեն քան իշխանութեան տէր դառնալու» :

Պարզելէ ետք դէպքերու շարքը, Տըպրէ կը շարունակէր — «Պետական հարուածին նպատակը միայն Ալժերիա չէր, էր եւ է նաեւ Մայր Երկիրը ... Իրաւունք չունիմ ծածկելու խորհրդարանին թէ աւազանը չէ վերջացած : ... Զօր. տը Կոլ կրնայ ձեռք առնել միջոցներ զորս պայմանները կը պարտադրեն եւ խիստ միջոցներ պիտի ըլլան. չէր կրնար տարբեր ըլլալ։ Պետութիւնը պէտք է մասնաւոր ուժ մը ունենայ եւ կենսական ապատութիւնները պէտք է տեղի տան հանրային փրկութեան հրամայականին առջեւ։ Պաշտօնազրկման եւ հեռացման որոշումներ կրնան տրուիլ։ Վաղը, ուրիշ միջոցներ պիտի որոշուին որոնք պիտի ամրապնդեն իշխանութեան գործելու կարելիութիւնները, բոլոր մարզերու մէջ եւ առանց նկատի առնելու օրինաւոր պահանջները : Ազգին պահպանումը այդ գինով է եւ չեմ կրնար ծածկել Խորհրդարանէն կարգ մը միջոցներու ծանրակշիռ բնոյթը : Այսուհետեւ պիտի գործենք հեռացնելով օրինաւոր կանոնները։ Ի՞նչպէս ուրիշ ձեւ վարուիլ։ Կարելի չէ անօրինականութեան միայն օրէնքով պատասխանել : Պետական հարուածին ղեկավարները մեծ պատասխանատուութիւն մը ստանձնեցին։ Այս պատասխանատուութիւնը զիրենք արիւնահոսութեան կ'առաջնորդէ։ Արդէն գիտեն Ալժէի մէջ թէ այն զէնքերը որ երէկ դէպի ըմբոստները դարձած էին, հարկ է որ դառնան դէպի այն սպաները, զինուորները և պաշտօնեաները որոնք չեն ուզեր համակերպիլ ... ծովային ուժը զէնք պարպեց Մերս էլ Քէպիրի ըմբոստ զօրքին վրայ։ Ամէն կողմ նոյնը պիտի պատահի, Ալժերիոյ եւ Մայր Հայրենիքին մէջ։ Կ'ուզեմ որ խորհրդարանը հասկնայ թէ այն պայմաններուն մէջ ուր կը գտնուին, պետական հարուածին հեղինակները չեն կրնար չկրակել։ Արկածախնդրութիւնը, եթէ հեղինակները չհրաժարին, շուտով քաղաքացիական պատերազմի արկածախնդրութիւն մըն է»։ Ճառին վերջաւորութեան Տըպրէ կոչ ըրաւ Ազգին։ Այս ճառը ընդմիջումներու տեղի տուաւ, մանաւանդ երբ վարչապետը յայտնեց թէ զէնք պիտի պարպուի Ֆրանսական բանակին զօրքին վրայ։ Նիստը տեւեց քսան վայրկեան եւ նախագահը որոշեց, որ յաջորդ նիստը հինգշաբթի տեղի ունենայ :

Բազմաթիւ երեսփոխաններ չէին ծածկեր իրենց դժգոհութիւնը : Այս ճառը շատ դէշ ընդունելութեան կ'արժանանար նաեւ ծերակոյտին մէջ :

ԱՄՍԹԵՐՏԱՄԻ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

ԺԷ. դարու վերջերը դաղթող տարագիր Հայութեան բեկորներուն համար Ամըս-թերտամ եղած է համեմատաբար խաղաղ եւ ապահով վայր մը, ուր ծուարած հայ համայնքը ապրած է՝ գլխաւորաբար գործի առեւտուրով։ Ինչպէս այլ բազմաթիւ վայրերու, հոս եւս հայ փոքրաթիւ համայնքը չէ մոռցած իր լեզուն, գիրը, գրականութիւնը եւ կրօնքը։ Արդէն ԺԸ. դարու առաջին օրերէն՝ հայ համայնքը ունեցած է իր եկեղեցին, որ գրեթէ անաղարտ կը մնայ մինչեւ այսօր։

Ամսթերտամի մէջ լոյս տեսնող «Մեր Ամսթերտամը» ամսագիրը, որ Ֆլան-տրիոյ Հայրենագիտական ընկերութեան պաշտօնական օրգանն է, իր թիւերէն մէկուն մէջ հրատարակած է Հոլանտացի Ց. Վրիզէի մէկ ընդարձակ յօդուածը, Ամսթերտամի հայ համայնքին եւ եկեղեցիին ծագումին եւ պատմութեան շուրջ։ Յօդուածը Էսփերանթոյի թարգմանուած է հոլանտացի գրագէտ-լրագրող Ֆր. Ֆոլհամբերի կողմէ, որմէ կը քաղենք տեղեկութիւններ մեզի հետաքրքրող հարցին մասին.—

«Ամսթերտամի Կոնինգս փողոցին թիւ 27 շէնքին ճակտին,— կ՚ըսէ յօդուածագիրը,— պիտի գտնէք քար մը, որուն վրայ փորագրուած է նշխարք մը շուրջը ճառագայթներով, եւ տակը հաղորդութեան սկիհը։ Այդ քանդակին ներքեւ կայ արձանագրութիւն մը... հայերէն լեզուով։ Նոյն այդ տունին մէջ ԺԸ. դարուն կը բնակէր հայր Յովհաննէս Մինաս, որ աւելի քան քառասուն տարի կը սպասարկէր մեր քաղաքի հայ համայնքին...

«Բայց այս անգամ,— կը շարունակէ յօդուածագիրը,— ես կ՚ուզեմ ձեր ուշադրութիւնը հրաւիրել Կրոմբոսմոլոտրի թիւ 22 տունին վրայ։ Այս շէնքը, ուր ներկայիս տեղաւորուած է 3-6 տարեկան երախաներուն դպրոցը, 1714 թըւականէն մինչեւ 1856 թուական եղած է քրիստոնեայ Հայերուն եկեղեցին։ ԺԷ. դարու սկիզբի օրերէն իսկ մեր քաղաքին մէջ գոյութիւն ունէր կարեւոր առեւտուր մը Մերձաւոր Արեւելքի հետ։ 1640ին բաւական թիւով Հայեր մշտական բնակութիւն հաստատեցին Ամսթերտամի մէջ, եւ գլխաւորաբար գործի առեւտուրով կը զբաղէին։

... Երբ հայ համայնքին թիւը բազմացաւ, կարիք զգացուեցաւ ունենալու հաւաքատեղի մը, ուր կարողանային կատարել իրենց կրօնական պարտականութիւնները ըստ իրենց ծէսերուն եւ ազգային լեզուով։ 1714ին յաջողեցան գնել խանութ մը, որ վերանորոգուելէ ետք ծառայեց իբրեւ աղօթատեղի։ Բազմաթիւ անդամներ այդ շէնքը ներսէն եւ դուրսէն նորոգուած է համայնքին հարուստ անհատներու կողմէ։ Առաջին նորոգութեան՝ գլխաւոր մուտքը եւ պատուհանները զետեղումը, ծախքերը հոգացած է Մինաս քահանային զաւակը՝ Յովհաննէս։ Գեղաքանդակ մուտքի դըրան քիւին վերեւը դուք կը գտնէք հայերէն արձանագրութիւն մը, պսակուած Աստուծոյ գառը նկարով։ Այդ արձանագրութիւնը ըստ պատմաբան Ց. Վագենաարի թարգմանութեան, հետեւեալն է.

— «Ես, Յովհաննէս քահանայ, որդին Մինասի, վերարնակուած Ամասիա քաղաքէն, սպասարկելով 15 տարի «Սուրբ հոգի» կոչուած այս եկեղեցիին մէջ, իմ սեփական ծախքով վերակառուցանեցի այս նախադուռը, անոր վրայ դրի մարմարինէ գառը, շինել տուի քարէ աստիճանները եւ տակի ու վերի երեք պատուհանները իմ եւ իմ հանգուցեալ հօր եւ մօր յիշատակին, ըստ Հայոց թուականի 1198, այսինքն 1749 թուին»։

ԺԹ. դարէն կը սկսի Ամսթերտամի հայ գաղութին յետընթացը։ Հայերուն թիւը շարունակ կը պակսի, որուն պատճառով 1856ին եկեղեցին կը փակուի, երբ միայն մէկ Հայ մնացած էր Ամսթերտամի մէջ։ Բարեբախտաբար եկեղեցիին շէնքը կը մնայ մինչեւ այսօր, որուն շնորհիւ ունինք յուշարձան մը երբեմնի ծաղկուն հայ համայնքէն»։

Ս. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ "ՄՈՒԷԶ„Ը

—o—

Նիւ Եորք Հերալտի աշխատակիցներէն Սթիւըրթ Օլսոփ գրած է հետեւեալ այժմէական եւ շահեկան յօդուածը՝ Քուպայի դէպքերուն առթիւ։

«Քուպան կարծէք թէ ամերիկեան Սուէզը եղաւ», կը հաստատէր ամերիկացի պաշտօնական անձնաւորութիւն մը, որ ուրիշ ռեւէ մէկու չափ լուր ունի — այսինքն՝ ոչ շատ — թէ իրապէս ի՞նչ անցաւ-դարձաւ Քուպայի մէջ։ «Հապա՞ Հունգարիան», աւելցուց ուրիշ անձ մը։

Առաջինը ըսել կ՚ուզէր թէ Մ. Նահանգները Քուպայի մէջ արձանագրած ըլլալ կը թուին ճիշդ նոյն ձեւի ձախողութիւն մը, ինչ որ վիճակուեցաւ Անգլիոյ ու Ֆրանսայի, երբ, 1956ին, իր սալմին մէջ խեղդելու պարտաւորուեցան Սուէզի արշաւանքը։ Երկրորդը ըսել կ՚ուզէր, թէ Հունգարիոյ ապստամբութեան ատեն պատահածին նման, Մ. Նահանգները անգամ մը եւս վերջին պահուն իրենց օժանդակութիւնը զլացան համայնավար բռնատիրութեան դէմ գըլուխ ցցողներուն, որոնք նախապէս ամէն քաջալերութիւն ստացած էին։

Ամերիկեան կառավարութեան անդամներէն շատերն ալ համոզուած են, որ Քուպայի դէպքերուն ստացած ընթացքը մեծ հարուած մըն է Մ. Նահանգներուն համար։ Ուրիշներ, այս համոզումը բաժնելով հանդերձ, հաւատացած են, թէ ամերիկեան ուժերը, հակառակ նախագահ Քենըտիի եւ Արտաքին նախարար Տին Րըսքի յայտարարութեանց, տակաւին կրնան միջամտել Քուպայի մէջ՝ մեծագոյն աղէտի մը առաջքն առնելու համար։

Պատահածներուն «ինչպէս»ն ու «ինչու»ն հասկնալու համար, անհրաժեշտ է գիտնալ, թէ նախագահ Քենըտի ի՞նչ գտաւ իր գրասեղանին վրայ՝ իր նոր պաշտօնին գլուխը անցած պահուն։

Նախ՝ Այզընհաուըրի վարչաձեւէն մընացած թղթածրար մը գտաւ, որ ճանչցուած է «Քասթրօ պէտք է հեռանայ» անունով, եւ որուն մէջ կը պնդուէր թէ Քուպայի մէջ համայնավար ներմուծման վերջ պէտք է դրուի։ Քենըտի լիովին համաձայն էր այս թղթածրարին պարունակութեան. իր օգնականներէն մէկուն ըսած է նոյնիսկ՝ «Քասթրօ կոչուած այս fանմէրով (խլիրդ) տասը տարիէն աւելի կեանք չենք ունենար»։

Երկրորդ՝ Քենըտի գտաւ նաեւ մանրամասն ծրագիր մը, որ կը բացատրէր թէ ինչպէս կարելի է բռնի ուժով ազատել Քասթրոյի ախտէն։ Ծրագիրը կը նախատեսէր տարագիր ութ հազար Քուպացիներու յարձակում մը՝ ամերիկեան օդային օժանդակութեամբ։ Այս ծրագիրը, բաւական ատենէ ի վեր սկսած էր իրականութիւն դառնալ քանի որ քուպացի հինգ հազար տարագիրներ զինավարժութեան լուրջ փորձեր կ՚ընէին եւ որոշուած էր, որ ընդհանուր յարձակումն ալ տեղի ունենայ աչնան։ Սակայն Այզընհաուըր յետաձգել տուած էր, որպէսզի նորընտիր նախագահին հետ կարենայ խորհրդակցիլ այս մասին։

Քենըտի առաջին վայրկեանէն իսկ կասկած ունէր զինուորական այս ծրագրին յաջողութեան եւ մանաւանդ՝ ամերիկեան մասնակցութեան պատեհութեան մասին։ Իր խորհրդականներն ալ միակարծիք չէին։ Պատերազմական նախարարութիւնը ու Գաղտնի Սպասարկութիւնները ուղղակի միջամտութեան կողմնակից էին, մինչ Արտաքին նախարարութիւնը կ՚առաջարկէր՝ «ինքզինք կախելու չափ բաւարար չուան տանք Քասթրոյին». այսինքն կ՚ուզէր ըսել, որ Քասթրօ ինք իր ձեռքով փորէ իր փոսը։

Քանի շաբաթները կ՚անցնէին, դէպքերը սկսան պահանջել, որ Մ. Նահանգները ուղղակի միջամտութեան դիմեն։ Փետրուարին Հավանա հասան խորհրդային 180 օդանաւեր՝ խորհրդային օդանաւորդներու առաջնորդութեամբ։ Գաղտնի սպասարկութիւնները լուր տուին, թէ Մայիսի կէսին Քուպա պիտի վերադառնան Չեխոսլովաքիոյ մէջ մարզուած քուպացի օդանաւորդներ։ Երկրին մէջ Քասթրոյի զինուորները հետզհետէ պաշարէին լեռնային շրջաններուն մէջ տեղական պայքար մղող 2ն հազար ապստամբ րենաւէրներ, ու կը կորէին անոնց գա- րենաւորման ճամբաները. այսպէս՝ հազար մարդիկ սովամահութեան դատապարտուէին։

Իրերու այս կացութեան մէջ, ... սահմանի քուպացի ընդդիմադիր ղեկավարները պահանջեցին, որ քանի ... գործի անցնին։ Շատեր կը պնդէին ... ընդդիմադիր առաջին բանակներու ... մաքսահանման իսկ, Քասթրոյի վարչաձեւը պիտի տապալի։ Ամերիկեան գաղտնի սպասարկութիւնները, իրենց ... ցած տեղեկութեանց հիման վրայ, ... յաւատեսութիւնը չէին բաժներ։ Սակայն կ՚ընդունէին, թէ երկրին գոնէ մէկ ... կրնայ անցնիլ յարձակողներուն ... նոյնիսկ առանց ամերիկեան միջամտութեան։

Անմիջապէս գործի ձեռնարկելու ... նակիցները կ՚աւելցնէին, թէ ... «ազատ կառավարութիւն»ը կրնայ ... տատուիլ ազատագրուած այդ հողամասին վրայ եւ Մ. Նահանգներն ու ... Թրոյի հակառակորդ այլ կառավարութիւններ զայն անմիջապէս կրնան ... նալ որպէս Քուպայի միակ օրինական կառավարութիւն։ Ապա, այս կառավարութեան եղած կարեւոր օժանդակութեան շնորհիւ, կրնան պարտութեան մատնել Քասթրօն։ Այս բոլորը կը ... տարուին առանց ամերիկեան զինեալ ... ջամտութեան։

Ծրագիրը այս էր։ Քենըտի, հակառակ իր տատամսումներուն, ի վերջոյ ... գոնէ արգելք չհանդիսանալ ... Քուպացիներու որոշման։ Միեւնոյն ... տեն, Սթիվընսընի պնդումներուն ... տալով, առանց այլեւայլի յայտարարեց թէ Մ. Նահանգները զինեալ միջամտութեան պիտի չդիմեն Քուպայի մէջ։

Ցամաքահանման յաջորդող օրերուն քանի իրարու ետեւէ կը հասնէին ... խորդութեան լուրերը, Քենըտիի խորհրդականներէն շատեր, մէջն ըլլալով ... թաւն Սպայակոյտի պետերը, ... թէ Մ. Նահանգները պէտք է անմիջապէս միջամտեն։ Սակայն Քենըտիի ... խապէս կատարած պաշտօնական յայտարարութիւնը զօրաւոր սանձ դեր ... ղաց։ Ու այս պահուս ալ շատ մեծ ... չում կայ Քենըտիի վրայ, որ նկատի ... նէ իր նախորդ յայտարարութիւնը ... կայն Մ. Նահանգներու նախագահ ... դիմադրէ այս ճնշումներուն։

Թերեւս կարելի ըլլայ ընդհանուր ... րուստէն բան մը փրկել։ Քուպացի ... րագիրներ նոր փորձ մըն ալ կրնան ... Սակայն իրողութիւն է, որ յաչս ամբողջ աշխարհին, Մ. Նահանգները սարսափելի պարտութիւն մը արձանագրեցին։

ՅԱՐԻՆ ՏՈՒՆԸ

—o—

(ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼԻ ՄԸ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ)

Տարիքնին հազիւ քսանէն քսանըհինգին մէջ կը խաղայ. ամէնն ալ մարդամօտիկ ու տաքարիւն տղաքներ՝ որոնք շատ շուտ մեզի հետ կը բարեկամանան։ Ամէնն ալ հարուստ Արաբներու զաւակներ են, Պոլիս ուսանելու եկած. տաճիկ յեղափոխականներ, որոնցմով լեցուն է բանտը, գիրենք կը շրջապատեն։ Դըպրոցականներուն պարագլուխը՝ Խօմէր կ՚ըսէ մեզ ամէնուս.

— Տղաքներ, դուք ամէնքնիդ ալ մէկ երկրի զաւակներ էք. ամէնքս ալ բողոքողներ՝ արդի բռնապետական րէժիմին, եկէք այս գիշեր ձեզի ճաշ մը տամ. թերեւս վաղը ծովին տակը չունենք, ինչպէս գացին մեզի պէս հազարաւորներ։

Ուրախ է, կեանքը սկեպտիկօրէն դիտելու վարժուած, որ մահուան տօջեւ իսկ կը խնդայ։ Դուրսէն ճաշ ապսպրել կուտայ մեզ ամէնուս. քսան-երեսուն ոսկի կայ գրպանը. կ՚ուտենք կը կատակենք իրարու հետ. ալ եղբայրացեր ենք. ազգի խտրութիւն չկայ։

— Ձեր մէջէն ալ շատեր մեզի պէս գացին, կը դառնայ ինծի Խօմէր, մենք ալ անոնց եղբայրներն ենք։

Իր տաք լեզու խօսակցութիւնը, իր անուշ շեշտը սիրտս դէպի իրեն կը քաշէ։ Քովի ընկերներէն մէկ քանինները տխուր են, գիտակից այն վերջակէտին զոր պիտի դրուի վաղը կամ միւս օր իրենց մատաղ հասակի օրերուն։

Խօսակցելէն, կատակելէն չենք իմացեր ժամերուն անցնիլը. կէս գիշերուան մօտ մըն է մնացեր՝ երբ դուրսէն կառքի մը եւ անոր հետեւող ձիերու ոտնաձայնը կը լսենք։

Զապթիէ Նազըրին է որ ահա գործին գլուխը, Զապթիէ կը դառնայ՝ իր ըրածներուն համարը Երլտըզ հասցնելէ ետք ամէն օր։ Ուշ ատեն կը քնանանք։

Եւ իրաւ հետեւեալ օրը այս ամէն տըղաքները կը կանչուին ու մէկ մըն ալ չեն դառնար։ Անոնք ալ գացին, վստահ ենք, ուրիշ շատերուն պէս ծովուն անյատակ անդունդը, ուր ամէն գաղտնիք կը քընանայ, ուր ամէն արդարութեան աղաղակ կը կորսուի, կը լռէ ....։

×

Կ՚անցնի շաբաթ մըն ալ։ Ամիսը կ՚ըլլայ երկու եւ դեռ ոչ մեզ հարցնող կայ, ոչ փնտռող, ոչ ուզող։ Օրեր առաջ իմացեր ենք որ այս շաբթու մեծ փօսթա մը պիտի ըլլայ աքսորի համար. սիրտերնիս վախէն կը դողայ, թերեւս մենք ալ կանք մէջը այս տխուր կարաւանին։

Նորէն հինգշաբթի առտու մեծ իրարանցում բանտին մէջ, վերէն քեաթիպին կը սպասեն, շատեր իրենց անկողինները ծրարած, ճամբայ ելլելու պատրաստ ու գլխահակ. մենք ալ անոնց պէս կ՚ընենք։

Ու ահա քիչ մը վերջը կուգայ պաշտօնեան՝ մեծ տետրակ մը ձեռքին, ուր ո՞վ գիտէ որու դատակնիքը կայ մէջը գրուած։

Ցամր, դանդաղ, շեշտով մը, զգացնել ուզելով ահաւորութիւնը իր պաշտօնին, կը սկսի մէկիկ մէկիկ աքսորի երթալիքներուն անունները կարդալ. անկողինանին կռնակնին, վաճառական, արհեստաւոր ամէնն ալ հաւասարապէս, բեռնակիրներու նման, կը շարուին քով քովի. վախէն ծունկերնիս կը դողան, թերեւս կարգը մերն է. ականջնիս մարդուն բերանէն կախուած է։ Վախկոտ լռութիւն մը չորս կողմ, գալիքը գուշակողի աըխուր ու սարսափեցնող լռութիւն։

Եւ այս լռութեան մէջ մեր ընկերներէն մէկուն անունն է որ կը լսուի, ամէնուս դէմքը ձեռելի գոյն կ՚առնէ. կը դողանք, երկրորդ մը, երրորդ մը եւ ահա եօթն ընկերներս քով քովի կը շարուին։ Վիզս կը ծռուին, մնասբարով կ՚ըսեն ինծի։ Արցունքը առատօրէն աչքերէս կը վազէ. կը համբուրենք զիրար, վերջին մնաս բարովը կ՚ըսենք իրարու.

— Թերեւս ճամբան մեռնիմ, Լեւոն. երբ դուն ազատիս, մեր քաշածները գնա պատմէ եւ ըսէ որ անիրաւ տեղը մենք կ՚այրինք։

Իրր պատասխան՝ հեկեկանքով կուլամ, խօսելու, պատասխանելու անկարող։ Կը միանան անոնց Միհրդատ, Դ. Խ. եւ շատ դեռ ուրիշ ծանօթներ. հարիւրյիսուն հոգիի տխուր կարաւան մը է որ մը կազմուի եւ զոյգ զոյգ ձեռք կապի զարնուած, տխուր խումբ շարժի. ամէնն ալ կուլան. բանտի տնեցիները արցունքներով կը լենայ

Երբ դուրս կ՚ելլեն, ահռելի աղաղակ մը դուրսը կը թնդայ. որուն մայրերուն քոյրը եկեր իր զաւակին կամ եղբօրը վերջին մնասբարովը բանտին դրան քով քաշուած փայլակ մին ծակերէն կը դիտեմ անոնց պարտէզին մէջէն։

Մայրեր զաւակնին գրկերնին ամուսնին կը պլլուին, ոստիկաններ նոնք բրտօրէն կը հրեն. քանէ ձիւններուն, ցեխին վրայ կը նորէն ոտք կ՚ելլեն, նորէն իրենց լիին կը պլլուին։ Ու կուլան, միւս լան։ Քարերը իսկ կը մասնակցին ծես այս ընդհանուր սուգին եւ ողբ կոծին։

Կը քալեն։ Լացերը կը շատնան, ծնները ահաւոր խառնուրդ կը ցաւած հոգիներէ բխած տխրագոյն ղաղակներ՝ որոնք սիրտս կը խածեն։ Եւ կարաւանը կ՚երթայ, կ՚երթայ մինչեւ որ աքսորեալներուն յետին կը հեռանայ աչերէս, եւ միայն կը նեմ ձիւնին փաթիլներուն մէջէն անոնց տեւը եւ իր կռնակի անկողինը, որ կորսուի ձմեռնային մշուշին տխրութեան հեռաւորութեանը գիրկը....

ԼԵՒՈՆ ՇԱՔԻԵԱՆ

(27 եւ վերջ)

ՀԱՅԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԸ

ՀԱՅ ԴՊՐՈՑԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ԿՇՌՈՒՔԻ ՎՐԱՅ

—o—

ԱՄՆ.— Մնկնութիւնը թողլով ընթերցողներուն, ներքին իրողութիւնները կը քաղենք Պէյրութի արաբական եւ Պոլսոյ թրքական թերթերէն: Պէյրութի թերթերը կը հաղորդեն թէ Հայկազեան քոլէճին աշակերտները յաջողեր են պատրաստել հրթիռ մը մէկ մեթր 75 երկարութեամբ, որ բարձրացած է երկու հազար մեթր, (փորձերը կը շարունակուին), իսկ Պոլսոյ մամուլը կը խոստովանի թէ թուրք պետութիւնը ձեռնարկեր է օդանաւ շինելու գործարանի մը կառուցման, բայց այդ գործարանը այսօր կը շինէ միայն ... աթոռ ու սեղան :

ՊԷՅՐՈՒԹ — Լիբանանեան թերթերը կը գրեն թէ Պէյրութի Հայկազեան քոլէճի գիտութեան փրոֆէսէօր Մանուկ Մանուկեան եւ նոյն քոլէճէն 11 աշակերտներ քանի մը ամիս առաջ հիմնած էին «Հայկազեան քոլէճի Հրթիռի ընկերութիւն»ը: Մ. Նախանձներու եւ Յոր. Միութեան յաջողութիւններէն խանդավառուած՝ անոնց նպատակն էր խորացնել իրենց ծանօթութիւնները այս նոր գիտութեան մէջ:

Ծանօթութիւնը կ'ենթադրէ փորձեր : Եւ այս հանգրուանը արագօրէն կտրուեցաւ, շնորհիւ փրոֆ. Մանուկեանի եւ իր աշակերտներուն, յատկապէս Հրայր Քէլլէճեանի, Համբար Գարակէօզեանի, Կարօ Պասմաճեանի, Միքայէլ Լատտահի ու Սիմոն Աբրահամեանի :

Շուֆի երեսփոխան Էմիլ Պուսթանիի նիւթական օժանդակութեամբ, քոլէճականները իրենց տարրալուծարանին մէջ փորձի ենթարկեցին զանազան տեսակի հրթիռներու վառելանիւթեր : Այսպէս որ մին ալ ծնունդ առին միայարկ հրթիռ մը եւ հաստատուն վառելանիւթ մը: Հրթիռը մէկ մեթր 75 հասակ ունէր եւ սահմանուած էր հազար մեթր բարձրանալու : Տարրալուծարանի փորձերը աւարտած ըլլալով, Մեթնի մէջ անտառ մը որոշուեցաւ՝ արձակման համար : Այս վերջին փորձը կատարեալ յաջողութեամբ պսակուեցաւ : Հրթիռը շինողներուն հաշիւները ճիշդ էին :

Փրոֆ. Մանուկեան եւ իր աշակերտները այժմ ձեռնարկեցին նոր փորձերու՝ երկյարկ հրթիռ մը ղրկելու համար, երեք մեթր յեռուն հասակով: Փրոֆէսէօրը յայտարարեց, թէ իրենց նպատակը զուտ գիտական է :

Փորձերը շարունակելու համար, Հայկազեան քոլէճի «Հրթիռի ընկերութիւն»ը պէտք ունի նիւթական նպաստներու ու կասկած չկայ, թէ մեկենասներ պիտի գտնուին :

×

ԵՐԲ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ԾՐԱԳՐԵՆ ՕԴԱՆԱՒ ՇԻՆԵԼ ...

Պոլսոյ Միլլէթ թերթի մէջ Ջեթին Ալթուն կ'անդրադառնայ Թուրքիոյ մէջ օդանաւ կամ ինքնաշարժ շինելու ծրագրին եւ հեգնանքով կը գրէ .—

Մենք առենօք օդանաւ ալ շինելու ձեռնարկած էինք, բայց մեր օդանաւի գործարանը յետագային, փոխանակ օդանաւի կտորներու, աթոռ, բազմոց, սեղան շինել սկսաւ :

Մենք շոգենաւ անգամ շինեցինք: Կը յիշէք, «Այլիտին Տավեր» բեռնատար նաւը ծով իջած օրը ընդհանուր տնօրէնին ճառը շատ երկար տեւեց, խուեերը չորցան, նաւը ծով չկրցաւ սահիլ: Ծով իջնելէն ետք ալ եօթը տարի չկրցաւ բանիլ: Նախ մեքենաները ժանգոտեցան, յետոյ նաւը ժանգոտեցաւ: Հանրապետութեան նախագահին համար ալ շարժանաւ մը շինած էինք, երբ ջուրին վրայ դրինք՝ կողմնակի պառկեցաւ:

Մեր մեծ յաջողութիւններուն միջեւ կարեւոր տեղ մը կը գրաւէ նաեւ Անգարայի Սփորի պալատը, որուն տանիքը գիշեր մը հոյակապ ձեւով մը փլաւ, եւ պատճառը կարելի չեղաւ ճշդել :

Մեր շիմենթոյի ճարտարարուեստին պատմութիւնն ալ յիշատակութեան արժանի է: Էսկիշէհիրի օփերային շէնքը տեղական շիմենթոյով շինուելուն համար՝ հինգ տարը տեղէն ճաթած էր : Ետքը յայտնի եղաւ որ շիմենթոյի գործարանը առանց քիմիագէտի կ'աշխատէր: Աջ ու ձախ ղրկուած շիմենթոյի տոպրակներուն եւեւէն հեռագիրներ քաշուեցան. — «Մի գործածէք, վտանգաւոր է»: Այդ շիմենթոյով շինուած բոլոր շէնքերը փլան: Հինգ տարը նոր դպրոցներ ալ կորսուեցան այս առթիւ :

Բոլոր ասոնք քաջալերիչ օրինակներ են տեղական ինքնաշարժի արտադրութեան համար :

Եփեսոսի փլատակներուն վերաբերեալ լուրերը չկարդացի՞ք : Երեք հազար տարի առաջ պոլարձակներով (fɑլօրիփեր) տուներ կան եղեր Եփեսոսի մէջ: Հնախոյզները յուզումի կը մատնուին այս գիւտէն: Յօ՞սք է առիկա: Փոխանակ երեք հազար տարի առաջուան կեդրոնական ջեռուցումէն յուզուելու, եթէ նոյն հոտաւէտ վառելանիւթով գործող թոնիրներուն եւ ծառերը հորիզոնական կտրելով շինուած անիւներ գործածող սայլերուն, այլանքէ շնչահեղձ կ'ըլլան : Որովհետեւ, եթէ fɑլօրիփերը երեք հազար տարիի անցեալ մը ունի, ասոնց անցեալը նախամարդուն կ'երկարի :

Մէկ կողմէ քարայրներու մարդուն յատուկ անիւով յառաջացող սայլ, միւս կողմէ ինքնաշարժի գործարան... Թուրքիոյ մէջ կարելի է քով քովի գտնել Եգիպտոսի քաղաքակրթութենէն ալ հին շրջանի մը շարունակութիւնը եւ ատոմական դարաշրջանին երեւոյթները: Երկիր չէ, 7000 տարուան կենդանի թանգարան :

×

Նոյն նիւթին շուրջ, «Հիւր Վաթան» թերթին մէջ Օրհան Պիրկիթ կը գրէ.—

Հնդկաստան շինեց է առաջին «Ճէթ» օդանաւը: Այնպիսի շրջանի մը՝ երբ մենք կը խորհինք թէ արդեօք կրնա՞նք ինքնաշարժ շինել, պէտք է խորհրդածենք մեր կողմէ իբրեւ Փաքիրներու եւ փարիաներու երկիր ճանչցուած Հնդկաստանի «Ճէթ» օդանաւ շինելուն վրայ: Միայն Հնդկաստանը չէ, Եգիպտոսը, Եուկոսլաւիան ալ նոյն յաջողութեան տիրացած են :

ՄԱԿի տնտեսական խորհուրդին տեղեկագիրն ալ կը յայտնէ, թէ Թուրքիա յետամնաց է արտաքին առեւտուրի մէջ, իսկ երկրագործական արդիւնաբերութեան մէջ ալ ձախողած է բաղդատմամբ դրացի երկիրներու: Ո՞ւր մնացին վերականգնումի ճառերը, գրութիւնները: Այդ տեղեկագրէն սա ճշմարտութիւնը կը յայտնուի թէ Դեմոկրատ կուսակցութեան շրջանին ոչ մէկ յաջող գործ տեսնուած է տնտեսական մարզի մէջ :

Մեղք որ եղածը եղած է: Անցեալէն փըրկուելուն ճարը ամէն պարագայի նստիլ խօկալ չէ: Պէտք չէ յուսահատիլ, բայց պէտք է աշխատիլ :

Հակառակ պարագային, մենք առաջին «Ճէթ»ի շարժակը միայն ... 1991ին կը շինենք եւ թանգարան կը դնենք :

Դպրոցին մէջ.

— Ադամ եւ Եւա ո՞րքան ատեն մնացին Դրախտին մէջ, կը հարցնէ ուսուցիչը :

— Մինչեւ աշուն, կը պատասխանէ աշակերտը :

— Մինչեւ աշո՞ւն : Ուրկէ՞ գիտես, կրկին կը հարցնէ ուսուցիչը :

— Պարո՛ն, աշնան կը հասնին խնձորները, կը յարէ աշակերտը :

ԵՐԳԱՀԱՆ ՍԱՐԳԻՍ Ա. ՊԱԼԱՍԱՆԵԱՆ

Այս միջոցիս Փարիզ կը գտնուին խորհրդային երեք երգահաններ՝ Եուրի Շափորին, Ժորժ Սվիրիտով եւ Սարգիս Պալասանեան: Իրենց ի պատիւ սարքուած է երաժշտական ընդունելութիւն մը եւ ներկայացուած են երեք երգահաններուն կարգ մը գործերը :

Փարիզի «Քոմպա» օրաթերթի երաժշտական քննադատը՝ Ժան Համոն ամէնէն աւելի խանդավառուած է հայ երգահանով, որ յայտնութիւն մը եղած է իրեն համար եւ հետեւեալ տողերը կը նուիրէ անոր .—

«Սարգիս Արսէնի Պալասանեան ծնած է Աշխաբատ՝ 1902ին:

Այս հայանուն երաժշտին յօրինումները աւելի հետաքրքրական են, քան միւսներունը: Երաժշտագէտ եւ երգահան միաժամանակ, կը փնտռէ եւ կը հաւաքէ Տաճիկիստանի ժողովրդական երգերը՝ յաճախ պահպանուած բերնէ բերան : Գրած է Տաճիկիստանի առաջին օփերաները, դասական պարախաղ մը ներշնչուած հին աւանդավէպէ մը՝ «Լէյլի եւ Մէճնուն», «Հայկական Ռափսոտի» մը, մեղեդիներ, եւայլն : Իր գործերէն լսեցինք «Հայկական երեք երգեր նուագախումբի համար» եւ երկու պարեր «Լէյլի եւ Մէճնուն»էն, որ տեսակ մը արեւելեան «Ռոմէօ եւ Ժիւլիէթ» է: Զափազանց հրապուրուեցայ: Պէտք առարկուի թէ մենք արեւմտուտքցիներս միշտ հրապուրուած ենք արեւելեան մեղեդիներով եւ կշռոյթներով եւ սակայն շատ ալ չենք փորձուած հասկնալ թէ ի՞նչպէս կ'ըլլայ : Մէկ կողմ ձգելով եղանակներուն հրապոյրը, ընենք անմիջապէս, որ Պալասանեան արտասովոր երգահան մըն է, շատ աւելի նուրբ եւ ճարտար համանուագախումբի գործիաւորումին մէջ, քան իր հայրենակիցը՝ Խաչատուրեան: Պալասանեան իր յօրինումի արդի ձգտումով աւելի մօտ կը թուի Քոտայիի քան Պարթոքի: Աւելի կ'ենթարկուի իր ներշնչումին եւ հետամուտ չէ ժողովրդական ատաղձէն վեր – սանդծել տոհմիկ դրոշմով երաժշտութիւն մը:

Երբ կ'ըսէ թէ Ռավել որոշապէս ազդած է հայ երաժիշտներուն վրայ, իր գոյներու արտակարգ տիրապետութեամբ եւ նուագագրութեամբ, ստոյգ է եւ Պալասանեան այդ իրողութեան կենդանի օրինակ մըն է, որ գիտէ սքանչելի կերպով օգտագործել Արեւելքի բարդ կշռոյթները եւ եղանակները: Ինծի կը թուի, որ իր երաժշտութիւնը պէտք է ճանչցուի Ֆրանսայի մէջ»:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (184)

ՀԱՅՈՑ ԹԱԳԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Այժմ ցանկալի է ինձ խորհուրդը քո, թէ ինչպէս դադարեցնենք կռիւը այս եղբայրաջինջ :

— Դադարեցնել կարելի է եւ հնարաւոր. վեհ. սուրբ, եթէ միայն Արշակը ամբարտաւան անտայ մեր խօսքը բարեմիտ :

— Այո, ծեր տուեց Ներսէսը դժկամ : Գոռոզ է եւ կամակոր, չի կամենում լսել որեւէ խորհուրդ, մանաւանդ հոգեւոր հայրերից :

— Չի կամենում եւ անհաւասիկ պատժում է շարաշար, ու պիտի պատժուի յաւիտեան, — շարունակեց Յուսիկ: Անանք կործանուեց բարեբախտաբար ... Եւ համարձակւում էին՝ կանչել ինձ, որ օծեմ այդ անիծեալ քաղաքի եկեղեցին, եւ անհաւասիկ սուտ այդ եկեղեցին եւս:

— Թող այդ հայր սրբազան, — նորից ընդմիջեց Ներսէսը: — Թող եւ տուր ինձ մի խորհուրդ բանական :

— Ինչպիսի խորհուրդ եւ կամենամ տալ, հայրդ վեհ, կը մնայ անիրագործելի: Իմ խորհուրդս՝ չգնալ բնաւ առ ոտս Թագաւորի, եւ թող նախարարաց խորտակեն նորան եւ նորա գահը, քանզի ատում է նա մեզ՝ Քրիստոսի խոնարհ ծառաներիս. քանզի մոռացել է սուրբ պատուիրաններն Աստծու : Նա, որ յանցապարտներով լցրեց իր պիղծ քաղաքը եւ խրախուսեց մոլութիւնը՝ թող պատժուի իր յանցանքի համեմատ: Այդ Աստուած է պատժում նորան նախարարաց ձեռքով :

Յուսիկ խօսում էր այնպէս կրքոտ, որ Ներսէսն ստիպուած եղաւ չափաւորել նրան :

— Հանգստացիր, հայր սրբազան, եւ խորհիր, որ եղբայրասպան շարաղէտ կռուից այս վնասւում է մեր հոտը անմեղ, որ պարզեւում է մեր հայը հանապազօրեայ :

Յուսիկ ակներեւ, ոթափուեց այդ խօսքերից: Նա մտածեց մի փոքր եւ ասաց.

— Ճշմարիտ է, մեր հայը եւ անունը հանապազօրեայ ...

— Անհաւասիկ եւ ինքս, Յուսիկ սրբազան, խորհում եմ, որ մեր եկեղեցին չի կարող լինել անտարբեր իր հօտի ծանր կացութեան այս օրերին:

— Ի՞նչ կարող ենք անել սակայն :

— Այն, որ միջնորդ լինենք առաջի Թագաւորի եւ նախարարաց :

— Ոչ, տէր քահանայապետ, ես բընաւ չէի կամենայ գնալ Արշակ Թագաւորի մօտ. նա արժանի չէ, որ խօսեմ նորա հետ,— ընդմիջեց Յուսիկ, կարծելով, թէ կաթողիկոսը կամենում է ուղարկել իրեն այդ առաքելութեամբ :

— Հանգիստ, տէր սրբազան, — ասաց Ներսէսը: — Այդ ծանրագին պարտքը չեմ յանձնի քեզ, վասնզի գիտեմ, դիւրաբորբ ես: Ուստի եւ կամենում եմ ինքս լինել միջնորդ հաշտութեան, եւ ահա կ'ուզէի լսել խորհուրդդ :

— Միջնորդութիւնդ ի զուր կը լինի, քահանայապետ,— գլուխը տարուբերեց Յուսիկ: — Արշակը չի անսայ քեզ եւ, չանսալով հանդերձ, կը վիրաւորի վեհիդ անվայել խօսքերով ...

Երբ, այս կարճ զրոյցից յետոյ, Յուսիկը հեռացաւ՝ Ներսէսը մտածումների մէջ ընկաւ. Յուսիկի վերջին խօսքերը յիշեցրին նրան իր վերջին տեսակցութիւնը Արշակի հետ:

Այո, նա վիրաւորեց իր անձը եւ կարող է նորից վիրաւորել: Բայց ի՞նչպէս փրկել նախարարներին նրա վրէժխնդրութիւնից ... Ներսէսը կասկածում էր եւ գլուխն օրօրում :

Կորել երկար ճանապարհ եւ ենթարկուել Թագաւորի արհամարհանքին, կամ լսել նրա մերժումը — հաճելի չէր բնաւ: Եւ այս տխուր հեռանկարը կասեց նրա կամքը : Նա գերադաս համարեց չգնալ ... Հեռու Արշակ Թագաւորից : Թող Արշակը հնձի այն, ինչ ցանել է ...

Այս խոհերի մէջ էր կաթողիկոսը, երբ Փաւստոս դպիրը ներս մտաւ շտապ եւ յայտնեց այլայլուած .

— Քահանայապետ, սուրհանդակ Փառանձեմ Թագուհուց :

— Թագուհո՞ւց,— զարմացաւ Ներսէսը: — Եւ ի՞նչ լուր :

— Թագուհին խնդրում է վեհիդ այցը պալատ ...

Ներսէսի զարմանքն աւելացաւ: Դա անսպասելի էր. վաղուց նրան չէին հրաւիրած պալատ, ուստի եւ թուաց արտակարգ ու խորհրդաւոր: Հրաւէր՝ այն էլ Թագուհո՞ւ կողմից ... անսպասելի էր աւելի եւս: Այն օրից, երբ Թագաւորը սառն ընդունելութեան արժանացրեց իրեն եւ մերժեց իր առաքելութիւնը, որ կատարել էր իշխան Կամսարականի ցանկութեամբ, Ներսէսը հաստատ որոշում ունէր՝ այլեւս ոտք չդնել պալատ, սակայն այժմ, նկատի առնելով, որ հրաւէրը գալիս է Թագուհուց եւ «յոյժ կարեւոր խնդրոյ համար», վնաց Միջնաբերդ՝ միայն չորս եպիսկոպոսի եւ դպիր Փաւստոսի ուղեկցութեամբ :

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

ՏԱՐԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Սեր. Նահանգ. Մուրատ Ռէս.ի խըն-ջոյքը այս Կիրակի Մշակոյթի Տան Թէհ-լիրեան սրահին մէջ, 17 Րիւ Պլէօ, մեթ-րօ Քատէ, ժամը 15էն մինչեւ 23:

Նախագահութեամբ բժիշկ Ա. ՊՕ-ՂՈՍԵԱՆի:

Գեղարուեստական խնամուած բաժին եւ զանազան անակնկալներ: Իրենց սի-րայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն տիկին Սրապեան Նարգուհի (Հալէ-պէն), Օր. Լոյսվարդ Թոփալեան, Պ. Գրիգորեան, Սերոբեան:

Պար՝ Օր. Թարոնի կողմէ, Ասլանեան եւ ուրիշներ:

Պիւֆէ.— Տունէն պատրաստուած խը-նամուած խմորեղէններ:

Մուտքը ազատ է:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տ. Կ. Խաչի Գաննէօ-Քաչանի մաս-նաճիւղը խոր կսկիծով կը սգայ իր վե-թերան ընկերուհի Մառի Գարակէօզեանի ցաւոն կորուստը եւ վշտակիր ցաւակցու-թիւններ կը յայտնէ իր ամուսնոյն Պ. Սեդրակ Գարակէօզեանի, իր զաւկինՍա-րօ Գարակէօզեանի, իր քրոջ Տէր եւ Տի-կին Կ. Նիկողոսեանի, ինչպէս նաեւ իր բոլոր պարագաներուն:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ դիւանը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները իր Կրթ. ձեռնարկ-ներուն համար.— Պ. Նուրհան Փափազ-եանէ քսան Ն. Ֆ., ողբացեալ Լուսինէ Մէրամէթճեանի հոգեհանգստեան առ-թիւ: Պ. Խաչատուր Ֆէրմանեանէ տասը Ն. Ֆ. ողբացեալ Եդուարդ Գալէնտէր-եանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկե-պսակի:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԼՈՒՐՏ

Նախագահութեամբ Թեմիս Առաջնորդ, Գերպ. Կարապետ Եպիսկ. Ամատունիի, 30 Յուլիսէն 4 Օգոստոս, տեղի պիտի ու-նենայ Ուխտագնացութիւն մը դէպի Լուրտ:

Արձանագրութիւնները կը տեւեն մին-չեւ Մայիս 31:

Մանրամասնութիւններու համար դիմել Հայ Կաթողիկէ Ս. Խաչի Ժողովրդապե-տութեան: Առաւօտեան ժամը 10էն 12.

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Tél.: ODE. 02.12

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՀԱՆԴԷՍ

Ապրիլեան Եղեռնի տարեդարձին առթիւ

ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, դպրո-ցի սրահը:

Հովանաւորութեամբ Շաւիլի եկեղեց-ւոյ վարչութեան:

Մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. «Ար-ղութեան» խումբին, Կապ. Խաչի եւ Նոր Սեբաստիոյ մասնաճիւղերուն:

Կը նախագահէ Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Կը խօսի ՏԻԿ. ՀՈՒՐԻ ԻՓԷՔԵԱՆ-ՊՈՒՏԱՔԵԱՆ:

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական բաժին, կը մասնակցին Օր. Աստղիկ Քէօ-սէեան (երգ) եւ Օր. Գաբոյեան (արտա-սանութիւն):

ԱՊՐԻԼ 11-24 Ի ՍԳԱՏՕՆԸ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Վալանսի Հայ Ազգ. Միութեան կողմէ, հովանաւորութեամբ երեք յարանուանութեանց պետերուն:

Այս Շաբաթ, ժամը 21ին Սալ տէ Ֆէ-թի մէջ:

Կը նախագահէ Պ. Յ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ:

Կը խօսի Պ. ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ (Լիոնէն):

Երեք համայնքներու կողմէ:

Խօսք կ'առնէ ՏԷՐ ՆԱՐԵԿ ՔՀՆՅ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ:

եւ Հայ Ազգ. Միութեան կողմէ՝

Պ. Լ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ (Ֆրանսերէն)

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական խնամուած բաժին:

×

ԳՈՐՏՈՅԻ ՄԷՋ

Ապրիլեան Եղեռնի 46րդ տարեդարձը Գորտոյի մէջ:

Նախաձեռնութեամբ Գորտոյի Հ. Յ. Դ. Մուրատ խումբին:

Այս Կիրակի ժամը 15.30ին, Ֆուայէի սրահը, Սընօն:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Պէյրութէն Պ. Եդուարդ Վարժեան ծը-նեալ Սէփսեան, հօրը անունը Մկրտիչ, մօրը անունը Քնար, ծնեալ Սաատէթ-եան, կը փնտռէ իր հօրեղբօրորդին Պ. Զօհրապ Սէփսեանը, հօր անուն Արմե-նակ, մօր անուն Գեղեցիկ Սէփսեան-Գալուստեան, արհեստով դերձակ, ծնած է Էսկիշէհիր ու կը կարծուի թէ Փարիզի շրջաններուն մէջ կը բնակի: Զինքը ճանչցողներէն կը խնդրուի տեղեակ պա-հել եկեղեցւոյ դիւանը:

ԽՆՋՈՅՔ

Surprise-Party

Կազմակերպուած Նոր Սեբաստիոյ Թա-տերական ԳԱՐՈՆԵԱՆ խումբի կողմէ:

Այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 20էն 24.

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՄԷՋ

17, Rue Bleue, Paris (9e)

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԲԱԺԻՆ

Երգ, պար, արտասանութիւն, անա-կնկալներ:

Bar **Buffet**

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Ֆ. Կապոյտ Խաչի օդափոխութեան կա-յանին արձանագրութիւնները կը սկսին, այս Երկուշաբթի (Ապրիլ 24): Դիմել Եր-կուշաբթի, Չորեքշաբթի, Ուրբաթ և Շա-բաթ օրերը, ժամը 16էն 19, Կապոյտ Խա-չի գրասենեակը 17 Րիւ Պլէօ: Համաձայն պետական օրէնքին կ'ընդունուին աղջիկ-ներ՝ 7էն 14 տարեկան, մանչեր՝ 7էն 13 տարեկան:

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Գաննէօ-Քաչանի Կրթ. Մարմինը կազմակերպած է դպրոցական տարեվեր-ջի հանդէսը, խնամուած յայտագրով, Յունիս 4 Կիրակի օր:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի, սովո-րական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրա-կարգ:

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. «Անի» կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ ժամը 21ին, Հ. Օհանջանեան ակումբի մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Գաննէօ-Քաչանի մաս-նաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները այս Ուրբաթ, ժամը 20.30ին, ընկերուհի Հանջէրեանի բնակարանը, 9 Րիւ տէ Փրէ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Օժանդակ յանձնախումբը կազմակերպած է դասախօսութիւն մը հայ երկսեռ երի-տասարդութեան համար:

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին

Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ

11, Square Alboni, Paris (16e)

Պիտի դասախօսէ Պ. ԱՐՏԱՇԷՍ ԳԸՊ-ԲԷԹԵԱՆ:

Նիւթ ունենալով՝ «Հայ Թատրոնը»:

Սիրով կը հրաւիրուի հասարակութիւ-նը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ

Երգչախումբին կողմէ

ՂԵԿ. Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Կիրակի, Մայիս 7, ժամը 15.30ին

Alfortville, Salle des Fêtes

Յայտագրին մէջ, Կոմիտասի, Ալթունեանի, Ալէմշահի, Սարեանի եւ այլ հեղի-նակներու գործերը, որոնցմէ շատեր՝ առ աջին ունկնդրութիւն:

ՄԵՆԵՐԳՆԵՐ.—

ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐ

ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ (թենոր)

ԱՐԱ ՍԵՐՈԲԵԱՆ (պարիթոն)

Հանդէսին կը յաջորդէ, երգչախումբին

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

, Իմպրովիզ նուագախումբ

ՄՈՒՏՔ.— Համերգ եւ պարահանդէս՝ 5 Ն. Ֆ.:

Նախապէս ապահովել տեղերը, հեռաձայնելով

TRI. 77-22 Poste 62

Օր. Այտա Զաքրէճեանի

Autobus 103, Charenton-Ecoles, descendre Rue de l'Union - Parking

ՄԱՅԻՍ 4, ԺԱՄԸ 20ԻՆ

ՍՕՖԻԸՆ ՍՐԱՀ

ՄԻՒՆԻԽ

ԱԼԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ

Կը ղեկավարէ իր գործերը.—

Համանուագ թիւ 8 «Արեւուն»

Համանուագ թիւ 6 «Արշալոյս»

Տոմսերու համար դիմել.— Քոնցերթօ Սէ-Տուպլուէ Վինտըրշթայն

2 Սէնթ-Աննա հրապարակ

ԾՐԱԳԻՐ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9°

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86-60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 28 ԱՊՐԻԼ

VENDREDI 28 AVRIL 1961

...ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 4590 — 37EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4891

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԶՕՐԱՎԱՐԸ ՅԱՂԹԵՑ ԶՕՐԱՎԱՐՆԵՐՈՒ

Բոլոր անոնք որ կը սիրեն իրենց երկրորդ Հայրենիքը՝ Ֆրանսան։ Բոլոր անոնք որ արիւնով Հայ, հպատակութեամբ Ֆրանսացի, զաւակներ ունին Ալժերիոյ ...ափերին վրայ եւ վերջապէս բոլոր անոնք որ հինէն սնած են այս ազնուական երկրին մշակոյթով, ոգիով եւ մարդկային ու մարդասէր քաղաքակրթութեամբ, չեն կրնար չուրախանալ որ մեծ վտանգը որ կը սպառնար Ֆրանսայի հեռացած ըլլայ։

Անսպասելի արագութեամբ մը, անգործութիւնը վերահաստատուեցաւ։ Ֆրանսայի բոլոր զաւակները մերժեցին զինք սպաննել եւ յանգիլ այն քաղաքացիական ողբերգական պատերազմին, որ միակ հեռանկարն էր։ Վճռական Զօրավարին դիմաց կարգադուրկ զօրավար մը անձնատուր եղաւ, հոգ չէ թէ յատակ ...ըլլան այս յանկարծական անձնատուութեան պատճառները։

Ի՜նչ հաչիւներով տարուած էին ...Կոլի նախկին ընկերները։ Ցաւալի չէ։ Բայց երկրին, ծովային ուժին եւ զօրքին ...ը ցոյց տուին եւ արտայայտեցին ամբողջ երկրին պատասխանը։ Ֆրանսան որ բազմաթիւ անգամներ «այո՛» պատասխանած է իր Զօրավարին, նոյն վճռականութեամբ «ո՛չ» պատասխանեց ֆրանսական Ալժերիոյ» զօրավարին։

Համոզուի՞լ թէ Շալի նման անցեալ ունեցող զինուորական մը պարզ արկածախնդիր մըն էր, որ վատօրէն տեղի տուաւ ...բանի ուժին առջեւ։ Կանուխ է անոր պատասխանելու համար այս հարցումին։ Կան նմանօրինակ շատ մը հարցումներ որոնց պատասխանը միայն Պատմութիւնը կրնայ տալ։ Այն պատմութիւնը որ կը գրուի դարերու ընթացքին։

Այսօր Ֆրանսան կրկին գլուխը կը բարձրացնէ ծանր վտանգէ մը ետք։ Վերջ որ Ֆրանսան, որ 1940էն ի վեր ամբողջական խաղաղութիւն չէ ճանչցած իր ...ղամասերուն վրայ, կ՚ըսէ աշխարհին, թէ նոյնիսկ վէրքերով, կ՚ապրի ու կը շնչէ յանուն ժողովուրդներու Ազատութեան, որուն ախոյեանը կը մնայ։

Ողբերգական էր պատկերը։ Որովհետեւ, ողբերգական է լսել զօրավար մը, ...ալ վարչապետ մը, լսել Հանրապետութեան Նախագահ մը, որ իր. պաշտօնով ...գոյն ղեկավարն է բանակին, բսել ...որ որ չհնազանդի իր հրամանատարներուն, նոյնիսկ ի հարկին կրակելով, ...«դաւադրութեանց մեծագոյն ... է Դրօշակը բարձրացնել Օրէնքին ...։

Ֆրանսայի բոլոր աշակերտները մտաբերեցին այս մասին առջի օր, երբ Կրթական Նախարարին հրահանգով իրենց ...շարադրութեան նիւթ տրուեցաւ ...իկոյի այն յայտարարութիւնը որ բանաստեղծը ուղղած էր բանակին 1851, Դեկտեմբերին.— «Երկու ...կան բաներ կան.— Դրօշակը, որ ...զինուորական պատիւը կը ներկայացնէ, ...Օրէնքը որ ազգային պատիւը կը ներկայացնէ։ Զինուորնե՛ր, դաւէրէն մեծագոյնն է Օրէնքին դէմ Դրօշակը պարզել»։

Այս մասին պիտի արտայայտուին պատանիները։ Բայց ի՜նչ պիտի կարենան ըսել ...դպրոցի աշակերտներ, երբ կեանքի ...բարձրագոյն վարժարանի շրջանաւարտներ ամէն բան չեն հասկցած։

...ժողովուրդին կը մնայ ուրախանալ որ ...զօրավարը յաղթեց ըմբոստ զօրավարի...ր եւ վաղուան արշալոյսները կրկին պիտի ծագին խաղաղութեան մէջ։

ՅԱՌԱՋ

ՇԱԼ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ԵՒ ՍԱՆԹԷԻ ԲԱՆՏԸ ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ

ԱՊՍՏԱՄԲՆԵՐՈՒ ԴԱՏԸ՝ ՄՕՏ ՕՐԷՆ

ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄ ԵՒ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄ ԲՈԼՈՐ ՄԱՐԶԵՐՈՒ ՄԷՋ

Չորեքշաբթի օր ժամը 17.04 անցած Վիլլաքուպլէի զինուորական օդակայանը կը հասնէր «Նոր – Աթլաս 2500» օդանաւը որ Փարիզ կը փոխադրէր Մորիս Շալը։ Օդանաւէն իջած պահուն, Շալի ոտքը սահեցաւ եւ թեթեւօրէն վիրաւորուեցաւ դէմքին եւ ձեռքին։ Քիչ ետք կը հասնէր Սանթէի բանտը եւ կ՚ենթարկուէր քաղաքական բանտարկեալներու վարչակարգին ըստ տեղական մամուլին բացի Ֆիկառոյէն որ կը յայտնէ, թէ Շալ հասարակ ոճրագործներու բաժնին մէջ կը գտնուի։ Բանտ հասած է նաեւ իրաւարար դատաւորը որ յայտնած է Շալին իր դէմ եղած ամբաստանութիւնը։ Բանտարկեալը ենթակայ է Օրէնսգիրքին 99 թիւ յօդուածին որ մահապատիժ կը նախատեսէ անոնց համար, որ «կազմակերպած կամ ղեկավարած են ապստամբական շարժում մը եւ կամովին ու գիտակցաբար անոր զէնք եւ զինամթերք տուած են կամ որեւէ ձեւով գործակցած են շարժումին ղեկավարներուն հետ»։

Շալի դէմ հաւանաբար պիտի գործածուի նաեւ թիւ 90 յօդուածը, որ ցկեանս բանտարկութիւն կը նախատեսէ անոնց համար «որոնք առանց օրինաւոր պատճառի կամ իրաւունքի զինուորական որեւէ հրամանատարութիւն ստանձնած են եւ որ, կառավարութեան հրամանին դէմ, պահած են նման հրամանատարութիւն մը»։ Իսկ թիւ 91 յօդուածը կ՚ըսէ՝ մահապատիժ, երբ այս օրինազանցութեանց մէկը գործադրուած է կամ գործադրութեան փորձ եղած է զէնքով։

Հարց է սակայն թէ ո՞վ պիտի դատէ Շալը։ Եթէ նկատի առնուի որ ոճիրները գործուած են երբ ամբաստանեալները տէրն էին իրենց զինուորական աստիճանին, դատաւորները պէտք է ընտրուին, կ՚ըսէ Օրէնքը, Ֆրանսայի մառեշալներուն (մէկ հատ ունի) եւ զօրաբաժնի այն զօրավարներուն մէջ որոնք հրամանատար եղած են թշնամիին առջեւ։ Կարգադուրկ, Շալ կրնայ դատուիլ նաեւ Զինուած Ուժերու միայն դատարանին կողմէ բայց կը կարծուի թէ այս երկու ձեւերէն ոչ մէկը պիտի ընտրուի այլ՝ Նախագահ տը Կոլ, որ կը պահէ Սահմանադրութեան 16րդ յօդուածին արտակարգ իրաւասութիւնները, յատուկ դատարան մը պիտի կազմէ։ Այս ուղղութեամբ խորհրդակցութիւններ տեղի կ՚ունենան Փլաս Վանտօմ (Արդարութեան Նախարարութիւն) նախարար Միշըլէի եւ իրաւագէտներու միջեւ։

Ձերբակալման եօթը ուրիշ հրամանագիրներ ելած են Սալանի, Անտրէ Զելլէրի, Ժուհոյի, Կարտիի, Արկուի, Կոտարի եւ Լաշըրուայի դէմ։ Ասոնց ո՞ւր ըլլալը յայտնի չէ սակայն։ Մինչ կարգ մը աղբիւրներու համաձայն միշտ Ալժէէն 28 մղոն հարաւ, Զերալտա կը գտնուին, վայրաչուներու պաշտպանութեան տակ, ուրիշ աղբիւրներու համաձայն Փորթուկալ անցած են։

Ինչպէս ըսինք Նախագահ տը Կոլ կը պահէ իր արտակարգ իրաւասութիւնները եւ չէ վերցուցած պատերազմական վիճակը զոր հռչակած էր ապստամբութեան առաջին օրը։ Կը նախատեսուի որ հիմնուելով այդ արտակարգ իրաւասութեանց վրայ, շատ խիստ միջոցներ ձեռք առնէ։ Խուզարկութիւնները եւ ձերբակալութիւնները կը շարունակուին, բայց կը խօսուի նաեւ անմիջական մաքրագործումներու մասին բանակին, վարչական մեքենային եւ պաշտօնատեղիներուն մէջ։ Շատ հաւանական է նաեւ որ բարեփոխում մը կատարուի կառավարութեան մէջ։ Չորեքշաբթի օրուան նախարարաց խորհուրդէն ետք, Թերնուար յայտարարութիւն մը կարդաց մամուլին որուն մէջ չեշտեց.— «Զօր. տը Կոլ պարզեց այն առաջին հետեւանքները, զորս քաղած է անմիջական ներկային եւ ապագային համար այն տագնապէն որ վտանգեց պետութիւնը»։

Տեղեկատուութեան նախարարը պատասխանելով լրագրողներու այն հարցումներուն, որոնք կը վերաբերին կարգացած ղեկոյցին տը Կոլի յայտարարութեանց վերաբերեալ բաժնին, շեշտեց.— «Ցաւալի է թէ տագնապը վտանգեց պետութիւնը։ Հանրային կարծիքը պէտք է հասկնայ որ այն պատճառները, որոնք այդ կացութիւնը ստեղծեցին, պէտք է անհետանան»։

Վարչապետ Տըպրէ ձայն-պատկերասփիւռին առջեւ ըրած յայտարարութեամբ մը, շեշտը դրաւ տագնապին ծանր հանգամանքին եւ ձեռք առնուելիք միջոցներուն խստութեան վրայ։ «Կան ժամանակներ երբ առանց դժուարութեան ազգը եւ ազատութիւնը կը պաշտպանուին։ Կան ուրիշ ժամանակներ երբ, ազգին եւ ազատութեան համար, օրէնքը պէտք է աւելի խիստ ըլլայ եւ կարգապահութիւնը աւելի պահանջկոտ, եթէ կառավարութիւնը, գալիք ամիսներուն, աւելի խիստ երեւայ կարգ մը դիրքերու կամ կարգ մը շահերու հանդէպ, գիտցէ՛ք որ ատոր նպատակն է պետութեան տալ վճռականութիւն մը, զոր մեր ապրած ժամանակը անհրաժեշտ կը դարձնէ։ Այս ուղղութեամբ, ոչ ոք պէտք է մոռնայ այն արկածախնդրութիւնը զոր ապրեցանք»։

× Ալժէի մէջ օրինաւոր իշխանութիւնները որ տէրն են կացութեան լուսարդել հռչակեցին ժամը 21էն եւ բոլոր թերթերու հրատարակութիւնը արգիլեցին։ Թաղապետութիւնը լուծուած է։

× Ապստամբութեան հետեւանքով երկու մեռեալներ կան եւ քանի մը վիրաւորներ Ալժէի մէջ։

× Փարիզի մէջ հինգշաբթի Իւմանիթէի առաջին հրատարակութիւնը գրաւուեցաւ իսկ երկրորդը լոյս տեսաւ մեծ ճերմակ երկու սիւնակներով։ Հոն հրատարակուած էր գրաւուած թիւին խմբագրականը։ Ռիվարոլ (աջ – չարաթաթերթը) լոյս չէ տեսած։

× «ԱՀԱԿ»ը կը յայտնէ թէ աւելի քան երբեք պատրաստ է բանակցելու։ Պուլարուֆ միշտ կ՚երթայ – կուգայ։

× Ալժերական հարցերու նախարարը՝ Լուի Ժոքս եւ Զօրավար Օլիէ Ալժէ կը գտնուին։ Ժոքս յայտարարութիւն մը ըրաւ ձայնասփիւռէն.— «Քանի մը մարդիկ անոնցմէ որոնց մասին Պետութեան Ղեկավարը ըսաւ թէ իրենց պարտականութիւնը, պատիւը, գոյութեան իմաստը, ծառայել եւ հնազանդիլ է։ Քանի մը մարդիկ ինքզինքնին կորսնցուցին, խելագար անգիտակցութեամբ մը, ի յառաջադրունէ դատապարտելի եւ դատապարտուած արկածախնդրութեան մը մէջ։

× Զօր. Օլիէ յայտարարութիւն մը ըրաւ Ալժերիոյ զօրքին եւ շեշտեց «հանդիսաւորապէս կը բերեմ, բանակին մեծամասնութեան պարկեշտութեան հաւատքը։ Բոլոր անոնք որոնք հետեւեցան ապստամբ ղեկավարներուն, պիտի օրէնքներուն խստութեան ենթարկուին»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԱԹԱՆԿԱՅԻ վարչապետը Չոմպէ ձերբակալուեցաւ Քոնկոյի ազգային բանակին կողմէ եւ քանի մը ժամ ետք ազատ արձակուեցաւ։ Քոնկոյի ղեկավարներու խորհրդաժողովին, Քոքիլաթվիլ, Չոմպէ վերջնագրով մը պահանջած էր որ չեղեալ նկատուի Քազավուպուի եւ ՄԱԿի միջեւ կնքուած համաձայնութիւնը։ Մերժումի հանդիպելով ձգեց ժողովը Էլիզապէթվիլ երթալու համար եւ այդ միջոցին ձերբակալուեցաւ։ Չոմպէի ձերբակալութիւնը մեծ յուզում յառաջ բերած էր Քաթանկայի մէջ, ուր պատրաստութիւններ տեսնուած էին․ շրջակայ նահանգներուն վրայ, յարձակելու համար։

ՆՈՐ ՏԵԼՀԻ կը հաւաքուին Լաոսի միջազգային քննիչ յանձնախումբին երեք պատուիրակութիւնները՝ Քանատական, Լեհ եւ Հնդիկ։ Մայիս 12ին է, որ Ժընեւի մէջ պիտի բացուի 14 ազգերու խորհրդաժողովը, քննելու համար Լաոսի ապագայ օրինավիճակը։ Մինչ այդ Վիէնթիանէն կը հաղորդեն, թէ համայնավար ուժերը յարձակումի անցած են վերջին պահուն եւ թէ՝ նեղ կացութեան մատնուած են կառավարական ուժերը։ Մ. Նահանգները նորէն զէնք եւ ռազմամթերք կը փոխադրեն Լաոս։

ՖՈՒԹՊՈԼԻ սպանական խումբը՝ Մատրիտի Ռէալը Օր դէմ հինգ կէտով ճզմեց Ռէնսի Ֆրանսական խումբը։

ԿՈՒԱԹԵՄԱԼԱՅԻ նախագահը հաղորդեց թէ Քասթրօ չին համայնավար մասնագէտներ բերած է Հավանա որպէսզի չարչարեն գերի ինկած հայրենասէր քուպացի երիտասարդները։ Քուպա, հարաւային Ամերիկայի «առաջին ժողովրդավար հանրապետութիւնը» պիտի հռչակուի յառաջիկայ Մայիս 1ին։ Քասթրօ յայտարարեց թէ մասնաւոր հանդիսութիւններ տեղի պիտի ունենան այդ օրը որ օրն է նաեւ Աշխատանքի Տօնին։

ՋՈՐԻՆ ՄԱԿի Խորհրդային պատուիրակը յայտարարեց մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին թէ Խորհ. Միութիւնը պատրաստ է օգնելու Քուպայի եթէ այս վերջինը յարձակումի ենթարկուի։ Շեշտեց թէ Խորհրդ. Միութիւնը աւելի լրջօրէն կը նկատէ իր յանձնառութիւնը Քուպայի հանդէպ քան Անգլիա՝ 1939ի նախօրեակին, Լեհաստանի նկատմամբ։ Զորին կրկնեց.— «Երբ Խորհրդ. Միութիւնը կ՚ըսէ թէ պիտի օգնէ, այդ կը նշանակէ թէ պիտի օգնէ»։

ՔՈՒՊԱՅԻ ներկայացուցիչը արտաքսուեցաւ Միջամերիկեան Պաշտպանութեան խորհուրդին գոնփակ նիստերէն, Ամերիկայի առաջարկին վրայ որ կ՚առարկէ թէ Քուպայի կապը խորհրդային պլոքին հետ ակներեւ է։ Քուէարկութեան պատկերն է.— Թեր՝ 14, դէմ՝ 1, ձեռնպահ՝ 4, վերապահ՝ 1։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ պարբերաթերթ մը՝ «Ֆըլայինկ», որ կը գրադի օդանաւային մասնագիտական հարցերով կը գրէ, թէ Խ. Միութիւնը յաջողած է հիւլէական ուժ բացիք օդանաւ մը շինել։ Ըստ թերթին խորհրդային օդնաւին արագութեան ժամըն է 4000էն 5600 քմ. կրնայ բարձրանալ մինչեւ 30.000 մեթր։ Թերթը իր տեղեկութիւնները քաղած է հաւաստի աղբիւրներէ։ Միւս կողմէ Ալէն Տըլլըս, ղեկավարը ամերիկեան գաղտնի գործակալութեան յայտարարեց, թէ ըստ իրենց ստացած ճշգրիտ տեղեկութիւններուն, Կակարին իսկապէս ճամբորդած է անջրպետ եւ առաջին աստղագնացն է։ Մոսկուայի արեւմտեան թղթակիցները ուզած են տեսակցիլ Իլիուշինի հետ։ Ֆիկառոյի թղթակիցը կ՚աւելցնէ՝ «կը սպասեմ պատասխանին»։

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մ. Նահանգներու նախագահական վերջին ընտրութիւններէն բազմաթիւ ամիսներ առաջ, Ճոն Քէնըրտի հրատարակութեան տուած էր «Խաղաղութեան ռազմավարութիւնը» անունով գիրք մը, որուն մէջ ամփոփուած են մեր ժամանակաշրջանը յուզող մեծ հարցերուն մասին խօսած իր ճառերուն եւ կատարած յայտարարութեանց մէկ կարեւոր մասը: Ստորեւ կուտանք հատորին այն մասը, ուր Մ. Նահանգներու ներկայ նախագահը անկեղծօրէն հարց կուտայ՝ «Մեր վրայ դրուած պարտաւորութիւնները կատարելու անհրաժեշտ նախապատրաստութիւնը ունի՞նք»: Ու կը պատասխանէ նոյնքան անկեղծութեամբ, մատնանշելով յաղթահարուելիք բոլոր դժուարութիւնները եւ ընդունելով ցարդ կատարուած բոլոր սխալները:

Ուզենք թէ չուզենք՝ աշխարհը կը փոխուի: Եւ մեզի պէս ժողովուրդ մը, որ ինքն իր վրայ դրած է աշխարհը փոխելու պարտաւորութիւնը, պէտք է համոյքով դիմագրաւէ այս կացութեան ինչ ալ ըլլան մեզի ներկայացող դժուարութիւնները: Կարեւոր է գիտնալ, թէ փոփոխման շրջան մը ապրող այս աշխարհին մէջ, ի վիճակի ենք դէմ դնելու մեզի սպասող դէպքերուն:

Մեզի վերապահուած է այնպիսի ընթացք մը բռնել, որ մեր չուրջը կատարուած բոլոր փոփոխութիւնները — ըլլան անոնք մեր քաղաքներուն, գիւղերուն ու տնտեսութեան մէջ, արեւմտեան աշխարհին, խորհրդային կայսրութեան թէ երրորդ աշխարհին մէջ, բոլոր ցամաքամասերուն վրայ — օժանդակեն մարդոց ազատութիւնը եւ աշխարհի խաղաղութիւնը զօրացնելու:

Սակայն այսպիսի ճիգի մը ի վիճակի ըլլալու համար, անհրաժեշտ է որ վերագտնենք ազգային մեր փառասիրութիւնն ու կրկնապատկենք մեր ճիգերը: Արդ, այնպէս կը թուի, թէ կորսնցուցած ենք մեր առաջնութեան իմաստն ու այլեւս չունինք զայն իրագործելու միջոցները:

Մեր «Անկախութեան Ցայտարարութիւնը» ամբողջ աշխարհը յոյսով լեցուցած էր, քանի որ կ'ողեկոչէր «բոլոր մարդոց ազատութիւնը» ու ոչ միայն՝ քանի մը արտօնեալներու: Ամէն անգամ որ Ամերիկա ցայտուն կերպով բացատրած է իր իտէալներն ու առաջնութիւնը, շեշտը դրած է «բոլոր մարդոց» իրաւունքներուն վրայ: Այդ պատճառաւ ալ երախտագէտ մարդկութիւնը իր սրտին մէջ բարձրացուցած է բազմաթիւ յուշարձաններ, ուր Ամերիկայի անունը կը պատուուի: Սակայն մեծ սխալ պիտի ըլլար այսօր մեր կողմէն՝ բաւարարուիլ այս յուշարձաններով: Որովհետեւ աշխարհը մեզմէ կը սպասէ, որ վերակրկնենք մեր նախնիքներուն երդումը եւ վերարժէքաւորենք զայն:

Ճիշդ է, որ 1920ի շրջանին մենք մեր մէջ ու մեր առանձնացման մէջ քաշուեցանք, մերժելով նոր ներգաղթողներուն հետ նոր գաղափարները եւս, թոյլ տալով որ նեխումը բոյն դնէ մեր մօտ, եւ չուզելով ոչինչ գիտնալ դուրսի աշխարհին մէջ տիրող բռնատէրերուն մասին: Ապա հասաւ տնտեսական այն ծանր տագնապը, որուն մէջ ընկղմեցանք:

Սակայն «Նիւ Տիլ»ի(*) առաջին երեք ամիսներուն իսկ, մեր երկիրը վերագտաւ իր ապագային եւ ինքն իր վրայ ունեցած հաւատքը: Պատմութիւնը կը վերակրկնուի. ազգային ընկրկումի շրջան մը բոլորեցինք: Անմիջական լուծման կարօտ մեծ թիւով հարցերու դիմաց՝ մեր կառավարութիւնը «պարուրուեցաւ իրեն յատուկ անտարբերութեան սառոյցին մէջ»: Այս հարցերէն ոմանք հին են, եւ աններելի պիտի ըլլանք եթէ զանոնք անտեսենք: Որովհետեւ, այնքան ատեն որ գոյութիւն ունենան վատառողջ խրճիթներ, խռնուած դպրոցներ, անգործներ, ցեղային ու կրօնական նախապաշարումներ, Ամերիկայի գործը աւարտած պիտի չըլլայ: Եւ ներքին այս հին խնդիրները լուծած չըլլալուն համար Ամերիկա առաւել եւս աններելի է, քանի որ աշխարհի չորս կողմէն ծագած ուրիշ խնդիրներ մեզ կը ճնշէին, անոնց դիմագրաւելու համար զօրաւոր եւ առողջ Ամերիկա մը պահանջելով:

«Ժողովուրդ մը, որուն ղեկավարները մեծութեան հրաւէր չեն տար իրեն, մեծ չի կրնար ըլլալ» ըսած է Էտուըրտ Մըրրօ: Քանի որ մեծութեան հրաւէր չտրուեցաւ մեզի, ինչպէս որ ցոյց չտրուեցան այն մեծ նպատակները որոնց պէտք է հասնէինք, կամ այն մեծ վտանգները որոնք կախուած էին մեր վրայ, թուեցանք՝ որպէս ազգ: Թուլցանք ֆիզիքապէս, բարոյապէս, ոգեպէս: Այժմ մեր ազգային աւանդութիւններուն դաւաճանելու վտանգին մէջ ենք, որովհետեւ փոխած ենք մեր ազգային արժէքներուն չափանիշները:

Այս դանդաղ քայքայման հետեւանքները արդէն իսկ սկսած են զգալի դառնալ: Երիտասարդ երկու ամերիկացիի վրայ մէկը զինուորական ծառայութենէ դերծ կը պահուի՝ մտային, ֆիզիքական կամ բարոյական անյարմարութեան պատճառաւ:

Զինուորական ծառայութեան համար վար դրուածներէն մեծ թի՞ւ մը քիչ ատեն ետք պարտադրաբար կը վերադառնուի իր ընտանիքին: Իսկ մնացածներն ալ, ըստ մեր զօրավարներէն մէկուն վկայութեան՝ «յուսախաբ ընող բանակ» մը կը կազմեն:

Ի՞նչ պատահեցաւ մեր երկրին: Շահերու եւ կեանքի մակարդակը ոչ մէկ ատեն այսքան բարձր եղած էր. բայց նաեւ ոչ մէկ ատեն այսքան բարձր եղած էր ոճիրներու համեմատութիւնը, ինչպէս եւ ամուսնալուծումներու, մտային հիւանդութեանց ու պատանեկան յանցապարտութիւններու մակարդակը:

Վախ ունիմ որ կորսնցնելու վրայ ենք մեր մէջ եղած ամէնէն հաստատ նկարագիրը. — ազատութեան ու պատասխանատուութեանց սիրով լեցուած ռահվիրայի մեր ոգին, «պարտականութեան, պատուախնդրութեան եւ հայրենիքի գաղափարին» հանդէպ մեր ունեցած սպարտական հին յարգանքը: Այնպիսի տեղ մը հասած ենք, ուր սկսած ենք հաւատալ թէ այսպիսի զգացումներ մեզի օգտակար չեն այլեւս: Այսօր՝ ճամբաներու երկայնքին վարելիք կառքեր ունինք, մեզի պէտք եղածը ստանալու համար կոճակներու վրայ կը կոխենք, հեռատեսիլ կը դիտենք, պահածոյ կ'ուտենք եւ նախաշինուած տուներու մէջ կը բնակինք: Հանգիստ եւ դիւրին կեանքի կողմնակիցներ դարձած ենք, «կազմակերպութեան մարդիկը» դարձած ենք: Այն գաղափարէն կը մղուինք, թէ մեր կեանքը, ազատութիւնը եւ ապագան ապահով են, մինչդեռ, ընդհակառակն, երբեւիցէ այսքան դիւրաբեկ եղած չէին:

Ցաւակնութիւնը չունիմ ըսելու, թէ բոլորս ալ այս ստորին տկարացած ենք: Քորէայի մէջ գերի բռնուած երիտասարդ ամերիկացի զինուորին պատմութիւնը յայտնի է բոլորիս: Գերիներու շարքէն դուրս կը հանեն զայն, եւ կը հարցնեն իր «կարծիքը՝ զօրավար Մարշըլի մասին»: Զինուորը կը պատասխանէ՝ «Զօրավար Մարշըլ Ամերիկացի մեծ զինուոր մըն է»: Ատրճանակի կոթով հարուած մը գետին կը փռէ զայն: Ապա, ոտքի կը հանեն զայն եւ դարձեալ կը հարցնեն. «Ի՞նչ կը մտածես Զօր. Մարշըլի մասին»: Զինուորը, համարտութեամբ, նոյն պատասխանը կուտայ: Բայց այս անգամ հարուածը չի հասնիր: Կ'ուզէին պարզապէս փորձել իր կամքը, քաջութիւնը, դիմադրականութիւնը: Հասկցած էին, թէ ինչ խումբի մէջ պէտք է դասեն զինքը:

Իսկ մե՞նք. ի՞նչ խումբի մէջ պիտի դասեն մեզ, երբ փորձի ենթարկեն մեր կամքն ու հաւատքը: Տկարներո՞ւ թէ զօրաւորներու խումբին մէջ: Հանդի՞սոտը սիրող մարդոց թէ՝ ազատութեան սիրով վառած մարդոց խումբին մէջ:

Ցառաջիկայ տարիներուն ընթացքին՝ դժուար պիտի ըլլան մեր տալիք պատասխանները: Աւելի եւս դժուար պիտի ըլլայ սակայն՝ պատասխան չտալը: Ամէն ինչ կախում պիտի ունենայ ամէն մէկէս եւ մեր բոլորէն:

(*) ԽՄԲ.— «Նոր Համաձայնութիւն». 1933էն սկսեալ Րուզվէլթի կողմէ իրագործուած ընկերային եւ տնտեսական բարեփոխումներու շարժման տրուած անունն է:

ԿԵՆԴԱՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԷՆ

ՄՈՂԷԶՆԵՐԸ

Գարնանային առաջին ջերմութեան մողէզները արթննալով իրենց ձմեռնային թմբիրէն, դուրս կ'ելլեն հին պատերու եւ ժայռերու ծերպերէն, դարձեալ ... բռնակելու համար իրենց գործունէութիւնը: Մողէզները կը ներկայացնեն ... ընտանիք մը, որուն գլխաւոր ներկայացուցիչները կը նկարագրեմ ...

Ընդհանուր առմամբ մողէզները անվնաս եւ ընդհակառակն շատ օգտակար կենդանիներ են: Աւելի ճիշդ ... նոնք կոչել սողուններ, որովհետեւ ... գուններու սեռին մաս կը կազմեն ... պատճառաւ որ սողալով կը յառաջանան. Իրենց վտառուժ կարճ ոտքերը ... են կրելու իրենց մարմինը եւ կը ... յին պարզապէս իրենց շարժումները ... բացնելու կամ տեղ մը կառչելու.

Իրենց արտաքին կազմով անոնք ... մէ կը տարբերին եւ այդ պատճառաւ ... նապատմութեան անտեղեակ մարդիկ ... դէպներու կարգին կը դասեն, կոկորդիլոսը, սալամանտրան, տրիտոնը ... դեռ կարգ մը արտաքին թէ ներքին ... մական յատկանիշներ այս վերջիններու ... կ'անջատեն մողէզազգիներէն:

Ուշադրութեամբ դիտեցէք ... մողէզ մը եւ ջանացէք ... թեամբ հազար անգամ աւելի ... տեսնել զայն: Իսկոյն զուք պիտի ... խադրուիք կեանքի ստեղծման ... դած շրջանը, այսինքն՝ 95 միլիոն ... րիներու մթութեան մէջ, երբ ... կերպ հսկայ կենդանիներ, որոնց ... նաեւ վիշապակերպ, սարսռազդեցիկ ... դէզազգիներ, (տինոզոր) երկրիս ...

... Համոզուած եմ, թէ ամերիկեան ժողովուրդը պատրաստ է օժանդակ ... ազատութեան օրուան նոր աչք ... ժողովուրդներուն, դիմագրաւելու ... հրդային մրցակցութեան, բոլոր ... դերուն մէջ Ռուսիոյ դէմ խաղաղ ... քար մղելու՝ երկրի վրայ ու անջրպետ ... մէջ, վերապտնելու համար ... ոգին, որ Ամերիկայի մեծութիւնը ... տեց: Մենք, Ամերիկացիներս, ... րաստ ենք, որ մեծութեան կոչ ... մեզի: ... Մեծութեան կոչը, ... կուսակցութենէ մը կամ մարդէ մը ... դար. կուգայ պատմութենէն եւ ... րու չոր տրամաբանութենէն: Երկու ... մաշխարհային պատերազմներէն, ... սական համաշխարհային մեծ ... մը եւ պաղ պատերազմէն առաջ մեր ... սերէն պէտք է ծնի նոր աշխարհի ... Նոր Ամերիկայի մը գաղափարը. այս գաղափարը մեր մէջ չծնի, ... պարագային՝ մեր երկիրը ... տուած է կորսուելու:

ԴԵՐԵՆԻԿ ԴԵՄԻՐՃԵԱՆԻ ‹ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ›Ը

Վիպագրական արուեստին մէջ իր որոշ տեղը ունի պատմավէպը, չըսելու համար որ ան գրականութեան դժուարին ճիւղերէն մէկն է:

Պատմական վէպ մը գրող վիպասանին համար անհրաժեշտ է անշուշտ պատմութեան ուսումնասիրութիւնը:

Պատմական վէպի մը ... անցքը կը կազմեն, սովորաբար, պատմական իրադարձութիւնները: Սակայն պատմավէպի մը մէջ հեղինակը պէտք չէ որ ջանայ ներմուծել այն ամէնը ինչ որ գտած է ան իր պրպտումներու ընթացքին, տեսակ մը տարուկը դառնալով պատմութեան: Ընդհակառակն, լայն առումով գեղարուեստական գործ մը կարենալ տալու համար, հեղինակը, յարգելով հանդերձ պատմական դէպքերու տեղական, ժամանակագրական եւ այլ ճշգրտութիւնները, կրնայ, եւ ինչո՞ւ չէ, իրաւունք ալ ունի, ուժ տալու իր գեղարուեստագէտ գրողի բոցավառ երեւակայութեան եւ պատմական դէմքերու եւ դէպքերու կողքին ստեղծագործել նաեւ իր տիպարները որոնք պիտի գան գեղեցկացնել եւ հարստացնել իր գործը:

Հայ գրական անդաստանին մէջ երեւցած են տաղանդաւոր վիպասաններ որոնք տուած են լայնաշունչ պատմական վէպեր:

Առանցմէ անշուշտ առաջին կարգի վրայ կուգայ Րաֆֆին որ հրաշալիք մըն է կերտած իր «Սամուէլ»ով: Կայ «Մուրացան» իր «Գէորգ Մարզպետունի»ով եւ տակաւին ուրիշներ, եւ մեր օրերուն Ստեփան Զօրեան իր «Պապ Թագաւոր»ով եւ «Հայոց բերդը»ով եւն.:

Հայոց պատմութեան ամենահրաշալի մէկ դրուագին՝ Վարդանանց հերոսամարտի մասին, դժբախտաբար հին օրերէն սկսած, բացի Եղիշէի պատմագիրքը, տրուած չէր լայնաշունչ գործ մը՝ իբր պատմավէպ:

Հին օրերէն սկսեալ, գոյութիւն ունեցած են բազմաթիւ երգեր, քերթուածներ որոնց զգալի մէկ մասը անտիպ վիճակի մէջ ցրուած են աստ ու անդ ցտնուող ձեռագիրներու մէջ: Այդ հնագոյն երգերը վերագրուած են Մովսէս Խորենացիին, Անանիային եւ ուրիշներու: Աւելի ուշ յայտնի են Ներսէս Շնորհալիի, Ցովհ. Սարկաւագ Իմաստասէրի, Գրիգոր Խլաթեցիի եւ տակաւին շատ մը ուրիշներու հեղինակած երգերը: Շատ բնական է որ միջնադարեան մեր հայ բանաստեղծները հետեւելով Եղիշէի եւ Ղազար Փարպեցիի, Վարդանանց հերոսամարտի դէպքը ընդունած եւ զայն պատկերացուցած են իբրեւ հաւատքի համար մղուած կռիւ մը եւ անոր հերոսներն ալ անուանած են «սուրբ հաւատքի նահատակներ»: Ոչ մէկը այդ հեղինակներէն խորհած է անդրադառնալ այդ դէպքի քաղաքական եւ ընկերային բնոյթին:

Հայ թատերական գրականութիւնն ալ անմասն չէ մնացած Վարդանանց ողբերգութիւններ եւ դրամներ կառուցանելու գործին մէջ: Լէօ, Գար. Սրուանձտեանց, Գնունի Վանեցի, Գաբրիէլ Սունդուկեան եւ Սմբատ Բիւրատ եւ տակաւին ուրիշներ գրած են պատմական ողբերգութիւններ Վարդանանց Քաջերու հերոսական կռիւը փառաբանող, միշտ սակայն կեանքի ու հաւատքի շրջագիծէն դուրս չհանելով իրենց գործին հորիզոնը:

Եւ ահա, արեւի մը նման փայլեցաւ հրաշալի գործ մը, Վարդանանց հերոսամարտը իր բոլոր կողմերով՝ կրօնական, քաղաքական, ընկերային եւ ժողովրդական երեւոյթներով պարզաբանող Դերենիկ Դեմիրճեանի «Վարդանանքը» ստուարածաւալ վէպը:

Հոս փակագիծ մը բանալով ըսենք թէ՝ Դերենիկ Դեմիրճեան առաջին անգամը չէ որ մօտեցած է Վարդանանցի նիւթին:

Արդարեւ, «Վարդանանք»ի հեղինակը 1913ին գրած է «Վասակ» տիտղոսուած դրամ մը, որուն մէջ, ըստ քննադատներու սակայն, հեղինակը ... ջեցաւ ներկայացնել պատմական ... դարձութեան ճշմարիտ պատկերը այդ գործին մէջ, Դերենիկ Դեմիրճեան առանց բացարձակ կերպով ... Վասակի դաւաճանական արարքը ... սուհանդերձ սակայն, ջանացած է ... ցուցանել թէ՝ Վասակը եղած է ... տուն քաղաքագէտ մը, իսկ ... հաւատքէն կուրացած մոլեռանդ մը ... յր, քաջ զօրական մը, որ ... հասկնայ քաղաքականութենէն. ... նակ չէ դէպքերը լուրջ կերպով ... դատելու, որ ան աւելի շատ կը ... վարէ վայրենի բնազդներէ ... որոնք մեծ մասամբ կը բխէին կրօնական մոլեռանդութենէն:

Դերենիկ Դեմիրճեան մինակը չէ ... սակայն Վասակը արդարացնելու ... գին մէջ: Գտնուած են ուրիշ բազմաթիւ պատմաբաններ, ինչպէս Ադոնցը ..., բագաշեանը, եւ ուրիշներ որոնք հանգամանօրէն ձեռք առած են Վասակի պաշտպանութիւնը: Հոս սակայն ... առնենք, վասնզի ան մեզ կրնայ ... հեռուները տանիլ եւ դուրս է այսօր ... մեր նիւթին շրջագիծէն:

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹ...

(1 Շար.)

ման կուգային, քարշ տալով իրենց 15 – 30 մեթր երկարութեամբ ծանր մարմինները: Սակայն շատեր, հակառակ իրենց ահարկու կերպարանքին բուսակեր էին ու զուրկ՝ պաշտպանութեան զօրաւոր միջոցներէ եւ այդ պատճառաւ պարտուեցան գոյութեան պայքարին մէջ եւ անհետացան:

Հասարակ մողէզը սիրուն եւ աշխոյժ սողուն մըն է 15 – 20 սանթիմեթր երկարութեամբ, որ արեւին տակ անշարժ դիրքով մը դարանակալ կը սպասէ իր որսին: Ճկուն է ան ու երկչոտ երեւոյթ մը ունի: Իր մարմինը ծածկուած է թեփերով մորթով մը, որ պարբերաբար կը փոխուի: Բերանը խոշոր է: Լեզուն՝ երկար ու ծայրը երկճղի: Ան կրնայ մեծ արագութեամբ իր լեզուն դուրս հանել ու ետ քաշել:

Իր բազմաթիւ ակռաները, փոքր ու սրածայր, բոլորն ալ իրարու կը նմանին: Զուրկ են արմատէ եւ ուղղակի կպած են ծնօտի ոսկորին, առանց խոռոչի:

Առանց մանրամասնելու իր մնացեալ անդամներուն կառուցուածքը, անցողակի ըսենք միայն թէ իր սիրտը տակաւին ստորին կենդանիներու բնաշրջական կատարելութեան չէ հասած: Թէեւ ունի երկու բաժանումներ, սակայն ատոնք իրարու հետ հաղորդակցութեան մէջ ըլլալով, սեւ եւ կարմիր արիւնները թեթեւօրէն իրարու կը խառնուին: Որով մարմնին շրջագայութեան ղրկուած արիւնը զուտ կարմիր չէ, նուազ թթուածին կը պարունակէ, հետեւաբար մարմնական ջերմութիւնն ալ նոյնքան նուազ ու փոփոխակի՝ համաձայն շրջապատի ջերմութեան աստիճանին:

Մողէզը մանր որսերով կը սնանի: Որդեր, թրթուրներ, ճանճեր եւն.: Ան կը յարձակի իր որսին վրայ ու զայն կը կլլէ առանց ծամելու: Իր ակռաները միայն որսը բռնելու կը ծառայեն:

Ձմեռը, մողէզը չկարենալով մաքառիլ ցուրտին դէմ, թմրած վիճակի մը կը մատնուի ու կը դիմանայ շնորհիւ իր մարմնին ճարպային պաշարին: Առանց այդ թմրութեան, ան պիտի սատկէր անօթութենէ, որսի պակասէն:

Հարաւային Ֆրանսայի մէջ մողէզի տեսակներ կան, որոնք մինչեւ վաթսուն սանթիմեթր երկարութիւն ունին: Սակայն անոնք հազուագիւտ են: Կ'ապրին ծովեր, փոքր մողէզներ, եւ նոյնիսկ օձեր որսալով: Չկարծուի թէ անոնք ամենամեծ մողէզներն են: Խաղաղականի մէջ Ճավա կղզիին մօտերը փոքր կղզիներ կան, որոնց մէկը՝ Քոմոտօ, նշանաւոր է մողէզի հսկայ տեսակներով, «Քոմոտոյի վիշապները» անուամբ: Գտնուած են 1912ին: Անոնց արուները երեք մեթրէն աւելի երկայնք կ'ունենան: Մանրամասնութիւններ չկան անոնց կենցաղին մասին. Տեսնուած է որ անոնք մէկ շունչով կլլեն խոշոր կենդանիներ: Իրենց գոյատեւութեան փոխարէն՝ անոնք ունին զօրաւոր պոչ մը որ կրնայ մէկ հարուածով ջարդել որսի մը ոտքերը:

Խոշոր մողէզներու տեսակները կ'ապրին տաք երկիրներ: Սալվատոր տեսակը ունի 2·5 մեթր երկարութիւն: Ան կրնայ տասնեակ մը հաւկիթներ կլլել իրարու ետեւէ: Նեղոսի մողէզը, որ 1·70 մեթր երկարութիւն ունի, կը սնանի կոկորդիլոսի հաւկիթներով:

Կալափակոս կղզեխումբին մէջ մողէզի երկու տեսակներ կան, իկուանններ: Մէկ տեսակը կ'ապրի հողին մէջ, իր կառուցած որջերուն մէջ: Մէկ մեթրէն աւելի երկարութիւն ունի եւ իր մորթը զարդարուած է վառ գոյներով: Բոլորովին անվնաս է ու բուսակեր: Կը սնանի մանաւանդ կարգ մը բոյսերու ծաղիկներով: Կ'ուտէ նաեւ մարախներ:

Տարօրինակ սովորութիւններ ունի իր թշնամիներէն խոյս տալու համար:

Իկուանի երկրորդ տեսակը աւելի ծովային է ու կը սնանի ծովային լօռերով: Ըստ Աւստրիացի մասնագէտի մը, այս իկուանները կ'ապրածեն առանձին խումբերով: Իւրաքանչիւր խումբ ունի իր որոշ սահմանը եւ կը կառավարուի արուէ մը: Ցաճախ արուները արիւնալի կռիւներ կը մղեն իրարու դէմ՝ երբ սահմանային օրէնքները բռնաբարուած նկատեն: Ինչպէս կ'երեւի, կենդանիներն ալ ունին իրենց սահմանային կռիւները: Այսուհանդերձ Իկուանի այս ցեղը կրտուագան չէ: Ընդհակառակն, կարելի է զայն բռնել եւ նոյնիսկ զանազան տանջանքներու ենթարկել: Ան անտարբեր կը մնայ եւ չի փորձեր փախչիլ:

Հարաւային Ամերիկայի մէջ Իկուանի այլ ցեղ մը կայ, կանաչորակ գոյնով, 1·50 մեթր երկարութեամբ եւ մինչեւ 15 քիլօ ծանրութեամբ, որ անվնաս է ու բուսակեր: Ասոր միսը գնահատուած է տեղացիներէն եւ այդ պատճառաւ կը կոչուի նաեւ անտառի վառեակ: Բնիկները զանոնք կ'որսան ողջ: Ետքը կը հանեն կարգ մը ջիղեր ու եղունգները: Այդ վիճակով զանոնք կը փոխադրեն քաղաք՝ նախուե ցերծ պահելու համար:

Այժմ, անցնինք աւելի փոքր տեսակներուն: Գամելէոնը, կամ քեռնաուիծը յայտնի է բոլորին: Եթէ ոմանք զայն տեսնելու պատեհութիւնը չեն ունեցած, գոնէ ծանօթ են իր գոյն փոխելու յատկութեան: Արդարեւ, կենդանին գրգռուելով թշնամիի մը կամ որսի մը ներկայութենէն, ջիղերու անդրադարձ շարժումներու ներգործութեամբ՝ իր մորթային կարգ մը բջիջները կ'ենթարկուին կծկումներու եւ ընդլայնումի, որոնց հետեւանքով յառաջ կուգան լոյսի բեկումներու տարբերութիւններ, ինչ որ կը նշանակէ գոյնի փոփոխութիւններ: Իր մորթին գոյնը, որ դեղին կանաչորակ է, կը փոխուի բաց կանաչէն մինչեւ սրճագոյնի՝ համաձայն իր շրջապատին յարմարելու պահանջին: Գամելէոնին այս յատկութիւնը փոխաբերաբար կը գործածուի, յարափոփոխ բնաւորութիւն ու անհաստատ գաղափարներ ունեցող անձերու նկատմամբ: Գամելէոնը ունի երկար ու կպչուն լեզու մը, որուն միջոցաւ կ'որսայ միջատներ, իր աչքերը կարող է ամէն ուղղութեամբ դարձնել: Առաւելութիւն մը՝ իր որսերը տեսնելու անշարժ վիճակի մէջ:

Կուրօձը (օրվէ), թէեւ օձի մը արտաքինը ունի ոտքերէ զուրկ ըլլալով, բայց իր աչքերը օժտուած են թարթիչներով, (որոնք յատկանիշներն են մողէզազգիներուն), եւ այդ պարագան զինքը կը զատորոշեն օձերէն: Կուրօձ կոչուած է պարզապէս մութ ու խոնաւ տեղեր բնակելու եւ իր որսերը մթնշաղին որսալուն պատճառաւ: Հասարակ մողէզին նման՝ շատ դիւրաբեկ պոչ մը ունի, որ կտրուելէն ետքը դարձեալ կը բուսնի: Օձերէն նուազ արագաշարժ է: Շատ օգտակար է մշակներուն:

Այս արագ ակնարկով անշուշտ սպառած չէ այս նիւթը: Այսուհանդերձ այսքանն ալ մեզի ցոյց տուաւ որ մողէզները, բացի քանի մը վայրագ ցեղերէ, շատ օգտակար կենդանիներ են, հետեւաբար պէտք չէ փճացնել զանոնք:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «Ազդակ»էն կ'իմանանք թէ հայ երիտասարդ մը՝ Ժիրայր Կիւլվարդեան, Ապրիլ 19ին զոհ գացած է գաւազիր գնդակի մը: Ամիսներէ ի վեր Հայկական Ճակատի վրայ հանդարտութիւն կը տիրէր եւ այս ոճիրը շատ վէչ անդրադարձ ունեցած է ժողովուրդին վրայ: Տարաբախտ երիտասարդը այրի մը եւ երկու անչափահաս որբեր կը թողու:

ՊՈՍԹԸՆ ժամանած է Յուսաբեր Մշակութային Ընկերակցութեան նախագահը՝ Պ. Աւետիս Զաքըճեան, որ պիտի այցելէ նաեւ Նիւ Եորք եւ Քանատա, հուսկ՝ Քալիֆորնիա:

ՀԱԼԷՊԻ մէջ, ինչպէս ամէն Զատկի, Հ. Մ. Ը. Մ.ի միջմասնաճիւղային հանդիպումները մեծ յաղթանակ մը արձանագրած են, աւելի քան երեսուն հազար հոգիի ներկայութեան: Երկուշաբթի օր հանդիսութեան ներկայ եղած է Բերիոյ Թեմի Առաջնորդ՝ Ղեւոնդ Արք.: Օրուան թագուհին եղած է Տիկին Անժել Խաչատուրեան: Տողանցքին մասնակցած են երեք հազար մարզիկներ:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ Մարտ 21էն 31 տեղի ունեցած է Հայ Մամուլի ցուցահանդէս մը (1794 – 1961): Այս շահեկան ձեռնարկը կազմակերպած էր երիտասարդ մը՝ Արտաշէս Տէր – Խաչատուրեան, որ առանձին գլուխ հանած էր այս գործը, Հայ Աւետարանական եկեղեցւոյ սրահին մէջ հաւաքելով մօտ հազար հայերէն օրաթերթեր, շաբաթաթերթեր, ամսաթերթեր եւ տարեգիրքեր: Ըստ Տէր – Խաչատուրեանի այսօր արտասահմանի մէջ լոյս կը տեսնեն 134 թերթեր եւ պարբերականներ:

ԻՆՉ ՈՐ ՅԱՌԱՋ Կ'ԸՍԷՐ

ՏԱՐԻՆԵՐԷ Ի ՎԵՐ

ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ԿՈՒԼՏՈՒՐԱՅԻ ՄԱՍԻՆ

ՑՈՒՑԱՆԱԿԸ ՊԷՏՔ Է ՓՈԽԵԼ

Բոլոր հեղինակաւոր բառարաններում «վոկզալ» բառը թարգմանուած է ԿԱՅԱՐԱՆ (երկաթուղու), իսկ «ստանցիա»ն՝ ԿԱՅԱՐԱՆ կամ ԿԱՅԱՆ: Միայն պոլիտեխնիկական բառարանում է, որ «վոկզալ»ը դարձել է «վոկզալ» (կայարանաշէնք), իսկ մէկ այլ տեղ՝ վակզալ: Գրականութեան մէջ եւս երբեք չի յիշատակւում կայարանը որպէս «վոկզալ» կամ «վակզալ», եւ եթէ մեր կայարանը դարձաւ «վակզալ», հապա որտե՞ղ օգտագործենք կայարան բառը:

Շատերն արդէն կարդացել են մեր կայարանի ճակատին գրուած «Երեւանի վոկզալ» եւ «վոկզալ ստ. Երեւան» բառերը, սակայն եթէ թարգմանելու լինենք ռուսական օրինակը՝ ըստ պոլիտեխնիկական բառարանի եւ կայարանի «վերադասների», ապա պիտի լինէր ոչ թէ «Երեւանի վոկզալ», այլ՝ «Երեւան կայանի վոկզալ» կամ «Երեւան կայանի կայարանաշէնք» եւայլն:

Ինչպէս տեսնում էք, բոլոր դէպքերում էլ ստացւում է անհեթեթութիւն եւ այդ բոլորը միայն այն պատճառով, որ որոշ մարդիկ, մոռանալով մեր հարուստ ու գեղեցիկ Հայոց լեզուն, նորաթուխ բառերով «խամխմում» են այն, վկայակոչելով, թէ «ժողովուրդը սովորել է այդ բառերին» կամ «ժամանակակից բառեր են»:

Մեր լեզուն, մեր խիղճը եւ քառահատոր հեղինակաւոր բառարանը մեզ բոդիւում են ասել եւ գրել ոչ թէ «Երեւանի վոկզալ», այլ «Երեւանի կայարան»:

Ոչ, պէտք է կայարանի ցուցանակը փոխուի, իսկ մնացած բառերի մասին թող մտածեն հայագէտները, որոնք անցնելով նմանօրինակ «հայերէնացուած» ցուցանակների մօտով, լսելով հազար ու մի արտայայտութիւններ, կարծես չեն մտահոգւում:

Մ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Շինանիւթերի ինստիտուտի սէյսմոլոգիայի բաժնի աւագ ինժեներ

«Աւանգարդ»

ՊԱՏԿԵՐԱՍՓԻՒՌ ԵՒ ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԻՒՆ

Ամերիկեան «Իվնինկ Սթար» թերթը կը գրէ. — «Վերջին վիճակագրութիւններէն ի յայտ կուգայ թէ՝ ամերիկեան ընտանիքներու 86 առ հարիւրը պատկերասփիւռ ունին: Հետեւաբար, կրնանք եզրակացնել թէ՝ ամերիկեան ընտանիքներու միայն 14 առ հարիւրը երջանիկ են»:

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (185)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Տրդատ գնեւրի առաջ նրան դիմաւորեց հազարապետ Գնունին մի քանի պալատականներով եւ առաջնորդեց թագուհու յարկաբաժինը:

Երբ կաթողիկոսը մտաւ պալատի գունազարդ եւ զորգապատ ընդունարանը եւ ընդունուած կարգով, աջով խաչակնքեց չորս անկիւնները եւ դահլիճի մէջտեղում կանգնած Թագուհուն, — Փառանձեմը, պարզ հագնուած, առանց թագի եւ ծիրանիի — առաջ եկաւ յարգալից, առաւ նրա աջը, ներողամտութիւն խնդրելով, որ անհանգստացրել է նրան:

— Սակայն, տէր հոգեւոր, կայ յոյժ կարեւոր մի խնդիր, որ հարկադրեց ինձ այդպէս վարուելու:

— Սիրով կը լսեմ, Թագուհի, — ասաց Ներսէսը հետաքրքրուած: Նա Փառանձեմին տեսել էր քանի տարի առաջ՝ Ծաղկեվանում, երբ նա փոթորկի պէս խուժեց եկեղեցի՝ ամուսնու համար օգնութիւն խնդրելու ... եւ Լիսին բլուրի վրայ, երբ նա ողում էր արդէն Գնէլի դիակի առաջ:

Ներսէսին թւում էր թէ Փառանձեմը քիչ է փոխուել, այժմ նրա դէմքը վշտահար չէր այն ժամանակուայ պէս, բայց մտահոգ էր եւ լուրջ: Այնուամենայնիւ դա չէր աղարտում նրա գեղեցկութիւնը: Նոյնն էին բարձրաթառ յօնքերը եւ ցոլուն աչքերը, որոնց մէջ Ներսէսն զգաց յատուկ յարգանքի արտայայտութիւն:

« Լաւ է, որ Արշակի նման անբարեհամբոյր չէ», — մտածեց կաթողիկոսը տեղաւորուելով:

Երբ երկուսն էլ նստել էին արդէն դէմ – դիմաց՝ Գնունին մնաց կանգնած: Փառանձեմը, առանց թաքցնելու եւ առանց աւելորդ խորհրդաւորութեան, յայտնեց իր ցաւը կատարուող արիւնահեղութեան մասին, ասելով, թէ Թագաւորը, հարկաւ, իրաւացի է ապստամբներին պատժելու իր ցանկութեան մէջ, բայց եղբայրական կռիւը անչափ վնաս կը բերի երկրին:

— Ուստի եւ, տէր հոգեւոր, խնդրում եմ՝ լինես միջնորդ հաշտութեան:

Փառանձեմը չասաց, թէ քանի օր է ինքը տագնապի մէջ խորհրդակցում է հազարապետի հետ եւ գիշերները չի քնում երկիւղից, թէ Թագաւորը կը պարտուի, թէ միակ ելքը Թագաւորի համար այդ ծանր վիճակից կարող է լինել հաշտութիւնը ... բայց այս ամէնի փոխարէն նա աւելացրեց միայն.

— Ներքին կռիւները, քահանայապետ, կարող են շահաւէտ լինել մեր թշնամիներին միայն: Այնպէ՞ս է: Այժմ, որպէս հոգեւոր պետ, քո պարտքն է հաշտութիւն խօսել կողմերին եւ խաղաղութիւն վերահաստատել երկրում ... — Այս խօսքերի վրայ նա թռուցիկ մի հայեացք գցեց Ներսէսի երեսը՝ ստուգելու իր խօսքերի տպաւորութիւնը, եւ ապա շարունակեց — Դու, քահանայապետ, չես ցանկայ անշուշտ, որ եղբայրասպան կռիւը շարունակուի եւ թշնամին, օգտուելով դրանից, խուժէ մեր երկիրը, աւերէ մեր քաղաքներն ու եկեղեցիները... Հարկաւ, արքան վաղ թէ ուշ կ'ընկճի խառնակիչներին, եւ խիստ, սակայն ծանր է ինձ տեսնել եղբայրասպան պատերազմը ... Արա հնարաւորը, քահանայապետ:

Ներսէսը գոհ եղաւ, նրա ինքնասիրութիւնը շոյուեց պարզապէս, որ Թագուհին եւ արքունիքը զգացել են իր կարիքը, իր ուժն ու հեղինակութիւնը, եւ միայն Արշակն է, որ անտեսում է իրեն ... Ու թէեւ ներուստ համաձայն ու գոհ, այնուամենայնիւ ասաց.

— Ես յար – հանապազ հաշտութիւն եւ խաղաղութիւն եմ քարոզում, Թագուհի: Տարի առաջ ես, անձամբ գալով, զգուշացրի արքային, որ նախարարաց թշնամութեան հետեւանքը կը լինի չարաղէտ, եւ արքան չանսաց ինձ: Եւ ահաւասիկ.

— Ներսէսը լռեց մի պահ. թւում էր խորհում է արուած առաջարկի մասին:

— Լինել միջնորդ հաշտութեան, — արտասանեց նա մտահոգ: — Վաղուց, Թագուհի, ինքս խորհել եմ այդ մասին: Եղբայրասպան կռիւը վայել չէ քրիստոնէից: Պէտք է անշուշտ հաշտութիւն շուտափոյթ՝ աւելի ծանր աղէտներ կանխելու համար:

Այո, թշնամիք կարող են ուրախ լինել միայն ... Սակայն ունեմ տարակոյս մեծ. արդեօք կը յօժարի՞ արքան լսել ինձ կամ հաճոյ կը լինի՞ առաքելութիւնս նորան:

— Անտարակոյս, քահանայապետ ...:

— Թագուհու ձայնի մէջ վախ կար, թէ Ներսէսը հրաժարուի յանկարծ:

Նոյնը զգաց հազարապետը եւ վրայ բերաւ անմիջապէս.

— Յոյժ ցանկալի է առաքելութիւնդ, քահանայապետ:

Ներսէսը խորհեց գլխահակ եւ ասաց ապա.

— Եթէ իմանայի արքայի տրամադրութիւնը՝ ես սիրով կը մեկնէի, Թագուհի. սակայն երկիւղս փորձ ունի ... Արդեօք կ'ընդունի՞ ինձ արքան:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Միլանոյէն Յառաջի հին բարեկամ մը 50 Ն. Ֆ. կը նուիրէ ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները .— Տիկին Սօնա Գալեան 70 Ն. Ֆ.։ Գ. Վահէ Ֆըրէնկեան յիսուն Ն. Ֆ.։ Տիկին Ե. Գօղոսեան յիսուն, Գ. Ռ. Զարդարեան 20, ողբացեալ Համբիկեանի յիշատակին ։ Տիկիններ Գուլումճեան, Ա. Սարաճեան եւ Օր. Թ. Գնդունի տասնական Ն. Ֆ. ։ Տիկին Եսթեր Իշգալացեանէ Գետիկեանի մէկ գեղեցիկ նկարը ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Սիւզան Փարթամեան, Այրի Տիկին Սիրանուշ Փարթամեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Կէօնճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գապիկեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Փարթամեան, Գապիկեան, Բազլաճեան, Մարգարեան, Աղիրեան, Գզիրկեան, Կէօքճեան, թոլոր ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ այս Կիրակի ժամը 10ին, Սէն Լու Կրան Փէնի *Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր Ս. պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, զաւկին, եղբօր, աներձակին եւ քրոջ որդւոյն ողբացեալ՝*

ՎԱՀԷ ՓԱՐԹԱՄԵԱՆԻ

դառնակսկիծ մահուան քառասունքին առթիւ ։

ՏԱՐԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Սեր. Նահանգ. Մուրատ Ռաֆ. ի խընջոյքը այս Կիրակի Մշակոյթի Տան Թէհլիրեան սրահին մէջ, 17 Րիւ Պլէօ, *մեթրօ Քատէ, ժամը 15էն մինչեւ 23։*

Նախագահութեամբ բժիշկ Ա. Գօղոսեանի ։

Գեղարուեստական խնամուած բաժին եւ զանազան անակնկալներ ։ Իրենց արայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն տիկին Սրապեան Նարդուհի (Հալէպէն), Օր. Լոյսվարդ Թոփալեան, Գ. Գրիգորեան, Սերոբեան ։

Ճազ՝ Օր. Թարօնի կողմէ, Ալաճեան եւ ուրիշներ ։

Պիւֆէ .— Տունէն պատրաստուած խընամուած խմորեղէններ ։

Մուտքը ազատ է ։

ՑԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Օժանդակ յանձնախումբի դասախօսութիւնը որ տեղի պիտի ունենար այս Շաբաթ իրիկուն ։

ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՎԵՆԵՏԻԿ — Ս. ՂԱԶԱՐ — ՀՌՈՄ

ԵՒ

ՇՐՋԱԿԱՅՔԸ

Շաբաթ մը ծովի կեանք՝ Հանր. Սան Մարինոյի մօտ, Ադրիականի աննման աւազին վրայ, ծովեզերեայ նորաշէն եւ հանգստաւէտ պանդոկի մը մէջ ։

ՄԵԿՆՈՒՄ՝ Օգոստոս, 6

ՎԵՐԱԴԱՐՁ՝ Օգոստոս, 31

Արձանագրութեանց եւ մանրամասնութեանց համար դիմել .—

Ն. ՄԱՅԻՍԵԱՆ
45, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : TAI. 49-40
(Գաւիթին մէջ)
Յ. ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ
11, Avenue Béranger
ARNOUVILLE-LES-GONESSE (S. et O)

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Տէր եւ Տիկին Մելքոն Աւետիս կը նըւիրեն յիսուն Ն. Ֆ., Հայ Կարմիր Խաչի Ֆէօանվիլիէի օգափոխութեան կայանին, իրենց մօր, Տիկին Կզիկեանի մահուան տարելիցին առթիւ ։

Գ. Յակոբ Ինճէյակոբեան կը նուիրէ յիսուն Ն. Ֆ. Հայ Կարմիր Խաչի Անտէր հիւանդներու ֆոնտին ։ Գ. Խաչիկ Քէպապճեան կը նուիրէ յիսուն Ն. Ֆ. Հայ Կարմիր Խաչի Ֆէօանվիլիէի օգափոխութեան կայանին ։ Տիկին Վ. Ջրբաշեան եւ Տիկին Դարբինեան կը նուիրեն քսանական Ն. Ֆ. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի բարենպատակ ձեռնարկներուն ։

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՀԱՆԴԷՍ

Ապրիլեան Եղեռնի տարեդարձին առթիւ

ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, դպրոցի սրահը ։

Հովանաւորութեամբ Շաւիլի եկեղեցւոյ վարչութեան ։

Մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. «Արղութեան» խումբին, Կապ. Խաչի եւ Նոր Սերունդի մասնաճիւղերուն ։

Կը նախագահէ Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Կը խօսի Տիկ. ՀՈՒՐԻ ԻՓԷՔԵԱՆ - ՊՈՒՏԱՔԵԱՆ ։

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական բաժին, կը մասնակցին Օր. Աստղիկ Քէօսէեան *(երգ) եւ Օր.* Գաբոյեան *(արտասանութիւն) ։*

ԱՊՐԻԼ 11-24 Ի ՍԳԱՏՕՆԸ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Վալանսի Հայ Ազգ. Միութեան կողմէ, հովանաւորութեամբ երեք յարանուանութեանց պետերուն ։

Այս Շաբաթ, ժամը 21ին Սալ տէ Ֆէթի մէջ ։

Կը նախագահէ Գ. Յ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ ։

Կը խօսի Գ. ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՁԻ (Լիոնէն) ։

Երեք համայնքներու կողմէ ։

Խօսք կ'առնէ ՏԷՐ ՆԱՐԵԿ ՔՀՆՅ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ ։

եւ Հայ Ազգ. Միութեան կողմէ՝

Գ. Լ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ (ֆրանսերէն)

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական խնամուած բաժին ։

×

ԳՈՐՏՈՅԻ ՄԷՋ

Ապրիլեան Եղեռնի 46րդ տարեդարձը Գորտոյի մէջ ։

Նախաձեռնութեամբ Գորտոյի Հ. Յ. Դ. Մուրատ խումբին ։

Այս Կիրակի ժամը 15.30ին, Ֆուայէի *սրահը, Սրնօն ։*

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ ։

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Այս տարի Հայ Կարմիր Խաչի Ֆէօանվիլիէի օգափոխութեան կայանի բացումը տեղի պիտի ունենայ Յուլիս չորսին ։ Արձանագրութեան համար դիմել Հայ Կարմիր Խաչի Կեդրոնատեղին, 15 Րիւ Ժան Կուժօն, *Փարիզ, Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ առաւօտները. ժամը 10-12 ։*

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

ԴԷՊԻ

ԵՐԵՒԱՆ

Երեք շաբաթը անգամ մը

ՆԱՒՈՎ

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ ուղղակի դէպի ԵՐԵՒԱՆ
Երթուդարձի գիներն են, կերակուրով լերադարձին կարելի է Վենետիկ իջնել
13 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆ
Պանդոկի մէջ բնակութեամբ եւ սնունդով

Բ. կարգ	3046 Ն. Ֆ.
Գ. կարգ	2506 Ն. Ֆ.

ԶԵՂՉ խմբովին ճամբորդողներուն ։

ՈՒՂԵԳՈՅՑՔԻ իրաւունք, անձ գլուխ, 150 քիլօ՝ Բ. կարգի եւ 100 քիլօ՝ Գ. կարգի ճամբորդներուն ։

Նոյն ճամբորդութիւնը օդանաւով կամ երկաթուղիով ։

Մեր գրասենեակը կը գրադի նաեւ դէպի Ամերիկա, Սուրիա եւ այլ ճամբորդութիւններով ։

ԴԻՄԵԼ՝

ԺԱՆ-ԵՂԻՇԷ ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ
48, Rue de la République
Tél.: 20.47.22
MARSEILLE

●

ՓԱՐԻԶ
Մասնաճիւղ
7, Rue Auber, 7
Tél : RIC. 63-69
PARIS (9e)

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԽՆՋՈՅՔ
Surprise-Party

Կազմակերպուած Նոր Սերունդի Թատերական ՊԱՐՈՆԵԱՆ խումբի կողմէ ։

Այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 20էն 24,

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՄԷՋ

17, Rue Bleue, Paris (9e)

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԲԱԺԻՆ

Երգ, պար, արտասանութիւն, անակնկալներ ։

Bar **Buffet**

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Ֆ. Կապոյտ Խաչի օգափոխութեան կայանին արձանագրութիւնները կը սկսին, այս Երկուշաբթի (Ապրիլ 24) ։ Դիմել Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի, Ուրբաթ և Շաբաթ օրերը, ժամը 16էն 19, Կապոյտ Խաչի գրասենեակը 17 Րիւ Պլէօ *։ Համաձայն պետական օրէնքին կ'ընդունուին աղջիկներ՝ 7էն 14 տարեկան, մանչեր՝ 7էն 13 տարեկան ։*

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՆԿՈՒՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Գանեէօ - Քաշանի Կրթ. Մարմինը կազմակերպած է դպրոցական տարեվերջի հանդէսը, խնամուած յայտագրով, Յունիս 4 Կիրակի օր ։

Հ. Յ. Դ.

ՎԻԷՆ .— Հ. Յ. Դ. «Անի» կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ ժամը 21ին, Հ. Օհանջանեան ակումբի մէջ ։ Կարեւոր օրակարգ ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Գանեէօ - Քաշանի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները այս Ուրբաթ, ժամը 20.30ին, ընկերուհի Հանքէրեանի բնակարանը, 9 Րիւ տը Փրէ *։ Խիստ կարեւոր օրակարգ ։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ ։*

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԼՈՒՐՏ

Նախագահութեամբ Թեմիս Առաջնորդ Գերպ. Կարապետ Եպիսկ. Ամատունիի, Օգոստոս 4էն 8, տեղի պիտի ունենայ Ուխտագնացութիւն մը դէպի Լուրտ ։

Արձանագրութիւնները կը տեւեն մինչեւ Մայիս 31 ։

Մանրամասնութիւններու համար դիմել Հայ Կաթողիկէ Ս. Խաչի ժողովրդապետութեան ։ Առաւօտեան ժամը 10էն 12

10 bis, Rue Thouin, PARIS
Tél. : ODE. 02.12

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9°

Fondé en 1925 Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 29 ԱՊՐԻԼ
SAMEDI 29 AVRIL 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 4591 37EME ANNEE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4892

ՏԸ ԿՕԼ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ՛Ն ՊԻՏԻ ԽՕՍԻ ՄԱՅԻՍ 8 ԻՆ

400 ՀՈԳԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ — ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԽՈՒԶԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ԱՏԵԱՆ ՄԸ ՊԻՏԻ ԴԱՏԷ ԱՊՍՏԱՄԲՆԵՐԸ

Շատ կը խօսուի այն բացառիկ միջոց — ներուն մասին զորս Նախագահ տը Կօլ ձեռք պիտի առնէ, միշտ հիմնուելով Սահմանադրութեան 16րդ յօդուածին վրայ, որ ցորչափ ի զօրու ըլլայ, կարե — լիութիւն կուտայ իրեն, ուզած որոշումները տալու: Աստր հիման վրայ էր նախ, որ առնականներուն եւ դատաւոր — ներու անխախտելի հանգամանքը վերցուց, առայժմ մէկ տարուան համար: Ալժէրի Առեանին նախագահը, որ Երկուշաբթի օր մերժած էր տը Կօլին հանդէպ հաւատարմութեան յայտարարութիւն մը ստորագրել, պաշտօնանկ եղաւ: Ալժե — րիոյ միւս բոլոր դատաւորները կը տեղափոխուին: Խուզարկութիւնները եւ ձերբակալութիւնները կը շարունակուին, մինչ կառավարական ուժերը կը պաշարեն Ջերալտայի վայրաչուներու կայանը Վերջին լուրերու համաձայն, ասոնք պայթեցուցած են իրենց զինամթերքը եւ զէնքերը եւ այրած՝ դիւանները եւ թուղթերը: Կ՚ըսուի սակայն թէ հեռացած պահուն, ծաղիկներ առաջած են ընակիչներէն (Եւրոպա թիւ 1): Թերթերը միշտ լոյս չեն տեսներ Ալժէրի մէջ, ինչ որ բողոքի արժանացած է: Զորս օրաթեր — թերու տնօրէնները բողոքի հեռագիր մը ղրկած են Ֆրանսական Մամուլի Ազգային Դաշնակցութեան Նախագահ՝ Ալպէր Պայէի, խնդրելով որ իրենց թարգմանը ըլլայ իշխանութեանց մօտ: Այս առթիւ յիշենք թէ բողոքած են նաեւ Իւմանիթէ եւ Լիպերասիօն, որոնց Հինգշաբթի օրուան թիւը գրաւուած էր, համայնավար կուսակցութեան յայտարարութեան հրատարակութեան համար, յայտարարութիւն, որ ի դէպ հրատարակուած էր Մոնտ եւ Քոմպայի մէջ, մասամբ:

Մայր Հայրենիքին մէջ, չորս հարիւր հոգի ձերբակալուած է վերջին քանի մը օրերուն, գլխաւորաբար աքթիվիսթ կուսակից շրջանակներուն մէջ: Ասոնց մէջ կան նաեւ զինուորականներ:

Վերջին լուրերու համաձայն, հաւանական կը նկատուի, որ տը Կօլ ճառ մը խօսի եւ այդ ճառով ժողովուրդին յայտնէ, ձեռք առնելիք նոր որոշումները: Կը հաստատուի թէ այդ ճառը պիտի արտասանէ Մայիս ութին: Շատ կը խօսուի փոխ – Նախագահի մը նշանակումին մասին: Այդ ձեւով տը Կօլ կ՚ուզէ նաեւ ապահովել իր յաջորդութիւնը: Ինչպէս նախատեսել տուած էր անորոշ ճառով մը, կրնայ պատահիլ նաեւ, որ Նախագահը ինքզինքը վերընտրել տալ ուղղակի ժողովուրդին կողմէ: Պաշտօնաթերթին մէջ հրատարակուած հրովարտակով մը եւ համաձայն Նախագահ տը Կօլի որոշումին, կը ստեղծուի զինուորական բարձրագոյն ատեան մը, որ պիտի դատէ ապստամբները: Այս ատեանը կազմուած պիտի ըլլայ հինգ զօրավարներէ եւ չորս քաղաքացիներէ:

ԻՆՉ ԿԸ ՊԱՏՄԷ ԾՈՎԱԿԱԼԸ

Ապստամբութեան ձախողութեան մէջ, մեծ դեր խաղաց նաեւ ծովային ուժը, որ անշեղ շատուաւ եւ հաւատարիմ մնաց Փարիզի կառավարութեան: Միջերկրական ծովային ուժերու հրամանատարը՝ Ծովակալ Քերվիլ վճռականութեամբ մերժեց միանալ Ալժէրի զօրավարներուն: Այս առթիւ, Ծովակալը կը ճշդէ ատեան, թէ հակառակ վարչապետ Տըպրէի յայտարարութեան Խորհրդարանին առջեւ, Թնդանօթի ոչ մէկ հարուած քաշուած է Մերս Էլ Քէպիր, Երկուշաբթի օր: Ծովակալը կը պատմէ թէ Շաբաթ առաւօտ, Շալ բանագնաց մը ղրկած էր իրեն՝ որպէսզի իրենց միանայ: «Բայց պիտի ձախողիք» կ՚ըսէ ծովակալը, «կը տեսնենք, կը պատասխանէ կոտար, այլեւս ետ չենք կրնար կենալ, մինչեւ ծայրը պիտի երթանք»: Յաջորդ առաւօտ, Շալ կը հեռաձայնէ ծովակալը համոզելու համար: Շալ կը բացատրէ թէ Ֆրանսական կառավարութեան ներկայ քաղաքականութիւնը ծանր սխալ մըն է եւ վեց ամիսէն ժողովրդական ճակատ կը բերէ: Բանակը ծաղրուած է: Պէտք է բան մը ընել, դուրս ելլել: Ծովակալը կը պատասխանէ թէ այդ ձեւով աւելի արագ կուգայ ժողովրդական ճակատը եւ որ որեւէ պարագայի ծովային ուժը պիտի չհետեւի: «Խորհեցէք եւ ինծի հեռաձայնեցէք» կ՚ըսէ Շալ:

Ըստ ծովակալին եւ շատ մը ուրիշներու ըմբոստական շարժումին բուն պատասխանատուն Սալանն է եւ Շալ հետեւած է, իրեն տրուած սխալ տեղեկութիւններու վրայ: Կ՚ըսուի թէ Սալան որ երկու տարի է հեռու էր Ալժէէն, չէր գիտեր բուն կացութիւնը: Ցետոյ բոլոր աղբիւրները նոյն բանը կը հաստատեն թէ զինուորական հարուածը տեղի ունենար աւելի ուշ (Ապրիլ 24) բայց կառավարութիւնը բաներ մը լսած էր Ապրիլ 18էն արդէն, եւ Ալժէէի նահանգապետն ալ տեղեակ էր: Այս պատճառով զօրավարները ստիպուած եղած են արագացնելու: Բոլորին տպաւորութիւնը եւ ոմանց ալ համոզումը այն է թէ Շալ ուզած է հաւատարիմ մնալ իր հին խոստումին՝ Ալժերիան Ֆրանսայի պահել եւ չէ ուզած, ամէն փորձ կատարած չըլլալ այդ ուղղութեամբ: Կ՚ուզէր փաստել որ Ալժ. Ազատ. Ճակատը ուժ չունի Ալժերիոյ հողին վրայ եւ կարելի է զինուորական գետնի վրայ ընաջնջել զայն: Անկէ վերջ հետզհետէ կառուցանել «եղբայրական Ալժերիա» մը որ՛ կրնայ նոյնիսկ ի վերջոյ անկախ ըլլալ բայց ոչ «Ահակ»ի ձեռքը, որ կրնայ զայն համայնավար գաղթավայրի մը վերածել:

× Պաշտօնապէս կը հաղորդուի թէ վայրաչուներու առաջին զօրամասը պիտի լուծուի:

× Բացի Շալէն որ ձերբակալուած է, ապստամբութեան միւս ղեկավարներուն հետքը չկայ:

× Զախերը դժգոհ են որ տը Կօլ միշտ կը պահէ 16րդ յօդուածի իրաւասութիւնները: Իւմանիթէ, Ուրբաթ օր, խօսորէն կը քննադատէր վարչաձեւին «հակաժողովրդական» որոշումները:

× «Նափոլէոն տը Կօլ» ինչպէս կը գրեն Անգլիացիները, օգտագործելով իր արտակարգ իրաւասութիւնները, հաւանաբար փոփոխութիւններ կատարէ Սահմանադրութեան մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԶՈՄՊԷ ազատ չէ արձակուած եւ կ՚ըսուի նաեւ թէ ծեծ կերած է: Քաթանկայի վարչապետը մերժած է Քոքիլաթվիլի ժողովին երթալ կրկին եւ այդ պատճառով է որ բանտը կը պահուի:

ԼԱՈՍԻ մէջ կրակը չէ դադրած: Անգլիա եւ Ֆրանսա միջամտեցին:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ մէջ Կեդրոնի Ուխտի (Նախկին Պաղտատի Ուխտ) ժողովը բացուեցաւ: Ներկայ են Ամերիկայի, Անգլիոյ, Թուրքիոյ, Փաքիստանի եւ Պարսկաստանի արտաքին նախարարները:

ՄԱՏՐԻՏԻ կառավարութիւնը հրովարտակ մը հրատարակեց, որով Ցունիս մէկէն սկսեալ երկրին ժամանակացոյցը կը փոխուի: Ժամը 22էն ամէն բան վերջացած պիտի ըլլայ եւ բոլոր հանրային վայրերը փակուած: Աշխատանքի ժամերն ալ կը փոխուին:

ՍԻԷՌԱ ԼԷՈՆԷ անկախ հանրապետութիւն հռչակուեցաւ 153 տարի անգլիական գաղթատիրութիւն վայելելէ ետք:

ՎԱՆ ԱՔԷՐ, նախկին վարչապետ եւ պետական նախարար, Պելժիոյ երեսփոխանական ժողովի նախագահ ընտրուեցաւ: Բազման ճառին մէջ, մաղթեց որ Պելժիա եւ Քոնկօ միջեւ բարեկամական յարաբերութիւններ ունենան:

ՔՈՒՊԱՅԻ ձայնասփիւռը հաղորդեց, թէ նոր կռիւներ տեղի կ՚ունենան քանի մը հարիւր «հակա – յեղափոխականներու» դէմ: Նոյն աղբիւրին համաձայն յարձակող ուժերու հրամանատարը Սան Ռոման, ճանչցուած է երբ կը փորձէր պահուըտիլ գերիներու խումբի մը մէջ:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՐԾԻՔԸ

Բոլոր մայրաքաղաքները բացի, անշուշտ, Մոսկուայէն, կը շնորհաւորեն Հանրապետութեան Նախագահը, տը Կօլ որ կրցաւ այսքան արագ առաջքն առնել ազգային աղէտի մը: Նախագահին զօրաւոր անձնականութեան եւ վճռականութեան կը վերագրեն այդ յաղթանակը:

ՄԻԱՑ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ. — Ուաշինկթընի քաղաքական շրջանակները շատ գոհ են տը Կօլի յաղթանակէն: Քենըտի անմիջապէս յայտնեց — «Շատ երջանիկ եմ»: Ամերիկացիք համոզուած են թէ Զօր. տը Կօլի հեղինակութիւնը ամրապնդուած է եւ դիրքը աւելի զօրաւոր է Ալժ. Ազատ. Ճակատին հետ խօսելու համար: Կ՚ըսեն թէ տը Կօլ «տնտեսական եւ քաղաքական առողջութիւն տուաւ Եւրոպայի հիւանդ մարդուն» (իմա՝ Ֆրանսա):

ԱՆԳԼԻԱ. — Անգլիոյ խորհրդարանը իր բոլոր անդամներու հաւանութեամբ շնորհաւորեց «Զօրավարը» ինչպէս կը կոչեն տը Կօլը, այս«շահեկանկալուած և արագ վախճանին համար»: Մամուլը իր գոհունակութիւնը կը յայտնէ եւ պահպանողական Տէյլի Էքսփրէս կը գրէ նոյնիսկ թէ «տը Կօլ, Եւրոպայի քաղաքական մեծագոյն դէմքն է», բայց նոյն թերթը իր շարունակութեան մէջ կը թելադրէ Զօրավարին որ վեհանձնութեան գերագոյն ոգիով մը, ներող վերաբերում ունենայ Շալի հանդէպ:

Թայմզ կը գրէ. — Փարիզի կառավարութիւնը հաւանաբար, պէտք է ընդլայնուի եւ աւելի ներկայացուցչական ըլլայ:

Տէյլի Մէյլ (պահպանողական). — Ֆրանսան ցնցում մը պիտի ունենայ երբ իմանայ դաւին Փարիզի վեց ղեկավարներուն անունները:

ԻՏԱԼԻԱ. — Վարչապետ Ամինթոռէ Ֆանֆանի Փարիզի իր դեսպանին պաշտօն տուած է որ Ֆրանսական կառավարութեան հաղորդէ. — «Իտալիոյ կառավարութեան եւ ժողովուրդին խոր գոհունակութիւնը» տագնապին կարգադրութեան համար: Իտալացիները գրեթէ բոլորն ալ կը մաղթեն, որ որոշ անյաջողութիւն զործադրուի մարդոց հանդէպ, որոնք, կ՚ըսեն Հռոմի մէջ, խորապէս սխալած են բայց կարծած են հայրենասէրներու նման գործել: Ծայրայեղ – աջը սակայն ցաւ կը յայտնէ որ ապստամբութիւնը ձախողած ըլլայ, անոր մէջ տեսած էր. — «Եւրոպայի զարթնումը համայնավար վտանգին եւ Մոսկուայի միացած, ափեւասիական ազգայնականութեան դէմ»:

Իլ Թէմփօ (պահպանողական) կը գրէ. — Պէտք է յուսալ որ Փարիզի կառավարութիւնը հիմա պիտի հասկնայ թէ ոչ ոք կրնայ իր ճամբան առանձին շարունակել քաղաքական ներկայ պայմաններուն մէջ եւ որ եւրոպական եւ ատլանտեան զինակցութիւնները պէտք է սերտանան: Պէտք չէ անոնք խնդրոյ առարկայ դարձնել հպարտութեան պատճառներով: Նոյն ոգիով կ՚արտայայտուի Վատիկանի Օսսեռվաթորէ Ռոմանօ:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ. — Վարչապետ Քոնրատ Ատընաուըր մասնաւոր շնորհակալութիւն յայտնեց տը Կօլի իր յաջողութեան համար, որուն շնորհիւ Եւրոպայի ծառայեց:

Ֆրանքֆուրթըր Ալկըմայնէն կ՚ըսէ թէ այժմ էվիանի եւ բանակցութեան ճամբան պէտք է բացուի:

Շնորհաւորական հեռագիր մըն ալ ղրկած է Նախագահ Լիւպքէ:

ԹՈՒՆՈՒԶ. — Նախագահ Պուրկիպա յայտարարեց թէ տը Կօլի փայլուն յաղթանակը դրական է ամէն տեսակէտով: «Ֆրանսական Ալժերիոյ մահը վերջնական ըլլալով, հիմա պէտք է բարեկամ Ալժերիան կառուցանել» կ՚եզրակացնէ նախագահը: «ԱՀԱԿ»ը կը խոստովանի որ ակարացած է եւ իր դիրքը առաջուան չափ զօրաւոր չէ: Կը թուի թէ տրամադիր են ընդունելու որ Ֆրանսա խորհրդակցի նաեւ ալժերական տարբեր հոսանքներու հետ:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ. — Ըստ Իզվեստիային Ալժէէի ըմբոստացած զօրավարները երբեք գործի չէին անցներ եթէ արտասահմանէն –մանաւանդ Միացեալ Նահանգներէն, օգնութեան խոստումներ ստացած չըլլային: «Ինչպէս յաճախ կը պատահի, Ամերիկայի քաղաքական կարգ մը դէմքերը սխալ հաշիւներ ըրին»: Թերթը որ չորս սիւնակներ կը նուիրէ դէպքերուն, զորս «առարկայօրէն» կը քննէ, կը յաջողի մէկ անգամ իսկ տը Կօլին անունը չյիշել:

ՊԵԼԺԻԱ. — Պելժերը կ՚ըսեն թէ. — «Մեծ Շարլը կրնայ փետուր մը դնել իր գլխարկին», այսպէս յայտնելով տը Կօլի հանդէպ ունեցած իրենց հիացումը: Նոր արտաքին նախարարը՝ Փօլ–Անրի Սփաք յայտնած է թէ օրը սկսած է առաջին անգամ Պրիւսէլի Ֆրանսական դեսպանին հեռաձայնելով, շնորհաւորելու համար:

Լը Փէօփլ ընկերվարական թերթը կը գրէ սակայն. — «Տըպրէն ինքն իսկ, որ անցեալին բաւական մութ դաւերու մասնակցած է եւ որ այսօր հանրապետական օրինականութեան պահպանիչանպատրաստից դերը կը ստանձնէ, հաւանաբար Ֆրանսայի ամէնէն չուարած անձն է: Ճիշդ է որ տը Կօլ, ինք ալ դաւանօրէն յուսախաբ է անձնատուութենէն: Ուրվհետեւ իր շուրջը չէ, այլ մասնաւորաբար քաղաքային այն իշխանութեան, զոր գիպուածով կը խորհրդանշէ, շուրջն է որ ժողովուրդը համախմբուեցաւ»:

ՉԻՆԱՍՏԱՆ — Փեքինի կարմիր շրջանակներուն համար տը Կօլ իբրեւ պատրուակ «կ՚օգտագործէ Իսպիրա – գաղթատէրերու զինուորական հարուածը ամրապնդելու համար իր անհատական իշխանութիւնը»:

ՄԱՏՐԻՏԻ մէջ կառավարութեան բանբերը կը յայտարարէ թէ սպանական կառավարութիւնը շատ գոհ է որ Ալժերիա ծագած ծանր տագնապը գլուխ հանուեցաւ առանց արիւնահեղութեան:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետը Տավիտ Պէն Կուրիոն յանուն Իսրայէլի ժողովուրդին իր մեծ ուրախութիւնը կը յայտնէ տը Կօլի յաջողութեան համար:

ՀՐԱՉԵԱՅ ԱՃԱՌԵԱՆ
(ԾՆՆԴԵԱՆ 85ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

—o—

Այս տարի ծննդեան 85ամեակն է անուանի լեզուաբան եւ հայագէտ՝ Հրաչեայ Աճառեանի։ Պարագայական չափազանցեալ գնահատական մը չէ որ պիտի ընեմ ։ Կը կարծեմ, թէ անոր գործերը նշեցին դարաշրջան մը հայագիտութեան մէջ, այնպէս, ինչպէս որ իր փրոֆէսէօրը, լեզուաբանութեան տիտան՝ Ա. Մէյէ, դարաշրջան մը նշեց լեզուաբանութեան ուսումնասիրութեան եւ հնդեւրոպական համեմատական քերականութեան պատմութեան մէջ ։

Անշուշտ, Հրաչեայ Աճառեանէ առաջ հայ ժողովուրդը ունեցաւ ականաւոր հայագէտներու հոյլ մը՝ սկսած ԺԸ. դարէն։

Մեծ արժանիքներու տէր հայագէտներու հոյլին իբրեւ յաջորդ երեւան եկաւ Հր. Աճառեան, որուն գործունէութիւնը եղաւ բազմակողմանի եւ հարուստ, հայագիտութեան զանազան ճիւղերուն մէջ։ Իր մեծածաւալ գործերը կը հասնին մօտ երկու հարիւրի, այնպէս, որ դայն կը նկատենք հայագիտութեան տիտանը ։

Աճառեան իր այս լուրջ գիտական հմտութիւնը ձեռք. բերաւ աշակերտելով Մէյէի եւ Հիւբշմանի , 1885 – 1889 տարիներու ընթացքին։ Քսանեւհինգ տարի առաջ ես ալ եղայ Մէյէի աշակերտը եւ անոր բերնէն յաճախ լսեցի գնահատականներ Հր. Աճառեանի գիտական գործունէութեան մասին, այնպէս որ, իր աշխատասիրութիւններուն գիտական արժէքին նկատմամբ իմ ունեցած յարգանքըս այնքան կ'աւելնար, որքան աւելի լաւ կը ճանչնայի անոր բազմավաստակ գործունէութիւնը ։ Երբեք առիթ ունեցայ ճանչնալու նաեւ անոր ընտանիքը։ Տեսայ այն միջավայրը, ուր աշխատեցաւ ան, իր գրասենեակը, դեռ չհրատարակուած իր յուշագրերը, զորս Տիկին Աճառեան խնամքով պահած է արկղի մը մէջ։ Այն յարգանքը, զոր Հր. Աճառեան վայելեց Ա. Մէյէի եւ օտար բոլոր հայագէտներու կողմէ, մեծ չափով բարձրացուց Հայաստանի գիտական հեղինակութեանց վարկը։ Իսկ ինչ կը վերաբերի Ա. Մէյէի, կ'արժէ մէջ բերել անոր արտայայտած կարծիքը — « Հպարտ եմ, որ երկար տարիներու ընթացքին իմ աշակերտներուս շարքին մէջ ունեցայ Աճառեանը, որ այն անձերէն է, որոնք պատիւ կը բերեն իրենց յաճախած դպրոցին »։

Հրաչեայ Աճառեան ծնած է 1876Մարտ 20ին Պոլիս, փոքր արհեստաւորի մը ընտանիքին մէջ։ 1893ին աւարտած է Ղալաթիոյ Կեդրոնական վարժարանը , ապա երկու տարի ուսուցիչ եղած է Ղալաթիոյ եւ Գատըգիւղի նախակրթարաններուն մէջ,իսկ յետոյ, Էրզրումի Սանասարեան միջնակարգ վարժարանին մէջ պաշտօնավարած է իբրեւ հայերէնի ուսուցիչ։ Թէեւ զուրկ նիւթական միջոցներէ, կը յաջողի մեկնիլ Փարիզ՝ հետեւելու համար երիտասարդ փրոֆէսէօր Ա. Մէյէի դասընթացքներուն, ուր կ'ուսանի 1895 – 1898։ Փարիզի մէջ, ուր իր օրապահիկը կը շահէր չրջուն վաճառորդի գործ ընելով, կը պատրաստէ լազերէնի վերաբերեալ աշխատասիրութիւն մը, որ գնահատուելով քանի մը պրակներով կը հրատարակուի 1897ին եւ 1898ին, երբ հազիւ 21 տարեկան էր։ 110 էջնոց այս աշխատասիրութիւնը անոր առաջին երկը չէր։ 1895ին հազիւ 19 տարեկան, հրապարակ կուգայ յօդուածով մը «Հանդէս Ամսօրեայ»ի մէջ, իսկ 1896 եւ 1897 տարիներուն շարունակեց կարգ մը ուսումնասիրութիւններ հրատարակել « Հանդէս Ամսօրեայ» եւ «Բազմավէպ» մէջ։ Այս ձեւով լուրջ հետազօտող մը կը դառնայ դեռ 21 տարեկանին եւ 1897 Փետրուար 27ին կ'ընդունուի իբրեւ անդամ՝ Փարիզի Լեզուաբանական Ընկերութեան մէջ։ Միեւնոյն տարին, Փարիզի Արեւելագիտութեան 11րդ համագումարին կը ներկայացնէ երկու տեղեկագրութիւններ, որոնք յատկապէս կը գնահատուին Սթրասպուրկի համալսարանի դասախօս հայագէտ Հիւբշմանի կողմէ, որ կը հրաւիրէ զայն վեց ամիս ունկնդրելու իր դասախօսութիւնները։

1898ին, Աճառեան կ'աւարտէ իր ուսումը Փարիզի Բարձր. Դասընթացքներու վարժարանէն եւ նոյն տարուան գարնան կը մեկնի Սթրասպուրկ, ուր մինչեւ 1898ի վերջաւորութեան կը հետեւի Հիւբշմանի դասընթացքներուն ։ Աշնան, կը մեկնի Հայաստան ու կը ստանձնէ իր առաջին ուսուցչական պաշտօնը Էջմիածնի ճեմարանին մէջ, ուր կը մնայ մինչեւ 1902, երբ ուսուցիչ կը նշանակուի Շուշիի հայկական վարժարանին մէջ։ Անկէ ետք Աճառեան յաջորդաբար ուսուցչական պաշտօններ կը վարէ Թավրիզի, Նոր Բայազիտի, Նոր Նախիջեւանի եւ ի վերջոյ Թեհրանի միջնակարգ վարժարանին մէջ, ուր կը մնայ մինչեւ 1919։ Այս երկու տասնամեակներու ընթացքին, առընթեր իր ուսուցչական պաշտօնին կը հետազօտէր եւ կը հաւաքէր տեղական բարբառները, որոնք, յետագային առաջ ծառայեցին ստուարածաւալ գործերու ։ Հայ բարբառներու կանոնաւորման տեսակէտով կարեւոր հանդիսացող իր բարբառագիտական մենագրութիւններուն առաջին պտուղը հանդիսացաւ 1909ին հրատարակուած « Հայ բարբառներու դասակարգումը » ։ Այս աշխատութեամբ հիմը դրաւ հայ բարբառագիտութեան , վերջնապէս զարգացնելով եւ հիմնաւորելով Արսէն Այտընեանի կողմէ բաւական տատամսումով նախապէս հաստատուած տեսութիւնը՝ հայ բարբառներու չորս գլխաւոր խումբերուն մասին։ Աւելի ուշ Աճառեան Երեւանի համալսարանին մէջ պատրաստեց արժէքաւոր բազմաթիւ աշակերտներ, բայց իրմէ ետք հայ բարբառագիտութեամբ մասնաւորապէս զբաղեցաւ Ար. Ղարիբեան, որ շարունակեց իր փրոֆէսէօրին հետազօտութիւնները ու յայտնաբերեց հայ նոր բարբառներու շարք մը եւս, որ մեծ կարեւորութիւն ունի ։

Բացի 1909ի «Հայ բարբառներու դասակարգում»էն եւ բացի 1911ի Նոր Նախիջեւանի մէջ լոյս տեսած «Հայ բարբառագիտութիւն » հատորէն , որ զարգացումն է 1909ին Ֆրանսերէն լեզուով հրատարակուած իր գործերուն, Հր. Աճառեան գրեց ու հրատարակեց բարբառագիտութեան ինը մեծ աշխատասիրութիւններ, որոնցմէ ոմանք լոյս տեսած են, դժբախտաբար, միայն վիմագիր եւ երբեմն միայն յիսուն օրինակի հասնող տպաքանակով մը։ Այդ աշխատասիրութիւններուն մէջ, Հր. Աճառեան կը գրագի Մարաղայի, Ագուլիսի, Նոր Ջուղայի, Նոր Նախիջեւանի, Ղարաբաղի,Համշէնի, Պոլսոյ, Վանի, Թրանսիլվանիոյ բարբառներով։ Բայց բարբառագիտութեան հետազօտութեան բնագաւառին մէջ իր բերած նպաստը շատ աւելի մեծ է , որովհետեւ զանազան հանդէսներու մէջ եւս հրատարակեց ուսումնասիրութիւններ Սուչաւայի, Նոր Բայազէտի, Արաբկիրի... Արտալան Գէկի եւ ուրիշ վայրերու բարբառներու մասին, որոնք դեռ չեն անցած անոր կատարած աշխատասիրութիւններուն եւ ուսումնասիրութիւններու ցանկին մէջ ։ Այսպէս ուրեմն հայ բարբառները ճանչնալու, զանոնք դասակարգելու եւ ուսումնասիրելու ուղղութեամբ իր բերած նպաստը շատ կարեւոր է ։

ՓՐՈՖ. Վ. ՊԸՆԸՑԵԱՆՈՒ

(1 Շար.)

ԱԼԺԵՐԱԿԱՆ ՆՈՐ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒԸ

—o—

« Նիւ Եորք Հերալտ»ի աշխատակիցներէն Սթիւըրթ Օլսոփ ստորագրած է ներտեւեալ յօդուածը Ապրիլ 25ին։ Գլխաւոր մասերը կուտանք ստորեւ ։

Համեմատաբար դիւրին է Ֆրանսան այժմ ցնցող սարսափելի, անտրամաբանական ողբերգութեան մակերեսային կերպով տրամաբանական բացատրութիւն մը տալ։ Բացատրութիւնը կը կայանայ Ֆրանսական բանակին ստացած նոր եւ րեւոյթին ու մասնաւորաբար վայրենչուներու եւ Օտար Լեգէոնի զօրագունդերուն կազմութեան մէջ, որոնք Ալժերիոյ Գետական հարուածին մէջ առաջին չարժողները եղան ։

Հնդկաչինի երկար, կատաղի, ապարդիւն պատերազմին ընթացքին , ապա՝ Ալժերիոյ կռիւներուն ժամանակ, ապա դարձեալ՝ ալժերական զանազան տագնապներուն առթիւ, առիթն ունեցայ բաւական երկար ժամանակ գտնուելու այժմ իրենց կառավարութեան դէմ ըմբոստացողներուն նման ֆրանսացի զինուորներու հետ։ Ըլլալով յանդուգն, անվախ, հնարամիտ եւ քաջ՝ Արեւմտեան աշխարհի թերեւս լաւագոյն հետեւ... զինուորներն են ։

Իրենց ցաւը այն է, պարզապէս ... Պատմութիւնը արմատախիլ ըրած է զի... րենք։ Վայրենչուներու եւ Օտար Լեգէոնի զօրագունդերը, ի մասնաւորի, ... արհեստով զինուորներ, նացի Գերմանիոյ պարտութենէն ի վեր միշտ պատե... րազմի մէջ եղած են այստեղ կամ այն... տեղ։ Այս հաստատումը ճիշդ է նաեւ Ֆր... րանսական բանակի գործօն ու պաշտօ... սպաներուն համար՝ ընդհանրապէս ...

Հետեւաբար, Ֆրանսացի այս զինուո... ներուն արմատը Ֆրանսայի մէջ չէ ... եւս։ Իրենց արմատը՝ իրենց կեանքը... իմաստը դարձած պատերազմին մէջ է ... Երբ իրենց հետ խօսիք, կը տեսնէք ... իրենք զիրենք այնքան օտար կը զգան ... րենց հայրենիքին, այնքան կապ չունի... Ֆրանսայի արդիական կեանքին ... որքան կրնային ըլլալ օտար վարձկա... զինուորներ։ Սակայն արմատախիլ ... վիճակը խոր ցաւ կը պատճառէ իրենց... ճիշդ այն պատճառաւ որ օտար չեն, ... այն պատճառաւ որ Ֆրանսացի ծնած ... եւ աւելին՝ մոլեռանդօրէն հայրենասէ... Ֆրանսացիներ են ։

Այս վերջին իրողութեան ...ակցութ... իրենց սահմանափակ ընդհանուր փորձա... ռութիւնը, քանի որ անհատական պատե... րազմի ծայր աստիճան սահմանափակ ... մտային տեսակէտէն անգամ ... փորձառութիւն մըն է ։ Այսքան սահմա... նափակ փորձառութեան տէր ըլլալու ... համար, ամէնէն կարողներն իսկ ... անըմբռնելի թիւրիմացութեանց ... ռաջնորդուին, իրենց աշխարհը ... պատերազմի աշխարհէն դուրս ... քին աշխարհին վերաբերմամբ ։

Զօրավար Շալ, զոր օրինակ, ... ութեան ղեկավարը չէ միայն։ Բացա... ռիկ կարողութեանց տէր զինուոր մըն է ... միեւնոյն ատեն, որ փայլուն գործու... նէութիւն ունեցաւ երբ 1958ին Զօր. ... Կոլ զինք նշանակեց Ալժերիոյ բանակի ... ընդհանուր հրամանատար ։

Զօրավար Շալ եւ իր մեղսակիցներ... հաւատացած էին, անկասկած, որ ... կահամայնավար Թուրքը խաղալու ... տի ապահովէն Մ. Նահանգներու ... դակութիւնը։ Դարձեալ հաւատացած ... էին, անկասկած, որ Ատլանտեան ... դէմ ունեցած իր հակառակութեան ... ճառաւ, Զօր. տը Կոլ ամերիկեան ... ռավարութեան համակրութիւնը ... ցած է։ Քաղաքական ամէն կարգի ... կայածին ու սխալ ուրիշ հաշիւներ ... րած էին անկասկած ։

Այսպէս, անկեղծ հայրենասիրութիւն ... բարոյական արմատախիլ վիճակ եւ ... տերազմի ակնոցով դիտուած սահմա... փակ տեսակէտներ իրարու խառնեցա... մեծ ողբերգութեան մը ծնունդ ... համար։ Տը Կոլի անցեալ գիշեր ... ուղղած կոչը կը յիշեցնէր ... թատերգութեանց հերոսի մը ... զորս կ'արտասանէր իրական կեանք...

ԴԵՐԵՆԻԿ ԴԵՄԻՐՃԵԱՆԻ
"ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ"Ը

—o—

Դերենիկ Դեմիրճեան ծնած է 1877 Փետրուար 18ին , Ախալքալաքի մէջ ։

Նախնական կրթութիւնը կը ստանայ իր ծննդավայրի ծխական դպրոցը, սակայն ընտանիքը շուտով կը տեղափոխուի Արտահան, ուր Դերենիկը կը շարունակէ իր ուսումը։ Այդտեղ իսկ, շատ դեռատի տարիքին Դերենիկ Դեմիրճեան պատմուածքներ գրելու փորձեր կը կատարէ։

1892ին կը մեկնի Էջմիածին եւ կ'ընդունուի Գէորգեան ճեմարանը ուր կը ծանօթանայ ռուսական եւ եւրոպական գրականութեան ։

Ահա թէ ինչ կ'ըսէ Դ. Դ. ճեմարանի իր աշակերտական շրջանի մասին. «Անմիջապէս փոխուեցին իմ համոզումներս եւ մտքերս։ Երրորդ եւ չորրորդ դասարանների ուսման ընթացքը, որ ինձ հնարաւորութիւն տուեց ծանօթանալ ռուս եւ արեւմտա – եւրոպական գրականութեան, միացած իմ հասակի թեկման հետ, ինձ մտցրին Պուշկինի, Լերմոնտովի, Գոգոլի, Տոլստոյի, Գէօթէի ; Հայնէի , Բայրընի, Շէյքսփիրի աշխարհը։ Պատանեկան ռոմանթիկական թեւիմիզմ, բայրընիզմ , Գոգոլի ռոմանթիկական Ուկրանիան, Մեռած հոգիների բանաստեղծական ռէալիզմը, Հայնէի սիրոյ հումորն ու արցունքները, Գէօթէի կլասիկական հանգստութիւնը; խատամիտ փիլիսոփայութեամբ ներշնչուած Շէյքսփիրի համամարդկային կրքերի ծովը։ Այս ամէնը իրենց բարդ ու յաճախ իրար հակառակ հոսանքներով իմ մէջ անդրադառնում էին իւրակերպ ։ Ես չէի գիտակցում որ որոնում էի ինձ։ Այս որոնումը երկար տեւեց, դրա խմորումը, զարգացումը, որոշումը անցաւորող տարիների միջով ... » ։

Այնուհետեւ, Դ. Դ. մամուլի մէջ ասպարէզ կուգայ իբրեւ բանաստեղծ ։ Առաջին բանաստեղծութիւնը կը հրատարակուի Տիգրան Նազարեանի «Տարազ»ին մէջ 1893ին։ Այդ թուականին ալ կը հրաւիրուի աշխատակցելու «Մուրճ» ամսագրին ։

Աշակերտական խռովութիւններու հետեւանքով Դ. Դ. կը թողու ճեմարանը եւ կը յաճախէ Թիֆլիզի Ներսիսեան վարժարանը որ կ'աւարտէ 1897ին։

« Ներսիսեան դպրոցն աւարտելուց յետոյ, ես սկսեցի վարել կիսանդործ ու թափառական կեանք ։ Կովկասեան բարեգործական ընկերութեան մէջ տեխնիկական քարտուղարութիւնն ինձ առիթ տուեց լաւ շփուելու եւ ճանաչելու քաղաքի չքաւոր եւ մուրացիկ խաւերին ։ Ինչ խօսք որ միաժամանակ դա առիթ էր նոյնպէս աչքով տեսնելու 1896 թուականի համիտեան կոտորածների զոհերին , որ Թիֆլիզ էին լցուել Մուշից, Վանից, Ալաշկերտից, Բասենից։ Երկար ժամանակ գիշերում էի քաղաքիս գիշերային ապաստանարանում ։ Այստեղ տեսնում էի այն «յատակ»ը ուր ընկել էին դժբախտ մարդիկ»։ Կը պատմէ Դ. Դեմիրճեան .

900ական թուականներուն Դ. Դ. կը վճռէ բարձրագոյն կրթութիւն ստանալ՝ 1905ին կը մեկնի Զուիցերիա եւ կը մտնէ Ժընեւի մանկավարժութեան եւ գրականութեան ֆակիւլտէները։ Համալսարանը կ'աւարտէ 1908ին եւ երկու տարի ասանդ շրջագայելէ ետք կը վերադառնայ Թիֆլիզ եւ իբրեւ լեզուի եւ գրականութեան ուսուցիչ պաշտօնի կը կոչուի Ցովնանեան աղջկանց վարժարանին մէջ։

Գրականութեան ասպարէզը իջած . է առաջին անգամ իբրեւ բանաստեղծ ։ 1899 թուականին լոյս կը տեսնէ իր բանաստեղծութիւններու առաջին ժողովածուն, եւ սակայն այս բոլորը եղած են Դ. Դ.ի գրական որոնումներուն արդիւնքը ։

1922ին կը սկսին իր վէպերն ու պատմուածքները որոնց թուումը երկարպիտի ըլլար։ Իր արուեստագէտ գրչին արդիւնքն է նաեւ. «Քաջ Նազար » սատիրական երկը որ իր տեսակին մէջ կը մնայ եզակի գործ մը եւ որուն ընդարձակ վերլուծումը դուրս կը մնայ իմ այսօրուան նիւթէն։ Ունի նաեւ «Նափոլէոն Կորկոտեան» կոմեդիան, որ գրած է «Քաջ Նազար»էն անմիջապէս ետք։ Այնուհետեւ կուտայ պատմական տռամ մը՝ « Երկիր Հայրենիք», որուն հիմնական գաղափարը հայրենասիրութիւնն է ։

Այսքանով չի լրանար անշուշտ Դ. Դ.ի գրական վաստակին ցուցատախտակը, սակայն կը բաւականանամ այսքանով եւ կ'անցնիմ այսօրուան իմ նիւթին «Վարդանանք»ին ։

Դերենիկ Դեմիրճեան իր «Վարդանանք»ը գրած է Բ. Աշխարհամարտի տարիներուն ։

Բոլորիս ծանօթ է «Վարդանանք»ի նիւթը։ Եօթը տարեկան եւ մինչեւ 70 տարեկան եւ աւելի հասակաւոր Հայը գիտէ ու կը ճանչնայ Հայոց պատմութեան այդ հրաշալի սխրագործութիւնը ...

Դերենիկ Դեմիրճեան իր վէպին մէջ ... յայն բաժին մը յատկացնելով Հայ ... ջազարմ իշխաններուն, որոնց գլուխը ... գտնուի Վարդան Մամիկոնեան, ... բաժին մը կ'ապահովէ նաեւ ... շինականին, ռամիկ ժողովուրդին

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷՃԵԱՆ

(2 Շար.)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՏԷՅՐԻՆԻ ՄԷՋ

Սգատօն. — Այս տարի Տէյրինի գաղութը բացառիկ շուքով ոգեկոչեց Ապրիլեան Եղեռնի մէկ միլիոն նահատակներու անմահ յիշատակը: Երեկոյթը կազմակերպուած էր Հայ Կամ. եւ Մարզիկներու, ինչպէս նաեւ Ֆրանսական Բանակի Հայ Ռազմիկներու քոյր Միութեանց կողմէ, եւ տեղի ունեցաւ Ապրիլ 24ին, Շաբաթ երեկոյեան, Հ. Յ. Դ.-Տան մէջ:

Սրահը լեցուած էր մեր գաղութին բոլոր խաւերով: Ներկայ էր նաեւ տեղւոյն Հայ Աւետարանական համայնքի հովիւ՝ Պատուելի Սահակեան:

Օրուան նախագահութիւնը սիրով ըստանձնած էր Տէյրինի հոգեւոր հովիւ Տէր Վարագ քհնյ. Աւագեանը, որ բացաւ երեկոյթը, հրաւիրելով ներկաները մէկ վայրկեանի յոտնկայս լռութեամբ յարգելու մեր նահատակներուն խնկելի յիշատակը:

Ապա, հակիրճ բառերով պարզեց օրուան վեհութիւնը ու շեշտեց թէ ամէն Հայու նուիրական պարտականութիւնն է իր յարգանքի տուրքը բերել այս համազգային սուգի արտայայտութեան:

Գեղարուեստական պատշաճ յայտագիր մը պատրաստուած էր: Խոր զգացումով արտասանեցին օրիորդներ Թ. Գարաքճեան, Թ. Սալլապաշեան, եւ փոքրիկն Աստղիկ Աւագեան, յուզելով հանդիսականները:

Նոյնքան յուզումով հետեւեցանք Տիկ. Մարի Կարապետեանի մեներգին (Տէր. կեցո՛ դու զհայս):

Բանախօսն էր Մարսէյլէն յատկապէս հրաւիրուած Փրոֆ. Գ. Խայիկեան: Մեր բեմէն յաճախ լսած ենք զինքը: Այս անգամ ալ իրեն յատուկ բարոյալից բանախօսութեամբ, կրցաւ ներկաներուն ուշադրութիւնը կեդրոնացնել իր վրայ: Ցարգելի բանախօսը նախ շեշտեց թէ արհաւիրքի թուականէն 46 տարիներ անցած ըլլալով հանդերձ, բոլորին պարտականութիւնն է պատկառանքով մօտենալ մեր նահատակներու յիշատակին, թարմանալու եւ վերանորոգուելու համար անոնց յիշատակով: Մեր նահատակները չուզեցին թրքանալ ու նախամեծար համարեցին մահը:

Ցիշեց Պետրոս Առաքեալը որ երբ հալածուած կը հեռանար Հռոմէն, ճամբան հանդիպելով Քրիստոսի, վերադարձաւ իր պարտականութեան գիտակցութիւնը: Անոր նման բոլորիս նուիրական պարտականութիւնն է մեր զաւակները հայ պահել: Նոր Սերունդին ներշնչելու ազգային ոգին: Ամերիկայի եւ Ֆրանսայի Հայութիւնը ճգնաժամային պահեր կ'անցընէ: Ընտանեկան տոհմիկ կեանքը այլայլուած է. երիտասարդութիւնը կը հեռանայ մեր փարախէն: Կ'ուծանայ ու կը կորսնցնէ իր քրիստոնէական հաւատքը: Ցետոյ, ակնարկ մը նետեց մեր հայրենի անցեալին վրայ յիշելով մեր անմահները որոնք մեր մշակոյթը կերտեցին ու զարգացուցին:

Դրուատելով Հայուն առաքինութիւնները, անդրադարձաւ նաեւ ներկայ Հայաստանի յառաջդիմութիւններուն: Հայը, ըսաւ, ըլլայ Հայաստանի թէ արտասահմանի մէջ գրաւած է պատուաւոր տեղ մը՝ ամէն մարզի մէջ տալով միջազգային համբաւի տիրացած տաղանդաւոր անձեր: Ցոյց յայտնեց թէ Հայը իր ընտանեկան յատկութիւններով, իր աննկուն կամքով ու յարատեւ աշխատանքով պիտի վերականգնի:

Տէր հօր փակման խօսքով, պահպանիչով ու Տէրունական աղօթքով երեկոյթը վերջ գտաւ նորոգելով մեր հաւատքն ու յոյսը:

Ցաջորդ օրը, Կիրակի, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ Ապրիլեան նահատակներու համար, տեղւոյն Ս. Աստուածածնայ եկեղեցւոյ մէջ, նախաձեռնութեամբ Կրօն. Ընկերակցութեան: Տէր Վարագ քհնյ. իր քարոզով անդրադարձաւ Եղեռնի խժդժութիւններուն, դարձեալ հրաւիրելով ծնողքները ազգային կրթութեամբ մեծցնելու իրենց զաւակները:

×

Տէյրինը վերջապէս ունեցաւ իր քահանան, յանձին Տէր Վարագ Աւագեանի: Ուրախ ենք որ Տէր Հայրը աշխոյժ, շրջահայեաց ու իր պարտականութեան գիտակից հոգեւորական մըն է: Եւ կը յուսանք թէ անկողմնակալ ոգւով պիտի շարունակէ նուիրուիլ գաղութին հոգեւոր պէտքերուն ու եկեղեցւոյ բարեզարդութեան: Արդէն, երկսեռ երիտասարդութեամբ կազմած է եկեղեցւոյ երգչախումբը ու կը ջանայ մեր երիտասարդներուն փոխանցել մեր կրօնական դարաւոր աւանդութիւնները: Ուժ ու եռանդ կը մաղթենք իրեն:

Այս պատեհ առիթով, իբրեւ այս գաղութին մէկ անդամը, կ'ուզեմ անշահախնդրութեամբ մօտենալ տեղւոյն ներքին կեանքին: Ասկից առաջ խումբ մը հայրենակիցներ, փորձեցին Ազգային Միութեան մը ծնունդ տալ, կեդրոնացնելու ու համադրելու համար բոլոր պիտանի ուժերը: Ցաւ ի սիրտ պէտք է յայտնել որ կրօնական ընկերակցութիւնը սկիզբէն իսկ ոչ միայն կրաւորական ընդդիմութիւն ցոյց տուաւ այդ անհրաժեշտ ձեռնարկին, այլ եւ անհիմն զրոյցներով ջանաց մտքերը պղտորել: Ընտրողական յանձնախումբը, հակառակ անոր որ բաւարար քուէներ հաւաքած էր, նախընտրեց դադրեցնել իր աշխատանքը, խուսափելով գաղութը երկպառակելէ: Ցարգելով հանդերձ Կրօն. Ընկերակցութեան անդամները, դատապարտելի կը նկատենք իրենց ընթացքը: Ցանկալի պիտի ըլլար որ գաղութը ունենար գէթ իր ներկայացուցչական մարմինը: Որովհետեւ, ինչպէս իր անունն իսկ կը մատնանշէ Կրօն. Ընկերակցութիւնը չի կրնար վերջապէս Ազգային Միութեան մը դերը ստանձնել:

×

Ֆրանսական Բանակի Հայ Ռազմիկներու Միութիւնը վերջերս մասնակի փոփոխութեան ենթարկեց իր վարչութիւնը: Ազգային տեսակէտով օգտակար միութիւն մը ըլլալով, բոլոր ռազմիկներու պարտականութիւնն է բոլորուիլ անոր դրօշին շուրջ ու զարկ տալ անոր աշխուժացման:

×

Ապրիլ ութին Ֆ. Կ. Խաչի դպրոցին ի նպաստ ներկայացուեցաւ «Վարդանանք»ը, ղեկավարութեամբ դերասան Թրւգօշի եւ մասնակցութեամբ տեղւոյն կարող ուժերուն ու դպրոցին աշակերտութեան:

Դժբախտաբար ներկայացումը հապճեպով պատրաստուած ըլլալով ցանկացուած արդիւնքը չտուաւ, հակառակ դերակատարներուն գոհացուցիչ խաղարկութեան:

Գ. Գ.

մէջ:

Դժուար է հաւատալ, թէ այս բոլորը իրական են: Այս տողերը գրուած պահուն, ամբողջ Փարիզ տակաւին հարց կու տայ, թէ փարաշիւտները մայրաքաղաքին վրայ պիտի յարձակի՞ն թէ ոչ: Սակայն Փարիզի կամ Թունուզի վրայ յարձակում ըլլայ կամ ոչ, տակաւին բազմաթիւ օրեր պէտք է անցնին հասկնալու համար, թէ Զօր. տը Կոլ բաւականաչափ հեղինակութիւն ունի՞ Ալժերիոյ բանակին վրայ, իր իշխանութիւնը վերահաստատելու համար(*): Ու նոյնիսկ եթէ իր իշխանութիւնը վերահաստատէ այնտեղ, դժուար թէ կարելի ըլլայ ողբերգութիւնը չեղեալ նկատել: Որովհետեւ, նոյնիսկ եթէ ըմբոստութիւնը ի վերջոյ ճզմուի. այն իրողութիւնը, որ բանակը ըմբոստացաւ՝ Զօր. տը Կոլի համար ծանր պարտութիւն մը պիտի մնայ միշտ:

Տակաւին շատ կանուխ է հաշիւը նըստելու համար, թէ այս ողբերգութիւնը ինչ արժեց: Սակայն կանուխ չէ նշելու համար կէտ մը, որ կրնայ շատ աւելի մեծ նշանակութիւն ստանալ ժամանակի ընթացքին. այլ խօսքով՝ Ալժերիոյ ըմբոստներուն ընթացքը հասկնալու համար մակերեսային կերպով տրամաբանական բացատրութիւնը անբաւարար բացատրութիւն մըն է:

Մարդ կրնայ լոյս սփռել Զօր. Շալի նման անհատներու բուռ երեւոյթին անտրամաբանական վարուելակերպին վրայ, սակայն ասիկա բաւարար չէ բացատրելու համար անտրամաբանութեան այն ընդհանուր ծաւալումը, որ կարծէք դարձած է մեր օրերու յատկանիշը: Ցետպատերազմեան ամբողջ պատմութեան ընդհանուր ընթացքը ընդգծուած է անտրամաբանութեան ուժեղ, բուռն, ենթականերուն վնաս հասցնող պոռթկումներով՝ ամբողջ աշխարհի երեսին: ԺԹ. դարու այն բարեմիտ տեսակէտը, թէ օրէնքները կը կառավարեն մարդկային քաղաքական կենդանին, այլեւս չի հաստատուիր մեր ժամանակներու իրադարձութեանց կողմէ:

(*) ՅԱՌԱՋ.— Դէպքերը պատասխանեցին այս հարցումին որ տրուած էր, ինչպէս թուականը կը յայտնէ, տը Կոլի յաղթանակէն առաջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

240 ՀԱՍՑԷՆԵՐՈՎ

—o—

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիան գիրքեր փոխանակելու բաժին մը ունի, որ սերտ կապեր հաստատած է երեսունէ աւելի երկիրներու 240 գիտական հաստատութիւններու հետ:

Անցեալ տարի արտասահման ղրկուած են 3800 գիտական գիրքեր եւ ամսագրեր, իսկ արտասահմանէն ստացուած են չորս հազար զանազան հրատարակութիւններ:

×

ԶԱՐՈՒՀԻ ԴՈՒԼՈՒԽԱՆԵԱՆ յաջորդաբար համերգներ տուած է Լայփցիկ, Հալլէ, Պերլին, Տրէզտէն, Իէնա: «Տէր Մարկըն» թերթը կ'ընդգծէ երգչուհիին հազուագիւտ ձիրքերը եւ՝ արուեստագէտի վարպետութիւնը:

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ՔՈՒՇՆԱՐԵԱՆԻ յիշատակին մեծարանքի երեկոյ մը տեղի ունեցաւ Երեւանի երգահաններու Միութեան տան դահլիճին մէջ: Անուանի երգահան – երաժշտագէտին կեանքն ու գործը ներկայացուց Հայաստանի մշակութային նախարարին տեղակալը՝ Ս. Գասպարեան եւ երգահան Գ. Ձերատարեան:

Քուշնարեան միջնակարգ կրթութիւնը ստացած է Թիֆլիս: Այնուհետեւ փոխադրուած է Լենինկրատ եւ 1923ին փայլուն կերպով աւարտած երաժշտանոցը: Երկար տարիներ զբաղած է մանկավարժութեամբ: Իր ամէնէն կարեւոր ծառայութիւններէն մէկը բազմաձայնութեան դասընթացքին մշակումն էր: Արժէքաւոր երկ մըն է իր «Հայ մոնոտիկ երաժշտութեան պատմութեան եւ տեսութեան հարցերը» աշխատութիւնը, որ լոյս տեսաւ 1958ին: Իր գրչին կը պատկանին նաեւ «Ուզբեկական երաժշտութեան ռիթմիկան» եւ բազմաթիւ այլ աշխատութիւններ: Քուշնարեան բազմաձայնութեան մեծահմուտ մասնագէտ էր եւ այդ ասպարէզին մէջ ստեղծեց իր ինքնուրոյն յղացումը: Քուշնարեան երկար տարիներ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի երաժշտութեան պատմութեան եւ տեսութեան ճիւղին ղեկավարն էր:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ ... (186)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

— Վստահ եմ քահանայապետ,— ասաց Փառանձեմը համոզկեր շեշտով:

Ներսէսը, որքան էլ ներուստ գոհ էր այդ առաքելութեան առաջարկով, այնուամենայնիւ որոշակի պատասխան չտուեց.

— Ես կը խորհեմ, Թագուհի, եւ կը ջանամ անել կարելին ...

Երբ նա, տեսակցութիւնը վերջացրած, դուրս էր գալիս պալատից՝ նրան դարձեալ զբաղեցնում էր իր տարակոյսը. թէ Արշակը իսկապէս կ'ընդունի՞ իր միջնորդութիւնը ...

×

Ամառային արեւոտ օրեր էին Կոգովիտում. երկնի անամպ ջինջ կապոյտը, արեւալոյսով ողողուած, թւում էր սխեգերական յաւերժական անդորր եւ դիտողին համակում էր ապրելու բուռն տենչ, կեանքը յաւիտենաբար վայելելու ցանկութիւն:

Բայց Կոգովիտում, այդ անդորր ու վեհ երկնքի տակ, Հայոց բանակները տակաւին կռւում էին իրար դէմ, կռւում մի զարմանալի մոլուցքով, եւ որքան շատ էին սպանում ու վիրաւորում միմեանց, այնքան աւելի էին գազազում ու լցւում վրէժի զգացումներով եւ այնքան աւելի էին տրորում ցանքսերը եւ նեղում շինականներին:

Ութերորդ օրն էր եւ կռիւը շարունակւում էր առաջուայ պէս, երբ յանկարծ, մի պայծառ կէսօրի, հովտում՝ կռուող կողմերի միջեւ յայտնուեց սեւահանդերձ մարդկանց մի հեծեալ խումբ, որ գալիս էր դէպի արքունական բանակը: Դրանց երեւումը մի պահ կողմերին պատճառեց այնպիսի զարմանք, որ շատ զինուորներ դադարեցրին նետաձգութիւնը եւ ուզեցին իմանալ՝ ո՞վքեր են, ինչո՞ւ են գալիս կամ ո՞ւր են գնում — երեւոյթն այնքան անսովոր էր:

Արքունի բանակից մի զօրական նժոյգի վրայ գնաց ընդառաջ՝ օդում շարժուելով, որ կանգ առնեն, որ վտանգաւոր է ... Բայց եկողները կանգ չառան եւ շարունակեցին առաջանալ, նոյնիսկ հանդիսաւոր ընթացքով: Այդ ժամանակ զօրականը ձին խթանեց ու սլացաւ նրանց դէմ:

— Տէր հոգեւորներ, կանգ առէք, — գոռաց նա մօտենալով: — Զգուշացէք: Նետաձգութիւն է:

— Նետերը չեն վնասի Աստծոյ սպասաւորներին, — ասաց առջեւից եկող ճերմակմօրուս հոգեւորականը: — Առաջնորդիր մեզ, որդեակ, արքայի վրանը:

Այս խօսքերն ասուեցին այնպիսի շեշտով ու ներշնչող ձայնով, որ զօրականը ենթարկուեց ակամայ. առաջնորդեց: Այս հանգամանքը եւս առաջ բերեց նոր զարմանք կռուող կողմերում եւ նետաձգութիւնը ինքնաբեր դադարեց շատ կէտերում:

Հոգեւորականները, որ թւով եօթ հոգի էին, ձիերը քշեցին արագ, դաշտի մէջ տեսնելով յարգանք դէպի իրենց անձը:

— Որտե՞ղ է արքան, — հարցրեց դարձեալ առջեւից գնացող հոգեւորականը զօրականին, որ ձին յարգալից քշում էր նրա կողքից:

Զօրականը ցոյց տուեց կարմիր մի վրան լերան լանջին, ուր դրուած էին նոյնպէս մի քանի վրան: Կարմիր վրանը միւսներից զատւում էր իր մեծութեամբ եւ իշխող դիրք ունէր հովտի վրայ: Նայելով դրան՝ հոգեւորականները արագացրին ձիերը:

Առջեւից գնացողը Ներսէս կաթողիկոսն էր: Երկար տատանուելուց յետոյ նա եկել էր կողմերին հաշտութիւն խօսելու: Երեքօրեայ ճանապարհից յետոյ նա, երեք եպիսկոպոսով եւ երեք վարդապետով (որոնցից մէկը իր դպիր Փաւստոսն էր) հասել էր վերջապէս պատերազմի վայրը:

Զօրականը, թէեւ չէր ճանաչում, բայց զգալով, որ դա կարեւոր անձնաւորութիւն է, անխօս առաջնորդում էր նրան դէպի թագաւորի վրանը, որ բաւականին հեռու էր ռազմի դաշտից առաջնորդում էր հետաքրքրութիւնն ու զարմանքը դէմքին: Երբ, փոքր անց, մօտեցան վրանին, նոյն հետաքրքրութիւնն ու զարմանքը երեւաց նաեւ պահակների դէմքին, որոնցից իւրաքանչիւրն սաստ ուզում էր իմանալ, թէ ո՞վ են եւ ի՞նչի են եկել, իսկ պահակապետը վազեց սենեակապետ Եզնիկի մօտ, սա՝ թագաւորի վրանաբաժինը:

Որքան էլ Խաղը ապարդիւն համարեց կաթողիկոսի առաքելութիւնը հաշտութեան, Ներսէսն այնուամենայնիւ վճռեց գալ ռազմի դաշտ, մտածելով, որ եթէ իր՝ հաշտութեան միջնորդ լինելու մերժումը իմացուէր՝ անախորժ կը լինէր ժողովրդին. միւս կողմից, եթէ կռիւը շարունակուէր, նախարարները կարող էին տուժել. պէտք էր փրկել նրանց:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Թոռնիկ Թէրզեան, Վահան Թէրզեան եւ իրենց զաւակները, Այրի Տիկին Զարուհի Փամպուքճեան, Տէր եւ Տիկին Միհրան Ասրբեան, Փամպուքճեան, Խրիմեան, Տիկին Յասմիկ Միւրաթէ՝ համդերձ ընտանեօք, խոր կսկիծով կը ծանուցանեն մահը իրենց մօր՝ քրոջ եւ ազգականին

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՎԱՐՍԵՆԻԿ ԹԷՐԶԵԱՆ
(Ծնեալ Ասրբեան, Կարնեցի)

որ տեղի ունեցաւ իր բնակարանը՝ Ապրիլ 26ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, այսօր Շաբաթ (Ապրիլ 29), ժամը 10.30ին։

Մարմինը պիտի ամփոփուի Թոմէնվիլի գերեզմանատունը։

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

ԱՊՐԻԼ 11-24Ի ՍԳԱՏՕՆԸ
ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Վալանսի Հայ Ազգ. Միութեան կողմէ, հովանաւորութեամբ երեք յարանուանութեանց պետերուն։

Այս Շաբաթ, ժամը 21ին Սալ տէ Ֆէթի մէջ։

Կը նախագահէ Գ. Յ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ։
Կը խօսի Գ. ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ (Լիոնէն)։
Երեք համայնքներու կողմէ։
Խօսք կ'առնէ ՏԷՐ ՆԱՐԵԿ ՔՀՆՅ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ։
եւ Հայ Ազգ. Միութեան կողմէ՝
Գ. Լ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ (ֆրանսերէն)
Օրուան պատշաճ գեղարուեստական յայտագիր բաժին։

×

ԳՈՐՏՈՅԻ ՄԷՋ

Ապրիլեան Եղեռնի 46րդ տարեդարձը Գորտոյի մէջ։

Նախաձեռնութեամբ Գորտոյի Հ. Յ. Դ. Մուրատ խումբին։

Այս Կիրակի ժամը 15.30ին, Ֆուայէի սրահը, Սընօն։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վասպուրականի հերոսամարտի տարեդարձը կը տօնուի Տէսինի մէջ, Մայիս 21ին։

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՀԱՆԴԷՍ

Ապրիլեան Եղեռնի տարեդարձին առթիւ
ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, դպրոցի սրահը։

Հովանաւորութեամբ Շաւիլի եկեղեցւոյ վարչութեան։

Մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. «Արցութեան» խումբին, Կապ. Խաչի եւ Նոր Սերունդի մասնաճիւղերուն։

Կը նախագահէ Կ. ՄԵՀԵԱՆ
Կը խօսի ՏԻԿ. ՀՈՒՐԻ ԻՓԷՔԵԱՆ - ԳՈՒՏԱՔԵԱՆ։

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական բաժին, կը մասնակցին Օր. Աստղիկ Քէօսէեան (երգ) եւ Օր. Գարոյեան (արտասանութիւն)։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Սիւզան Փարթամեան, Այրի Տիկին Սիրանուշ Փարթամեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Կէօնճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գապիկեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Փարթամեան, Գապիկեան, Բաղլաճեան, Մարգարեան, Աղիրեան, Գզրիկեան, Կէօքճեան, բոլոր ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ այս Կիրակի ժամը 10ին, Սէն Լու Կրան Փէնի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր Ս. Պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, զաւկին, եղբօր, աներձակին եւ քրոջ որդւոյն ողբացեալ՝

ՎԱՀԷ ՓԱՐԹԱՄԵԱՆԻ

դառնակսկիծ մահուան քառասունքին առթիւ։

×

Տէր եւ Տիկին Գարգէն Սերոբեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց զաւկին՝ եւ եղբօր Վարդգէսի, ծնողքին, քրոջ եւ հօրաքրոջ յիշատակին, այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ։ Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները։ Այս առթիւ Տէր եւ Տիկին Սերոբեան կը նուիրեն քսան Ն. Ֆ. Խրիմեան դպրոցին, քսան եկեղեցւոյ Կրթ. Մարմնին եւ տասը Ն. Ֆ. Սողոմոն Թէհլիրեան սրահին եւ տասը Ն. Ֆ. «Յառաջ»ին։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԽՆՋՈՅՔ
Surprise-Party

Կազմակերպուած Նոր Սերունդի թատերական ԳԱՐՈՆԵԱՆ խումբի կողմէ։

Այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 20էն 24,
ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՄԷՋ
17, Rue Bleue, Paris (9e)
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԲԱԺԻՆ

Երգ, պար, արտասանութիւն, անակնկալներ։

Bar **Buffet**

ՏԱՐԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Սեբ. Նաւհանգ. Մուրատ Ռուբ.ի խրնջոյքը այս Կիրակի Մշակոյթի Տան Թէհլիրեան սրահին մէջ, 17 Րիւ Պլէօ, մեթրօ Քատէ, ժամը 15էն մինչեւ 23։

Նախագահութեամբ բժիշկ Ա. Գօղոսեանի։

Գեղարուեստական խնամուած բաժին եւ զանազան անակնկալներ։ Իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն տիկին Սրապեան Նարդուհի (Հալէպէն), Օր. Լոյսվարդ Թոփալեան, Գ. Գրիգորեան, Սերոբեան։

Պար՝ Օր. Թարօնի կողմէ, Ասլանեան եւ ուրիշներ։

Պիւֆէ.— Տունէն պատրաստուած խնամուած խմորեղէններ։

Մուտքը ազատ է։

ԾԱԽՈՒ Է

Ժամագործութեան խանութ մը, վաճառաշահ թաղի մէջ՝ ՓԱՐԻԶ (18)։ Ունի փոքր խոհանոց մը, ջուր եւ կազ։

Պայմաններուն համար հեռախօսել՝ ժամը 9էն 19, բացի Շաբաթ օրէն
LAB. 89-29

Հ. Յ. Դ.
ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. «Անի» կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ ժամը 21ին, Հ. Օհանջանեան ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԳԱՆԷԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ Հ. Յ. Դ. «Արծիւ» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս Չորեքշաբթի, ժամը 20.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ԴԱՇՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Ահարոնեան խումբի կողմէ դէպի Ֆոնթէնպլօ։ Այս Երկուշաբթի Մայիս մէկին։

Հաւաքուիլ Կառ տը Լիոն ժամը ութին մեծ ժամացոյցին առջեւ։

Ապրիլ 29, Շաբաթ ժամը 21ին
SALLE GAVEAU, 45, Rue La Boëtie, PARIS

ԱԼԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ
ԿԸ ՂԵԿԱՎԱՐԷ ԻՐ ԳՈՐԾԵՐԸ։

ORCHESTRE SYMPHONIQUE DES CONCERTS CHOUTEAU

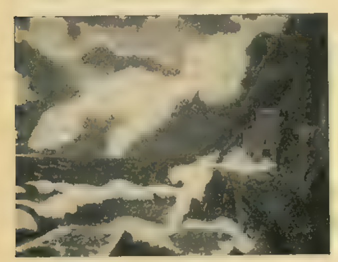
SYMPHONIE No 13
(*Première audition mondiale*)

PRIERE DE ST. GREGOIRE, extrait de l'œuvre « Etchmiadzine »

SYMPHONIE No 8 « ARJUNA »

ՏՈՄՍԵՐԸ ԱՊԱՀՈՎԵԼ ԴԻՄԵԼՈՎ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ՀԱՍՑԷՆԵՐՈՒՆ
DURAND : 4, Place de la Madeleine SALLE GAVEAU : 45, Rue La Boëtie.
Զեղչեալ գինով տոմսեր տրամադրելի են Յառաջի խմբագրութեան մօտ։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ՏՐԴԱՏ ՆՇԱՆԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ

ՓՈԹՈՐԻԿԸ (իւղանկար)

(Նկար եւ Քանդակ)

Հովանաւորութեամբ
Ճարտարապետ
Ե. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆԻ

Ապրիլ 21էն–Մայիս 1

Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ, 32, Րիւ Թրէզիվ,

ժամը 15էն 19.30

Մուտքը ազատ է

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ - Գ. ՇԱԲԹԻ

30 ԱՊՐԻԼ - 2 ՄԱՅԻՍ

DIMANCHE - MARDI

30 AVRIL - 2 MAI

1961

37րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 4592 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17Ր ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4893

ՏԸ ԿՈԼ ԿԸ ՊԱՀԷ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԻՐԱՒԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

5 ԶՕՐԱՎԱՐ, 200 ՍՊԱՅ ԵՒ 1000 ՀՈԳԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

ԿՈՒՐՕ ՇԱԼԻ ԿԸ ՄԻԱՆԱՅ ՍԱՆԹԷԻ ԲԱՆՏԸ

Զօր. տը Կոլ կը շարունակէ պահել Սահմանադրութեան 16րդ յօդուածին տուած ամբողջական իրաւասութիւնները: Կարգ մը աղբիւրներու համաձայն, Նախագահը պիտի պահէ իրաւասութիւնները մինչեւ որ կրակը դադրի Ալժերիոյ մէջ :

Ութ օրուան անցուդարձին հաշուեկշիռը հետեւեալ պատկերը կը ներկայացնէ. — 5 զօրավարներ արգելափակուած են եւ Մայր հայրենիք փոխադրուեցան, առանցմէ Կուրօ, անմիջապէս Սանթէի բանտը տարուեցաւ ուր, Շալի դիմաց, կը գրաւէ Պէն Պելլայի նախկին խցիկը: Յայտարարեց թէ 48 ժամէն պիտի նշանակէ իր պաշտպան փաստաբանը : Կուրօ, Կոնստանդինի շրջանի հրամանատարն էր որ ապստամբական շարժումին միացած էր: Արգելքի տակ են նաեւ բանակի զօրավար՝ Փըթի, օդային բանակի զօրավարներ Պիկօ եւ Մանթր եւ զօրավար Թրինօն: 20 բարձրագոյն ուրիշ սպաներ մաս կը կազմեն 200 ձերբակալուած սպաներու :

Քաղաքային մարզին մէջ, ձերբակալութիւնները եւ խուզարկութիւնները կը շարունակուին: Ալժերիոյ մէջ ցարդ 400, իսկ Մայր Հայրենիքի մէջ վեց հարիւր հոգի ձերբակալուած է :

Անոնց պիտի յաջորդեն ուրիշ բազմաթիւ ձերբակալութիւններ, մինչ պաշտօնազրկումները կը բազմանան վարչական մեքենային մէջ: Կարգ մը լուրերու համաձայն, անհաւանական չէ որ փոփոխութիւններ կատարուին նաեւ կառավարութեան մէջ: Կ'ըսուի թէ հինգ նախարարներ պիտի փոխուին որոնց մէջ կը յիշուի Նախկին Ռազմիկներու նախարար՝ Թրիպուլէի անունը: Այս առթիւ կը յիշուի թէ նախարարին երկու թիկնապահներ ձերբակալուած են :

Տը Կոլի «որոշումով», հիմնուած իր արտակարգ իրաւասութեանց վրայ, ապստամբները դատող բացառիկ Ատեանը կազմուեցաւ, մինչ Շալ կ'ընտրէր իր պաշտպանը փաստաբանապետ՝ Փոլ Առիկի որ 24 ժամ պայմանաժամ ուզած է իր պատասխանը տալու համար: Առիկի, նախկին օդաչու է եւ իր պաշտօնին բերմամբ իսկ, ճանչցուած իբրեւ անաչառ իրաւագէտ մը: Շալ ըսած է առջի օր թէ շատ խիստ հսկողութեան տակ է եւ աւելցուցած «կարծես թէ կը վախնան որ անձնասպան պիտի ըլլամ: Ես անձնասպան չեմ ըլլար, արդարութեան առջեւ ինքզինքս պիտի բացատրեմ եւ պաշտպանեմ »:

Զինքը դատողներն են .— Մօրիս Փաթէն, իրաւագէտ, Վճռաբեկ Ատեանի ընդհանուր դատախազ: Զօրավար Ժորժ Գաթրու, Հնդկաչինի ընդհանուր կառավարիչ 1939ին, 40ին կը միանայ տը Կոլին: Ալժերիոյ պատուիրակ եղած է 1956–Կի Մոլէի դահլիճին մէջ : Զօրավար Ֆրանսուա Ինկոլտ, մեծ դեր խաղացած է Չատի մէջ: Փոխ – ծովակալ Փոլ Կալլէրէ, ծովային պատերազմական վարժարանի տնօրէն եղած է 1958ին: Կան նաեւ Զօրավար Մոգը Ժըլէ, 1955ին Կեդրոնական Եւրոպա սպայակոյտին պետը եղած է: Զօրավար Ժիլիօ, 1949ին Օրանի զօրաբաժնին կը հրամայէր: 1959ին Պատերազմական բարձրագոյն խորհուրդի անդամ էր: Երեք քաղաքացիներ՝ Հոփընօ, Միռլէհ, Կանեը կ'ամբողջացնեն ատեանը, որ պիտի դատէ Շալը եւ ընկերները: Շալ ամէն տեսակէտով կը տարբերի իր ընկերներէն եւ բոլորը կը փորձեն գտնել իր պարագային «գաղտնիքը»:

Տը Կոլի նախընտրած զօրավարն էր, մինչ զգուշացած է դրամէն եւ «գործի մարդոցմէ», իր յատկանշական գիծն է՝ յամառութիւնը: Քաղաքական գետնի վրայ, իբրեւ ձախ ճանչցուած է եւ երբ «Փարիզ կուգար աւելի յաճախ Կի Մոլէի հետ կը տեսնուէր քան Ռոժէ Տիւշէի» կը գրէ Փարի – Փրէս :

× Նախագահ Քենըտի շնորհաւորական նոր նամակ մը ղրկած է Զօր. տը Կոլի, իր գոհունակութիւնը յայտնելու համար Նախագահին տարած յաղթանակին առթիւ :

× Սպանիոյ արտաքին նախարարութեան քաղաքական հարցերու պատասխանատուն Փարիզ եկաւ : Կը կարծուի թէ «Սալանի խնդրին» համար է: Ֆրանսացիները կը գտնեն թէ Սալան պէտք եղած հսկողութեան ենթարկուած չէր եւ դիւրին կրցած է մեկնիլ, Մատրիտէն :

× Վայրաչուներու օտար առաջին զօրամասը լուծուեցաւ: Նոյն վիճակին պիտի մատնուին, ուրիշ երկու զօրամասեր որոնք մասնակցած են ըմբոստութեան :

× Ալժէի Կօբիէ լիսէն փակուեցաւ: Աշակերտները կը պահանջէին չորս ուսուցիչներու հրաժարումը որ ձերբակալուած էին ապստամբութեան ժամանակ, այլ խօսքով դէմ նկատուած էին այդ շարժումին :

× Հաւանական կը նկատուի որ Մայիս 11ին սկսին Էվիանի բանակցութիւնները:

× Պլիտայի մօտ ձեռնառումբ մը նետուած է եւ 4 հոգի վիրաւորուած :

× Վայրաչուները ջերմ ընդունելութեան արժանացած են, քաղաքները անցած ժամանակ,' կը գրէ տեղական մամուլը : Կիներ, երախաներ ծաղիկներ նետած են «Ֆրանսական Ալժերիա», «կեցցէ՛ լեգէոնը» պոռալով: Լուծուելու սահմանուած լեգէոնի կրտսեր հարիւրապետներէն մէկը ըսած է «մարդիկ կ'անցնին, բայց լեգէոնը կը մնայ » :

× Նախարարներ Ժոքս եւ Մեսմէր կը շարունակեն իրենց քննական պտոյտը Ալժերիոյ մէջ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔՈՒՊԱ կը փափաքի խաղաղ միջոցներով հարթել Մ. Նահանգներու հետ ունեցած տարակարծութիւնները յայտարարեց Նախագահ Տորթիքօս, Հաւանայի լատին երկիրներու դիւանագիտական ներկայացուցիչներուն: Նախապէս քննադատեց Մ. Նահանգները շեշտելով թէ նոր յարձակումներ կը պատրաստուին: Ուոշինկթըն մերժեց Քուպայի բանակցութեան առաջարկը, որովհետեւ «Կարելի չէ բանակցիլ համայնավարութեան հետ» եւ որոշեց դեսպան չղրկել :

ՆԵՀՐՈՒ, իր կարգին, կոչ մը ըրաւ որ Լաոսի կռիւները դադրին :

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ մէջ առջի օր կարգ մը ֆրանսական արուեստի գործեր ծախուած են : Ամէնէն բարձր գինը բռնած է Թուլուզ – Լօթրէքի «Պարուհին» (80.000 տոլար) մինչ Ռընուարի «ագարակը» 33 հազար տոլար արժած է :

ԵՈՒՐԻ ԿԱԿԱՐԻՆ, առաջին տիեզերագնացը Փրակա հասած է եւ արժանացած խանդավառ ընդունելութեան :

ՍԱՆԹԱ – ՄԱՐԻԱՅԻ «ըմբոստ» նաւապետը՝ Կալվան յայտարարեց թէ հակառակ որ դէմ է Փորթուկալի իշխանութեան, բոլորովին համաձայն է Սալազարի հետ, Անկոլայի շուրջ: Արդարեւ Կալվան կը գտնէ որ անկոլա հասուն չէ ինքնավարութեան համար եւ ի վիճակի ալ չէ անկախ պետութիւն մը դառնալու:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հաղորդեն թէ իսրայէլեան հալածիչ օդանաւ մը վար առած է Արաբ Միացեալ Հանրապետութեան մէկ Միկ օդանաւը, որուն օդաչուն իսրայէլեան հողի վրայ ինկած է :

ՕՏԱՐԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

Ռէմոն Քարթիէ, որ վերջերս երկար շրջապտոյտ մը կատարեց Խ. Միութեան մէջ, այցելած է նաեւ Հայաստան : Ահա անաչառ լրագրողի իր վկայութիւնը :

Կովկասի ամէնէն փոքր ու թերեւս ամէնէն ինքնատիպ հողամասը Հայաստանն է :Վրաստանէն Հայաստան անցնելով, անգամ մը եւս աշխարհ կը փոխենք : Փոփոխութիւնը ձորէն բարձրաւանդակ, նարընջանոցէն լեռները եւ Էլպրուզէն Նոյեան Տապանին Արարատը անցնելուն մէջ չէ կայանար միայն: Պատմութեան ամէնէն ինքնատիպ ու դժբախտ ազգերէն մին, հրեայ երկրորդ ժողովուրդ մը՝ պարբերաբար տեղահան, բայց միշտ յաղթական, կարծէք պատուաստուած է Խ. Միութեան ծայրամասին գտնուող 25 հազար քառ. քմ. տարածութեամբ այս փոքր հողաշերտին վրայ, ուր կ'ապրի վերապրող Հայութեան կէսը: Ամէնէն հեռաւոր անցեալէն գլուխ դուրս կը ցցէ որպէս քաղաքակիրթ ազգ: Հռոմէացիներուն յաղթած են, մեծ դեր խաղացած են Արեւելքի մէջ, ուր տեւապէս զոհ դարձած են իրենց իսկ ընդունակութեանց: Արդի Թուրքիոյ մէջ, իրենց ժառանգական շնորհներով ու նաեւ վերապրելու աներեւակայելի կարողութեամբ կը խորհրդանշուին Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութեան ամէնէն տարեց անդամով՝ Անաստաս Միկոյեան, որ 1917էն ի վեր խորհրդային վարչակարգին բոլոր փոթորիկներէն անվնաս դուրս եկաւ : Ինչպէս Սթալինն էր Վրաստանի համար, Միկոյեան, այն տարբերութեամբ որ ողջ է, Հայաստանի Հանրապետութեան յուռութքն է, բարերար այն ուժը, որուն Հայաստան կը վերագրէ իր համեմատական բարօրութիւնը: Բայց եւ այնպէս, տպաւորութիւնը այնքան զօրեղ չէ, ու Երեւանն ալ Թիֆլիզ չէ :

Պատերազմէն ետք Ռուսերը Սփիւռքի մէջ ցրուած Հայերը Հայաստանի մէջ խմբելու ծրագիրը յղացան: Կը կարծէին թէ այս ի ծնէ վաճառականները իրենց, անտեսական կառոյցին պիտի բերեն իրենց պակսող տարրերը, եւ զանոնք հրապուրելու համար բազմաթիւ խոստումներ ըրին .— Անմիջապէս խորհրդային անցագիր շնորհել, երկար ժամանակի վրայ փոխառութիւններ ընել, եւայլն: 35.000ի մօտ Հայեր, մեծ մասամբ մեծ քաղաքներու բանուոր դասակարգէն, ծովանուշներու ձայնէն խաբուեցան: Ուրիշներ՝ ճամբորդական պայուսակները պատրաստելու վրայ էին, երբ առաջին գացողներէն լուրերը հասան: Շարժումը անմիջապէս կանգ առաւ — սակայն ներգաղթողները միշտ հոն են, Երեւանի շրջակայ խրճիթներուն մէջ եւ օր չանցնիր որ չզղջան իրենց առած քայլին համար: Անոնք, որ Ֆրանսայէն ներգաղթած էին, քանի մը տարի առաջ ոստիկանական շղթաները կարեցին Նախագահ Վենսան Օրիոլին պոռալու համար, թէ վերադառնալ կ'ուզեն : Ապարդիւն խնդիրք, որ միայն կրնար ծառայել իրենց վիճակը աւելի եւս ծանրացնելու: Ընտրութիւնը անդառնալի է : Նոր ծնող հայկական հարստութեան մէջ ընկերվարութեան միաձուլումը անտեղիտալի է : Հայաստանի տնտեսագէտները յայտնեցին ինծի, թէ արդիւնաբերութիւնը 62 անգամ աւելի աճած է, թէ Հայաստանը Խ. Միութեան մէջ երրորդ տեղը կը գրաւէ էլէքթրոնիքի մարզին մէջ, թէ Սեւանի լճին ջուրերուն վրայ Զանգուի ամբարտակը առատ ելեկտրականութիւն կ'արտադրէ. թէ Լենինականի մէջ շինուած է կերպասեղէնի կարեւոր բարդ մը. թէ աւարտելու վրայ է Երեւանեան կոչուած նոր մետաղի մը գործածութեան համար սկսած նոր բարդէ մը աւելի եւս մեծ կառոյցը: Այս բոլորը արգելք չեն, որ Հայուն երազը կոչուի Պրուքլին(*) եւ ճաշարանին մէջ Ֆրանսերէնով մեզի սպասարկողը չհառաչէ ամէն անգամ որ արտասանէ Պէյրութ բառը, ուրկէ ձգած է որ զինքը հեռացնեն:

Բայց եւ այնպէս, Հայաստանի մշակութային եւ կրօնական կեանքը տապալ մը չէ: Ինտուրիստը հարցուց մեզի, թէ կ'ուզե՞նք կրօնական արարողութեան մը ներկայ գտնուիլ, եւ մեզի առաջնորդեց մինչեւ Էջմիածին փոքր քաղաքը, որ Հայաստանեայց Եկեղեցիի Կաթողիկոսին բնակավայրն է: Աստուածութեան յեղափոխութիւնը տեղի ունեցած չէ այնտեղ : Դ. Դարէն մնացած տաճարը լեցուն էր հաւատացեալներու բազմութեամբ մը, որ միայն ծերուններէ բաղկացած չէր : Խունկը կը ծխար Մեծ Պահքի պատճառաւ վարագուրուած խորանին առջեւ : Կաթողիկոսը վեհութեամբ նստած էր ամպհովանիի մը տակ. արծուային ազնուական կիսադէմ, Քրիստոսի սուգին առթիւ խառամբեր սեւ վեղար : Համայնավար վարչաձեւը, որ մերկացուցած է Ուղղափառ Եկեղեցին, Հայաստանեայց Եկեղեցիին ձգած է մինչեւ իսկ իր հարուստ գանձը, որ մինչեւ այսօր կ'աւելնայ հեռաւոր համայնքներէ եկած նուէրներու շնորհիւ : Տաճարին չորս դին՝ դպրեվանք մը, Վեհարանը, եպիսկոպոսներու բնակարանները, հարստութեան բոլոր արտաքին երեւոյթները ներկայացնող կրօնական համայնք մը կը կազմեն : Արտաքին երկաթեայ դռնէն դուրս ելած պահուն իսկ կը վերադառնանք Լենինի հոգեւոր թագաւորութիւնը — կրօնքը ժողովուրդին ափիոնն է :

Եթէ կրօնքին կը հանդուրժենք, ապա ուրեմն պատմութիւնը կը պատուուի : Հակառակ մոխրագոյն եւ վարդագոյն քարէ շինուած իր շէնքերուն, քիչ մը խեղճուկ այս Երեւանին մէջ, կառավարութիւնը տաճարի նման բարձրացուցած է հին ձեռագիրներու սքանչելի կաճառ մը: Աշխատանքի ընդարձակ եւ հանդարտաւէտ սրահներուն մէջ կը մտածեմ, թէ այսպիսի հաստատութիւն մը որքան մեծ հմայք պէտք է ունենայ մտաւորականներու համար, որոնց ընտանիքը մէկ սենեակի մէջ կ'ապրի : Ցուցադրութեան սրահները սքանչելի վկայութիւնն են այն կորովին եւ խորութեան, որուն հասած էր հայկական քաղաքակրթութիւնը : Այս քաղաքակրթութիւնն էր, որ կորուստէ փրկեց Զենոնի եւ Պղատոնի ամբողջ գործեր, որոնք դիմացս են, իրենց զարդանկարուած թարգմանութիւններով : Այս քաղաքակրթութիւնը պահած է միջնադարեան կաթողիկոսներու քարոզները, ամփոփուած՝ գրքի մը մէջ, որուն 607 մագաղաթեայ էջերէն իւրաքանչիւրին համար պէտք եղած է գործածել ամբողջ հորթի մը մորթը: Ոչինչ, արդարեւ, կը կապէ այս փայլուն անցեալը՝ սլաւ վաչկատուններու անորոշ պատմութեան, որոնց ժառանգորդները այսօր կ'իշխեն հնադարեան այս հողին վրայ :

(*) Նիւ Եորքի թաղերէն մէկը :

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ տօնին առթիւ (Մայիս 1) «Յառաջ», ինչպէս իր բոլոր պաշտօնակիցները լոյս չի տեսներ, երկուշաբթի օր: Մեր յաջորդ թիւը՝ Մայիս 3ին:

ՕՀԱՆՆԷՍ ԵՐՐՈՐԴ

Այն անունը, որ նախ՝ Յովհաննէս Մկրտիչի ծննդեան աւանդութեամբ (աւետեալ ինչպէս Յիսուս) եւ Յովհաննէս առաքեալի պատմութեամբ (աշակերտ «զոր սիրէրն Յիսուս»), յոյժ նուիրական դարձած էր սկզբնաբար, այնքան որ սրբապղծութիւն կը համարուէր Յովհաննէս կոչել առաջին քրիստոնեաները, փոյթ չէ թէ Ներկայանային հեթանոսական անուններով, իսկ ետքը տրուեցաւ սուրբերուն ու Թագաւորներուն, ի վերջոյ սակայն ինկաւ իր բարձունքէն, ժողովրդականացաւ, ռամկացաւ, բազմացաւ, բազմապատկուեցաւ, հեղեղի պէս յորդեցաւ ու ծաւալեցաւ :

Ժամանակ մը կարելի էր հսկայ բանակ մը կազմել Յովհաննէսներով :

Եւ ահա թէ ի՛նչ պատահեցաւ: Ինչ որ շատ կը սիրուի, ի վերջոյ կը յագեցնէ այն աստիճան որ կը փարատի սիրելու ցանկութիւնը : Հոգեբանական այս երողութեան վրայ կը հանգչի փիլիսոփայական տեսութիւն մը,— սիրելին, այն ուրու կը ցանկանք, որու կախարդանքին ու գերութեան կ'ենթարկենք մեզ, տակաւ առ տակաւ կը դառնայ շրջապատ, կը դրկէ, կը պարուրէ, կը ցանկապատէ մեզ՝ ըստ մեր սիրոյն սաստկութեան, բայց հաւսկ յետոյ սիրելին կ'ըլլայ սիրեցեալ, այսինքն փոխանակ գերելու՝ կը դառնայ գերեալ: Սիրուած անուններու յաճախանքը եւս կը կատարէ նոյն հակադարձութիւնը: Այն որ անունով մը անձնաւորեալ՝ մեզ կ'ենթարկէր իր պաշտամունքին, կ'առարկայանայ՝ ըստ մեր սիրոյն քմայքներուն, ենթակայ՝ մեր սեփական գաղափարացումներուն :

Ահա թէ ինչո՛ւ եւրոպական լեզուներու մէջ Ժան անունը, երկար դարեր թագ ու պսակ կրելէ ետք, յանկարծ այնքան ռամկացաւ որ ժողովուրդը սկսաւ «ժան» կոչել ամէնէն հասարակ բաները, առարկաները եւ գաղափարները:

Քանի մը օրինակներ՝ հետաքրքրութիւն գոհացնելու համար :

« Սուրբ Յովհաննու խոտ » կը կոչուին ութ դեղաբոյսեր.—

1.— Գոպղակ կամ արեւքուրիկ :
2.— Ջուիրակ կամ թորթիկ :
3.— Լօրուխ կամ ակքան :
4.— Գնտածաղիկ :
5.— Սոնիճ :
6.— Աստղկան պորտ :
7.— Քեքերթ :
8.— Սատանի լկամ :

Զանց կ'առնեմ այս բոյսերուն պատմութիւնը, ինչպէս եւ օտար անունները: Աւելցնեմ միայն այն թէ ասոնց լատիներէն անուններուն սկզբնատառերով կը կարդացուի «Յօհաննէս»: Բայց տարիկա չէ պատճառը, եթէ կը կոչուին «Յովհաննու խոտ », ոչ ալ որովհետեւ բուժական կախարդական յատկութիւններ վերագրուած են անոնց (խոտ կը նշանակէ նաեւ դեղ): Այդ կարգի պրպտումներ, գիրք մը լեցնելու չափ ճոխ, շատ հեռու կը տանին զիս եւ ընթերցողները : Բաւ կը համարիմ, այստեղ, արձանագրել միայն աւանդութիւնը թէ «Ս.Յովհաննէս Մկրտիչի տօնին քաղեն եւ տարի մի պահեն տանց մէջ՝ բարեպաշտ համարելով» այս բոյսերը: Արդարեւ, ինչպէս Հայոց, նոյնպէս Ֆրանսացիներուն մօտ սովորութիւն է, Ս. Յովհաննէսի տօնին նախօրէին, քաղել եւ սենեակներու ճեղքերէն կախել այս ութ բոյսերը՝ պաշտպանուելու համար կայծակի, կախարդանքի եւ չար աչքերու դէմ: Օրինակ, չորրորդ բոյսը կը յանձնարարուի լուսնոտութեան եւ զանազան ջղաչարժերու դէմ, գործածուած է նաեւ ամլութեան դէմ, նոյնիսկ՝ ծննդաբերութիւնը դիւրացնելու նպատակով : Իններորդը կ'օգտագործուի ջղագարութեան եւ սեռային զգացումներու խաթարման դէմ: Տասներորդը կ'ըսեն թէ կը կատղեցնէ սատանան եւ փախուստի կը մատնէ :

Կախարդական այս յատկութիւնները որեւէ կապ չունին քրիստոնէութեան կարապետին (Մկրտիչ) կամ առաքեալին (որդի Զեբեդեայ) հետ, փաստը այն է որ այդ բոյսերէն ոմանք ընծայ կը տարուէին մեհեաններուն՝ նախ քան գալուստը անոնց որ յուզեցին Յորդանանի ջուրերը : Աւելի շատ՝ կը բացատրուի մեր վերի տեսութեամբ,— ահա թէ ինչո՛ւ «ժանէթ» կը կոչուի նարգիսը՝ բանաստեղծներուն սիրելի, «ժանէթ» կը կոչուի վիզէն կախուած փոքրիկ ոսկեխաչը, եւ «ժան» կը կոչուի փիլորեակը (թռչուն):

Այսպէս շատ աժանցաւ Ժան անունը, գնաց հասաւ գռեհկութեան եւ այպանական իմաստ առաւ: Ֆրանսական գաւառներու մէջ «Ժան – Ֆիլօ» կը կոչուի այն որ մեզի ծանօթ է «աղջիկ – Մինաս» ասացուածքով, (ոչ երբեք սեռային նկարագրի փոփոխութեան ակնարկութեամբ, այլ պարզապէս հեգնելու համար հասակ առած մանչ մը՝ որ տակաւին կը հագուի աղջիկի պէս): Նոյն ձեւով՝ «Ժան – սոսօ» կը կոչուի այր մարդ մը, որ, տանը մէջ, դուրս չելլեր խոհանոցէն : «Ժան» կը կոչուի այն որ... «եղջերաւոր» կ'անուանենք մենք: Վերջապէս «ժանօ» կը կոչուի ամէն անմիտ,— Ֆրանսացի ժողովուրդին լեզուին մէջ նշանաւոր են կարգ մը մանրավէպեր, որոնք կը կոչուին «ժանօթըռի», այսինքն օհանաբանութիւն, թարգմանի՝ ապուշաբանութիւն: Իբրեւ նախաճաշակ.—

Հանրի Էթիէն կը գրէ թէ «ժանօ» անուան արժանի է այն որ մեծ կրակ մը կը վառէ բուխերիկին մէջ եւ երբ կ'այրի տաքութենէն, փոխանակ քիչ մը հեռանալու կրակէն, կը կանչէ որմնադիրը՝ տեղէն հանելու եւ ետ տանելու համար բուխերիկը: Նոյն Ժանօն, տեսնելով որ դարբինը կը թքնէ երկաթին վրայ՝ հաստատելու համար թէ տա՞ք է երկաթը թէ պաղած, ինք ալ կը թքնէ ապուրին մէջ՝ հասկնալու համար թէ տա՞ք է թէ պաղած: Վերջապէս նոյն Ժանօն գիշերները կը մարէ լոյսը՝ խորհելով թէ փայտոջիլները չեն կրնար յարձակիլ մութին մէջ եւ ծծել իր արիւնը :

Նման... օհանաբանութիւններ շա՜տ, Ֆրանսական երգիծական գրականութեան մէջ: Այդ օհանաբանութեանց մէկ ճիւղն ալ կը կոչուի ազիանա, որ թարգմանի.. ... էշաբանութիւն:

Երբ միտքս շատ կը յոգնի, կը սկսիմ ժանօթըռի կարդալ կամ ազիանա: Նաեւ երբ կը վիճիմ: Յոգնութիւն ու բարկութիւն կը փարատին կ'անհետանան :

Ֆրանսական հեղինաբանութիւնը տուած է նոյնպէս Ժան – Ժան ձեւը,— կը կրկնէ Ժան անունը՝ չեշտելու համար անհատին անմտութիւնը: Նուազ այպանական է սակայն Կօ – Ժան ձեւը, որ հոմանիշ կը տրուի անուս անհատներու.—

Կը մնամ Կօ – Ժան ինչպէս առաջ :

Ֆաուսթ, փորձելէ ետք խորապէս պեղել իմաստութեան դաշտերը, այսպէ՛ս կը խոստովանի իր յուսախաբութիւնը՝ ծանօթ ասացուածքին մէջ դնելով իր ամբողջ փիլիսոփայութիւնը: Այսինքն թէ կը մնայ այն Օհաննէսը, միշտ խակ եւ համբակ, որքան էր առաջ,— ուսումնական իր ջանքութիւններէն առաջ, իմաստասիրական, աստուածաբանական եւ ... լեզուաբանական աշխատասիրութիւններէն առաջ :

Անշուշտ չըսաւ այն իմաստով որ կը լսուի մեր թատերաբեմներուն վրայ ․

Օհանն եմ, Օհանն եմ,
Չըպլախ գիւղին քէօխվան եմ:

Մերինը կրնայ քէօխվայ ըլլալ, բայց Չըպլախ գիւղի քէօխվայ միայն: Անհուն եւ անսպառ դաշտ է ուսումը, ըլլայ աստուածաբանութիւն, ըլլայ լեզուաբանութիւն, նոյնիսկ ... օհանաբանութիւն: Չի՛ բաւեր մարդու մը կեանքը՝ եզրը ըսելու համար վերջին խօսքը: Անուն մըն է Օհաննէսը, միայն անուն մը, եւ սակայն, ահա տեսէք, ո՛րքան գրականութիւն կայ՝ կարդալու, հետաքրքրութիւն գոհացնելու, վերջապէս բան մը սորվելու եւ մեր աղքատ մատենագրութիւնը ճոխացնելու համար անպայման :

Հաց ու պանիրի այս դարուն՝ խի՛նթ պէտք է ըլլալ փոր չկշտացնող նման ծանօթութիւններու քաղ մը կատարելու համար հին ու նոր գիրքերէ, որոնք անգամ մըն ալ պիտի չբացուին թերեւս : Յաճախ այդպէս կը մտածեմ, բայց կ'ըսեմ.— Աւելի լաւ, ծամուքով սնանող երախայ չեմ :

Ուստի, քանի դաշտ մտած եմ, թոյլ տուէք ինծի քաղ մը եւս կատարել ու տալ, այս անգամ, օհանաբանական քիչ մը ֆոլքլոր: Թող մատը բարձրացնէ այն որ կ'ըսէ թէ կը քնանայ կամ կը ձանձրանայ կարդալով այս յօդուածները: Ամէնէն անպիտան նիւթին մասին անգամ՝ երբ գրեմ, ընթերցողը արթուն կը պահեմ, վստահ եմ :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԳԵՂԱՄ ՍԱՐԵԱՆ

Կան բախտաւոր երգեր, որոնք չեն վախնար ժամանակէն, այլ երթալով կը թարմանան եւ նոր փայլով ու գոյնով կը բացուին ընթերցողին աչքերուն առջեւ : Այդ երգերը բանաստեղծին սրտէն կը հոսին եւ կը դառնան ընթերցողին մտերիմը եւ բարեկամը թէ ուրախութեան, թէ տխրութեան պահերուն՝ սիրոյ ջերմ շշուկի, երդման սրբազան խօսքի, հեռաւորը տուն բերել տուող կարօտի կանչին եւ հայրենաշունչ մեղեդիի արտապարար հնչիւններով կը լեցնեն մարդու հոգին :

Շատ չեն այս տեսակ երգերը, հետեւաբար եւ քիչ են այն բանաստեղծները որոնք «առանց կռիւի» կը նուաճեն ընթերցողին դժուարահաճ եւ անառիկ սիրտը : Ահա այդ բանաստեղծներէն է Գեղամ Սարեան, որուն 40 տարիներու վաստակը ամփոփող երկերուն երկու հատորները լոյս տեսան մօտերս :

Առաջին իսկ քերթուածներուն ընթերցումէն, որոնց տակ դրուած է 1920 թուականը, ընթերցողը անմիջապէս «կը բռնուի» բանաստեղծին կողմէ, եւ այնուհետեւ կը դառնայ անոր հարազատ երգին «գերին» :

Արդարեւ, Գեղամ Սարեան սրտի երգիչ է, եւ ընթերցողը կ'ենթարկուի այն հաճելի պաշտամունքին, թէ իրեն հետ նստած է մտերիմ մը եւ հարազատ մը ու մեղմ ձայնով կը խօսի իրեն հետ :

Լուցկին շուրթերդ վառեց, շիկնեցիր ինչպէս ես,
Ու խոհերս քամուն եմ տուել ու տխուր սիրտս՝ քեզ.
Դու ծխիդ ոլորտներից, ես մտքերիս մէջ եմ մոլորուած,
Ծխախոտս՝ այրում ես, վառում ես ինքդ քեզ, ինչպէս ես:

Ինչպէս բոլոր վաւերական բանաստեղծները, այնպէս ալ Գեղամ Սարեան գրական երիտասարդութիւն չէ ունեցած՝ վարպետութեան իմաստով: Իր գրականութիւնը սկիզբէն հասուն եւ կատարեալ էր, չանցաւ սկսնակներուն եւ երիտասարդներուն համար սահմանուած ներողամտութեան եւ մխիթարութեան այն սահմանը, ուր բաւական թիւով երիտասարդներ կը ծերանան՝ յաւիտեան սկսնակ մնալով :

Բանաստեղծին այդ շրջանի գործերը շղարշուած են լուսաւոր եւ ազնիւ թախիծով, սիրոյ եւ կարօտի շշունջներով լաւատեսութիւնը, մարդու հանդէպ ունեցած անհուն սէրն ու յարգանքը ազնիւ գոյներ եղան բանաստեղծին համար :

Միւս կողմէ խանդավառուեցաւ Հայաստանի մէջ իր ժողովուրդին բազուկներով եւ միտքով ստեղծուած վերա-

ԴԵՐԵՆԻԿ ԴԵՄԻՐՃԵԱՆԻ "ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ"Ը

Այստեղ է ահա որ Դերենիկ Դեմիրճեան դուրս գալով պատմական ճշգրտութիւններու ճնշիչ շրջանակէն, դադրած է դառնալէ նոյն այդ ճշգրտութեանց ստրուկը եւ ստեղծած է հիանալի տիպարներ :

Բազմաթիւ են անոնք, այդ շինականները — Առաքելը, Սահակը, Սրապը, Զարեհը, Աբրահամ Պապիկը, Յովակիմ Դարբինը, Մարտիրոսը, Պօղոսը, Յովհաննէս Կարապետը, Թանդուէթը, որոնք ժողովուրդին գլուխն անցած, անոնցմէ գունդեր կազմած կ'առաջնորդեն զանոնք:

Այս զինուորեալ շինականները վճռական դեր մը կը խաղան Վարդանանց պատերազմին մէջ:

Հեղինակը իրօք այդ շինականներուն մէջ ստեղծած է այնպիսի ուժեղ անհատականութիւն եւ այնպիսի տոկուն նկարագիր, որ անոնք բոլորն ալ մոռցած իրենց եսը, տուն, ընտանիք, զաւակ ու կալուածք եւ ինչք, բոլորովին անձնատուր ինքնամոռացութեան եւ վառուած հայրենասիրութեան անշէջ բոցով, կը կռուին աւելի լաւ քան իշխանական բազմաթիւ տոհմերու իշխանազունները:

Այս տեսակէտէն խիստ ուշագրաւ է Շինական Սահակի հանդիպումը Վասակ Սիւնիի հետ :

Սահակ, ժողովուրդին գլուխն անցած, խանդավառ խօսքերու տարափ մը տեղացնելով անոնց հոգիներուն մէջ, կը հրահրէ անոնց հայրենասիրութիւնը եւ կը մղէ զանոնք մարտի:

Այս երեւոյթը կը ջղայնացնէ Սիւնեաց Տէր Վասակը: Ահա այդ խօսակցութիւնը.—

« Դու զօրակա՞ն ես, որ զօրք ես վարում, դու ո՞վ ես · հարցրեց Վասակը Սահակին, չարագոյժ սպառնալիքով :

« — ... Կախել տաս՝ զինուորեալ եմ, վառել տաս՝ զինուորեալ եմ,— պատառելով կուրծքը՝ մերկապարանոց աւելի առաջացաւ Սահակը՝ ահագին քարը ձեռքում սեղմած, աչքերն արիւնակալած եւ գոչեց :

« Վասակը դողաց զայրոյթից, բարձրացրեց մտրակը, շաչեցրեց օդում եւ դաժան աչքերը ոլորելով Սահակի վրայ, առաջ մղուեց դէպի նա .

« — Դո՛ւ, դո՛ւ, դո՛ւ... հասկանո՞ւմ ես ում դէմ ես վեր կացել :

« Սահակը այլայլուեց, սպառնալից խոժոռումով վճռական առաջ մղուեց եւ գոչեց ցասումներից .

— « Ես աշխարհքի համար եմ վեր կացել... Աշխարհքն էլ կը դատի ինձ ... իսկ դո՞ւ, դու ո՞ւմ դէմ ես վեր կացել ... »:

Նման տեսարան մըն է նաեւ շինական Հաբել Նահապետի հանդիպումը Ռշտունեաց դաւաճան Արտակին հետ : Եւ ճիշդ այդ նոյն շինականներն են, կանայք եւ աղջիկներ, որ կը ջարդեն Արտակ Ռշտունիի զօրքը եւ կը դատեն ու դատաստանի կ'ենթարկեն դաւաճան իշխանը :

Շինականներու կեդրոնական հերոսը կը մնայ միշտ Սահակը : Անոր հերոսական անձնազոհութիւնը կը հասնի բարձրագոյն աստիճաններու :

Ռամիկ, պարզ, համեստ այս շինականը, Դերենիկ Դեմիրճեանի ստեղծագործող գրչին տակ մեզի կ'երեւայ հին դարերու դասական հերոսի մը դիմագծով :

Հետեւեալ հատուածը բաւական պիտի ըլլայ ցոյց տալու համար այդ համեստ շինականին պողպատեայ նկարագիրն ու անդրդուելի հերոսութիւնը, նոյնիսկ դահիճին առջեւ՝ որ կանչուած է զինքը խոշտանգելու :

Պարսիկներուն հարկ վճարելու համար շինականները ըմբոստացած են: Սահակ՝ անոնց գլուխն է միշտ : Վասակի ալ բարգուկը՝ պարսիկ Դենշապուհը կալանաւորելով ըմբոստները, իր ներկայութեան բերել տուած է զանոնք, սպառնալիքի եւ տանջանքի դրութեամբ խորտակելու համար անոնց պողպատեայ յանդգնութիւնը:

Կուգայ դահիճը, եւ Դենշապուհ կալանաւորներուն մէջէն զատելով Սահակը, զայն կը յանձնէ խոշտանգողին.—

« ... Սահակը խոժոռ նայեց դահճին: Ահաւոր լռութիւնը ճաղկեց ողջ բակը: Կապեալները մռայլ սարսափով նայեցին Սահակի դէմքին : Դահիճը սկսեց հարուածներ տեղալ Սահակի դէմքին : Կար ինչ որ անբացատրելի քստմնանք այդ հարուածների դանդաղ ու մեքենական չափահարման մէջ, ուր երեւում էր դահճի արհեստաւորական անդրդուելիութիւնը : Դահիճը հարուածում էր գործնական, հասարակ լրջութեամբ, իբրեւ դէպի առարկայի: Սահակը ծռմռեց դէմքը, կծկեց այտերը, որով կարծես ուզում էր պաշտպանել աչքերը »:

Այս անողոք չարչարանքին առջեւ առիւծասիրտ շինականը բառ մը իսկ [illegible] թուլնար : Քանի կ'իջնէին դահիճին հարուածները, այնքան Սահակը՝ փոխանակ խուսափելու անոնցմէ, կը ցցէ իր դէմքը դէպի դահիճին բռունցքները :

Հիմա, այլեւս շինականին դէմքը դարձած է անճանաչելի, արիւնաշաղախ տեսիլք մը, մէկ աչքը գրեթէ դուրս ինկած ...

« ... Դա այլեւս դէմք չէր, այլ անշարժ դիմակ, որ յառաջանում էր [illegible] ուած դիմախաղի այլանդակութեամբ :

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷՃԵԱՆ

(3 Շար·)

...ննդավոր: Սարեան մեղմաշունչ ձայնով երգեց ընկնող շէնքերուն ամէն մէկ քարը, վառող լոյսերը․

...արերից ե՞րգը երգեմ ,
...է գարունից վառ․
...վառող լոյսե՞րդ պայծառ
...գեմ ու երգեմ ,
...է խանդավառ իմ հոգու
...ջերը վարար ,
...նք նոր թափ են առել
Իմ երկրի համար :

Բանաստեղծին քերթուածներուն մէջ ...երգաշնակ եւ հաշտ են անհուն հայրենասիրութիւնը, փիլիսոփայական խոհե... սիրոյ ազնիւ թախիծը: Քնարաշունչ ...քերթուածներուն մէջ, թէեւ կը հն... «հագար չափոր» եւ կը թնդան «հա... թմբուկ», այսուհանդերձ չեն ճչար, ...կը հնչեն մեղմ եւ կը խանդավառեն ընթերցողը․—

Երբ մտնում եմ անկողին ես,
...լիքը մշուշով ,
...նում ես մօտս կարծես
...խօսում ես շշուկով :
...բռնում է օրօրում ես ,
...աչքերիս իջնի քուն,
...կանչում ես, ու կանչում ես ,
...կանչում ես արի՛ դուն:

Հասարակական լայնաշունչ եւ այսպէս կոչուած «նեղ անձնական» բնաբանները «հաշտ եւ խաղաղ» կը բնակին այս երգերուն մէջ: Երկու դէպքերուն ալ բանաստեղծին քնարական ձայնը չի փոխուիր , հակառակ նիւթերուն պարտադիր ճնշումին :

Գեղամ Սարեան վարպետօրէն կը տիրապետէ իր ձայնին: Իր քերթուածներուն մէջ համարեա չկան գործեր, ուր հնչէին կեղծ ու անբնական ձայնանիշեր: Գեղամ Սարեանի բանաստեղծական ձայնը աւելի նուրբ եւ քնարական է, քան աղմկոտ, աւելի կարկաչուն քան շնդալից: Այս անշուշտ ոչ թէ ձայնի փոքրութեան նշան է, այլ ներքին խորութեան եւ միաժամանակ՝ ինքնատպութեան : Մեղմ եւ սրտաբուխ տողերուն մէջ, ինչպէս նաեւ տողերուն տակ․ միշտ այնպէս կը վառի, կը փոթորկի եւ կը հրդեհի բանաստեղծին ջերմ, ազնիւ եւ հայրենանուէր սիրտը, որմէ կը խանդավառուին բազմահազար ընթերցողները եւ որոնց Սարեանի բանաստեղծութիւնները կուտան « ... քնքոյշ ու գեղեցիկ երգեր , սրտատրոփ երջանկացնող պահեր », — ինչպէս իրաւամբ նկատած է Աւետիք Իսահակեան :

Ինչ նիւթի մասին ալ որ գրէ, մինչեւ իսկ ամենահասարակ առարկայ նկատուող՝ լուցկիի, կը գտնէ բանաստեղծական, այն մեծ անտեսանելին, որ կու տայ քնարական խորհրդածութիւն եւ սրտաբուխ խօսք ․

Լսի՛ր , լուցկի՛, իմ չնչին,
Որ վառում ես իմ շնչից ,
Իմ ընկերոջ քանի կեանքի
Մասը չունե՞ս քո միջին :
Չունե՞ս արդեօք դու նրա
Արեան հիւլէն քո բոցում
Եւ չի՞ այրւում քեզ հետ նա
Քո անշնչան հենցում :

Իր բանաստեղծութիւններուն ամենապայծառ էջերէն են արեւելեան տաղերը՝ «Գիւլնարա», «Իրանի», «Շահն ու Մեջնունը», «Կըղ կալասի», «Դելֆրոշ եւ էլնուրին», ուր վարպետօրէն նկարագրած է պարսկական բարքերը: Հոս այս քերթուածներուն մէջ Սարեան կը ներկայացնէ հարեմին շքեղ եւ ոսկեզօծ պատերուն մէջ կատարուող մարդկային մեծ ողբերգութիւնը: Սիրակարօտ Նաջիբը կ'երազէ Զէյնալի արեւոտ ակրը եւ կիսաձայն մարտահրաւէր կարդալով հարեմի դարերով «Սրբագործուած» օրէնքներուն դէմ՝ կ'իյնայ անհաւասար կռիւի մէջ :

Ահա արեւի եւ սիրոյ կարօտ Գիւլնարան, որ բողոք ունի, ան «արեւի կարօտ է», որովհետեւ չադրան կը խլէ արեւին լոյսը: Անոր փափաքն է չարշաֆը վար առնել, որուն համար պատրաստ է ամէն զոհողութեան —

...Գիւլնարան տրտունջ ունի, խա՛ն ,
Թոյլ տուր, որ բոլորի հետ մէկտեղ ,
Գիւլնարան դէն գցի չադրան :

Հայրենասիրութիւնը կարմիր թելի պէս կ'անցնի բանաստեղծին ամբողջ ստեղծագործութիւններուն մէջէն :

« Փառքի տաճարը » մեր ժողովուրդի ազգային արժանապատուութեան, անոր ստեղծագործական հանճարին, ինքնագոհողութեան հասնող մեծ հայրենասիրութեան գովերգութիւնն է: Իսկ «Դէպի կառափնարան» տաղի յուզաթաթաւ տողերուն մէջ ցոյց կը տրուի 1915ի մեծ եղեռնին մէկ դրուագը, որուն ընթացքին թրքական արիւնոտ եաթաղանին զոհ գացին նաեւ մեր ժողովուրդին ընտրանիէն շատերը:

Գեղամ Սարեանի ստեղծագործութիւններու մասին խօսած ժամանակ կարելի չէ մոռնալ անոր մանկական բանաստեղծութիւնները, ուր բանաստեղծը յաջողած է անարգել մտնել մանուկներու հոգիէն ներս, «գողնալ» անոնց ներքնաշխարհին բնորոշ գաղտնիքներն ու հոգեբանութիւնը եւ ապա բանաստեղծական կերպարանք տալով անոնց՝ վերադարձնել տէրերուն :

Որքապէս մարդկային, անկեղծ եւ յուզիչ է Գեղամ Սարեանի բանաստեղծութիւնը : Իր ստեղծագործութիւններուն մէջ չէք գտներ ինքնատիպ երեւալու , շլացնելու ոչ մէկ աւելորդ ճիգ: Սակայն իւրաքանչիւր երգն ու տաղը ունի սարեանական ինքնատիպ երանգ, ծանօթ եւ մտերմիկ այն շունչը, որ զինք կ'առանձնացնէ միւսներէն:

Բանաստեղծական անթերի ձեւերը , տողերու փայլուն յղկուածութիւնը, անսեթեւեթ լեզուն, շքեղ պատկերները, որոնք գործածուած են չափի մեծագոյն զգացումով՝ Գեղամ Սարեանի քերթուածները կը հասցնեն դասական կատարելութեան եւ հեղինակը կը դնեն բանաստեղծութեան վարպետներու շարքին :

ՄԿՐ. ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ՕՏԱՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐԴՈՒՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

LA TRAGÉDIE DE L'HOMME (1)

Հունգարացի համբաւաւոր գրող Իմրէ Մատաչի ոտանաւոր այս ողբերգութիւնը գրուած է 1860ին եւ առաջին անգամ ըլլալով ներկայացուած է 1883ին: Այս թուականէն ի վեր Հունգարիոյ ազգային թատրոնին զարդն է «Մարդուն ողբերգութիւնը», որ Կէօթէի Ֆաուսթին ու Միլթոնի «Դրախտ կորուսեալ»ին հետեւութեամբ գրուած անհամար գործերու լաւագոյններէն մէկն է, առանց հասնելու գերմանացի եւ անգլիացի հեղինակներուն բարձրութեան եւ խորութեան :

Ռոժէ Ռիշառ 1946ին այս գործէն քաղած էր ձայնասփիւռի յատուկ թատերախաղ մը, որուն գտած ընդունելութենէն քաջալերուած (Ֆրանսայի եւ Զուիցերիոյ մէջ) ամբողջական արձակ թարգմանութիւն մը լոյս ընծայեց :

Իմրէ Մատաչ Հունգարիոյ գրականութեան մեծագոյն դէմքերէն մէկն է եւ իր այս գործը Կէօթէի Ֆաուսթին նման անհուն կարելիութիւններ կը ներշնչէ բեմադիրներուն: Անհամար տեսիլներ ու տեսարաններ իրարու կը յաջորդեն մարդուն ստեղծագործութեան օրերէն մինչեւ նոր ժամանակները ներկայացնելու համար : Կ'ենթադրեմ որ հանճարեղ բեմադրիչ մը կրնայ մեծափառ արդիւնքի մը հասնիլ ներկայացնելով այս ողբերգութիւնը :

Ընթերցողը անկարելի է որ չյիշէ Ֆաուսթը այս գործը կարդալով եւ չբաղդատէ մէկը միւսին հետ : Որքան ալ մարդկայնական , խորաթափանց եւ տպաւորիչ գտնէ Իմրէ Մատաչի գործը, Ֆաուսթը ստուեր պիտի ածէ անոր վրայ : Որքան ալ տարբերութիւններ գտնէ նիւթի եւ մշակման տեսակէտներով, Ֆաուսթը պիտի շահի :

Բայց ամէն քերթող Կէօթէ չէ անշուշտ եւ Իմրէ Մատաչի տաղանդն ու ստեղծագործական կարողութիւնները չեն տրուած երկրորդական քերթողներուն :

Արձակ թարգմանութեան մը վրայէն անկարելի է դատել գործի մը բանաստեղծական արժէքը, բայց չափազանց յստակ ու ներդաշնակ այս թարգմանութիւնը որոշ կերպով կը զգացնէ ընթերցողին կարգ մը մասնայատկութիւններ , որոնք միայն առաջնակարգ բանաստեղծներուն շնորհուած են :

Աստուած ու Սատանան կը կռուին մարդուն հոգիին տիրանալու համար : Ազատ յաւիտենական մարդն է որ ողբերգութեան մէջ կը յայտնուի բազմաթիւ պատմական դէմքերու մարմնին մէջ : Եւա յաւիտենական կինն է որ տարբեր իմաստ մը կուտայ մարդուն կեանքին :

Կարելի չէ հետեւակի գործ նկատել «Մարդուն Ողբերգութիւնը », որ ինքն իր մէջ քերթողական ամբողջութիւն մըն է, գրուած լայն շունչով :

Այս գործը 1896ին արդէն թարգմանուած էր Ֆրանսերէնի: Իսկ 1931ին հրատարակուած են երկու տարբեր թարգմանութիւններ Ֆրանսերէնով: Նախորդ թարգմանութիւնները չեմ տեսած բայց այս վերջինը հասուն գրագէտի մը աշխատանքն է :

Մ. ՀԱՃԵԱՆ

1) Imre Madach : Edit. Corvina, Budapest 1960 (Libr. du Clobe, Paris).

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎԻԿՏՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ Կ. Գրուսի ոսկիէ շքանշանով պարգեւատրուեցաւ՝ Մ. Նահանգներու Խաղաղական Ովկիանոսի աստղագիտական ընկերութեան կողմէ : Կատերինա Գրուսի շքանշանը հիմնուած է 1896ին: Ամէն տարի կը շնորհուի աշխարհահռչակ մեծ գիտնականի մը՝ աստղագիտութեան զարգացումին մէջ տուած ակնառու աւանդին համար :

Վ. Համբարձումեան առաջին խորհրդային գիտնականն է, որ կ'արժանանայ այս շքանշանին :

Անցեալ տարի Վ. Համբարձումեան պարգեւատրուեցաւ անգլիական թագաւորական աստղագիտական ընկերութեան ոսկի շքանշանով, իսկ աւելի առաջ՝ Ֆրանսական աստղագիտական ընկերութեան Ժանսենեան շքանշանով: Ներկայիս հայազգի գիտնականը անդամ է Ամերիկայի, Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Քանատայի, Գերմանիոյ, Պելժիոյ, Աւստրիոյ տասը ակադեմեաններու եւ գիտական ընկերութիւններու :

«ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ» լիճ պիտի կոչուի մայրաքաղաքին մօտերը գտնուող փոսորակը՝ 70 հեկտար տարածութիւն , երբ ջուրով լեցուի քանի մը տարիէն: Արուեստական լիճին առաւելագոյն խորութիւնը պիտի ըլլայ 22 մեթր, լայնքը՝ 30 մեթր, իսկ երկարութիւնը՝ մօտ մէկ քիլոմեթր: Լողանքէն զատ, մակոյկի զբօսանք ալ կարելի պիտի ըլլայ ընել :

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (187)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Ճշմարիտն ասած՝ Ներսէսը կ'ուզէր , որ Արշակը մի քիչ պարտուէր — դա թերեւս մեղմէր նրա խիստ բնոյթը․ բայց երկիւղ ունէր, թէ նախարարները պարտուէին եւ Արշակն աւելի զօրանայ... Խորհելով այս՝ նա միաժամանակ գտնում էր, որ հաշտարար միջամտութիւնը եւ երկրում խաղաղութիւն հաստատելը կը բարձրացնէր անշուշտ իր հեղինակութիւնը եւ ամէնքը կը տեսնէին ու կը համոզուէին, որ ինքն է միայն, որ հոգում է ժողովրդի մասին, այլ ոչ թէ թագաւորն ու իշխանները :

Երբ կաթողիկոսն իջաւ ձիուց՝ Փաւստոս դպիրը շտապեց յանձնել նրան արծաթեայ խաչագլուխ գաւազանը (որ բերել էր ինքը կարմիր լաթով փաթաթած) եւ ուղղել նրա պարեգօտի փէշերը, որ տրորուել էին թամբի վրայ : Սենեկապետը, վրանից դուրս գալով, հրաւիրեց անխօս․ եւ երբ կաթողիկոսը, իր ուղեկիցներին թողնելով դուրսը, մենակ մտաւ վրան — Արշակը, միայն զօտեպնդած կապայով, նստած էր գահաւորակին եւ բոլոր նշաններից երեւում էր, որ յուզուած է (սեւ աչքերի սպիտակուցները խաղում էին տենդագին), սակայն զսպում էր իրեն․ կռիւը երկարում էր , եւ իր գնդերը չունէին սպասուած յաջողութիւնը․ գուցէ՞ եւ նրա համար տհաճ էր, որ կաթողիկոսն իրեն տեսնում էր այդ վիճակում :

Արշակի տրամադրութիւնն այնպիսին էր, որ նա գուցէ եւ չընդունէր Ներսէսին, սակայն այդպէս վարուէր զօրքի առաջ կը լինէր շատ անյարմար :

Բայց, պէտք է ասել եւ այս, որ կաթողիկոսի ժամանումը լսելով , նա իսկոյն կռահեց նրա գալու նպատակը, եւ առաջին միտքը, որ ունեցաւ, այն էր , թէ նախարարների դրութիւնը վատ է անկասկած ...

— Ողջոյն եւ օրհնութիւն արքային , — ասաց Ներսէսը հազիւ ներս մտած եւ գաւազանակիր ձեռքով խաչակնքեց թագաւորին ու վրանի ներսը, ուր Արշակից բացի չկար մէկը :

Արշակը հազիւ գլուխը շարժեց ի պատասխան :

— Գալուստդ, անշուշտ, բարի է, քահանայապետ, — ասաց ծանրօրէն կաթողիկոսին նայելով :

Իմանալով թագաւորը ձեւականութիւն չի սիրում, Ներսէսն սկսեց անմիջապէս :

— Որպէս քրիստոնէից հովուապետ , արքայ, եկել եմ պարտքս կատարելու եւ, յուսամ, խօսքս չես համարի անխորհուրդ :

— Խօսիր, տէր հոգեւոր :

— Իբրեւ երկրիս հոգեւոր պետ, արքայ, ես չեմ կարող սառը սրտով եւ անթաց աչօք դիտել Հայոց Աշխարհի երկպառակումը եւ իմ հօտի արիւնահեղ ինքնայօշոտումը :

Այս անգամ Արշակը յօնքերի տակից նայեց Ներսէսի ներշնչուած դէմքին եւ մտածեց : « Չի փոխուել բնաւ »: Իսկ Ներսէսին թւում էր, որ Արշակը փոխուել է․ աչքերի տակ սեւ գծեր կային եւ անքնութեան բացայայտ նշաններ :

— Ուրեմն, տէր հոգեւոր ,— չհամբերեց Արշակը,— կամենո՞ւմ ես, որ ներեմ ստամբակների ոճիրը՝ այն, որ նրանք աւերեցին մի ողջ քաղաք եւ սրածեցին նորա բնակիչներին :

— Արքայ , այդ նոցա չի ներէ ոչ տէրն մեր Աստուած, ոչ ժողովուրդը Հայոց : Սակայն միթէ՞ մեղաւոր են միւսները՝ շինականները եւ այն մարդիկ, որ կռիւ են եկած ոչ թէ կամաւ, այլ մարակի հրամանաւ :

Արշակը յօնքերը սեղմեց քթարմատին եւ ընդմիջեց ․

— Քահանայապետ, դու եկել ես ինձ խրա՞տ կարդալու: Միթէ՞ ես կռիւ եմ վարում շինականների դէմ եւ ոչ ստամբակ նախարարների : Միթէ՞ անյայտ է քեզ վարմունքը նոցա, — եւ Արշակը գլուխն օրօրեց :

Նա ոչ միայն կռահում , այլ զգում էր, որ կաթողիկոսը եկել է հաշտութեան առաջարկով: Ինքը ճշմարիտ է, որոշել էր սաստիկ պատժել նախարարներին , բայց տեսնելով կռիւը երկարում է եւ կարող է արատ բերել իր անուան՝ կը ցանկար հաշտուել , բայց ձեւացաւ բարկացած ․

— Ես, քահանայապետ, միթէ՞ միջամտում եմ քո եկեղեցու գործերին : Ոչ երբեք: Ես թոյլ եմ տալիս քեզ անել եւ կատարել ինչ ցանկանում ես: Այդպէս եւ ինքդ թոյլ տուր ինձ՝ անել այն, ինչ ես եմ ցանկանում Հայոց Աշխարհի համար :

Ներսէսի դէմքի արտայայտութիւնը փոխուեց :

— Ես, արքայ, ինձ իրաւունք չեմ համարում՝ արգելել քեզ այն, ինչ ցանկանում ես,— խօսեց նա փոքր — ինչ վիրաւորուած : — Սակայն իմ հոգին խռոված է, որ իմ հօտը՝ ժողովուրդը Հայոց , երկու բանակի բաժանուած, սրածում են միմեանց :

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար․)

ԱՆԻԹԱ ՍԱՐԳՍԵԱՆ
ՌԸՆԷ ԺԻՒԼԻԱՆ
Ամուսնացած
Մարսէյլ, 28 Ապրիլ 1961

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Գ. Միհրան Փափազեանի թաղման առթիւ հետեւեալ նուէրները եղած են փոխան ծաղկեպսակի Սէն Ժերոմի դըպրոցին. — Պար Թագա Դ. Անթուան 10 Ն. Ֆ., Պար Թինէլ Գ. Ժան 10, Յովհաննէս Ժամկոչեան հինգ, Աբրահամ Մանկասարեան հինգ Ն. Ֆ.:

Այս առթիւ Թաղ. Խորհուրդը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ողբացեալին ընտանիքին:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ

Կը փնտռուի Գարեգին Սարիբէկեան, հօր անունը՝ Յովհաննէս: Ծննդավայրը՝ Զակաապիսկի Կրայ քաղաքը, Աշխաբատ: Ծննդեան թուականն է 1925:

Ռուսաստանի Օրիոլ քաղաքին մէջ, Գերմանացիներու կողմէ բռնի կերպով կ'ուղարկուի Գերմանիա, 1942ի Ապրիլին, պարտադիր աշխատանքի: Աշխատանքի վայրն էր Պրեսլաուի գաւառներէն Շփանսպերկ:

1943ի Օգոստոսին կ'անհետանայ աշխատանքի վայրէն եւ մինչեւ այսօր անհետ կը մնայ:

Երկրորդ աշխարհամարտի լրումէն ետք, գինք տեսած են Ֆրանսայի մէջ: Կ'ենթադրուի որ փոխած ըլլայ իր անունը:

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի անմիջապէս տեղեակ պահել հայրը, — Երեւանի գաւառի Սեւքար գիւղէն Յովհաննէս Սարիբէկեան:

Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի դիմել «Յառաջ»:

Ճիշդ տեղեկութիւն տուողը, փնտռուող Գարեգին Յովհաննէսի Սարիբէկեանի առաջին նամակէն յետոյ կը ստանայ կարեւոր նուէր մը:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Որբեւրու Օգն. Մարմինը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Ֆաքիրեանէ քսան Ն. Ֆ. Տիկին Խօսրովուհի Զըլտըրըեանի մահուան առթիւ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Համախառը. Միութեան մասնաճիւղի վարչութիւնը խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ տարաբախտ Տիկին Ժողէֆին Խաչատուրեանի (ծնեալ Թորիկեան) մահուան առթիւ իր ամուսնոյն Գ. Անդրանիկ Խաչատուրեանի, Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Թորիկեանի, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Թորիկեանի, նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ
Վասպուրականի հերոսամարտի տարեդարձը կը տօնուի Տէսինի մէջ, Մայիս 21ին:

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

—o—

ԳԱՆԵԼՕ – ՔԱՇԱՆԻ Հ. Յ. Դ. «Ռ...ծիւ» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի հրաւիրէ իր ընկերները այս Չորեքշաբթի ժամը 20.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին. Կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶ. — Հ. Յ. Դ. Ռուբէն Ռւ... ութեան ժողովը Մայս 5ին, Հայ Մ... կոյթի Տան մէջ, 17 Րիւ Պլէօ:

